

שבוע פרשת תבוא

(22 – 28 August 2021)

י"ד – כ' אלול תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ דְּכָרֶיךָ הָאֵלֹהִים, אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִינֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצֻוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְבְּכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֵלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

רְתָמִים: ה אֹיְהָאֵלִי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכֻנָּתִי
עַם־אֹהֲלֵי קָדֶר: ו רַבַּת שְׁכֻנַּה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
שׁוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הָמָּה
לְמַלְחָמָה:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בְּצִרְתָּהּ לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נִפְשִׁי מִשְׁפַּת־
שָׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִחַיִּיתָן לִךְ וּמִחַיִּי־סִיף לִךְ
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גִּחְלִי

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיֵּרָח בַּלַּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָהּ וְעַד־עוֹלָם:

א שִׁיר לַמַּעֲלֹת אֲשָׁא עֲיִנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֶן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־יָנוֹם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ

סוף זמן קידוש לבנה: יום ראשון בערב, י"ד אלול

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, ה'תשס"א

ברוקלין, נ. י.

לתלמידי מוסדות התורה בכלל

ובני הישיבות בפרט, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לקראת התחלת זמן הלימודים, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, ברכתי חמה ולבבית שלוחה לכם, אשר החונן לאדם חכמה בינה ודעת יאר פניו אליכם ותהי' ההתחלה וכל שנת הלימודים בהצלחה בכל הפרטים.

כל מעשה ומעשה של בני ובנות ישראל, צריך להיות בו כונה ותכלית רצויה. גם ימי החופש שחלפו זה עתה יש להם כונה ותכלית, והן - להחליף כח ולהוסיף אומץ בכדי שתוכלו להמשיך - והמתחילים, להתחיל - לימוד התורה וחינוך הכשר ביראת שמים ביתר התמדה ויתר חיות.

הנני מקוה, ואני תפילה, כי תוציאו מן הכח אל הפועל את השקידה, ההתמדה והחיות הדרושים לקנין התורה, שהיא תורת חיים, מפי אלקים חיים, מורשה לעם ישראל שעליהם נאמר "וואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

ובימי חודש אלול בפרט, החודש שמרגלא בפומי' דכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לקראו בשם "חודש החשבון", חשבון השנה ההולכת וחולפת, וההחלטות טובות על להבא, הנה בטחוני חזק, כי תעשו חשבון צדק ממה שראוי לשנותו לטוב ולתקנו בענייני הנהגה וסדר בעבר, בכדי אשר מכאן ולהבא יהי' לימודכם והנהגתכם על הצד היותר טוב, לטוב לכם בגשמיות וברוחניות.

החותם בברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחד מכם, להוריקם שיחיו, למחנכיהם שיחיו, ולמנהלי מוסדכם שיחיו,

מ. שניאורסאהן

מסכת סוכה עם ביאורים	כב	סדר הנחת תפילין	ב	א) סדר הנחת תפילין	ב
מדף מו עד דף נב.....	ריב	מזמורי תהלים קכ, קכא	ג	ב) מזמורי תהלים קכ, קכא	ג
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה את הוי' האמרת גו'		ג) מאמר ד"ה את הוי' האמרת גו'	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	כג	שבת פרשת תבוא, ח"י אלול, ה'תש"ל	ה	ה) שבת פרשת תבוא, ח"י אלול, ה'תש"ל	ה
אדמו"ר הזקן	רמ	מכתב כללי ח"י אלול ה'שי"ת	יח	ד) מכתב כללי ח"י אלול ה'שי"ת	יח
שולחן ערוך הלכות שבת	כד	שיחת ח"י אלול, ה'שי"ת	יט	ה) שיחת ח"י אלול, ה'שי"ת	יט
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רמא	שיחת ש"פ כי תבוא, כ"א אלול ה'תשכ"ד	כח	ו) שיחת ש"פ כי תבוא, כ"א אלול ה'תשכ"ד	כח
לקוטי תורה ביאור ולא אבה	כה	לקוטי-שיחות – פרשת תבוא כרך יט, א	לא	ז) לקוטי-שיחות – פרשת תבוא כרך יט, א	לא
אדמו"ר הזקן	רמג	לקוטי שיחות – פרשת תבוא כרך יט, ב	לו	ח) לקוטי שיחות – פרשת תבוא כרך יט, ב	לו
תורת חיים	כו	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ט	ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ט
אדמו"ר האמצעי	רמז	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מב	מב) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מב
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כז	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תבוא	מד	י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תבוא	מד
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמח	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תבוא	מה	יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תבוא	מה
תורת שמואל תרל"ב	כח	שיעורי תהלים לשבוע פרשת תבוא	עג	יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תבוא	עג
אדמו"ר מוהר"ש	רנ	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יג	יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)	יג
ספר המאמרים – תרנ"ט	כט	לשבוע פרשת תבוא	עד	עד) לשבוע פרשת תבוא	עד
אדמו"ר מוהרש"ב	רנא	לוח "היום יום" לשבוע פרשת תבוא	פז	יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תבוא	פז
ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	ל	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צ	טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צ
אדמו"ר מוהרי"צ	רנב				
ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	לא				
אדמו"ר מוהרי"צ	רנה				
ספר הזכרונות פרק עב	רנו				
אגרות קודש	לג				
אדמו"ר מוהרי"צ	רז				
חומש לקריאה בציבור	רנד				
קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רסז				
ביאורים לפרקי אבות פרק ג-ד	רסט				
לוח זמנים לשבוע פרשת תבוא	רז				
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רעא				

שיעורי רמב"ם

ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת תבוא	צג	טז) ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת תבוא	צג
פרק אחד ליום, לשבוע פרשת תבוא	קעד	יז) פרק אחד ליום, לשבוע פרשת תבוא	קעד
ספר המצוות, לשבוע פרשת תבוא	רא	יח) ספר המצוות, לשבוע פרשת תבוא	רא
נביאים וכתובים		יט) נביאים וכתובים	
יחזקאל פרק ח, נחמיה פרק ב-ג	רג	יחזקאל פרק ח, נחמיה פרק ב-ג	רג
משניות – מסכת מקואות/נידה	כ	כ) משניות – מסכת מקואות/נידה	כ
ביאור קהתי	רה	רה) ביאור קהתי	רה
עין יעקב מסכת יומא	ריא	כא) עין יעקב מסכת יומא	ריא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, פרשת כי תבוא:

1 **אֶת הַיְוִי הָאֹמֶרֶת גּוֹי וְהַיְוִי הָאֹמֶרֶת גּוֹי¹**, ופירש רש"י: "האמרת והאמריך" אין להם עד מוכיח במקרא ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37

בס"ד. שבת פרשת תבוא, ח"י אלול, ה'תש"ל*

1 **אֶת הַיְוִי הָאֹמֶרֶת גּוֹי וְהַיְוִי הָאֹמֶרֶת גּוֹי¹**, וְאִיתָא
2 **בְּגִמְרָא²** אָמַר לָהֶם הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל כּוֹ
3 **אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם שְׁנֶאֱמַר³**
4 **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד**, וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה
5 **אֲתָכֶם חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם שְׁנֶאֱמַר⁴** וּמִי כְעִמָּךְ
6 **יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ. וְצָרִיךְ לְהַבִּין מַה שְּׁאָמְרוּ**
7 **אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת, דְּפִירוּשׁ עֲשִׂיתוּנִי**
8 **כוֹ' הוּא, הוּא דְּזָה שְׁהוּי' הוּא אֶחָד (חֲטִיבָה אַחַת),**
9 **נַעֲשֶׂה זֶה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְכַמּוֹכָן גַּם מִזֶּה**
10 **שְׁמַדְמִין אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֲתָכֶם כּוֹ' לְאֲתָם עֲשִׂיתוּנִי**
11 **(וּבְפֶרֶט לְהַגִּירָסָא⁵ אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה), דְּכִמּוֹ**
12 **שְׁפִירוּשׁ אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֲתָכֶם כּוֹ' הוּא דְּזָה**
13 **שְׁיִשְׂרָאֵל הֵם גּוֹי אֶחָד נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַקֶּבֶ"ה**
14 **[כְּמוֹ שְׁמַמְשִׁיף בְּכַתּוּב⁶ (לְאַחֲרֵי שְׁאוּמֵר וּמִי**
15 **כְּעִמָּךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ) אֲשֶׁר הִלֵּךְ**
16 **הָאֱלֹקִים בְּעֶצְמוֹ לְפָדוֹת לוֹ עִם גּוֹי, וּפִירִישׁ רַש"י⁷**
17 **וּמִמָּה הֵם מְיוֹחָדִים מְכָל הַגּוֹיִם, מִזֶּה אֲשֶׁר הִלֵּךְ**
18 **הָאֱלֹקִים בְּעֶצְמוֹ לְפָדוֹת לוֹ עִם כּוֹ' מִזֶּה אָנוּ**
19 **מְיוֹחָדִים⁸], עַל דְּרָךְ זֶה הוּא גַּם פִּירוּשׁ אֲתָם**
20 **עֲשִׂיתוּנִי כּוֹ', דְּעִנֵּן הַיְוִי' אֶחָד נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי**
21 **יִשְׂרָאֵל.**

22 **(ב) וְהִנֵּה פִירוּשׁ הַנּוֹכַח לְעִיל בְּהֶאֱמַרְתָּ**
23 **וְהֶאֱמַרְתָּ (אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה אֲתָכֶם**
24 **חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם) בָּא בְּהַמְשָׁךְ לְמַה דְּאִיתָא בְּגִמְרָא⁹ (לְפָנֵי זֶה) תְּפִלִּין**

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס ח"י אלול - תשמ"ז.

(1) פרשתנו (תבוא) כו, יז"ח. (2) ברכות ו, א. חגיגה ג, סע"א. וכ"ה גם בבמדב"ר פי"ד, ד (כתחילתה). יל"ש עה"פ ואתחנן ד, ז (רמז תתכה). ועה"פ ישעי' מט, ג (רמז תסז). (3) ואתחנן ו, ד. (4) דברי הימים"א יז, כא. ובבמדב"ר שם הובא הכתוב דשמואל"ב ז, כג: ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ. וראה אוה"ת פרשתנו ד"ה זה ע' תרסח. שם ע' תתרעט. שם כרך ה ע' ב'סו. לקוטי לוי"צ לוח"ג ע' שכב ואילך. (5) כ"ה ביל"ש ישעי' שם. (6) בדה"י שם. (7) בדה"י שם. (8) וכדמוכח גם בפסוק ו'ה' האמריך גוי להיות לו לעם סגולה כאשר דיבר לך, דזה שישראל הם עם סגולה נעשה ע"י דיבור הקב"ה ו"הייתם לי סגולה" (ראה פרש"י עה"פ). (9) ברכות שם. יל"ש ואתחנן שם.

ביאור בדרך אפשר

38 **לְאַתָם עֲשִׂיתוּנִי (וּבְפֶרֶט לְהַגִּירָסָא⁵ בְּגִמְרָא אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה**
39 **שְׁלִפִי גִרְסָא זו, בְּתוֹסֶפֶת הַמִּילָה 'אִף', הַדִּמְיוֹן וְהַשְׁוּוּאָה בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים**
40 **מְדוּגָשִׁים עוֹד יוֹתֵר), דְּכִמּוֹ שְׁפִירוּשׁ אֲנִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶעֱשֶׂה**
41 **אֲתָכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֲטִיבָה אַחַת' כּוֹ' הַפִּירוּשׁ הוּא דְּזָה שְׁיִשְׂרָאֵל**
42 **הֵם גּוֹי אֶחָד** עִם אֶחָד מִיּוֹחָד
43 **נַעֲשֶׂה וְנַפְעַל עַל יְדֵי הַקֶּבֶ"ה**
44 **[כְּמוֹ שְׁמַמְשִׁיף בְּכַתּוּב⁶**
45 **(לְאַחֲרֵי שְׁאוּמֵר וּמִי כְעִמָּךְ**
46 **יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ) אֲשֶׁר**
47 **הִלֵּךְ הָאֱלֹקִים בְּעֶצְמוֹ לְפָדוֹת**
48 **לוֹ עִם גּוֹי, וּפִירִישׁ רַש"י⁷**
49 **וּמִמָּה הֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְיוֹחָדִים**
50 **מְכָל הַגּוֹיִם, מִזֶּה אֲשֶׁר הִלֵּךְ**
51 **הָאֱלֹקִים בְּעֶצְמוֹ לְפָדוֹת לוֹ**
52 **עִם כּוֹ' מִזֶּה אָנוּ מְיוֹחָדִים הִרִי**
53 **מְבֹאֵר שְׁפִעוּלוּתוֹ וּמַעֲשָׂיו שֶׁל**
54 **הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵם הַעוֹשִׂים אֵת בְּנֵי**
55 **יִשְׂרָאֵל 'חֲטִיבָה אַחַת' הֵינּוּ עִם**
56 **מִיּוֹחָד⁸], עַל דְּרָךְ זֶה הוּא גַּם**
57 **פִּירוּשׁ אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי כּוֹ',**
58 **דְּעִנֵּן הַיְוִי' אֶחָד נַעֲשֶׂה וְנַפְעַל**
59 **עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְצָרִיךְ לְהַבִּין מַה**
60 **מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים שְׁהִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-**
61 **הוּא 'חֲטִיבָה אַחַת', וְאֶחָד וּמִיּוֹחָד מִצַּד**
62 **עֲצָמוֹ, וּמַה עֲנִיין פְּעוּלָתָם וּמַעֲשֵׂיהֶם**
63 **שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִנֵּן זֶה?**
64 **(ב) וְהִנֵּה פִירוּשׁ הַגִּמְרָא הַנּוֹכַח**
65 **לְעִיל בְּהֶאֱמַרְתָּ וְהֶאֱמַרְתָּ**
66 **(אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת**
67 **בְּעוֹלָם וְאִנִּי אֶעֱשֶׂה אֲתָכֶם**
68 **חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם) בָּא**
69 **בְּהַמְשָׁךְ לְמַה דְּאִיתָא מִבּוֹבָא**
70 **בְּגִמְרָא⁹ (לְפָנֵי זֶה) תְּפִלִּין**

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּמֵאֲרִי¹⁰ עֲלָמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ כו' תּפִילִין שֶׁל אֲדֹנָי הָעוֹלָם,
 2 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מַה כְּתוּב בָּהֶם וּמִי כְּעֶמֶךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד
 3 בְּאֶרֶץ, וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהוּ דִּישְׂרָאֵל,
 4 וְכִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִשְׁתַּבַּח בְּשִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל (כְּלוּמֹר, וְכִי שִׁבְחָם שֶׁל
 5 יִשְׂרָאֵל הוּא שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
 6 הוּא), אֵין, כֵּן, דְּכְתִיב שְׁכֹתוּב אֵת
 7 ה' הָאֱמֶרֶת הַיּוֹם וּכְתִיב וְה'
 8 הָאֱמִירָךְ הַיּוֹם, אָמַר לָהֶם
 9 הַקֵּב"ה לִישְׂרָאֵל אֲתֵם
 10 עֲשִׂיתֶנּוּ חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם
 11 וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֲתֶכֶם חֲטִיבָה
 12 אַחַת בְּעוֹלָם. וְהִבְיָאוּר בְּזֶה
 13 (בְּשִׁאֲלַת הַגְּמָרָא עַל הָאֲמוּר קוּדֵם
 14 לְכֵן שִׁבְתִּפִּילִין שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 15 כְּתוּב 'וּמִי כְּעֶמֶךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד
 16 בְּאֶרֶץ' "וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשׁא
 17 בְּרִיךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהוּ
 18 דִּישְׂרָאֵל", כִּי תִפְלִין
 19 נִקְרְאִין פָּאֵר, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר¹¹
 20 בִּיחֻזְקָא פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ,
 21 שֶׁהַתִּפְלִין מְבִיאִים תִּפְאָרֶת
 22 וְשִׁבְחָה לְהָאֲדָם הַחוּבֵשׁ אוֹתָם,
 23 וְכֵמוֹ כֵּן הוּא גַם בְּתִפְלִין
 24 דְּמֵאֲרִי עֲלָמָא שֶׁל רִיבּוֹן הָעוֹלָם,
 25 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהֵם מְבִיאִים
 26 בּוֹ תִּפְאָרֶת וְשִׁבְחָה כְּכֹלֹל,
 27 וּמִזֶּה מוֹבֵן, דְּיֻמִּי כְּעֶמֶךְ
 28 יִשְׂרָאֵל גּוֹי שְׁכָתוּב בְּתִפְלִין
 29 דְּמֵאֲרִי עֲלָמָא, זֶהוּ תִּפְאָרֶתוֹ
 30 וְשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה¹² שֶׁהִרִי זֶהוּ
 31 עֵינֵין תּפִילִין, לְהִבְיָא תִּפְאָרֶת וּשְׁבַח
 32 לְמִי שְׁלוּבֵשׁ אוֹתָם. וְזֶהוּ שְׁמִקְשָׁה
 33 בְּגִמְרָא וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשׁא
 34 בְּרִיךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהוּ
 35 דִּישְׂרָאֵל, הִרִי פִסּוּק זֶה (וּמִי
 36 כְּעֶמֶךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי) הוּא
 37 שִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵיךְ פִּסּוּק
 38 הַמְדַּבֵּר בְּשִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא
 39 תִּפְאָרֶתוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה.
 40 וּמִתַּרְנֵן "אֵין, דְּכְתִיב אֵת ה'
 41 הָאֱמֶרֶת", הָאֱמֶרֶת לְשׁוֹן
- 1 דְּמֵאֲרִי¹⁰ עֲלָמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ כו' וּמִי כְּעֶמֶךְ
 2 יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ, וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשׁא
 3 בְּרִיךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהוּ דִּישְׂרָאֵל, אֵין, דְּכְתִיב אֵת
 4 ה' הָאֱמֶרֶת הַיּוֹם וּכְתִיב וְה' הָאֱמִירָךְ הַיּוֹם, אָמַר
 5 לָהֶם הַקֵּב"ה לִישְׂרָאֵל אֲתֵם עֲשִׂיתֶנּוּ חֲטִיבָה
 6 אַחַת בְּעוֹלָם. וְהִבְיָאוּר בְּזֶה (בְּשִׁאֲלַת הַגְּמָרָא "וּמִי
 7 מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא בְּשִׁבְחֵיהוּ
 8 דִּישְׂרָאֵל"), כִּי תִפְלִין נִקְרְאִין פָּאֵר, כְּמוֹ
 9 שְׁנֶאֱמַר¹¹ פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ, שֶׁהַתִּפְלִין מְבִיאִים
 10 תִּפְאָרֶת וְשִׁבְחָה לְהָאֲדָם הַחוּבֵשׁ אוֹתָם, וְכֵמוֹ כֵּן
 11 הוּא גַם בְּתִפְלִין דְּמֵאֲרִי עֲלָמָא שֶׁהֵם מְבִיאִים בּוֹ
 12 תִּפְאָרֶת וְשִׁבְחָה כְּכֹלֹל, וּמִזֶּה מוֹבֵן, דְּיֻמִּי כְּעֶמֶךְ
 13 יִשְׂרָאֵל גּוֹי שְׁכָתוּב בְּתִפְלִין דְּמֵאֲרִי עֲלָמָא, זֶהוּ
 14 תִּפְאָרֶתוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה¹². וְזֶהוּ שְׁמִקְשָׁה
 15 בְּגִמְרָא וּמִי מִשְׁתַּבַּח קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא
 16 בְּשִׁבְחֵיהוּ דִּישְׂרָאֵל, הִרִי פִסּוּק זֶה (וּמִי כְּעֶמֶךְ
 17 יִשְׂרָאֵל גּוֹי) הוּא שִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵיךְ הוּא
 18 תִּפְאָרֶתוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה. וּמִתַּרְנֵן "אֵין,
 19 דְּכְתִיב אֵת ה' הָאֱמֶרֶת", הָאֱמֶרֶת לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת
 20 וְשִׁבְחָה¹³, שִׁישְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים חֲשִׁיבוֹת וְשִׁבְחָה
 21 בְּהַקֵּב"ה. וְצִרִיךְ לְהִבִּין, דְּהִרְאָה מִהֶפְסוּק אֵת ה'
 22 הָאֱמֶרֶת הִיא (לְכָאוּרָה) רַק שֶׁהַקֵּב"ה מִשְׁתַּבַּח עַל
 23 יְדֵי הַשִּׁבְחִים שִׁישְׂרָאֵל מִשְׁבַּחִים אוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ
 24 (הוֹי' אֱלֹקֵינוּ הוֹי' אֶחָד), דְּהִגֵּם שְׁכָל הַנִּבְרָאִים
 25 הֵם בְּאֵין עֲרוּךְ כָּל לְגִבְיָה יִתְבַּרַךְ, מְכַל מְקוֹם עֲלֶה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבַּרַךְ שְׁעַל יְדֵי
 26 הַשִּׁבְחִים שִׁישְׂרָאֵל מִשְׁבַּחִים אוֹתוֹ יוֹבֵא בּוֹ (כְּכֹלֹל) חֲשִׁיבוֹת וְשִׁבְחָה, וְאֵיךְ
 27 מוֹבַח מִזֶּה שְׁקוּדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא מִשְׁתַּבַּח בְּשִׁבְחֵיהוּ דִּישְׂרָאֵל, בְּהַשְׁבַּח שֶׁל
 28 מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל, מַה שִׁישְׂרָאֵל הֵם גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ. וְצִרִיךְ לּוֹמַר, דְּעַל יְדֵי אֵת
 29 ה' הָאֱמֶרֶת, שִׁישְׂרָאֵל מִשְׁבַּחִים אֵת הַקֵּב"ה וְהַקֵּב"ה מִשְׁתַּבַּח בְּזֶה, עַל יְדֵי זֶה
 30 נַעֲשֶׂה שֶׁהַקֵּב"ה מִשְׁתַּבַּח בְּהַשְׁבַּח דִּישְׂרָאֵל גּוֹפֵא¹⁴. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּמִזֶּה

(10) בברכות וביל"ש שם: דמרי. אבל באוה"ת פרשתנו שם (ע' תתרנו. שם ריש ע' תתרסח. ועוד), וכן הובא בדא"ח בכ"מ: "מארי", כפנים. וכ"ה גם בע"י ברכות שם. (11) יחזקאל כד, יז. ברכות יא, א. (12) ראה חדא"ג מהרש"א לברכות שם (ו, א) "נקראים התפילין פאר והוא שהקב"ה מניח תפילין כו' ולהתפאר בנחלתו ישראל". (13) רש"י ברכות שם (ו, א). (14) ולהעיר גם מזוהר (ח"ב מג, א. ח"ג מה, א) ומרשב"א הובא בע"י ברכות שם, שמביא שם לענין תפילין דהקב"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עצמו, והשבת שמשבחים את בני ישראל נהיה שבחו של הקדוש-ברוך-הוא.
 - 2 ויש להוסיף, דמזה שהפסוק שכתוב בתפילין דמארי
 - 3 עלמא הוא (לא הפסוק שמע ישראל גו' הרי אחד המדבר
 - 4 בשבחו של הקדוש-ברוך-הוא שהוא 'חטיבה אחת' (בכתפילין שלנו בני
 - 5 ישראל שבהם כתוב הפסוק 'שמע
 - 6 ישראל... ה' אחד'), אלא הפסוק
 - 7 הכתוב בתפילין של הקדוש-ברוך-הוא
 - 8 ומי כעמד ישראל גוי אחד
 - 9 בארץ, מוכח, דשבח זה של
 - 10 הקב"ה, דמשתבח קודשא
 - 11 בריך הוא בשבחייהו
 - 12 דישאל, השבח של הקדוש-ברוך-
 - 13 הוא שמשבח בשבחם של ישראל,
 - 14 ואמירת שבת על ישראל מוסיפה לו,
 - 15 כביכול, פאר ושבח, הוא שבת
 - 16 גדול יותר מהשבח דאת הרי
 - 17 האמרת (השבח של ה' על
 - 18 ידי שישאל משבחים
 - 19 אותו). ועד כדי כך היא החשיבות
 - 20 הגדולה של הדבר ששבח זה (מה
 - 21 שמשבח הקדוש-ברוך-הוא
 - 22 בהשבח דישאל עצמם)
 - 23 דווקא שבת זה, היינו שבחו של
 - 24 הקדוש-ברוך-הוא בזה ש"משתבח
 - 25 קודשא-ברוך-הוא בשבחם של
 - 26 ישראל", דווקא שבת זה הוא
 - 27 (התפילין) הפאר שלו.
 - 28 גם צריך להבין דבר נוסף
 - 29 בשייכות לפסוק זה מה שמביא
 - 30 אדמו"ר הצמח צדק
 - 31 (במאמרו דיבור המתחיל את
 - 32 ה' האמרת היום הנדפס בספרו
 - 33 'אור התורה')¹⁵, דבענין האמרת
 - 34 והאמירך יש שתי דיעות כפי
 - 35 שממשיך ומפרט. דהרשב"א¹⁶
 - 36 כתב שהאמרת והאמירך הוא
 - 37 על דרך הכתוב בשיר השירים דודי
 - 38 לי ואני לו¹⁷ היינו הקדוש-ברוך-הוא (המכונה בשיר השירים 'דודי')
 - 39 מתקרב אלי, אל בני ישראל, וכתוצאה מזה בני ישראל מתקרבים אל
 - 40 הקדוש-ברוך-הוא, והמהרש"א¹⁸ כתב שהוא על דרך האמור
 - 41 בפסוק אחר בשיר השירים אני לדודי ודודי לי¹⁹ ולפי זה סדר הדברים
 - 42 הוא להיפך, שתחילה בני ישראל מתקרבים אל הקדוש-ברוך-הוא וזה גורם
- ומעורר שהקדוש-ברוך-הוא יתקרב לבני ישראל. וצריך להבין, הרי לפי המשמעות הפשוטה של הכתוב הסדר דהאמרת והאמירך (האמרת אתה, עם ישראל, את הקדוש-ברוך-הוא תחילה ואחר כך האמירך הקדוש-ברוך-הוא את עם ישראל) הוא דוגמת אני לדודי תחילה (ואחר כך) ודודי לי, כפירוש המהרש"א, ומהו טעמו של הרשב"א לפרש דהאמרת והאמירך הוא על דרך דודי לי ואני לו שהתחלה היא מצד הקדוש-ברוך-הוא ואחר כך באה ההתקרבות של בני ישראל להקדוש-ברוך-הוא, היפך המשמעות הפשוטה של הכתוב?
- (ג) ויובן כל זה בהקדים מה שמביא אדמו"ר הצמח צדק (במאמרו הנ"ל באור התורה)²⁰ מה שכתב הבח"י²¹ בפירושו על התורה דכפסוק את ה' האמרת וגו' יש חמש עשרה תיבות מילים כנגד חמשה עשר דברים²² שהיו במשכן (וזה לשונו: "ויש לך לדעת כי כלל הדברים שבפרשה זו שהזכיר הכתוב תרומה הן ט"ו כי הבשמים והסמים הכול אחד... כנגדן תקנו חכמי האמת בישתבח ט"ו שבחים שיש בו ובאתרונה אנו אומרים לשמן הגדול. וכנגדם תקנו ט"ו שבחים באמת ויציב שכל השבח ההוא נקשר בווי"ן חוץ ממלת אמת שהיא בראש והוא שמו של הקדוש-ברוך-הוא כענין שנאמר וה' אלוהים אמת. כנגדן אמר דוד ט"ו שבחים להקדוש-ברוך-הוא לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההודו כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש. והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כוח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל. וכנגדן הזכיר ט"ו פעמים שיר המעלות וכנגדן מצינו ט"ו תיבות בפסוק את ה' האמרת וגו', וכנגדן ט"ו תיבות בברכת כוהנים"). ובבחי"י שם, בין דבריו אודות הטעמים לכך שבמשכן היו ט"ו דברים ש"המשכן דוגמת בריאת העולם, וטעם הדבר בבריאת עולם ובמשכן, כדי לקרוא מה

הפסוק (ישעי' שם) ישראל אשר כך אתפאר, דפירוש כך אתפאר הוא בישראל עצמם. (15) אוה"ת שם ע' תתרנז. (16) הובא בע"י ברכות שם. (17) שה"ש ב, טז. (18) בחז"ג לברכות שם. (19) שה"ש ו, ג. (20) אוה"ת שם ע' תתרנז. וראה גם שם ע' תתרסו. (21) עה"פ תרומה כה, ז. (22) ראה לקוטי שיחות חכ"א ע' 153 הערות 71-70. (23) ישעי' כו, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁתֹּכֵחַ²³ כִּי בִנְיָהּ בְּגִמְטְרִיא ט"ו ה' צִוֵּר עוֹלָמִים". וְהִינֵנוּ, וְהִינֵנוּ,
- 2 דְּחִמְשָׁה עֶשֶׂר הַדְּבָרִים שֶׁבְּמִשְׁכָּן רֹמְזִים עַל י"ה (בְּגִמְטְרִיא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה). וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגַע לְחֲמֵשׁ
- 3 עֶשְׂרֵה הַתִּיבוֹת הַמִּילִים שֶׁבְּפֶסֶק אֶת ה' הָאֲמָרָה, שֶׁהֵם
- 4 רֹמְזִים עַל י"ה שְׁבַשֵּׁם הוֹי.
- 5 וּמִמְשִׁיךְ בְּפִחֵי שָׁם, שֶׁכְּנִגְדָן (כְּנִגְדָן הַחֲמֵשָׁה עֶשֶׂר דְּבָרִים
- 6 שֶׁבְּמִשְׁכָּן רֹמְזִים עַל י"ה (בְּגִמְטְרִיא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה) וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגַע לְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
- 7 הַתִּיבוֹת שֶׁבְּפֶסֶק אֶת ה' הָאֲמָרָה, שֶׁהֵם רֹמְזִים עַל י"ה. וּמִמְשִׁיךְ בְּפִחֵי שָׁם, שֶׁכְּנִגְדָן (כְּנִגְדָן
- 8 הַחֲמֵשָׁה עֶשֶׂר דְּבָרִים שֶׁבְּמִשְׁכָּן) נִמְצְאוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה פְעָמִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת
- 9 בְּשִׁבְעָה רִקְיעִים²⁴ (וּבִלְשׁוֹן הַבְּחִי: "כִּי כָל רִקִּיעַ וּרְקִיעַ ת"ק וּבִין
- 10 רִקִּיעַ וּרְקִיעַ ת"ק הִרִי י"ג פְּעָמִים ת"ק, וְיֵשׁ לְמַעַל מֵרָאשֵׁי הַחַיּוֹת רִקִּיעַ שְׁהוּא
- 11 ת"ק הִרִי י"ד פְּעָמִים ת"ק בְּשִׁמּוֹנָה רִקְיעִים וּרְגִלֵּי הַחַיּוֹת ת"ק הִרִי ט"ו,
- 12 וְזוֹה רִמּוֹ וּרְגִלֵּיהֶם רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל הִרִי עִם רִגְלֵי הַחַיּוֹת בְּרוּם שְׁלֹשָׁה שָׁהֵם ת"ק
- 13 הִרִי ט"ו פְּעָמִים ת"ק וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַעַל מֵהַכּוֹל"). וּמִבְּאֵר
- 14 הַעֲצֻמָּה צִדְקָה בְּהַמְאָמָר²⁰ הַזֶּה, דִּזְהוּ רִמּוֹ הַרְמוֹ הָאֲמֹר בְּדַבְרֵי הַבְּחִי עַל
- 15 הַמַּסְפֵּר ט"ו פְּעָמִים ת"ק (חֲמֵשׁ מֵאוֹת כּוֹפֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה) הוּא גַּם הַטַּעַם
- 16 הַפְּנִימִי עַל מָה שֶׁנִּשְׁאַתְחַנֵּן בְּגִמְטְרִיא תַקט"ו²⁵, ט"ו פְּעָמִים ת"ק. וְעַל פִּי הַמְּבֹאֵר
- 17 בְּמִקּוֹם אַחֵר²⁶ דְּעִנְיָן וְאַתְחַנֵּן בְּגִמְטְרִיא תַקט"ו (שֶׁת"ק
- 18 וְעַל פִּי הַמְּבֹאֵר אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לֹמֵר, דִּזְהוּ שֶׁבְּפֶסֶק אֶת הוֹי' הָאֲמָרָה יֵשׁ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה תִיבוֹת (וְכֵן זֶה שֶׁבְּמִשְׁכָּן הָיוּ חֲמֵשָׁה עֶשֶׂר
- 19 דְּבָרִים) שְׂרֹמְזוֹ עַל י"ה (כְּנִגְדָן לְעִיל) הַפְּנוּנָה בְּזֶה הִיא (לֹא לְבַחֲנִית י"ה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּפִנִּי עֲצֻמָּה, כִּי אִם) לְבַחֲנִית י"ה כְּמוֹ שֶׁהִיא מְחוּבָּרָה
- 20 פִּי מֵאֲמָר רַז"ל (שֶׁהוּבָא לְעִיל) דְּעִנְיָן אֶת הוֹי' הָאֲמָרָה הוּא אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אֶחָד כו' הוֹי' אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה שְׁנֵי פִירוּשִׁים. פִּירוּשׁ
- 21 רַאשׁוֹן, דְּהוֹי' אֶחָד הוּא כְּמוֹ שֶׁאֲמָר הָאֲרִיז"ל עַל הַפֶּסֶק²⁹ בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה הוֹי' אֶחָד, שֶׁי"ה עִם
- 22 וְי"ה יִהְיֶה "מְקוֹשְׁרִים בְּאַחֲדוֹת אֶחָד", חִיבּוּר מוֹחִין וּמִדּוֹת³⁰. וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי

(24) "כִּי כָל רִקִּיעַ וּרְקִיעַ ת"ק וּבִין רִקִּיעַ וּרְקִיעַ ת"ק, וְיֵשׁ לְמַעַל מֵרָאשֵׁי הַחַיּוֹת רִקִּיעַ שְׁהוּא ת"ק, הִרִי י"ד פְּעָמִים ת"ק בְּשִׁמּוֹנָה רִקְיעִים, וּרְגִלֵּי הַחַיּוֹת ת"ק הִרִי ט"ו, וְזוֹה רִמּוֹ וּרְגִלֵּיהֶם יִשְׂרָאֵל (יַחְזָקָא א, ז), הִרִי עִם רִגְלֵי הַחַיּוֹת בְּרוּם שְׁלֹשָׁה שָׁהֵם ת"ק הִרִי ט"ו פְּעָמִים ת"ק כו" - בְּחִי שֵׁם. וְרָאָה חֲגִיגָה יג, א. יְרוּשָׁלַיִם בְּרִכּוֹת רפ"ט. תוֹסֵפוֹת ד"ה רִגְלֵי הַחַיּוֹת - חֲגִיגָה שֵׁם. חֲדָא"ג מֵהֵרֶשֶׁל לַחֲגִיגָה שֵׁם. (25) דְּב"ר פ"א, י. דַּעַת זְקִנִּים מִבְּעַה"ת עה"פ. (26) אוֹה"ת וְאַתְחַנֵּן ס"ע קִיג וְאִילָךְ. שֵׁם כֶּרֶךְ ו' ע' בִּקְצָה וְאִילָךְ (וְשֵׁם ע' קטו, וּבִכְרֶךְ ו' ע' בִּקְצָה, מִבְּיָא: וּפְסוֹק אֶת הוֹי' הָאֲמָרָה יֵשׁ בּו ט"ו תִּיבוֹת). לְקוּטִי שִׁיחּוֹת ח"ט ע' 70. (27) דְּמִזֶּה מוֹכַח שֶׁהֵם מְחוּבָּרִים וּמִיּוֹחָדִים - ע"ד דְּרֶשֶׁת רַז"ל (נִדָּה סא, ב) בְּדִין שְׁעִטְנו. (28) וּכְמוֹכֵן גַּם מִהַמְשָׁךְ הָעֲנִינִים בְּאוֹה"ת פֶּרֶשְׁתְּנוּ שֵׁם ע' תַּתְּרֹנוּ, דְּלֹאֲחֵרִי שֶׁמִּבְּיָא שְׁוֹאֲתַחְנֵן בְּגִמְטְרִיא תַקט"ו הוּא מִבְּאֵר דְּעִנְיָן ט"ו הַתִּיבוֹת שֶׁבְּפֶסֶק אֶת ה' הָאֲמָרָה (וְכֵן הַמַּסְפֵּר ט"ו בְּשֵׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּבָאוּ בְּבַחֲבִי שֵׁם) הוּא "לְהַמְשִׁיךְ בְּחִי י"ה שֶׁהֵם הַמוֹחִין לז"א. וְגַם לְחֵבֶר הַכֶּתֶר בְּאוֹה"א - שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים דְּלִקְמָן בְּעִנְיַן הַחִיבּוּר דְּת"ק עִם ט"ו. (29) זְכַרְיָה יד, ט. ל"ת לְהַאֲרִיז"ל עה"פ. הוּבָא בְּאוֹה"ת פֶּרֶשְׁתְּנוּ שֵׁם ע' תַּתְּרֹסו. (30) אוֹה"ת פֶּרֶשְׁתְּנוּ שֵׁם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ופירוש השני הוא, דפירוש הנוי אחד הוא על דרך אני
- 2 הנוי, דאני שהוא בחינת 'אני', עצמות אור אין סוף עצמיות
- 3 האלקות שלמעלה מכל דרגות האלקות הנקראות בשמות שונים עם שם
- 4 הנוי, כולא כולם חד אחד ממש³¹ כי כל הדרגות השונות, כולל שם
- 5 הוי' יתבטלו לגמרי לבחינת העצמות.
- 6 וזהו מה שחמש עשרה
- 7 התיבות המילים (בגימטריא
- 8 י"ה) שבפסוק את הנוי
- 9 האמרף רומזות לבחינת י"ה
- 10 כמו שהיא מחוברת ומיוחדת
- 11 עם בחינת חמש מאות וכן
- 12 נוצרת מילה אחת של "תקט"ו",
- 13 כמבואר לעיל, כי גם בהחיבור
- 14 ויחוד דחמש עשרה עם
- 15 חמש מאות (שבתיבת
- 16 ואתחנן בגימטריא "תקט"ו") יש
- 17 שני פירושים, דוגמת שני
- 18 הפירושים הנזכרים לעיל
- 19 בהנוי אחד, כפי שממשיך ומפרט.
- 20 פירוש ראשון, דחמש מאות
- 21 קאי מכון על המדות שלמטה
- 22 מהמוחין³². כי עיקרי המדות
- 23 הם חמש המדות שמחסד עד
- 24 הוד³³ חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד
- 25 (ואילו המידות "סוד" ו"מלכות" הם
- 26 בעיקר השפעת חמשת המידות
- 27 שמעליהן), וכל אחד מהם מחמש
- 28 המידות כלול מעשר כי כל מידה
- 29 כלולה מכל עשר הספירות (ובחסד,
- 30 למשל, יש חכמה שבחסד, בינה
- 31 שבחסד וכן הלאה בכל עשר הספירות)
- 32 ונמצא שבחמש המידות יש חמישים
- 33 בחינות, ועשר מעשר וכל עשר
- 34 מהחמישים כלולים מעשר,
- 35 בגימטריא חמש מאות³⁴.
- 36 וזהו גם הטעם הפנימי על זה
- 37 שהענינים שבעולם הם
- 38 במספר חמש מאות³⁵ כדברי
- 39 הגמרא "מן הארץ עד לרקיע מהלך
- 40 חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע
- 41 ורקיע", כי שרש הנבראים הוא מהמדות ומספרם של עיקר המידות
- 42 שהוא חמש, כשהם כלולים מעשר והעשר כלולים מעשר, הוא חמש מאות,

- 43 כמובא לעיל. ועל פי זה, ענין ואתחנן בגימטריא תקט"ו
- 44 (שת"ק וט"ו הם בתיבה אחת) הוא חיבור המוחין
- 45 (י"ה בגימטריא חמש עשרה) עם המדות (שמספרן בהתכללות
- 46 הוא חמש מאות)³⁶, כפירוש הראשון בהנוי אחד כמבואר
- 47 לעיל.
- 48 ופירוש שני, דחמש מאות
- 49 קאי מכון על המדות דאריך
- 50 שלמעלה מהמוחין כי המידות
- 51 כפי שהן במקומן בסדר השתלשלות
- 52 הן למטה מהמוחין ונקראות 'זעיר
- 53 אנפין', פנים קטנות, כי ביחס לאור
- 54 המאיר במוחין שלמעלה מהמידות,
- 55 האור שבמידות הוא מועט ומצומצם,
- 56 אבל בחינת המידות קיימת (באופן לא
- 57 כל כך מורגש כמו למטה מהמוחין) גם
- 58 למעלה מהמוחין, בבחינת 'אריך
- 59 אנפין', פנים ארוכות, שבמדרגת הכתר
- 60 שלמעלה מהמוחין ושם אור המידות
- 61 נעלה מאור המוחין שלמטה מהכתר.
- 62 וכיוון שהמספר חמש מאות מכון
- 63 למידות שלמעלה מהמוחין, הרי לפי
- 64 פירוש זה וענין תקט"ו חיבור
- 65 והתאחדות של חמש מאות עם חמש
- 66 עשרה הוא לקשר ולחבר
- 67 חכמה ובינה (המרומים באותיות
- 68 י"ה של שם הוי', בגימטריא ט"ו)
- 69 עם הכתר הקתר שלמעלה
- 70 מהשתלשלות³⁷ שבו היא בחינת
- 71 'אריך' ובה נמצאות המידות שלמעלה
- 72 מהמוחין, ופירוש זה בהתאחדות של
- 73 תקט"ו הוא דוגמת פירוש השני
- 74 בהנוי אחד, שהנוי דרגת
- 75 האלקות שנקראת בשם הוי' ואני
- 76 (עצמות אור אין סוף
- 77 שלמעלה מהשתלשלות ואינה
- 78 נקראת בשמות אלא 'אני'), הם
- 79 כולא חד הכל אחד.
- 80 ועל פי זה המבואר לעיל
- 81 אודות שני הענינים בהוי' אחד חיבור
- 82 המוחין עם המידות וחיבור המוחין עם בחינת הכתר שלמעלה מהשתלשלות
- 83 יובן גם השייכות דא' ה' האמרף לתפילין דמארי עלמא
- 84 של ריבון העולם [דהגם שבתפילין דמארי עלמא כתיב ומי

(31) אוה"ת שם ס"ע תתרסה. (32) לקו"ת אמור לד, א. אוה"ת בראשית מז, ב. (33) לקו"ת שם. וראה בארוכה סידור שער הל"ג בעומר דש, א"ב. ובכ"מ. (34) כ"מ בלקו"ת שם. (35) חגיגה שם. (36) אוה"ת בראשית שם. (37) אוה"ת ואתחנן ע' קיג ואילך.

את הוי' האמרת גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כְּעֶמֶק יִשְׂרָאֵל גּו' שֶׁהוּא עֲנִין וְה' הָאֱמִירָה, גדולת בני ישראל
2 על ידי הקדוש-ברוך-הוא ואם כן לכאורה תפילין דמארי עלמא לא שייכות
3 לענין גדולת ואחדות ה' שהוא התוכן הפנימי של 'את ה' האמרת', אבל
4 לאמתו של דבר הרי שְׁנֵי הָעֲנִינִים דִּהְאֱמִירָה וְהָאֱמִירָה שְׂיִיכִים
5 זֶה לָזֶה.³⁸ ולמעשה אין מקום לחלק
6 ולהפריד בין גדולת ואחדות ה'
7 לגדולתו ומעלתו של ישראל, כִּי
8 גַם בְּתַפִּילִין דְּמֵאֲרִי עֲלָמָא
9 יִשְׁנָם שְׁנֵי עֲנִינִים אֱלוֹ בְּהַמְשַׁכְתָּ
10 הָאֱלוּקוֹת, הַמְשַׁכְתָּ הַמוֹחִין בְּמִידוֹת
11 וְהַמְשַׁכְתָּ מִמְּכַתְּרָה שְׁלֵמַעֲלָה מִהַמוֹחִין
12 בְּמוֹחִין, כִּפִּי שְׁמַמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
13 דְּתַפִּילִין שִׁישׁ כְּהֵם אֲרַבְעָ פִּרְשׁוֹת
14 הֵם אֲרַבְעָ מוֹחִין.³⁹ (חכמה,
15 בינה, ודעת הנחלקת לשניים חסד
16 וגבורה) ועל ידי הנחת תפילין פועלים
17 הַמְשַׁכְתָּ מִהַמוֹחִין, וְכֵן שֶׁהַקֶּב"ה
18 מְנִיחַ תַּפִּילִין, יֵשׁ בְּזֶה שְׁנֵי
19 פִּירוּשִׁים.⁴⁰ בתורת הסוד איזו
20 הַמְשַׁכְתָּ מוֹחִין נִפְעֶלֶת עַל יְדֵי זֶה.
21 פִּירוּשׁ אֶחָד, דִּהְקֶב"ה הוּא
22 זְעִיר אֲנָפִין, עֲנִין מִיּוֹדוֹת, כְּמוֹבָא
23 לְעִיל, וְהַקֶּב"ה מְנִיחַ תַּפִּילִין
24 הוּא הַמְשַׁכְתָּ מוֹחִין לְזְעִיר
25 אֲנָפִין לְמִידוֹת [הַיִּינוּ, וְהַחֲדִידוּשׁ
26 שְׁבַה־הַמְשַׁכְתָּ מוֹחִין לְמִידוֹת עַל יְדֵי
27 עֲנִין זֶה שֶׁהַקֶּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְנִיחַ
28 תַּפִּילִין הוּא שְׁנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה
29 בְּזְעִיר אֲנָפִין עֲצָם הַמוֹחִין וְלֹא
30 רַק הָאֵרָה מוֹעֲטָה מִהַמוֹחִין. דְּזֶה
31 שְׁנִמְשָׁךְ בְּהַמְדוֹת דְּזְעִיר
32 אֲנָפִין מִהַמוֹחִין כִּפִּי שֶׁהֵם
33 מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שׁוּ
34 הַהַמְשַׁכְתָּ שֶׁל מוֹחִין בְּמִידוֹת עַל דֶּרֶךְ
35 הַרְגִיל הוּא רַק מִבְּחִינַת מוֹחִין
36 הַשְּׂיִיכִים לְמִדּוֹת וְלֹא מִעֲצָם הַמוֹחִין שְׁלֵמַעֲלָה מְשִׁיכּוֹת לְמִידוֹת וּמוֹכֵל
37 וּמְרוֹמֵם מִהַמְשַׁכְתָּ מוֹחִין הַשְּׂיִיכִים לְמִידוֹת הֵיא עַל
- יְדֵי כְּמָה וְכְּמָה צְמֻצוּמִים.⁴¹ כֵּן שְׁנִמְשַׁכְתָּ רַק הָאֵרָה מוֹעֲטָה
וּמְצוּמָצֻמָּה, וְעַד שֶׁבְּהַתְּלַבְּשׁוֹתָם שֶׁל הַמוֹחִין הַלּוֹ, הַשְּׂיִיכִים לְמִידוֹת,
בְּהַמְדוֹת דְּזְעִיר אֲנָפִין הֵם הַמוֹחִין הַשְּׂיִיכִים לְמִידוֹת נְהַפְכִים
לְמַהוּת מִדּוֹת.⁴² וְשׁוּב אֵינֶם בְּמַהוּת שֶׁל מוֹחִין, דְּמוֹחִין שְׁבַמְדוֹת
לְגַבִּי מוֹחִין עֲצָמָם הֵם.⁴²
מַהוּת מִדּוֹת וְלֹא מַהוּת מוֹחִין.
וְעֲנִין הַקֶּב"ה מְנִיחַ תַּפִּילִין
הוּא (שְׁבַה־הַמְדוֹת) (זְעִיר אֲנָפִין)
נִמְשָׁךְ וּמֵאֲרִי עֲצָם הַמוֹחִין.⁴³
שֶׁהוּא חֲדוּשׁ גְּדוֹל וְגִילּוֹי רַב. דְּזֶהוּ
מֵה שֶׁהַתַּפִּילִין נִקְרָאִים פָּאֵר,
שֶׁהַקֶּב"ה זְעִיר אֲנָפִין מִתְּפָאֵר
וּמִתְגַּדֵּל בָּהֶם.⁴⁴ דְּתַפְּאֶרֶת הוּא
מְעֻנָּן שְׁבָאִין עֲרוּף.⁴⁵ וְהַמוֹחִין
בְּעֵצָם נִעְלִים מִהַמְדוֹת לֹאִין שִׁיעוּר,
וְכִשְׁהֵם מֵאִירִים בְּמִידוֹת הֵרִי זֶה
'תַּפְּאֶרֶת' לְמִידוֹת].
וְהַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי בְּהֵאֲרַת הַמוֹחִין עַל
יְדֵי שֶׁהַקֶּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְנִיחַ תַּפִּילִין,
דִּהְקֶב"ה הוּא עֲצָמוֹת אֹר
אֵין סוּף שְׁלֵמַעֲלָה מְאֻצִּילוֹת
שֶׁם מֵאִירִים הַמוֹחִין וְהַמִּידוֹת עַל פִּי
'סֵדֶר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת', וְהַקֶּב"ה מְנִיחַ
תַּפִּילִין הוּא הַמְשַׁכְתָּ אֹר אֵין
סוּף שְׁלֵמַעֲלָה מְאֻצִּילוֹת בְּמוֹחִין
שְׁבַאֲצִילוֹת. [וְלִפִּי פִירוּשׁ זֶה
הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי מוֹכֵן עוֹד יוֹתֵר
עֲנִין הַפָּאֵר דְּתַפִּילִין,⁴⁶ מֵאֲחֵר
שְׁמוּכֵר בְּעִלּוֹי וְגִילּוֹי נִעְלָה יוֹתֵר
מְגִילּוֹי עֲצָם הַמוֹחִין בְּמִידוֹת שֶׁנֶּם הוּא
פּוֹעֵל 'פָּאֵר', כְּאִמּוֹר, כִּי תוֹסַפֶּת
הָאֹר שְׁנִמְשָׁךְ בְּהַמוֹחִין
מְעַצְמוֹת אֹר אֵין סוּף
שְׁלֵמַעֲלָה מְאֻצִּילוֹת הוּא בָּאִין
עֲרוּף לְגַמְרִי וְכִיוּן שֶׁ/בָּאִין עֲרוּף
בֵּין אֵין-סוּף לְסֵדֶר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת הוּא בָּאִין עֲרוּף לְגַמְרִי, גַּם הַפָּאֵר שֶׁנִּפְעַל
עַל יְדֵי זֶה הוּא נִעְלָה מֵאֲדָם].

(38) וראה לקמן הערה 86. (39) זח"ג רסב, א. הובא ונתבאר בארוכה בסידור שער התפילין ז, סע"א ואילך. אמ"ב שער התפילין פקל"ה ואילך (הוצאת קה"ת תשמ"ה קיב, א ואילך). ובכ"מ. (40) תו"א מקץ לה, ביג. (41) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' רפט ואילך. ובכ"מ. (42) תו"א וראו נח, ב. (43) ד"ה תפילין דמארי עלמא תרנ"ג ספ"ז (ספר המאמרים תרנ"ג ע' רמט). וראה סידור שם ז, ד. (44) ד"ה הנ"ל פ"ט (ספר המאמרים שם ע' רנד). (45) סידור שם יד, ד. (46) לכאורה, ענין הפאר דתפילין הוא שהם מפארים את מי שמניח אותם, ולא שהתפילין עצמם (המוחין) מפארים ע"י התוס' אור שנמשך בהם. אבל ראה ד"ה הנ"ל תרנ"ג ספ"א (ספר המאמרים שם ע' רנח) דהתוספת אור שנמשך באו"א הוא הפאר דתפילין [ושם בפ"ח (ספר המאמרים שם ע' רנ), דזה שתפילין נק' טוטפות לשון תכשיט הוא האורות דכתר שהם בחי' קישוטין].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ אֵת הַרְי' הָאֶמְרָת, הָאֶמְרָת לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת וְשִׁבְחָהּ וּבְנֵי
- 2 יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים גְּדוּלָה וּשְׁבַח לְמַעַלָּה, כְּבִיכּוֹל, דְּזֶה שֶׁהִקְבִּ"ה מְנִיחַ
- 3 תְּפִלִּין (הַפָּאָר וְהַשְּׁבַח שְׁלוֹ), זֶה נַעֲשֶׂה וְנַפְעַל עַל יְדֵי
- 4 הָעֲבוּדָה דִּישְׁרָאֵל. וְזֶהוּ אֶתְּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת
- 5 (עֲשִׂיתוּנִי דִּיִּיקָא וּמְדִיִּיקִים לִמְרָה
- 6 'עֲשִׂיתוּנִי', הֵינּוּ שׁוֹהֵר חִידוּשׁ מִיּוֹחַד
- 7 שְׁנַעֲשֶׂה וְנַפְעַל עַל יְדֵי עֲבוּדָתָם שֶׁל בְּנֵי
- 8 יִשְׂרָאֵל), כִּי מִצַּד סֵדֶר
- 9 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, כְּפִי שְׁנִמְדָּד
- 10 גִּלּוּי הָאוֹר וּמוֹגֵבֵל עַל פִּי קוֹ
- 11 הַמְּדָה, הַהִמְשָׁכָה מַעֲלִין
- 12 לְתַחְתּוֹן (מִהַמְּאֲצִיל הַבוּרָא
- 13 לְאֲצִילוֹת הָאוֹרוֹת וְהַסְפִּירוֹת
- 14 הַמְּאִירוֹת בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁהֵם אוֹרוֹת
- 15 שֶׁל 'סֵדֶר' הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְכֵן
- 16 בְּאֲצִילוֹת עֲצֻמוֹ מִהַמּוֹחִין
- 17 לְמִדּוֹת שֶׁנֶּם זֶה הַמִּשְׁכָּה מְדוּדָה עַל
- 18 פִּי קוֹ הַמִּידָה) הִיא הַהִמְשָׁכָה מַעֲלִין
- 19 לְתַחְתּוֹן מְצוּמָצֵמָה כְּפִי כָּלִי
- 20 הַתַּחְתּוֹן, וּבְכָדִי שִׁיְהִיָּה הַקְבִּ"ה מְנִיחַ תְּפִלִּין
- 21 הַקְבִּ"ה מְנִיחַ תְּפִלִּין בְּשִׁנֵּי
- 22 פִּירוּשִׁים הַנּוֹכְרִים לְעִיל, שֶׁהֵם דּוּגְמַת שְׁנֵי
- 23 הַפִּירוּשִׁים דְּלַעֲלִיל בְּהַרְי' אַחַד (חֲטִיבָה אַחַת),
- 24 יַחְדוֹ וְ"ה עִם יִ"ה יַחְדוֹ הַרְי' עִם אֲנִי, זֶה נַעֲשֶׂה
- 25 אַחַת), יַחְדוֹ וְ"ה הַמִּידוֹת עִם
- 26 יִ"ה הַמּוֹחִין כְּתוּצָא מִהַמִּשְׁכָּה
- 27 הַמּוֹחִין בְּמִידוֹת יַחְדוֹ הַרְי' הַמּוֹחִין
- 28 עִם אֲנִי הָאֵין סוּף שְׁלִמְעֵלָה מִסֵּדֶר
- 29 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, כְּתוּצָא מִהַמִּשְׁכָּה הָאֵין
- 30 סוּף בְּמוֹחִין, זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי
- 31 הָעֲבוּדָה דִּישְׁרָאֵל, אֶתְּם
- 32 עֲשִׂיתוּנִי.
- 33 (ה) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם תּוֹרַת
- 34 הַבְּעַל שֵׁם טוֹב⁴⁷ וְתּוֹרַת
- 35 אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן⁴⁸ [אֲשֶׁר חֲ"י
- 36 אֱלֹהִים הוּא יוֹם הַהוּלָדָה
- 37 שְׁלֵהֶם⁴⁹ שֶׁל הַבְּעַל שֵׁם טוֹב בִּשְׁנַת
- 38 ת"ח [נח"ת] וְשֶׁל אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן בִּשְׁנַת
- 39 ת"ק [ק"ה] עַל הַפְּסוּק⁵⁰
- 40 בְּתַהֲלִים וְאֶתְּהָ קְדוּשָׁה יוֹשֵׁב
- 41 תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְבִּ"ה

(47) הובאה בד"ה ואתה קדוש - בספר המאמרים אידיש ע' 138 ואילך. (48) לקו"ת ר"פ קדושים (כט, סע"ב ואילך). וראה לקוטי שיחות ח"ז ע' 135 ואילך ובהערות שם. (49) הבעש"ט בשנת נח"ת (ראה לקו"ד כרך א לא, א ואילך. ספר השיחות ה'תש"ע ג' 146. שם ע' 188) ורבינו הזקן בשנת קה"ת (ראה ספר השיחות שם ע' 188) - ספר השיחות שם ע' 141 ואילך. וראה לקוטי שיחות חכ"ד ע' 178 ואילך, ובהנסמן שם. (50) תהלים כב, ד. (51) המשך תרס"ו ע' כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כפי סדר ההשתלשלות ומאיר אור נעלה מאד שאינו נמשך ומתגלה
2 על דרך הרגל [דש'רש המשכה זו הנעלית מ'סדר השתלשלות' הוא
3 מפנימיות ועצמות אור אין סוף שלמעלה משייכות
4 לעולמות⁵² אור נעלה מאד שלא זו בלבד שבדרך כלל אינו מאיר בעולמות
5 אלא אפילו אינו שייך לעולמות אלא
6 נעלה ומורמם ונבדל מהעולמות לגמרי
7 כי מדובר באור מפנימיות ועצמות
8 האלויות, שהמשכה זו שלמעלה
9 מ'סדר השתלשלות' היא על ידי
10 העבודה דיש'רש דוקא, לפי
11 ש'רש נשמות יש'רש הוא
12 בעצמות אור אין סוף⁵³ ולכן
13 כבחון להמשיך ולגלות אלויות
14 מעצמות האלויות, [אזי נמשך
15 הגילוי גם למטה⁵¹ כי בשונה
16 מהאור של 'סדר השתלשלות' שמדרגה
17 לדרגה הולך ומתמעט והולך ונעשה
18 יותר מצומצם עד שלמטה הוא נעלם
19 ומכוסה לגמרי, האור הנעלה הבא
20 מפנימיות ועצמות האין-סוף לא
21 מתמעט אלא ממשיך ויורד ומאיר גם
22 למטה.
23 (ו) והנה המשכה זו של גילוי
24 והארה מפנימיות ועצמות האלויות
25 (שכמבואר לעיל זו המשמעות הפנימית
26 של מאמר הגמרא דהקב"ה מניח
27 תפילין) היא (בעיקר) על ידי
28 קיום מצות תפילין על ידי בני
29 ישראל (שהיא המעוררת וממשיכה את
30 ענין "הקדוש-ברוך-הוא מניח
31 תפילין"). כמאמר רז"ל⁵⁴ במדרש
32 על הפסוק⁵⁵ בתהילים מגיד הקדוש-ברוך-הוא את דבריו הדברים
- שהוא עצמו אומר ליצקב, חוקיו ומשפטי שיהא
לישראל, מה שהוא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו עושה הוא אומר
לישראל לעשות, וידוע הפירוש בזה⁵⁶ בתורת החסידות (בנוסף
לפירוש הפשוט שהקדוש-ברוך-הוא מצווה לבני ישראל לעשות דברים שהוא
בעצמו עושה), דעל ידי שיש'רש
עושים ומקיימים את
המצוות, על ידי זה הם, בני
ישראל, גורמים שהקב"ה
יעשה מצוות אלו⁵⁷. [ועל
דרך תורת הפעל שם טוב⁵⁸
על הפסוק⁵⁹ בתהילים הוי'
צלך, דכמו שהצל עושה מה
שאדם עושה ותנועות הצל
משקפות את תנועות האדם כך
הבורא ברוך הוא פניכול
עושה מה שאדם עושה].
דמזה מובן גם במצות
תפילין, והוקשה כל התורה
כולה (המצוות) לתפילין⁶⁰
(וכדברי חכמינו ז"ל בגמרא: "אמר קרא
והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך
למען תהיה תורת ה' בפיך, הוקשה כל
התורה כולה לתפילין, מה תפילין
מצוות-עשה שהזמן גרמא, ונשים
פטורות, אף כל מצוות-עשה שהזמן
גרמא נשים פטורות", ואם כן האמור
אודות מצוות תפילין נכון לגבי כל
המצוות) דזה שהקב"ה מניח
תפילין, נעשה נפעל על ידי
הנחת תפילין דיש'רש וכפי
שממשיך ומבאר.
ונפסק גם בהלכה דכיונות מצות

(52) ראה שם ע' נב. (53) ראה שם ע' סב (בפירוש כל הנקרא בשמי). (54) שמו"ר פ"ל, ט. וראה גם ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.
(55) תהלים קמז, יט. (56) המשך תרס"ו ריש ע' תיט. סד"ה את הוי' האמרת תרע"ח (ספר המאמרים תרע"ח ע' תכ). ד"ה
איתא במדרש תלים תרנ"ג בתחלתו (ספר המאמרים תרנ"ג ע' רעט. ספר המאמרים תש"ח ע' 271). וראה גם תו"א מקץ
לה, ג*. (57) ואף שקיום המצוות דהקב"ה ישנו גם לפני קיום המצוות דיש'רש, ומבואר בכ"מ בפירוש מרז"ל הנ"ל, דזה
שהוא עושה הוא נתינת כח לישראל לעשות - הרי המצוות דהקב"ה שנעשות ע"י קיום המצוות דיש'רש הם נעלים יותר
מכפי שהם מצד עצמם - ראה ד"ה פדה בשלום תשל"ח ס"ד (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קמה). ובכ"מ. (58) קדושת
לוי פ' נשא (עד, א). נעתקה בכתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סי' עח. וראה גם שם פ' בשלח טו, א (ד"ה או
יבואר אז ישיר הא' וד"ה והנה ידוע - ח"א מב, סע"ג. מג, ג). ח"ב קדושה שני' קרוב לסופה (ט, סע"ג). ספר המאמרים
תרכ"ז ע' שב (בשם הבעש"ט. ושם "ונמצא פי' זה במדרש שמואל ג"כ" - מד"ש לאבות פ"ג מ"ז). (59) תהלים קכא, ה.
(60) קידושין לה, א. וראה לקוטי שיחות ח"ו ע' 277 בהערה. (61) שו"ע או"ח הל' תפילין סכ"ה ס"ה. שו"ע אדה"ז שם
סי"א. תניא פמ"א (גי, ב).

(*) בכ"מ מבואר, דעל ידי שהוא עושה, זהו נתינת כח לישראל לקיים המצוות. וראה הערה הבאה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תְּפִילִין [וְכוּנָה זוּ הִיא חֶלֶק דִּהֲמִצְוָה]⁶² כמבואר בפוסקים] הִיא
 - 2 לְשַׁעֲבֵד לַעֲבוֹדַת ה' אֵת הַלֵּב עֵינֵי תְּפִילִין שֶׁל יָד שְׁמִינִיחִים כִּגְדֵר הַלֵּב
 - 3 וְהַמּוֹחַ. דַּעֲנִין הַשְּׁעָבֵד, שְׁמִשְׁעָבֵד הָאָדָם עֲצָמוֹ לְאַלְקוֹת,
 - 4 הוּא דוֹגְמַת מִצְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שְׁעֻנָּה וְחֻכָּה הוּא קִבְּלַת
 - 5 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם (פְּרָשָׁה
 - 6 רֵאשׁוֹנָה) וְקִבְּלַת עוֹל מִצְוֹת
 - 7 (פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה)⁶³, כְּדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה
 - 8 "לֵמָּה קָדְמָה פֶּרֶשֶׁת שְׁמַע לְוַדֵּיהָ אִם
 - 9 שְׁמֹעַ, כִּדִּי שִׁיבֵל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת
 - 10 שְׁמִים תַּחֲלִיל (בְּפֶרֶשֶׁת שְׁמַע) וְאַחֲרַי כֵּךְ
 - 11 מִקְבֵּל עָלָיו עוֹל מִצְוֹת (בְּפֶרֶשֶׁת וְהִיא
 - 12 אִם שְׁמֹעַ) דַּעֲנִין הַשְּׁעָבֵד שֶׁל
 - 13 הָאָדָם לְאַלְקוֹת וְקִבְּלַת עוֹל מַלְכוּת
 - 14 שְׁמִים הוּא לְמַעַל מִשְׁמַע
 - 15 וְדַעַת כִּי עֵינָיו הוּא הַתְּבַטְלוֹת שֶׁל
 - 16 הָאָדָם וְהַשְׁכֵּל וְהַחֲבִנָּה שֶׁלּוֹ, וְכִיחָד
 - 17 עִם זֶה, וְלִמְדוֹת שֶׁהִקְבִּיל עוֹל
 - 18 וְהַשְּׁעָבֵד הֵם עֵינֵי עַל־שְׁכִל, מִכֹּל
 - 19 מִקּוֹם הַשְּׁעָבֵד דִּתְּפִילִין הוּא
 - 20 בְּנוֹגֵעַ לְכַחוֹת פְּרָטִים (מָה
 - 21 שְׂאִין בֶּן הַקִּבְּלַת עוֹל דִּקְרִיאַת
 - 22 שְׁמַע הוּא בִּטּוֹל וְשַׁעֲבֵד בְּלִלִי
 - 23 מִבְּלִי לְהַתִּיחַס לְכַחוֹת פְּרָטִים
 - 24 מִסּוּמִימִים), שְׁמִשְׁעָבֵד אֵת הַמּוֹחִין
 - 25 לְפֶרֶשֶׁתֵּיהֶם, הֵינּוּ שְׁעָבֵד שֶׁל כָּל
 - 26 אֲרַבְּעַת הַמּוֹחִין (חֻקָּמָה
 - 27 וְכִינָה וְדַעַת שְׁנֵי חֻקֵּי לְחֹסֶד
 - 28 וְגִבּוֹרָה) שְׁלֹו⁶⁴, וְזֶה הַשְּׁעָבֵד
 - 29 שֶׁל הַמּוֹחִין נִמְשָׁךְ גַּם בְּהִמְדוּת
 - 30 שְׁכֵל, שְׁעָבֵד הַלֵּב⁶⁵.
 - 31 וַיֵּשׁ לֹאמֹר דָּעַל יָדִי שְׁמִשְׁעָבֵד
 - 32 אֵת הַמּוֹחִין שְׁלֹו שְׁעִינִים הִבְנָה
 - 33 וְהַשְּׁנָה בְּאֹפֶן דִּקְבִּילַת עוֹל
 - 34 שֶׁלֹּמַעַל מִהִבְנָה וְהַשְּׁנָה, שְׁהוּא
 - 35 עֵינֵי עַל־שְׁכִל שְׁפֹעֵל עַל כַּחוֹת
- הַשְׁכֵּל, מִשְׁמַעוֹ הַמְּשַׁכָּה מִעֲצָם הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּמַעַל מִהִשְׁכֵּל שְׁהוּא כּוֹחַ
- פְּרָטִי מִסּוּמִים (שְׁהִירֵי עֵינֵי הַקִּבְּלַת עוֹל הוּא מִצַּד עֲצָם הַנֶּפֶשׁ
- שֶׁלֹּמַעַל מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל הַכַּחוֹת הַפְּרָטִים) שְׁפֹעֵל וְתִשְׁפִיעַ
- בְּכַח הַשְׁכֵּל שְׁלֹו, עַל יָדִי זֶה נַעֲשֶׂה וְנַפְעַל עֵינֵי (פִּירוּשׁ)
- הַשְּׁנִי דִּהֲקִבְּ"ה מִנִּיחַ תְּפִילִין,
- הַמְּשַׁכָּת אֹרֹךְ אֵין סוֹף⁶⁶
- בְּמוֹחִין דִּלְמַעְלָה, וְעַל יָדִי שְׁנָה נִמְשָׁךְ הַהֲרָה וְהַמִּשְׁכָּה
- מִעֲצָם הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּמְשַׁכָּה בְּכַחוֹת הַשְׁכֵּל
- מִהִמָּח לְהַלֵּב, עַל יָדִי זֶה
- נַעֲשֶׂה עֵינֵי (פִּירוּשׁ) הֲרֵאשׁוֹן
- בְּהִקְבְּ"ה מִנִּיחַ תְּפִילִין,
- הַמְּשַׁכָּת מוֹחִין בְּזַעֲרֵי אֲנָפִין
- הֵם הַמִּידוֹת, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִיל.
- ז) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דָּעַל יָדִי
- הַמְּשַׁכָּה דִּקְבִּילַת עוֹל שְׁהוּא
- עֵינֵי עַל־שְׁכִל (לְמַעַל
- מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׁכֵל אֲדָם לְמַעַל
- מִכַּחוֹת הַשְׁכֵּל וְהַמִּידוֹת שְׁמַע עֲצָם
- הֵם כַּחוֹת מוֹגְבִלִים) בְּהִמָּח
- וּבְהַלֵּב, נִמְשָׁךְ זֶה הַהֲרָה מִעֲצָם
- הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּמַעַל מִהִשְׁכֵּל שְׁמִשְׁמַע נּוֹבַעַת
- הַקִּבְּלַת עוֹל, בְּכָל הַכַּחוֹת⁶⁷, גַּם
- בְּכַחוֹת הַתְּחַתּוֹנִים יוֹתֵר הַנְּחוּתִים
- מִהִמָּח וְהַלֵּב כְּמוֹ כּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה שְׁהוּא
- כּוֹחַ חִיצוֹנִי לְגַבִּי כַּחוֹת הַשְׁכֵּל וְהַרְגֵּשׁ
- שְׁבֻמָּה וּבִלְבַּד. דִּזְהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי
- עַל מָה שְׁהִרְצוּעוֹת דִּתְּפִילִין
- שֶׁל רֹאשׁ צְרִיכִים לְהִיּוֹת
- אֲרוּכּוֹת כֵּךְ שִׁישְׁתַּלְשְׁלוֹ עַד (לְמִטָּה
- מִן) הַטְּבוֹר⁶⁸, שְׁגַם עֵינָיו
- ז) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דָּעַל יָדִי הַמְּשַׁכָּה דִּקְבִּילַת עוֹל
- (לְמַעַל מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׁכֵל אֲדָם)
- בְּהִמָּח וּבְהַלֵּב, נִמְשָׁךְ זֶה בְּכָל הַכַּחוֹת⁶⁷, גַּם בְּכַחוֹת הַתְּחַתּוֹנִים. דִּזְהוּ מָה
- שְׁהִרְצוּעוֹת דִּתְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ צְרִיכִים לְהִיּוֹת עַד (לְמִטָּה מִן) הַטְּבוֹר⁶⁸, שְׁגַם

(62) ב"ח או"ח ס"ח (ד"ה ונקראים ציצית). וכ"ה גם בב"ח או"ח ר"ס תרכה. ובב"ח או"ח ה' תפילין סכ"ה ד"ה ויכוין בהנחתו כו' כתב: ע"ל בהלכות ציצית בסימן ח' אצל ויכוין בהנחתם וכו'. (63) ברכות יג, א (במשנה). (64) תניא שם. (65) בתחילת הענין בתניא שם "ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו", דמלשון זה משמע, שמשעבד את הדעת שלו (שהוא (הדעת) כולל אהו"ר שבלבו), אבל בסיום הענין שם "לשעבד הלב כו'". (66) ראה גם ד"ה תפילין דמארי עלמא תרנ"ג פ"ח (ספר המאמרים תרנ"ג ע' רנ), דהמשכת האורות מעצמות או"א"ס (שלמעלה מהאורות המלוכשים בע"ס) הוא ע"י השעבוד שבתפילין. אלא שהביאור שם הוא באופן אחר. (67) וראה ספר המאמרים תרל"ו ח"א ע' ריט: וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם הלב. וגם הם ראשי אברים לכן כשמשעבדן להקב"ה על ידי זה משתעבד כל האדם כו'. (68) בטושו"ע (ודאדה"ז) או"ח ה' תפילין סכ"ז סיא" (ס"כ) "שיגיעו עד הטבור". אבל בכ"מ בדא"ח (ספר המאמרים קונטרסים ח"א רכג, א. ספר המאמרים תרצ"ט ע' 159. ספר המאמרים תש"ג ע' 43) דרצועות של ראש "מגיעים עד הרגלים". ויש לומר שהוא ע"פ מ"ש בטור שם "ויש אומרים.. עד המילה". וממ"ש בפע"ח שער ד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאָדָם שבלשון הגמרא הם עניינים שִׁמְפִּלְגָּךְ וּלְתַתָּא⁶⁹ מהחצי ומטה, 2 היינו העניינים הנחותים יותר, גם הם יְהִיוּ מְשׁוּעָבְדִים לְאֱלֻקוֹת. וְעַל 3 יְדֵי זֶה שהאדם משעבד לאלוקות גם את החלקים הנחותים שבו פּוֹעֵל 4 בֶּן גַּם בְּעוֹלָם, שְׁגָם בְּעִנְיָנִים הַתַּחְתּוֹנִים (דְּמַפְלְגָךְ וּלְתַתָּא)⁷⁰ בעולם יְהִי גִילּוֹי 5 אֱלֻקוֹת כפי שממשיך ומפרט. 6 דְּנוֹסָף לְזֶה שִׁבְתִּפְלִין נִמְשָׁךְ 7 הַגִּילּוֹי דְּאָחַד כּו' שבו מדובר 8 בכתוב 'שמע ישראל... ה' אחד' הכתוב 9 בפרשיות התפילין גַּם בְּקֶלֶף וְכו' 10 הַגִּשְׁמִי והרי גם זה פעולה של גילוי 11 אלוות במציאות הגשמית התחתונה, 12 דְּבִקְרִיאת שְׁמַע עצמה, ללא עניין 13 התפילין הַגִּילּוֹי דְּהַרְוִי' אָחַד 14 הוא בְּהָאָדָם הַקּוֹרֵא קְרִיאת 15 שְׁמַע והאדם הוא נברא יותר נעלה 16 מִהַקֶּלֶף הגשמי, מֶה שְׁאִין בֶּן 17 בְּתִפְלִין⁷¹ הַמְּשַׁכָּה היא גַּם 18 בְּקֶלֶף וְכו' הַגִּשְׁמִי⁷² וכך 19 האלוות מאירה למטה יותר וְדָהוּ 20 שְׁהוֹקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה לְהַמְשִׁיךְ אֱלֻקוֹת לְמִטָּה 21 לְתִפְלִין, כדברי הגמרא שהובאו 22 לַעֲלֵי פִי עֲנִין הַכּוֹנֵה וְהַתְּכִלִּית 23 והמטרה של הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת 24 הוּא לְהַמְשִׁיךְ אֱלֻקוֹת לְמִטָּה 25 דְּנֻקָּא, כדברי המדרש שהקדוש־ 26 ברוך־הוא ברא את העולם הגשמי כי 27 "עֲתָאוּהוּ" לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה 28 בְּתַחְתּוֹנִים⁷³ שדווקא המציאות 29 הגשמית התחתונה והנחותה תהיה 30 "דִּירָה", מקום ראוי לגילוי אלוות 31 והשראת השכינה], הִנֵּה נוסף על 32 פעולה זו של התפילין, המשכת 'אחד' לא רק באדם אלא גם בקלף הגשמי, 33
- הַגִּילּוֹי של האלוות בעולם דְּתִפְלִין שנמשך על ידי קיום מצוות תפילין 34 פּוֹעֵל ויש לו השפעה גַּם בְּאֵלָה שְׁמַצַּד עֲצָמָם הֵם מְנַגְדִּים 35 לְקְדוּשָׁה שישתנו להיות בעד הקדושה. וְכִמּוֹ שִׁבְתּוֹב⁷⁴ בתורה וְרָאוּ 36 כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ גַּם אֵלֶּה שִׁמְצַד עֲצָמָם נוגדים לקדושה, כאמור, כִּי שֵׁם 37 הַוְי' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיִרְאוּ מִמֶּךָ, 38 וְאָמְרוּ רַ"ל⁷⁵ שמראה שם ה' על 39 בני ישראל שמטיל יראה ופחד על 40 אומות העולם אֵלֶּה תִפְלִין 41 שְׁבִרָאשׁ, והמשמעות הפנימית של 42 הדברים היא דְּהַמְשָׁכָה של גילוי 43 האלוות בעולם שְׁעַל יְדֵי הַנְּחַת 44 תִפְלִין פּוֹעֵלָת ויש לה השפעה 45 גַּם בְּאֵלָה שְׁצִירָה לְחִדּוֹשׁ בָּהֶם 46 וְיִרְאוּ מִמֶּךָ (לְהִיּוֹתָם) עד עתה 47 מְנַגְדִּים). וְלֹא עוֹד, ובעניין זה 48 של פעולת התפילין על אומות העולם 49 יש חידוש נוסף, שלא זו בלבד 50 שפועלים בהם את עניין היראה אֵלָּא 51 שְׁוֹרָאוּ גו' כִּי שֵׁם הַוְי' נִקְרָא 52 עָלֶיךָ בדגש על כך שהם רואים על 53 בני ישראל את עניין שם הוי'. 54 ומשמעות החידוש הוא דְּאוֹמֹת 55 הָעוֹלָם (גַּם) אֵפִילוּ אֵלָּה מְבִינֵיהֶם 56 שְׁמוֹדִים בְּאֱלֻקוֹת), יִדְעָתָם 57 ההכרה שלהם באלוות היא רַק 58 בְּשֵׁם אֱלֻקִּים (בְּגִימְטְרִיא 59 הַטֵּבֶע⁷⁶ היינו שמודים ומכירים 60 באלוות כפי שמלוכשת בטבע, 61 אלוות שיוודת לענייני העולם), 62 אֲבָל מִשֵּׁם הַוְי' (שְׁלִמְעֵלָה 63 מִהַטֵּבֶע ולא מתלבש בעולם 64 המוגבל) אֵינָם יוֹדְעִים, כִּמּוֹ 65 שְׁאָמַר פְּרָעָה לֹא יִדְעָתִי אֶת הַוְי'⁷⁷, וְעַל יְדֵי שִׁישְׁרָאֵל 66

(שער התפילין) פ"י (ועד"ז הוא בשער הכוונות ענין התפילין דרוש ה. שו"ע האריז"ל הל' תפילין סט"ו (וראה הגהת צמח שם)) "טוב שישים כו' כדי שלא יגיעו לארץ כו'" - משמע, שהדרך לילך ברצועות ארוכות עוד יותר. (69) סנהדרין לט, א. וראה הערה הבאה. (70) ראה לקו"ת שה"ש ד"ה ששים המה מלכות ס"א (לח, ג) (הובא באוה"ת פרשתנו ד"ה את ה' האמרת ע' תתנח), ד"מפלגך לתתא" קאי על עלמא דפרודא. ובאוה"ת שם, דענין "עשייתני חטיבה אחת" הוא - שגם בעולמות התחתונים הוא אחד, לאפוקי מדעת האומרים מפלגך כו'. ובאוה"ת שם, דזהו גם מה שפירש הבחיי (פרשתנו עה"פ) שהאמרת הוא לשון מעלה וגובה, מלשון בראש אמיר (ישעי' יז, ו) - כי מה שהוא ית' משגיח גם בארץ ("המגביהי גו' המשפילי לראות בשמים ובארץ") הוא "מפני שהוא ית' מגביהי" (לקו"ת שם מח, רע"א. עיי"ש בארוכה). (71) דנוסף לזה שק"ש היא רק במחשבה ודיבור ותפילין הם במעשה האדם, ההמשכה דתפילין היא גם בקלף וכו' הגשמי שמחוץ לאדם. (72) ראה לקו"ת שלח מב, סע"א. (73) לקו"ת שם מ, סע"ד. (74) פרשתנו כח, י. (75) ברכות ו, א. (76) פרס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). וראה שם שער האהבה ספ"א ד"ה וכדי להבין (נב, ד). של"ה פט, א (כדאיתא בזוהר); קפט, א (וכמרומו בזוהר); שח, ב. שו"ת חכם צבי ס"ח. שער היחוד והאמונה רפ"ו. (77) שמות ה, ב. וראה תו"א מקץ מא, סע"ד. אוה"ת וארא ס"ע רג ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְנִיחִים תְּפִילִין, הַגִּילוי דְּהוּי' (שְׁבִישָׁרְאֵל הַמְנִיחַ תְּפִילִין
- 2 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שִׁירָאוֹ אֶת "שֵׁם ה' הִנָּקְרָא עֲלֶיךָ", עַל הַיְּהוּדִי הַמְנִיחַ תְּפִילִין)
- 3 הוּא בְּאוֹפֶן שָׁגַם אֶפִּילוֹ עֲמֵי הָאֶרֶץ (וַיִּתֵּרָה מִזֹּו, כָּל עֲמֵי
- 4 הָאֶרֶץ, שְׁבֻזָּה נִכְלָל אֵלֶּה שְׁמַצַּד עֲצָמָם אֵינָם מוֹדִים
- 5 בְּאַלְקוּת⁷⁸, גַּם אֶפִּילוֹ לֹא בְּשֵׁם
- 6 אֱלֹקִים) רֹאִים כִּי שֵׁם הוּי' 1 דְּהוּי' (שְׁבִישָׁרְאֵל הַמְנִיחַ תְּפִילִין) הוּא בְּאוֹפֶן
- 7 נִקְרָא עֲלֶיךָ, וְרֹאִיהַ זֹו פּוֹעֵלֶת 2 שָׁגַם עֲמֵי הָאֶרֶץ (וַיִּתֵּרָה מִזֹּו, כָּל עֲמֵי הָאֶרֶץ
- 8 בָּהֶם בְּכָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם וַיִּרְאוּ 3 שְׁבֻזָּה נִכְלָל אֵלֶּה שְׁמַצַּד עֲצָמָם אֵינָם מוֹדִים
- 9 מִמֶּךָ. 4 בְּאַלְקוּת⁷⁸, גַּם לֹא בְּשֵׁם אֱלֹקִים) רֹאִים כִּי שֵׁם
- 10 (ח) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם הַגִּילוי דְּהוּי' 5 הוּי' נִקְרָא עֲלֶיךָ, וְרֹאִיהַ זֹו פּוֹעֵלֶת בָּהֶם וַיִּרְאוּ
- 11 דְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, דְּח"י אֱלוֹל 6 דְּח"י אֱלוֹל הוּא יוֹם הוֹלָדָת דְּהַבְעֵל שֵׁם
- 12 הוּא יוֹם הוֹלָדָת דְּהַבְעֵל שֵׁם 7 טוֹב מְיִסַּד תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת
- 13 טוֹב מְיִסַּד תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת 8 הַכְּלִילִית שְׁנוּלָה בְּח"י אֱלוֹל בִּשְׁנַת
- 14 הַכְּלִילִית שְׁנוּלָה בְּח"י אֱלוֹל בִּשְׁנַת 9 שֵׁם טוֹב מְיִסַּד תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת הַכְּלִילִית
- 15 תַּנ"ח וַיִּדְאָמוּ"ר הִזְקֵן מְיִסַּד 10 וַיִּדְאָמוּ"ר הִזְקֵן מְיִסַּד תּוֹרַת חֲסִידוֹת חֲב"ד,
- 16 תּוֹרַת חֲסִידוֹת חֲב"ד שְׁנוּלָה 11 שְׁמֵהֶהֱדָשׁוֹת הָעֵיקָרִיּוֹת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת הִיא
- 17 בְּח"י אֱלוֹל תַּק"ה, שְׁמֵהֶהֱדָשׁוֹת 12 שְׁכָל הָעֵנְיָנִים יוֹמָשְׁכוּ לְמִטָּה בְּגִילּוֹי. וַיְכַמוּ
- 18 הָעֵיקָרִיּוֹת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת 13 שְׁכָתָב אֲדָמוּ"ר הִזְקֵן בְּשַׁעַר הַיְּחִיד וְהָאֲמוּנָה
- 19 הִיא שְׁכָל הָעֵנְיָנִים הַרוּחָנִיִּים, גַּם 14 בְּתוֹחִילָתוֹ "כְּתִיב⁷⁹ לְעוֹלָם הוּי' דְּכָרָךְ נָצַב
- 20 הַנַּעֲלִים בִּיּוֹתֵר, יוֹמָשְׁכוּ לְמִטָּה 15 בְּשָׁמִים, וַפִּירֵשׁ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל כִּי דְּכָרָךְ
- 21 וַיִּאִירוּ בְּגִילּוֹי בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי 16 שְׁאֲמַרְתָּ יְהִי רִקְיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וְגו' תִּיכּוֹת
- 22 הַנַּחֲתוֹת. וַיְכַמוּ שְׁכָתָב אֲדָמוּ"ר 17 וְאוֹתוֹת אֵלֹו הֵן נִצְבּוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ
- 23 הִזְקֵן בְּשַׁעַר הַיְּחִיד וְהָאֲמוּנָה 18 רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם וְכוּ", דָּאָף שְׁפִירוּשׁ זֶה אֵיתָא
- 24 בְּשַׁסְפֵּר הַתַּנַּיָּא בְּתוֹחִילָתוֹ 19 בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים עַל הַפְּסוּק (כְּמוֹכָא בְּלִקּוּטֵי
- 25 "כְּתִיב⁷⁹ כָּתוּב (בְּתַהֲלִים) לְעוֹלָם 20 תוֹרָה⁸⁰), מְכָל מְקוֹם כּוֹתֵב אֲדָמוּ"ר הִזְקֵן
- 26 הוּי' דְּכָרָךְ נָצַב בְּשָׁמִים, 21 "וַפִּירֵשׁ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל", דָּאָחַד הַבִּיאוּרִים
- 27 וַפִּירֵשׁ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל כִּי 22 בְּזֶה⁸¹, שְׁהַבַּעַל שֵׁם טוֹב פִּרֵּשׁ
- 28 דְּכָרָךְ דְּבִר ה' שְׁאֲמַרְתָּ בַּעַת בְּרִיאַת 23 (פֶּאנְאָנְדֶּרְעָגְעִשְׁפִּירֵיט) וְגִילָה זֶה שְׁיִהְיָ יָדוּעַ
- 29 הַשָּׁמַיִם בִּשְׁשַׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית יְהִי 24 לְכָל. וַאֲדָמוּ"ר הִזְקֵן הַמְּשִׁיךְ זֶה בְּשָׁכָל, שְׁיִהְיָ
- 30 רִקְיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וְגו' תִּיכּוֹת 25 לְתַהֲלָה וּלְשֵׁם וּלְתַפְאָרֶת⁸², דְּקָאֵי עַל חֲכָמָה
- 31 מִלִּים וְאוֹתוֹת אֵלֹו הֵן נִצְבּוֹת 26 בִּינָה דַּעַת⁸³, וְעַד שְׁזָה יְהִיָּה מוֹשֵׁג גַּם בְּשָׁכָל דְּנִפְשׁ הַבְּהֻמָּתִית, וְאַפִּילוֹ בְּשָׁכָלֶם
- 32 וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם תְּמִיד, לֹא 27 שֵׁל אֵלֶּה שְׁהִי (לְפָנֵי שְׁלֵמְדוֹ עֲנִין זֶה) מִינִים⁸⁴, לְתַתָּה עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם⁸⁵.
- 33 הַפְּסֵק בְּתוֹךְ רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם 28 (ט) וְזֶהוּ אֶת הוּי' הָאֲמַרְתָּ, אֲתָם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בְּעוֹלָם שְׁנֶאֱמַר שְׁמַע
- 34 וְכוּ" וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ שֵׁם שַׁעַל יְדִי 29 יִשְׂרָאֵל הוּי' אֱלֹקֵינוּ הוּי' אַחַד, שְׁעַל יְדִי שִׁישְׁרָאֵל אוֹמְרִים הוּי' אַחַד
- 35 כִּךְ הַשָּׁמַיִם מִמְשִׁיכִים לְהַתְקִיִּים, וְאֵם 30 בְּקִרְיַת שְׁמַע, וּבִפְרֵט בְּתַפִּילִין⁸⁶ שְׁמִמְשִׁיכִים הוּי' אַחַד גַּם בְּקִלְף הַגִּשְׁמִי, עַל
- 36 דְּבִר ה' לֹא יִמְשִׁיךְ לְהַחֲיוֹת אֶת 31
- 37 הַנְּבִרָאִים בְּכָל רֹגַע וְרֹגַע מַחֲדָשׁ, יַחֲזוּר 32
- 38 לְהִיּוֹת אֵין וְאִפֹּס כְּמוֹ קוֹדֵם שֶׁשֶׁת יָמֵי 33
- 39 בְּרֵאשִׁית, דָּאָף שְׁפִירוּשׁ זֶה 34
- 40 בְּכַתוּב "לְעוֹלָם ה' דְּבִרָךְ נִצַּב בְּשָׁמִים" 35

(78) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה' ספ"ג (דרמ"צ סב, ג). ובארוכה דרוש תער השכירה - נדפס באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תשסז ואילך. (79) תהלים קיט, פט. (80) ר"פ אחרי (כה, סע"ג). פ' קדושים כט, ד. (81) לקוטי שיחות ח"ח ע' 354 הערה 21. (82) פרשתנו כו, יט. ובא בהמשך ל'וה' האמריך גו'". (83) לקו"ת פרשתנו מב, ב. שם, ג. ולהעיר שבלקו"ת שם (מב, ב) דתפארת "הוא בחי' דעת שהוא כולל חסד וגבורה" - דעפ"ז שם תהלה ותפארת הם ד' מוחין, דוגמת ד' מוחין דתפילין. (84) שעהיוה"א רפ"ב. וראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 159. (85) פרשתנו שם. וראה לקו"ת שם מב, ב. (86) ראה אוה"ת פרשתנו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תפילין ואומרים קריאת שמע בתפילין **שְׁמַמְשִׁיכִים** על ידי התפילין הַנִּי' **אָחַד גַּם בְּקֶלֶף הַגִּשְׁמִי** שממנו עשויות התפילין, **עַל יְדֵי זֶה**
- 2 **הַקֶּבֶץ הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין, שֶׁהֵם (הַתְּפִלִּין) הַפֶּאֶר וְהַשְּׁבַח שְׁלוֹ**
- 3 **(כַּנְל), הָאֲמֶרֶת לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת וְשִׁבַּח** ובני ישראל מוסיפים שבח
- 4 **וּפֶאֶר בְּקֶדוֹשׁ-בִּירוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל.**
- 5 **וְהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁבְּכֶחֶם שֶׁל**
- 6 **יִשְׂרָאֵל שָׁעַל יְדֵי קִיּוֹם**
- 7 **הַמַּצּוֹת שֶׁלָּהֶם יִהְיֶה קִיּוֹם**
- 8 **הַמַּצּוֹת דִּהְקָבָה, וְכִמוּ בַעֲנִין**
- 9 **זֶה שֶׁעַל יְדֵי שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מְקִימִים**
- 10 **מַצּוֹת תְּפִלִּין, הַקֶּדוֹשׁ-בִּירוּךְ-הוּא מְנִיחַ**
- 11 **תְּפִלִּין, מִמְּשִׁיךְ בְּכֶתוּב, וְהַנִּי' הָאֲמֶרֶת גּו' לִהְיוֹת לוֹ לַעֲם**
- 12 **סְגוּלָּה⁸⁷, הַקֶּדוֹשׁ-בִּירוּךְ-הוּא נֹתֵן**
- 13 **לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁבַח וְגִדּוּלָה זֶה לִהְיוֹת**
- 14 **עִם סְגוּלָּה שְׁקִיּוֹם הַמַּצּוֹת שְׁלו פּוֹעֵל**
- 15 **קִיּוֹם הַמַּצּוֹת עַל יְדֵי הַקֶּדוֹשׁ-בִּירוּךְ-**
- 16 **הוּא. וְזֶהוּ שְׁמַסִּים (בְּפֶסְקוֹם**
- 17 **וְהַנִּי' הָאֲמֶרֶת הַמְּדַבֵּר עַל הַשְּׁבַח**
- 18 **וְהַגִּדּוּלָה שֶׁהַקֶּדוֹשׁ-בִּירוּךְ-הוּא נוֹתֵן**
- 19 **לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל) וְלִשְׁמֹר כֹּל**
- 20 **מַצּוֹתָיו (אֵף שֶׁלְּכַאוּרָה שִׁינִיךְ**
- 21 **זֶה עֲנִין קִיּוֹם הַמַּצּוֹת עַל יְדֵי בְּנֵי**
- 22 **יִשְׂרָאֵל בְּפֶסְקוֹ אֶת ה' הָאֲמֶרֶת,**
- 23 **דִּהְשָׁבַח שִׁישְׁרָאֵל מְשִׁבְּחִים**
- 24 **אֶת הַקֶּבֶץ הַמְּנִיחַ הוּא זֶה שֶׁקִּיבְּלוּ**
- 25 **עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת לָךְ לְאֻלָּקִים**
- 26 **גּו' וְלִשְׁמֹר חוּקָיו וּמַצּוֹתָיו**
- 27 **גּו'⁸⁸, כִּי לִשְׁמֹר כֹּל**
- 28 **מַצּוֹתָיו דִּישְׁרָאֵל מְבִיאָה אֶת**
- 29 **מַצּוֹתָיו, שֶׁהַקֶּבֶץ הַמְּנִיחַ יַעֲשֶׂה**
- 30 **הַמַּצּוֹת וּלְכֵן נוֹשֵׂא זֶה שֶׁל שְׁמִירַת**
- 31 **הַמַּצּוֹת עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹזֵכַר כֹּאן,**
- 32 **בְּשִׁיכוֹת לִשְׁבַח וְהַגִּדּוּלָה שֶׁהַקֶּדוֹשׁ-**
- 33 **בִּירוּךְ-הוּא נוֹתֵן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלְכֵן**
- 34 **נֶאֱמַר זֶה בְּפֶסְקוֹ וְהַנִּי' הָאֲמֶרֶת (בְּהַשְׁבַּח שֶׁהַקֶּבֶץ הַמְּנִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל), כִּי זֶה**
- 35 **שֶׁבְּכֶחֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת**
- 36 **(עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת שֶׁלָּהֶם)**
- 37 **שִׁינִיךְ מַצּוֹתָיו**
- 38 **יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת**
- 39 **שֶׁלָּהֶם**
- 40 **יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת**
- 41 **שֶׁלָּהֶם**

ע' תתנח נ"ע" תפילין ממשיכים ישראל תפילין דמארי עלמא, ומבאר שם ענין האמרת. וראה גם שם ע' תתנח נ"ע" ע' (87) ראה גם ד"ה את ה' האמרת תר"ל פ"ב (ספר המאמרים תר"ל ע' שא.) (88) ד"ה זה תרע"ח (ספר המאמרים תרע"ח ע' תיא ואילך.) (89) סד"ה הנ"ל (ספר המאמרים שם ע' תכ ואילך.) (90) תהלים קלה, ד. (91) ראה פרש"י עה"פ (יתרו יט,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יתברך. ועל ידי זה שהקדוש-ברוך-הוא בחר בבני ישראל להיות עם
- 2 סגולה נעשה בהם בבני ישראל גם מעלה (בענין הגילויים)
- 3 בדברים גלויים, היינו לא רק מעלה שמצד העצם), דעל ידי קיום
- 4 המצוות שלהם נעשה מצותיו דהקב"ה שזו מעלה גדולה ביותר
- 5 של בני ישראל.
- 6 וזהו מה שכתבילין דמארי 1 ועל ידי זה נעשה בהם גם מעלה (בענין
- 7 עלמא כתיב (לא הפסוק 2 הגילויים), דעל ידי קיום המצוות שלהם נעשה
- 8 שמע ישראל גוי' הוי' אחד, 3 מצותיו דהקב"ה. וזהו מה שכתבילין דמארי
- 9 המדבר בשבתו של הקדוש-ברוך-הוא 4 עלמא כתיב (לא הפסוק שמע ישראל גוי' הוי' אחד,
- 10 כי אם) הפסוק ומי כעמך 5 אחד, כי אם) ומי כעמך ישראל גוי', כי עיקר
- 11 ישראל גוי' המדבר בשבתו של 6 תפארתו ושבתו של הקב"ה הוא לא התוספת
- 12 ישראל, כי עיקר תפארתו 7 אור שנעשה למעלה (קיום המצוות דהקב"ה)
- 13 ושבתו של הקב"ה הוא לא 8 שנעשה על ידי קיום המצוות דהקב"ה, כי אם,
- 14 התוספת אור שנעשה למעלה 9 השבח דהקב"ה גופא, שזה דוקא מגיע
- 15 (קיום המצוות דהקב"ה) 10 השבח דהקב"ה גופא, שזה דוקא מגיע
- 16 שנעשה על ידי קיום המצוות 11 (בבחינת) העצמות.⁹²
- 17 דהקב"ה, (כמבואר לעיל שקיום 12 נוסף על זה ש(גם) ענין זה עם ח"י אלול, כי
- 18 המצוות למעלה, נפעל על ידי קיום 13 העילוי דהקב"ה ואהבת ישראל) הוא מהענינים
- 19 המצוות של בני ישראל) כי אם, 14 העיקריים תורת החסידות⁹³, הנה ח"י אלול
- 20 השבח דהקב"ה גופא עצמו, 15 הוא יום התחלת העבודה דשנה הבאה⁹⁴,
- 21 שזה מעלתם של ישראל דוקא 16 מתחיל מראש השנה שאז מכתירים ישראל את
- 22 מגיע (בבחינת) העצמות⁹². 17 הקב"ה למלך⁹⁵, דהנח שיש ביהקב"ה להקב"ה
- 23 (יא) ויש לקשר (גם) ענין זה 18 אותו למלך הוא מפני שהם קשורים ומיוחדים
- 24 של בחירת הקדוש-ברוך-הוא בבני 19 עם עצמותו יתברך (שלמעלה מבחינת מלך)⁹⁶,
- 25 ישראל להיות לו עם סגולה עם ח"י 20 והקב"ה מקבל את ההקב"ה ונעשה מלך
- 26 אלול, שהוא, כאמור, יום ההולדת 21 ישראל⁹⁷, ועל ידי זה ועל ידם - (גם) מלך על
- 27 של הבעל-שם-טוב ושל אדמו"ר הזקן 22 כל הארץ⁹⁸, הוי' אלקי ישראל מלך ומלכותו
- 28 כי נוסף על זה ש(גם) ענין 23 בכל משלה⁹⁹, ונמשך בגילוי שיהיה מלך ישראל וגואלו⁹⁷, על ידי משיח
- 29 זה (גודל העילוי המעלה הגדולה 24 צדקנו, שילחם מלחמות הוי' וינצח ויבנה
- 30 דהקב"ה ואהבת ישראל) הוא 25 ישראל¹⁰⁰, ומלאה הארץ דעה את הוי' גו'¹⁰¹ כל העולם¹⁰², בגאולה האמיתית
- 31 מהענינים העיקריים תורת 26 ויהשלימה, בקרוב ממש.
- 32 החסידות⁹³, הנה ח"י אלול
- 33 שחל קרוב לסיום השנה הוא יום
- 34 התחלת העבודה שעובדים את ה'
- 35 דשנה הבאה⁹⁴, מתחיל
- 36 מראש השנה שאז בראש השנה

(ה) והייתם לי סגולה מכל העמים "אוצר חביב.. שהמלכים גונזים אותם". וראה לקוטי שיחות חכ"ד ע' 162 ואילך, שהעילוי והיקור דאוצרות הגנוזים הוא בעצם מציאותם. עיי"ש בארוכה. (92) אלא שגילוי ענין זה הוא ע"י קיום התומ"צ דהקב"ה. וי"ל, דזהו מה שמהפסוק האמרת למדים (נתגלה) ש"משתבח קוב"ה בשבחייהו דהקב"ה". (93) ראה גם לקוטי שיחות ח"ט ע' 156 ובהערה 23 שם. (94) ראה ספר השיחות ה'תש"ג ע' 177. שם ע' 179. (95) ר"ה טז, א. שם לד, ב. וראה תרגום ירושלמי עה"פ "את ה' האמרת היום": ומימרא דה' אמליך עליכון כו' (הובא בפי' בעלי התוס' כאן. ועוד). וראה לקוטי שיחות חכ"ד ע' 164 ובהנסמן שם בהערות 47, 50. (96) ראה לקוטי שיחות שם ע' 164. ובארוכה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1145 ואילך. (97) תפלת מוסף דר"ה (ברכת מלכות), מישע' מד, ו. (98) תפלת העמידה דר"ה (חתומת ברכת "אלקינו כו' מלך כו'"), וכן בקידוש ובברכת ההפטורה. (99) תפלת העמידה דר"ה שם. (100) רמב"ם הל' מלכים ספ"א. (101) ישע"י יא, ט. (102) רמב"ם סוף הל' מלכים (וסיום וחזרתם ושלום "החיבור כולו").

מכתב כללי

ב"ה, חיי אלול, ה'שי"ת*

ברוקלין,

אל אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל, די בכל אתר ואתר,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בעמדינו על סף השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל בני ישראל לטובה ולברכה, הנה כל אחד ואחת מאתנו מתעורר ועושה חשבון מכל הקורות אותו במשך שנה העברה, את אשר עשה הוא ואשר נעשה אתו, מחליט להיטיב דרכיו ופונה בתפלה אל אבינו שבשמים, אשר יכתבנו ויחתמונו, אותו אותה ואת כל אשר להם, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

ואמרו רבותינו ז"ל אשר על ידי נתינת צדקה לעני – התפלה פועלת וממשכת חיים טובים גאולה וישועה, פרנסה וכלכלה.

והנה האדם, כמו כל הנבראים ואפילו מלאכי עליון, בעל גוף ונפש הוא, וכמו שיש עני בגוף וצרכי הגוף, כך יש עני בנפש וצרכי הנפש, לכן גם בצדקה – ישנה צדקה בגשם וצדקה ברוח וכמרז"ל (תדב"א רבה פכ"ז) כי תראה ערום וכסיתו כיצד אלא אם ראית אדם שאין בו דברי תורה הכניסוהו לביתך ולמדוהו קריאת שמע ותפלה ולמדוהו כו' וזרזוהו במצות.

וכמו שבקשת כל אחד ואחת מאתנו היא לכתובה וחתימה טובה בגשמיות וברוחניות, כך על כל אחד ואחת מאתנו להשתדל בצדקה הגשמית וצדקה הרוחנית גם יחד, ובפרט בימי אלול ותשרי.

ובבואנו בימים האלו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יהי בידי כל אחד ואחת מאתנו כולנו – חשבון גדול, גדול לפי מאודו שלו, של צדקה שעשה להושיע את העני בגשם, ושל צדקה שעשה להושיע את העני ברוח.

וכמו שבצדקה בגשם גם עני בגשם מחוייב בה, כי אין לך עני שאינו יכול למצוא אופן איך לעזור לעני חברו, כך בצדקה ברוח שגם העני ברוח מחוייב בה, כי אין לך איש ואשה בישראל שאינו יכול להשפיע על בני ובנות ישראל לקרבם ליראת שמים תורה ומצות,

ולפום גמלא שיחנא, אשר העשירים בגשם והעשירים ברוח – בעלי תורה יושבי אהל ובני הישיבות – צריכים לבזבז ביד רחבה מממונם ומידיעותיהם להצלת, רפואת והבראת נפש וגוף אחיהם ואחיותיהם שיחיו.

ואבינו אב הרחמים יכתוב ויחתום את כל אחד ואחת מאתנו בתוך כלל ישראל לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות וברוחניות, ויביא לנו, במהרה בימינו ממש, את הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, אמן.

המברך ומתברך בכתובה וחתימה טובה

מנחם מענדל בן חנה שניאורסאהן

חנתא דבי נשיאה כבוד קדושת אדונו

מורנו ורבנו (מליובאוויטש) זצוקלה"ה

נבג"מ זי"ע הכ"מ

ראה הנסמן באג"ק ח"ג ע' תסב בשוה"ג.

בגשמיות וברוחניות: להעיר מהגמ"י ה' תשובה פ"ג ה"ג. לקו"ת דברים נו, א.

על ידי נתינת צדקה: ב"ב יו"ד, א. נתבאר בארוכה באגה"ק, בהקדמה לסידור ועוד.

והנה האדם וכו': בארוכה בהמשך ר"ה השי"ת.

מלאכי עליון: אפילו דאצילות (אגה"ק ס"ד). ראה ע"ח ש"נ פ"ח. וראה ג"כ פרדס שער כד פ"א פט"ו.

וכמשי"כ הרמב"ן – (הובא בתו"א ד, ב. לקו"ת [ברכה] צח, א). ומשי"כ הרמב"ם בהל' יסוה"ת פ"ב ה"ג (הובא ברמב"ן סוף שער הגמול) ובמו"נ ח"א פמ"ט, עכצ"ל ששולל גוף גשמי. וראה מורה נבוכים ח"ב פ"ו ובפרדס שער

ו' פ"ו. ועדיין צ"ע.

חשבון גדול: ב"ב ט, ב. ראה אגה"ק ס"ג.

וכמו שבצדקה: שו"ע יו"ד סרמ"ח. ושי"נ.

לפום גמלא: דוקא. וראה גודל העונש ע"ז כתובות סו, ב. ושם.

אב הרחמים: ראה לקו"ת ד"ה שיר המעלות ממעמקים רפ"ב. ביאור ע"פ שחורה רפ"ו.

בס"ד. שיחת ח"י אלול ה'שי"ת.

בלתי מוגה

- א. אודות ח"י אלול כותב כ"ק מו"ח אדמו"ר¹ שהוא יום הולדת של מורנו הבעש"ט ואדמו"ר הזקן.
וע"פ הידוע שביום הולדתו של אדם מזלו גובר (והמקור לזה – ככל ענין בנסתר שמרומז גם בנגלה – בירושלמי²), מובן, שבח"י אלול נעשית הגברת הכחות של מורנו הבעש"ט ואדמו"ר הזקן.
אודות ענינם של מורנו הבעש"ט ואדמו"ר הזקן מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר³ שהבעש"ט סלל דרך לכאור"א מישראל אפילו פשוט שבפשוטים שיוכל לעבוד את השי"ת, ואדמו"ר הזקן הראה איך שכאור"א מישראל אפילו פשוט שבפשוטים יכול לעבוד את השי"ת. ובמק"א⁴ מובא הלשון שהבעש"ט העמיד סולם שהכל (גם אנשים פשוטים) יוכלו לעלות עליו, ואדמו"ר הזקן הראה איך לעלות בהסולם.
ואף שלא נתפרש שם מהי הדרך או הסולם, הרי זה מובן ממ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵ שענינו של הבעש"ט הוא אהבת ה' אהבת התורה ואהבת ישראל, או (כפי שמובא לפעמים) בסדר הפוך, אהבת ישראל אהבת התורה ואהבת ה' (מלמעלמ"ט או מלמטלמ"ע).
ב. ג' אהבות אלו, אהבת ישראל אהבת התורה ואהבת ה', קשורות זב"ז, ועד שכולם חד⁶.
ובלשון המשנה⁷: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו".
– ולהעיר מדיוק הלשון "בריות" דייקא, ע"ד מ"ש אדמו"ר הזקן בתניא פרק ל"ב בביאור מארז"ל⁸ "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", ש"אף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא", היינו, שאין בהם שום יתרון ומעלה מלבד היותם בריות של הקב"ה [וע"ד המסופר בגמרא⁹ שנודמן לר' אלעזר אדם אחד שהי' מכוער ביותר ואמר כמה מכוער אותו האיש, והשיב לו, "לך ואמור לאומן שעשאני כו"ן"], "צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה . . לקרבן לתורה ועבודת ה'", ועד"ז בנדוד¹⁰, שאפילו בנוגע ל"בריות בעלמא" אמרו "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו" –
שמזה מובן שכאשר חסר באהבת ישראל ("אין רוח הבריות נוחה הימנו") ה"ז הוכחה שחסר באהבת התורה ואהבת ה' ("אין רוח המקום נוחה הימנו").
ובפרטיות יותר:
- אהבת ה' לבדה יכולה להביא להתבודדות בכלל ובפרט מאנשים פשוטים. ועד"ז אהבת התורה לבדה יכולה לפעול שיהי' יקר בעיני עצמו ובמילא יתבודד משאר בני". ולכן מדגישים שאין להסתפק באהבת ה' ואהבת התורה, אלא צ"ל גם אהבת ישראל, ויתירה מזה, החסרון באהבת ישראל מורה על חסרון גם באהבת ה' ואהבת התורה.
- אהבת ישראל נותנת חיזוק באהבת התורה ופועלת שאהבת ה' תהי' אמיתית. אהבת ה' ואהבת התורה פועלים ומביאים לידי אהבת ישראל.

(1) "היום יום" ח"י אלול. ובכ"מ.

(2) ר"ה פ"ג ה"ח ובהק"ע שם. וראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 331 ואילך. ח"ב ע' 398 ואילך. וש"נ.

(3) "התמים" ח"ב ע' נח. אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שסה. סה"מ תש"ח ע' 292. סה"ש תש"ב ריש ע' 50. וראה לקו"ש חיי"ט ע' 246 ואילך. 251 ואילך.

(4) סה"ש תש"ה ע' 120.

(5) ראה שיחת י"ט כסלו תש"ט ס"י – קונטרס י"ט כסלו שנה זו (סה"מ תש"י ריש ע' 105). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 291.

וש"נ.

(6) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבת ישראל ס"ו (ע' תרכז ואילך). וש"נ.

(7) אבות פ"ג מ"י. וראה קונטרס תורת החסידות ע' 24. אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' שלו (נעתק ב"היום יום" ו תשרי).

(8) אבות פ"א מ"ב.

(9) תענית כ, רע"ב. וראה לקו"ש חט"ו ע' 125.

- 1 ג. ובענין זה יש נתינת כח מיוחדת בח"י אלול:
- 2 אפילו אם במשך השנה כולה הי' חסר בג' האהבות ושייכותן זל"ז, הרי, בבוא ח"י אלול, יום ההולדת
- 3 של מורנו הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, שבו נעשית הגברת כחותיהם, ניתוסף כח בג' האהבות ושייכותן
- 4 זל"ז.
- 5 ובפשטות – שנעשית ההכרה במוח והרגש בלב שאי אפשר לחלק ולהפריד בין ג' האהבות, אהבת
- 6 ישראל, אהבת התורה ואהבת ה', כיון שכולם חד, כשם שישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד¹⁰.
- *
- 7
- 8 ד. ענינם של י"ב הימים מח"י אלול עד ראש השנה – מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹¹ - שבהם צ"ל
- 9 חשבון הנפש על י"ב חדשי השנה, יום לחודש יום לחודש, החל מח"י אלול עצמו שהוא היום דחשבון
- 10 הנפש על חודש תשרי שעבר, שבו היו רבים מהנמצאים כאן ביחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר בחיים חיותו
- 11 בעלמא דין.
- 12 וכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר אומר שח"י אלול הוא יום החשבון על חודש תשרי שעבר, בודאי שגם הוא
- 13 בעצמו עושה חשבון על חודש תשרי שעבר.
- 14 ובהקדמה – שישנם כאלה שפוחדים שלאחרי ההסתלקות נעשה "במתים חפשי"י¹², אבל, האמת היא
- 15 שלא על כולם נאמר "במתים חפשי", כמבואר בספר חסידים¹³ שצדיקים שנקראים חיים אפילו
- 16 במיתתם¹⁴ אינם כשאר המתים (ככל אדם¹⁵) שהם חפשי מן המצוות, אלא גם לאחר ההסתלקות יש להם
- 17 כל החיובים כמו שהיו מקודם.
- 18 ועפ"ז יש לבאר מ"ש בגמרא¹⁶ שלאחרי הסתלקותו של רבינו הקדוש הי' בא לביתו בכל ערב שבת
- 19 לקידוש היום, ובספר חסידים¹² מוסיף שהי' "פוטר את הרבים (בני הבית) ידי חובתן בקידוש היום" (אף
- 20 שמי שאינו מחוייב בקידוש היום אינו יכול להוציא י"ח את החייבים¹⁷) – כיון שרבינו הקדוש אינו
- 21 בכלל שאר המתים שהם חפשי מן המצוות, אלא יש עליו החיוב דקידוש היום (וכל שאר החיובים)
- 22 כמקודם.
- 23 ועפ"ז מובן גם הסיפור שמובא בעמק המלך¹⁸ שצירפו את אברהם אבינו כעשירי למנין – כיון שאינו
- 24 בכלל שאר המתים שהם חפשי מן המצוות.
- 25 וההסברה בזה – שאצל נשמות כלליות, אשר, כל ענינם במשך כל ימי חייהם הי' שמסרו עצמם
- 26 לגמרי עבור תלמידיהם ומקושריהם וכלל ישראל, אין שום סיבה צדדית שתוכל להפרידם מענינם העיקרי,
- 27 כך, שגם עכשיו לא יפרדו מעל צאן מרעיתם¹⁹ - שנמצאים גם עכשיו בעלמא דין וחייבים בכל עניני
- 28 התומצ" - לעזור ולסייע להם בכל עניניהם, כאמור, לפטור את הרבים, ולא שייך אצלם הענין ד"חפשי",
- 29 אלא הם חייבים בכל הענינים כמקודם, ואדרבה, ביתר שאת, כיון שנתבטלו הגבלות הגוף²⁰ (וכדאיתא
- 30 בתניא²¹ שאפילו צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים ה"ה יש מי שאוהב, משא"כ לאחר
- 31 שמתבטלים הגבלות הגוף).

ב"ב קסד, ב) – שה"ג (להחיד"א) ח"א מע' גדולים ערך ראב"ן.
ברית עולם (להחיד"א) לס' חסידים שם.
(16) כתובות קג, א ובחדא"ג מהרש"א שם.
(17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ז. וראה גם שיחת
אחרון של פסח ס"ו (לעיל ע' 26).
(18) הקדמה הג' פ"י. הובא והועתק בס' תולדות חב"ד באה"ק
פט"ו (ע' פח).

(19) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' קמא.

(20) ראה תניא אגה"ק ביאור לס' ז"ך.

(21) פל"ה. וראה שם פל"ז. וראה גם תו"א קיד, ד.

(10) ראה זח"ג עג, א.

(11) סה"ש תש"ג ע' 177. ע' 179. וראה גם "פתח דבר"
לקונטרס ח"י אלול שנה זו (סה"מ תש"י ע' 270. לעיל ע' 187.
וש"נ).

(12) תהלים פח, ו. וראה שבת ל, א. וש"נ.

(13) סימן תתשכט.

(14) ברכות יח, סע"א.

(15) כדיוק הלשון (שבת שם) "כיון שמת אדם נעשה חפשי
מן התורה ומן המצוות", "אדם" דייקא, היינו, סתם אדם, משא"כ
צדיקים שהם בדרגא נעלית כו' (ע"ד מ"ש המהרש"א בחדא"ג

ומזה מוכן גם בנוגע להחשבון דח"י אלול על חודש תשרי שעבר – שגם לאחר ההסתלקות ה"ה¹
מחוייב בזה ועושה זאת כמקודם, כבשנה שעברה, לפני שנתיים ושלש, ולפני שלושים שנה, מאז שמסר²
את עצמו עבור תלמידיו ומקושריו לעזור ולסייע להם בכל הענינים.³

ה. החשבון שעושה כ"ק מו"ח אדמו"ר בח"י אלול על חודש תשרי שעבר הוא גם בנוגע לכל הברכות⁴
שניתנו על ידו בחודש תשרי שעבר.⁵

כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר לי שאף פעם לא נשאר בפשיטת רגל ("באָנקראָט") ח"ו, והי' נאמן ובטוח⁶
בתשלום כל התחייבויותיו, וכיון שכן, בודאי שימלא את כל ברכותיו.⁷

הרבי מצדו – כיון שהבטיח, בודאי ביכלתו לקיים, דאל"כ, לא הי' מבטיח. אבל, ישנו תנאי בדבר⁸
– ההתקשרות אל הרבי, והאמונה שגם עכשיו יכול למלא ובודאי ימלא את ברכותיו.⁹

כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר פעם אודות מחשבות זרות בתפלה, שזהו כמשל אדם שמקיש על דלתו של¹⁰
המלך, וכשהמלך בא ופותח לו את הדלת, מסתלק והולך לדרכו, ודוגמתו בנמשל, כמארז"ל²² "לעולם¹¹
יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל", שההכנה דסידור שבחו של מקום היא בדוגמת ההקשה על¹²
דלתו של המלך, והתפלה עצמה היא העת רצון שהמלך פותח את הדלת, וכשחושב מחשבות זרות¹³
בתפלה, ה"ז כמו שמסתלק והולך לדרכו בה בשעה שהמלך פותח לו את הדלת²³.¹⁴

ובנוגע לעניננו: לאחר שכולנו טבלנו היום במקוה, והתאספנו להתוועדות, בהתאם לרצונו של הרבי,¹⁵
ולא עוד אלא שההתוועדות עצמה היא בין ד' הכתלים של הרבי – ה"ז כמו שהקשנו על דלתו של הרבי,¹⁶
ובמילא, אין זה מן הראוי לקום ולהסתלק... אלא אדרבה, יש לנצל הזדמנות זו להתקשר אל הרבי, ע"י¹⁷
לימוד תורתו וציור פניו.¹⁸

כל אלה שראו את הרבי – יציירו לעצמם את צורת פניו, במכ"ש וק"ו ממ"ש בגמרא²⁴ שרבינו הקדוש¹⁹
אמר "הא דמחדדנא מחבראי דחזיתי" לר' מאיר מאחוריו ואילו חזיתי' מקמי' וכו'", ועד שמצינו²⁰
בירושלמי²⁵ ש"מקלו של ר' מאיר היתה בידו (של א' מזקני גליל) והיא היתה מלמדתו דעת".²¹

וע"י ההתקשרות אל הרבי – בודאי יתמלאו כל ברכותיו.²²

*

ו. ידוע שב"אלול", שמו של חודש החשבון על העבודה דכל השנה, מרומזים הר"ת של כל עניני²⁴
העבודה – ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח:²⁵

"אלול" ר"ת "אני²⁶ לדודי ודודי לי"²⁷ - שהו"ע התפלה, קו העבודה, כמארז"ל²⁸ "איזו היא עבודה²⁶
שבלב זו תפלה".²⁷

"אלול" ר"ת "איש²⁹ לרעהו ומתנות לאביונים"³⁰ - שהו"ע הצדקה וגמילות חסדים.²⁸

"אלול" ר"ת "אנה³¹ לידו ושמתי לך"³² שנאמר בערי מקלט, שרומז על קו התורה, כדלקמן.²⁹

ז. ויש לבאר תחילה כללות הענין דערי מקלט לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה – "ואשר לא צדה³⁰
והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה" – ובהקדמה³³:³¹

אצל אוה"ע ישנו עונש של ישיבה בבית-כלא, משא"כ בתורה, להבדיל, עלי' נאמר³⁴ "כי היא חכמתכם³²

(22) ברכות לב, סע"א. וש"נ.	(28) תענית ב, א.
(23) ראה גם סה"מ תרצ"ט ס"ע 95.	(29) אסתר ט, כב.
(24) עירובין יג, ב.	(30) ספר ערוגת הבשם, א"ר (ר"ס תקפא) בשם ס' אמרכל.
(25) מו"ק פ"ג ה"א. נדרים פ"ט ה"א. וראה גם לקו"ש ח"ד	(31) משפטים שם.
ע' 1096 הערה 26.	(32) ל"ת, שעה"פ וסה"ל עה"פ. פע"ח שם.
(26) שה"ש ו, ג.	(33) בהבא לקמן – ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר
(27) שעה"פ עה"פ. משפטים כא, יג. פע"ח שער ר"ה פ"א.	שליט"א ח"ט ע' קצד. לקו"ש חכ"ה ע' 215 הערה 17. וש"נ.
ועוד.	(34) ואתחנן ד, ו.

- 1 ובינתכם לעיני העמים", לא מצינו עונש של ישיבה בבית-כלא. — מצינו אמנם ש"מכניסין אותו לכיפה"³⁵,
 2 אבל, אין זה עונש של ישיבה בבית-כלא, כי אם בתור הכנה והתחלה דעונש אחר (עונש מיתה).
 3 וטעם הדבר:
 4 אוה"ע יודעים אודות (ויש להם) עולם אחד בלבד, עולמנו זה, שבו חיים שבעים שנה, שמונים שנה,
 5 כמ"ש³⁶ "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה", ולכל היותר, "והיו ימיו מאה
 6 ועשרים שנה"³⁷, ובמילא, כאשר אדם חוטא ופוגם ועובר את הדרך, וגורם נזק וקלקול לעולם (העולם
 7 היחידי שקיים), תופסים אותו וסוגרים אותו לבדו בבית-כלא כדי שלא יגרום נזק וקלקול לעולם.
 8 ואף שעי"ז נוטלים ממנו את החפשות הדרושה כדי למלא תפקידו, ובמילא, בטל אצלו כללות הענין
 9 דשכר ועונש וכללות תכלית בריאתו במשך שאר שנות חייו, שעי"ז נעשה "אויס מענטש" — הרי זה דבר
 10 המוכרח, בלית ברירה, לצורך מניעת נזק וקלקול לרבים, שכן, כשמדובר אודות יחיד ורבים, מכריעים
 11 הרבים את היחיד, ובהכרח להפקיר את היחיד לטובת הרבים.
 12 אבל ע"פ תורה, להבדיל, שהיא תורת חיים ותורת חסד, "טוב לשמים וטוב לבריות"³⁸ — לא יתכן
 13 להפקיר דבר אחד בשביל דבר שני, גם לא להפקיר את היחיד ולגרום לו נזק לצורך מניעת נזק לרבים.
 14 [ובסגנון דנגלה דתורה — שהרי לכל דבר יש מקור בנגלה דתורה — כל קבוע כמחצה על מחצה,
 15 ואינו בטל ברוכ³⁹].
 16 תורה — אינה גורמת נזק, וגם עונשי התורה אינם לשם עונש סתם, אלא לצורך תיקון החטא⁴⁰, ולכן,
 17 לא שייך עונש של ישיבה בבית-כלא, שעי"ז שוללים ממנו את האפשרות והיכולת למלא תפקידו
 18 ושליחותו.
 19 "ימים יוצרו ולו אחד בהם"⁴¹. לכל אדם נקבע בב"ד של מעלה זמן מוגבל של ימים כדי למלא
 20 תפקידו ושליחותו, וכל רגע ורגע בימי חייו צריך לנצל למילוי תפקידו ושליחותו, ולכן, אי-אפשר
 21 להענישו בישיבה בבית-כלא שעי"ז מונעים ממנו למלא תפקידו ושליחותו בחיים.
 22 בכל מעמד ומצב שהוא, גם אם חטא ופגם ועבר את הדרך, מוטל עליו החיוב להמשיך במילוי תפקידו
 23 ושליחותו בחיים, ו"בהדי כבשא דרחמנא למה לך"⁴², וכפי שכותב אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁴³ שאין אתנו
 24 יודע עד מה בסוד הברורים, ולכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו צריך לקיים כל מצוה שבאה לידו, מבלי
 25 לעשות חשבון איך יקיים דין ב"חושן משפט" בשעה שעדיין חסר אצלו בקיום הדינים ד"אורח חיים",
 26 וכיו"ב.
 27 [ושאני עונש מיתה — (א) שאין זה באופן שמפקירים מציאותו בשביל טובת הרבים, כי אם, שמצד
 28 עצמו (כיחיד) מגיע לו עונש מיתה, בשביל התיקון שלו, (ב) ואין זה באופן ששוללים ממנו האפשרות
 29 למלא תפקידו ושליחותו בחיים, כי, לאחר שהתורה (ובמילא גם ב"ד של מעלה) פוסקת שאינו צריך
 30 לחיות יותר, אין לו עוד תפקיד ושליחות].
 31 ומזה מובן שתוכנה של ישיבה בעיר מקלט למכה נפש בשגגה אינו עונש של ישיבה בבית-כלא, כי,
 32 גם בהיותו במעמד ומצב ש"גואל הדם" יכול להרגו מוטל עליו החיוב למלא תפקידו ושליחותו⁴⁴,
 33 ובמילא, אי-אפשר להושיבו בבית-כלא ולמנוע ממנו למלא תפקידו ושליחותו — כי אם עונש של גלות,
 34 כמ"ש החינוך⁴⁵ "שיצטער צער גלות". שנופרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו כו", אבל, ביחד עם זה,
 35 צריכים ליתן לו כל הדרוש למילוי תפקידו ושליחותו כאדם חפשי, ועד כדי כך, ש"תלמיד שגלה מגלין

(35) סנהדרין פא, ב — במשנה.
 (36) תהלים צ, יו"ד.
 (37) בראשית ו, ג.
 (38) קידושין מ, א.
 (39) כתובות טו, א.
 (40) ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 71 ואילך. וש"נ.
 (41) תהלים קלט, טז.
 (42) ברכות יו"ד, סע"א.
 (43) אגרות קודש שלו ח"א ע' רסו.
 (44) ויתירה מזה — גם מי שנגמר דינו למיתה, כל זמן שהוא עדיין חי, ה"ה מחוייב בציצית ותפילין ושאר חיובי התורה.
 (45) מצוה תי.

רבו עמו⁴⁶, היינו, שעם היותו תלמיד שאינו הגון, מ"מ, מגלין רבו עמו, כדי שיוכל ללמוד תורה מרבו¹ כמקודם.

ח. וביאור הענין דעיר מקלט לנוס שמה מכה נפש בשגגה – בעבודת האדם:

מכה נפש – קאי על החוטא ופוגם ועובר את הדרך, שע"ז פוגם בנפשו, בנפש האלקית ובנפש הבהמית, אלא, שנפש האלקית היא בקיום נצחי, ואי אפשר להפרידה מאלקות, כי, גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'⁴⁷, אבל בנוגע לנפש הבהמית, ה"ז בבחינת "מכה נפש".

והטעם שנקרא "מכה נפש בשגגה" – יש לומר, ע"פ מארז⁴⁸ "אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות", וכיון שלולי ה"רוח שטות" לא הי' עובר עבירה, אי אפשר לדון ולהעניש אותו על הכאת נפש, שהרי אפילו אצל אוה"ע לא מענישים שוטה רח"ל,

[ועפ"ז יש לבאר מ"ש בגמרא⁴⁹ ש"סנהדרין ההורגת אחד לשבעים שנה נקראת חובלנית. . רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם" – דלכאורה אינו מובן: כאשר ע"פ תורה ישנו חיוב מיתה אי אפשר לוותר ולפטרו, ואמרז⁵⁰ "כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חייו" – כי, התנאים והאמוראים שלמדו תורה (ביחד עם המאור שבתורה) כפי שהיא בשרשה למעלה⁵¹, האיר אצלם אור התורה כפי שהיא תורת חסד, ובמילא, היו יכולים למצוא על כאו"א לימוד זכות (וע"ד אופן עבודתו של הרה"צ ר' לוי יצחק מבארדיטשוב). ומתחיל מהלימוד זכות הכללי – "אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות"],

ואעפ"כ, לא פוטרים אותו לגמרי, כיון שהוא אשם בכך שהניח ("ער האט צוגעלאזט") להרוח שטות להכנס ולשלוט בו, ולכן דנין אותו (עכ"פ) כמכה נפש בשגגה.

והתיקון לזה – "ונס אל אחת מן הערים האל"⁵², ערי מקלט:

איתא בגמרא⁵³ "מנין לדברי תורה שהן קולטין, שנאמר⁵⁴ את בצר במדבר וגו' [וכתיב בתרי"ו]⁵⁵ וזאת התורה", היינו, ש"עיר מקלט" קאי על תורה.

והביאור בזה – ע"פ מארז⁵⁶ "אמר הקב"ה לאדם נרי בידך ונרך בידך, נרי בידך זו התורה, דכתיב⁵⁷ כי נר מצוה ותורה אור, ונרך בידך זו הנפש, דכתיב⁵⁸ נר ה' נשמת אדם, אם שמרת את נרי אני משמר את נרך", שמזה מובן שהתורה היא חיות הנפש, ולא עוד אלא שהתורה היא גם החיות של נפש הבהמית, כמובן מזה שאצל בני"ג גם חיות הגוף הגשמי הוא מנפש האלקית (כמבואר בתניא⁵⁹ ובארוכה בקונטרס ומעין⁶⁰), ולכן, ע"י הקליטה בתורה (דברי תורה קולטין) שממנה נמשך חיות הנפש, נעשה התיקון ד"מכה נפש (בשגגה)".

וזהו תוכן הרמז בהר"ת ד"אלול", "אנה לידו ושמתי לך" – שכאשר עושים חשבון הנפש דכל השנה ורואים שחסר פה ושם, וישנם ענינים בלתי־רצויים שהם בבחינת מכה נפש בשגגה ("אנה לידו"), אין ליפול ביאוש ח"ו, כיון שהקב"ה אומר "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה", ערי מקלט, שזהו"ע התורה, "דברי תורה קולטין".

ט. ויש להוסיף ולדייק בהלימוד "מנין לדברי תורה שהן קולטין שנאמר את בצר במדבר וגו' וזאת התורה" – שמעתיקים מהכתוב גם תיבת "במדבר" (אף שלצורך הלימוד עצמו מספיק לכתוב "את בצר וגו' וזאת התורה", ללא תיבת "במדבר") – שהקליטה דתורה מועילה גם כאשר נמצאים "במדבר".

(53) מכות י"ד, א.

(54) שם, מג.

(55) שם, מד.

(56) דב"ר פ"ד, ד. וראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' רצה ואילך.

(57) משלי ו, כג.

(58) שם כ, כז.

(59) אגה"ת פ"ו.

(60) מאמר ז.

(46) מכות י"ד, א. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש רפ"ז. וראה

לקו"ש חכ"ט ע' 33 ואילך.

(47) תניא ספכ"ד.

(48) סוטה ג, א.

(49) מכות ז, א – במשנה.

(50) ב"ק נ, סע"א.

(51) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי וישלח כ, ב.

(52) ואתחנן ד, מב.

1 ובהקדמה:

2 כשפונים ליהודי אמריקאי ומספרים לו אודות קיומה של "תורה", שואל: "תורה" – כמה שנים
3 קיימת? ועונים לו: שלשת אלפים ושלש מאות שנה לערך – מגיב בפליאה: אם-כן, הרי זו הסטורי
4 ישנה ("אינטשענט היסטערי")!

5 מה היא – ממשיך לשאול – התורה הזאת? ועונים לו: התורה מורה לאדם כיצד להתנהג. בבוקר,
6 בקומו משנתו, צריך ליטול ידיו, ואח"כ צריך לילך לבית-הכנסת יחד עם העשרה בטלנים כדי להתפלל
7 בציבור.

8 תפלה – ממשיך לשאול – כמה זמן לוקחת? לא הרבה – עונים לו – שלושים דקות לערך. נו, ואח"כ
9 – ממשיך לשאול – מה עושים? אח"כ – עונים לו – אומר הרבי שצריכים לומר שיעור תהלים. ומה
10 אח"כ – ממשיך לשאול? אח"כ, עונים לו, צ"ל קביעות עתים לתורה.

11 – "טערעבל", עונה הוא, ה"ז בזבוז זמן ("ווייסט אָו טיים")...

12 נו מילא, ומה הלאה, ממשיך לשאול? אח"כ, עונים לו, צריכים לאכול פת שחרית, שעי"ז מבטלים
13 כמה מחלות.⁶¹

14 – איזה סיפורים מספרים לי ("וואָט קיינד אָו ביזנעס איז דעט"), שואל בתמיהה, בימינו אלו גילו
15 דברים חדשים, ומה מספרים לי מהתורה שנכתבה לפני 3300 שנה?!...

16 ובכל אופן – ממשיך לשאול – לאחר כל זה הנני כבר חפשי? כן, עונים לו, לאח"ז הנך יכול לילך
17 לעסקיך, אבל, הנך צריך להזהר מגניבה, השגת גבול, לשון הרע, עליך להפריש מעשר מהרווחים בעסק,
18 בשבת ויו"ט צ"ל העסק סגור, וגם בימות החול, עליך להפסיק באמצע העסקים ("אינמיטן די רעכטע
19 ביזנעס") ולחזור לבית-הכנסת בין העשרה בטלנים ולהתפלל מנחה, ובלילה עליך להתפלל מעריב,
20 ולאחרי מעריב הנך יכול לאכול "סאַפער".

21 ולאחרי כל הבעיות ("טראָבעל'ס") שצריך לעבור במשך כל היום – ממשיך לשאול – הנני כבר חפשי
22 לגמרי? יכול אני לצפות ב"טעלעוויזיע", לילך ל"מואָו", לשחק "ברידזש" וכיו"ב? – לא, עונים לו,
23 הגמרא⁶² אומרת ש"לא איברי ליליא . . אלא לגירסא", היינו, שבלילה צריכים ללמוד תורה.

24 גמרא – שואל הוא – מה היא, וכמה זמן קיימת? ועונים לו, לפני 1900 שנה לערך היו רבינא ורב
25 אשי שסידרו הגמרא, ושם כתוב, כאמור, שצריכים לנצל את הלילה ללמוד תורה! ואח"כ צריכים לקרוא
26 קשעהמ"ט ולעשות "חשבון הנפש" על כל היום!

27 א"כ – מפטיר בסיום השיחה – אין זה בשבילי, כי, בסדרים כאלה אי אפשר לעשות "ביזנעס"!

28 ולכאורה יכול לטעון: כיון שנמצא לבדו ב"מדבר", מדבר ברוחניות – איך יוכל להזהר מ"נחש שרף
29 ועקרב", ולא זו בלבד אלא גם לפעול על הזולת?! והמענה לזה – שיש לו את הכח מאברהם אבינו,
30 "אחד הי' אברהם"⁶³, שנקרא "אברהם העברי"⁶⁴, ע"ש ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד"⁶⁵.

31 וזהו גם הדיוק "את בצר במדבר וגו' וזאת התורה":

32 גם כשנמצאים "במדבר", הרי, ע"י התורה ("וזאת התורה") ישנו הכח להיות במעמד ומצב של
33 "בצר", עיר בצורה מוקפת חומה דלתיים וברייח⁶⁶, חומה שעל ידה נעשית ההגנה מפני השפעה
34 בלתי-רצויה דהמדבר, ודלתיים וברייח שפותחים אותם מזמן לזמן לצורך ההשפעה ד"בצר" על ה"מדבר"
35 (ע"פ הוראת והשגחת שומרי החומה, שהם קובעים מתי ולכמה זמן לפתוח הדלתות, את מי להוציא
36 מבצר למדבר ואת מי להכניס מהמדבר לבצר).

(64) לך לך יד, יג.

(65) ב"ר ספמ"ב.

(66) ע"פ לשון הכתוב – דברים ג, ה.

(61) ראה ב"ק צב, ב. וש"נ.

(62) עירובין סה, א.

(63) יחזקאל לג, כד.

ועי' פועלים את התכלית ד"בצר במדבר" – שלא זו בלבד ש"בצר" נשאר בשלימותה, אלא עוד זאת, שנעשית ההשפעה ד"בצר" על ה"מדבר", שתמורת זה שה"מדבר" מצ"ע הוא "ארץ . . לא ישב אדם שם"⁶⁷, יתקיים סוף סוף מ"ש⁶⁸ "ישם מדבר לאגם מים גו' ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב ויזרעו שדות ויטעו כרמים וגו'".

י. אמנם, בהקליטה דתורה להציל "מכה נפש בשגגה" ישנו תנאי – "וזאת התורה אשר שם משה", שצ"ל "תורת משה" דוקא:

כדי להנצל מ"גואל הדם", "הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות"⁶⁹, לא מספיקה ההחלטה להתנהג ע"פ התורה, כי, היצה"ר הנקרא "דער קלוגינקער" יכול להטות את שכל האדם (ע"י הרצון שמטה את השכל) שיהי' נדמה לו שמתנהג ע"פ התורה. וכמ"ש הרמב"ן⁷⁰ שיכול אדם להיות "נבל ברשות התורה". והעצה לזה – "וזאת התורה אשר שם משה" – שההנהגה ע"פ התורה תהי' ע"פ הוראת משה דוקא, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא⁷¹, משה שבדורנו.

צריכים להתנהג ע"פ הוראותיו של משה בכל הענינים, ולדוגמא בנוגע ללימוד התורה ("וזאת התורה אשר שם משה") – שהלימוד צריך להיות ביראת שמים, ונעשה ע"י הקדמת התפלה, כלשון חז"ל⁷² "מבית הכנסת לבית המדרש" (תפלה ואח"כ תורה), שבאה לאחרי ההקדמה ד"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש"⁷³.

וע"י קיום הוראותיו של משה ("תורת משה") מצליחים לעבור את המדבר ("את בצר במדבר גו' וזאת התורה אשר שם משה") ולהנצל מ"נחש שרף ועקרב"⁷⁴,

– בזמן המלחמה היתה קבוצה מאנ"ש במקום מסויים שלא יכלו ליצור קשר עם הרבי לשאול חו"ד ע"ד נסיעתם, והתנהגו ע"פ הכלל הידוע שבמקרה כזה שואלים אצל "א' עולם/שן" ועושים להיפך... ועי' הצליחו להציל חייהם כו' –

וכך ממשיכים בקיום הוראותיו של משה שבדורנו, ובהתקשרות אליו, עד ביאת המשיח, וגם לאחר ז'.
– ישנם כאלה שחולמים חלומות וחושבים שבביאת המשיח יהי' איזה רבי אחר ("עפעס אן אנדער רבי"). האמת היא, שכשיבוא משיח יהי' לנו את הרבי שלנו ("מיר וועלן האָבן אונדזער רבי'ן"). יהי' אותו הרבי ואותם החסידים.

הרבי סיפר לי⁷⁵ שאביו אדמו"ר נ"ע הי' נוהג להניח את האפיקומן של בני הבית ביחד עם האפיקומן שלו, וכששאל אצלו טעם הדבר, השיב לו, שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח שנאכל בחבורה לכל בני הבית, וכך יהי' גם כשיבוא משיח. ומזה מובן שגם כשיבוא משיח יהיו כל השייכים אל הרבי (בני הבית) ביחד עם הרבי.

יא. ויש להוסיף בביאור המשך הכתוב – "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל":
"לפני" הוא (גם) מלשון פנימיות, והפירוש ד"זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל", הוא, שמה שהשתדל ("משה הא' זיך אָפּגעגעבן") להגיע ("דערלאַנגען") להפנימיות דבנ"י (והרי כל אחד יודע עד כמה קשה להגיע להפנימיות).

ומזה מובן שההתקשרות למשה צריכה להיות "כמים הפנים לפנים"⁷⁶ - להפנימיות דמשה.

ובלשון הכתוב⁷⁷: "לך אמר לבי בקשו פני את פניך הוי' אבקש", שע"י התגלות פנימיות הנשמה

(73) שם רפ"ה (ל, ב).

(74) עקב ח, טו.

(75) ראה "רשימות" חוברת ה ס"ע 19. ריש ע' 21.

(76) משלי כז, יט.

(77) תהלים כז, ח.

(67) ירמ' ב, ו.

(68) תהלים קז, לה-לו.

(69) ב"ב טז, א.

(70) ר"פ קדושים.

(71) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(72) ברכות בסופה. וש"נ.

- 1 ("פני") מגיעים להפנימיות דלמעלה ("פניך הוי")⁷⁸, ודוגמתו גם בנוגע להרבי, משה שבדור, שהוא
- 2 ממוצע המחבר⁷⁹.
- 3 אלה שעד עתה "לקחו" את החיצוניות של הרבי צריכים להשתדל עתה "לקחת" את הפנימיות שלו,
- 4 ואלה שגם בעבר לקחו את ה"פנימיות", צריכים להוסיף ולקחת הפנימיות דפנימיות.
- 5 יב. ובענין זה יש נתינת כח מיוחדת בח"י אלול – יום הולדת מורנו הבעש"ט ואדמו"ר הזקן:
- 6 רבותינו נשיאנו לדורותיהם הם ממלאי מקומם של הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, ובמילא, כל אלה
- 7 שמקושרים אל הרבי [גם אלה שנתקשרו אל הרבי לאחר שהרבי שלהם נסתלק ולא היו יכולים להשאר
- 8 בלי רבי⁸⁰], ה"ה מקושרים להבעש"ט ואדמו"ר הזקן, כיון שהרבי הוא ממלא מקומם.
- 9 ולכן, ח"י אלול – יום הולדתם שבו נעשית הגברת כחותיהם של הבעש"ט ואדמו"ר הזקן – הוא זמן
- 10 מסוגל לחיזוק ההתקשרות אל הרבי, ממלא מקומם של הבעש"ט ואדמו"ר הזקן.
- 11 יג. אמנם, היצה"ר הנקרא "דער קלוגינקער"⁸¹ יכול לבוא בלבוש של ענוה, ולטעון: ח"י אלול, יום
- 12 הולדת מורנו הבעש"ט, עמוד האור ועמוד האש – מהי השייכות שלך לח"י אלול?!
- 13 בשלמא א"ע עולם שער איד – גם כשננס ליחידות ומבקש עצה וכו', אינו יודע מעלת הרביים, מהו
- 14 רבי, ולאידך, מחזיק הוא גם מעצמו... ואף שיודע שהרבי הוא בדרגא שלמעלה ממנו, אין זה עילוי
- 15 שבאין-ערוך, וגם הוא – חושב לעצמו – אם רק יתייגע [שהרי ראש טוב יש לו, וכשיישן טוב ויקום
- 16 עם ראש צלול, ויטייגע קצת], הרי "יגעת ומצאת"⁸², כך, שיוכל להגיע לדרגתו של הרבי... וכמפורש
- 17 בחז"ל – טוען הוא – ש"כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם
- 18 יצחק ויעקב"⁸³, והוא, שיש לו ראש טוב, על אחת כמה וכמה!...
- 19 אבל הוא בתור חסיד, ובפרט חסיד חב"ד, שיודע מהו רבי, ולאידך, יודע שפלות עצמו בעשותו
- 20 חשבון הנפש אדעתא דנפשי, שהרי חסידים אינם אוהבים לרמות את עצמם...
- 21 – [וכידוע⁸⁴ הסיפור שתלמידי המגיד שאלו אצל המגיד אודות ענין מסויים מנא לי', והשיב, ששמע
- 22 זאת מאליהו הנביא, ותשובה זו סיפקה את כולם, מלבד את אדמו"ר הזקן, שאמר שרוצה הוכחה... ואמר
- 23 המגיד: "דאָס⁸⁵ קען נאָר אַ ליטוואַק" [...]
- 24 שואל את עצמו: איזו שייכות יש לי לח"י אלול, שאוכל "לקחת" מיום זה הוספה בתורה ויראת
- 25 שמים ע"י חיזוק ההתקשרות?!
- 26 ומוסיף לטעון: בנוגע להבעש"ט – מובא במאמר חסידות⁸⁶ ש"נשמת הבעש"ט ירדה לעוה"ז להעיר
- 27 את כלל ישראל משינתם שהם בבחי' התעלפות. . סגולה לזה שילחשו לו באזנו שמו ואז יקין
- 28 מההתעלפות. . לחש באזניהם את שמם שנק' ישראל כו'".
- 29 – סיפור כזה אירע אצל הרבי⁸⁷, שאמר שילחשו את שמו, שמו של הרבי, באזני' של אשה שהתעלפה,
- 30 ועי"ז התעוררה מעלפונה. ולכאורה, מה נוגע ושייך לאותה אשה שמו של רבי בברוקלין שלא ראתה
- 31 אותו מעולם?! אלא משום שנשמתו של הרבי היא צינור החיות דכלל ישראל. –
- 32 וכיון שנשמת הבעש"ט היא צינור החיות דכלל ישראל – יש לו שייכות אל הבעש"ט;
- 33 אבל אדמו"ר הזקן – טוען הוא – להיותו נשמה חדשה⁸⁸, דלא כשאר כל הנשמות שבזמננו שכבר

(84) ראה "רשימות" חוברת ה ריש ע' 22. וש"נ.

(85) ראה גם סה"ש תרפ"ד ע' 53.

(86) נדפס בהוספות לסה"מ תרס"ג (ע' רנא ואילך) (בהוצאת תשנ"ד ע' קמב)) – מכת"י לא נודע למי.

(87) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 516.

(88) שיחת ח"י אלול תש"ה ס"ח ואילך (לקו"ד ח"ג תעח, א

ואילך. סה"ש תש"ה ע' 127 ואילך. סה"מ תש"ז ע' 256.

(78) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' רפא ואילך. וש"נ.

(79) ספר השיחות תורת שלום ע' 158.

(80) להעיר מלקו"ת (ראה לב, ג) "כמו ד"מ אם הי' נמצא ברפואות לחבר גופו אל ראשו. . ואפילו חייבי כריתות כו'".

(81) ראה לקו"ד ח"ג תקטז, א. ועוד.

(82) מגילה ו, רע"ב.

(83) תדבאר רפכ"ה.

היו בגלגול בעוה"ז (כדאיתא בכתבי האריז"ל⁸⁹), הרי, מצד גודל ההפלאה של נשמה חדשה, איזה שייכות
יש לו (ובפרט בידעו שפלותו) לאדמו"ר הזקן??
יד. והמענה לזה – שלאחרי כל החשבונות הנ"ל אודות גודל מעלת הרביים ושפלות מעמדו ומצבו,
אין לו להתייחס ח"ו – כיון שנמצאים בחודש אלול, חודש הרחמים:
ידוע⁹⁰ הביאור בענינו של חודש אלול "ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו
ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים
יפות ומראה פנים שוחקות לכולם".
בהיכל המלך – ישנם הגבלות, ש"אין נכנסים כי אם ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי
סגולה"; אבל כשהמלך יוצא לשדה – יכול כל אחד, גם הוא במעמדו ומצבו, להיות "מחותן".
ובנוגע לענינו:
גם מי שנמצא ב"שדה", שאינו מקום ישוב, אלא מקום דצמיחת עשב, מאכל בהמה, שמורה על נפש
הבהמית, ועד ל"עשו גו' איש שדה"⁹¹ - הרי, בחודש אלול בא הרבי אליו בהיותו בשדה, ולא זו בלבד
שהרבי אינו כועס (ברוגז) על הטירחא שהטריחוהו לבוא למקום ירוד כזה, אלא אדרבה, מקבלו בסבר
פנים יפות ומראה לו פנים שוחקות, מתוך שמחה שממתיקה דינים (כידוע הסיפור עם אדמו"ר הזקן
בהמאסר⁹²).
כשהרבי בא לשדה רשאים כל מי שרוצה להקביל פניו, וכולם עומדים מוכנים להקביל פניו, ולא
צריכים אפילו להדחף... כיון שהרבי עצמו מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומשפיע לכולם.
צריכים רק לא להיות טפש, ולצעוק "אבא הצילני"... לא תובעים גדולות ונפלאות, אלא צעקה אחת
פנימית: "אבא אבא הצילני, אבא אבא רחמני"....
ואז בודאי יתקיים הכתוב "אני לדודי ועלי תשוקתו"⁹³, "אין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל"⁹⁴,
היינו, שכל תשוקתו של הקב"ה היא אך ורק להשפיע טוב לישראל, ובפרט הטוב העיקרי דגאולה
השלמה, שבקרוב יוליכנו הרבי לקראת משיח, אמן.

(89) ראה שער הגלגולים הקדמה ו. ועוד.
(90) לקו"ת ראה לב, ב. וראה סד"ה לך אמר לבי – קונטרס.
ח"י אלול שנה זו (סה"מ תש"י ע' 285).
(91) תולדות כה, כז. וראה אוה"ת תולדות עה"פ (קמב, ב
ואילך).
(92) ראה בית רבי ח"א רפ"ח ובהערה א'. סה"ש תרפ"ו ע'
106.
(93) שה"ש ז, יא.
(94) יל"ש עה"פ (רמז תתקצב בסופו).

המשך מעמוד פט

מה שכותבים בהפסטי-כל על דבר רכישת תלמידים חדשים שהתדברו בזה עם מנהלי הייאס
דמחנם שהם ישלחו את בני הפליטים לשיבתם, הנה בודאי לא יסמכו על זה לחוד, אלא גם מצדם
ישגיוחו על זה מבלי לחכות לה[א]תערותא דלעילא של מנהלי הייאס...

בברכת הצלחה מופלגה בעבודתם בקדש בשדה החינוך הכשר, וברכת השי"ת אשר המשיך
וממשיך עליהם כ"ק מו"ח אדמו"ר תחול על כאו"א מהם להשפיע להם ברכה והצלחה גם בעניניהם
הפרטיים,

החותם בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

בס"ד. שיחת* שבת פרשת כי-תבוא, כ"א אלול, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

- 1 א. דובר אודות מה שכתוב בתחילת הפרשה: "והיה כי-תבוא אל הארץ וגו' וירשתה וישבת בה וגו'",
- 2 שיש בו הוראה נצחית [שהרי תורה היא מלשון הוראה¹, וכיון שהתורה היא נצחית², הרי גם ההוראה
- 3 שבה היא נצחית], וכדברי רבינו הזקן: שצריכים להיות עם הזמן.
- 4 ודובר גם שבנוגע לפסוק זה ישנה תורת הבעל-שם-טוב הידועה⁴,
- 5 - והרי זה יום השבת שלאחרי ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים: הבעל-שם-טוב ואדמו"ר
- 6 הזקן, ולפני יום הברית-מילה, שענינו הוא "תחילת כניסת נפש זו הקדושה"⁵, ומובן, שענינים אלו (יום
- 7 ההולדת ויום הברית של הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן) שייכים לכללות נשמות ישראל, שנכללים בנשמת
- 8 הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן -
- 9 שמבאר (בין הדברים) שהעבודה צריכה להיות באופן ד"וישבת", שיומשך בהתיישובות, והמשכת
- 10 האורות בכלים, שזהו ענין "ולקחת גו' ושמט בטנא", ועד "והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם"⁶,
- 11 שיהודי צריך לדעת שכאשר הולך ממקום אחד למקום אחר, אינו הולך בעצמו, אלא מוליכים אותו
- 12 מלמעלה, והכוונה בזה היא - "לשכן שמו שם", לפרסם אלקות במקום שבו נמצא, שזהו כללות הענין
- 13 שצריכים לפעול בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה הימנו, להיות לו יתברך דירה בתחתונים⁷.
- 14 ב. ונתבאר גם שענין זה שייך במיוחד בנוגע לאורחים - שבאים ("כי-תבוא") ממקום אחד למקום
- 15 אחר, וצריך להיות אצלם ענין של התיישובות כו'.
- 16 כן דובר שהאורחים צריכים לנצל כל רגע פנוי ביום ובלילה ללימוד התורה כו'⁸.
- 17 וכן דובר אודות תושבי המקום - שצריכים לקבל את האורחים בסבר פנים יפות ולהראות להם פנים
- 18 שוחקות, כלשון הנפלא של רבינו הזקן⁹.
- 19 ג. כן דובר בענין "המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם" - דקאי על בית-המקדש שנקרא
- 20 "בית הבחירה", ובזמן הזה שבית-המקדש אינו קיים - הרי זה קאי על בית-כנסת ובית-מדרש, שנקראים
- 21 "מקדש מעט"¹⁰.
- 22 ונתבאר בענין קדושת בית-הכנסת, שיש בזה ג' דעות¹¹: (א) קדושה של כבוד, כדין תשמישי מצוה,
- 23 (ב) קדושה מדרבנן, (ג) קדושה מן התורה - כמו שכתוב בזהר בפרשת בשלח¹²: "פקודא (יט) למבני
- 24 מקדשא לתתא ("בי כנישתא") כגוונא דבי מקדשא דלעילא.. ולצלאל בגווייה כו'", ומזה מוכח,
- 25 שהמצות-עשה "ועשו לי מקדש"¹³ כוללת גם מצות בנין בית-כנסת [אף שה'צמח צדק' בשאלות-ותשובות
- 26 חלק אורח-חיים¹⁴ הביא רק ב' הדעות], והרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"¹⁵.
- 27 ובהמשך לזה דובר בארוכה אודות קדושת בית-הכנסת, ובמיוחד בנוגע לבית-הכנסת של כ"ק מו"ח
- 28 אדמו"ר, נשיא ישראל - שלכן צריך להקפיד ולשמור על הנקיון,
- 29 ואף שעורכים בו התוועדויות, כפי שהתנה¹⁶ מלכתחילה כ"ק מו"ח אדמו"ר בשעה שרכש את

(* קיצור וראשי-פרקים בלבד (המו"ל).

(1) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

(2) תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(3) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשוון).

(4) כש"ט (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" חי אלול). וראה גם שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול דאשתקד ס"י (תורת מנחם חל"ז ע' 237). וש"נ.

(5) שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ב) סוס"ד.

(6) שם, ב.

(7) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(8) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 343. וש"נ.

(9) לקו"ת פ' ראה לב, ב.

(10) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.

(11) ראה אנציק' תלמודית (כרך ג) ערך ביהכנ"ס (ע' קצד). וש"נ.

(12) ח"ב נט, ב.

(13) תרומה כה, ח.

(14) ס"כ ס"א (לב, ד).

(15) עירובין יג, ב. וש"נ.

(16) ראה אנציק' תלמודית שם ע' קצה. וש"נ. וראה גם אג"ק

אדמו"ר מוהרש"ב ח"ה ע' רב.

בית־הכנסת שיערכו בו התוועדויות כו'¹⁶ - הרי "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי"¹⁷, ולכן, מיד לאחר
ההתוועדות, בהקדם האפשרי, צריך לנקות את השולחנות וכו', ולהבטיח שיהיה המקום בצורה מכובדת
כראוי לבית־הכנסת (ובוודאי לא באופן שיש מקום לשקלא־וטריא אם מותר להתפלל במצב כזה...)
וכן בנוגע לתלמידי הישיבה, יחד עם המשגיחים והמשפיעים כו', שלומדים בבית־הכנסת הזה -
שצריכים לזכור שזהו מקום קדוש וכו'.
ד. (אחד האורחים ביקש ברכה עבור יהודי רוסיא שיצאו משם וכו', ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
צריכים להוסיף ולהדגיש שיהיה זה "במהרה בימינו", או (בלשון תרגום) "בעגלא דידן", כי לולי
זאת, הרי זה יכול להיות לפי החשבון ש"אלף¹⁸ שנים בעיניך כיום אתמול"¹⁹.
ואף שהכוונה ברורה - צריכים לפרט את הדברים בדיבור, כפי שמצינו ב'שולחן ערוך' בנוגע לתפילות
של ראש השנה כו'²⁰.
והעיקר - שבקרוב ממש יצאו מן המיצר (ובלשון העולם: מאחורי מסך הברזל) אל המרחב, הם
ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם, "בנערינו ובזקנינו גו' בנינו ובבנותינו"²¹, ו"כספם וזהבם
אתם"²², בטוב הנראה והנגלה.

* * *

ה. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אני ישנה²³.

* * *

ו. איתא בגמרא במסכת בבא־בטרא²⁴: "בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר־ודם (שהקב"ה רחמן,
וברכתו מרובה מקללתו. אבל אדם, קללתו מרובה מברכתו), הקב"ה ברך את ישראל בעשרים ושתים
(אותיות), וקללן בשמונה. ברכן בעשרים ושתים, מ"אם²⁵ בחקותי" עד "קוממיות" (מאל"ף שב־אם, עד
תי"ו שב־קוממיות), וקללן בשמונה, מ"ואם²⁶ בחקותי תמאסו" עד "ואת חקותי געלה נפשם". ואילו
משה רבינו, ברכן בשמונה, וקללן בעשרים ושתים. ברכן בשמונה, מ"והיה אם שמוע תשמע" (בפרשת
והיה כִּי־תבוא²⁷) ועד "לעבדם". וקללן בעשרים ושתים, מ"והיה²⁶ אם לא תשמע" עד "ואין קונה" (חשוב
מוי"ו עד ה"א כל האלפ"א בית"א, דהיינו שתיים ועשרים אותיות).
וצריך להבין - כקושיית המפרשים - כיצד יתכן שמשה רבינו, ש"אוהב ישראל היה"²⁸, יברך את
ישראל בשמונה אותיות בלבד !?
ויוכן בהקדם ביאור ההקדמה "בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר־ודם" - דלכאורה אינו מובן:
מה נוגע לנו לדעת שמדתו של הקב"ה אינה כמדת בשר־ודם, הרי ההנהגה שלנו היא כ"מדת בשר־ודם",
ולא כ"מדת הקב"ה"?

בהמשך השיחה נתבאר, שבכל אחד ואחד מישראל ישנם שני הענינים ד"מדת הקב"ה" ו"מדת
בשר־ודם", שזהו ענין נפש האלקית ונפש הבהמית, והחילוק שביניהם בנוגע לענין העבודה - שמצד
נפש האלקית עיקר העבודה היא ב"עשה טוב" (ענין הברכות), ומצד נפש הבהמית עיקר העבודה היא
ב"סור מרע" (ענין הקלות), ותוכן דברי הגמרא ("בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר־ודם") הוא

(25) ר"פ בחוקותי.

(26) שם, טו ואילך.

(27) כח, א ואילך.

(באזיה שינויים והוספות) - לשון ה"פתח דבר" בקונטרס
ד"ה אני ישנה לאדה"ז, ש"ל בכ"ה אלול ה'תשכ"ד (המאמר
נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז כתובים ח"ב ע' קנו ואילך). וראה
גם תורת מנחם חמ"א ריש ע' 40. וש"נ.
(28) מנחות סה, סע"א ואילך.

(17) כתובות פה, א. וש"נ.

(18) תהלים צ, ד.

(19) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 23 הערה 61.

(20) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ב ס"ז. וש"נ.

(21) בא יו"ד, ט.

(22) ישע"י, ס, ט.

(23) המאמר לא הגיע לידינו לע"ע*.

(24) פה, סע"ב ואילך (ובפירש"י).

1 - שלא לערבב את שני אופני העבודה (שלא יהיה כמו הסיפור אודות הנשמות התועות, כמו שנתבאר
2 בהתוועדות די"ב תמוז²⁹).

3 וכן נתבאר הסיפור³⁰ אודות קריאת הקללות שבתוכחה, שפעם אחת לא היה רבינו הזקן בליאזנא
4 בשבת פרשת כי-תבוא, ואדמו"ר האמצעי שהיה אז נער קודם בר-מצוה, שמע הקריאה מאחר (ולא מרבינו
5 הזקן, שהיה בעצמו הקורא בתורה), והעגמת-נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שרבינו
6 הזקן נסתפק אם יוכל להתענות ביום הכיפורים, וכששאלו את אדמו"ר האמצעי: הרי בכל שנה קוראים
7 פרשה זו, ענה: כשאבא קורא - "הערט זיך ניט קיין קללות" (ונתבאר גם, שעל-ידי הקריאה בתורה
8 פועלים ההמשכה בעולם, אלא שכאשר הרבי קורא, פועלת ההמשכה גם בנוגע לעבר, על-דרך הענין
9 ש"זרונות נעשו לו כזכיות"³¹, מהשאינ-כן כשקורא אחר, הרי זה פועל רק בנוגע לעתיד).

(29) ס"י ואילך (תורת מנחם ח"מ ע' 204 ואילך).
(30) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלח. וש"נ (נעחק
ב"היום יום" יז אלול).
(31) יומא פו, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א ברוקלין.
שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מי"ז מנ"א, בו מודיע שעובד הוא בתור מזכיר וגזבר בשוב חרדי ששמו נתיבה,
אבל אשתו וכן הוא אינם שבעים רצון מתנאי העבודה והחיים בשם, ושואל חו"ד אם יסתדרו באופן
אחר.

הנה לדעתי לעת עתה ישאר על משמרתו, ומשמרתו תרתי משמע, משרה ומקור של הכנסה,
ומלשון שומר ושמירה, היינו שישמש במה שנמצא הוא בשוב הנ"ל ובהשפעתו עליהם לשמור על
טהרת הקדש בחיים היום יומיים בהישוב והחזקת היהדות והפצת התורה והמצוה האופן המתאים,
שזהו הצורך לקבלת ברכתיו הוא.

ומי"ש שלפי רוב הטרדה אינו יכול לקבוע עתים לתורה. הנה מצטער אני ביותר מזה, ועוד יותר
על מה שנדמה לו שצודק הוא בטענתו שאין ביכולתו, וכיון שכן הוא הרי רחוק הוא מלתקן את זה.

ברור הדבר שהיכולת ניתנה לו, ואין זה תלוי אלא ברצונו ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ובפרט
בענין קביעות עתים לתורה בתורת הנגלה ובתורת החסידות, שנפשו האלקית צמאה ומשתוקקת לזה,
ורק השאור שבעיסה מעכב, הרי פשיטא שאם רק ירצה ימצא באופן והזמן ללימוד הנגלה והחסידות,
ובמשך זמן לא ארוך, יתמה על עצמו איך לא עשה כזאת עד עתה, וידוע הבטחת חז"ל אשר הצלחת
איש הישראלי בכלל ובן תורה בפרט תלוי בהתקשרות ודביקות בתורת ה'.

כן מודיע אשר אשתו תחי' הרה, ויה"ר אשר ימלא השי"ת את ימי הריונה ותלד כשורה בעתה
ובזמנה ויבשר טובות בזה.

מוסג"פ קטע משיחת ההתוועדות דש"ק מברכים אלול. ובבקשה לפרסם בלשון המתאים
ובאותיות המתאימות בסביבתו.

בברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה.

לקוטי שיחות פרשת כי-תבוא כרך יט שיחה א

א.

לומר "הביא לשנה הבאה", כפי שהוא אומר לפני כן
 "הבאת ביכורים היום", או "תענשה לשנה הבאה", כלשון
 הפסוק "ועשית אותם". מדוע אומר רש"י "תשנה..."?⁷

אך לפי האמור לעיל, שהברכה "ושמרת ועשית
 אותם" קשורה ודומה לפסוקים שבהמשך, מובנת
 הסיבה ללשון רש"י "תשנה":

בפסוקים "את ה' האמרת... וה' האמירך..." אומרת
 התורה, שהקדוש-ברוך-הוא נותן שכר באופן של מדה
 ("האמירך") כנגד מדה⁸ ("האמרת"): על-כך ש"ה'
 האמרת" ניתן השכר באותו אופן – "וה' האמירך".
 ובמיוחד כאשר "האמרת" ו"האמירך" הם ביטויים
 אשר "אין להם עד מוכיח במקרא"⁹, וברור ש"וה'
 האמירך" הוא בדיוק בהתאם ל"את ה' האמרת".

ולפיכך מסביר רש"י, שגם הברכה "ושמרת ועשית
 אותם", הדומה ל"את ה' האמרת... וה' האמירך...",
 אינה סתם ברכה, אלא ברכה של "תשנה לשנה הבאה":
 בשנה הבאה תשוב ותחזור על אותו מעשה כבשנה זו
 – שכר של מדה כנגד מדה.

ג.

מדוע מוסבת לפי רש"י הברכה "ושמרת..." לענין
 הביכורים?

אך צריך להבין את לשון רש"י הבאת ביכורים":
 בפרשה הסמוכה, לפני הפסוק "היום הזה...", מדובר
 אודות דיני מעשר, ואילו אודות דיני ביכורים מדובר
 כבר לפני כן, בפרשה שלפני פרשת מעשרות (אמנם,
 במילים "וגם נתתיו"¹⁰ הנאמרות בווידי מעשרות,
 מתכוונים לרבות גם תרומה וביכורים¹¹, אך עיקר
 הווידי הוא על מעשרות¹²) –

מדוע אומר רש"י "הבאת ביכורים" – שהפסוק
 קשור לפרשת ביכורים הכתובה "לפני פניו", ולא
 לפרשת מעשרות, הכתובה "לפניו"?

רש"י: "ושמרת ועשית אותם" – ברכה ולא ציווי
 בפרשתנו, לאחר פרשת הביכורים ווידוי מעשרות,
 נאמר¹: "היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות את החוקים
 האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך
 ובכל נפשך". ב"דבור המתחיל" השני מצטט רש"י את
 המילים "ושמרת ועשית אותם", ומפרש: "בת קול
 מברכתו: הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה".

למרות שבפשטות מהוות המילים "ושמרת ועשית
 אותם" לשון של ציווי, כפי שאכן מסבירים פשטני
 המקרא האחרים², אין רש"י מפרש זאת כציווי, אלא
 כברכה, והטעם לכך מובן בפשטות, כדברי המפרשים³:

כיון שהפסוק "היום הזה..." מופיע לאחר סיום
 פרשת הציוויים על הביכורים ועל ווידוי מעשרות, ואף
 לאחר התיאור של קיום הציוויים למעשה, כפי שמפרש
 רש"י על הפסוק⁴ "השקיפה ממעון קדשך" – "עשינו
 מה שגזרת עלינו", ואף הפסוקים הכתובים לאחר
 "ושמרת ועשית אותם" אינם מדברים על הציוויים,
 אלא על שבחם של ישראל: "את ה' האמרת... וה'
 האמירך..."⁵ – אין מקום להבין ש"ושמרת ועשית
 אותם" הוא ציווי, שאם-כך אין הפסוק קשור לא
 לפסוקים שלפניו ולא לפסוקים שלאחריו.

לפיכך מסביר רש"י ש"ושמרת ועשית אותם" היא
 ברכה לישראל על קיום מצות ביכורים, וכך שיך
 הפסוק גם לפסוקים שלאחריו, שאף הם מדברים על
 שבחם של ישראל, הזוכים ל"וה' האמירך..." משום
 ש"את ה' האמרת..."⁶.

ב.

"תשנה" – מדה כנגד מדה

בכך מובן גם הדיוק בלשון רש"י "הבאת ביכורים
 היום תשנה לשנה הבאה". שהרי לכאורה, צריך היה רש"י

(1) כו, טז.

(2) ראב"ע. ספורנו ועוד.

(3) ראה בארוכה מפרשי רש"י כאן.

(4) שם, טו.

(5) שם, יז, יח.

(6) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 172.

(7) ובתנחומא (פרשתנו א): "תזכה" (אלא שמסיים "כאדם שהוא

נותן כו' ואומר לו י"ר שתשנה ותתן לי לשנה אחרת"). אבל בתנחומא
 באבער (ב): "תשנה".

(8) ע"ר יתרו יח, א ובפרש"י שם. וראה סוטה ט, ב ואילך, ובכ"מ.

(9) פרש"י עה"פ.

(10) שם, יג.

(11) פרש"י שם.

(12) וכלשון רש"י שם: "התודה שנתת מעשרותיך". וכדמוכח

מהתחלת הפרשה – "כי תכלה לעשר את כל מעשר גר' (אזי) ואמרת גר'."

אלא שבווידי על המעשרות מזכירין דרך אגב (ורק ברמז ד"גס) גם

תרומה וביכורים.

(* וכ"ה גם בדפוס ראשון דרש"י. בכמה כת"י דרש"י, וכ"ה גירסת הרא"ם. אבל בדפוסים שלפניו (וכן בדפוס עני וכמה כת"י דרש"י) הוא כבפנים – תשנה.

ענין המעשרות, היה יוצא שמברכים אותו, שגם בפעם
הבאה הוא יביא את כל המעשרות של השנה הראשונה
והשניה רק בשנה השלישית – וכך אי אפשר לומר,
כי "תשנה" – שגם בפעם הבאה הוא יעכב את
המעשרות עד לזמן הביעור – הוא היפך הברכה.
וזאת בנוסף לכך שנאמר בפסוק "ושמרת ועשית
אותם בכל לבבך ובכל נפשך". וכאשר מקיימים מצוה
"בכל לבבך ובכל נפשך" בלתי אפשרי לדחותה בשנה
או שנתיים.
לכן מוכרח רש"י להסביר שהברכה היא רק בקשר
לביכורים, שאז "תשנה" היא ברכה, שגם "לשנה הבאה"
הוא יביא את הביכורים "בכל לבבך ובכל נפשך".

ו.

"זבת חלב ודבש" – קשור לביכורים

אך עדיין אינו מובן: כיצד ייתכן שהפסוק
"ושמרת..." לא יתקשר לפרשה הסמוכה לו, אלא רק
לפרשה שלפני כן?
הכרחי, אפוא, לומר, שאמנם באופן כללי מדברת
הפרשה שלפני "היום הזה..." על וידוי מעשרות, אך
בסופה, ממש בסמוך ל"היום הזה", מוזכר ענין הקשור
במיוחד לביכורים, אשר בהמשכו מופיע הפסוק עם
הברכה על הביכורים.
ההסבר לכך הוא: הפרשה "כי תכלה לעשר"
מסתיימת במילים "ארץ זבת חלב ודבש", שפירושם,
כפי שמפרש רש"י בפרשת בא¹⁸, "חלב זב מן העזים
ודבש זב מן התמרים" – ששני דברים אלו אינם
חייבים במעשר. חובת המעשר, לפי הפשט¹⁹, חלה רק
על דגן תירוש ויצהר²⁰, אך לא על חלב ודבש.

ועוד ועיקר – מעשר צריך להביא מכל תבואת
זרעך²¹, ולא רק מ"ארץ חטה... ארץ זית שמן" –
ששמנו אגור בתוכו²², או רק מתמרים שהדבש זב
מהם²³ – שזוהי המשמעות של "זבת חלב ודבש".
ואילו לביכורים אכן קשורים דברים אלו. חובת
הביכורים חלה על תמרים (דבש), כפי שמציין רש"י

1 [אמנם, ישנם מספר מקומות¹³ שהפסוק אינו קשור
2 רק לענין ש"לפניו" כ"אם גם לענין ש"לפני פניו", אך
3 אין סביר לומר, ובמיוחד בדרך הפשט, שהפסוק יתקשר
4 רק לענין ש"לפני פניו" ולא לענין ש"לפניו"¹⁴!
5 אי אפשר לומר, שרש"י מזכיר את הביכורים
6 כדוגמא, בהיותו הענין הראשון שבפרשה, אך הברכה
7 נאמרת גם לגבי מעשרות¹⁵ – כי לשון הברכה "תשנה
8 לשנה הבאה" אינו מתאים לענין וידוי מעשרות,
9 שאינו "לשנה הבאה", אלא אחת לשלוש שנים. ומזה
10 מובן שרש"י מתכוין שהברכה "ושמרת ועשית אותם"
11 נאמרה רק לגבי ביכורים.

ד.

השאלה על ברכת בת-קול

12 ועוד ועיקר – וכביטוי הנפוץ "קלאץ קושיא"
13 (=שאלת יסוד שקשה להיזהר): בתורה כולה, כאשר
14 מדובר על שכר וברכה עבור קיום מצוות, מספרת התורה
15 (ולכל הדורות) שהקדוש-ברוך-הוא הבטיח את השכר
16 המוזכר שם על קיום המצוה המוזכרת שם, או על קיום
17 כל המצוות, כפי שנאמר בפרשתנו: "את ה' האמרת...
18 וה' האמירך..." ולאחר מכן¹⁶ בהרחבה רבה: "והיה אם
19 שמוע... ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך..." –
20 והנה כאן מחדש רש"י חידוש גדול ומיוחד, אשר,
21 כלשון רש"י, אין לו עד במקרא: שכאשר יהודי הביא
22 ביכורים, בירכה אותו בת-קול בברכה "תשנה לשנה
23 הבאה"!
24 ולכאורה, גם בדרכי הלימוד של ההלכה, רמז, דרוש
25 וסוד, קשה להבין זאת – ברכת בת-קול מאן דכר שמה,
26 ובמיוחד כאשר כאן אומר זאת רש"י בדרך הלימוד
27 שלו¹⁷ אשר "לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"?

ה.

"תשנה" – ברכה רק לגבי ביכורים

28 ההסבר לכל הנ"ל הוא:
29 בפרשה שלפני ענינו מדובר על "כי תכלה לעשר...
30 בשנה השלישית". אילו הסברנו ש"ושמרת ועשית אותם"
31 – שלפי רש"י פירושו "תשנה...", כדלעיל – מוסב על

(19) וגם ע"פ דרך ההלכה, שיטת רש"י (דבי' עסקינן) במס' ברכות
(לו, א ד"ה גבי מעשר. וראה פרש"י ר"ה טו, סע"ב. כס"מ הלכות תרומות
רפ"ב. רדב"ז הל' מעשר פ"א ה"ט) שחייב מעשר מדאורייתא הוא רק
בדגן תירוש ויצהר.

(20) כלשון הכתוב ראה יד, כג.

(21) ראה שם, כב.

(22) רש"י לעיל כו, ב.

(23) להעיר אשר במעשר בקר וצאן מפורש לא יבקר בין טוב לרע
(בחוקותי בסופה).

וגם ע"פ דרך ההלכה "עיקר הוידוי במעשר הוא" (רמב"ם הלכות
מע"ש פ"א הי"ד). ולהעיר מלקוטי לוי יצחק אגרות קודש ע' רנח
ואילך.

(13) כפרש"י עקב יא, יט.

(14) להעיר מפרש"י עקב יא, ז, יג, . ראה יב, ח. ובכ"מ.

(15) וראה משכיל לדוד כאן.

(16) כח, א ואילך.

(17) בראשית ג, ח.

(18) יג, ה.

ולכן הכרחי לומר לפי פשוטו של מקרא, שהיתה 29
מדה ועניות מלמעלה כנגד "וענית" של מביא הביכורים. 30
אך כיצד אפשרי הדבר, הרי כאשר היה "כשמעכם את 31
הקול" 28 טענו ישראל "כי מי כל בשר אשר שמע קול 32
אלקים... קרב אתה ושמע" 29, שזה מתאים למשה 33
ול"נביא אקים... כמון ונתתי דברי בפיו ודיבר אליהם" 30, 34
ולכן הכרחי לומר שהענין של "וענית" מלמעלה 35
היה באמצעות בת קול. 36

ח.

גם בדרך החסידות קשור הפסוק "היום הזה" 37
ל"ארץ... ודבש"

מן ה"ענינים המופלאים" 32 שבפירוש רש"י זה: 37
ההסבר בפירושו, שהפסוק "היום הזה..." מדבר על 38
מצות ביכורים, כי הוא מתקשר למילים "ארץ זבת חלב 39
ודבש" הכתובות לפני כן, מתאים לביאורו של אדמו"ר 40
הזקן לפסוק זה: 41

ב"לקוטי תורה" 33 מבואר, שהפסוק "היום הזה" 42
קשור למילים "ארץ זבת חלב ודבש" שבפסוק הקודם, 43
ולכן ראשי התיבות של ארבע המילים "ודבש היום 44
הזה הוי'" – "צירוף הוי' אחת" 34, כי ה"וא"ו של 45
דבש" הוא "מחובר למקרא שלמטה הימנה". 46

וכשם שהוסבר לפני כן לפי הפשט, שהפסוק קשור 47
לכל ארבע המילים "ארץ זבת חלב ודבש", אך 35 עם 48
זאת עיקר הקשר הוא למילה "דבש", כי החובה להביא 49
ביכורים קיימת רק לגבי "דבש", ולא "חלב" – 50

כן גם בהסבר שלפי דרך החסידות ב"לקוטי 51
תורה", כפי שנאמר שם, ש"המקרא מחובר לפרשה 52
שלמעלה הימנה שמסיימת ארץ זבת חלב ודבש" – 53
שהקשר הוא אל כל ארבע המילים, אך עם זאת עיקר 54
הקשר הוא דוקא למילה "ודבש", שה"וא"ו שלה 55

בתחילת הפרשה 24, וכן "ויתן לנו... ארץ זבת חלב 1
ודבש" הוא הטעם למצות הבאת ביכורים 25, כדי 2
להראות שאין אנו כפויי טובה 26, כפי שנאמר מיד 3
בהמשך: "ועתה הנה הבאתי את ראשית..." – 4
מפירות כאלה מביאים ביכורים. 5

ולפיכך, למרות שכל הפרשה שלפני "היום הזה" 6
היא אודות ויודי מעשרות, וגם המילים "זבת חלב 7
ודבש" באות מהמשך לבקשה "וברך...", המבוקשת 8
בעת ויודי מעשרות, הרי בכל זאת, כיון שהמילים 9
האחרונות "ארץ זבת חלב ודבש" קשורות דוקא 10
לביכורים, כדלעיל, לכן אפשרי להסביר שהפסוק 11
ה"היום הזה" אמור לגבי ביכורים. 12

ז.

"וענית" מלמעלה אפשרי רק על ידי בת-קול 13
אך עדיין לא הכל מתורץ. וכדי להבין זאת יש 14
להקדים: מצות הבאת ביכורים מדגישה מאד את הענין 15
של מדה כנגד מדה – כיון ש"ויוציאנו ה' ממצרים" – 16
עבודה קשה וכו' – לקצה המנוגד "ויתן לנו... ארץ זבת 17
חלב ודבש", לכן אין מביאים מכל הפירות אלא דוקא מן 18
ה"ראשית", ובהם עצמם דוקא תאנה וכדומה שביכרה 27, 19
וכך גם מצד הקדוש-ברוך-הוא לישראל: כיון ש"את ה' 20
האמרת היום", לפיכך "וה' האמידך היום".

ונשאלת השאלה: כדי להוכיח שאין כאן כפיות טובה, 21
ובאופן של מדה כנגד מדה, די ב"ולקחת מראשית..." 22
והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך... (כנגד המדה 23
ה"ויביאנו אל המקום הזה") הנה הבאתי... והנחתו לפני ה' 24
אלקיך..." (כנגד המדה "ויתן לנו את הארץ"), 25

אך על התוספת: "הגדתי היום לה' אלקיך", ואף 26
יותר מכך, באופן של "וענית" – הרמת קול – מגיעה לו 27
מדה גם כנגד מדה זו, כיון שזוהי מהות המצוה. כדלעיל, 28

(24) כו, ב. וכן בפרש"י תשא לד, כו.

(25) ונפק"מ גם להלכה דבכורים צ"ל מארץ כוז דוקא "ארץ זבת חלב 25
ודבש", משא"כ במעשרות כו' – ראה ספרי שם. בכורים פ"א מ"י. וראה
רדב"י וכוס"מ* (בשם מהרי"ק) לרמב"ם הלכות בכורים רפ"ב, דגם הת"ק
(בכורים שם) ס"ל דעבר הירדן פטור מה"ת (ופליגי רק בדרבנן). וכבר
האריכו בזה ואכ"מ.

(26) פרש"י כו, ג.

(27) פרש"י שם, ב.

(28) ואתחנן ה, ב.

(29) שם, כג"כ.

(30) שופטים יח, יח.

(31) ויש להוסיף – עכ"פ ע"ד ההלכה והמדרש או לחידודי – שע"י

ש"בת קול מברכתו כו' מתורץ מכיון שהברכה ובשלשון הבטחה היא

"תשנה לשנה הבאה", איך יתכן שנפסקה הבאת ביכורים ולא נתקיימה 37
הברכה אצל מביאי בכורים (בשנה ש) לפני חורבן ביהמ"ק, כן – אסור 38
למכור שדהו, ועאכ"כ שב"ד אסור למכור שדהו לגבות חוב וכיו"ב 39
– משא"כ ב"בת קול" דאין משגיחין בב"ק (ברכות נב, רע"א ושי"ג), 40
כן ברכה כוז אפשר להתבטל בסיבת החטאים של המתבכר. אבל להעיר 41
מפרש"י וישלח לב, יא (לענין הבטחת הקב"ה). וראה רמב"ם בהקדמה 42
לפיה"מ (ד"ה והחלק השני בענין הנביא). ואכ"מ.

(32) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(33) ריש פרשתנו (מא, ג).

(34) הקדמת תקו"ז (ט, ב). והובא בפרדס שער פרטי השמות פ"ד

(וענין צירוף זה ראה שם פט"ו. ע"ח ש' השמות פ"ז). והוא צירוף השולט

בחרוש חשון (מ"ח ריש מס' חשון).

(35) ראה אוה"ת עה"פ (ע' תתרג).

למטה מהכחות הפנימיים, ובראש השנה זהו הביטול²⁵
שמצד עצם הנשמה – שזהו ענין ה"ביכורים" –²⁶
ראשית" – עצם הנשמה, כדלעיל.²⁷

ועוד: אחד הענינים העיקריים בראש השנה הוא²⁸
שבו מתגלית בחירת הקדוש-ברוך-הוא בישראל, "אתה²⁹
בחרתנו", כפי שאנו אומרים בתפילת ראש השנה⁴⁶:
"יבחר לנו את נחלתנו..."⁴⁷ – ובחירה זו היא מצד³¹
ה"ביכורים" שבנשמה, עצם הנשמה. כלומר, הבחירה³²
האמיתית היא רק כאשר היא אינה תלויה כלל בסיבות³³
לבחירה. ולכן שורש הבחירה הוא בדרגה שמעשה³⁴
התחתונים אינו תופס בה כלל מקום – "אז עשו³⁵
ליעקב"⁴⁸, שניהם שווים (ודרגות המקיפים שמעל³⁶
להשתלשלות קשורות יותר לאומות העולם, כנודע³⁷
בענין בכורת עשו⁴⁹), אך למרות זאת "ואוהב את³⁸
יעקב"⁴⁴. הבחירה היא מצד שורש הנשמות שבעצמותו³⁹
יתברך, דרגת "ביכורים" שבנשמה, שמצידה "יעקב⁴⁰
הוא הבכור"⁵⁰, והבחירה היא דוקא בישראל⁵¹.⁴¹

י.

ענין הביכורים - התבטלות עול של עצם הנשמה - "בכל יום"

לפי האמור לעיל יובנו גם דברי רש"י (ב"דבור⁴²
המתחיל" הקודם) על המילים "היום הזה ה' אלקיך⁴³
מצוץ" – "בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאילו בו ביום⁴⁴
נצטוית עליהם": גם בימים שבהם עסוקים במצוות⁴⁵
אחרות ובלימוד פרשות אחרות בתורה, ולא בענין⁴⁶
הביכורים, גם אז צריכה להיות תחושה "כאילו בו ביום⁴⁷
נצטוית עליהם"⁵² – לגבי ה"חוקים האלה ואת⁴⁸

קשורה לראשית התיבות של "היום הזה הוי..."¹, כך²
שהן "צירוף הוי" אחת".

ט.

"היום הזה" - הקשר שבין ראש השנה לביכורים³
ב"לקוטי תורה"³⁶ על הפסוק "היום הזה" מוסבר⁴
ענין נוסף, ש"היום הזה..." קאי על ראש השנה, וגם⁵
ענין זה מתאים לפירוש רש"י שמדובר כאן על⁶
ביכורים, כי גם הביכורים הם ענין של ראשית³⁷ כמו⁷
ראש השנה.

יותר מכך: לגבי ההבדל בין ביכורים לתרומה –⁸
שלמרות שגם התרומה מכונה "ראשית"³⁸, הרי⁹
ביכורים קודמים לתרומה, וכפי שאמר רש"י לפני כן³⁹
"לא הקדמתי תרומה לביכורים" – מסביר אדמו"ר¹¹
ה"צמח צדק" בהרחבה ב"אור התורה" בפרשתנו⁴⁰,
שה"ראשית" של תרומה הוא ענין התורה, שעליה¹³
נאמר⁴¹ "הוי" קנני ראשית דרכו, וה"ראשית" של¹⁴
ביכורים הם נשמות ישראל, שעליהם נאמר⁴² "קדש¹⁵
ישראל להוי" ראשית תבואתה". וכשם ש"ישראל קדמו¹⁶
לתורה"⁴³, כך ביכורים קודמים לתרומה.

וכפי שמבאר שם ה"צמח צדק" בהרחבה, שענין¹⁸
ה"ביכורים" שבנשמות ישראל קשור לעצם הנשמה,¹⁹
ששורשה בעצמותו ית', ששם "מחשבתן של ישראל²⁰
קדמה לכל דבר"⁴⁴, וגם לתורה.

ובזה מובן הקשר בין ביכורים לראש השנה, כי²²
העבודה בראש השנה היא קבלת עול מצד עצם²³
הנשמה – כמוסבר⁴⁵ שקבלת עול בכל השנה היא²⁴

(36) שם.

(37) משפטים כג, יט. תשא לד, כו. פרשתנו כו, ב ("מראשית").

(38) שופטים יח, ד (ובפרש"י). קרח יח, יב (ובפרש"י).

(39) כו, יג.

(40) ע' תתרגל ואילך. תתרגל ואילך.

(41) משלי ח, כב.

(42) ירמ' ב, ג.

(43) תדבאר פי"ד.

(44) ב"ר פ"א, ד.

(45) ראה בארוכה המשך ר"ה תש"ד פ"ג ואילך.

(46) קודם התקיעות. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 127.

לעיל ע' 175, לקמן ע' 302, 377 ואילך.

(47) תהלים מז, ה.

(48) מלאכי א, ב.

(49) ראה תו"א, תו"ח ואוה"ת ר"פ וישלח. אוה"ת שבעה הבאה.

ועוד.

(50) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתרגל ואילך. ע' תתרגל.

(51) ועפמ"ש באוה"ת שם (ע' תתרגל) שביטול יניקת החיצונים ("לא
תבשל גדי בחלב אמו") שנעשה מצד בחי' בכורים שבנשמה, הוא "ע"ד
גרש את האמה הזאת ואת בנה" יש לבאר השייכות דפסוק זה להקריאה
ד"ה. כי ע"י התעוררות הקב"ע שמצד עצם הנשמה, בחי' בכורים,

פועלים שיהי' "גרש את האמה הזאת ואת בנה" – ואוהב את יעקב ואת
עשו שנאתי.

ולזה עיר אשר חגה"ש – זמן מתן תורתנו שאז בחר הקב"ה בישראל
(ראה שו"ע אדה"ז סי' ס' ס"ד) – נקרא "יום הבטולים". וראה המשך
וביום הבכורים תרג"ד בסופו.

(52) שזהו החידוש על מה שפרש"י לעיל בפ' יתרו (יט, א) "שיהיו
דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו", ובפ' ואתחנן (ו, ו) "לא יהי'
בעיניך כו' אלא כחדשה כו'", ובפ' עקב (יא, יג) "שיהיו עליכם חודשים
כאילו שמעתם בו ביום" – שבכנה"ל המדובר הוא שבעת קיוס התו"מ צ'
צ"ל (לא) כדיוטגמא ישנה כו" – פרש"י ואתחנן שם – כ"א) חדשים
כו': משא"כ בנדר"ד ש"בכל יום" – גם כשאנו עסוק ב"החוקים האלה
ואת המשפטים" (בכורים) – "יהיו בעיניך חדשים כו'".

וההכרח לזה הוא ממש"נ "היום הזה" (ולא "היום" סתם – ככפ'
ואתחנן ועקב שם); ולכן מפרש גם מה שנאמר לקמן בפרשתנו (כו, ט)
"היום הזה גוי" – "בכל יום יהי' בעיניך כאילו היום באת עמו בבירת".
[ואף שגם בפ' יתרו שם נאמר "ביום הזה" (ובכ"ז לא פרש"י "בכל

יום כו") – כי שם אין תיבת "הזה" מיוחדת (שהרי אא"פ לכתוב "ביום
באו גוי"), אלא שלא הי' צריך לכתוב אלא ביום ההוא (פרש"י שם);
משא"כ בנדר"ד (וכן לקמן פרשתנו הנ"ל) שתיבת "הזה" מיותרת, דהול"ל
(ככפ' ואתחנן ועקב שם) "היום" סתם].

וראה לקו"ש חכ"ד ע' 193.

עצם הנשמה, מוכן הדבר: כיון שהברכה קשורה
להתעוררות עצם הנשמה, הרי לא זו בלבד שאין כאן
סתירה לבחירת האדם, אלא אדרבה, מצד עצם הנשמה
נובע הענין של "ובחרת בחיים"⁵⁹.
גם בדרך הפשט מוכן הדבר, כי משמעות הבאת
הביכורים היא ביטוי תודה לה', מצד אי־היותו כפוי
טובה, כפירוש רש"י לעיל⁶⁰. וכיון שהאדם בטבעו אינו
כפוי טובה, הרי ודאי ירצה להביא ביכורים.

יב.

חיבור עצם הנשמה עם האכילה הגשמית
כאמור, צריך לקשר את ההתבטלות שמצד עצם
הנשמה גם אל הכחות הפרטיים של היהודי, וגם זה
מתבטא בהבאת ביכורים: הביכורים מובאים מפירות
גשמיים, ודוקא מן הפירות המשובחים והטעמיים
(ואשר על־כן אין מביאים ביכורים מן התמרים
שבהרים וכו')⁶¹.
וכן – בכורי פירות אלו אינם נשרפים על המזבח,
אלא נאכלין לכהנים⁶², באופן של "ושמחת"⁶³. כלומר:
מקשרים את הדרגה של "ביכורים", שורש ומקור
הנשמה, לאכילה גשמית – דם ובשר כבשרו – בשמחה.
ומכיון שהקדוש־ברוך־הוא נותן שכר מדה כנגד
מדה, כדלעיל, לכן זוכה היהודי על מצות הבאת
ביכורים בברכה "תשנה לשנה הבאה": יצמחו לו
מראשית – פירות טעימים ומשובחים, ויקויים בו
"ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך"⁶⁴.
וכך גם לגבי עבודת ראש השנה, אשר כאמור זהו
ענין הביכורים, שכאשר יהודי מעורר בעצמו התבטלות
וקבלת עול מצד עצם הנשמה, נותן לו הקדוש־ברוך־
הוא⁶⁵ כתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה,
בעניניו הרוחניים, וכן בעניניו הגשמיים, לו ולבני ביתו,
בכל המצטרך, בבני חיי ומזוני ריחי.

(משפחת ש"פ תבוא תשכ"ח)

המשפטים", שכוונתם לפי פירוש רש"י למצות
הביכורים⁵³.
ולכאורה: מדוע חשוב כל כך לזכור בכללות התורה
והמצוות "בכל יום" את הציווי של ביכורים, ובאופן
של "חדשים" – לא "כחדשים" (ב"כ"ף הדמיון) כפי
שמציין רש"י במקום אחר⁵⁴ לגבי התורה והמצוות?
לפי האמור לעיל מוכן הדבר: בכל מעשי היהודי,
ואף בעבודה הקשורה אל הכחות הפרטיים, צריכה
להיות מורגשת ההתבטלות העצמית וקבלת העול
שמצד עצם הנשמה, כדוגמת הידוע לגבי קבלת עול
של ראש השנה, הנובעת מדרגת "ביכורים" שבנשמה,
שצריך "להצטייד" בה, כך שתאיר בכל ימות השנה.
כך גם "בכל יום", בכל הענינים היום־יומיים שעושה
היהודי, הוא צריך לחוש במלוא הרעננות במצות
הביכורים – ההתבטלות שמצד עצם הנשמה.
וכפי שמבאר שם ה"צמח צדק"³⁶ את הנאמר
ב"תנחומא"⁵⁵, שתיקנו תפילות במקום ביכורים, כי
תפילה מאחדת את הנשמה שלמטה עם שורשה
ומקורה, ולכן צריכה להיות תפילה לפני לימוד התורה,
כי כדי שלימוד התורה יהא כראוי, צריכה להיות לפני
כן התעוררות עצם הנשמה, על ידי עבודת התפילה⁵⁶.

יא.

לגבי מצות ביכורים ההבטחה אינה סותרת את הבחירה

ענין נוסף מתבהר בפירוש רש"י באמצעות ההסבר
הנ"ל בענין הביכורים, לפי דרך החסידות: ברכה
שמשמעותה הבטחה אפשרית רק בענינים שאינם תלויים
בבחירת האדם. ואילו על תורה ומצוות, שבהן צריך
להיות "ובחרת בחיים"⁵⁷, ו"הכלל"⁵⁸ בידי שמים חוץ
מיראת שמים, לא תיתכן, לכאורה, הבטחה. כיצד אפוא
אומרים ש"בת־קול מברכתו.. תשנה לשנה הבאה"?
אך לפי ההסבר הנ"ל, שענין הביכורים הוא דרגת

(53) וכמו שהוא בהנהגת כל בני" – גם בן חמש ועוד קודם לזה*, שהתחלת כל יום ויום הוא באמירת "מורה אני (איני כפוי טובה) כו' שהחזרת וכו'".
ולהוסיף (גם ע"ד ההלכה: 1) יצי"מ צ"ל זכירתה בכי, והייתה "מאפילה לאור גדול" (טובה גדולה), והייתה על מנת והבאתי אתכם אל הארץ גר. ולהעיר אשר "ארמי גר" הוא חלק עיקרי בהגש"פ. 2) "כל חלב (הכי משובח – בככורים) להו" צ"ל "בכל דבר" – רמב"ם (סוף הל' איסורי המזבח) ושו"ע יו"ד הל' צדקה (סו"ס רמח).
(54) ואתתן ו, ו (וכ"ה בספרי שם). בפרש"י יתרו (יט, א) עקב (יא, ג) – בלי כ"ף הדמיון. נת' בלק"ש חכ"ד ע' 193.
(55) ריש פרשתנו.

(56) ולכן בכורים (תפלה) קודמים לתרומה (תורה).
(57) נצבים ל, יט.
(58) ברכות לג, ב. ורש"י.
(59) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 36 ואילך.
(60) כו, ג.
(61) בכורים פ"א מ"ג. רמב"ם הלכות בכורים פ"ב ה"ג.
(62) קרח יח, יג.
(63) רמב"ם שם פ"ג ה"ו.
(64) פרשתנו שם, יא.
(65) כידוע בענין "כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה" (ר"ה טז, ריש ע"ב).

לקוטי שיחות פרשת תבוא כרך יט שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

ב.

"והשיבך ה'..." - רש"י מסביר שכל פרט מוסיף על שני הענינים העיקריים

בסוף התוכחה¹⁰ אומרת התורה: "והשיבך ה'
מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד
לראותה, והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות
ואין קונה".

בפשטות מובן, שכיון שפסוק זה נאמר בסיום
התוכחה, הוא בא לבטא את "היפך הטוב" הגדול
ביותר. ואם כך, צריך להבין: מהי הפורענות הגדולה
בכך שבני ישראל יחזרו למצרים וכו'¹¹, ואף אחד לא
י רצה לקנות¹² לעבדים ולשפחות?

רש"י מסביר על כך: "באניות" – הכוונה היא:
"בספינות בשבי". כלומר הם יחזרו למצרים כשבוים¹³; ועל המילים "ואין קונה" אומר רש"י "כי יגזרו עליך
הרג וכליון".

במבט ראשון נראה, שבפסוק ישנן בעיקר שתי
פורעניות: (א) ישראל יבואו למצרים "בשבי"; (ב)
"יגזרו עליך הרג וכליון". ושאר המילים בפסוק
("באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה
והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות") הן רק
פרטים בשתי הפורעניות הללו.

אך אפשר לומר, שרש"י מראה, באמצעות לשונו
המדויקת בפירושו, כיצד כל פרט בפסוק מוסיף דבר
שהוא כשלעצמו היפך הטוב, כדלהלן. ובדומה לכך
ב"יינה של תורה" הוא מסביר כיצד כל ענין מוסיף
בגדולה ובטוב של הברכה שתהיה לישראל.

א.

התוכחות ופירוש רש"י עליהם - ברכות בפנימיות

1 כבר נאמר פעמים רבות¹, שלמרות שמטרת רש"י
2 היא, ראשית-כל, לפרש את פשוטם של הפסוקים –
3 כולל פירושו גם "יינה של תורה", פנימיות וסודות
4 התורה, כאמרתו המפורסמת של אדמו"ר הזקן²,
5 שבשבוע זה של פרשת "קומי אורי" חל ח"י אלול יום
6 הולדתו, וידועים³ דברי הבעל-שם-טוב, שגם יום
7 הולדתו שלו הוא בח"י אלול, לגבי ענין זה (של הולדת
8 אדמו"ר הזקן ביום זה).

9 כך הם הדברים גם בפירושי רש"י בפרשתנו על
10 דברי התוכחה.

11 ואפשר אף לומר, שהדברים מודגשים יותר ביחס
12 לפירושי רש"י על התוכחה, לפי הסברו של אדמו"ר
13 הזקן ב"לקוטי תורה"⁴ על דברי התוכחה עצמם:
14 אמנם, משמעותם בגלוי היא היפך הברכה, אך בכל
15 זאת "לפי האמת אינם רק ברכות"⁵, התורה כוללת
16 בתוכה "סתים" ו"גליא", וה"סתים" – הפנימיות
17 והנשמה⁶ של הקללות הוא ענין של ברכות נעלות
18 ביותר⁷, בדומה לנאמר בגמרא⁸ "הנן כולו ברכתא
19 נינהו"⁹ (=אלו כולם ברכות הן).

20 כך הם גם פירושי רש"י על התוכחה: הפשט
21 שברש"י מדגיש את חומרת הלא-טוב שלפי פשוטו של
22 מקרא; אבל לפי "יינה של תורה" שברש"י, באות אותן
23 מילים לגלות את הפנימיות ולהדגיש יותר את הברכות
24 הנעלות שבתוכחה.

(8) מו"ק ט, ב. ולהעיר, שדוקא רשב"י, שענינו גילוי פנימיות וסתים דאורייתא, גילה שהן ברכות (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 260 ואילך).

(9) ע"פ הנ"ל יש לבאר מה שקבעו התוכחות בעליות הכי חשובות – דפ' בחוקותי בשלישי (ראה טושו"ע או"ח "סקל"י) ודפרשתנו בשישי (ראה שער הכוונות ענין קריאת ס' דרוש ב (פע"ח שי"ח פ"ט. ועוד) הובא בבאה"ט או"ח סו"ס רפב. וראה מג"א שם סק"ט).

(10) כח, סח.

(11) להעיר מר"פ בשלח. שלח יד, ד. וראה לך יג, יוד.

(12) להעיר מבחיי כאן: ואין קונה, זו מדה טובה.

(13) ראה רא"ם, באר מים חיים (לאחי המהו"ל), ועוד.

(1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 וש"נ.

(2) היום יום ע' כד.

(3) ספר השיחות תש"ה ע' 129.

(4) בחוקותי מח, סע"א ואילך – ע"ד התוכחות דפ' בחוקותי. וראה לקו"ש ח"ז ע' 233. ועוד. וראה ש"ך עה"ת פרשתנו (כח, טו): בנגלה היא תוכחת ובנסתר היא אהבת ה' דברי אהבה (ומפרשם בפרטיות). ובסוף התוכחה שם: ובנסתר כולה נחמה. אוה"ת ראה ע' תרמה ואילך.

(5) ראה היום יום ע' פח (הובא בלקו"ש שם) ע"ד התוכחות דפרשתנו.

(6) זח"ג קנב, א.

(7) ובאוה"ת פרשתנו (ע' תתרצב ואילך) מכאן בארוכה, שהתוכחות האלו דפרשתנו קאי הכל על הרע שבנוגה, על אויבך. וראה לקו"ת שם מח, ב. מט, א ואילך.

של התוכחה, כי למדו זאת כבר לפני־כן אצל יעקב¹⁹,
ועוד: מהו הקשר בין זה דוקא לענין של החזרה
למצרים?

ומובן בפשטות שאי אפשר להסביר²⁰ – לפי
פשוטו של מקרא – שלמרות שהיה ציווי של ה' לא
לשוב "בדרך הזה" למצרים, גורם החטא לכך
שהקדוש־ברוך־הוא אינו מתחשב בכך ומביא לידי
עבירה על הציווי, כי מהו הקשר בין הענין שחטאים
גורמים לעבירה (בעל־כרחם) על ציווי נוסף, לבין
התוכחה²¹?

ה.

השאלה על פירוש רש"י ל"באניות"

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר יותר את
פירוש רש"י על "באניות" – "בספינות בשבי". שהרי
לכאורה: ההסבר שישראל ילכו למצרים "בשביה" אינו
קשור רק למילה "באניות", אלא גם למילה "והשיבך"
(שהקדוש־ברוך־הוא ישיבם לשם כשבוים), ואם כך
צריך היה רש"י לפרש זאת על המילה "והשיבך", ולא
בקטע שבו הוא מפרש את המילה "באניות"?

בעלי ה"תוספות"²² מסבירים, שהמילה "באניות"
מחמירה את השביה, "שאם היו מוליכין אותם ברגל,
לא היו שבים רק הגדולים היכולים ללכת ברגל", ואילו
באמצעות האניות "יהיו שבים טף ונשים".

אבל מזה שרש"י אומר "בשביה" טתם, בלי תוספת
שום הסבר, מובן, שהחידוש אינו בכך שהשביה תחול
על כולם, כוללת נשים וטף, אלא בעצם הענין שביאתם
לשם באניות תהיה "בשביה".

ו.

גם הדרך למצרים גרועה - בשני פרטים

ההסבר לכך הוא: רש"י מפרש, שכל הפרטים
בפסוק אינם רק פרטים של תוכחה כללית אחת,

ג.

השאלה על ההדגשה "בדרך אשר אמרתי..."

1 כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר מדוע
2 מדגישה התורה "והשיבך..." בדרך אשר אמרתי לך לא
3 תוסיף עוד לראותה", שהרי, לכאורה, מהי חשיבות
4 עובדה זו וכיצד היא קשורה לתוכחה? ולכאורה, אין
5 רואים שרש"י עונה על כך בפירושו.
6 יש המפרשים¹⁴, שבכך מסבירה התורה מדוע
7 "והשיבך" דוקא "באניות": כיון שהקדוש־ברוך־הוא
8 אמר "לא תוסיף עוד לראותה" – בדרך זו ("לא
9 תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד"¹⁵) – לא ייתכן שישראל
10 יבואו למצרים "בדרך הזה", בדרך היבשה, ולכן מודגש
11 בפסוק "והשיבך..." באניות...

12 אך קשה להסביר כך לפי פשוטו של מקרא (דרכו
13 של רש"י בפירושו על התורה), כי מדוע חשוב לציין
14 בתוכחה ש"והשיבך ה' מצרים" איננו סותר את "לא
15 תוסיף לראותה"? ובמיוחד כאשר, לכאורה, לא היה
16 צריך להיכתב "בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד
17 לראותה" – כי גם זה לא קשור, לכאורה, לתוכחה –
18 וממילא לא היה צורך לציין "באניות"¹⁶.

ד.

הסברים שונים שאינם מתקבלים לפי הפשט

19 לכאורה ניתן היה לומר – כפי שנאמר במדרש
20 "לקח טוב"¹⁷ – שבכך רוצה התורה להדגיש למה
21 עלולות העבירות לגרום: למרות שהקדוש־ברוך־הוא
22 הבטיח "לא תוסיף עוד לראותה", יכולים החטאים
23 לגרום לביטול הבטחה זו על ידי הקדוש־ברוך־הוא¹⁸.

24 אך גם הסבר זה איננו מתאים כל־כך לפשוטו־של־
25 מקרא, כי כדי לדעת ענין זה – שהחטא, ובמיוחד
26 חטאים חמורים, עלול לגרום לביטול הבטחת ה', אין
27 צורך להגיע לקללות הנוראות ביותר (ובמיוחד בסיום)

(14) אברבנאל כאן "ההפסד הח".

(15) שופטים יז, טז.

(16) ועוד ועיקר: מפשטות לשון הכתוב משמע, ש"בדרך אשר אמרתי
גוי" הוא המשך בתוכן ל"באניות" (ראה תיב"ע עה"פ) – ולא שבא לתרץ
תיבת "באניות".

(17) שופטים שם. וראה ספרי שם – אבל לא הובא שם הפסוק
דפרשתנו.

(18) כן משמע מפשטות לשון הספרי ("שהבטחת כרותה עלי")

שתבטל ההבטחה*. וכן ממדרש לקח טוב שם ("שאר הארצות שאין
הברית כרותה עליה"). אבל ראה לקמן בפנים והערה 20.

(19) וישלח לב, יא ובפרש"י.

(20) כמ"ש בלק"ט פרשתנו עה"פ "שאפילו מצוה שאמר הקב"ה כו".
וראה גם הגירסא בספרי שופטים שם: ומה מצות (במקום "מצרים").

(21) ראה גם ל"ת להאריז"ל ר"פ תצא: כי מה עונש זה להושיבם
במצרים בדרך כו' וכי עונש הוא לעבור על ד"ת.

(22) ועד"ז בפענח רזא, חזקוני ועוד.

רש"י אינו צריך לציין זאת בפירושו, כשם שאין
הוא צריך לבאר את הקללה החמורה שב"והשיבך ה'
מצרים, כי רש"י הסביר זה עתה²⁷, ש"אין מייראין את
האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו", ובדיוק כמו עצם
החזרה למצרים, כך גם ה"דרך" למצרים היא לגבי
ישראל "דבר שהוא יגור ממנו".

ז.

ההסבר לדברי רש"י על "והתמכרתם..."

לפי זה יובן גם פירוש רש"י על המילים שבהמשך
הפסוק "והתמכרתם שם לאויביך" – "אתם מבקשים
להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות", שמשמעותו
שלא תרצו להימכר על ידי מוכרים אחרים, אלא
בעצמכם, כפי שמסביר רש"י בקטע שאחר-כך.

שהרי, לכאורה, תמוה: זה סותר את פירושו שהם
יובלו למצרים "בשביה", ולא במצב שיוכלו למכור את
עצמם, אלא רק על ידי "מוכרים אחרים"?

וכן אינו מובן: אכן, מדוע מדגישה התורה
"והתמכרתם" – ולא על ידי "מוכרים אחרים" – בעוד
אשר בהמשך נאמר ש"ואין קונה" מפני ש"יגורו עליך
הרס וכיליון", ולא חשוב כלל מי ימכור אותם?

אלא ההסבר לכך הוא: כיוון שכל פרט מוסיף
לתוכחה ענין בפני עצמו, כדלעיל, מסביר רש"י²⁸,
שאינו מדובר בפסוק על מכירה על ידי מי שמוכיל את
ישראל לשבי (שזוהי איננה קללה חמורה כל כך, ואין
זה ענין בפני עצמו), אלא שהמצב בשבי נעשה גרוע
כל-כך עד אשר (א) "אתם מבקשים להיות נמכרים
להם לעבדים ולשפחות" – אתם בעצמכם תירצו
להימכר לעבדים ולשפחות על ידי בקשה מן השוברים.
(ב) יותר מזה: למי? – לאויבך!

שיחזירו את ישראל למצרים, אלא שכל אחד מהם
מוסיף תוכחה נפרדת.
לכן מסביר רש"י, שהפירוט שבפסוק "באניות
בדרך אשר אמרתי..." הוא ענין נוסף. בנוסף לפורענות
שבצעם ההגליה למצרים, תהיה גם הדרך לשם גרועה
ביותר, וזאת, בשני פרטים:

(א) "באניות" – "בשביה". כלומר, לא זו בלבד
שבמצרים הם יהיו שבויים, הרי שגם את הדרך למצרים
הם יעברו כשבויים באניות. דבר זה כרוך בצער רב
וביסורים רבים יותר מן ההליכה לשבי דרך היבשה²³,
כי "באניות" מצויים יותר תחת מרותם של השוברים,
כפי שרואים זאת בפשטות.

[בכך מובן מדוע אין רש"י מסביר כבעלי התוספות,
שכן, בנוסף לכך שבפשטות יכולים גם טף ונשים
ללכת ברגל לאיטם²⁴ כפי שהיה ביציאת מצרים, הרי
שלפי פירושו יוצא, שההגליה "באניות" איננה
פורענות בפני עצמה, אלא היא רק מחמירה את
הפורענות הכללית של "והשיבך..." מצרים, שהיא
תכלול את כולם, ולפי זה היה צריך להיכתב מלכתחילה
"והשיב ה' כולכם..." וכדומה, ולא להוסיף זאת כענין
חדש].

(ב) "בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד
לראותה" – הם יגלו למצרים בדרך שבה הלכו לפני
כן – דרך המדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב
וצמאון אשר אין מים²⁵ (וכמובן בפשטות, ללא הניסים
והחסדים שהיו בהליכה הראשונה במדבר), שבגלל
זאת הבטיח הקדוש־ברוך־הוא שבאותה "דרך" – לא
תוסיף עוד לראותה; ומובן העונש הנורא שבהליכה
ב"דרך" זו²⁶.

אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה", דרך המדבר. וע"ד דרך יציאתם
ממצרים שהיו ב' הענינים: דרך הים (בקר"ס) ודרך המדבר.
(27) פרשתנו כח, ט.

(28) אף שרש"י מכריח בד"ה "והתמכרתם" (שלאח"כ) – "ולא יתכן
לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים מפני שנאמר
אחריו ואין קונה" (ראה מפרשי רש"י שם) – הנה באם זה הי' עיקר
הכרחו של רש"י, הו"ל להקדים הכרח זה לפירושו בד"ה "והתמכרתם
שם לאויבך"

– אתם מבקשים כו" ומוזה שפירש תחילה "אתם מבקשים להיות
נמכרים כו" (מבלי להקדים הכרח לפירוש זה) מובן, שגם בלי ההכרח
שכתב רש"י לאח"כ הו"ל מובן שהפירוש ב"והתמכרתם גו" הוא "אתם
מבקשים להיות נמכרים כו". וראה רא"ם וס' הזכרון עה"פ.

(23) וי"ל שלכן הוצרך רש"י לפרש תיבת "באניות" – "בספינות",
אף שתיבת "אניות" נאמרה לפני"ז בתורה (ויחי מט, יג) ואין רש"י
מפרשה שם:

ע"פ פשוטו אינו מובן מה נוגע בהתוכחה ששייכים באניות? ומצד
זה הי' מקום לפרש (עכ"פ בדוחק) ד"אניות" כאן הוא מלשון "תאני'
ואני'" (איכה ב, ה), לשון "צער ויללה" (פרש"י איכה שם): ולכן מפרש
רש"י ד"אניות" פירושה כפשוטה "בספינות". וכדי לתרץ מה זה נוגע
בהתוכחה, ממשיך (באותו הד"ה) ("בספינות) בשב"י, דהשבי" בספינות
היא צער גדול ביותר, ככפנים.

(24) ולהעיר מישע"י כ, ד. הובא בפרש"י נח ט, כג.

(25) עקב ח, טו.

(26) ולפי"ז ב' ענינים בה"דרך": (א) במקום שצריך לילך דרך הים,
תהי' ההליכה "באניות" (וראה חזקוני עה"פ: ב) רוב הדרך – יהי' "בדרך

ניצוצות הקדושה הנמצאים בשלוש קליפות
הטמאות נפלו למטה־מטה ביותר, ומזה מובן,
ששורשם בקדושה נעלה ביותר, יותר משורש הניצוצות
שנפלו לקליפת נוגה, בהתאם לכלל הידוע³³ "כל
הגבוה יותר, נופל למטה יותר". ולכן, כאשר הופכים
ניצוצות אלו לקדושה, נמשך ויורד לעולם אור עליון
יותר³².

זהו הפירוש הפנימי לפסוק "והשיבך ה' מצרים...",
שתכלית כל דברי התוכחה רמוזה בסיומם – "והשיבך"
(מלשון תשובה), להביא לידי המעלה של תשובה,
הנרמזת בהמשך הפסוק: (א) "והתמכרתם שם לאויבך"
לעבדים ולשפחות – שממדיגת "שם", מקום
הקליפות³⁴ – "אויבך" – מבררים את ניצוצות
הקדושה. (ב) ועל־ידיזה נגרם "ואין קונה" (כשני
הפירושים³⁵ על "אין מזל לישראל") – ש"אין" הוא
"קונה", המשכת וגילוי דרגת "אין"³⁶ הנעלית מדרגת
"קונה"; כידוע, ש"קונה" הוא בעולם האצילות
(כהסבר של "ברוך קונן")³⁷, ו"אין" נעלה מאצילות,
וכל זאת נגרם באמצעות עבודת התשובה³⁸.

ט.

עבודת התשובה - כעבודת עבד

בכך מוסיף רש"י – ב"יינה של תורה" – ענין פנימי
יותר: ישראל הם חלק אלוהי ממעל ממש³⁹, ולכן אי
אפשר לומר שכל תכלית ירידת התוכחה היא למען
התעלות הניצוצות בלבד, אלא גם, ובעיקר, למען
ההתעלות הנגרמת לישראל עצמם⁴⁰.
וכידוע, התשובה גורמת התעלות נשגבה ביותר,
באין ערוך, לא רק ב"חפצא" (ניצוצות הקדושה), אלא
גם ב"גברא"⁴¹. ואת פרטי ההתעלות מסביר רש"י
בפירושו על "והתמכרתם..." ועל "ואין קונה":
"והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות – אתם"

1 בכך מובן יותר פירוש רש"י על "ואין קונה" – כי
2 יגזרו עליך הרג וכליון":

3 לפי האמור לעיל ניתן היה לחשוב, ש"ואין קונה"
4 הוא רק המשך התוכחה הקודמת "והתמכרתם...",
5 שאתם תירצו, עקב המצב הנורא, להימכר ל"אויבך",
6 אך "ואין קונה" – וכך תישארו במצב הקודם.
7 לפיכך מסביר רש"י, שגם כאן אין מסופר רק על
8 התוצאה הגרועה של "והתמכרתם...", אלא יש כאן גם
9 קללה נוספת בפני עצמה, ש"ואין קונה" נובע מכך
10 ש"יגזרו עליך הרג וכליון" – שיא של פורענות, ולכן
11 נאמרים דברים אלו בסיום התוכחה.

ח.

התכלית הנעלית - עבודת התשובה

12 כאמור לעיל (סעיף א), רומז רש"י, ב"יינה של
13 תורה", כיצד דברי התוכחה הם בפנימיותם ענינים
14 נעלים ביותר²⁹.

15 מטרת התוכחה היא התעלות ישראל לדרגת חזרה
16 בתשובה, כנאמר³⁰ "והיה כי יבואו עליך כל הדברים
17 האלה הברכה והקללה... והשבות אל לבבך... ושבת עד
18 ה' אלוהיך...", ויש לומר, שלפיכך רמוז בסיום
19 התוכחה ענין זה של תכלית התוכחה – התשובה.

20 מעלת התשובה היא, כנאמר בגמרא³¹, "גדולה
21 תשובה שזדונות נעשו לו כזכיות" – יש למי ששב
22 בתשובה סוג מיוחד ונוסף של זכיות, שאין אפילו
23 לצדיק גמור.

24 ובפנימיות הענין: גם ניצוצות הקדושה ש"נופלים"
25 על ידי הזדונות אל "שלוש קליפות הטמאות", נהפכים
26 לזכיות, בעוד אשר צדיק יכול "לברר" ולזכך בעבודתו
27 רק את הניצוצות שבדברים המותרים, ש"מקליפת
28 נוגה"³².

כמשנת"ל .. בענין פנימיות אבא פנימיות עתיק כו'), אבל כאן הרי אין
זה ממש כמו שהן באו"ס המאציל".

ו"ל כי ע"י התשובה מגיעים לבחי' עתיק כמו שהיא במקומה (ראה
לקו"ת ס"פ אחרי. דרמ"צ מצות יודיו ותשובה פ"ב. ועוד), וא"כ מגיע
למעלה מבחי' קנין – "ואין קונה" – שהיא פנימיות אבא פנימיות עתיק,
כנ".

(39) בתיאור פל"ז (מח, ב) שירידת הנשמה למטה היא כדי לתקן את
הגוף ונה"ב וחלקו בעולם. אבל ראה ד"ה וירח הש"ת ע' ח. לקו"ש ח"כ
ע' 284 הערה 30. ולהעיר מלקו"ת בלק עג, סע"א: אך התיורין האמיתי
לירידת הנשמה למטה שנעשים בחי' בעלי תשובה משא"כ לפני ירידתן
הם בחי' צדיקים.

(41) ראה לקו"ש ח"ז שם. וש"נ.

(29) ראה גם אלשיך עה"פ.

(30) נצבים ל, א"ב.

(31) יומא פו, ב.

(32) ראה דרמ"צ קצא, א. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 196. 199
ואילך. וש"נ.

(33) ראה בארוכה וכמה דוגמאות בשערי אורה ד"ה יביאו לבוש
מלכות פ"ב ואילך, פל"ב ואילך.

(34) לקו"ת ראה לב, רע"ג.

(35) ראה לקו"ת האזינו עא, ד.

(36) ראה לקו"ת שם, שע"י תשובה מגיעים לבחי' זו.

(37) תו"א עו, ב. ובכ"מ.

(38) בהמשך תרס"ו (ע' קסא) דאצילות "אינו דומה ממש לקנין שהוא
אותו הדבר כמו שהוא ממש רק שבא לרשות אחר (ובהנמשל הוא

העולם", שכאשר יהודי מגיע לדרגה של מאה שנה –
 הוא כבר הגיע לכל מאה הדרגות השונות, וכבר זיכך
 את כל עשרת כוחות הנפש שלו, אשר כל אחד מהם
 כלול מעשר דרגות – הרי הוא "עבר ובטל מן העולם":
 הוא נעלה לחלוטין מן העולם, ולכן "כאילו מת"⁵⁰,
 עד אשר הוא יכול לראות אלקות גם בעולם הזה
 למטה. אמנם "לא יראני האדם וחי" – "בחייהם אינן
 רואים אבל במיתתן רואין"⁵¹, אך בכל זאת כיון שהוא
 "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", הרי הוא "רואה"
 גם בחייו, כאשר נשמתו בגופו, את מה ש"במיתתן
 רואין".

יא.

גם הירידה למצרים היא למען ההתעלות

האמת היא, שלא רק התוכחה עצמה היא למען
 ההתעלות לדרגת התשובה, אלא גם הגורם לה הוא
 למען תכלית זו.
 כלומר, בגלוי באה התוכחה עקב חטאים שחוטאים
 ישראל בבחירתם החפשית, אבל בפנימיות בא גם ענין
 זה מלמעלה: הקדוש-ברוך-הוא מביא את ישראל
 למצב זה כדי שיתעלה לדרגת התשובה.⁵²

דבר זה נרמז בתחילת הפסוק "והשיבך ה'... בדרך
 אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה" – גם הליכתם
 של ישראל בדרך האסורה, אשר הקדוש-ברוך-הוא
 הזהיר "לא תוסיף לראותה", קשורה, בפנימיות,
 בהנהגה מלמעלה – "והשיבך ה'", במטרה לעלות את
 ישראל – אחר כך – לדרגת התשובה.

ואת זאת מסביר גם רש"י "באניות... בשביה" –
 שירידת ישראל ל"מצרים", למצרים ולגבולות, להעלם
 ולהסתור, אינה מרצונם של ישראל, אלא "בשביה",
 הקדוש-ברוך-הוא מוליכם לשם בעל-כורחם, כדי
 להעלותם לדרגת התשובה.

יב.

יש צורך ב"ספינות" - עבודה של זיכרון הרע

לפי כל האמור אפשר להבין גם את פירוש רש"י

(ששייכת לעבודת התשובה, כנ"ל) מגיע למעלה מעבודת הצדיקים, בנים.
 (47) ראה לקו"ת שה"ש בתחילתו.

(48) ראה אוה"ת בראשית קי, ב. בשלח ע' תל. חוקת ע' תתי.

(49) אבות פ"ה מכ"א (לגירסת אדה"ז – סוף הפרק).

(50) ראה זח"ג (קסב, ב) בפי' במדבר הזה יתמו ושם ימותו.

(51) תשא לג, כ. ספרי בהעלותך יב, ח. ובכ"מ.

(52) ראה תו"ח תולדות יג, א. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 426
 ואילך, וש"נ.

מבקשים להיות נמכרים" – מעלתה של עבודת
 התשובה היא שבאמצעותה נעשה היהודי עבד לה',
 ומעלתו של העבד מתבטאת ב"אתם מבקשים להיות
 נמכרים...", עבודת התשובה היא שבאמצעותה נעשה
 היהודי עבד לה', ומעלתו של העבד מתבטאת ב"אתם
 מבקשים להיות נמכרים...", עבודה בכח עצמו; אין זו⁴²
 עבודה בדרגת "בנים" (עבודת הצדיקים) שעבודתם
 והתקשרותם לאלוקות הם טבע בנפשם, כי משיכתם
 לאלוקות אינה נובעת בעיקרה מיגיעתם ועבודתם, אלא
 מלמעלה, מאלוקות;

לעומת זאת, עבודת בעל-תשובה, שבגלוי הוא
 מרוחק מאלוקות⁴³, איננה מלמעלה, מצד אלוקות,
 מפני שהוא נהנה מכך ונמשך לעבודה זו. אדרבה זה
 הוא ההיפך מטבעו עתה – אלא, שהוא השתנה בכח
 עצמו⁴⁴ ונמשך לאלוקות מצד עצמו – "אתם מבקשים
 להיות נמכרים". וזוהי הדרך העיקרית של עבודת ה'
 כעבד שאינו מבצע את עבודתו מתוך רגשותיו כלפי
 האדון, אלא, להיפך, זהו ההיפך מתכונותיו והוא
 מתמסר לשירות אדונו בכח עצמו ומתוך קבלת עול⁴⁵.

י.

התעלות בחיי העולם הזה - לדרגה שמעל לעולם

כך מגלה רש"י בפרשו את המילים "ואין קונה –
 כי יגזרו עליך הרג וכליון", ענין נעלה יותר הקיים
 אצל ישראל באמצעות עבודת התשובה.⁴⁶

המשמעות הפנימית של "הרג וכליון" היא,
 שהיהודי שרוי, בהיותו בחיים בעולם הזה הגשמי,
 בהלך-רוח של "הרג" כלפי תאוותיו ועברו, הלך-רוח
 של יציאה מן העולם ושל "כליון", "כלתה"⁴⁷ נפשי,
 כלות הנפש לאלוקות. כלומר, כאשר הוא נמצא בעולם
 הזה, נשמה בגוף, הוא מגיע לדרגה נעלית ביותר,
 שאליה מתעלה הנשמה בצאתה מן הגוף.

בדומה לפירוש של תורת החסידות⁴⁸ על דברי
 המשנה⁴⁹ "בן מאה (שנה) כאילו מת ועבר ובטל מן

(42) בהבא לקמן בחילוק מדריגת בן ועבד – ראה ד"ה ומקנה רב
 תרס"ו ואילך. ובכ"מ.

(43) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ו. ז.

(44) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 65, וע' 67, וש"נ.

(45) ולפי זה י"ל פי' "לאויבך" ע"ד המבואר ברשימת הצ"צ לאיכה
 (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' אלה) בפי' "כל רעי' בגרו בה" – העלי' שע"י
 התשובה הוא במדרי' נעלית כזו עד שנק' "אויבך" לגבי הבחי' שלפניו.

(46) וראה תו"א ער, סע"ג (ובכ"מ) – דנשמות דאצילות נק בנים
 ועפ"ז מובן העילוי (וההמשך) ד"ואין קונה", שע"י עבודה דעבד

רש"י אומר, שכאן מדובר אודות תיקון מצב של¹⁹
 וירידה עקב חטאים – "בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף²⁰
 עוד לראותה" – ולכן יש צורך לעבודה ולהגנה,²¹
 המתבטאת לא רק ב"אניות", אלא גם ב"ספינות".²²
 יג.

על ידי לימוד פנימיות התורה יתגלה הטוב שבתוכחה

ויהי רצון, שעל ידי לימוד "יינה של תורה"²³
 ופנימיות התורה של דברי התוכחה, יתגלה בקרוב²⁴
 ממש הטוב אשר בפנימיות דברי התוכחה, בטוב²⁵
 הנראה והנגלה, שכל אחד יראה זאת בעיני בשר בטוב²⁶
 הנראה והנגלה ב"בני חיי ומזוני רוויחי",²⁷
 וכל הקללות יחולו "על אויבך ועל שונאיך אשר²⁸
 רדפוך"²⁹, וכל יהודי, בתוככי כלל ישראל, ייכתב²⁹
 וייחתם בכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה³⁰
 בטוב הנראה והנגלה, ועד לברכה הכללית – ביאת³¹
 משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.³²
 (משיחת ש"פ תבא תשל"ד)

ואילן).

(55) ראה תר"א עז, ד.

(56) נצבים ל, ז. וראה לעיל הערה 7.

"באניות – בספינות", שאין זה הפירוש רק למילה¹
 "אניות"⁵³, אלא בכך רומז רש"י, שלפי המשמעות²
 הפנימית של הפסוק (שאותה מגלה רש"י ב"יינה של³
 תורה"), קשור לכאן הענין של ה"אניות" כפי שהוא⁴
 מתורגם ל"ספינות".⁵

ההסבר לכך הוא: ה"אניות" מגינות על האדם⁶
 בעברו במי ים או אגם. וכך ברוחניות: כאשר יורדת⁷
 הנשמה למטה, ל"מים הזידונים" של העולם הזה, היא⁸
 זקוקה להגנה מטיביעה בתוכם, ח"ו, וזה באמצעות⁹
 ה"ספינות" – עבודת התורה והמצוות, כמוסבר במספר¹⁰
 מקומות.⁵⁴¹¹

בכך יש שתי דרגות: א) "אניות" – שמו של¹²
 האמצעי המגן בלשון הקודש. כלומר, עבודת התורה¹³
 והמצוות כפי איך שהיא נעשית בעולם הקדושה. ב)¹⁴
 "ספינות" – שם זה הוא בשפת התרגום. כלומר, כפי¹⁵
 שמתבטאים הדברים בעולם של "תרגום" – של¹⁶
 שבעים האומות, שצריך לזכור ולהפכו לקדושה,¹⁷
 וזוהי עבודת התשובה – הפיכת הזדונות לזכיות.¹⁸

(53) וראה לעיל הערה 23.

(54) ראה תורת הבעש"ט עה"פ יורדי הים באניות (כתר שם טוב
 בהוספות סי' נח. ולהעיר מביאיה"ז לאדמהאמ"צ מג, א. להצ"ע ע' רי

המשך ביאור למס' סוכה ליום רביעי עמ' ב

לחם, או אף אם ימלא כיון שאין דעתו שיקדשם הכלי לא⁸
 יתקדשו המים ולא יפסלו בלינה. מתרצת הגמרא: אִמְרֵי יְעִירִי,⁹
 קִבְּרֵה הַתָּנָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה אֵין שְׁעִיר לְפִימִים – הַתּוֹרָה לֹא פִירְשָׁה אֵת¹⁰
 כְּמוֹת הַמִּים לְנִיסוּךְ בָּחַג, וְאִפִּילוּ יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה לֹוגִין רְאוּיִין לְנִיסוּךְ,¹¹
 וְאִם כֵּן הַכֵּלִי מִקְדָּשָׁם מִיֵּד כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹכּוֹ, וְכֵן סוֹבֵר שְׁכָלִי שְׂרֵת¹²
 מְקַדְּשִׁין שְׁלֹא מְדַעַת, וְאִפִּילוּ אֵינוֹ רּוֹצֵה שִׁיתְקַדְּשׁוּ עַד לַמָּחָר, הַכֵּלִי¹³
 מִקְדָּשׁ מִיֵּד,¹⁴

שנינו במשנה: כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּחֹל כו' כך מעשהו בשבת, אלא שהיה¹
 ממלא מערב שבת חבית של זזה שאינה מקודשת מן השילוח²
 ומניחה בלשכה. מקשה הגמרא: וְאִמְרֵי – מדוע כשנמלא את³
 המים מערב שבת, ממלא בחבית שאינה מקודשת, נִיְתִי בְּחִבִּית⁴
 מְקוֹדֶשֶׁת, ואם כדי שלא יפסלו המים בלינה, יכול למלא יותר מן⁵
 השיעור, וכיון שאין המים ראויים לניסוך בשיעור זה אינם⁶
 מתקדשים בכלי, שהרי אין כלי שרת מקדשים אלא את הראוי⁷

המשך ביאור למס' סוכה ליום שבת קודש עמ' ב

שולשים ושתים אמה ועולה לגובה תשע אמות, ואם כן כל קרוב¹⁰
 לארבע אמות עולה בגובה אמה, ואילו הָבֵא מִשָּׁא הַשֶּׁמֶן¹¹
 למנורות היה על סֻלָּמוֹת, שיש חלל בין השליבות, וְיִקְרָן מוֹכָא –¹²
 ושיפוע הסולמות היה זקוף מאוד, ואף שהמשא היה קל יותר,¹³
 נשאתו על סולם עומד קשה יותר, ולכן אלו הילדים משובחים¹⁴
 יותר בכוחם:¹⁵
 שנינו במשנה: וְלֹא הָיָה חָצֵר בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹא הָאִירָה מֵאוֹר בֵּית¹⁶
 השואבה: תָּנָא,¹⁷

מזהמנין המבואר במסכת יומא בחילוק אברים, מִשּׁוּם הַהִלְכָה¹
 הנלמדת מהפסוק 'כָּרֵב עִם הָדָרֶת מִלֵּךְ', שיותר הידור הוא כאשר²
 מתחלק המשא בין יותר כהנים. מבארת הגמרא: מֵאֵי מְשֻׁבְּחִים –³
 במה משובחים הילדים שנשאו את כדי השמן יותר מבנה של⁴
 מרתא, אֵילֵּיָא מִשּׁוּם יוֹקָא – אם משום כובד המשא, הלא הָנִי⁵
 יִקְרָן טָפִי – הירכות של השור הגדול כבדים יותר משלשים לוג⁶
 שמן. אֵילֵּא, הָתָם בְּנֵה שֶׁל מִרְתָּא, אף שנשא משא כבד, אבל הוא⁷
 הלך על כָּבֶשׂ – בשיפוע וּמְרִיבָע וְלֹא יִקְרָא – הכבש היה מושכב⁸
 ולא זקוף, ולכן היה נוח יותר לעלות בו. ומתוך שאורך הכבש⁹

בראשית מז, כד - ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל

קס

"משם רעה אבן ישראל". יוסף הוא "אבן ישראל", אבן המאירה - בחי' יסוד המאיר למלכות, ולעומת זה הוא "אבן מסמא" (כלים פ"א מ"ג), בחי' אבן אופל - שמאפיל ומחשיך, וזהו זב שפוגם ביסודו (הלעומת דיוסף) ומטמא וכו'.

¹ במסכת כלים פ"א מ"ג. הזב מטמא באבן² מסמא, וכן המשכב ומושב ומרכב מטמאין באבן מסמא, למעלה מהן מרכב שהוא מטמא תחת אבן מסמא. והאבן מסמא הוא האבן גדולה שעל פי הבאר³ דמלכות וכו', והוא בחי' אבן נגף וצור מכשול וכמ"ש בזה"ק פרשת ויצא דף קנ"א ע"ב ודף קנ"ב ע"ש.

(1) בסימן זה מבאר: שיש ב' בחי' אבן, זה לעומת זה: (א) "אבן" של קדושה הנותן "אור", (ב) אבן של קליפה המביא טומאה של חשך. והענין בעבודה, דמבואר בחסידות דאותיות נק' אבנים, דכמו ע"י צירוף אבנים נעשה בנין, כן ע"י צירוף אותיות נעשה בית דירה להשראת אור השכל. ויש אותיות דקדושה "אור", ויש אותיות דקליפה "חשך". ומבאר כאן הלשון "מסמא", שהוא מלשון סימיו עינים - אבן אופל, שמאפיל ומחשיך. ראה סוף הערה 8. והערה 12.

(2) אבן מִסְמָא: פירוש הרע"ב, "מסמא" מלשון "שימה", כמ"ש (דניאל ו, יח) "וַיְהִי־תֵי אֲבָן תְּהָה וְשִׁמְתָה עַל פֶּס גּוֹבָא" (מצו"ד: והוא אבן אחת וְשִׁמְתָה אותה על פי הבור:), והדיון הוא שאם האבן - "מסמא", - שָׁמוּ אותו על משכב או מושב או מרכב, והזב יושב על האבן, אז - המשכב, או המושב, או המרכב נטמא.

וכאן מבאר ד"אבן מסמא" מלשון טומא - חשך ואפל, דטומאת הזב נמשך ע"י ה"אבן" להמשכב או המושב למטה.

(3) ראה אור התורה פרשת בראשית עמוד 104 וז"ל: והאבן גדולה על פי הבאר ופי' בזהר ויצא דף קנ"א ע"ב (ראה כאן הערה 4) דהבאר הוא מל' שנמשך בו מים חיים ממקור מים חיים. ולכן כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים היינו אוכלוסין ומשריין קדישין מלאכים ונשמות דבי"ע. והאבן גדולה דא אבן דמינה כשלי בני עלמא. אבן נגף וצור מכשול דקיימא תדיר על פי האי באר ועל מימריה למתבע דינא דכל עלמא דלא ייחות מזונא וטב לעלמא. וכן במד"ר ויצא פ"ע אמרו והאבן גדולה זה יצה"ר והוה עצמו ענין לפתח חטאת רובץ, ושם בזהר וגללו את האבן מעבירין ממנה תקיפו דינא קשיא, ע"ש.

(4) וז"ל שם: וירא והנה באר בשדה, דא איהו (יש בפסוק זה סוד), דחמא האי באר לעילא (שיעקב ראה את הבאר של מעלה), דא כגוונא דא (זה כעין זה, ר"ל כשפגש בבאר של מטה ראה כנובאה שהיא מכוונת כנגד הבאר של מעלה), כתיב שלשה עדרי צאן רובצים עלי' (מקשה) אי אינון שלשה (אם היו שלשה עדרי צאן, אמאי כתיב ונאספו שמה כל העדרים (שמשמע שהיו שם הרבה עדרים), ומתרץ אלא אינון שלשה (עדרי צאן רומזים על ג' רוחות העולם בסוד *חג"ת), דרום, מזרח, צפון, (ומפרש) דרום מהאי סטרא (חסד מצד הימין), וצפון מהאי סטרא (וגבורה מצד שמאל), ומזרח בינייהו (ותפארת מכריע ביניהם), ואלין קיימין על האי באר (ואלו החג"ת עומדים על המלכות), ואחידין ל' (ואוחזים בה ומעלים אותה

והאבן הזאת הוא הלעומת דאבן ישראל האמור בברכת יוסף משם רועה אבן ישראל. אבן ישראל הוא בחי' אבן דקדושה מל' הנקראת צדיק כמאמר⁵ צדק מלכותא קדישא, ולעומתה הוא אב"ן מסמ"א⁶ שמספרו צד"ק.

יוסף הוא בחי' יסוד ומיני' אתון ההוא⁸ אבן יקרא

מבין הקליפות, ומחבקים אותה בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקיני, ומליין ל' (וממלאים אותה בשפע עליון על ידי היחוד), מאי טעמא (צריכים למלאותה), בגין (לפי שכתוב) כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים וכו'.

ונאספו שמה כל העדרים (פירוש שנאספו אל הבאר שהיא המלכות כל שפע מימי המוחין דג"ר), היינו דכתיב כל הנחלים הולכים אל הים (פירוש כל הנחלים שהם סוד שפע הג"ר הולכים ונשפעים דרך החסד אל המלכות הנקראת ים), וגללו את האבן (פירוש כי) מעבירין מינה תקיפו דדינא קשיא (שעל ידי רבוי שפע הג"ר מעבירים ומבטלים ממנה תוקף דין הקשה), ההוא דגליד וקריש (אותו הדין המגליד ומקריש את השפע), דכדין אקרי אבן (כשהמלכות היא בתוקף דין הקשה אז נקראת אבן לפי שמימי שפעה נקרישם ונעשים קשים כאבן), ולא נפקי מינה מיא לבר (ולא יוצאים ולא נמשכים מימי שפעה לחוץ לעולמות ב"ע וכו').

(ומה שכתוב) והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה בגין דעלמא אצטריך דינא דילה דתהוי בדינא (לפי שהעולם צריך לדין שלה שיתנהג לפי הדין) לאוככא ב' חייביא (להוכיח בו את הרשעים, כי מפחד העונש ימנעו עצמם מלחטוא). (רמ"ק ומפרשים)

(* ראה ביאור לעיל סימן כה.

(5) תקוני זוהר בהקדמה - פתח אליהו (יז, ב). ראה תהלים - יהל אור עמוד קלג. אור התורה תבוא תתר"ע ואילך, דבחי' "מלכות" קודם שנתחבר עם ז"א (יסוד) נק' "צדק", ולאחר שנתייחדה עם ז"א נקראת צדקה בתוספת ה', וע"ד הנותן פרוטה לעני נק' צדקה, והנותן נק' צדיק ע"ש.

ועד"ז כאן שיוסף בחי' יסוד משפיע ונותן חיות "משם רועה" שהוא צדיק, "אבן ישראל" זה - כנסת ישראל - מלכות "צדק". וראה לקמן הערה 8 שבעבודה הוא השכל והמדות המשפיע (יסוד) בהאותיות (מלכות).

(6) אבן (בגין' 53) + מסמא (141) = 194, כמספר "צדק".

(7) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטייר ל' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: יוסף - יסוד, ה' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון ה' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התועדויות ה'תשנ"ח ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי ויחי' כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי' תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש."

(8) ראה אור התורה ויחי' עמוד 2286 וז"ל: יוסף הצדיק פ' שהוא בחי' יסוד ז"א דאצי' שהוא משפיע לבחי' המלכות... וז"ש משם רועה אבן ישראל, מתמן אתון האי אבן ישראל דהיינו מבחי' יוסף שהוא יסוד אתון האי אבן ישראל שהיא כנסת ישראל בחי' מלכות, ונקרא אבן ישראל כי ישראל הוא ז"א ואבן ישראל הוא מלכות...

חשך ע"ש. והוא הלעומת דאבן ישראל, כמ"ש במאור"א מע"2 אבן אופל ע"ש, והיא אבן המאירה עדמ"ש¹³ צהר תעשה לתיבה, שפירוש צהר הוא אבן טובה וכו'.

ועיין בילקוט פרשת ויגש רמז ק"נ¹⁴ שיוסף הי' יושב על עמוד של אבן, והוא בחי' אבן ישראל הכתוב בברכת יוסף, משם רועה אבן ישראל, ר"ת מאי"ר, והיינו אבן המאיר היפך דאבן אופל.

וכן במשה כתיב¹⁵ ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עלי'. ומשה ויוסף הם בחדא¹⁶ דרגא כמ"ש בזהר

המשך בעמוד צב

נקרא יצחק בסוד מדת הגבורה, וראי' לדבר) מה כתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות (פירוש שנחשכו עיניו לגמרי לפי תוקף מדת הגבורה שבו וכו').

(12) מאורי אור מערכת אות א' סעיף ד' וז"ל שם: והמלכות נק' א"בן טו"בה, וכנגדה א"בן נ"גף נוק' דסמ"אל המקבלת כנגדה, ונק' ג"כ א"בן ישראל כי היא א"בן של איש העליון הנק' ישראל, וכנגדה א"בן אפל" כי סמ"אל נק' אפל וזו היא אבן שלו שהוא כונה בנין רע שלו עליו, ע"ש.

וראה אור התורה איכה עמוד א'עד וז"ל במאורי אור נוק' דס"ם נק' אבן אפל, כי ס"מ נק' אפל עכ"ל. וכן יאפיל גימטריא סמאל, וזהו (איכה ב, א) איכה יעיב יאפיל, ומה שירדה מלכות דקדושה להשפיע במלכות דק"נ הנק' אבן אפל, ע"ש. ועיין גם אור התורה ויצא סוף עמוד קעג.

(13) בראשית ו, טז. ראה לקוטי שיחות חלק י' עמוד 23.

(14) וז"ל: ויגש אליו יהודה, אמר רבי יוחנן בשעה שחפץ יוסף הצדיק את בנימין ואמר להם לאחיו האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהי' לי עבד וכו', מיד כעס יהודה ושגג בקול גדול והלך קולו ד' מאות פרסי וכו', כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נודעו ונבהל אמר אי לי שמא יורגני וכו'.

מה עשה יוסף, באותה שעה אותו עמוד של אבן שהי' יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרורות, ע"ש.

(15) שמות יב, יב. מבאר דדוקא ביוסף ובמשה יש ענין של "אבן", ביוסף "משם רועה אבן ישראל" ובמדרש "עמוד של אבן", וכן במשה "ויקחו אבן".

(16) ראה לעיל סימן כט, דמשה בחי' דעת, ויוסף בחי' יסוד, ואין קישור (יסוד) אלא לדעת (יבמות נג, ב).

וזהו לשון אור התורה ויחי עמוד 796: במשה כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ופי' בוח"א פ"רשת בראשית דף כ"א ע"ב דר"ל שהמשכת והשפעת משה מה שהמשיך והשפיע בכנסת ישראל זהו על ידי בחי' יוסף דוקא כי יסוד ודעת הוא בחי' אחד [שאין קישור אלא לדעת וכמ"ש והאדם ידע וכו'] כמ"ש בפע"ח בדורוש הלולב, וכמ"ש במ"א בפירוש בן פורת יוסף פורת אותיות תופר שהוא התופר ומחבר בחי' כי אל דעות הוי' שיהי' ומלאה הארץ דעה את ה'. וזהו שאמרו רז"ל על מתן תורה אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא היינו בחי' יוסף שבלעומת זה ויוסף דעת יוסף כמאוב שהוא ענין והנחש הי' ערום כמ"ש ברבות בראשית ר"פ י"ט. א"כ עכ"פ מזה נלמוד דבחי' יוסף שבקדושה שייך למתן תורה שהוא המחבר בחי' משה דעת עליון כו' שרש ומקור דבחי' יעקב תפארת כו' לכן בו ועל ידו דוקא נמשך גלוי האור גם בב"ע דהיינו בבחי' ארץ, ע"ש.

היינו מלכות, כי מצדיק⁹ בחי' יסוד נמשך לבחי' צדק דמלכות, ועיין בזה"ק פרשת ויחי דף רמ"ז ע"א¹⁰ ע"ש. וזב שישודו פגום הוא יושב על אבן מסמא, האבן גדולה דסטרא דלעומת זה בחי' מלכות דקליפה הלעומת דמלכות דקדושה.

וי"ל אבן מסמא הוא שהאבן הזאת מסמא את העינים, כי הוא אבן אופל שמאפיל ומחשיך, ואופל וחשך הוא סימיו עינים, ועיין בזה"ק פרשת תולדות דף קמ"א סוף ע"ב¹¹ בענין ותכהנה עיניו מראות בחי'

ולכן יוסף הצדיק שהוא יסוד נאמר עליו משם רועה אבן ישראל (שעל ידו נמשך שפע השכל ומדות בהאותיות כו'). ע"ש. (9) וכמ"ש (משלי י, כה) "צדיק יסוד עולם". ראה לעיל הביאור סימן ה. צח.

(10) וז"ל שם: מה שכתוב ותשב באיתן קשתו, דא קשת (זו הקשת הכתובה כאן, היא) קשתו (של יוסף שהיא) בת זוגו (והיינו המלכות שהיא בת זוגו של היסוד, ור"ל כי המלכות שהיא קשתו נתישבה) באיתן, (ומפרש כי) תוקפא אלבישת עליו (המלכות נתלבשה בתוקף וחזק על ידו), דלא אחלשת חילא (שלא נחלש כחה מלהשפיע לתחתונים, ור"ל כי ע"י שיוסף נתגבר על יצור ולא חטא באשת פוטיפר בכח זה נתלבשה המלכות בעזו וגבורה), דהא ידעת (כי המלכות ידעה), דיוסף לא יסטי בההוא דרגא דאית קיימא דילי' לימינא ולשמאלא וכו', (שיוסף לא הטא עצמו לפגום במדרגה של אות הברית שהיא מדתו לא לימין ולא לשמאל, לכן נתישבה המלכות בחזק).

ויפז, מאי ויפז, אלא כדכתיב (תהלים יט, יא) הנחמדים מזהב ומפז רב, וכתיב (איוב כח, יז) ותמורתם כלי פז (ויפזו הוא לשון פז, ורצה לומר כי בזכות שעמד יוסף בנסיגון) אתיקרו דרועי במרגליתא עלאה וכו' (נתיקרו ונתעלו דרוע ידיו במרגליות היותר משוכחת מכל המרגליות הנקראות פז וכו').

משם רועה אבן ישראל (פירוש) מתמן אתון ההוא אבן יקרה כדקאמרו (מכח הארה זו נזונית המלכות שהיא סוד אבן יקרה כמו שאמרנו...) ואתברא מנייהו ואתנא מנהון על ידא דצדיק (והיא מתברכת ונזונית מהם ע"י הצדיק – בחי' יסוד יוסף).

(11) וז"ל שם: ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות, אמר רבי שמעון כתיב ויקרא אלקי"ם לאור יום ולחשך קרא לילה, האי קרא אוקמוה (פסוק זה כבר ביארוהו חז"ל במדרשים) ואתמו (ולמדנו פירושו בין החבריא על דרך האמת באופנים אחרים), אבל תא חזי כל עובדוי דקדשא בריך הוא (אבל בא וראה שכל מעשיו של הקב"ה), כלהו אינון מלין דקשוט (כולם הם דברים אמתיים), וכלא ברזא עלאה (והכל הוא בסוד עליון וכו'). ותא חזי (ובא וראה הטעם למה) לא זכה יצחק להיות כאברהם דלא טמו עיניו ולא כהו (דלא נסמית עיניו ולא כהו), אבל רזא עלאה איהו הכא רזא דמהימנותא כמה דאתמו (אבל סוד עליון יש כאן בסוד האמונה כמו שלמדנו ענין זה ממעשה בראשית), דכתיב ויקרא אלקי"ם לאור יום, דא אברהם דאיהו נהורא דיממא (אור היום הוא אברהם לפי שהוא מדת החסד הנקרא אור היום), ונהורא דילי' אזיל ונהיר ואתתקף בתקונא דיומא (ואור שלו הולך ומאיר ומתחזק יותר בתקון של כל יום ויום וכו'). ובגין כך, (ולכן נאמר עליו) ויקרא אלקים לאור יום (פי' לאור שהוא החסד קרא יום).

(ומה שכתוב) ולחשך קרא לילה, דא יצחק דאיהו חשך וכו', (חשך

כו, א – והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה

א. ביאור ההוראה דפרשת תבוא – כפי שבאה בשמה של הפרשה, "תבוא":

התחלת הפרשה, "והי' כי תבוא אל הארץ" – אינה אלא הקדמה לציונים שצריכים לקיימם לאחר הכניסה לארץ, כלומר, לאחר ש"תבוא אל הארץ", אזי "ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה' וגו'". ועד"ז בהמשך הפרשה – "ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ גו' והקמות לך אבנים גדולות גו' וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב"; "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן גו'".

כלומר, בפרשת תבוא לא מדובר אודות ציווי הכניסה לארץ, כיבוש וחלוקת הארץ (שכבר נאמר בפרשיות שלפני זה¹), כי-אם אודות קיום המצוות לאחר הכניסה לארץ; ואילו הענין ד"כי תבוא אל הארץ" הוא – שמכיון ש"תבוא אל הארץ" תיכף ומיד, אזי, בא הציווי על ההכנה לקיום המצוות לאחר הכניסה לארץ.

ואעפ"כ, שם הפרשה הוא "תבוא", כלומר, לא על שם הציונים לאחר הכניסה לארץ (תוכן הפרשה), כי-אם על שם הידיעה והוודאות ד"תבוא אל הארץ" (הקדמה לתוכן הפרשה).

וטעם הדבר – כי, כשיודעים בבירור בוודאות ש"תבוא אל הארץ", תיכף ומיד, אזי, גם ההכנה לקיום המצוות לאחר הכניסה לארץ נעשית באופן אחר לגמרי.

ומזה למדים הוראה בנוגע לעבודה בפועל בימינו אלו: שלימות הענין ד"תבוא אל הארץ", הוא – הכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה, גאולה שאין אחרי' גלות², שאז יהי' קיום התורה ומצוות בתכלית השלימות, "כמצות רצונך".³

וההכנה לזה – כללות העבודה דקיום התורה ומצוות בזמן הגלות, ובמיוחד בסוף זמן הגלות, ובלשון הספרי⁴: "אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ, היו מצוינים במצוות, שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים", "כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה'", שכן, ע"י קיום

(1) ראה לקוטי שיחות חלק ה עמוד 58. ושם נסמן. ועוד. ולהעיר מתורת בעלי יום ההולדת דח"י אלול (הבעש"ט ואדמו"ר הזקן) ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" מהוה ומוח" את הדבר הנקרא בשם זה (הובא מאדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה בתחלתו. לקוטי אמרים להרב המגיד סימן רמד. אור תורה להרב המגיד ד, סוף עמוד ג ואילך).

(2) כו, ב.

(3) כו, ב-ח.

(4) שם, יב.

(5) פינחס כו, נב ואילך. מסעי לג, נ ואילך. ועוד.

(6) מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוס' ד"ה ג' נאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

(7) ראה בארוכה תורת חיים ריש פרשת ויחי (צה, א, צו, ג-ד). אור התורה שם (כרך ו) תתשכח, ב ואילך. המשך וככה תרלו"ז פרק יז ואילך. ובכמה מקומות.

(8) עקב יא, יז. הובא ונתבאר ברמב"ן אחרי יח, כה.

(9) רמב"ן שם.

התורה ומצוות בזמן הזה, באופן ד"ציונים"⁵, זוכים לקיום התורה ומצוות בתכלית השלימות, "כמצות רצונך", לאחר ש"תבוא אל הארץ" בגאולה העתידה.

ועל זה באה ההוראה והלימוד משם הפרשה – "תבוא": כדי שעבודת ההכנה לקיום התורה ומצוות "כמצות רצונך" לאחר ש"תבוא אל הארץ" (ע"י קיום התורה ומצוות בזמן הגלות) תהי' כדבעי – יש צורך שיהודי יהי' חדור בידעה וודאית וברורה שתיכף ומיד "תבוא אל הארץ", כניסה וביאה לארץ בפועל ממש, ובאופן ד"וירשתה וישבת בה",

שכן, ידיעה זו פועלת שיוכל להתגבר בנקל על כל ההעלמות וההסתרים דחשכת הגלות, ולעבוד עבודתו "בשמחה ובטוב לבב"⁶, בידעו שחשכת הגלות אינה אלא לפי שעה בלבד, ותיכף ומיד – "תבוא אל הארץ". וירשתה וישבת בה⁷.

לקוטי שיחות חלק כט עמוד 280

כה, יא – והותירך ה' לטובה בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לתת לך

ג. והותירך ה' לטובה. והותרך חסר י', לא בזה העולם אלא לעתיד לבא⁸.

לתת מטר ארצך בעתו טל של תחיית המתים. והלויים גוים רבים אתה תלוה אותם דברי תורה, כלומר תלמדם. רמזי רבנו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

כה, טו – והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך לשמור לעשות את כל מצותיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך

ד. והי' אם לא תשמע וכו'. אמרו רז"ל דהתוכחות הללו נתקיימו בחורבן בית שני, ואפ' לרמז דהתוכחות האלה הם צ"ח ואמרו רז"ל דבית שני חרב בעון שנאת חנם, וצ"ח כמספר חנם ולכן נתקיימו צ"ח תוכחות כמנין חנם.

וזה פירשתי בעניני פסוק חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, כלומר אף שנקיים הרבה מצוות אין מועיל לגאולה כל זמן שלא נתקן שנאת חנם שבעבורה גלינו, וז"ש חנם נמכרתם בעון שנאת חנם ולא בכסף מצות כמו שאמרו רז"ל על פסוק אוהב כסף לא בקיום מצות תגאלו כל זמן שיש שנאת חנם, ולכן העיקר תלוי לעקור שנאת חנם מן הגזע ומן השרשים ואז תבא הגאולה במהרה בימינו אמן.

חומת אנך

(10) לשון הכתוב – ירמ' לא, כ. ספרי ורמב"ן שם.

(11) פרשנתו כח, מז. וראה רמב"ם הלכות לולב בסופן. של"ה סוף פרשנתו (שפן, א). תניא פרק כו. ובכמה מקומות.

(12) ראה גם לקוטי שיחות חלק כט עמוד 274 ואילך.

(13) מדרש חסו". פירוש: עפ"י הגמרא (מנחות כט), כי ב"ה ה' צור עולמים ביו"ד נברא העולם הבא בה' נברא עולם הזה.

♦ יום ראשון י"ד אלול ♦

כו (א) וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּתָּ בָּהּ:

כז"א וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ וגו' וִירִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּתָּ בָּהּ • (קידושין לו) מַגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַיְבוּ בְּכַפּוּרִים עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת
הָאָרֶץ וְחִלְקוּהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום, י"ט אלול)

מִלְמַעְלָה, וְהַכּוֹנֵה הִיא "לִשְׁכַּן שְׁמוֹ שָׁם", לְפָרֶסֶם אֱלֻקֹּת
בְּמָקוֹם שְׁנִמְצָא בו.
אֲחֵר תִּפְלַת עֲרֵבִית, חֲזוֹר עוֹד־הַפֶּעַם תוֹרָה הַקּוֹדֶמֶת, וְהוֹסִיף:
"וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ וגו'", עַל־מִנְתַּ שְׁתַּגִּיעַ לְרָצוֹן כו', הֲרִי זֶה
עַל־יְדֵי שֶׁ"וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם גו' לִשְׁכַּן שְׁמוֹ שָׁם" - תִּמְסַר
אֶת הַנֶּפֶשׁ כְּדֵי לְפָרֶסֶם שָׁם אֱלֻקֹּת. בְּמָה מוֹפְרָסִים אֱלֻקֹּת?
בְּבִרְכָּה וּפְסוּק תְּהִלִּים.

תִּכְן תוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בְּשִׁבְתָּ פְּרִשְׁתָּ תִּבְּאוּ ח"י אֱלֹל
תִּרְנ"ב אֲחֵר קִבַּלְתָּ שִׁבְתָּ: "וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ גו'".
'אָרֶץ' לִשׁוֹן מְרוּצָה וְלִשׁוֹן רָצוֹן, כְּדֹאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ. כְּשֶׁתַּגִּיעַ
אֶל ה'רָצוֹן' שֶׁהוּא מִתְּנָה מִלְמַעְלָה וּבִירוּשָׁה בְּכָל אֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל, צְרִיכָה הָעֲבוּדָה לְהִיּוֹת "וַיִּשְׁבַּת" לְ"הוֹרִידוּ", לַעֲשׂוֹת
מִיִּשְׁב, "וְלִקְחָתָהּ גו' וְשִׁמְתָהּ בְּטָנָא", לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת בְּכֻלֵּם,
"וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ", עַל יְהוּדֵי לְדַעַת
שֶׁהִלַּכְתּוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֵינָה יִזְמְתוּ אֶלָּא מוֹבִילִים אוֹתוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות כרך ט עמוד 356. לקוטרשיחות כרך ב עמוד 390)

תכלית ירידת הנשמה למטה

וּמִבְטֵל אֶת עֲנִיגֵי הָעוֹלָם, אֶלָּא מִמְּשִׁיךְ בְּהֶם קִדְשָׁה. שִׁישְׁאוֹ
בְּמִצִּיאוֹתָם, אִף יְהִי קִדְשָׁה לָהּ.
וְיִתְּרָה מִזֹּו מִדְּגֵשׁ, שְׁנוֹתָן לִכְהֵן רַק "מִרְאשִׁית" וְלֹא כָל
רְאשִׁית, וְהִינוּ שָׁגִם בְּרִשְׁוֹתָן שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל נִשְׁאָרִים פְּרוֹת
(וּמֵהֶם גַּם פְּרוֹת מִבְּחָרִים), אֶלָּא שְׁנֵכָר בְּהֶם וְעַלֵּיהֶם, שְׁמֵהֶם
לְלַקְחוֹ בְּכּוּרִים לָהּ.
וְהִרִי זֶה מִסִּדּוֹת תוֹרַת הַחֲסִידוֹת, שֶׁעֲבוּדַת ה' אֵינָה רַק
בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה וְתִלְמוּד־תוֹרָה, אֶלָּא גַם בְּשִׁעַת הַעֶסֶק בְּמִשְׁא
וּמִתָּן בְּאֻמוֹנָה, וּבְשִׁעַת אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, שְׁכָל זֶה נִעֲשֶׂה לְשֵׁם
שְׁמִים, וְעוֹלָה לְקִדְשָׁה.

וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ . .
וְלִקְחָתָהּ מִרְאשִׁית | כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה וגו' (כו, א)
"כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ" - "אָרֶץ" מוֹרָה עַל הָאָרֶץ הַלְּזוֹ הַגִּשְׁמִית
וְהַחֲמִירִית, וְ"כִי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ" הִיא יְרִידַת הַנִּשְׁמָה מֵאֲגָרָא
רְמָה לְבִירָא עֲמִיקָתָא, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וּנְפֶשׁ הַבְּהִמִית.
"וְלִקְחָתָהּ מִרְאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה" - תִּכְלִית הַיְרִידָה הִיא
לְקַחַת אֶת הַטּוֹב וְהַמְּבֻחָר ("רְאשִׁית") שֶׁבְּעֲנִיגֵי ה' "אָרֶץ"
וְה' "אֲדָמָה" וְלַהֲעֵלוֹתָם לְקִדְשָׁה.
"וְלִקַּח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר הַטָּהוֹר מִיִּדְּךָ" - אֶת כָּל זֹאת נוֹתֵנִים לִכְהֵן
שְׁאוּכֵלִם, וְאֵינִם עוֹלִים כְּלִיל עַל הַמִּזְבֵּחַ, דְּהִינוּ שְׁאִינוּ שׁוֹרֵף

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות כרך ל"ד עמוד 150)

בכורים שבכל יום

בְּכּוּרִים, אִם "אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיִּד" וְנִתְחַיְבוּ בְּכּוּרִים מִיִּד
כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְאָרֶץ (ספרי על הפסוק כאן), אוֹ שֶׁלֹּא נִתְחַיְבוּ בְּמִצְוָה
זֶה עַד לְאַחֵר יְרוּשָׁה וְיִשְׁיבָה (קידושין לו, ב).

וְהָיָה כִּי־תִבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ . . וְלִקְחָתָהּ מִרְאשִׁית | כָּל־פְּרִי
הָאֲדָמָה וגו' (כו, א"ב)
הֵנָּה מְצִינוּ מִחֲלָקֶת בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, אִמְתִּי חֲלָה מִצְוֹת

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הָאָרֶץ מִיּוֹשְׁבֶיהָ הֵגֶם שִׁישׁ לוֹ דְּבָר
הַמִּסְפִּיק לוֹ בְּאָרֶץ אִף עַל פִּי כֵן יִגְרַשׁ
אוֹיְבֵי ד' מֵאֲרָצוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וִירִשְׁתָּהּ,
שְׁלִישִׁית וְשִׁיבַת הָאָרֶץ שֶׁהִיא מִצְוָה
בְּפָנֶי עֲצֻמָּה כְּמוֹ שֶׁמְצִינוּ בְּמָה הַפְּלִיגוֹ
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (בְּהוֹבָא קִי"א). בְּמִצְוֹת וְשִׁיבַת
הָאָרֶץ, רַבִּיעִית הַבָּאָת הַבְּכּוּרִים
כְּאוֹמְרוֹ וְלִקְחָתָהּ וגוֹמֵר: תוֹרָה ב

(א) וְהָיָה כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ. אָמַר
וְהָיָה לִשׁוֹן שְׁמִיחָה, לְהַעֲבִיר שְׁאִין
לְשִׁמְחָה אֶלָּא בִּישִׁיבַת הָאָרֶץ עַל דְּרָךְ
אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים קכ"ז) אִזּוּ יִמְלֹא שְׁחֹק פִּינוּ
וגו':
אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ
וגו'. צְרִיךְ לְדַעַת מָה הִיא גּוֹרַת
הַכְּתוּב, אִם וְלִקְחָתָהּ וגו' הֵנָּה לִיָּה לְמִימֵר

שכלית, אלא מהאמונה הפשוטה הנטועה בלב שהקב"ה הוא המחזיר לו נשמתו ומחיהו בכל יום.
(ב) כמו שבבכורים נתחייבו רק לאחר שפגשו את הארץ ונתישבו בה, שאז ההודיה היא בפרות שהם בתכלית השבח והיפי, כך היא ההודיה שבתפלת השחר, שבאה כתוצאה מההתבוננות ב"רוממות האל" יתעלה ובשפלות האדם" שקדם התפלה (רמ"א באורח חיים סימן צח סעיף א), ומהעמקת הדעת בעניני התפלה, שעל-ידיה ההודיה היא בהפכה עמוקה ובתכלית השלמות.

ועל-פי הכלל (ערוכין יג, ב) "אלו ואלו דברי אלקים חיים", יש לבאר את ההוראה משתי הדעות בעבודת האדם לקונו. דהנה תכן מצות בכורים הוא ההודיה להשם יתברך על הנסים שעשה עמנו ועם אבותינו, שלכן מביא את "ראשית כל פרי האדמה", ומספר את "כל הטוב" שעשה לנו הקב"ה. ושתי הדעות בזמן חיוב בכורים, הם שני אופנים בהודיה לה' שבכל יום, כשנעזר משנתו ובתפלת השחר:
(א) "אין והיה אלא מיד" - ד"מנד כשנעזר" (סידור הרב) אומר "מודה אני לפניך" כו, שהיא ההודיה להשם יתברך על "שהחזרת בי נשמת", שהפכה זו אינה באה מהתבוננות

בנתסב מריש כל אפא דארעא די תעל מארעך די יי אלהך ייב לך ותשוי כסלא ותהך לאתרא די תרעי יי אלהך לאשראה שכנתה תמן:

(ב) וְלִקְחַתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל-פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תְּבִיא מֵאֲרֶצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנָּא וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁנָה שָׁמוֹ שָׁם:

משבעה מינין. זית שמן. זית אגורי, ששמןו אגור בתוכו. וידבש. הוא דבש תמרים. מראשית. (ברכות לט. בכורים פ"ג. ספרי) אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר: 'הרי זה בכורים'.

כ"י • מראשית • (מנחות פ"ד ב. ספרי) ולא כל ראשית, שאין כל הפרות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד, נאמר כאן "ארץ", ונאמר להלן: "ארץ חטה ושעורה וגו'", מה להלן משבעת המינים שנשפכתה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל, שהם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 150)

ממנו, מתלבשת בגוף, ב'כלי', מקימת מצוות מעשיות דוקא (ה'תחתון' שבעולם הזה גופא) - ועל-ידיה היא מגיעה לשלמותה האמתית. ואף בבכורים כך: שלמות המצוה היא כאשר מביאים אותם בכלי דוקא, ובכלי גופא - דבר פשוט ופחות (אין תחתון למטה ממנו), כלי ערבה.

ושמת בטנא (כו, ב) הביאם בכלי ערבה . . הבכורים והסלים לכהנים (רמב"ם ביכורים ג, ז) יש לומר בדעת הרמב"ם, שהפלים הללו נעשים 'חלק' של הבכורים, וזוהי שלמות קיום המצוה (מה שאין-כן אם הביאם בכלי מתכת, חוזר הפלי לבעלים). והנה מבאר בחסידות, שבבכורים רומזים לנשמה הנשמה יורדת לעולם הזה, שאין תחתון למטה

גותית לות פתנא די יהי בימינא האנון ותימר לה חויתי יומא דין קדם יי אלהך ארי עלית לארעא די קיים יי לאכהתנא למתן לנא:

(ג) ובאת אליהפחן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום ליהוה אלהיך כי-באתי אל-הארץ אשר נשבע יהוה לאבותינו לתת לנו:

(ספרי) שאינך כפוי טובה. הגדתי היום. (שם) פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים.

כ"י • אשר יהיה בימים ההם. (ראש השנה כה ב. ספרי) אין לך אלא פהן שבמימד, כמו שהוא. ואמרת אליו.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס. אברמוביץ

לך שהם ו' שנים אכל שנת השמיטה אין בה הבאת בכורים לפי שאינם שלו אלא מפקרת לכל: תורה ג
(ג) נשבע וגו' לתת לנו. למעט הגר שאינו קורא (בכורים פ"א) ולא מעטו אלא בקריאה ולא בהבאה: תורה ד

הארץ: אשר ה' אלהיך נתן לך. פרוש לפי ששיר ה' לו חלק בארץ והוא שנת השמיטה (והוא כהן) דכתיב ובשנה השביעית וגו' שבת לה, לזה בא דברו הטוב שאינו מצוה אלא על זמן הנתינה

(ב) מראשית. פרוש שאם בכרו הרבה באחת אינו חייב להביא כל ראשית אלא אשר יחפץ מהם, ומה שאמרו ו"ל (בכורים פ"א מ"ו) שאין להביא אלא מז' המינים נלמד הדבר בגזירה שוה נאמר כאן ארץ וגו', (מנחות פ"ד) ואמרו כל פרי פרוש כל הפרות ששפכתו לך בהם

(ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיֶּדְיָ וְהֵנִיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ט - וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיֶּדְיָ לְהֵנִיף אוֹתוֹ. כֹּהֵן מִנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמִנִּיף (ספרי. סוכה מז).

(ה) וְעֵנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶרְמִי אֲבִי וַיִּרְדַּ מִּצְרִימָה וַיָּגֵר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי-שָׁם לִגְי גָדוֹל עֲצוּם וָרֵב:

כ"ט - וְעֵנִיתָ • לְשׁוֹן הִרְמַת קוֹל (עיין סוטה דף לב ע"ב). אֶרְמִי אֲבִי • מִזְכִּיר חֲסִדֵי הַמָּקוֹם: "אֶרְמִי אֲבִי", לִכְּנֹן בְּקֶשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל בְּשִׂרְדָּךְ אַחֵר יַעֲקֹב, וּבִשְׁבִיל שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹת (לְעֵקֶב), חָשַׁב לוֹ הַמָּקוֹם כְּאִלּוּ עָשָׂה, שְׂאוֹמֹת עוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים, חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַחֲשֶׁבֶת כְּמַעֲשֶׂה. וַיִּרְדַּ מִּצְרִימָה • וְעוֹד אַחֵרִים בָּאוּ עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, שְׂאֵחָרֵי זֹאת, יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם. בְּמַתִּי מֵעַט • בִּשְׁבָעִים נֶפֶשׁ.

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

בפרודור, ויש שמתעקבים עד שבעה ימים, או חדרש, או ימים, כַּאֲמֹר בְּסִי הַזֶּה (ח"פ א'), ואחר כך עולה לגן עדן העליון הנקרא צִרּוֹר הַחַיִּים, והוא המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם: וְאָמְרוּ וְכָתַבְתָּ אֵל הַכֹּהֵן. על דרך אומרים ז"ל (חגיגה י"ב) כי מיכאל עומד לכהן לפני ה' להקריב הנפשות לפני אלהי עולם, ואליה יאמר הכהן האלה הגדתי היום וגו', ואומרו אשר יהיה בימים ההם יתבאר על פי דבריהם שאמרו שישתנה הכהן העומד שם, צא ולמד מה שאמרו בזה חדרש (פ' לה) בענין מיכאל אימתי זכה להיות במצב זה שהוא מעת שהעלה נפשו של דוד לג' העליון אחר שכנה שלמה בית המקדש וכו', הרי שלפעמים ישתנה הכהן, לז"א אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו הגדתי היום לה' כי באתי אל הארץ היא ארץ שממנה בא, ואמר נשבע ה' לתת לנו היא ארץ ישראל שבאמצעותה ישיגו קיום התורה ומצוות ומעשים טובים, ואמרו וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיֶּדְיָ פְרוֹשׁ שְׂלֵא יִקְבַּל שֵׁר עֲלֵיוֹ אֶלָּא הֵבֵא בְּיָדוֹ מִיָּסֵד עַל דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁבֶּעַל פִּה הִרְמוּזוּ בְּתַבַּת טָנָא כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְנוּ, והניחו לפני וגו'.

וְאָמְרוּ וְעֵנִיתָ וְאָמַרְתָּ וגו'. פְּרוֹשׁ לִפִּי שְׁכַל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם מֵהַטּוֹבוֹת בְּעוֹזָה אֵין דִּי לְרַצוֹת מִלֵּךְ עֲלִיוֹן, צֵא וּלְמַד מִמֶּה שֶׁאֲמָרוּ רַ"ל

יעשה האדם מהמצוות ומעשים טובים בעודו חי מתקבץ על יד על יד עד יום נסיעתו ובהם מקבל פני המלך בדרך אומרו (ישעי' נ"ח) וְהִלֵּךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָה, והוא אומרו וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי גֻּוֹ פְרוֹשׁ לֹא יִקַּח בְּיָדוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי ה' אֶלָּא מִדְּבָרִים הַמְּבַחֲרִים שֶׁעָשָׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה:

עוֹד רָמַז עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאת רֵאשִׁית (כ"ד פ"א), וְאָמְרוּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם ז"ל (מרכות ל"ה) כְּתִיב לֵה' הָאֶרֶץ וּמִלֵּאָהּ וּכְתִיב וְהָאֶרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם לֹא קִשְׁיָא כָּאֵן לָדֵם בְּרָכָה כָּאֵן לְאַחֵר בְּרָכָה ע"כ, הרי שאחר שיעשה האדם מה שצוהו ה' נחשב הדבר שבאמצעותו עשה המעשה שהוא נתון לו במתנה, שזולת זה כל מעשה האדם אין לנו בו יתרון כי לפי שמפעלו כלו הוא באמצעות עולם שהוא בו זלתי הארץ ומלאה, לזה אמר אשר ה' אלהיך נתן לך:

וְאָמְרוּ וְשָׁמַתָּ בְּטָנָא. יִרְמוּ שֶׁצִּירִי כָּל מַפְעָלוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה יְהוָה עַל פִּי דְבָרֵיהֶם, כְּאֹמְרוֹ (לעיל י"ז א') עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד וְעַל הַמִּשְׁפָּט וגו', וְהַתּוֹרָה וְהַמִּשְׁפָּטִים בְּאֵרוֹ אֹתָם חֲכָמִים בְּס' מִסְכָּתוֹת כְּמִנְיֵן טָנָא, שְׁזוֹלַת זֶה הֵגֵם שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל מִצְוֹת שֶׁבְּעוֹלָם יִשְׁרָף הוּא וְהֵם, וְאָמְרוּ וְהִלְכַתָּ אֵל הַמָּקוֹם וגו' לִפִּי שֶׁבְּעִלִּית הַנֶּפֶשׁ לְעוֹלָם הָעֲלִיוֹן לֹא תִלֵּךְ תַּכְּף וּמִיָּד לְהַקְבִּיל פְּנֵי ה' עַד שִׁיכִין עֲצֻמוֹ

(ה) וְעֵנִיתָ וְאָמַרְתָּ. אָמַר וְעֵנִיתָ יֵשׁ מִפְּרָשִׁים לְשׁוֹן הַתַּחֲלָה וּכְמוֹ (איוב ג) וַיַּעַן אִיּוֹב, וְאִפְשָׁר שְׁהוּא עֹנֵי כְּאֵדָם פְּחוֹת שֶׁקָּבַל טוֹבָה גְּדוֹלָה מִמֶּלֶךְ שֶׁמַּעֲנֵי עֲצֻמוֹ לִפְנֵי בָּלָב נִשְׁבֵּר כְּמוֹ כֵּן הוּא יִכְנִיעַ עֲצֻמוֹ לִפְנֵי ה', וְאָמַר אֶרְמִי אֲבִי כִּי אֲבִינוּ הִיָּה אֲבוֹד וְתוֹעָה וְגוֹלָה בְּמִצְרַיִם בְּמַתִּי מֵעַט וגו', וַיִּוָּצְאוּ ה' מִמִּצְרַיִם וַיָּבֵאוּ וגו', וּכְנֻגָּד מֵאֲמָר זֶה שֵׁשׁ בּוֹ עֲלוּי וְחִשְׁבִּיּוֹת אֲמָר וְאָמַרְתָּ, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה אֲמָרוֹ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (פסחים קט"ז) בְּעֵנִין הַגָּדַת פֶּסַח מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמִסִּים בִּשְׁבַח:

וְהַצָּעֲתִי בְּפִרְשָׁה זוֹ שְׂרוּמֹת גַּם כֵּן בִּיאַת אֶרֶץ הָעֲלִיוֹנָה, וְאָמַר יְהוָה כִּי תָבוֹא שְׂאִין רְאוּי לָאָדָם לְשִׁמּוֹחַ אֶלָּא כְּשִׁיבּוֹא לְאֶרֶץ הָעֲלִיוֹנָה עַל דֶּרֶךְ אֲמָרוֹ (משלי י"א) וְתִשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרָיו, כִּי שִׁמְחַת עוֹדָה אֵינָה אֶלָּא הַכֹּל וְרַעוּת רִיחַ, וְחֹזֵר וּפִרַשׁ עַל אֵיזֶה אֶרֶץ מִדְבַּר וְאָמַר אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה כִּי לֹו יִקְרָא נִחְלַת עוֹלָם, וְדָקֵדק לִימֵר נָתַן לָךְ, כִּי בְּעָרְךָ מִה שֶׁשָּׁוֶה עוֹלָם הָעֲלִיוֹן כֹּל מִה שִׁסְגֵּל אָדָם בְּעֵדוֹ לֹא יִגִּיעַ לְחֵלֶק מֵאֵלֶּף אֲלָפִים מִשְׁוִיו, וְלִזֶּה אָמַר נָתַן לָךְ בְּתוֹרַת מִתְנָה, וְלִצֵּד שֶׁצִּירִי הָאָדָם לְטָרֵחַ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת לִז"א וִירֵשֶׁתָּהּ, וְאָמַר וַיִּשְׁבַּחְתָּ בָּהּ עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם (מרכות ל"ה) צִדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרַאשֵׁיהֶם, וְאָמְרוּ וְלָקַחְתָּ וגו' עַל דֶּרֶךְ אֲמָרוֹ בְּסִי הַזֶּה (ח"ב נ"ט) כִּי כָּל אֲשֶׁר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך יד עמוד 93 ואילך)

תכן הנסים הנזכרים בהבאת הבכורים

חיוב מצות בכורים הוא רק אחרי שבאו לארץ וכבשוה והתישבו בה. ונמצא, דהבאת בכורים היא גם הודיה להקב"ה על שנתן לנו את הארץ לשבת בה בקביעות – לאכול בה ולשבע מטובה.

וכדי להדגיש חסד זה עלינו, מזכירים שאף שהיו מקומות בהן נתישבו בני ישראל בקביעות ולמשך זמן, לא היה להם כל טוב במקום ההוא, ואדרבה – בו עמדו עליהם לכלותם ולהאבידם. כי בארם גרו בני ישראל עשרים שנה, ובמצרים רד"ו שנה.

ומובן בפשטות מה שלא הביא שאר הנסים, כי היו בדרך או במקום ששהו שם דרך עראי.

וענית ואמרת גו' ארמי אבד אבי ויגר מצרימה ויגר שם גו' ויבאנו אל המקום הזה (כו, ה"ט)

הטעם שבהבאת בכורים מזכירים את הנסים שעשה הקב"ה לאבותינו הוא, כי הבאת הבכורים היא בטוי במעשה ההודיה לקב"ה על זה שהציל את אבותינו מלכך וממצרים עד שהביאם אל "ארץ זבת חלב ודבש".

אף יש לעין מדוע מזכירים בהבאת הבכורים רק את ההצלה מלכך וממצרים, ולא את שאר הנסים והחסדים שעשה הקב"ה עם בני ישראל קדם שהביאם לארץ, כמו ההצלה מעשו, קריעת ים-סוף, מלחמת עמלק ופיצא בזה?

ויש לומר הבאור בזה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוט, אברמוביץ

זה אמר **עבדה קשה**, כל אלה הדברים יאמר עבד ישראל לפני הבורא להתנצל על מנחה קטנה:

ואומר ונצחק אל ה'. כאן רמז שצריך האדם להתפלל לה' בכל יום

שיצילנו מיצר הרע, והוא אומר

ונצחק אל ה' וגו', ואומר **וישמע ה'**

את קולנו וגו' פרוש הגם שה' הוא

שברא יצר הרע לבחן האדם בעבודת בוראו אף על פי כן פשועים אלו

שומע קולם מטעם שראו את הרשום שהוא ענינו ועמלנו ולחצנו, העני הוא

אפיסת כח הלוהם שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרשו ממנו,

העמל הוא שאנו צריכים לעמל במלחמתו, הלחץ הוא הדחק שדוחק

היצר את האדם לחטא בעל כרחו, ול' סבות שמע ה' את קולנו, עוד

ירצה ענינו זה העניות הנספק עם לומדי תורה באומרים ו"ל (מדרש תהלים ה')

שאמרה תורה מפני מה בני עניים, והגם שימצא בן תורה שאין שבת עני

עליו אף על פי כן יתנהג במדת עני באומרים (אבות פ"ה) כף היא דרכה של

תורה וגו', ואת עמלנו על דרך אומרים (פרכות י"ז) אשרי מי שעמלו בתורה וגו',

ומה גם בדורות האחרונים שרב עמלה להוציא לאור משפט א' והלכה אחת,

ואת לחצנו כי כל הנסקר לתורה רבו לוחציו ועיני כל אלו ישברו: תורה ו

אחר הטא האדם נגשמו ונטמאו שלסבה זו גור ה' מיתה להאדם, ובזה

נשמעים דבריו ופתינו לטויד האדם, גם יקרא הגוף מצרים לפי שמצר לנפש

בתאוותיו, ואומר **ויגר שם** כי בתחלה נכנס כגר באומרו (ש"ב י"ג) ויבא הלך

וגו' (ספד נ"ב) **במתי מעט** פרוש בכות מועטים, ואח"כ מתרבים כחותיו על

ידי האדם עצמו והוא אומר **ויהי שם לגוי גדול עצום, ורב** בסוד (תהלים כ"ה)

וסלחת לעוני כי רב הוא, ופירש הרב האר"י ז"ל שחזור אל המפתח כי רב

הוא, והראיה שצוה ה' ביום הכפורים גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל:

ואומר וירעו אתנו המצרים וגו'. פרוש שבאמצעות יסודות

האדם גרמו גם לנפש להרשיע כמוותם, והוא אומר **וירעו אתנו** פרוש עשו

אותנו רעים כמוותם כי המון כשיסריח ימשך אליו רצון הנפש, ואומר **ויענונו**

זה אפיסת כח הלוהם כנגד היצור, צא ולמד ממעשה רב עמרם חסידא

(קדושין פ"א.) שלא היה בו כח להתעצם כנגד המחקטא עד שקרא נורא בי

עמרם וכו', ואומר **ויהנו עלינו עבדה קשה** פרוש שלא נהג היצר בדרך זה

בעתים מרחקים אלא תמיד בכל שעה ובכל רגע מתגבר על האדם ולזו יקרא

עבודה קשה, עוד נתבאר על פי דבריהם ו"ל (שם ל') שאמרו בכל יום מתחדש

היצר על האדם בתגברת חדש וכנגד

(שוכן י"ז) אם יבוא במשפט עם אברהם יצחק ויעקב אינו יכולין לעמד לפניו

כי מה יצדק אנוש, וכתוב (איוב ד') אם מעשהו יטהר גבר, לזה אמרה תורה

שיתן תשובה לה' והתנצלות על אשר לא עשה רצונו ויתברך פמפטך, והוא

אומר **וענית ואמרת לפני ה' ארמי אבד אבי ארמי** זה יצה"ר שהוא רמאי

גדול באומרו (בראשית ג' א') והנחש היה ערום, שמרמה הבריות לאדם, והוא

אומר **אבד אבי** פרוש אדם הראשון על דרך אומר (ישע' מג כ"ז) אביך

הראשון חטא, ואבדו וגרם מיתה לו ולדורות הבאים אחריו והשריש בכל

הנפשות חלק הרע, והוא סוד ערלה הדבוקה בדם מבטן ומהריון, עוד

ירצה באומרו **אבד אבי** על דרך אומר (תהלים י"ד) אומר נבל בלבו אין

אלהים:

עוד ירצה באומרו **אבי** שהיא הנשמה שכל מועצותיו של השטן לאבד

הנשמה והנשמה נקראת אב באומרים בזהר פ'שת לך לך (ע"ז) והוא הוא

המונע האדם מעשות חיובו בעבודת ה', ולא זו בלבד אלא ויגר מצרימה

פרוש המקום שבא בו היצר שהוא גופו של אדם הוא מצריו של היצר

הקורבים אליו בסוד (ישע' ס"ה) ונחש עפר לחמו, והפצים באשר יחפץ

מדברי עולם הזה ומטעמיו אשר התעב ה', כי ד' יסודות שבו הן היום

(ו) וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָרָה
קָשָׁה:
וַיִּצְעַק אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה
אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנֵנוּ וַאֲת־עַמְלָנוּ וַאֲת־לַחֲצָנוּ:

וַיִּצְלֵנוּ קָדֵם יְיָ אֱלֹהֵי דַאֲבָהֲתָנָא וְקָבִיל יְיָ
צְלוֹתָנָא וְגַלִּי קְדֻמּוּהֵי עַמְלָנָא וְלֹאֲוִתָנָא
וְדוּחָקָנָא:
ח וַאֲפָקָנָא יְיָ מִמִּצְרִים פִּידָא תְקִיפָא
וּבְדִרְעָא מְרַמָּא וּבְחֻזָּנָא רַבָּא וּבְאִתִּין
וּבְמִוְפְתִין:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

דקדוקי המצוות והגם שהכתוב מדבר
במי שכבר זכה בגן עדן שלמטה אף
על פי כן כדי לזכות לגדר עליון
ידקדקו עליו ביותר, והוא סוד המשפט
שישפט ה' לעתיד לבוא בעמק יהושפט
(מדרש תהלים ח) שפמנו פחד ורחב שמואל
בשהעלתו בעלת אוב (תניגה ד')
וְאִמְרוּ הִנֵּה הַבִּאֲתִי אֶת רֹאשִׁית וְגו'
אשר נתת לי כמו שפרשתי
למעלה במאמר אשר ה' אליהו נתן
לך:

וְאִמְרוּ והשתחוית לפני ה' בזה העיר
רוח חיים בטובה המפלאה
בעדון המפלג אשר יזכו אליו
הצדיקים, והוא שתתקרב נפש הצדיק
לפני אור הנערב ותשתחוה לפניו
באין מסך מבדיל אשרי נפש אדם
שתגיע לגדר מפלג כזה, והוא אומר
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שם תכיר
הנפש אלהיה, ואמר סמוך לזה
וְשִׁמַּחְתָּ בְּכָל הַטוֹב, על דרך אומר
(תהלים קמ"ה) טוב ה', וְלֹהֲעִירָךְ על זה
אמר בכל הטוב פרוש דבר הכולל
כל הטוב ואין זה אלא הקב"ה שהוא
מקור הטוב אשר נתן לך פרוש כי
דבר זה אין ערך אליו אלא מתנת
חנם:

וְאִמְרוּ לך לשלל וזולתו לא מלאך ולא
שרף יזכה לזה, גם ירמו במאמר
בְּכָל הַטוֹב אל התורה כאומרים ז"ל
(ברכות ה') ואין טוב אלא תורה, שאם
היו בני אדם מרגישין במתיקות
וערבות טוב התורה היו משתגעים
ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם
מלא עולם כסף וזהב למאומה כי
התורה כוללת כל הטובות שבעולם:

התורה שבה יציל אדם מיצר הרע
ומתאוות עולם הזה, ואמר ה' ענינים
כנגד ה' חמשי תורה, בְּיָד חֻזְקָה כנגד
ספר בראשית כי שם נאמר מעשה
ידי יוצר אשר כוננו ידיו עולם ומלואו,
ואמר וּבְזֹרַע נְטוּיָה כנגד ספר שמות
כי בו חשף את ורעו והראה גבורותיו
במעשה מצרים ובגם ובגטנינת התורה,
ואמר וּבְמִוְפָּא גֹדֵל כנגד ויקרא כי שם
צוה מעשה [עבודת] המשכן ושכונת
שכינתו וצוה על מוצא המקום וקדש
הבית בב' גדולי ישראל ולזה יחס
לספר זה מוצא גדול, ואמר וּבִאֲתוֹת
כנגד ספר חמש הפקודים על שם (במדבר
ב' ב') איש על דגלו באתה, ואמר
וּבְמִוְפְתִים כנגד ספר דברים כי בו דבר
משה אל כל ישראל והוכיח במופתים
על פחזותם ועל טוב ה' וחסדו עמהם,
והוכיח כי לא שלם ה' להם כמעשיהם
הרעים וגבר עליהם חסדו, גם בו נאמר
מופתי הנביאים שבהם יצדיקו הנביא,
ואמרו וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה מדבר
על עולם העליון שהנשמה בו, והנה
אין הנשמה מגעת לדבר כל הדברים
האלה אלא אחר עלייתה לעולם
העליון שנקרא גן עדן של מעלה אחר
שכבר שבעה ימים בגן עדן שלמטה,
ולזה כנגד עמידתה לפני ה' לדבר
הדברים האלו אומר וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם
הַזֶּה כי עמידת הנפש שם לבד יש לה
בו שעשוע גדול וכנגד גן עדן שלמטה
שכבר זכה בו אמר וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ על דרך
אומר (שח"ד) דבש וחלב תחת לשונך:
וְאִמְרוּ וְעַתָּה הִנֵּה פָרוּשׁ אִמְרוּ וְעַתָּה
לשון תשובה ששב לפני ה' על פְּרִטִי

(ח) וְאִמְרוּ וַיִּוְצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם. זו
הצלת יצר הרע וכחותיו המצרים
אותנו, כי הוא המציל מיצר הרע
כאומרים ז"ל (קדושין ל"ו) שלולי שה' עוזר
לאדם כנגד יצר הרע אין אדם שליט
להציל ממנו דכתיב צופה רשע זה יצר
הרע לצדיק להמיתו ה' לא יעזבנו בידו,
ואמרו בְּיָד חֻזְקָה וגו' רמו לדברים
שבאמצעותם יצילוהו ה' וכו' והוא על
דרך אומרים ז"ל (שם) אמר הקב"ה
בראתי לכם יצר הרע בראתי לו תכלין
שהיא התורה, והוא אומר וַיִּוְצֵאֵנוּ ה'
וגו', בְּיָד חֻזְקָה זו תורה שנתנה מימינו
של הקב"ה דכתיב (לקמן ל"ג ב') מימינו
אש דת למו, גם נתנה בגבורות מתוך
האש:

וְאִמְרוּ וּבְזֹרַע נְטוּיָה. וגו' רמו לג'
דברים שבאמצעותם נצול
אדם מיצר הרע כאומרים ז"ל (מנחות מג)
כל מי שיש לו תפלין בורעו וציצית
בגדו ומוזוה בפתחו לא במהרה הוא
חוטא, כנגד תפלין בורעו אמר וּבְזֹרַע
נְטוּיָה שמצות תפלין בורעו, ואמר
וּבְמִוְפָּא גֹדֵל כנגד תפלין של ראש,
וכנגד ציצית אמר וּבִאֲתוֹת כי מצות
ציצית הוא סימן לנו שאנו עבדי
הקב"ה וכמו שפרשנו בפרשת ציצית
(פ' שלח) גם תקרא בן ברמו התבטל שבו
כמו שכתב רמב"ן (פ' שלח) שרמו אל
מדה הכוללת שנקרא אותות, וכנגד
המוזוה אמר וּבְמִוְפְתִים כמשמעה, גם
תקרא המוזוה מופת להיותה מופת לזו
מנות מישראל כאומרים בספר הזהר (ח"ג
רס"ה) שכמה כתות הקלפות נרתעים
בראותם שם שדי על פתח בית ישראל:
עוד אפשר שכל הכתוב ירמו אל

(ט) וַיִּבְאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

כ"ט אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה • (ספרי) זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ • כַּמִּשְׁמֻעוֹ.

(י) וַעֲתָה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתָּו לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י וְהִנַּחְתָּו • מגיד שנוטלו אחר הנפת (ספרים אחרים: הנחת) תבואה, ואוחז בידו כשהוא קורא, וחוזר ומניף (ספרי).
בכורים פ"ג ♦

(יא) וְשִׁמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּלְבֵיתְךָ אַתָּה וְחֵלּוֹי וְהֹגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ׀

כ"י וְשִׁמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב • (בכורים שם) מִכָּאן אָמְרוּ:
אֵין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה: הינו
מעצרת ועד הקדש, שאדם מלקט תבואתו ופרותיו
וינינו ושמןו, אבל מהקדש ואילך, מביא ואינו קורא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ט עמ' 953 ואילך – מנחם מנדל 'לקראת שבת')

השָׁכֵר לְקִרְבֵּי יְהוּדִים הוּא שִׁיזְבוּ לְקִרְבֵּי עוֹד

לחנכו ואחר־כך יעזבו אותו לנפשו, או שימסרו את חינוכו
למישהו אחר, אלא "המתחיל במצוה אומרים לו גמור",
שצריכים להביא את הביכורים עד לבית המקדש, הינו
לגמור את חינוכו עד לתכלית השלמות.
וכל־כך גדלה מעלת עבודה זו, עד שהבירה שמברכים
לאחרי העבודה היא "הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה
הבאה" (פרש"י כו, טז), דהשָׁכֵר הוא שִׁיזְכָּה לעבוד עבודה
זו עוד פעם בשנה הבאה.
שמונה נראה עד כמה גדלה עבודה זו, שאם זכה והביא
פירות הנוער לבית ה', שכרו הוא פי לשנה הבאה יזכה לקרב
עוד יהודים ועוד יהודים ולהביאם לבית המקדש, עד שזנקה
להביא ביכורים כפשוטו, לבית המקדש בבנינו בקרוב.

בפרשתנו מדובר אודות מצות ביכורים. ויש לבאר ההוראה
ממצוה זו בעבודת האדם לקונו:
עם ישראל נקרא "כרם ה'" (ישעי' ה, ז). ובאילני הכרם ישנם
שרשים, ענפים ופירות. השרשים הם האבות, הענפים הם
ראשי המטות, והפירות הם הנוער, בדוגמת פירות הכרם
הנולדים וגדלים באילנות.
והקב"ה נקנס לכרם עם ישראל, וכמו שכתוב "באתי לגני
אחותי פלה", ורואה פרי שבפירה - ילד או ילדה שזכנסו
לגיל מצוות, או אחד מישראל שנתדע מעניני התורה
ומצוותיה שלא ידע עליהם עד־עתה מפני סיבות שונות.
מצוה הקב"ה ואומר שיביאו "פרי זה" לביכורים. הינו, שיחנכו
אותו לעניני תורה ומצוות. אמנם, לא די בזה שייתחילו

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שאינם נוהגות תמיד, אותם הנשמות
שקבר נסתלקו מהעולם והם חסרי
מצוה זו באים וגרים עם העושה
המצוה על זה הדרך קרובים לשָׁכֵר
ורחוקים מן ההפסד באמור בארץ
בדברי המקבילים, ונגד בהינה זו אמר
והגדר אשר בקרבך: תורה ט

זכה יתיר יִהְיֶין ליה נשמתא מאור
אצילות וכי" ע"כ, ולבהינה זו יקרא
הכתוב לוי לפי שמתלוי עם האדם
מחדש:
ואמרו והגדר יתבאר על פי דבריהם
ו"ל (והר"ח ר"י) שאמרו כי
כשיגיע ליד אדם מצוה מאותם מצוות

ואמרו ולביתך כי לא לנשמה לבד
יגיע הטוב אלא גם לבית
הנשמה שהיא רוח ונפש שהם משכן
הנשמה כל א' יתעדן כפי וקבלתו:
ואמרו וחלוי יתבאר על פי דבריהם
ו"ל שאמרו בזהר (ח"ב צ"ד) וזה
לשונם זכה יתיר יִהְיֶין ליה נשמתא וכי

♦ יום שני ט"ו אלול ♦

יב ארי תשצי לעשרא ית כל מעשר עלהך
בשחא תליחא שנת מעשרא ותתן ללואי
לגיורא ליתמא ולארמלא ויכלון בקריו
וישבעון:

מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים
שלפניה, ששנה ראשונה ושנה של שמיטה נוהג
בהן מעשר ראשון, כמו שנאמר: (במדבר ט) "כי תקחו
מאת בני ישראל את המעשר", ומעשר שני, שנאמר:
(לעיל ד) "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך
ויצהרך", הרי שתי מעשרות, ובא ולמדך פאן בשנה
השלישית שאין נוהג מאותן שתי מעשרות אלא
האחד, ואי זה? זה מעשר ראשון, ותחת מעשר שני
יתן מעשר עני, שנאמר פאן: "ונתתה ללוי" את
אשר לו, הרי מעשר ראשון. לגר ליתום ולאלמנה.
זה מעשר עני. ואכלו בשעריך ושבעו. פן להם
כדי שבעו, (פאה. ספרי) מכאן אמרו: אין פוחתין לעני
בגן פחות מחצי קב חטים וכו'.

יג ותימר קדם יי אלהך פלתי קדש מעשרא
מן ביתא ואף יתבתה ללואי ולגיורא
ליתמא ולארמלא ככל פקודך די פקידתי
לא עברתי מפקודיך ולא אתנשיתי:

לתרומה, ולא שני לראשון, שהתרומה קרויה
ראשית, שהיא ראשונה משנעשה דגן, וכתוב: (שמות
כב) "מלאךך ודמךך לא תאחר", לא תשנה את הסדר.
לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו
מינו, ומן הקדש על הישן, (ולא מן המלוש על המקבר, ולא מן
המקבר על המלוש). ולא שכתתי. מלכרךך על הפרשת
מעשרות.

יד לא אכלתי באני מפנו ולא בערתי מפנו בטמא
בדמסאב ולא יתבית מנה למית קבלית
למימרא דיין אלהי עבדית ככל די
פקידתי:

כך? (לעיל יב) "לא תוכל לאכל בשעריך", (יבמות ער. מכות
ז) זו אכילת טמא, כמו שנאמר בפסולי המקדשים:
(לעיל טו) "בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו'", אבל

(יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה
השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום
ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו:

כ"א כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך
בשנה השלישית. כשתגמר להפריש מעשרות של
שנה השלישית, קבע זמן הבעור והודוי בערב הפסח
של שנה הרביעית, שנאמר: (דברים יד) "מקצה שלש
שנים תוציא וגו'", נאמר פאן "מקץ", ונאמר להלן:
"מקץ שבע שנים", לענין ה'קהל'. מה להלן רגל,
אף פאן רגל. אי מה להלן חג הסוכות, אף פאן חג
הסוכות? תלמוד לומר: "כי תכלה לעשר", מעשרות
של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין בו וזהו
פסח, שהרבה אילנות יש שגולקטין אחר הסוכות,
נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית,
וכל מי ששהה מעשרותיו, הצריכו הכתוב לבערו
מן הבית. שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא

(יג) ואמרתי לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש
מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה
ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך
ולא שכחתי:

כ"ב ואמרתי לפני ה' אלהיך. (סוטה לב) התודה שנתת
מעשרותיך. בערתי הקדש מן הבית. (ספרי) זה
מעשר שני ונטע רבעי, ולמדךך שאם שיה מעשרותיו
של שתי שנים ולא העלם לירושלים, שצריך
להעלותם עכשו. וגם נתתיו ללוי. (שם) זה מעשר
ראשון, וגם, לרבות תרומה ובכורים. ולגר ליתום
ולאלמנה. זה מעשר עני. ככל מצותך. נתתם
פסדן, ולא הקדמתי תרומה לבכורים, ולא מעשר

(יד) לא אכלתי באני מפנו ולא בערתי מפנו בטמא
ולא נתתי מפנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי
עשיתי ככל אשר צויתני:

כ"ג לא אכלתי באני מפנו. מכאן שאסור לאונן.
ולא בערתי מפנו בטמא. בין שאני טמא והוא
טהור, בין שאני טהור והוא טמא. והיכן הזהר על

שני פ"ה) הַבִּיאֹתָיו לְבֵית הַבְּחִירָה. עֲשִׂיתִי כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי. שְׁמַחְתִּי וְשִׂמְחָתִי בּוֹ.

זֶה לֹא תֻּכַּל לֵאמֹר דֶּרֶךְ אֲכִילַת "שְׁעָרֶיךָ" הָאֵמֹר בְּמָקוֹם אֲחֵר. וְלֹא-נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמַת. (ספרי) לַעֲשׂוֹת לוֹ אֲרוֹן וּמִכְרִיכִין. שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי. (מעשר)

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"נ עמ' 678)

חֲשַׁבּוֹן צֶדֶק: בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבֵּית. . לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ וּגו'. וּבִפְסוּק הַבָּא נֶאֱמַר "הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ", וְאָמְרוּ רַז"ל כָּל הַשְׁקִיפָה שֶׁבַתְּוֹרָה - אֲרוּרָה, וְזֶה לְשׁוֹן בְּרָכָה, שֵׁשׁ לִזְמַן שֶׁרוֹמֵז עַל מַעֲלַת אֶתְהַפָּקֵא חֲשׂוֹקָא לְהוֹרָא. עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה.

לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ (כו, יד) ח"י אָלוּל חָל לַעֲוֹלָם בְּסִמִּיכוֹת לְפָרְשָׁתָנּוּ. וְהִנֵּה יָדוּעַ שִׁיּוֹם זֶה הוּא הַתְּחִלַּת י"ב יָמִים הָאֲחֻרָּוִיִּם שֶׁל חֹדֶשׁ אָלוּל, שֶׁהֵם כְּנָגֵד י"ב חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה, יוֹם לַחֹדֶשׁ, וּבָהֶם יֵשׁ לַעֲרֹךְ חֲשַׁבּוֹן נֶפֶשׁ מִיָּחֵד עַל כָּל י"ב חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁנוּדֵי מַעֲשָׂוֹת הוּא עַל-דֶּרֶךְ

טו אֲסַתְכִּי מִמְדוֹר קֹדֶשְׁךָ מִן שְׁמִיָּא וּבְרַךְ יְתָ עֲמֹךְ יְתָ יִשְׂרָאֵל וְיֵת אֲרַעָא דִּי יְהִבְתָּ לְנָא כְּמָא דִּי קִנְמָתָא לְאַבְהֶתְנָא אֲרַע עֲבָדָא חֲלָב וּדְבָשׁ:

(טו) הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ מִן-הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת-עַמְּךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: ם

אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ. לְתַתּ לָנוּ, וְקִנְמָתָ, "אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ".

כז"א הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ. (ספרי) עֲשִׂינוּ מַה שְּׁגִזְרָתָ עֲלֵינוּ, עֲשֵׂה אֵתָּה מַה שְּׁעֲלָךְ לַעֲשׂוֹת, שְׁאִמְרָתָ (ויקרא כז): "אִם בַּחֲקֹתֶי תֵּלְכוּ, וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם".

♦ יום שלישי ט"ז אלול ♦

טז יומא הדין יי אלהיך מפקדך למעבד ית קזמא האליו וית דינא ותשר ותעבד יתהוון בכל לבך ובכל נפשך:

(טז) הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִצְוָה לַעֲשׂוֹת אֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרַתָּ וְעֲשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ:

וְשִׁמְרַתָּ וְעֲשִׂיתָ אוֹתָם. בַּת-קוֹל מְבַרְכָּתוֹ: 'הִבַּאתָ בְּכוֹרִים הַיּוֹם, תִּשְׁנָה וְלִשְׁנָה הַבָּאָה'.

כז"א הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מִצְוָה. בְּכָל יוֹם יְהִי בְּעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים, כְּאֵלוֹ בּוֹ בַּיּוֹם נִצְטוּיָתָ עֲלֵיהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לס עמ' 6)

בְּשִׁמְשׁ, שָׁאִין בּוֹ שְׁנוּיִים, יֵשׁ מַעֲלַת הַתְּמִידִיּוּת. בִּירַח, הַמִּשְׁתַּנָּה תְּמִיד, יֵשׁ מַעֲלַת הַהִתְחַדְּשׁוֹת. וַיּוֹם מַחְבֵּר אֶת שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת הַמְּגֻדָּדוֹת הֵלְלוּ, אֶת שְׁתֵּי הַמַּעֲלּוֹת יַחַד.

בְּכָל יוֹם יְהִי בְּעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים (רש"י, כו, טז) הָרִי שֶׁתַּבַּת "הַיּוֹם" מוֹרָה עַל חֲבוּר שְׁתֵּי תְּנוּעוֹת הַפּוֹכוֹת: תְּמִידִיּוּת וְהִתְחַדְּשׁוֹת. וְהִנֵּה, יוֹם מְרַכֵּב מִיּוֹם וּמִלֵּילָה, מִשְׁמֵשׁ וּמִזְרַח.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּנָגֵד מֵאֵמֶר הַשְׁקִיפָה וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ וּפְרָשׁוֹ רְבוּתִינוּ ו"ל (מע"ש פ"ה מ"א) בְּכַנִּים וּבְנֹת, וְזֶה יִצְדִּיק פְּרוּשׁוֹ שֶׁעַל זְיוּג הַנִּשְׁמָוֹת הוּא אוֹמֵר, וּכְנָגֵד מֵאֵמֶר אֶת הַשָּׁמַיִם אָמַר וְאֵת הָאֲדָמָה שֶׁהִיא בְּרַכַּת הַמִּזְוִן וְנִכּוּן: תוֹרָה טו

(טז) הַיּוֹם הַזֶּה וּגו'. וְכִי הַיּוֹם הוּא מִצְוָה וְהֵלָא כְּבָר צִוָּה בְּהוֹר סִינִי, וְרַש"י ו"ל פִּירֵשׁ בְּכָל יוֹם יְהִי בְּעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים. וְנִרְאֶה שֶׁכְּנֻגַּת הַכְּתוּב הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְפִי שֶׁכָּל הַתּוֹרָה צִוָּה אוֹתָהּ ה' בְּהוֹר סִינִי בֵּין דְּבָרִים שֵׁשׁ בָּהֶם קוֹם עֲשֵׂה

וּבְחִינַת נִשְׁפָּע יִתְכַּנֵּן בְּשֵׁם זְוִיג, וְאָמְרוּ הַמַּקְבָּלִים שְׁמִיּוֹם שֶׁנֶּחֱרַב הַבֵּית נִפְסַק הַשְּׁפָעַת הַנִּשְׁמָוֹת וְלֹא נִשְׁאָר אֵלָּא הַשְּׁפָעַת חַיִּית הַעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא מְכַרֵּחַ לְקִיּוֹם הַעוֹלָמוֹת, וְהוּא אוֹמְרוּ הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ כְּנָגֵד הַשְּׁפָעַת הַנִּשְׁמָוֹת, וְהַשְּׁקָפָה זוֹ הִיא עֲלִיּוֹנָה בְּמָקוֹם גְּבוּהָ הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ, וּכְבָר גְּלוּ הַמַּקְבָּלִים וְהַחֲבִיבִים (ח"ב קכ"א) מֵהַ בֵּין הַדֶּרֶגַת קֹדֶשׁ לְהַדֶּרֶגַת קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ לְמַעְלָה וְהַמַּשְׁכִּיל בֵּינָם, וּכְנָגֵד הַשְּׁפָעַת חַיִּית הַעוֹלָמוֹת אָמַר מִן הַשָּׁמַיִם זֶה זְוִיג לְמִטָּה מִהֲרָאשׁוֹן, וְאָמַר

(טו) הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן וּגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמַה כָּפַל לִזְמַר מִמַּעַן וּגו' מִן הַשָּׁמַיִם, וְאִם לְכַנּוֹת שֶׁם מִקוֹמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ הִיָּה לוֹ לִזְמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן וּגו' הַשָּׁמַיִם, וְנִרְאֶה שֶׁהַכְּתוּב יַעֲרִי סוּד אַחַד וְהוּא כִּי הָאֲדוֹן בְּרוּךְ הוּא הַכִּין ב' הַשְּׁפָעוֹת לְמַעְלָה, א' הַשְּׁפָעַת הַרוּחָנוּת שֶׁהֵם הַנִּפְשׁוֹת הַסְּהוּרוֹת, וְאַחַד הַשְּׁפָעַת הַטוֹב לְחַיִּית הַנִּבְרָאִים שֶׁהוּא מְזוּן לְכָל, וְשָׁנִים אֵלּוּ יִקְרָאוּ לָהֶם רְבוּתִינוּ ו"ל (ח"ב) זְוִיג, שֶׁכָּל שֵׁשׁ בְּבִחִינַת מִשְׁפָּעַ

(י) אַתְּ יְהוָה הָאֱמֻרָה הַיּוֹם לְהִיטֹת לָךְ לְאֱלֹהִים
וּלְלַכֵּת בְּדִרְכָּיו וּלְשֹׁמֵר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וּלְשֹׁמֵעַ בְּקוֹלוֹ:

יִי יְיָ חֲטַבְתָּ יוֹמָא דִּין לְמַהוּי לָךְ לְאֱלֹהִים
וּלְמַהוּ בְּאֶרְצוֹן דְּתַקְנֵן קְדָמוּהִי וּלְמַטֵּר
קְדָמוּהִי וּפְקוּדוּהִי וְדִינוּהִי וּלְקַבְּלָא
בְּמִימְרָה:

נש"א הָאֱמֻרָה וְהָאֱמִירָה • אֵין לָהֶם עַד מוֹכִיחַ
בְּמִקְרָא, וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה וְהַבְּדִלָה:
הַבְּדִלְתִּי לָךְ מֵאֱלֹהֵי עוֹבְדֵי-פֹכְכִים לְהִיטֹת לָךְ

לְאֱלֹהִים, וְהוּא הַפְּרִישָׁךְ אֵלֶיךָ מֵעַמִּי הָאֶרֶץ לְהִיטֹת לּוֹ
לְעַם סְגֻלָּה. (וּמִצְוֹתֵי לָהֶם עַד, וְהוּא לְשׁוֹן 'תַּפְאֲרַת',
כְּמוֹ: (תהלים צד) "יִתְאַמְרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָנָּן").

(יח) וַיְהִי הָאֱמִירָה הַיּוֹם לְהִיטֹת לּוֹ לְעַם סְגֻלָּה
בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר-לָךְ וּלְשֹׁמֵר כָּל-מִצְוֹתָיו:

יח וַיִּי חֲטַבְתָּ יוֹמָא דִּין לְמַהוּי לַה לְעַם חֲבִיב
כְּמָא דִּי מְלִיל לָךְ וּלְמַטֵּר כָּל פְּקוּדוּהִי:

נש"א בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר-לָךְ • (שמות יט) "וְהִיטֵתָ לִי סְגֻלָּה".

אור החיים על התורה – מחדוורת בלוס, אברמוביץ

(יח) וַיְהִי הָאֱמִירָה וְגו'. אומרו לְהִיטֹת
לּוֹ לְעַם סְגֻלָּה, שֶׁהֵגֵם שֶׁתּוֹבֵא אִמָּה
אֶחָד וְתִטְבֵּיב מֵעֲשִׂיָּה וְתִשְׁתַּדֵּל לְהַדְבִּק
בְּשִׁכְיָהּ לֹא יִשְׁיֵגוּ מִדְּרַגַּת יִשְׂרָאֵל,
וּבִיחִינָה זֹאת תִּקְרָא סְגֻלָּה וְזֶה הִיא גְדֻלָּתָם,
וְאוֹמְרוּ בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ, בְּמַעֲשֵׂה הָרַ
סִינִי דְּכַתִּיב (שמות י"ט ה) וְהִיטֵתָ לִי סְגֻלָּה
מִכָּל הָעַמִּים:

או יִרְצָה שֶׁהֵגֵם שִׁיחִיָּה וְזֶמֶן שִׁיכְעִיסוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת הַבּוֹרָא אִף עַל פִּי כֵן
לֹא יִמִּיר אוֹתָם בְּאִמָּה אֲחֵרָת, וְאוֹמְרוּ
בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאוֹמְרָם ו"ל (בְּכֻכּוֹת ז') בְּפִסּוּק
(שְׁמוֹת ל"ג ט"ז) וְנִפְלְיֵנוּ אֲנִי וְעַמִּי, שֶׁבִקֵּשׁ
מִשֶּׁה מַה' שֶׁלֹּא יִשְׂרָה שִׁכְיָנוּ עַל
הָאֲמוֹת, וּפְרִשְׁנוּהוּ בְּמִקּוֹמוֹ (פָּסֵק ה')
שֶׁהַכְּנִיָּה הִיא הֵגֵם שֶׁתִּכְשִׁיר מֵעֲשִׂיָּה
אִמָּה מֵאֲמוֹת וְיִשְׂרָאֵל עוֹבְדֵי רְצוֹנוֹ,
וְהַסִּפִּים ה' וְדִבֶּר לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי מִשֶּׁה:
וּלְשֹׁמֵר כָּל מִצְוֹתָיו. יֵשׁ לְהַעִיר בְּדִבְרֵי
הָלֹא דִּבֶּר זֶה הוּא מִתְנַאֵי
הַכְּבוֹד שֶׁרָשָׁם בְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל לַה'
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפִסּוּק אֶת ה' הָאֱמֻרָה וְזֶה
מִקּוֹם לְהַזְכִּירוֹ בְּדִבְרֵים שְׁמוֹ לְיִשְׂרָאֵל:
וְאוֹלִי כִּי תַפְאֲרַת יִשְׂרָאֵל הִיא מַה
שֶׁהִעֲלָה וְרוֹמַם אוֹתָם בְּתַת
לָהֶם כָּל הַמִּצְוֹת, מַה שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵן
לְרֵאשׁוֹנֵים שֶׁהֵגֵם שְׁנָתָן מִצְוֹתָיו
יִתְבָּרֵךְ לְאֶדָם וּלְנֹחַ וּלְהָאֲבוֹת לֹא נָתַן
אֶלָּא ב' ג' גִּבְרִיִּים אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל נָתַן
שְׁמִירַת כָּל מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, וְיֵשׁ לָךְ
לְדַעַת כִּי כָּל הַמִּצְוֹת אֵינֶם אֶלָּא
שְׁמִירָה מִהַתְּעוֹב וּמִלְכָּלוֹךְ הַנֶּפֶשׁ
וּבִהְשִׁלְמַת שְׁמִירַת הַמִּצְוֹת יִהְיֶה
הָאֶדָם שְׁלֵם מִכָּל מוֹם וּמִכָּל לְכָלוֹךְ:

עוד נתפסן לומר כי יִתְבָּרֵךְ ה' הֵגֵם כִּי
יִבְיָאם בְּמִשְׁפָּט לְתַת לְאִישׁ
בְּדִרְכָּיו וּבְמִעֲשָׂיו הִרְעִים, וְהוּא אומרו
אֶת ה' הָאֱמֻרָה וְגו' לְהִיטֹת לָךְ לְאֱלֹהִים,
וְדוּעַ כִּי אֱלֹהִים הוּא מִדַּת הַדִּין אִף
עַל פִּי כֵן יִתְבָּרֵךְ ה' וְיִבְרָךְ עַל הִרְעָה
מֵעֵין הַטּוֹבָה:

וְאוֹמְרוּ וּלְלַכֵּת בְּדִרְכָּיו, פְּרוּשׁ הֵגֵם
שֶׁלֹּא צָוָה ה' לְלַכֵּת בָּהֶם אִף
עַל פִּי כֵן כְּשִׁיכִירוֹ בָּהֶם שֶׁהֵם דִּרְכֵי ה'
כָּל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה יַעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן בְּקוֹר חוֹלִים קְבוּרַת מֵתִים
וְכַדּוּמָה שֶׁמִּצִּינוּ לַה' עוֹשֶׂה אוֹתָם יִלְכוּ
גַּם הֵם בְּדִרְכָּיו, חֻקָּיו הֵם מִצְוֹת שֶׁאֵין
בָּהֶם טַעַם, מִצְוֹתָיו הֵם מִצְוֹת שֶׁהִשְׁכֵּל
גַּם בֵּן מִסְכִּים עֲלֵיהֶם, מִשְׁפָּטָיו הֵם
דִּינִים שֶׁמִּסֵּר לִשְׁפֹּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ,
וּלְשֹׁמֵעַ בְּקוֹלוֹ זֶה תִּלְמוּד תּוֹרָה, וְדִקְדֹק
לּוֹמֵר בְּקוֹלוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ו"ל (בְּמִדְרֵ
פ' י"ד) ו"ל מִנֵּן לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי קָטָן וְכו'
כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה דְּכַתִּיב (לְעִיל ט"ז ה')
אִם שֹׁמֵעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, וְטַעַם
שֶׁצָּוָה עַל עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּאֶחָדָהּ,
לְהַעֲרִיר שֶׁהֵגֵם שֶׁהִשִּׁיג אֶדָם לְדַעַת כָּל
הָאֲמוֹר וְקִיָּמוֹ אִף עַל פִּי כֵן לֹא יֵאמַר
מַה לִּי לְלַמֵּד תּוֹרָה אִם לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה
יִשְׂרָאֵל הִנֵּה יְדַעְתִּי וְקִיָּמְתִּי כָּל דִּבְרֵי
ה' אֶלָּא אִף עַל פִּי כֵן חֲזַי הַכְּתוּב
תִּלְמוּד תּוֹרָה, וְהוּא אומרו אַחֵר כָּל
מַה שֶׁחֲזַי לַעֲשׂוֹת וּלְשֹׁמֵעַ בְּקוֹלוֹ כִּי
מִצְוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה הִיא מִצְוָה בְּפָנֵי
עֲצָמָה שֶׁאֵין זֶמֶן לִפְטֹר מִמֶּנָּה עַד יוֹם
מוֹתוֹ דְּכַתִּיב (בְּמִדְרֵ י"ט י"ד) זֹאת הַתּוֹרָה
אֶדָם כִּי מוֹת בְּאִהֶל: תורה יח

באותו זמן בין דְּבָרִים שֶׁאֵינֶם בְּקוֹם
עֲשֵׂה אֶלָּא לְאַחַר זֶמֶן בְּאוֹתָם הָאֲמוֹרִים
בְּפִרְשָׁה זֹאת בְּבוֹרִים וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁאֵינֶם
נוֹהֲגִים אֶלָּא בְּאֶרֶץ, וְצָוָה ה' אוֹתָם הֵגֵם
שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶמֶן מִטַּעַם כְּדִי לְלַמֵּד אוֹתָם
וּלְקַבֵּל שָׂכָר עַל קִבְּלָתָם, וְאָמַר לָהֶם
מִשֶּׁה כִּי הֵן הַיּוֹם מִצְוָה אוֹתָם לַעֲשׂוֹת
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה שֶׁהֵם בְּבוֹרִים וּמַעֲשֵׂרוֹת
שֶׁעַד הַיּוֹם נִצְטָווּ לְלַמֵּד דִּינֵיהֶם לְכַד
וְהַיּוֹם הִנֵּה מִצְוָה אוֹתָם לַעֲשׂוֹת כִּי
הִגִּיעוּ לְאֶרֶץ, וְתַבַּת הַיּוֹם לֹא דוֹקָא
אֶלָּא זָכַר וְזֶמֶן הַמוֹכֵן בְּשֵׁם הַיּוֹם
הַזֶּה: תורה יז

(יז) אֶת ה' הָאֱמֻרָה הַיּוֹם לְהִיטֹת וְגו'.
אומרו הַיּוֹם יִתְבָּרֵךְ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם
ו"ל (תְּכֻנֹת ק"י) כָּל הַדֶּרֶךְ בְּחוּץ לְאֶרֶץ דּוּמָה
כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֵלֶּה ע"כ, וְהוּא אומרו
אֶת ה' הָאֱמֻרָה הַיּוֹם דּוֹקָא פְּרוּשׁ בֵּין
שֶׁהִיוּ בְּאֶרֶץ הַמִּקְדָּשׁ, וְהֵגֵם שֶׁעֲדִין הִיוּ
בְּאֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוֹג עִם כָּל זֶה כְּבָר כְּתוּב
שֶׁהִיא מִקְדָּשׁ בֵּין שְׁנִכְבֻּשָׁה כְּבוֹשׁ
רַבִּים עַל פִּי נְבִיא, וּכְמוֹ שֶׁהוֹכַחְנוּ
בְּפִרְשַׁת מִשּׁוֹת (ל"ב א) וּמַעֲתָה אֵין מִקּוֹמָהּ
נִחָשֵׁב חוּצָה לְאֶרֶץ וְלִזֶּה הָאֱמִירוֹ ה'
לְהִיטֹת לָךְ לְאֱלֹהִים, וְהוּא אומרו
לְהִיטֹת לָךְ לְאֱלֹהִים:

עוד יִרְצָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ו"ל (תוה ח"א
ק"ח) שֶׁשֶּׁאֵר הָאֲרָצוֹת נִמְסְרוּ בְּיַד
שָׂרֵי מַעֲלָה מַה שֶׁאֵין כֵּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אֵין עֲלֶיהָ שׁוּפֹט מִבְּלַעֲדֵי ה', וְהוּא
אומרו אֶת ה' הָאֱמֻרָה הַיּוֹם בְּכִנִּיּוֹתָהּ
לְאֶרֶץ לְהִיטֹת לָךְ לְאֱלֹהִים עַל דֶּרֶךְ
אומרו (תהלים י"ז) מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא
וְלֹא יָבוֹא מִשְׁפָּטִי לִפְנֵי שָׂר וְשׁוּפֹט:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך כד עמ' 261 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ישראל – אוצרו של הקב"ה

משפתנו בנותב בננוע לעם ישראל "להיות לו לעם סגולה" (כו, יח). ובפרוש תיבת "סגולה" כתב רש"י (יתרו יט, ה ד"ה והייתם): "אוצר חביב, כמו (קהלת ב) וסגולת מלכים כלי יקר, ואבנים טובות שהמלכים גוזזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאך ואומות".
וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוֹת:
ברשותו של המלך נמצאים הרבה אבנים טובות ומרגליות. אמנם, ישנו אבנים שקובען בכתר מלכותו להדר ולגיפות את הכתר, ישנו אבנים שמשפתנו בהן לצרכי המדינה וכיוצא בזה, אך האבנים הגנוזות באוצר המלך, אין הוא

משפתנו בהן כלל לאף צורך, אלא הוא משתעשע ומתענג אתו, אף שאין ממצאות תפקיד מסוים.
וכמו כן הוא בבני ישראל, דזה שבני ישראל מקימים תורה ומצוות ומגלים מלכותו יתברך בעולם, דבר נעלה הוא עד מאד, אף הקב"ה מתענג ומשתעשע אף בבני ישראל עצמם בלי קשר למילוי תפקידם. כי ישראל הם כמו אוצר המלך, שהמלך משתעשע בהם כמו שהם (אלא שאין זה פוטר אותם חסד ושלום ממילוי תפקידם, ורק מגלה את גודל חיבתם לפניו יתברך).

יט ולמתנה עלאה על כל עממא די עבד לתשפחא ולשום ולרבו ולמהנה עם קדיש קדם יי אלהי קמא די מליל:

(יט) וְלִתְתֶנָּה עֲלִיּוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲשָׂה לְתַהֲלָה וְלִשְׁם וְלִתְפָּאֲרַת וְלִהְיֹתָ עִם־קֹדֶשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר: פ

כ"י ~ וְלִהְיֹתָ עִם־קֹדֶשׁ וְגו', בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר • (ויקרא כ) "והייתם לי קדושים".

♦ יום רביעי י"ז אלול ♦

א ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא למימר טר ית כל תפקידתא די אנא מפקד יתכוון יומא דין:

כו (א) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם:

כ"י ~ שְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה • לשון הנה, גרדנט בלע"ז (בעצמאכטענדר).

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

לה' זה כנגד ולשמע בקלו כי על ידי עסק התורה יתיחס להם שם זה של קדוש, ואמרו **פאשר דבר** דכתיב (שמות יט ו) ואתם תהיו לי וגו' וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל: תורה יט
(א) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. טעם זכרון זקני ישראל כאן, נחפון משה בזה מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות יט) שבמקום שיש חלול ה' אין חולקין כבוד לרב דכתיב (משלי כ"א ל) אין חכמה וגו' לנגד ה', והוא אמרו ויצא משה, ולפניו שהוא רבן של ישראל עשה שגם הזקנים יצאו ויזהירו על הדבר לאמר שמר וגו', דקדק לומר שמר להעיר כי בדבר זה שהוא מצות לא תעשה (מכות י"ג) הוא שאמרו אין חולקין כבוד לרב בפידוע: תורה ב

וכו' ע"כ, והוא מה שנתפון לומר להם ראוי מעלתכם שה' האמיר אתכם וגו' ולשמר כל מצותיו, ולזה דקדק לומר **האמירך היום** פרוש בזמן זה שאתם באים אל הארץ ושם תשמרו כל המצוות, וזו מעלה שלא השיגה אפלו משה:
והנה תמצא ו' מעלות בפסוק **את ה' האמירך**, א' להיות לך לאלהים, ב' ללכת בדרכיו, ג' לשמר חקיו, ד' ומצותיו, ה' ומשפטיו, ו' ולשמע בקלו, כנגדם אמר ה' שש מעלות לכנסת ישראל, א' להיות לו לעם סגולה זה כנגד להיות לך לאלהים, ב' ולשמר כל מצותיו זה כנגד ללכת בדרכיו, ג' ד' וה' ולתתך עליון וגו' לתהלה ולשם לתפארת הם כנגד שמירת חקיו ומצותיו ומשפטיו, ו' ולתתך עם קדש

ב' ירצה כי ה' יחזק ורועות לשמר כל המצוות, כי לא הכל זוכים לדבר זה הגם שיחפצו לשמר לא יודמן לידם, ואם יודמן לא תשיג ידם, ואם תשיג לחלק מהמצוות לא תשיג לכל המצוות, ואמר כאן כי ה' האמירך לשמר כל מצותיו:
ג' ירצה על דרך אמרו (קהלת ח) שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואמרו ז"ל (פסחים ט) שלוחי מצוה אינם נזקין, והוא מאמר הכתוב כאן **ולשמר** פרוש ה' ישמר כל מצותיו לכל יצא מהם דבר תקלה:
ד' ירצה להעירם בדבר שלא השיגו משה עצמו ע"ה הגם היותו בכלל עם סגולה, והוא על דרך אומרים ז"ל (סוטה יד) בענין תפלת משה לכנס לארץ וכי לאכל מפרותיה וגו' אלא אמר משה יש הרבה מצוות שתלויות בארץ

(ב) וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ וְהִקְמַתָּ לָךְ אֲבָנִים
גְּדֹלוֹת וְשָׂדֶת אֹתָם בְּשִׂיד:

מש"כ וְהִקְמַתָּ לָךְ • בַּיַּרְדֵּן, וְאַחֲרֵיכֶן תּוֹצִיאוּ מִשָּׁם
אֲחֵרוֹת וְתִבְנוּ מִהֶן מִזְבֵּחַ בְּהָר עֵיבֹל. נִמְצְאָה אֵתָּה
אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי אֲבָנִים הָיוּ: שְׁתֵּים עָשָׂר בַּיַּרְדֵּן,

(ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
בְּעֵבֶרְךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֶיךָ לָךְ:

(ד) וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן תִּקְיֹמוּ אֶת־הָאֲבָנִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִיָּה אֹתְכֶם הַיּוֹם בְּהָר עֵיבֹל
וְשָׂדֶת אוֹתָם בְּשִׂיד:

(ה) וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים
לֹא־תִנֶּיף עֲלֵיהֶם פְּרוֹל:

(ו) אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

(ז) וּזְבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאִכְלַתָּ שָׁם וְשִׂמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ:

(ח) וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
בְּאֵר הַיַּיִט: ׀

מש"כ בְּאֵר הַיַּיִט • (שם) בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ג) לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ. רַב־ב"ע פִּירֵשׁ
אִם הַחֲלוֹת לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְזוֹ
מִצְוָה רַאשׁוֹנָה וְכו', וְרַמְבַּ"ן פִּירֵשׁ לְרִמּוֹ
אֶל הַתּוֹרָה וְכו', וְאִין הַכְּתוּב מִתְּנִיב
לְב' הַפְּרוּשִׁים וְיֵשׁ לְהַעֲרִיר עוֹד אוֹמְרוֹ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ שֶׁלֹּא
הָיָה צְרִיךְ לוֹמַר תִּבְנֵה לָךְ אַחֵר שֶׁאִמְרָה
אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִגְוֹמַר

הַדָּבָר מוֹכֵן שֶׁאֵלֵיהֶם הוּא הַדָּבָר:
אֲבָנִים כּוֹנֵנֵת הַכְּתוּב לְפִי שֶׁקֹּדֶם מֵאִמְרָה
מֹשֶׁה לִּישְׁרָאֵל כִּי בִּיאַת הָאָרֶץ
לֹא בִּזְכוּת יִשְׂרָאֵל כְּאוֹמְרוֹ (לַעֲלֵ ט' ה')
לֹא בְּצִדְקָתָךְ יִגְו' אֶלֶּא בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם
יִגְו' וְלִמְעַן הַקִּים יִגְוֹמַר, לָזֶה כֹּא דָּבָר
כֹּאן כִּי בְּאִמְצָעוֹת הַמַּעֲשֶׂה הֵאֱמִיר

בְּעֵינֵי תְהִיָּה בִּיאָתָם לְאָרֶץ בִּזְכוּת
עֲצָמָם, וְגִיּוֹרַת הַכְּתוּב הִיא תִּבְנֵה לָךְ
הֵאֱמִיר לְבִסּוּף, וְזֶה שְׁעוֹר הַכְּתוּב לְמַעַן
אֲשֶׁר תִּבְאֵ פְרוּשׁ תְּהִיָּה בִּיאָתָךְ לְאָרֶץ
אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כַּאֲשֶׁר יִגְו' לָךְ
פְּרוּשׁ לְמַעַן שֶׁאֵתָּה רִאשׁוֹי וְלֹא תִצְטָרֵךְ
לְזִכּוֹת בְּרִית אָבוֹת וְהִבֵּן: תוֹרָה ד

(ט) וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הִסְכַּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית
לָעָם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כז"י - הִסְכַּת • פְּתִיגוּמוֹ. הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית • בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּאִלוֹ הַיּוֹם כְּאֵת עֲמוֹ בְּבִרְיָת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 282)

הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית לָעָם (כז, ט) ח"י אלול הוא יום ההללית של שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן, ושניהם רמוזים בפסוק זה. **הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב** נהג לחזור בעירות ובמושבות של בני ישראל ולגרם להם לומר "ברוך השם" וכיצא בזה, הינו שגלה ועורר בהם את נקדת היהדות, שזהו

(י) וּשְׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַעֲשִׂיתָ אֶת-מִצְוֹתָיו
וְאֶת-חֻקָּיו אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצִּוְךָ הַיּוֹם: ׀

יִתְקַבַּל לְמִימְרָא דְיִי אֱלֹהֶיךָ וְתַעֲבֹד יְיָ פְקֻדוֹתֶיהָ וְנֵת קִנְמוּהֵי דִי אֲנָא מִפְּקֻדֶּיךָ יוֹמָא דִין:

♦ יום חמישי י"ח אלול ♦

(יא) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:
יִתְקַבֵּל מֹשֶׁה יְיָ עֲמָא בְיוֹמָא הַהוּא לְמִימְרָא:

(יב) אֱלֹהִי יַעֲמְדוּ לְבָרֶךְ אֶת-הָעָם עַל-יְהִי גְרוּזִים
בְּעִבְרָתְכֶם אֶת-הִירְדֵּן שְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשְׁשַׁכְּר
וַיִּוֹסֶף וּבְנֵימָן:

כז"י - לְבָרֶךְ אֶת-הָעָם • כְּדַאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה: (דף
לח) 'שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרוּזִים, וְשִׁשָּׁה לְרֹאשׁ
הַר עֵיבֵל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאֲרֹן לְמֹשֶׁה, בְּאֲמָצַע.
הִפְּכוּ לְוִיִּם פְּגִיחָם כְּלָפִי הַר גְּרוּזִים וּפְתַחוּ בְּבִרְכָּה:

(יג) וְאֱלֹהִי יַעֲמְדוּ עַל-הַקֶּלֶלָה בְּהַר עֵיבֵל רְאוּבֵן גָּד
וְאֲשֶׁר וּזְבוּלֹן דָּן וְנַפְתָּלִי:

יג וְאֱלִין יְקוּמוֹן עַל לְוִיטָא בְּטוּרָא דְעֵיבֵל
רְאוּבֵן גָּד וְאֲשֶׁר וּזְבוּלָן דָּן וְנַפְתָּלִי:

(יד) וַעֲנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל-כָּל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל
רָם: ׀

יד וַיִּתִּיבוּן לְוִאי וַיִּמְרִינוּ לְכָל אָנָשׁ יִשְׂרָאֵל
קָלָא רָמָא:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יד) וַעֲנוּ הַלְוִיִּם. פְּרוּשׁ וְהִתְחִילוּ שֶׁהֵם
יִתְחִילוּ לְדַבֵּר וְהָעָם יַעֲנוּ אַחֲרֵיהֶם
אָמֵן, וְאֲנָקְלוּס תְּרַגֵּם וַיִּתִּיבוּ, וְלִדְבָרֵיו
וַעֲנוּ הַלְוִיִּם תְּשׁוּבָה לְהַעֲמִיד יִשְׂרָאֵל

בְּסִדֵּר זֶה עַל הַהָרִים שֶׁהוּא לְהַשְׁמִיעַם
אֲמֵרוֹת הָאֲמִירוֹת מִפִּיָּהֶם בְּרוּךְ אֲשֶׁר
גָּד וְאֲרֹר אֲשֶׁר, וַיּוֹתֵן תְּרַגֵּם וַיְכַרְוֹן

לְוִאי. וְקָשָׁה לִי הָרִי הוּא אוֹמֵר קוֹל רָם,
וְאוֹלִי כִּי הִתְכַּוְּנָה תְּהִיָּה בְּקוֹל לְבָד
הִרְמַת קוֹל בְּפִאָּמֶר עֲצָמוֹ: תוֹרָה טו

נז
 (טו) אָרֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה תוֹעֵבָה
 יִהְיֶה מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בִּפְתָר וְעָנֹה כָּל־הָעָם
 וְאָמְרוּ אִמָּן: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת פורים תשי"ז - תורת מנחם כרך יט עמ' 184)

אישית, מדיליה - הוא מכניס "פסל ומסכה" בחלק הנסתר שבתורה "בפתר" (ראה זח"ג קכז, ב. ניצוצי אורות שם אות א).

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה . . מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בִּפְתָר (כז, טו) כ"ק מו"ח אדמו"ר אָמַר פֶּעַם, בְּשֵׁם הַזֶּהר, שֶׁפֶּאֶשֶׁר אָדָם מְחַדֵּשׁ חֲדוּשׁ בְּפִנִּימִיּוּת הַתּוֹרָה מִסְבָּרָא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת יום שמחת תורה ה'תש"ו)

בעל המאמר לפירוש הענין; אבל מה יעשה בהמאמרים הישנים, שבעל המאמר כבר איננו בעלמא דין, ונמצא שגם אז צריכים לשאול את בעל המאמר? - ענה לי הרבי בקור ויח ("קאלט בלוטיק"): נו, ומה בכך ("איז וואס"?...) - וינין שבלמוד פנימיות התורה לא מתערכת מציאותו, לכן אפשר ללמוד זאת גם קודם התפלה. ואדרבה: פיון שלימוד זה ענינו ביטול - הרי זה גם הכנה לתפלה גופא.

כשאדם מחדש בפנימיות התורה - דהינו שמוסיף בה סברא אישית מדיליה - אָמַר עַל כֵּן פֶּעַם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחֻמֵּי אֲדָמוּ"ר בְּשֵׁם הַזֶּהר, שְׁזָהוּ עֲנִין ד'אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל גו' וְשֵׁם בִּפְתָר"! וְלָכֵן, אֲסוּר לְהַכְנִיס סִבּוֹת מִשְׁלֹ בְּפִנִּימִיּוּת הַתּוֹרָה, כִּי־אִם לְלַמּוֹד אֶת "דְּבָרֵי הָרֵב".
 - כְּשֶׁהֲרֵב דִּיבַר אִדּוּת עֲנִין זֶה (בְּהִיוּתוֹ בְּפִעֻטְעֶרְבּוּרְג, הַנִּקְרָאת עֲתָה בְּשֵׁם "לְעֵינִיגְרָאד"), שְׁאֵלָתִי אֵז אֶת הָרֵבִי: בְּשִׁלְמָא מֵאִמָּר שְׁאָדָם שְׁמַע בְּעַצְמוֹ, יָכוֹל הוּא לְשִׁאֹל אֲצֵל

טז ליט דינקלי אבויה ואמה ויימר כל עמא אמן:
 (טז) אָרֹר מִקְלָה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אִמָּן: ׀
 כז"י מִקְלָה אָבִיו • מִזְלָל, לְשׁוֹן (לעיל כה) "וְנִקְלָה אַחִיד".

יז ליט דישיני תחומא דחברה ויימר כל עמא אמן:
 (יז) אָרֹר מְסִיג גְּבוּל רַעְהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם אִמָּן: ׀
 כז"י מְסִיג גְּבוּל • מַחְזִירוֹ לְאַחֲרָיו וְגוֹיֵב אֶת הַקְּרָע, לְשׁוֹן: (ישעיה נט) "וְהוֹסַג אַחֲזוֹר".

יח ליט דיטעי צוירא בארחה ויימר כל עמא אמן:
 (יח) אָרֹר מַשְׁגָּה עוֹר בִּדְרָד וְאָמַר כָּל־הָעָם אִמָּן: ׀
 כז"י מַשְׁגָּה עוֹר • הַסּוּמָא בְּדָבָר, וּמַשִּׂאוֹ עֲצָה רָעָה.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אביו ועל הבהמה ועל אחותו וחותנתו כלם אין הרגש לזולת המצאא עמהם לחקר בו, וכן מבה רעהו דקדק לומר בסתר, וכן לוקח שחד וגו' כגון שהיו בית דין שקול וכא אחד והכריע בסבתו בשביל שחד גם זה הוא מדברים המסורים ללב ואין הרגש לזולת, וטעם שכתב ארור שכב עם בהמה בין אשת אביו לאחותו, לומר כי כל כך מרחק הדבר של אשת אב ואחות כשוכב עם בהמה שהוא דבר זר ומתעב לטבע אנושי: תורה יז

והלא יש עריות חמורים כאלו והם הבא על אשת איש, ואולי כי לא אמר כאן אלא העבירות השמונים והנסתרים, ולזה רשם בראשונה ואמר וְשֵׁם בִּפְתָר כִּי הַעוֹשֶׂה בְּרָדָה שִׁיחִיָּה מִתְגַּלֶּה הַפֶּה נִתְחַיְבוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֲרֻבוֹת זֶה עַל זֶה, וְכֵן מֵה שְׁאִמָּר אָרֹר מִקְלָה פְּרוּשׁ שִׁיעֲשֶׂה לוֹ קָלוֹן בְּדָרָד שְׁאִינוּ נִתְפָּס עָלָיו בְּבֵית דִּין שֶׁל מִטָּה, וְכֵן הַשְׁגַּת גְּבוּל הוּא דָּבָר שְׁאִינוּ נִכָּר, וְכֵן מַשְׁגָּה עוֹר בְּדָרָד אֵין רוֹאֶה, וְכֵן הַטִּית מִשְׁפָּט הַשְּׁפָלִים, וְכֵן הִבָּא עַל אִשֶּׁת

(טו) וְעָנֹה כָּל הָעָם וְאָמְרוּ. ולא הספיק לומר ואמר כל העם בדרד שאמר בכל הארורים האמורים בענין, העיר ד' בראשונה שצריך שישראל ושיבו זה לא שהלויים יצטרכו לומר ואמר כל העם אלא דברי התשוב הוא שמצנה שיענו העם ויאמרו אמן, ואין על הלויים לומר ואמר כל העם וגו': תורה טז
 (טז) אָרֹר מִקְלָה וְגו'. צריך לדעת למה לא בחר מכל העבירות לומר עליהם הארורים אלא אלו, גם בעריות למה לא יחד הארורים אלא לאלו

(יט) אָרוֹר מִטָּה מִשְׁפָּט גִּרְיָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמֵר
כָּל־הָעָם אָמֵן:
יט לִיט דִּינְצְלִי דִין דִּינִר יִתְמָא וְאַרְמָלָא וְיִימֵר
כָּל עָמָא אָמֵן:

(כ) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כִּי גִלָּה בְּנֶה אֲבִיו
וְאָמֵר כָּל־הָעָם אָמֵן: ׀
כ לִיט דִּישְׁכּוֹב עִם אִתָּת אָבוּהִי אָרִי גְלִי
כְּנָפָא דְּאָבוּהִי וְיִימֵר כָּל עָמָא אָמֵן:

(כא) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמֵר כָּל־הָעָם
אָמֵן: ׀
כא לִיט דִּישְׁכּוֹב עִם כָּל בְּעִירָא וְיִימֵר כָּל
עָמָא אָמֵן:

(כב) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אֶחָתוֹ בִּתְּאֲבִיו אוֹ בִּתְּאִמּוֹ
וְאָמֵר כָּל־הָעָם אָמֵן:
כב לִיט דִּישְׁכּוֹב עִם אֶחָתָה בִּת אָבוּהִי אוֹ בִּת
אִמָּה וְיִימֵר כָּל עָמָא אָמֵן:

(כג) אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־חֲתָנָתוֹ וְאָמֵר כָּל־הָעָם אָמֵן: ׀
כג לִיט דִּישְׁכּוֹב עִם חֲמוּתָה וְיִימֵר כָּל עָמָא
אָמֵן:

(כד) אָרוֹר מִבֵּה רֵעֵהוּ בִּפְתָר וְאָמֵר כָּל־הָעָם אָמֵן: ׀
כד לִיט דִּימְחִי לְחִבְרָה בִּסְתָרָא וְיִימֵר כָּל
עָמָא אָמֵן:

כ"י- מִבֵּה רֵעֵהוּ בִּפְתָר • עַל לְשׁוֹן הָרַע הוּא אוֹמֵר.
רְאִיתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשֵׁן: י"א אָרוּרִים
יֵשׁ בָּאֵן כְּנֶגֶד י"א שְׁבָטִים, וּכְנֶגֶד שְׁמֵעוֹן לֹא כְּתֹב
"אָרוּר", לְפִי שְׁלֹא הָיָה בָּלְבוֹ לְכַרְכוֹ לִפְנֵי מוֹתוֹ
בְּשִׁבְרוֹ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים, לְכַף לֹא רָצָה לְקַלְלוֹ.

(כה) אָרוֹר לֹקַח שְׂחָד לְהַכּוֹת נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמֵר
כָּל־הָעָם אָמֵן: ׀
כה לִיט דִּי מְקַבֵּל שְׂחָדָא לְמַקְטֵל נַפְשׁ דָּם
זָכִי וְיִימֵר כָּל עָמָא אָמֵן:

(כו) אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת
לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמֵר כָּל־הָעָם אָמֵן: פ
כו לִיט דִּי לֹא יָקִים יֵת פְּתֻגְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא
לְמַעַבְד יְהוֹנָן וְיִימֵר כָּל עָמָא אָמֵן:

כ"י- אֲשֶׁר לֹא־יָקִים • בָּאֵן כָּלֵל אֵת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְקַבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם בְּאֵלָה וּבִשְׁבוּעָה.

כח (א) וְהָיָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצִּוֶּיךָ
הַיּוֹם וּנְתַנְנָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ:
כח א וְהָיָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצִּוֶּיךָ
הַיּוֹם וּנְתַנְנָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

כ"י- אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים וְגו' לַעֲשׂוֹת
וְגו'. יֵשׁ בְּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב שְׁכַנְתָּ
לוֹמֵר עַל דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָן, וְיֵשׁ
בְּמִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁעַל כָּל הַתּוֹרָה הוּא מְדַבֵּר
וְכֵן פָּרְשֵׁהוּ ז"ל (סוֹפָה ל"א), לְדַבְּרֵיהֶם ו"ל
טַעַם אוֹמְרוֹ יָקִים לַעֲשׂוֹת, שְׁאִם הָיָה
אוֹמֵר אֲשֶׁר לֹא יָקִים לְבַד אוֹ אֲשֶׁר לֹא
מִי שְׁלֹא יָקִים עֲלָיו לַעֲשׂוֹת כְּשִׁתְּשִׁיג
יְדוֹ עֲשׂוֹת, וְלֹא לֹא אָמֵר אֲשֶׁר לֹא יָקִים
אוֹ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה אֱלֹא אֲשֶׁר לֹא יָקִים
לַעֲשׂוֹת פְּרוּשׁ יָקִים בָּלְבוֹ הַדְּבָרִים
לַעֲשׂוֹתָם כְּשִׁתְּשִׁיג יְדוֹ: תוֹרָה א
(א) וְהָיָה אִם־שָׁמְעוּ וְגו'. צִרִּיר לְדַעַת
מְקוֹם גְּזֵרַת הַכְּתוּב, אִם הוּא מְאֵמֵר
יַעֲשֶׂה לֹא הָיְתָה תְּקוּמָה לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל
כִּי מִי הוּא זֶה שְׂיוֹכֵל לְקַיֵּם אֵת דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וּמִה גַם מִי שְׁאִין סְפוּק
בְּיָדוֹ לְקַיֵּם כְּגוֹן אֵין לוֹ שְׂדֵה לְקַיֵּם
מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בָּהּ אוֹ אֵין לוֹ עֶבֶד
לְקַיֵּם מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ, לֹא אָמֵר
לַעֲשׂוֹת פְּרוּשׁ שְׁאִינוֹ בְּכָלֵל אָרוּר אֱלֹא

(ב) וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגְךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

(ג) בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה:

(ד) בְּרוּךְ פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְהֵמָתְךָ שֶׁגַּר אֶלְפֶיךָ וְעִשְׂתָּרוֹת צֹאנֶךָ:

מ"א שֶׁגַּר אֶלְפֶיךָ • ולדות בקרך, שהבהמה משגרת ממעייה. וְעִשְׂתָּרוֹת צֹאנֶךָ • כתרגומו. ורבותינו דרשו: למה נקרא שמם 'עשתרות'? שמעשירות

(ה) בְּרוּךְ טַנְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֵיךָ:

מ"ב בְּרוּךְ טַנְאֶךָ • פרותיך. דבר אחר: "טנאך", דבר לח שאתה מסגן בסלים. וּמִשְׁאֲרֵיךָ • דבר יבש, שנשאָר בכלי ואינו זב.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בטנך צא ולמד מעובד אדום הגתי אשר נכנס אצלו ארון התורה מה עצמו פרי בטנו בזמן מועט כאומרים ו"ל (ברכות ס"ג) שאשתו וח' פלותיו ולדו כאחד ששה בכרס אחו: **ואומר** ברוך אתה בברך וגו'. שתהיה יציאתו מן העולם בלא חטא וכו' (ב"מ ס"ד), וזה יהיה באמצעות תלמוד תורה שתגן עליו מהחטא: **ואומר** יתן ה' את איביך וגו'. על דרך אומרו (דה"ב כ) ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים על בני עמון וזה שעיר וגו' וינגפו, ואמר רבותינו ו"ל (שמו"ר פ"ח) אין רנה אלא תורה: **ואומר** יצו ה' אתך את הברכה וגו', גם לא סדר ברכה זו למעלה עם הצלחות קניני הטובות כי שם מקומה ולא אחר מפלת אויב, בא להבטיח שלא יאָרע לו אשר יאָרע לבעל הבס אשר יתקנאו בו המקטרגים על שנעשה לו דבר חדש ושמשהו עליונים וזה הפך הטבע, וצא ולמד ממעשה רבא (תענית כ"ד) שהוריד גשמים שלא בעתם וכדומה לזה, אשר על כן אמר סמוך למאמר **יתן ה' את איביך וגו'** שזה הוא נס יצו ה' אתך את הברכה שלא ישלט עין הרע בזה, גם אמר **וברכה בארץ וגו'** פרוש שלא יאספו האמות עליכם לנקם נקמת

כנגד תלמוד תורה יעד ברכה ונתנה ה' עליון ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך, ופירש הכתוב שזה יהיה כנגד שכן אם שמע וגו' במה שגמר אמר כי תשמע בקול ה' אלהיך הרי שיעוד זה הוא כנגד שכן תלמוד תורה, והוא גם כן מכון אליו כי באמצעות התורה ישתנו למעלה מכל האמות שאינם בני תורה, ואמר עוד **ובאו עליך כל הברכות וגו'** פרוש, נוסף על יעוד ונתנה ה' עליון עוד לו ברכות אלו בשכר תורה, ואומר **והשיגך**. יתבאר על דרך אומרים ו"ל (לקוט ראובני פ' וקרא) כי האדון אלהי ישראל מדותיו רחמים על הדופק על רחמיו זמלא ה' משאלותיו להריק עליו טובה כאשר יחפץ אלא שבהגעת הטוב שהוא למטה ישפטו סנהדרין מעלה אם ראוי אם אינו ראוי לא יגיעו, לזה אמר והשיגך הברכות שזה הוא עקר ההבטחה שלא יתעכבו בכתבי דינים שלמטה: **והנה** תמצא שכל הברכות האמורות בענין מכונים כנגד שכן תלמוד תורה על זה הדרך, ואמר **ברוך אתה בעיר וגו'** על דרך אומרים ו"ל (ע"ז י"ט) דבר זה כתוב בתורה ושנוי בבבאיים ומשלש בכתובים כל העוסק בתלמוד תורה נכסיו מוצלחים, ואמר **ברוך פרי**

ונתנה וגו' הנה לו לומר יתנה ה' כי מאמרו ונתנה משמע שמוסיף על הקודם, ואולי שגזרת הכתוב הוא תשמע בקול ה', והכונה בזה כי על ידי עסק התורה יעלה במעלות לזכות שה' ידבר בו, והוא אומר **תשמע בקול ה' אלהיך**, עוד ימשך לה מהשמיעה לשמר ולעשות שהתורה מצלת מן החטא הרמוז בשמירה, גם תלמוד תורה גדול כחו שמביא לידי מעשה, והוא אומר **ולעשות** ועוד לה ונתנה ה' עליון וגו' וחזן מדרבננו יכון הכתוב לומר שצריך שיעסק בתורה כנגד מעלתם על הדברים שממקום קדוש עליון בא, והוא אומר **תשמע פרוש** תהיה שמיעתך אותם כפי ערך המדבר אותם שהוא ה' אלהיך, ועוד **לשמור ולעשות** על דרך אומרים ו"ל (אבות פ"ד) הלומד על מנת ללמוד מספיקין בידו ללמוד וללמוד על מנת לעשות וכו' ע"כ, הרי שמבחר הלמוד הוא לקיים, והוא אומר **אם שמוע תשמע וגו'** פרוש שתשמע לשמר ולעשות: **ונתנה ה' עליון וגו'**. הנה האדון חלק יעודי הטובה כנגד קיום המצוות כל אחד כפי מה שראוי לו, כללות המצוות הם ג' הרשומים בפסוק אם שמוע תשמע, והם תלמוד תורה, ושמירת לא תעשה, וקיום מצוות עשה,

(ו) בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ:

וּבְרוּךְ אַתָּה בְּמַעַלְךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּמַסְפָּקְךָ:

כ"ט – בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ • (כ"ט קו) שְׁתַּחֲוֹא יְצִיאָתְךָ מִן הָעוֹלָם בְּלֹא חַטָּא, כְּבִיאָתְךָ לְעוֹלָם.

♦ יום שישי י"ט אלול ♦

(ז) יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֲבִיךָ חַקִּים עָלֶיךָ נִגְפִים לִפְנֶיךָ
בְּדֶרֶךְ אַחֵר יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׂבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ
לִפְנֶיךָ:

ז יתן יי את בעלי דכבך דקימין עלך תבירין
גדמך בארמא חד יפקון לותך ובשבועא
ארחן יצקון מקדמך:

כ"ט – וּבִשְׂבָעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ • בֵּן דֶּרֶךְ הַנִּבְהָלִים לְבֵרִית, לִהְיוֹת מִתְפָּזְרִין לְכָל צַד.

(ח) יֵצֵאוּ יְהוָה אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל
מִשְׁלַח יָדְךָ וּבִבְרָכָךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ:

ח יפקד יי עמך ית ברכתא באופצרך ובכל
אושטות ידך ויברכנך בארעא דיי אלהך
יהב לך:

(ט) יְקִימְךָ יְהוָה לֹא לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָךְ
כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו:

ט יקימנך יי לה לעם קדיש כמא די קיים
לך ארי תשר ית פקודיא דיי אלהך ותמנך
בארצך דתקנן גדמוהי:

(י) וְרָאוּ פְּלִעְמֵי הָאָרֶץ כִּי שָׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ
וְיָרְאוּ מִפָּנֶיךָ:

י ויחיון כל עממי ארעא ארי שמא דיי
אתקרי עלך וידחלון מנך:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

כָּל א' שָׁאִין א' נִלְמַד מִחֻבְרוֹ, וְדִקְדָּק לומר וְהוֹתֵרָה ה' לטוֹבָה וְלֹא אָמַר בְּרוּךְ פְּרִי בִטָּנָה, לְפִי שִׁיעוּר זֶה הוּא מִדָּה טוֹבָה שֶׁמְכַנֶּנֶת כְּגַד שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהַכֹּנֶה הִיא כִּי לְפִי שֶׁבְּאַמְצָעוֹת שְׁמִירַת הָאֲדָם עֲצָמוֹ מִהֶעֱבְרוֹת לֹא יִדְבְּקוּ בּוֹ בְּחֵי הָרַע שֶׁמִּנֵּה יְסוּבֵב שֶׁהַבְּנִים הַיּוֹצֵאִים מִמֶּנּוּ יִהְיוּ מִבְּחִינַת הָרַע, וְעֵינִן מִה שֶׁבְּתִכְנוּ בְּאַרְץ בְּפִרְשֵׁת וִיחִי בְּפִסּוּק רֵאוּבֵן בְּכָרִי אֶתְּהָ וְיַעֲרִבּוּ לָךְ הַדְּבָרִים, לָזֶה אָמַר בִּיעוּר שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְהוֹתֵרָה ה' לטוֹבָה בְּפִרִי בִטָּנָה שִׁיְהִיו הַבְּנִים הַנוֹתֵרִים אַחֲרֶיךָ לְמִדָּה טוֹבָה וְלֹא לְמִדָּה רָעָה, וְאִמְרוּ בְּפִרִי בְּהִמּוֹתָהּ וּבְפִרִי אֲדֻמָּתָהּ לומר שֶׁמִּצַּד שְׁמִירַת מַלְּיֹת יִתְקַיְּמוּ בִּידוֹ ב' דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמוֹ שִׁיעוּר לְשֹׁכֵר תַלְמוּד תוֹרָה בְּכָתוּב לְמַעַלְתָּ: תוֹרָה י

תַּבַּת לוֹ לְהַעִיר שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל בְּמִקּוֹם הַמְּלָאכִים שֶׁבָּרָה ה' לוֹ לַעֲמֹד לִפְנֵי שֹׁקֵרָאִים קְדוּשִׁים דְּכְתִיב (דִּנְיָא ח) וַיֹּאמֶר אַחֵד קְדוֹשׁ, יָקִים ה' אוֹתָנוּ בְּמִקּוֹמָם לְעַם קְדוֹשׁ וְיִהְיוּ הַמְּלָאכִים שִׁירִים לָהֶם, וְכֵן אָמַר (בַּמִּדְבָּר כ"ג) כָּעַת יֹאמֶר לִיעֲקֹב וְגו' (בַּמִּדְבָּר פ"ב) וְאִמְרוּ וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ וְגו' גַּם זֶה הוּא מִכּוֹן כְּגַד שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי כָּל זֶמֶן שֶׁהָאֲדָם שׁוֹמֵר עֲצָמוֹ מִהֶעֱבְרוֹת אֵין צֶלֶם אֱלֹהִים עוֹבֵר מַעַל פָּנָיו וְכָל הַנִּבְרָאִים אֲדָם וּבְהֵמָה מוֹדַעֲנֵעִים מִמֶּנּוּ מִשְׁאֵ"כ הַמִּתְעַב מַעֲשִׂיו מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ הַצֶּלֶם וּכְמֹאֲמַר קִינן (בְּרַאשִׁית ד' י"ד) וְהָיָה כָּל מַצְאֵי וְגו': וְהוֹתֵרָה ה' לטוֹבָה בְּפִרִי בִטָּנָה, הַגֵּם שֶׁכָּבֹד אָמַר לְמַעַלָּה בְּרוּךְ פְּרִי בִטָּנָה, לְפִי שִׁיעוּר הָרִאשׁוֹן הוּא כְּגַד תַלְמוּד תוֹרָה וְיַעוּר זֶה הוּא כְּגַד שְׁמִירַת הַמִּצְוֹת לָזֶה הִצָּרָה לְפָרֹט שֹׁכֵר

הַנִּגְפִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב לְבָנָיו בְּמַעֲשֶׂה שָׂכָם (וַיִּשְׁלַח לֵיד לֵא: תוֹרָה ב ט) יְקִימְךָ ה' וְגו'. מִכָּאֵן עַד יִפְתַּח ה' לָךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטוֹב הוּא יַעוּר הַטוֹב שֶׁכְּגַד שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁרָשָׁם בְּתַבַּת לְשֹׁמֵר, וְהוּא מִה שֶׁגָּמַר אָמַר כִּי תִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה', וְאִמְרוּ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו לומר שֶׁלֹּא צָוָה ה' אֶלָּא עַל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא מְרַחֵם וְיַעוּר זֶה מִכּוֹן הוּא כְּגַד שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה כִּי בְּאַמְצָעוֹת שִׁיְהִי הָאֲדָם נִשְׁמֵר מִהֶעֱבְרוֹת יִקְרָא קְדוֹשׁ, דְּכְתִיב קְדוּשִׁים תִּהְיוּ וּפִירֵשׁ הַכְּתוּב הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ קְדוּשִׁים אִישׁ אִמּוֹ וְגו' וְאֵת שַׁבְּתִיתִי וְגו' אֵל תִּפְנֶה אֶל וְגו' וְשִׁאֲרֵי אוֹהֲרוֹת הָאֲמּוּרִים, וְגַם לְדְבָרֵי חו"ל (ויקרא פכ"ד) שֶׁעַל אוֹהֲרֵת הָעֲרִיּוֹת נֶאֱמַר קְדוּשִׁים, הִנֵּה הִיא בְּכָלֵל לְשֹׁמֵר, וְלָזֶה אָמַר כְּגַד שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה יְקִימְךָ ה' לוֹ לְעַם קְדוֹשׁ, וְדִקְדָּק לומר

משפיעים לעולם הרביעי, עשיה, שגם בו יאיר אלקות. ואף כאן: חבור ג' וד' (גמל דלים) בתפלין של ראש גורם להשפעה בעולם, השפעה על **כל עמי הארץ**. גם יש לומר, שחבור זה רומז לז' קניי המנוחה, שממנה אורה יוצאת לכל העולם.

וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ (כח, י) אֱלֹהֵי תַפְלִין שְׁבִירָאשׁ (ברכות ו, א) בתפלין של ראש יש חבור של ג' וד' - שיין של ג' ראשים ושיין של ד' ראשים. והנה ידוע שגוימ"ל דל"ת הנינו גמל דלים (שבת קד, א), ומבאר בחסידות, ששלישת העולמות, אצילות בריאה יצירה,

יא ויתרנגוד יי לטבא בולדא דמענה ויבולדא דבעירנה ובאבא דארענה על ארעא די קייים יי לאבדנה למתן לך:

(יא) והותרך יהוה לטובה בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיך לתת לך:

יב יפתח יי לך נח אוצרה טבא נח שמיא למתן מטר ארעך בעדנה וילכרכא נח כל עובדי ידך ותזוף לעממין סגיאין ואת לא תזוף:

(יב) יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר-ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה:

יג ויתנגוד יי לתקיף ולא לחלש ויהי ברם לעלא ולא תהי לתחתא ארי תקבל לפקודיא דיי אלהך די אנא מפקדה יומא דין למטר ולמעבד:

(יג) ונתנך יהוה לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כיתשבע אל-מצות יהוה אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמור ולעשות:

יד ולא תסטון מפל פתגמיא די אנא מפקד תכון יומא דין זמינא ושמאלא למתה בחר טעות עממיא למפלחון:

(יד) ולא תסור מפלהדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם: פ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יורדים חשב שגם הוא בן אחר שיעלה ירד ת"ל אל תירא וגו', והוא אומר ולא תהיה למטה, הטעם **בי תשמע וגו'** פרוש כנגד מצוות עשה כמו שגמר אמר **ולעשות**, וטעם שלא אמר בפרוש כי תעשה מצוות, לפי שיש מצוות כמה וכמה שאינם ביד האדם לעשותם, לזה אמר כי תשמע וגו' **ולעשות** פרוש תקבל עליך לעשות, וטעם אומר **לשמור** ביעור זה, בא הפתוב להודיע כי אין יעור למצוות עשה אלא אחר שהקדים להם שמירת מצוות לא תעשה, שאם לא בן זכאי רשעים תועבה, וכל מצוות שעושה בעל עברות שורה עליה סטרא אחרא ואינה עושה פרי, לזה הקדים לומר לשמר ואחר כך אמר ולעשות שהוא מעשה המצוות שעליו באו היעודים הטובים האמורים מיהותרך עד סוף: תורה יג

בא על ידי ישראל והעולם כלו נזון מתמצית עם בני ישראל ולהפך נזוין ישראל מתחת ידי האמות, לזה אמר והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה, ממנו, הדרך לומר ואתה לא תלוה, שאם לא בן אין הכר לברכה כי דרך העולם הוא שהגדולים והעשירים לווים זה מזה ולאחר מכן חוזר גם בן המלוה ולוה ממנו, לזה אמר ואתה לא תלוה וכן יהיה הכר למאמר והלוית, ואומר ונתנך ה' לראש וגו', פרוש שיהיו ישראל תחת ממקלת ראש העולם שהוא אלהי ישראל, ולא לזנב שהם שרי מעלה וכן תמיד יהיו במדרגה העליונה באומרם והיית רק למעלה ולא תהיה למטה, על דרך אומרים ז"ל (מדרש תנחומא ר"ס וצא) בפסוק (תק"י) ואתה אל תירא עבדי יעקב שראה יעקב בסלם עולים ואחר כך

(יב) יפתח ה' וגו'. מכאן מתחיל יעור הטוב שנגד מעשה המצוות עד לבסוף, ולזה גמר אמר **בי תשמע אל מצות ה' אלהיך** אלו מצוות עשה, והנה יעודים אלו הם מקננים כנגד קיום המצוות כי על ידי המצוות מתפתחים צדורי השפע ומתנחלים המדות העליונות: ואמר יפתח ה' לך בכנוי, שמבטיחו ה' שיתפתח לו פרוש בשבילו לבר, הכונה הגם שיסובבו אחרים לסתם, באמצעות הצדיק יפתח אוצר הטוב ושמ הטוב הוא סוד הנדר, והוא סוד (משלי י) צדיק יסוד עולם, ואומר **את השמים** הוא סוד השפעה עליונה למעלה בידוע לידועי חן, ואומר **והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה**, הנה ידוע שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום השפע של כל העולם

טו ויהי אם לא תקבל במימרא דיי אלהך למטר למעבד ית כל פקודוהי וקנימוהי די אנא מפקדנך יומא דין וזיתון עלך כל לוטא האליו וידבקנך :

(טו) וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְחֻקְתָּיו אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁגֹּנְךָ:

טז ליט את בקרתא וליט את בחקלא :

(טז) אָרוּר אַתָּה בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה:

יז ליט סלך ואצותך :

(יז) אָרוּר טַנְאָךְ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ:

יח ליט ולדא דמפך ואפא דארעך בקרי תוריך ועדרי ענך :

(יח) אָרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ שָׁנָה אַלְפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צִאנְךָ:

יט ליט את במעלך וליט את במקדך :

(יט) אָרוּר אַתָּה בְּבֵאָךְ וְאָרוּר אַתָּה בְּצִאתְךָ:

כ יגרי יי בך ית מארתא וית שגושיא וית מזופיתא ככל אושטות דך די מעבד עד דתשתצי ועד דתיבד בפריע מן קדם בישות עובדיך דשבקתא דחלתי :

(כ) יִשְׁלַח יְהוָה בְּךָ אֶת־הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמּוֹגֵרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְׁמֹךְ וְעַד־אֲבֹדְךָ מִמֶּהָר מִפְּנֵי רַע מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי:

כז יי המארה • חסרון, כמו: (ויקרא יג) "צִרְעַת מִמָּאֲרַת". המהומה • שגוש קול בהלות.

כא ידבק יי בך ית מותא עד דישתצי יתך מעל ארעא די את עלל לתמן למירתה :

(כא) יִדְבֶּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבָר עַד כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

ואין יסורין בלא עון, כי העון יוליד תחלואים בגוף כאומרו (דמ"ב) תִּסְרַךְ רַעְתְּךָ וְגו', וכן אומרו וְהוּא שְׁמִיךָ וְגו' על דרך אומנם ו"ל (והר"א ו) שְׁבִאֲמִצְעוֹת הַעֲבֵרוֹת יִסְתַּמְּנוּ פִּתְחֵי הַהִשְׁפָּעוֹת בְּסוּד (א"י י"ד) וְנִהְיָ יִחְרַב וְיִבֹשׁ, וכן אומרו יִתְנֶה ה' נֶגֶף וְגו' גם זה יסובבו הַעֲבֵרוֹת כְּרִמּוֹ בִּפְסוּק (קהל"ה) אֲשֶׁר יִשְׁלַט הָאֵדָם בְּאֵדָם לִרְעָ לוֹ, פְּרוֹשׁ לְסִבַּת הָרַע אֲשֶׁר לוֹ דְּבוּקָה בּוֹ כְּרִמּוֹ בִּמְאֹמֶר יִדְבֶּק ה' בך את הדבר, וכן כל הַקְּלָלוֹת הָאֲמֹרִים בְּעֵינֵי יִסּוּבּוּ מִמַּעֲשֵׂה הָרַע:

ואומרו וְהוּא בך לאות ולמופת כי העובר עברה אחת נרשמת על מצחו: ואומרו וְבוֹרְעָךָ עַד עוֹלָם כִּי נֶפֶשׁ אָדָם רַע עַל יְדֵי שְׂדֵבּוּקִים בַּה חֲלָקִי הִטְמָאָה כְּמוֹ שְׁאֲמָרְנוּ בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר יוֹלִידוּ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ בְּאֵר הַיֵּטֵב דְּבָר זֶה בְּפִרְשַׁת וַיְחִי בִּפְסוּק רַאבּוֹן בְּכָרִי אַתָּה, גַּם זֶה הוּא סוּד

(כא) יִדְבֶּק ה' וְגו'. עֲנֵשׁ זֶה וְקָלָלוֹת הָאֲמֹרֹת עַד וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזִנְבִּי, הֵם כְּנֶגֶד בְּטוֹל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְלִזְהָ גָמַר אִמֵּר וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת וְגו' כִּי לֹא שִׁמְעַת בְּקוֹל ה' לְשׁוֹמֵר מִצְוֹתָיו, הִרִי שְׁקָלָלוֹת הָאֲמֹרֹת בְּעֵינֵי הֵם עַל בְּטוֹל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהִמְשָׁכִיל יִבִּין בְּכָל הַקְּלָלוֹת שֶׁהֵם רָעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִהָעֲבֵרוֹת וְאוֹמְרוּ יִדְבֶּק ה' בך וְגו', לְפִי שֶׁהָעוֹבֵר אֶפְלוּ עֲבֵרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ חֶלֶק רַע שִׁיְהִי נִדְבֶּק בְּנַפְשׁוֹ לְטַמְאָה, וְהוּא סוּד תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ כִּידוּעַ, וְחֶלֶק הָרַע נִקְרָא דָּבָר עַל דְּרָךְ א"ל (תוס' מס' שְׁבַת פ"ט. ד"ה תוֹרָה) בִּפְסוּק (תְּהִלָּה ג) לִפְנֵי יָלֵךְ דְּבָר, שְׂיִדְבֵּר עַל ס"מ הָרָשָׁע שֶׁנִּקְרָא דְּבָר, וְיִדּוּעַ שְׁכָל בְּחֵי הָרַע הֵם עֲנִפּוֹי שֶׁל ס"מ וְיִקְרָאוּ עַל שְׁמוֹ, גַּם קָלָלֹת שֶׁחֲפַת וְקִדְחַת וְכו' הֵם דְּבָרִים הַמְּסוּבָּבִים מִהָעֲבֵרוֹת עַל דְּרָךְ אֲמִרָה בְּגִמ' (שְׁבַת נ"ה) אָמַר ר' אִמִּי אֵין מִיתָה בְּלֹא חֲטָא

(טו) וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע וְגו'. הַתְּנָה הַכְּתוּב עַל ג' דְּבָרִים תִּלְמִיד תוֹרָה, וְשִׁמְרַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְקִיּוֹם מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׂצָרִיךְ שִׁיְהִיו שְׁלִשְׁתָּם יַחַד, הַכְּנָה שֶׁהֵם שְׁלֹמֵד תוֹרָה אִם לֹא יִשְׁמַר, אוֹ אִם יִשְׁמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה, אוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁנֵיהֶם וְיִבְטֹל מִתְּלִמּוּד תוֹרָה, וְבָאוּ עָלָיו הַקְּלָלוֹת רַח"ל כְּאֲשֶׁר יִבָּאֵר מִה שְׁנוּגֵעַ לְכָל אַחַת מֵהֵנָּה עֲנֵשׁ כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עֲצָמוֹ, וְהַתְּחִיל בְּעֵנֶשׁ בְּטוֹל תִּלְמִיד תוֹרָה וְאָמַר אָרוּר אַתָּה בָּעִיר וְגו' עַד מֵאִמֵּר וְעַד אֲבֹדְךָ מִמֶּהָר אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי, הִרִי שֶׁהַקְּלָלוֹת הַחֲמֹרוֹת עַד עֲתֵה הֵם כְּנֶגֶד עֲזִיבַת הַתוֹרָה כִּי הָעוֹבֵב הַתוֹרָה כְּעוֹבֵב ה', וְכֵן תִּמְצָא שֶׁהַקְּפִיד ה' כָּל כֶּף עַל עֲזִיבַת הַתוֹרָה וְאָמַר (דמ"ב ט) עַל מֶה אֲבִידָה הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תוֹרָתִי, וְהוּא אֲמִירָנוּ כָּאֵן וְעַד אֲבֹדְךָ מִמֶּהָר מִפְּנֵי רַע מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי: תוֹרָה טז

(כב) וַיִּכְכֶּה יְהוָה בַּשַּׁחֲפֹת וּבַקְּדָחַת וּבַדִּלְקָת וּבַחֲרָר וּבַחֲרִב וּבַשִּׁדְפוֹן וּבִירְקוֹן וּרְדֹפוֹ עַד אֲבֹרָה:
כב וַיִּמְחַנֵּךְ יי בַּשַּׁחֲפֹתָא וּבַקְּדָחַתָא וּבַדִּלְקָתָא וּבַחֲרָרָא וּבַחֲרִיבָא וּבַשִּׁדְפוֹנָא וּבִירְקוֹנָא וּרְדֹפוֹ עַד דְּתִיבֵד:

יביא עליך גיסות. ובשדפון וירקון. מפת תבואה שבשדות. שדפון. רוח קדים, אשילד"ה בלע"ז (זאנענפערבראנט). ירקון. יבש, ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון, קמ"א בלע"ז (נעלב). עד אבדה. תרגום: 'עד דתיבד', כלומר עד אבוד אותך, שתכלה מאליך.

כ"י. בַּשַּׁחֲפֹת. שִׁבְשְׁרוּ נִשְׁחַף וְנִפְחַח. וּבַקְּדָחַת. לְשׁוֹן: (דברים לב) "כִּי אֶשׁ קָדַחָה בְּאַפִּי", וְהוּא אֵשׁ שֶׁל חוּלִי, מְלוּוֹי בִּלְעִי"ז (פיבער היטן), שְׁהִיא חֲמָה מְאֹד. וּבַדִּלְקָת. חֲמָה יוֹתֵר מִקְּדָחַת, וּמִיגֵי חֲלָאִים הֵם. וּבַחֲרָר. חֲלִי הַמְחַמֵּמוֹ תוֹךְ הַגּוֹף, וְצִמָּא תְּמִיד לְמִים, וּבִלְעִי"ז אַשְׁרִינְמַט (בראנד) לְשׁוֹן: (איוב ל) "וְעֲצָמֵי חֲרָה מִנִּי חָרִב", (ירמיה ו) "נָחַר מִפּוֹת מְאֹשׁ". וּבַחֲרִב.

(כג) וַהֲיוּ שְׁמִיךְ אֲשֶׁר עַל-רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת וְהָאֲרִץ אֲשֶׁר-תַּחְתֶּיךָ בְּרִזָּל:
כג וַיהוֹן שְׁמִיךְ דִּי עֲלֵי רִישְׁךָ חֲסִינִין פְּנִחְשָׁא מִלְּאֲחָתָא מְטָרָא וְאַרְעָא דִּי תַחוּתְךָ תַּקִּיפָא כְּפִרְזָלָא מִלְּמַעַבַּד פְּרִין:

בעולם, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיעה, והיא מרקבת פרותיה, וכאן הוא אומר: שמיך נחשת וארצך ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף-על-פי שלא יריקו מטר, מפל-מקום לא יהיה חרב של אבדן בעולם, והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע ואין הפרות מרקיבין, ומפל-מקום קללה היא בין שהיא פנחשת בין שהיא כברזל, לא תוציא פרות, וכן השמים לא יריקו מטר.

כ"י. וַהֲיוּ שְׁמִיךְ אֲשֶׁר עַל-רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת. קָלָלוֹת הָלָלוּ, מִשֶּׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָרָן, וְשִׁבְהֵר סִינֵי מִפִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲמָרָן כְּמִשְׁמָעָן. וְכֵן נֶאֱמַר: (ויקרא כו) "וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ לִי, וְאִם תִּלְכוּ עִמִּי קָרִי", וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, יִדְבֹּק ה' בְּךָ... יִכְכֶּה ה'", הֵקֵל מִשֶּׁה בְּקָלָלוֹתָיו לְאֲמָרָן בִּלְשׁוֹן יְחִיד, וְגַם כֵּן בְּקָלָלָה זֶה הֵקֵל, שֶׁבְּרָאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר: (שם) "אֵת שְׁמִיכֶם כְּבִרְזֵל וְאַרְצְכֶם כְּנָחוּשָׁה", שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַשָּׁמַיִם מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שְׁאִין הַבְּרִזָּל מְזִיעַ, וּמִתּוֹךְ כֵּן יֵהָא חֲרִב

(כד) יִתֵּן יְהוָה אֶת-מִטְר אֲרָצְךָ אֲבָק וְעָפָר מִן-הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עֲלֶיךָ עַד הַשְׁמֹדָה:
כד יִתֵּן יי יֵת מִטְר אֲרָעָךְ אֲבָקָא וְעָפָרָא מִן שְׁמַיָּא יַחֲוֵת עֲלֶיךָ עַד דְּתַשְׁתַּצִּי:

את עשב הזרעים שהן לחים מן המים, ונדבק בהם ונעשה טיט ומתיבש, ומרקיבין.

כ"י. מִטְר אֲרָצְךָ אֲבָק וְעָפָר. (תענית א) זִיקָא דְּבִתֵּר מְטָרָא. מִטְר יוֹרֵד וְלֹא כָּל צָרְכּוֹ, וְאִין בּוֹ כְּדִי לְהַרְבִּיץ אֵת הָעָפָר, וְהַרוּחַ בָּאָה וּמַעֲלָה אֵת הָאֲבָק, וּמִכֻּסָּה

(כה) יִתְּנֶךָ יְהוָה נֶגֶף לִפְנֵי אֵיכֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תַּצֵּא אֵלָיו וּבִשְׁבָעָה דְּרָכִים תִּגְוֶי לִפְנָיו וְהִיטָה לְעֹזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ:
כה יִתְּנֶךָ יי תִּבְרִי קָדָם סְנָאךָ בְּאַרְחָא תְּדָא תְּפֹק לְוִתָּהּ וּבִשְׁבָעָא אֲרָחִין תַּעְרוֹק מִקְדָּמוֹהִי וְתַהִי לְיֵזַע לְכָל מַלְכּוֹת אֲרָעָא:

כ"י. לְעֹזָה. לְאִימָה וּלְיֵזַע, שְׁיִזְעוּ כָּל שׁוֹמְעֵי מִכּוֹתֶיךָ מִמֶּךָ, וַיֹּאמְרוּ: 'אִוִי לָנוּ, שֶׁלֹּא יָבֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ שָׁבָא עַל אֱלֹהִי'.

(כו) וְהִיְתָה נִבְלָתְךָ לְמֹאכָל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ וְאִין מַחְרִיד:
כז ימחנה יי בשחנה מצרים ובטחורין
ובגרבא ובחרים יביש די לא תכול
לאתפאה:

(כו) יִכְכָּה יְהוָה בְּשָׁחִין מִצְרַיִם וּבִטְחָיִים וּבְגָרֵב
וּבְחָרִים אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהִרְפּוֹא:
כז יי בשחין מצרים רע הנה מאד: לח מבפנים ויבש מבחוץ, פדאיתא ב'כורות' (דף מא). גרב. שחין
לח. חרס. שחין יבש פחרס.

(כח) יִכְכָּה יְהוָה בְּשָׁגְעוֹן וּבְעוֹרוֹן וּבְתַמְהוֹן לֵבָב:
כז יי ובתמהון לבב, אטם הלב, אשטורדישוין בלע"ז.
כח ימחנה יי בטפשוותא ובסמיותא
ובשעממות לבא:

(כט) וְהָיִית מִמַּשֵּׁשׁ בַּצְּהָרִים כַּאֲשֶׁר יִמַּשֵּׁשׁ הָעוֹר
בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶיךָ וְהָיִית אֶךְ עָשׂוּק
וְגִזּוּל פְּלִהֲיָיִם וְאִין מוֹשִׁיעַ:
כז יי עשוק. בכל מעשיך יהיה ערעור.

(ל) אִשָּׁה תֹאדָשׁ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁכְּבָנָה בֵּית תְּבִנָּה
וְלֹא־תֵשֵׁב בּוֹ פֶּה־רָם תִּפְעַע וְלֹא תִחְלָלְנוּ:
כז יי ישגלנה. לשון שגל פילגש, והכתוב פנהו לשבח: ישכבנה, (מגילה כח) ותקון סופרים הוא זה. תחללנו.
בשנה הרביעית, לאכל פרו.

(לא) שׁוֹרֶךְ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֶמְדְּךָ
גִּזּוּל מִלִּפְנֵיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ נִתְּנוֹת לְאִיכֹר
וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ:
כז יי לא תורך. זה נכס לעיניך ולא תיכול מנה
חמרך זה אגס מחמדך ולא ישוב לך ענך
מסירין לבצלי דבך ולית לך פרוק:

(לב) בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נִתְּנִים לָעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוֹת
וּכְלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לֹא־יָדָךְ:
כז יי וכלות אליהם. מצפות אליהם שישבו, ואינם שבים. כל תוחלת שאינה באה, קרויה: 'כליון עינים'.

(לג) פְּרִי אֲדָמְתְּךָ וּכְלִי־יַעַדְךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־
יָדַעְתָּ וְהָיִית רַק עָשׂוּק וְרָצוּן כָּל־הַיָּמִים:
כז יי לג אבא דארעך וכל לאותך וכול עמא די
לא ידעת ותהי ברם עשיק ורעיע כל
יומא:

(לד) וְהָיִית מִשְׁגָּע מִמְּרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:
(לה) יִכְכָּה יְהוָה בְּשָׁחִין רָע עַל־הַפְּרִיִּים וְעַל־הַשְּׁקִיּוֹם
אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהִרְפּוֹא מִכָּה רַגְלְךָ וְעַד קִדְמֶךָ:
כז יי לה ימחנה יי בשחנה בישא על רכביא ועל
שמיא די לא תכול לאתפאה מפרסת רגלך
ועד מוכך:

לו יגלי יי יתך וית מלךך די תקים עלך לעם
די לא ידעת את ואבהתיך ותפלח תמן
לעממיא פלחי טענתא אעא ואבנא :

(לו) יולך יהוה אתך ואת-מלכך אשר תקים עליך
אל-גוי אשר לא-ידעת אתה ואבתך ועבדת שם
אלהים אחרים עץ ואבן:

לו ותהי לצדו למתל ולשועי בכל עממיא
די ידברנך יי לתמן :

(לו) והיית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים
אשר-ינהגך יהוה שמה:

(לעיל ו) "ושננתם", ידברו בך, וכן תרגומו: 'ולשועי',
לשון ספור, ואשתעי.

כ"י • לשמה • אש"ו אשטורדישו"ן, כל הרוצה אותך
ישום עליך. למשל • כשתבא מכה רעה על אדם,
יאמרו: 'זו דומה למפת פלוגי'. ולשנינה • לשון

לח בר זרע סגי תפק לחקלא וזער תכנוש
ארי יחסלגה גובא :

(לח) זרע רב תוציא השדה ומעט תאסף כי יחסלגו
הארבה:

כ"י • יחסלגו • יכלגו, ועל שם כך נקרא 'חסיל', שמכלה את הכל.

לט פרמין תצוב ותפלח וחמרא לא תשתי
ולא תכנוש ארי תיכלגה תלעתא :

(לט) פרמים תטע ועבדת ויין לא-תשתה ולא תאגר
כי תאכלגו התלעת:

מ זיתין יהון לך בכל תחומך ומשחא לא
תסוף ארי יתרון זיתך :

(מ) זיתים יהיו לך בכל-גבולך ושמן לא תסוף כי
ישל זיתך:

כ"י • כי ישל • ישיר פרותיו, לשון (לעיל יט) "ונשל הפרזל".

מא בגין ובגן תוליד ולא יהון לך ארי יתרון
בשכיא :

(מא) בגנים ובגנות תוליד ולא-יהיו לך כי ילכו בשכוי:

מב כל אילנך ואבא דארעך יחסגנה סקאה :

(מב) כל-עצך ופרי אדמתך יירש הצלצל:

ולא לשון הורשה וגירושין, שאם כן היה לו לכתב:
יורש.

כ"י • יירש הצלצל • יעשנו הארבה רש מן הפרי.
יירש • יעני. הצלצל • מין ארבה, ואי אפשר לפרש
"יירש" לשון ירשה, שאם כן היה לו לכתב: יירש.

מג תותב ערל די בינך יהי סליק על מקף
לעלא לעלא ואת תהי גחת לתחתא
לתחתא :

(מג) תגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה
ואתה תרד מטה מטה:

מד הוא יוזפנך ואת לא תזפנה הוא יהי
לתקיף ואת תהי לחלש :

(מד) הוא ילך ואתה לא תלוגו הוא יהיה לראש
ואתה תהיה לזנב:

מה זיתון עלך כל לוטנא האלין וירדפנך
וידבקנך עד דתשתעי ארי לא קבלתא
למימרא דיי אלהך למטר פקודיה
וקמיה די פקדך :

(מה) ובאו עליך כל-הקלות האלה וירדפוך
והשיגוך עד השמדך בלא שמעת בקול יהוה
אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוך:

(מו) וְהָיוּ בְךָ לְאֹת וּלְמוֹפֶת וּבִזְרַעְךָ עַד-עוֹלָם:

מו ויהיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם:

(מז) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא-עֲבַדְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

מז חלף די לא פלחמא קדם יי אלהך
בחדוה ובשפירות לבא מסגי כלל:

בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כָּל:

ישי"מ מרב כל. בעוד שהיה לך כל טוב.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(מו) תחת אשר לא עבדת וגו'. ענש זה והבא אחריו עד אומרו אם לא תשמר הוא נגד בטול מצוות עשה שרשם בפסוק (כח) אם לא תשמר לעשות וגו', ואמר **תחת אשר לא עבדת את ה'** פרוש לעשות מצוות אשר צוה לעשות בשמחה לזה ועבדת את איביך ברעב ובצמא וגו', אתה פרקת על המצוה מעליך יתן איביך על פרול על צנארה, ונעשים אלו הם מכונים כנגד פריקת על מצוות עשה, אתה שלא רצית לטרוח להבין ולהשפיל סדר מעשה המצוות ישא ה' עליך גוי אשר לא תשמע לשונו וגו' וכן בלן:

ונמר אמר אם לא תשמר לעשות להודיע כי על קיום מצוות עשה הוא מעניש, וכלל כל מצוות עשה במצות היראה כי היא מצות עשה כמו שכתב רמב"ם בתחלת ספר המדע (הל' יסודי התורה פ"ב) וז"ל השם הנכבד וכו' מצוה ליראה וכו' וטעם שלא אמר אם לא תעשו, בתבתי למעלה (כ"ב) טעם שלא יחייב לעשות בדרך כלל אלא לשמר לעשות בשביבות לידו ובשישיגי לעשות:

או אפשר שפסוק זה בא לומר על דרך אומרו (והקרא כ"ג) ואם באלה לא תנסו לי פרוש שאם אחר כל האמור לא ישמר לעשות וגו' ליראה ה' הנכבד והנורא, שאחר שהביא עליו כל הקללות יהיה בעיניו נורא מאד כי ראה אשר יסרו, ודקדק לומר **תשמר לעשות** כנגד מצוות לא תעשה ומצוות עשה, והודיע שפליא ה' עוד בו מכות גדולות וכל האמור בענין, וגמר אמר **ונשאתם במתי מעט וגו'** תחת אשר וגו' **כי לא שמעת בקול ה' אלהיך** זה כנגד מה שלא עשה תשובה על בטול תלמוד תורה, והיה

כאשר שש וגו' לכל יאמר אדם אחר שידענו כי ה' אלהינו מדותיו בלן מדות החסד והרחמים ימנעוהו מהאריך עוד בצרות וירף ידו, לזה הודיע כי שמחה היא לו כאשר שש וגו' וכפי זה אין הטבע קץ מהשמחות, וכיצא בזה אמר הכתוב (משלי י"א) באבד רשעים רנה, וכן דרשו רבותינו ז"ל (סנהדרין ל"ט) בפסוק (מ"א ב') ותעבר הנה שהיה באבד אחאב בן עמרי רנה לפני ה', וינתן תרגום ישיש ה' יחדי ממך דה' עליכו עממין נכראין וכו' ודקדק ישיש פעל יוצא לאחרים, אף על פי כן פשוט הכתוב אינה נעקרת ממקומה וכמו שתרגם אגקלוס, אלא שיונתן בן גזיאל דרש הכתוב:

וראיתי להעיר למה לא נאמרו נחמות בקללות האלו בסדר האמור בקללות שבפרשת בחקתי, גם יש להעיר למה כפל הקללות ולא הספיק קללות שאמר בפרשת בחקתי:

ונראה כי הצרך לכפל הקללות לפי שקללות שבפרשת בחקתי נאמרו לכללות ישראל שכן נאמרו בלם בלשון רבים מתחלתם ועד סופם, ויש מקום לומר שאם חלק מישראל ייטיבו מעשיהם אין ה' מקפיד על חלק המרשיע, לזה באו קללות האמורים בפרשה זו ונאמרו בלן בל' יחיד, ונתפון לדבר בין בערך יחיד ממש בין בערך חלק מישראל הגם שיהיו רבים בערך כללות ישראל יתיחס להם יחיד, ולזה תמצא שאמר והיו **שמיך אשר על ראשך וגו' ישא ה' עליך** גוי מרחק, זה כנגד חלק מישראל הגם שהם רבים יאמר להם לשון יחיד מטעם שכתבנו, ואמר גם כן אשה תאדש וגו' בית תבנה וגו' סתמו ביחיד ממש:

ומעתה הרוחנו למה לא נאמרה נחמה בהם, כי לא נאמרה נחמה

אלא בקללה שהם לכללות ישראל כי לא יעזובם לכלותם ושיזכר להם ברית אבותם גם יזכר הארץ, משא"כ היחידים מהם כי ירשיעו אש תאכלם עד עולם, והלא תמצא שצוה ה' לאבד עיר מישראל ולשומה תל עולם והיא עיר הנדחת, ואין צריך לומר אדם כי ירשיע להמיתו בבית דין, ומה נחמה יש לזה אחר אובדו, וכן תמצא בפרשת נצבים כשהזכיר ה' רשעת משפחה אחת ושכט אמר (בס"ט) ומוקח ה' את שמו וגו' ולא הזכיר נחמתו, וכמו כן בקללות האמורים בפרשה זו להיותם ליחידים מישראל, ואל יקשה בעיניך מה שדבר הכתוב ב' או ג' תבות בפרשה זו בלשון רבים באמרו **ונשאתם מתי מספר, להאביר אתכם,** והתמפרתם, כי אחר שקדם לדבר בלשון יחיד לא הקפיד לגמר אמר בלשון רבים, כי הדברים מובנים שכל רבים שביחידים הוא אומר, והעד לאיביך לשון יחיד:

ואם תאמר והיה לו לומר קללות שבבחקתי בלשון יחיד ולא היה צריך לכפל קללות אלו, שהייתי אומר שלא יעניש הכתוב כל הענש החמור אלא ליחידים אבל לכללות ישראל לא, או הגם שנאמר שחטאם גדול ונלמד מענש היחידים אין לנו הבטחת הנחמה שיוזר ה' ברית האבות, תלמוד לומר קללות שבבחקתי לומר שגם הכללות יענשו בזה, וכי יש להם נחמה לכל יפר ה' ברית אבותינו ושב את שבותנו:

נמצינו אומרים שיענש ה' על בטול תלמוד תורה, ועל העובר על מצוות לא תעשה ועל המבטל מצוות עשה, והגם שאמרו בגמרא (מנחות מ"א) שאין מענישים על עשה אלא בעדן רתחא, יש מצוות עשה שחייבין עליהם

(מח) וְעַבְדְּתָ אֶת־אֱלֹהֵי אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ
בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבְחָסֶר כֹּל וְנָתַן עַל בְּרוֹלְךָ
עַל־צוּאֲרֶךְ עַד הַשְּׂמִידוֹ אֹתָךְ:

מח ותפלה ית בעלי דבך די יגרוה יי בך
בכפא ובצחוקא ובפרטיליתא ובחסירות
כלא ויתן גיר פרזלא על צוארך עד
דישמיצי יתך:

(מט) יִשָּׂא יְהוָה עָלֶיךָ גֹּי מֵרַחֵק מִקְצֵה הָאָרֶץ
כְּאִשֶּׁר יֵדָאָה הַנָּשֵׁר גֹּי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ:

מט ייתי יי עלך עם מרחיק מסיפי ארעא
כמא די משתדי נשרא עמא די לא תשמע
לישנה:

כס"א כְּאִשֶּׁר יֵדָאָה הַנָּשֵׁר • פֶּתָאם, וְדָרָךְ מִצְלַחַת | וְכֵן: (בראשית מא) "תִּשְׁמַע חִלּוֹם לִפְתָּר אוֹתוֹ", וְכֵן: (שם)
וְנִקְלּוּ סוּסֵיוֹ. לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ • שְׁלֹא תִכִּיר לְשׁוֹנוֹ, | (מב) "כִּי שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף", אִינִיטִינִדֶּר"י בִּלְע"ז (פערשטעהען).

(ג) גֹּי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים לְזֶקֶן וְנָעַר
לֹא יֵחֹן:

ג עם תקיף אפיין די לא יסב אפיין לסבא
ועל זנקא לא מרחם:

(נא) וְאָכַל פְּרִי בְהֵמָתְךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ עַד הַשְּׂמִידָךְ
אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂאִיר לָךְ דָּגֶן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁנֶּר אֶלְפִיד
וְעִשְׂתֵּרֶת צִאנֶךָ עַד הָאִבִּידוֹ אֹתָךְ:

נא ויכיל ולדא דבעירך ואבא דארעך עד
דתשמיצי די לא ישאר לך עבדא חמרא
ומשחא בקרי תוריד ועדרי ענה עד דיובד
יתך:

(נג) וְהֵצֵר לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת חֲמֹתֶיךָ הַגְּבוּחָת
וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אֵתָּה בְּטֶחַ בָּהֶן בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצֵר
לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אַרְצֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָךְ:

נג ויעק לך בכל קרניך עד דיקבש שוריך
רמא ובריכא די את רחין לאשתובא בהן
בכל ארעך ויעק לך בכל קרניך בכל ארעך
די יבב יי אלהך לך:

כס"ב עַד רֶדֶת חֲמֹתֶיךָ • לְשׁוֹן רִדּוּי וְכַבוּשׁ.

(גג) וְאָכַלְתָּ פְּרִי־בִטְנֶךָ בָּשָׂר בְּנִיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר־יֵצִיץ
לָךְ אֱלֹהֶיךָ:

גג ויכיל ולדא דמעך בשר בניה ובנותיך די
יבב לך יי אלהך בצירא ובצמא דיעק לך
סנאך:

כס"ג וְאָכַלְתָּ פְּרִי בִטְנֶךָ בָּשָׂר בְּנִיךָ וּגֹ' בְּמִצּוֹר • מִחֲמַת שְׂיָהּיו צָרִין עַל הָעִיר, וְיִהְיֶה שֵׁם מִצּוֹק, עֲקַת רַעְבוֹן.

(גד) הָאִישׁ הָרָךְ בְּךָ וְהָעֹנֵג מֵאִד תִּרַע עֵינָיו בְּאֲחִיו
וּבְאִשֶּׁת חֵיקוֹ וּבִיתֵר בָּנוּ אֲשֶׁר יוֹתִיר:

גד גברא דרפיך בך ודמפנך לחדא תבאש
עינה באחיה ובאשת קמה ובשאר בנויה
די ישאר:

כס"ד הָרָךְ בְּךָ וְהָעֹנֵג • הוּא "הָרָךְ" הוּא "הָעֹנֵג", | אָחֵד, אָף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְפָנֵק וְדַעַתוֹ קָצָה בְּדָבָר
לְשׁוֹן פְּנוּק, ו"מִהֶתְעַנֵּג וּמְרֹךְ", מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שְׂשֻׁנֵּיהֶם | מאוס, ימתק לו לרעבוננו בשר בניה ובנותיו, עד כי

תרע עינו בכניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר | הרחמני ורף הלכב, מרב רעבתנות ותאכזרו, ולא
בניו - אחיהם, אשר יאכל. דבר אחר: "הרף בך", יתנו מבשר בניהם השחוחים לבניהם הנותרים.

(נה) מתת | לאחד מהם מבשר בניו אשר יאכל |
מבלי השאיר-לו כל במצור ובמצוק אשר יציק |
לך איבך בכל-שעריך:

(נו) הרפה בך והעננה אשר לא-נפתה כה-רגלה |
הצג על-הארץ מהתענג ומרוד תרע עינה באיש |
חיקה ובבנה ובבתה:

כ"י - תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה. הגדולים.

(נז) ובשליטה היוצת | מפין רגליה ובבניה אשר |
תלד ביי-תאכלם בחסר-כל בסתר במצור ובמצוק |
אשר יציק לך איבך בשעריך:

כ"י - ובשליטה. בניה הקטנים. בכלן תהא עינה צרה בשתאכל את האחד מליתן לאשר אצלה מן הבשר.

(נח) אם-לא תשמר לעשות את-פלדברי התורה |
הזאת הפתבים בספר הזה לראה את-השם |
הנכבד והנורא הזה את יהוה אלהיך:

(נט) והפלא יהוה את-מפתך ואת מפות זרעך מפות |
גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים:

כ"י - והפלא ה' את-מפתך. מפלאות ומבדלות משאר מפות. ונאמנות. לפרך, לקים שליחותם.

(ס) והשיב בך את כל-מדוה מצרים אשר יגרת |
מפניהם ודבקו בך:

כ"י - אשר יגרת מפניהם. מפני המכות, כשהיו |
ישראל רואים מכות משנות הבאות על מצרים, היו |
יראים מהם שלא יבואו גם עליהם, תדע שכן כתיב:

(סא) גם כל-חלי וכל-מזה אשר לא כתוב בספר |
התורה הזאת יעלם עליך עד השמרך:

כ"י - יעלם. לשון עליה.

(נז) מפות גדלת ונאמנות וחלים |
רעים ונאמנים. אומרו נאמנים |
נתפנו לומר שהגם שיעשו להם רפואה |
טבעית שיוסרו בה אף על פי כן |
נאמנים בשליחותם מהם לא יועזו עד |
בא דבר ה' לסור ממנו: תורה ס

(כב) וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת אֲשֶׁר הָיִיתֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שִׁמְעַת בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

סב וְתִשְׁתַּאֲרוּן בְּעַם זֶעַר חֲלָף דִּי הַוִּיתוּן כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא לְמִסְגֵּי אָרִי לֹא קִבְּלִיתֶם לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ:

כ"ב וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת וְגו' • מועטין חלופ מרבין.

(כג) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֹתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֹתְכֶם בֶּן יִשְׂשִׁי יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֹתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֹתְכֶם וּנְסַחֲתֶם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־אַתֶּה בְּאֶשְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ:

סג ויהי כמא דחדי זי עליכון לאוטבא יתכון ולאסגאח יתכון בן יחדי זי עליכון לאובדא יתכון ולשצאח יתכון ותשטלון מעל ארעא דאת עלל לממן למירתה:

כ"ג בֶּן יִשְׂשִׁי ה' • (מגילה י) אֶת אוֹיְבֵיכֶם עֲלֵיכֶם, לְהַאֲבִיד וְגו' • וְנְסַחֲתֶם • לשון עקירה, וכן: (משלי טו) "בֵּית גָּאִים יִסַּח ה'".

(כד) וְהִפִּיצֶךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־ קֵצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדְּךָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יַדְעֶת אֶתֶּה וְאַבְחִיךָ עַץ וְאַבֵּן:

סד ויבדרנך זי בכל עממא מספי ארעא ועד ספי ארעא ותפלח תמן לעממא פלחי טענתא די לא ידעת את ואבדתך אעא ואבנא:

כ"ד וְעַבְדְּךָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • פתגומו, לא עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגלגליות לכמרי עבודת כוכבים.

(כה) וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא־יְהִיָּה מְנוּחַ לְכַף־רִגְלְךָ וְנָתַן יְהוָה לָךְ שֵׁם לֵב רָגֹז וְכָלִיוֹן עֵינָיִם וְדַאֲבוֹן נֶפֶשׁ:

סה ובעממא האנון לא תנוח ולא יהא מנוח לפרסת רגלך ויתן זי לך תמן לב דחל וחסכת ענין ומפסן נפש:

כ"ה לֹא תִרְגִּיעַ • לא תנוח, כמו: (ישעיה כח) "וְזֹאת הַמְּרָעָה". לֵב רָגֹז • לב חרד, פתגומו: 'דחל', כמו: "שאל מתחת רגזה לך", (שמות טו) "שָׁמְעוּ עַמִּים וְזֹאת הַמְּרָעָה".

ז"ה לֹא תִרְגִּיעַ • לא תנוח, כמו: (ישעיה כח) "וְזֹאת הַמְּרָעָה". לֵב רָגֹז • לב חרד, פתגומו: 'דחל', כמו: "שאל מתחת רגזה לך", (שמות טו) "שָׁמְעוּ עַמִּים

(כו) וְהָיוּ חֲיִיךָ תְּלָאִים לָךְ מִנֶּגֶד וּפְחַדְתָּ לִילָה וְיוֹמָם וְלֹא תֵאֱמִין בַּחֲיִיךָ:

סו ויהיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויום ליליא ויממא ולא תהימין בחייה:

כ"ו חֲיִיךָ תְּלָאִים לָךְ • על הספק, כל ספק קרוי 'תלוי': 'שָׁמַא אֲמוֹת הַיּוֹם בַּחֲרִב הַבָּאָה עֲלֵינוּ'. (מנחות ק"ג) וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מִן הַשּׁוּק. וְלֹא תֵאֱמִין בַּחֲיִיךָ • זֶה הַסּוּמָךְ עַל הַפֶּלֶטֶר.

(כז) בִּבְקָר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עָרֹב וּבַעֲרֹב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בְּקָר מִפֶּחַד לִבְבְּךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

סז בצפרא תימר מן יתן רמשא וברמשא תימר מן יתן צפרא מתוהות לבך די תהי תנה ומחזו עיניך די תהי חזי:

כ"ז בִּבְקָר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עָרֹב • (סוטה מט) וְיִהְיֶה הָעָרֹב שֶׁל אִמָּשׁ. וּבַעֲרֹב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בְּקָר • שֶׁל שְׁחִרְיָת,

ז"ה בִּבְקָר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עָרֹב • (סוטה מט) וְיִהְיֶה הָעָרֹב שֶׁל אִמָּשׁ. וּבַעֲרֹב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בְּקָר • שֶׁל שְׁחִרְיָת,

סח וְהִשְׁבֵּךְ יְיָ מִצְרַיִם בְּסִפְיָן בְּאֶרְחָא דִּי
אֲמַרְתִּי לָךְ לֹא תוֹסֵף עוֹד לְמַחְזִיגָה וְתִזְדַּבְּנוּן
תַּמָּן לְבַעֲלִי דְבִכָּךְ לְעַבְדִּין וּלְאִמָּהֶן וְלִית
דְּקִנְהָ:

(סח) וְהִשְׁבֵּךְ יְיָ מִצְרַיִם בְּאֶנְיוֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
אֲמַרְתִּי לָךְ לֹא-תִסְיֹף עוֹד לְרֹאשָׁתָהּ וְהִתְמַכְּרָתָם
שֵׁם לְאִיבִיד לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קִנְהָ: ס

וועט זיך אליין וועלן פערקויפן, וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֶשׁ "וְהִתְמַכְּרָתָם",
בְּלִשׁוֹן 'וְנִמְכְּרָתָם' עַל-יְדֵי מוֹכְרִים אַחֲרִים, מִפְּנֵי
שְׂנְאָמַר אַחֲרָיו: "וְאִין קִנְהָ".

כ"ט • בְּאֶנְיוֹת • בְּסִפְיָנוֹת בְּשִׁבְיָהּ. וְהִתְמַכְּרָתָם שֵׁם
לְאִיבִיד • אַתָּם מְבַקְשִׁים לְהִיּוֹת נִמְכָּרִים לָהֶם לְעַבְדִּים
וּלְשִׁפְחוֹת. וְאִין קִנְהָ • כִּי יִגְזְרוּ עָלֶיךָ הֶרֶג וּכְלִיוֹן.
וְהִתְמַכְּרָתָם • בְּלַעֲז' אִיפּוּרוֹוֹנְדֵרִי"ן ווי"ש (אין איהר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך יט עמ' 932 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וְהִתְמַכְּרָתָם שֵׁם לְאִיבִיד – לְמַעֲלִיאוֹת

נִפְּלוּ לְמִטָּה מִטָּה בְּיוֹתֵר, הָרִי מִזָּה מוֹכֵן שֶׁשָּׂרָשָׁם בְּקִדּוּשָׁה
הוּא בְּמָקוֹם נֶעֱלָה יוֹתֵר מִשְׁרָשׁ הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ לְקִלְיַת
נוֹגַהּ, וְכִלְל הַיָּדוּעַ "כָּל הַגְּבוּהָ יוֹתֵר נוֹפֵל לְמִטָּה יוֹתֵר" (ראה
בארוכה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואל"ף). וְלָכֵן, כְּאֲשֶׁר
מְבַרְרִים וּמְהַפְּכִים גַּם נִיצוּצוֹת אֵלוּ (שְׂבָג' קְלִיפוֹת הַטְּמָאוֹת)
נִמְשָׁךְ אֹדֶר נֶעֱלָה יוֹתֵר מִשְׁרָשׁ בְּבִירוֹר הַנִּיצוּצוֹת שֶׁבְּקִלְיַת
נוֹגַהּ.

וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּ"וְהִשְׁבֵּךְ ה' מִצְרַיִם גו'", שֶׁהַכּוֹנֵן
בְּכָל דְּבָרֵי הַתּוֹכְחָה הֵיא לְבֹא לְמַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה "וְהִשְׁבֵּךְ".
וְעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה "וְהִתְמַכְּרָתָם שֵׁם לְאִיבִיד לְעַבְדִּים
וּלְשִׁפְחוֹת", שֶׁאֲפִילוּ מִבְּחִינַת "שֵׁם" הֵיא מְקוֹם הַקְּלִיפוֹת
(לְקוּטִי-תוֹרָה ראה לב, רע"ג) שֶׁהֵם "אִיבִיד", מְבַרְרִים נִיצוּצוֹת
הַקְּדוּשָׁה. וְעַל-יְדֵי בִירוֹר נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּקִלְיַת אֵלוּ
- "וְאִין קִנְהָ" - שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה אֹדֶר נֶעֱלָה בְּיוֹתֵר, בְּחִינַת
"אִין" (ראה לְקוּטִי-תוֹרָה האזינו עא, ד), שֶׁבְּחִינָה זוֹ גְּבוּהָ הֵיא
גַּם מִבְּחִינַת "קִנְהָ" - עוֹלָם הָאֲצִילוּת (תוֹרָה-אור עו, ב).

סט אֵלִין פִּתְגָּמִי קִנְמָא דִּי פִּקִּיד יְיָ יֵת מִשָּׁה
לְמַגְזֵר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב פֶּר
מִקְנָמָא דִּי גִזֵּר עֲמָהוֹן בְּחֶרֶב:

(סט) אֵלֶּה דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר-צִוָּה יְיָ אֶת-מֹשֶׁה
לְכָרַת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית
אֲשֶׁר-כָּרַת אַתָּם בְּחֶרֶב: פ

כ"ט • לְכָרַת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה בְּאֵלָה וּבִשְׁבוּעָה. מִלְּבַד הַבְּרִית • קְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת
כְּתוּבִים שְׂנְאָמְרוּ בְּסִינִי.

• שבת קודש כ' אלול •

א ויקרא משה לכל ישראל ואמר להזין אתון
חזתון ית כל די עבד יי לעיניכוון בארעא
דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל
ארעה:

כט (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
אַתֶּם רְאִיתֶם אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ לְעֵינֵיכֶם
בְּאַרְץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-אַרְצוֹ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וגו'. יִשְׂרָאֵל, הוּסִיף לְקַבֵּץ הַנָּשִׁים וְהַטָּף
וְהַגֵּם שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מְדַבֵּר אֶל כָּל
הַיּוֹם כְּלַכֶּם וְגו' טַפְכֶּם וְגו': תוֹרָה ב
חֲסֻלַּת פְּרִשְׁת תְּבֹאָה וְהַגֵּרִים כְּאִמּוֹר בְּסִמּוּךְ אַתָּם נִצְבִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב ראש חודש ניסן תשנ" – לקוטי שיחות כרך לז עמ' 156)

ולשם כך לא די בראיה בפעם הראשונה, אלא יש צורך בהסתכלות - נשמתי' עמקה ופנימית, כך שההתגלות האלקית העל-טבעית תחדור ותמלא את האדם, עד שיתרומם מעל הגבולותיו הטבעיות. וזה דורש ארבעים שנות למוד והתעמקות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך יד עמוד 101)

הפרת הטוב שעל-ידי הנסים

מרבבה, שאזי טבע האדם הוא שמתרגל לנס ואינו מתפעל ממנו, דהרגל נעשה טבע, שלכן נסים אלו אינם מביאים לידיה.

ופעלת נסים אלו שהם "חסדי המקום", היא להביא לקרוב ודבקות במשפיע הטובה, דאף שאינם פועלים יראה להיותם תמידיים, הרי אם מזכיר שהדבר נסי הוא, צריכה ההפכה בזה לפעל קרוב ואהבה במשפיע הטובה.

ובנסים אלו עוסק משה רבנו בהמשך דבריו (בפסוקים ד-ה): "ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר, לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא בלטה מעל רגלך, לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתייתם", שעל-זה הוכיחם שהיה עליהם "להפיר את חסדי הקב"ה ולדבך בו".

וזהו שממשיך רש"י: "ש'היום הזה", "הבנתי שאתם דבקים וחסדים במקום".

האמת כנסי רבכבאי די חזקה ענין אתאי ומופתאי רבכבאי האנוני:

ג ולא יבב יי לכו ללכא למדע ועינין למחזי ואדנין למשמע עד יומא הדין:

ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר: 'לא לכם נתנה, לנו נתנה?' ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם: (לעיל כז) "היום הזה נהיית לעם וגו'", היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחסדים במקום.

ד ודברית יתכון ארבעין שנין במדברא לא בליאת קסותכון מנכון ומסנך לא עדו מעל רגלך:

ה לחמא לא אכלתם ויין ושכר לא שתייתם למען שתיתון בדיל דתדעון ארי אגא יי אלהכון:

אתם ראיתם . . ולא נתן ה' לכם . . ועינים לראות (כט, א-ח) יש לשאל, הרי הפסוק עצמו מדגיש שבני ישראל ראו את נסי יציאת מצרים, ואיך לא ראו אותם עד לסיום ארבעים שנה במדבר? אלא, כאן מדבר בראיה כזו המשפיעה על האדם לשמור את "דברי הברית הזאת" במלא המדה.

אתם ראיתם את כל-אשר עשה יהוה לעיניכם גו' ולא-נתן יהוה לכם לב לדעת גו' עד היום הזה:

להפיר את חסדי הקב"ה ולדבך בו (כט, א-ג, ובפירוש רש"י) לכאורה יש לתמה, הרי מצינו בכמה מקומות שנתנו בני ישראל את לבם להודות לה' על הנסים שנעשו להם, וכגון: "וירא ישראל את היד הגדולה גו' ויאמינו בה' גו' אז ישיר משה ובני ישראל" (שמות יד, לא; טו, א), וכהנה רבות? ויש לומר, שבאור ענין זה רמז רש"י בדיוק לשונו "להפיר את חסדי הקב"ה ולדבך בו".

דהנה, ישנם נסים היוצאים מגדר הטבע והרגילות, כמו הנס דקריעת ים-סוף, ונסים כאלו מטבעם פועלים יראת הרוממות כלפי הקב"ה, ואכן מצינו ברובי מקומות שיכירו בני ישראל באלו הנסים, וידו עליהם לקב"ה. אף סוג אחר ישנו בנסים, והוא הנהגה נסית שנמשכת זמן

(ב) המפסול הגדול אשר ראו עיניך והמפתים הגדלים ההם:

(ג) ולא-נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות ואינים לשמע עד היום הזה:

יש"י - ולא נתן ה' לכם לב לדעת • להפיר את חסדי הקדוש-ברוך-הוא, ולדבך בו. עד היום הזה • שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שנאמר: (לקמן לא) "וינתנה אל הפהנים בני לוי", באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני, וקבלנו את התורה

(ד) ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר לא-בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא-בלתה מעל רגלך:

(ה) לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתייתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם:

(ו) וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ־חֲשֹׁבֹן
וַעֲוֹג מֶלֶךְ־הַבְּשָׁן לְקִרְיָתָם לְמַלְחָמָה וַנִּגְּפֵם:

וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה • עָתָה אַתֶּם רֹאִים
עַצְמְכֶם בְּגִדְלָה וְכַבּוֹד, אֵל תִּבְעֲטוּ בַּמָּקוֹם וְאֵל יְרוּם
לְבַבְכֶם, "וּשְׁמִרְתֶּם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת". דָּבָר
אַחֵר: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לִב לְדַעַת", (ע"ד ה) שְׁאִין אָדָם
עוֹמֵד עַל סוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבּוֹ וְחֻכְמַת מִשְׁנָתוֹ עַד
אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּלְפִיכָף לֹא הִקְפִּיד עֲלֵיכֶם הַמָּקוֹם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה, אֲכַל מִכָּאן וְאֵילָךְ יִקְפִּיד, וּלְפִיכָף
"וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת" וְגו'.

(ז) וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנִּתְּנָה לְנַחֲלָה לְרֵאשִׁי וְלַגְּדֵי
וְלַחֲצֵי שְׁבֵט הַמְּנַשֵּׁי:

וַיִּנָּסְבֵּן יֵת אֶרְעֵהוֹן וַיִּהְיֶה לְאַחֲסָנָא
לְשִׁבְטָא דְרֵאשִׁי וְלְשִׁבְטָא דְגֵד וּלְפִלְגוּת
שְׁבֵטָא דְמְנַשֶּׁה:

(ח) וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם
לְמַעַן תִּשְׁפִּילוּ אֶת כָּל־אִשֶּׁר תַּעֲשֹׂון:

ח וְתִטְרֹן יֵת פִּתְגָמִי קִנְמָא הָדָא וְתַעֲבִדוּן
תְּהִיֵּן בְּדִיל דְּתַצְלִחוּן יֵת כָּל דִּי תַעֲבִדוּן:
פ פ פ

קכ"ב פסוקים, לעבד"ו סימן. חסלת פרשת תבא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסד - רסו

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מהו"ר
נחום אברהם שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בו מודיע אשר קבע דירתו באנטווערפן והסתדר בענייני פרנסה. ויה"ר
שיהי' בהצלחה וימצא פרנסתו בנקל באופן שיוכל להתעסק לקבוע עתים לתורה בהרחבה... לטוב
לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

נהניתי ממה שכותב במכתבו שעשו התועדות בהחג י"ב תמוז בהתועדות ריעים ובהתעוררות
והתחזקות באהבת ישראל וקביעות עתים לתורה. ואשמח להודיע אשר החלטתם הטובה קיימו גם
בפועל. וידוע אשר מט"ו מנ"א ואילך הרי כל המוסיף מוסיפים לו - לאורך ימים ושנים טובות.

בטח גם בחי"י אלול הבע"ל יעשו התועדות נוסף על ההתועדות שעשו בש"ק מברכים, וידוע
בשו"ט מהגדלת חבורתם ובהוספת חברים גם מחוגים כאלו שעד עתה יודעים מעט ע"ד תורת הדא"ח.

בנוגע ללימוד הדא"ח, הנה צריך לדעת יותר ברור ע"ד הגיל שלהם וידיעותיהם בתורת הנגלה.
אבל בכלל בתור התחלה של הלימוד דא"ח צ"ל הלימוד בספר התניא, דרך מצותיך להצמח צדק,
קונטרס ומעין לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, ומאמרים הקלים של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה
נגי"מ זי"ע, שעפ"י הרוב הם בהקונטרסים של י"ב תמוז, ועוד.

מוסג"פ קטע משיחת ההתועדות דש"מ אלול. ובטח יפרסם זה באופן המתאים.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה ופי"ש כל חבורתם שיחיו.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד אלול מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב	יום רביעי - י"ז אלול מפרק פג עד סוף פרק פז ופרקים מט-נא
יום שני - ט"ו אלול מפרק עז עד סוף פרק עח ופרקים מג-מה	יום חמישי - י"ח אלול מפרק פח עד סוף פרק פט ופרקים נב-נד
יום שלישי - ט"ז אלול מפרק עט עד סוף פרק פב ופרקים מו-מח	יום שישי - י"ט אלול מפרק צ עד סוף פרק צו ופרקים נה-נז
שבת קודש - כ' אלול פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג ופרקים נח-ס	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו'.

אגרת הקדש

וזהו שאמר

דהע"ה מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם והסתור אצל כל מי ששורש נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראיך כמדת ב"ש. הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר צפנת ליראיך ובין אשר פעלת לחוסים כך שהם בעלי הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי' גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום והסתור כלל. (ומ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי' זו אינה מלוכשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש). ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגילוי הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשות המלוכשת בגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמם במדת חסדך הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד

1 וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום: - שהוא בחינת
2 גבורה: "מה רב טובך וגו'". - ומסיים "אשר צפנת ליראיך",
3 כלומר, שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם
4 והסתור אצל כל מי ששורש נשמתו מבחינת שמאל, -
5 בחינת הגבורה, הנקרא -
6 בחינת הגבורה, בשם
7 "יראיך", - שעבודת מי
8 ששורש נשמתו מבחינת
9 ה"שמאל" - היא בבחינת
10 יראה, גבורה וצמצום,
11 במדת בית שמאל, -
12 שכאמור שורשם הוא
13 מבחינת ה"שמאל"
14 והגבורה, אלא שהיא
15 כלולה גם מבחינת הטוב
16 והחסד, הנה אף שהוא
17 טוב הגנוז וצפון - שכן,
18 מדת היראה והגבורה היא
19 אצלם הרי בגילוי, אף-
20 על-פי-כן הוא רב וגדול
21 מאד כמו מדת הגדולה
22 והחסד ממש שמבחינת
23 ימין, - כלומר, למרות
24 שאצלם מדת החסד היא
25 הכלולה בבחינת
26 הגבורה (שכן שורש
27 נשמתם הוא הרי מבחינת
28 הגבורה, אין זה אלא מה
29 שהוא כלול גם מחסד) -

30 בכל זאת גם בחינה זו של טוב וחסד היא בבחינת "רב" ו"גדול"
31 כמו בחינת החסד שב"ימין". ושתיהן - בחינת החסד שמבחינת
32 ה"ימין", ובחינת החסד הכלולה בבחינת ה"שמאל" והגבורה,
33 שתיהן הן מבחינת גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. - שזה הרי
34 מדת החסד והגדולה - ענין של גילוי בלי מדה ובלי גבול, שכן
35 המידה והגבול בגילוי זה באים ממדת הגבורה, ואילו מצד מדת
36 החסד, הגילוי הוא בלי מדה ובלי גבול. וזהו שכתוב: "מה רב
37 טובך", כלומר - שזה מוסב על שני הענינים, גם על ה"צפנת"
38 וגם על ה"חוסים בך", בלי גבול ומדה, בין הטוב "אשר
39 צפנת ליראיך", - הטוב שבהעלם והסתור, ובין - הטוב, "אשר
40 פעלת לחוסים בך", שהם בעלי הבטחון שמבחינת ימין, -
41 שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה. כלומר, כמו מי שיש לו
42 אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלו יעשה לו רק טוב,
43 כך גם ענין הבטחון בא מצד האהבה; הרי אלה שהם מבחינת
44 ה"ימין" ועבודתם היא בבחינת חסד ואהבה - הם בעלי בטחון,

45 וחסדם וטובם הוא גס-כן בבחינת גילוי והתפשטות "נגד
46 - בפני בני אדם", ולא בבחינת צמצום והסתור כלל. - בכך
47 מתורץ מה שהפסוק מתחיל ב"אשר צפנת ליראיך", שהחסד
48 צפון ומוסתר, ומסיים ב"פעלת לחוסים בך נגד בני אדם",
49 שהחסד הוא בגילוי, בפני
50 בני אדם - שכן, מדובר
51 כאן אודות שני סוגי חסד:
52 חסד שהוא אצל
53 "יראיך", שהוא בהסתור
54 והעלם, והחסד שהוא
55 אצל ה"חוסים בך", אצל
56 בעלי הבטחון שהם
57 מבחינת ה"ימין" - והחסד
58 אצלם הוא גילוי. (ומה
59 שכתוב - "אשר צפנת
60 ליראיך" ולא
61 "ביראיך", - שהרי, אם
62 מדובר אודות בחינת
63 החסד שישנה אצל יראי
64 השם, היה צריך לומר
65 "ביראיך", אך כשכתוב
66 "ליראיך" נראה הרי
67 שמדובר אודות החסד
68 שלמעלה הניתן כשכר
69 ליראים? היינו משום
70 שכל מה שהוא בבחינת
71 העלם בל נשמה, הנה
72 בבחינה זו אינה מלכשת
73 תוך הגוף במוחו ולבו, -
74 שכן המוח והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, אלא הוא
75 בבחינת מקיף מלמעלה, - מעל לנשמה, ומשם היא מאירה
76 למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחינה זו,
77 שתתעורר ותאיר למוחו ולבו, כדי לבא לידי מעשה בפועל
78 ממש). - למשל מי שעבודתו בצדקה היא תמיד בשיעור וגבול,
79 תהיה אצלו אי-פעם התגלות המדה מהחסד הנסתר שלו שהוא
80 בלתי מוגבל, לתת צדקה בלי מדה ובלי גבול, וכו'. ואמר על
81 כן, - ולכן הוא אומר, אשר "רב טוב לבית ישראל", הצפון
82 - באלה שהטוב והחסד מוסתרים אצלם, והגילוי, - באלה
83 שהחסד אצלם הוא בבחינת גילוי, הוא בבחינת בלי גבול
84 ומדה לפי ערך נפשותם המלכשת בגוף, - שהרי אינו
85 בלי-גבול אמיתי, שכן זה הרי חסד של נברא שבכלל הוא
86 מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה הרי בלי גבול, לכן גם אתה
87 ה' תתנהג עמם במדת חסדך הגדול - חסד שבבחינת
88 גדולה, חסד שלמעלה מהשתלשלות, בלי גבול ותכלית,

צדקה דאפילו אלו שהם עובדי ה' בזה ששרשם מהשמאל, 25
ואפילו הם כב"ש – צד"ג (שאין מוכרחים לצדקה (עדמשת" 26
באגה"ק ס"י) "כי לא תמנו") – רב וגדול מאד" החסד שבהם 27
ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש 28
בסיום האגה"ק שלא 29
נדפס "ע"י הרבנים שי" 30
בני הגאון המחבר ז"ל 31
נ"ע" וז"ל: ואחר 32
הדברים האלה – 33
שבאגרת קודש זו, נפשי 34
בשאלתי לעורך רב 35
טוב – מדת החסד באופן 36
בלתי מוגבל, הגננו 37
והצפון בלב כל אנשי שלומינו, שיתגלה מן ההעלם אל 38
הגילוי, לבא לידי מעשה – בפועל, 39
למלאות ידם לה' – על ידי נתינת צדקה, ביד מלאה ורחבה, על 40
ידי ציר – שליח, נאמן, מוסר כתב זה בו' – שהיה ה"שלוחא 41
דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, ודי למבין, כמו שכתוב באגרת, 42
ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין. 43
חכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפצה. 44
שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך 45
הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הג"ל יומתק שייכות ח"א לכאן 46
ולכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש...". (אלא הקשר הוא 47
– מפני שמדובר כאן אודות צדקה). 48

1 הנקרא "רב חסד". – לא חסד סתם של סדר השתלשלות
2 שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד שבבחינת "רב חסד" – חסד
3 של "אריך אנפין". דאית חסד ואית חסד: – יש חסד ויש
4 חסד, ישנן שתי בחינות בחסד, אית – יש, חסד עולם, – חסד
5 של עולם, כלומר חסד
6 מוגבל, שכן עולם הוא הרי
7 מוגבל, שיש כנגדו
8 ולעמיתו מדת הדין חסד
9 ושלום, למעט ולצמצם
10 חסדו וטובו. אבל חסד
11 עליון הנקרא "רב חסד"
12 – אין כנגדו מדת הדין
13 למעט ולצמצם רב
14 חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית, – הרי במילא כשנמשך
15 מחסד זה, זה חסד וטוב בתכלית, בלי גבול, כי הוא נמשך
16 מבחינת "סוכב כל עלמין" – שלמעלה מ"עולם" והגבלה,
17 ו"טמירא דכל טמירין", – בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם
18 לגבי העולמות שהם טמירין ונעלמים, הנקרא "כתר עליון". –
19 בחינה של "כתר" ו"מקיף", וזהו שכתוב: – בפסוקים שלאחר
20 מכן: "תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסכה וגו'": –
21 בבחינה של סוכה ומקיף, חסד שלמעלה מסדר השתלשלות –
22 חסד שמבחינת "כתר" ו"מקיף".
23 הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א
24 המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר בו' לגביית

יום שני ט"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, יד לעורך את... עד עמ' 240, ר"ה ור"ה.

67 "האהבה הישנה" משמעותה לכאורה, האהבה והחיבה ששררה בענין
68 צדקה זו מיד בתחילה, כשרבנו הזקן יסד את ה"כולל", שכפי טבעו של
69 דבר חדש, היה זה מתוך אהבה וחיבה מיוחדות, מצד הזכות שזיכה אותם
70 רבנו הזקן במצות הצדקה לארץ ישראל, אך משעבר הזמן נחלשה אהבה
71 זו, לכן כותב רבנו הזקן אגרת
72 זו, כדי לעורר מחדש את

73 האהבה כפי שהיתה בתחילה.
74 לעורך את האהבה
75 הישנה וחבת ארץ
76 הקדש, – ארץ ישראל,
77 להיות בוערת כרשפי
78 אש מקרב איש ולב
79 עמק, באלו היום ממש
80 נתן ה' רוחו עלינו, רוח נדיבה, בהתנדב עם למלאות ידם
81 לה', ביד מלאה ורחבה, כרפוי אחר רפוי, מדי שנה בשנה,
82 – שמבלי הבט שבשנה שעברה נתנו בהוספה, נתנו בשנה
83 השניה בהוספה נוספת – הוספה על הוספה, הולך ועולה
84 למעלה ראש, כמדת "קדש העליון" המאיר לארץ הקדש,

49 יד. רבים מאגרות קודש (הנדפסים בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו
50 הזקן בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקה ארץ
51 ישראל, להחזקת החבראי קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי
52 אברהם מקאליסק ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל
53 חב"ד" שיסד רבנו הזקן.

54 באגרת הקדש זו (סימן י"ד),
55 מדגיש רבנו הזקן במיוחד, 7
56 שהצדקה לארץ ישראל 8
57 צריכה להינתן כל שנה ביתר 9
58 חיות באיכות, ובהוספה 10
59 בנתינות בכמות – כפי שהדבר 11
60 בהמשכה הרוחנית של החיות 12
61 האלקית בארץ ישראל, שהיא
62 באופן כזה, כפי שיסביר להלן.
63 רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה באגרת זו היא, לעורר את האהבה הישנה
64 והחיבה לארץ הקודש (ארץ ישראל), שהאהבה היתה בוערת כרשפי
65 אש, כאילו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו – הרוח הנדיבה לתת ביד רחבה
66 ובכל שנה יותר ויותר.

1 ישראל. והארה ותמשכה זו – המאירה ב"ארץ" מהחכמה
 2 העליונה, היא מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה,
 3 – שכל שנה מאיר אור חדש שלא היה כמוהו אף פעם אור כזה,
 4 כי הוא יתברך וחכמתו אחר בתכלית היחוד, ונקרא בשם
 5 "אור-אין-סוף ברוך"

הוא, שאין סוף ואין
 קץ למעלות וגדלות האור
 והחיות הנמשך ממנו
 יתברך וחכמתו, בעליו
 אחר עליו, עד אין קץ
 ותכלית, ליום המעלות
 למעלה מעלה. – הרי
 כיוון שאין סוף ותכלית
 לעליונות ההמשכות
 הנמשכות מ"חכמה
 עילאה", מהחכמה
 העליונה, הרי מבלי הבט
 עד כמה נעלה, במדריגה,
 האור שנמשך בשנה
 שעברה – יכול להימשך
 אור נעלה יותר בשנה
 החדשה.

ובכל שנה ושנה יורד
 ומאיר מחכמה עלאה –
 מהחכמה העליונה, אור
 חדש ומחדש, שלא היה
 מאיר עדיו מעולם לארץ
 העליונה, – האור הנמשך
 מ"חכמה" הוא חדש
 ומחודש, שב"חכמה"
 עצמה נמשך אור חדש

מ"אין סוף" שלמעלה מ"חכמה", ואור זה נמשך ב"ארץ"
 העליונה, כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ערב
 ראש השנה – בכל ערב ראש השנה מסתלק האור של השנה
 החולפת לשורשו בעצמות "אור אין סוף", כשהחדש – הלבנה,
 מתבסס בו, – ראש השנה נקרא "חג החודש מתבסס בו",
 הלבנה איננה מאירה אז, ומשמעות הדבר ברוחניות היא,
 שבחינת "מלכות", האור המחיה את העולמות והנבראים –
 הנקרא "סידרה" (לבנה) – מתעלם ומסתלק לשורשו, ואחר כך
 עלידי תקיעת שופר ותפלות נמשך אור חדש עליון
 מבחינה עליונה יותר שבמדרגת חכמה עלאה, – חכמה
 עליונה, להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה, – כפי הביטוי
 "המאיר לארץ ולדרים עליה", הם כל העולמות העליונים
 ותחתונים המקבלים חיות ממנה, דהיינו – מה שזם
 מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד

1 – בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש העליון",
 2 המתחדש ומתקדש תמיד, – בחינת "קודש העליון" המאירה
 3 בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא מאירה ביתר
 4 כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, כדכתיב: – כמו

5 שכתוב: "תמיד עיני ה'

6 אליהך בָּה, – בארץ

7 ישראל, מרשית השנה
 8 ועד אחרית שנה", –
 9 "עינים" למעלה, הוא (כפי)
 10 שישביר (להלן) כינוי
 11 לבחינת "חכמה", והיינו
 12 שבחינת חכמה, "קדש"
 13 העליון, היא (מאירה) שם
 14 תמיד, מתחילת השנה עד
 15 סוף השנה. אך, כדי
 16 להסביר איך למדים
 17 מהפסוק שבחינת
 18 ה"חכמה" המאירה בארץ
 19 ישראל, היא בכל פעם
 20 ביתר ריבוי והתחדשות –
 21 מקדים רבנו הזקן בשאלה:
 22 דהאי – מה שכתוב, "ועד"
 23 אחרית כו'" אינו מובן
 24 לכאורה, שהרי באחרית
 25 שנה זו מתחלת שנה
 26 שניה, ואם כן הו"ל היה
 27 למימר – היה צריך לומר,
 28 "לעולם ועד": – שהאור
 29 של ה"עינים" שלמעלה
 30 מאיר שם תמיד?
 31 אך הענין יובן, על-פי

32 מה שכתוב: "ה' בחכמה יסד ארץ", שיסוד ה"ארץ"
 33 העליונה – היא בחינת "ממלא כל עולמין", – "מלכות" של
 34 עולם ה"אצילות" הנקראת "ארץ" מפני שהיא הספירה
 35 האחרונה מהספירות העליונות, והיא מתלבשת בעולמות
 36 ובנבראים להחיותם, שזו "הארץ העליונה", ו – ארץ התחתונה
 37 – היא "ארץ חפץ" – ארץ ישראל הנקראת "ארץ חפץ",
 38 המקוננת בנגדה – כנגד הארץ העליונה, ממש, ו – ארץ
 39 ישראל נקראת על שמה – על שם הארץ העליונה, "ארץ
 40 החיים", הנה – יסוד זה, הוא נמשך מהמשכת והארת
 41 חכמה עלאה, – חכמה עליונה, מקור החיים העליונים, –
 42 מבחינת "חיים" שלמעלה, כדכתיב: – כמו שכתוב: "החכמה
 43 תחיה בעליה וכו'". – הרי שם"חכמה" נמשך היסוד לארץ זו,
 44 שזה "בחכמה יסד ארץ", ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ",
 45 בארץ שלמעלה – מלכות דאצילות, ובארץ שלמטה – ארץ

העליון, בחינת ז"א דאצילות (בחינת המדות של עולם
האצילות). ויפול ה' אלקים תרדמה – הסתלקות המוחין מז"א
(מהמדות). כפי שהדבר בשעת השינה שהשכל מסתלק, ואז
נמשכים מוחין חדשים ל"מלכות" שלא על ידי ז"א (שלא על ידי
המדות), שכן, המוחין
החדשים האלה הם
למעלה מאשר כפי שהיה
כש"מלכות" קיבלה על ידי
ז"א. ובפרטי פרטיות, בן
הוא בכל יום ויום,
נמשכין מוחין עליונים
יותר בכל תפלת השחר,
ואינן מוחין הראשונים
שנסתלקו אחר התפלה,
– של אתמול, רק גבוהין
יותר. ודרך כלל בכללות העולם – לא רק באדם (כמו בשעת
התפלה) אלא בכל העולם, ב"שית אלפי שנים", – בששת
אלפי שנה של קיום העולם, בן הוא בכל ראש השנה
וראש השנה. – שבכל ראש השנה נמשכים מוחין חדשים –
חיות עליונה וחדשה.

עצמה, אלא מן האור אינסוף ברוך הוא וְחַכְמָתוֹ הַמְלֻבָּשׁ
בָּהּ, – ב"ארץ העליונה", בְּדִכְתִּיב: – כמו שכתוב: "כִּי עֵמֶךְ
מְקוֹר חַיִּים, – חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא
עמך", בטלה ומאוחדת עם "אין סוף", בְּאוֹרֶךְ – המאיר
מ"חכמה" ל"ארץ
העליונה", נִרְאָה אוֹר, –
האור המאיר מזה"ארץ
העליונה" לכל הנבראים
המקבלים חיותם ממנה,
דְּהִינּוּ אוֹר הַמְּאִיר
מִחֻכְמָה עֲלֶיהָ –
מהחכמה העליונה, מְקוֹר
הַחַיִּים (וְכַנּוּדָע לְיֻדְעֵי
חַן, – ליודעי חכמת
הקבלה, שֶׁבְּכָל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה הִיא הַנְּסִירָה, וּמִקְבָּלָת מוחין חדשים עליונים יותר
בִּי). – זה ענין בתורת הקבלה בהקשר לענין בנין המלכות
בראש השנה, וכפי שכתוב ביום בריאת האדם (הוא יום ראש
השנה): "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם" וכו', הפרדת הצלע
שממנו נבנתה חוה. כתוב בתורת הקבלה שאדם הכוונה ל"אדם

יום שלישי ט"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 240, וז"ש תמיד עיני... עד עמ' קבא, וד"ל:

ההמשכה הנמשכת בראש השנה היא רק לאותה שנה, ובערב
ראש השנה היא מסתלקת כדי שיימשך אור חדש ונעלה יותר.
ולכן בְּתִיב – כתוב, "מִרְשִׁית חֹסֶר א' – שהיה צריך להיות
כתוב "ראשית" (באל"ף אחרי הרי"ש) וכאן כתוב בלי אל"ף –
וטעמו של דבר על פי
פנימיות, הוא: רוֹמֵז עַל
הַסְתַּלְקוֹת הָאוֹר
שֶׁמִּסְתַּלֵּק בְּלֵיל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה עַד אַחֵר
הַתְּקִיעוֹת, – שאו
פנימיות החיות של העולם
היא בהסתלקות, שכן אז
עליית המלכות, פנימיות
ה"מלכות" עומדת בעליה
והסתלקות, שְׁיֻדָּר –
אחרי התקיעות, אוֹר חָדָשׁ
עֲלִיּוֹן יוֹתֵר שְׁלֵא הָיָה
מֵאִיר עֲדֵין מִימֵי עוֹלָם
אוֹר עֲלִיּוֹן בָּהּ, וְהוּא
מְתַלְבֵּשׁ וּמִסְתַּתֵּר
בְּ"אַרְץ הַחַיִּים" שֶׁלְמַעְלָה – ב"מלכות" של עולם ה"אצילות",
מקור כל העולמות והנבראים, וְשֶׁלְמַטָּה, – בארץ ישראל,
ההשפעה בעולם זה עוברת דרך ארץ ישראל, בתחילה באה

וְהוּא שֶׁבְּתוֹב: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ", שֶׁה"עֵינִים" הֵם
כְּנוּיָם לְהַמְשִׁכָּה וְהָאֵרֶת אוֹר הַחֻכְמָה, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאוּ חֻכְמִים
עֵינֵי הָעֶדָה", – שכן בהם מאיר אור החכמה המצויין בכינוי
עֵינִים, וְ"אוֹרֵא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִחֻכְמִים"¹⁰. – האויר של ארץ
ישראל מחכים, מפני
ששם מאירה בחינת
ה"חכמה", הרי "תמיד עיני
ה' אלקיך" – שתמיד
מאירה שם בחינת
ה"חכמה". וְהָאֵרֶת
וְהַמְשִׁכָּה זו, אֵף שֶׁהִיא
תְּמִידִית, אֵף-עַל-פִּי־כֵן
אֵינָה בְּחִינָה וּמְדֻנָּה
אֶחָת – ושווה, לְבָרָה
מִימֵי עוֹלָם, אֵלָּא שֶׁבְּכָל
שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא אוֹר
חָדָשׁ עֲלִיּוֹן, כִּי הָאוֹר
שֶׁנִּתְחַדָּשׁ וְהָאוֹר בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה זֶה, הוּא מִסְתַּלֵּק
בְּעֶרֶב רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
הַבָּאָה לְשִׁרְשׁוֹ. – כך שהאור הנמשך שוב, הוא אור חדש ונעלה
יותר. וְהוּא שֶׁבְּתוֹב: – ש"עיני ה' אלקיך" בה "מִרְשִׁית הַשָּׁנָה
וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" לְבָרָה. – ולא כתוב "לעולם ועד", כי

- 1 החיות בארץ ישראל, ומארץ ישראל היא נמשכת בכל העולם,
 2 **לַחַיִּיּוֹת אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת כָּל מִשְׁךְ שָׁנָה זֶה. אֶךְ גִּלּוּי**
 3 **מִהֶסְתֵּר הָיָה,** – אור זה נהיה מוסתר בארץ החיים שלמעלה
 4 ושלמטה, וכדי שאור זה
 5 יתגלה ויושפע שפע חיות
 6 בעולמות ובנבראים, הרי
 7 זה תלוי **בְּמַעֲשֵׂה**
 8 **הַתַּחֲתוֹנִים וְזִכְוֹתָם**
 9 **וּתְשׁוּבָתָם בְּעֶשְׂרֵת יָמֵי**
 10 **תְּשׁוּבָה,** – כפי מדת הזכות שזכו, והתשובה שעשו במשך
 11 עשרת ימי התשובה, באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה
- 12 יותר שנמשך בראש השנה, וְרִי לְמִכְּן: לסיכום: הוסבר באגרת זו,
 13 שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר בארץ ישראל, הוא בכל
 14 שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור נעלה יותר. על-דרך-זה
 15 הצדקה של ארץ ישראל
 16 צריכה להיות באופן כזה,
 17 שבכל שנה תינתן בהוספה
 18 בכמות ובאיכות. מסיום
 19 האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם
 20 להתגלות האור, שהאור שירד
 21 באופן של הסתר – הרי כדי שיתגלה יותר ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן
 22 הצדקה לארץ ישראל יותר ויותר.

אגרת הקדש

את כל העולמות כל משך שנה זו אך גילוי
 מההסתר הזה תלוי במעשה התחתונים וזכותם
 ותשובתם בעשר"ת וד":

יום רביעי י"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבא, טו להבין משל ומליצה... עד עמ' קבא, מהן.

- 23 **טו.** ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל שאר
 24 העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה ובתורת
 25 החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא על ידי
 26 ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח אליהר"¹: "אנת הוא דאפיקת עשר
 27 תיקונין וקרינן להון עשר
 28 ספירן לאנהגא בהון עלמין
 29 סתימין דלא אתגליין ועלמין⁴
 30 דאתגליין" – אתה – "אור"⁵
 31 איך-סוף" – האצלת (הבאת
 32 מהעלם להתגלות) עשרה לבושים הנקראים "עשר ספירות", להנהיג
 33 בהם העולמות שלא התגלו והעולמות הגלויים.
 34 בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבלתי-גבול של "אין סוף" וגם כוח הגבול
 35 של "אין סוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"²: "אור איך-סוף הוא
 36 שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול כך יש לו כח בגבול,
 37 שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר
 38 שלימותו ואין-סוף הוא שלימותא דכולא". כלומר – "אור אין סוף" יש לו
 39 כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול". שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק
 40 ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי אתה מחסר בשלימותו, ו"אור אין
 41 סוף" הוא הרי השלימות של הכל. הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות,
 42 מן ההכרח שתהיה ל"אור אין סוף" את השלימות של כוח ה"גבול".
 43 שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות"
 44 באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם
 45 פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת "אין סוף"
 46 – הם ההתגלות של הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד" בענין
 47 ה"ספירות", וה"כלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה" ו"חסד"
 48 – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל ידי ה"ספירות" נמשך מ"אור אין
 49 סוף" שהוא ענין של אין-סוף ובלי גבול – לברוא ולהנהיג העולמות
 50 שהם הרי מוגבלים.
 51 כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור אין
 52 סוף", ש"איהו וחיהו חד איהו וגרמוהי חד"³, אור אין-סוף והאורות הם
 53 דבר אחד, אור אין-סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת
- העולמות – היא מ"אור אין סוף", ובכל שנה נמשך בראש השנה, וְרִי לְמִכְּן: לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור נעלה יותר. על-דרך-זה הצדקה של ארץ ישראל צריכה להיות באופן כזה, שבכל שנה תינתן בהוספה בכמות ובאיכות. מסיום האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם להתגלות האור, שהאור שירד באופן של הסתר – הרי כדי שיתגלה יותר ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר ויותר.

אגרת הקדש

טו להבין משל ומליצה דברי חכמים
 וחידותם בענין הספירות מודעת

- של עשר ספירות.
 בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות
 הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות,
 ואילו בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות
 והכוחות שישנם בנשמתו של כל יהודי, שהיא – הנשמה – באה
 ומשתלשלת מעשר הספירות⁵ – ישנן גם בה עשר הספירות, ועבודתו
 של יהודי בעשרת כוחות נשמתו, "פועלות" גם למעלה ב"ספירות"
 של העולמות העליונים שמהן באות הספירות והכוחות של הנשמה.
 הידיעה וההשגה במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר
 ההשתלשלות – היא עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמזה ונשאה"),
 כפי שרבונו הזקן אומר להלן ב"קונטרס אחרון"⁶, וזה מביא לאהבת
 ה' וליראת ה' שהן יסוד ושוורש לכל המצוות (כפי שמובא גם
 ב"לקוטי תורה"⁷), והידיעה וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה
 מעניקה חיות והתעלות אחרות לגמרי בעבודתו של יהודי.
"לַהֲבִין מִשָּׁל וּמְלִיצָה דְּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם" בְּעֵינֵי
הַסְפִּירוֹת. – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים
 וחידותם" הוא מפסוק⁸, וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי
 הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים
 בתורה שבגלוי הם ענין של משל לענין נעלה יותר, למרות שגם
 המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן תורה, הוראה ולימוד (כמו
 למשל "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"⁹, שזה משל על
 חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא תורה והוראה), ו"דברי

1. הקדמת תיקוני הזוהר. 2. ח"א רפ"ח. 3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. 4. יחזקאל א, כו. 5.
 ראה תניא ח"א פ"ג. 6. קנו, ב. 7. ד"ה ולא תשבית. 8. משלי א, ו. 9. קהלת ט, ט.

העשיה, מיחוד חזיון ז"א (מדות) ונוקבא (מלכות) של עולם
ה"עשיה" באות הנפשות של עולם העשיה, וְהַמְחִין שְׁלָהֶם –
של ז"א ונוקבא ד"עשיה", שְׁהֵם בְּחִינַת חַיָּה וְנִשְׁמָה
ד'עציר-אַנְפִּין וְנוֹקְבָא', – "חיה" היא בחינת "חכמה", "החכמה

תחיה"¹⁶, ו"נשמה" היא

בחינת "בינה", "נשמת

שדי תבינ"¹⁷, כך,

בנשמה שהיא רק

במדריגה של נפש

ד"עשיה" – ישנן כל

הספירות, מ"ז"א – שש

מדות, מ"נוקבא" –

מלכות, מ"חכמה"

ומ"בינה", שְׁהֵן הֵן

אַחֲרֵיהֶם – החיצוניות,

דְּבָלִים דְּזו"נ דְּאַצִּילוֹת,

– שכן, הכלים של זו"נ

של "אצילות" מאירים

ב"עשיה", ומתלבשים

בספירות עולם

ה"עשיה"¹⁸; הרי

שהספירות של עולם

ה"עשיה", הן החיצוניות

והאחוריים של הכלים של זו"נ ד"אצילות", שְׁהֵם – הכלים

ד"אצילות", הם אֱלֹהוֹת מְמֹשׁ, שְׁבִתוּכֶם – בכלים ד"אצילות"

מֵאִיר אִיךְ אֵיךְ הָיָה הַמְּלָכִשׁ וְנִגְזַר בְּחִכְמָה

דְּאַצִּילוֹת, – כפי שאומר בהגה"ה שבפרק ל"ה בחלק הראשון

של ספר ה"תניא", טעמו של דבר, מדוע "אור אין סוף" שורה

ב"חכמה" דוקא; הרי, "אור אין סוף" שב"חכמה", מאיר בכל

הספירות שבעולם ה"אצילות", "אבא עילאה מקנא

באצילות"¹⁹, חכמה עליונה מקנא באצילות, והרי שבכלים של

הספירות שבעולם ה"אצילות" מאיר "אור אין סוף" ברוך הוא,

דְּ"אִיְהוּ וְנִגְרָמוֹהִי חַד" בְּאַצִּילוֹת, – שהוא, "אור אין סוף"

ברוך הוא, והכלים של ה"ספירות" – הם דבר אחד בעולם

ה"אצילות", וכיון שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות

של עולם ה"עשיה", הרי שבספירות של עולם ה"עשיה"

מתלבש "אור אין סוף" ברוך הוא, וְעַל כֵּן – ולכן, גַּם בְּנִשְׁמַת

הָאָדָם – האבא מהספירות, מֵאִיר אִיךְ אֵיךְ הָיָה הַמְּלָכִשׁ

מְלָכִשׁ וְנִגְזַר בְּחִכְמָה שְׁבָה, – שבנפש, לְהַחֲיוֹת אֶת

הָאָדָם. וּמִמֶּנָּה – מהנשמה, יוֹכֵל הָאָדָם לְהַכִּין קֶצֶת

בְּסַפִּירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שְׁבִלָן – כל הספירות העליונות,

מֵאִירוֹת בְּנִשְׁמַתוֹ הַכְּלוּלָה מִקֶּזֶן. – שכן, הנשמה הרי באה

מהספירות ויש בה עשרה כוחות כנגד עשר הספירות, לכן יכול

האדם להבין באמצעותם בספירות העליונות. אלא, כשאומרים

שבנשמה ישנן גם כן עשרה כוחות וספירות, מפני שהיא באה

1 חכמים וחידותם" הכוונה לתורה שבעל-פה: "דברי חכמים" הם
2 גלויים, ו"חידות" הם דברים שמן ההכרח להודק לכך שיגלו
3 ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענן ה"ספירות" ישנם
4 גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם. שכן,

5 ענין ה"ספירות" הוא גם

6 למעלה בעולמות

7 העליונים וגם למטה בנפש

8 של יהודי. מוֹדַעַת זֹאת –

9 ידוע הדבר בְּאֶרֶץ מִפִּי

10 קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן נִשְׁמַת־

11 עֲדוֹ, לְקֶרֶב קֶצֶת אֶל

12 הַשֶּׁכֶל מֵאִי דְבָתִּיב: –

13 מה שכתוב¹⁰: "וּמִבְּשָׂרִי

14 אֲחֻזָּה אֱלֹהִים", שְׁהַכְּוִנָּה

15 – של הפסוק, הִיא לְהַכִּין

16 קֶצֶת אֱלֹהוֹתוֹ וְהַכְּרִיד

17 מְנַפֵּשׁ הַמְּלָכִשׁ בְּכֶשֶׁר

18 הָאָדָם, – כלומר, הנפש

19 המזוהה את הגוף, הוספת

20 כִּי אֲדַמּוּרִי שְׁלִיטֵא:

21 שכן, במהות הנפש

22 כלשעצמה – כמו,

23 ברוחניות בכלל בפני

24 עצמה – אין כל הבנה כלל, וְעַל-פִּי מֵאִמֵּר רַבּוֹתֵינוּ וְלִי עַל

25 פְּסוּקִים¹²: "כִּרְכִּי נִפְשִׁי וְגו'" – "מֵה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא כו',

26 – מלא כל העולם, אֶף הַנִּשְׁמָה כו'", – מלאה את כל הגוף,

27 ורבותינו ז"ל מונים שם דברים נוספים אשר כשם שהם אצל

28 הקב"ה כך הם בנשמה. הרי, כיוון שרבותינו ז"ל משווים את

29 הנשמה, שיש בה ענינים שישנם אצל הקדוש ברוך הוא,

30 יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל הקדוש

31 ברוך הוא, להבין ענינים באלקות. אלא, מהו באמת הדמיון

32 ואיך אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל הקדוש ברוך

33 הוא? – יביא רבנו הזקן מהזוהר, שהנשמה באה מפנימיות

34 האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות ומאלקות, לכן

35 יכולים להבין מהנשמה ענינים באלקות, ובלשון רבנו הזקן:

36 וְעַל-פִּי מֵאִמֵּר הַזֶּה¹³ עַל פְּסוּקִים¹⁴: "וַיַּפֵּחַ בְּאַפִּי נִשְׁמַת

37 חַיִּים" – "מֵאֵן דְּנִפְחָה, מִתּוֹכָהּ נִפְחָה", – הנופח – נופח

38 מפנימיותו, שלא כמו בדיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא

39 את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את פנימיות ההבל,

40 וכשאומרים הלשון "נפידה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה,

41 שהנשמה באה מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר

42 זאת ב"אגרת התשובה"¹⁵, וְאַחֲלוּ נִפְשׁ דְּעִשְׂיָה – "עשיה" הוא

43 העולם התחתון ביותר, ו"נפש" היא התחתונה בחמש המדריגות

44 נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, הִיא בָּאָה מְזוּוּג – יחוד,

45 וְעִיר-אַנְפִּין (מידות) וְנוֹקְבָא (מלכות), דְּעִשְׂיָה, – של עולם

10. איוב יט, כו. 11. ברכות י, א. 12. תהלים קג, א. 13. הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הזוהר. 14. בראשית ב, ט. 15. שם. 16. קהלת ז, יב. וראה לעיל סי"ד. 17. איוב לב, ח. 18. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. 19. תקו"ז ת"י.

- 1 מעשר הספירות שלמעלה, ובה מאירות כל הספירות
2 העליונות, ושכך סיבה שמהנפש יוכל האדם להבין בספירות
3 שלמעלה – נדרש לציין, שלא יחשבו שישנו איזה ערך ודמיון
4 ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה דמיון לכוחות שבנשמה,
5 ושלכוחות הנשמה יש איזה ערך שהוא לספירות העליונות;
- לכן, בא רבנו הזקן להלן לשלול ולציין, שיש להפשיט פשטות
הפירוש, שכן אין שום דמיון ושום ערך ביניהם, שהרי גם על
מדת החסד של אברהם אבינו, שהיה "מרכבה" להקדוש ברוך
הוא²⁰, אף-על-פי-כן אומרים עליה שאין לה שום ערך ודמיון
למדת החסד שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

יום חמישי י"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבא, אך צריך להקדים... עד עמ' קבב, במשל ומליצה:

- 11 אך צריך להקדים, מה ששמעתי ממורי עליוהשלוש –
12 הרב המגיד ממריטש, על פסוק²¹: "ואנכי עפר ואפר",
13 שאמר אברהם אבינו עליוהשלוש על הארת נשמתו
14 המאירה בגופו מאור חסד עליו, – שמהאור של מדת החסד
15 ד"אצילות" האירה
16 הנשמה בגופו של אברהם
17 אבינו, והיא מדתו – של
18 אברהם אבינו, מדת
19 "אהבה רבה", (נפח אחר:)
20 שבה היה) שהיה אהב
21 את הקדוש-ברוך-הוא –
22 ד"אהבה רבה" של
23 אברהם אבינו להקדוש
24 ברוך הוא, באה מהאור
25 של החסד העליון
26 ד"אצילות", אהבה גדולה
27 ועליונה כל-כך, עד
28 שנעשה
29 להקדוש-ברוך-הוא. –
30 כלומר, אברהם אבינו היה
31 בטל לגמרי להקדוש ברוך
32 הוא עד לאופן הביטול של
33 "מרכבה", שהוא למעלה
34 מביטול העבד לאדונו.

אגרת הקדש

- אך צריך להקדים מה ששמעתי ממורי ע"ה
ע"פ ואנכי עפר ואפר שאמר אברהם אבינו ע"ה על
הארת נשמתו המאירה בגופו מאור חסד עליון והיא
מדתו מדת אהבה רבה (נ"א שבה ה') שהיה אהב
את הקב"ה אהבה גדולה ועליונה כ"כ עד שנעשה
מרכבה להקב"ה וסד"א שבח' חסד ואהבה שלמעלה
בספירות העליונות היא מעין וסוג מהות מדת אהבה
רבה של א"א ע"ה רק שהיא גדולה ונפלאה ממנה
למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית כנודע ממדות
העליונות שאין להם [נ"א קץ] סוף ותכלית מצד עצמן
כי אור א"ס כ"ה מאיר ומלוכש בתוכם ממש ואיהו
וגרמוהי חד. משא"כ בנשמת האדם המלוכשת
בחומר שיש למדותיה קץ וגבול. אבל מ"מ סד"א
שמדותיה הן מעין וסוג מדות העליונות ולז"א ואנכי
עפר ואפר דכמו שהאפר הוא מהותו ועצמותו של
העץ הנשרף שהיה מורכב מד' יסודות ארמ"ע וג'
שכן, העבד למרות שהוא בטל לאדון, יש לו בכל זאת רצון
עצמי, אלא שהוא מבטל את רצונו בפני רצון האדון, ואילו
"מרכבה" בטלה לגבי הרוכב באופן שאין למרכבה שום רצון
עצמי, ובאופן כזה היה ביטולו של אברהם אבינו להקדוש ברוך
הוא. וסלקא דעתך אמינא, – והיה עולה על הדעת לומר,
שבחינת חסד ואהבה שלמעלה בספירות העליונות היא
מעין וסוג מהות מדת "אהבה רבה" של אברהם אבינו
עליוהשלוש, רק שהיא – החסד והאהבה שלמעלה, הן
גדולה – בכמות, ונפלאה – באיכות, ממנה – ממדתו של
אברהם אבינו, למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית, – אמנם
גדולה ונפלאה ממנה – אך על-כ-ל-פנים איזה דמיון יש ביניהם,
- כנודע ממדות העליונות שאין להם [נפח אחר: קץ] סוף
ותכלית מצד עצמן, – כשהשפעה מהמדות העליונות יורדת
למטה, היא באה בקץ וסוף ותכלית, כלומר בענין של גבול,
שכן מתהווים ממנה עולמות ונבראים בעלי גבול. אך, מצד
עצמן, כפי שהמדות
העליונות הן בעצמם, הן
בלי גבול ואין בהן קץ וסוף
ותכלית, כי אור אין-סוף
ברוך-הוא מאיר ומלכש
בתוכם – בתוך המדות
העליונות, ממש, ו"איהו
וגרמוהי חד", – הוא,
"אור אין סוף" ומדותיו,
הכלים של הספירות, הם
דבר אחד, במילא הרי גם
המדות העליונות הן
בבחינה של "אין סוף",
מה-שאין-כן בנשמת
האדם המלכשת בחומר,
– בגוף שהוא חומרי, שיש
למדותיה קץ וגבול, –
הרי מובן במילא, שמדת
החסד שלמעלה גדולה
ועליונה בעליונות בלתי
מוגבלת ממדת החסד ואהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו
מלוכשת בגוף, אבל מכל-מקום סלקא דעתך אמינא – היו
יכולים לחשוב, שמדותיה – של נשמת אברהם אבינו, הן מעין
וסוג מדות העליונות. – קודם שלל רבנו הזקן מלמעלה
למטה, שמדת החסד שלמעלה איננה מעין ומסוג החסד
והאהבה של אברהם אבינו. וכעת הוא שולל גם מלמטה
למעלה, שמדת החסד של אברהם אבינו איננה מעין ומסוג מדת
החסד שלמעלה – וזאת, כדי לשלול ענין זה מכל הצדדים. וז"ל
אמר: – ולכן אמר אברהם אבינו: "ואנכי עפר ואפר", דכמו
שהאפר הוא מהותו ועצמותו של העץ הנשרף, ש – העץ
לפני שנשרף, היה מרכב מארבעה יסודות: אש ויח מים

1 עֵפֶר, — כל דבר הרי מורכב מארבעה יסודות אלה²², ושלשה
2 יסודות: אש מים רוח — חֲלָפוּ וְהִלְכוּ לָהֶם וְכָלוּ בְעֵשֶׁן
3 הַמִּתְהַנֶּה מֵהֶרְבֶּבֶתָן בְּנוֹדָע, — העשן יש בו משלשה יסודות
4 אלה, אש, רוח, מים, שהיו בהרכבתו של העשן, ויסוד הרכיבי

5 שְׁהִיָּה בְּעֵץ, שְׁהוּא

6 הָעֵפֶר שָׁבוּ — הוא אינו

7 עולה עם העשן, אלא

8 תְּיוֹרֵד לְמַטָּה וְאֵין הָאֵשׁ

9 שׁוֹלֶטָת בּוֹ, הוּא הַנִּשְׁאָר

10 קִיָּם, וְהוּא הָאֵפֶר. — מה

11 שנשאר מיסוד העפר

12 שבעץ. הרי, שהאפר הוא

13 מהות העץ, שלפני זה היה

14 עץ וכעת הוא אפר. כן,

15 יאמר רבנו הזקן להלן,

16 שגם קודם כשהעץ היה

17 עץ, היה עיקר מהות העץ

18 — העפר, שבעת הוא אפר.

19 וְהֵנָּה, כָּל מַהוּת הָעֵץ

20 וּבְמִשְׁוֹ — שהעץ יש לו

21 "ממש" ויכולים למשוש,

22 שזה הרי לא מהאש, או

23 הרוח או המים שבו,

24 וְחִמְרוֹ וְצוּרָתוֹ בְּאֶרֶץ

25 וְרֵחֵב וְעֵבִי שְׁהִיָּה נִרְאָה

26 לְעֵין קִיָּם שֶׁנִּשְׁרָף —

27 עֲקָרוֹ הִיָּה מִיִּסוּד הָעֵפֶר

28 שָׁבוּ, — שבעץ, רק שֵׁאֵשׁ

29 מִיָּם רוּחַ בְּלוּלִים בּוֹ, —

30 שהעץ כולל בתוכו גם

31 מהיסודות אש, מים ורוח,

32 אך העיקר שבו הוא מיסוד

33 העפר, שממנו באים

34 האורך, הרוחב והעובי של העץ, בִּי הָעֵפֶר — יסוד העפר שבו,

35 הוּא הַמְּרִי יוֹתֵר מִכָּל, — מאשר שאר שלושת היסודות, וְיֵשׁ

36 לוֹ אֶרֶץ וְרֵחֵב וְעֵבִי, מֵהֶשְׁאִינֵן בְּאֵשׁ וְרוּחַ, — שאין בהם

37 אורך רוחב ועובי, וְגַם הַמִּים — למרות שלמים יש כבר הרי

38 ממשות, ואורך ורוחב ועובי, אֲךָ הֵם מַעֲט מוֹעִיר — במדה

39 מעוטה ביותר, בְּעֵץ, וְכָל אֶרֶץ וְרֵחֵב וְעֵבִי — של העץ,

40 "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר", שְׁהוּא הָאֵפֶר

41 הַנִּשְׁאָר אַחֲרֵי שֶׁנִּפְרְדוּ מִמֶּנּוּ אֵשׁ מִיָּם רוּחַ. — והאפר שנשאר

42 הוא העפר שהיה קודם עיקר מהות העץ. וְהֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁהָאֵפֶר

43 אֵין לוֹ דְמִיּוֹן וְעֶרֶךְ אֶל מַהוּת הָעֵץ הַגָּדוֹל בְּאֶרֶץ וְרֵחֵב וְעֵבִי

44 קִיָּם שֶׁנִּשְׁרָף, לֹא בְכַמּוּתוֹ וְלֹא בְּאִיכוּתוֹ, — אין לאפר שום

45 דמיון ושום ערך לא לכמות העץ ולא לאיכותו ולחשיבותו, אֶף

אגרת הקדש

יסודות אמ"ר חלפו והלכו להם וכלו בעשן המתהווה
מהרכבתן כנודע ויסוד הד' שהיה בעץ שהוא העפר
שבו היוורד למטה ואין האש שולטת בו הוא הנשאר
קיים והוא האפר והנה כל מהות העץ וממשו וחומר
וצורתו באורך ורוחב ועובי שהיה נראה לעין קודם
שנשרף עיקרו היה מיסוד העפר שבו רק שאמ"ר
כלולים בו כי העפר הוא חומרי יותר מכולן ויש לו
אורך ורוחב ועובי משא"כ באש ורוח וגם המים הם
מעט מזעיר בעץ וכל ארכו ורחבו ועוביו הכל היה
מן העפר והכל שב אל העפר שהוא האפר הנשאר
אחרי שנפרדו ממנו אמ"ר והנה כמו שהאפר אין לו
דמיון וערך אל מהות העץ הגדול באורך ורוחב
ועובי קודם שנשרף לא בכמותו ולא באיכותו אף
שהוא [הוא] מהותו ועצמותו וממנו נתהווה כך עד"מ
אמר אאע"ה על מדרתו מדרת החסד והאהבה המאירה
בו ומלוכשת בגופו דאף שהיא [היא] מדרת האהבה
וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו שהיתה
מרכבה עליונה אעפ"כ בדרתה למטה להתלבש
בגופו ע"י השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה
על ידי צמצומים רבים אין דמיון וערך מהות אור
האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון
שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר שנעשה
אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה
וטוב למאכל עד"מ ויותר מזה להבדיל באלפים הבדלות
רק שדברה תורה כלשון בני אדם במשל ומליצה:

שְׁהוּא [הוא] מְהוּתוֹ וְעֶצְמוּתוֹ — העץ הוא מהותו ועצמותו
של האפר, וּמִמֶּנּוּ — מהעץ, נִתְהַנֶּה — האפר; כִּךְ עַל־דֶּרֶךְ
מִשָּׁל אָמַר אַבְרָהָם אֲבִינוּ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם עַל מִדָּתוֹ, מִדָּת
הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה הַמְּאִירָה בּוֹ וּמִלְבָּשֶׁת בְּגוּפוֹ, דָּאֵף שְׁהִיא
[היא] מִדָּת הָאֱהָבָה
וְחֶסֶד הָעֲלִיּוֹן
שֶׁבְּאֲצִילוֹת הַמְּאִיר
בְּנִשְׁמָתוֹ שְׁהִיָּה
מִרְכָּבָה עֲלִיוֹנָה, אֶף
עַל־פִּיכֵן בְּדִרְתָּהּ לְמַטָּה
לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ — שזה
הרי, עַל־יְדֵי הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת
הָעוֹלָמוֹת מִמְּדֻרְגָּה
לְמְדֻרְגָּה עַל־יְדֵי
צְמֻצוּמִים רַבִּים — יורד
הרי האור של מדרת החסד
ד"אצילות" דרך
השתלשלות מדרגות
רבות ומצטמצם על ידי
צמצומים רבים — הרי אז,
אֵין דְּמִיּוֹן וְעֶרֶךְ מְהוּת
אֹרֶךְ הָאֱהָבָה הַמְּאִיר בּוֹ
אֶל מְהוּת אֹרֶךְ אֱהָבָה
וְחֶסֶד עֲלִיּוֹן שֶׁבְּאֲצִילוֹת,
אֶלָּא כְּעֶרֶךְ וְדְמִיּוֹן
מְהוּת הָעֵפֶר שֶׁנִּשְׁעֶשֶׂה
אֵפֶר אֶל מְהוּתוֹ
וְאִיכוּתוֹ כְּשִׁהְיָה עֵץ
נֶחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב
לְמֵאכֶל²³ עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל,
— שאין הרי שום ערך
ושום דמיון בין האפר לבין
העץ, כן אין שום ערך

ושום דמיון בין מדרת האהבה של אברהם אבינו לגבי מדרת החסד
והאהבה של "אצילות". וְיִוְתֵר מִזֶּה, לְחֶבְרִיל בְּאֵלָפִים
הַבְּדֻלּוֹת, — בין האפר והעץ הגשמי לגבי רוחניות מדות
האהבה של אברהם אבינו וחסד ד"אצילות", רַק שֶׁדִּבְרָה תוֹרָה
כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּמִשָּׁל וּמִלִּצָּה: — לכן קוראים למדרת החסד
והאהבה של אברהם אבינו על שם החסד והאהבה של
"אצילות". כך יובן גם במכל-שכן, שהמדות הכוחות וספירות
הנשמה של יהודי למטה, אין להם שום ערך ושום דמיון לגבי
הספירות שמהן הם באים. אך בכל זאת, כיוון שהם באים מן
והספירות מאירות בנשמתו של יהודי, יכול יהודי להבין
מנשמתו (המחיה את גופו) קצת בספירות העליונות, שזה תוכן
הפסוק "ומבשרי אחזה אלקה".

יום שישי י"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, והנה כללות הי"ם... עד עמ' קב, מדרותיהם.

נדרש מצד רחמנות להשפיע לו. ולפי שהיא – מדרת ה"רחמים",
היא מדה ממצעת – שיש בה גם "חסד" וגם "גבורה", נקראת
"תפארת", כמו בגדי תפארת, על דרך משל, שהוא בגד
צבוע בגונים הרבה מערכים [בו בכתב־יד ליתא] בדרך
שהוא תפארת ונוי,

מה שאין בו

הצבוע בגון אחד – לא

שייך בו לשון תפארת. –

שכן, "תפארת" היא רק

התכללות של כמה גוונים,

ומפני שבמדת ה"רחמים"

ישנה התכללות של חסד

וגבורה – היא נקראת

בשם "תפארת". ואחר

כך, – אחרי שישנה

ההתעוררות להשפיע, אם

שהתעוררות היא מצד

מדת ה"חסד" או מצד

מדת ה"גבורה", או מצד

מדת ה"רחמים", בבוא

ההשפעה לידי מעשה,

היינו בשעת ההשפעה

מש"כ – כלומר, לא

כשהוא לומד את הענין

לעצמו, אלא – בהכנה

להשפיע אותו ענין ממש

לאחר מכן, צריך

להתענין – ולהתבונן, איך להשפיע, בדרך שיוכל המקבל

לקבל ההשפעה,²⁴ בגון שרוצה להשפיע דבר חכמה

ללמדו לבנו, – שלאב יש חשק גדול להשפיע לבן מה שיותר,

אם יאמר לו בלה כמו שהיא בשכלו – לא יוכל הבן

להבין ולקבל, – גם מפני שהשכל כפי שהוא אצל האב

(המשפיע) עדין מדי מכדי שהבן יוכל להבינו ולקלטו – אלא

הוא מוכרח קודם להלביש את השכל בענין אחר לא כל־כך

עדין (כמו במשל שלמטה מהנמשל), וגם מפני שכל העשירות

של השכל על כל פרטיו וסברא הנוטה לצד אחד וסברא הנוטה

לצד השני – הרי זה עשיר מדי מכדי שיוכל הבן (המקבל) לקבל

את השכל, אלא הוא מוכרח מקודם להפריד את השכל

לחלקים, לא לגלות לו את כל הפרטים, אלא פרטים מסויימים

של השכל, שיהיה קל לו לקבל, רק שצריך לסדר לו בסדר

וענין אחר, – משל, שהוא ענין שני, לא אותו ענין של השכל

והנה, כללות העשר ספירות שבגשמת האדם, נודע לכל
[בדרך כלל. בכתב־יד ליתא], שהמדות נחלקות בדרך כלל
לשבע מדות, וכל פרטי המדות שבאדם – נטיותיו השונות
של האדם, אם הן נטיות חיוביות, שהוא נמשך אליהן, או נטיות
שליליות, שהוא עומד

בנפרד מהן, באות מאחת

משבע מדות אלו, שהן

– שבע המדות, שרש כל

המדות וכללותן, –

שורש כל המדות והנטיות

באדם, הם שבע מדות

אלו, ובהן ישנם כל

הפרטים באופן כללי, לפני

שהם באים בפרטים של

נטיות פרטיות, שהן: –

שבע המדות הן: מדרת

החסד להשפיע בלי

גבול, – כלומר, גם עצם

ההשפעה היא בלי

הגבלה, וגם אל מי

שמשפיעים הוא בלי

הגבלה, ההשפעה היא

לכל, ומדרת הגבורה

לצמצם מלהשפיע בלי

כך, – כלומר,

שההשפעה, היא

בהגבלה, עד כמה

להשפיע, או שלא להשפיע [נפח אחר: כל עקר] כלל, –

כלומר, שלמקבלים מסויימים לא תהיה ההשפעה כלל, או כפי

שכתוב בחצאי הריבוע: "כל עיקר", לא להתחיל להשפיע להם

כלל, וכל זה בא מצד ה"גבורה" שהיא מדרת הדין והצמצום,

ומדרת הרחמים לרחם על מי ששייך לשון²⁴ רחמנות עליו,

– שלמרות שאין הוא ראוי שישפיעו לו, אך מצד הרחמנות

צריכים לרחם עליו ולהשפיע לו, והיא – מדרת הרחמים, היא

מדה ממצעת בין גבורה לחסד, שהיא – מדרת ה"חסד" היא

להשפיע לכל, גם למי שלא שייך לשון רחמנות עליו כלל,

מפני שאינו חסר כלום ואינו שרוי בצער כלל²⁵. – ובכל

זאת, מצד מדרת ה"חסד", שהוא חסד והשפעה בלי הגבלה, יוצא

להשפיע גם לכזה, אך, מצד מדרת ה"רחמים" שיש בה גם

התכללות של "גבורה", קיימת הגבלה שלא להשפיע לאחד

כזה, ולעומת זה מי שרחמנות עליו, הרי למרות שאין הוא ראוי,

24. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים", שהמלה "לשון", "לשון רחמנות", מיותרת לכאורה. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חידוש לגבי המבואר בכ"מ - דחסד משפיע גם לזה שמדה"ר אומרת לא להשפיע (אף שחסר) או גם שאסור לרחם עליו". 26. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים" ש"בד"ה כי ידעתיו סי"ג (אור התורה צח, ב) תיבות אלו אינן". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו - מל' ויסוד כדלקמן".

לומר לו, ענין חלוקת השכל וגילוי חלקים מסויימים בלבד
מהשכל, הוא צמצום בעומק השכל, נוסף על הצמצומים
האמורים לעיל באורך ורוחב השכל, כך שבכל ששת הקצוות
של השכל, אורך, רוחב ועומק – ישנה ה"פעולה" של הכליות
היועצות של "נצח"
ו"הוד". וְגַם בְּכָלל, הַבְּחִינָה הַנִּצְחָה הוּא
לְנִצָּח וְלַעֲמֹד נֶגֶד כָּל
מוֹנֵעַ הַהִשְׁפָּעָה וְהַלְמוּד
מִבְּנוּ מִפְּתִי וּמְחוּץ, –
גם דברים שהם פנימיים
ומונעים מלהשפיע לו
ומללמוד אתו, וגם דברים
שהם מניעות חיצוניות,
מִפְּתִי – הֵינּוּ לְהַתְחֹק
נֶגֶד מִדַּת הַגְּבוּרָה
וְהַצְמָצוּם שְׂבָאב עֲצוּמוֹ,
שֶׁהִיא מְעוֹרְרַת דִּינִים
בְּרָצוֹנוֹ עַל בְּנוֹ, לֹמֵר
שְׂאִינוֹ רְאוּי לְכָךְ עֲדֵין –
להשפיע לו חכמה עמוקה
ושכל עמוק זה – אלא
עליו להתחזק כנגד זה –
ולהשפיע לו. זו משמעות
"נצח" לגבי המניעות
המניעות הפנימיות

שבתוכו הוא. (בכתב־יד נרשם: חסר). – בכתב־יד שעיני
בהם כדי להשוות לאגרות הקודש הנדפסות – כשהכינו "תניא"
זה לדפוס²⁹ – נרשם "חסר". ההסברה לכך היא: א) מניעות
"מחוץ", מניעות חיצוניות, אין רבנו הזקן מסביר. וכותב על כך
הרבי שליט"א: שצריך עיון אם המניעות מחוץ יותר פשוטות
מאשר המניעות "מבית", ואדרבא – "מבית" יותר פשוט. אלא
– כותב הרבי שליט"א – הביאור על המניעות "מחוץ" כלול
במה שצוין כאן שחסר באגרת. ב) בהתאם למה שלמדנו
הפירוש של "ובכלל בחינת נצח", שבכלל ובבחינת "נצח" כלול
גם ענין הנצחון, להתגבר על המניעות והעיוכים נגד
ההשפעה – לא חסר כלום במה שרבנו הזקן אינו מסביר ענין
כזה בבחינת "הוד", שכן ב"הוד" אין ענין דומה שיוכלל בכלל
של בחינת "הוד" – כפי שהדבר ב"נצח", ענין הנצחון, ברם,
אפשר גם ללמוד פירוש המלים "וגם בכלל בחינת נצח", בצורה
אחרת, שהכוונה היא ל"נצח" בכלל – לא פרט במדת ה"נצח"
שבו היא משתווה למדת "הוד", ששתיהן הן "כליות יועצות",
ו"תרין ביעין", ו"שחקים ששוחקים מן", אלא ענין ה"נצח" בכלל
– כללות ענין ה"נצח", ושעל כך הוא אומר שזה ענין הנצחון,
כשלומדים באופן כזה, חסר כאן הביאור: מהו ה"כלל" של ענין

והנמשל, דְּכָר דְּכָר עַל אֶפְנֵיו, – כלומר, שאין הוא מגלה לו
שתי הסברות שהן לחיוב ולשלילה, אלא באופן אחד – או את
הסברה הנוטה לזכות או הסברה הנוטה לחיוב, או להכשיר או
לפסול וכדומה, וכל זאת כדי שיוכל לקבל את השכל, מְעַט

מְעַט, – מן השכל הוא
משפיע לו, ולא כל השכל.

כלומר, גם באורך השכל,
בירידת ובהורדת השכל,
מן ההכרח שיהיה צמצום
בהתאם לכושר הקליטה
של המקבל, וגם ברוחב
השכל, בפרטיו הרבים של
השכל, מן ההכרח שיהיה
צמצום, כדי שהמקבל
יוכל לקלוט אותם,
וּבְחִינַת עֲצָה זו –
המייצגת לו איך להשפיע
את השכל, נִקְרָאת
"נִצָּח" ו"הוד", שֶׁהֵן
"כָּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת", – כֵּשֶׁם
שבגוף האדם יש לכליות
(גם) תפקיד של עצה
מייצג, כך גם בנפש,
מדות "נצח" ו"הוד" הן
הכליות המייצגות כיצד
להשפיע, וְגַם נִפְסָה אַחֵר:
וְהֵן – ברוחניות, "תִּרְיִן

בִּיעִין", – שני הביעין הַמְּבַשְּׁלִים הַזֶּה, – כמו שבגשמיות,
בישול הזרע הוא עלידי ה"תרין ביעין", כך ברוחניות, בדבר
ההשפעה, זה עלידי המדות "נצח" ו"הוד", שֶׁהִיא הַטִּפָּה
הַנִּמְשָׁכָה מִמַּחְמָה, דִּהְיִנוּ דְּכָר חֲכָמָה וְשֶׁכֶל הַנִּמְשָׁךְ מִשֶּׁכֶל
הָאֵב, – המשפיע שכל לבנו, שֶׁלֹא יִמְשָׁךְ כְּמוֹ שֶׁהוּא שֶׁכֶל
דֶּק מְאֹד בְּמִחוּ וְשֶׁכֶלּוּ, רַק יִשְׁתַּנָּה קֶצֶת מִדָּקוֹת שֶׁכֶלּוּ
וְיִתְחַוֶּה שֶׁכֶל שְׂאִינוֹ דֶּק בְּלִפְנֵי, כְּדִי שִׁיּוּכֵל הֵן לְקַבֵּל
בְּמִחוּ וְהִבְנָתוֹ, וְהוּא מְמַשׁ, עַל דְּרֶךְ־מִשְׁל, כְּטִפָּה – של זרע,
הַיּוֹרְדֶת מִמַּחְמָה שֶׁהִיא דֶּקָה מְאֹד [מְאֹד], וְנִעֲשִׂית גִּסָּה
וְחִמְרִית מְמַשׁ בְּכָלִיּוֹת וְתִרְיִן בִּיעִין. – זוהי הירידה וההגשמה
שנעשה בשכל המשפיע, שיהיה לפי ערך שכל המקבל. וְגַם
"נִצָּח" ו"הוד" נִקְרָאִים "שִׁחְקִים" ו"רְחִים" שְׁשׁוֹחֲקִים מִן
לְצִדִּיקִים, – השם של רקיע "שחקים" הוא על שם ש"שוחקים
מן לצדיקים"²⁸, וזה ענין נוסף ב"נצח" ו"הוד" שהן מחלקות את
השכל לחלקים רבים. ובלשון רבנו הזקן: כְּמוֹ הַטּוֹחֵן [חֲטִים]
בְּרִחִים, עַל דְּרֶךְ־מִשְׁל, שֶׁמְפָרֵד חֲטִים לְחֻלְקִים דְּקִים מְאֹד
– כִּף צִרְיָן הָאֵב לְחֻלְקִין הַשֶּׁכֶל וְדְּכָר חֲכָמָה שְׂרוּצָה
לְהַשְׁפִּיעַ לְבָנוֹ, וְלְחַלְקֵם לְחֻלְקִים רְבִים, וְלֹמֵר לוֹ מְעַט
מְעַט – מן השכל, בְּמוֹעֲצוֹת וְדַעַת. – מה לומר לו ומה לא

28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל סוף שהיחווה"א, מחגיגה יב, ב". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככתוב בהקדמת הרר"א שו"ב הגיהו אגה"ק שנדפסו בהשוואה לכת"י (לא דאדה"ז עצמו)".

- 1 ומדת "הוד" – וזהו הכוונה ב"חסר". להלן יסביר רבנו הזקן
2 בחינת ה"יסוד". ובחינת "יסוד" היא, על דרך-משל,
3 ההתקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת למודו
4 עמו באהבה ורצון, שרוצה שיבין בנו; – שמצד הרצון
5 ישנה ההתקשרות,
6 ההתמסרות וההתקשרות
7 של שכל האב (המשפיע) 1
8 עם שכל הבן (המקבל). 2
9 ובלעדי זה, – בלי 3
10 ההתקשרות של מדת 4
11 ה"יסוד", גם אם היה 5
12 הבן שומע דבורים אלו 6
13 עצמם מפי אביו 7
14 [שמדבר בעדו ולומד 8
15 לעצמו] (בכתב-יד קודש 9
16 אדמו"ר בעל צמח-צדק 10
17 נשמתי-עדן, בדרוש "כי 11
18 ידעתיו" סעיף י"ג. 12
19 שהועתק שם לשון זה), 13
20 ליתא תיבות אלו] – לא 14
21 היה מבין כל-כך כמו 15
22 עכשיו, שאביו מקשר 16
23 שכלו אליו ומדבר עמו 17
24 פנים אל פנים³⁰ 18
25 באהבה וחשק, שחושק 19
26 מאד שיבין בנו, – שזה 20
27 לא רק רצון, מה שהוא 21
28 רוצה שהבן יבין, אלא 22
29 חשק ורצון, רצון שכלול
30 בו תענוג (שזה ענין "יסוד", סוג כזה של התקשרות). אחרי
31 המלים "שמדבר בעדו ולומד לעצמו", כתוב באותיות קטנות:
32 בכתב-יד קודש אדמו"ר בעל "צמח צדק" (בדרוש כי ידעתיו
33 סעיף י"ג³¹ שהועתק שם לשון זה) ליתא – אין – תיבות אלו
34 – שכן, לא זו בלבד שאינו דומה כשלומד אותו ענין לעצמו
35 לבשלומד אותו עם בנו באהבה, אלא גם כשהוא לומד
36 ומשפיע לבנו בלי התקשרות וכו' – אין זה באותו אופן כמו
37 בשעה שהוא משפיע לבנו בהתקשרות וכו', החשק
38 וההתקשרות מוסיפים בהבנת הבן. וכל מה שהחשק והתענוג
39 גדול³² – כך ההשפעה והלמוד גדול, שהבן יוכל לקבל
40 יותר, והאב משפיע יותר, – עצם העובדה שהבן "קולט"
41 במדה מרובה יותר וטוב יותר, גורם שהאב ישפיע יותר, כי
42 על-ידי החשק והתענוג מתרבה ומתגדל שכלו – של האב,
30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל: פה אל פה" בלא אמצעי (ראב"ע - בהעלותך יב, ח), אבל פנים אל "פנים" בחי' נעלית יותר, והרי כאן מדבר במעלות דיסוד הכי נעלות - ועד "שחושק מאד". וגם - עפ"י דוקא ה"י הפכו דמדבר בעדו".³¹ נדפס באוה"ת וירא שם (צח, ב).³² הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל: גדל (במקום גדול)".³³ על מה שאין רבנו הזקן מכאן בחינת "מלכות" - מציין הרבי שליט"א: "כנראה הטעם: בכי' כל ו' המדות שע"ע מכאן: להשפיע (ההשפעה), לצמצם כו' בכוא ההשפעה לידי מעשה - שזוה מוכן שישנה קודם שבאה לידי מעשה - בשלימותה במשפיע וזהו מל' (אוועקלייג של המשפיע כי ההשפעה היא עדיין בהמשפיע, אבל בשלימותה בערך הגבלות המקבל)".

30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל: פה אל פה" בלא אמצעי (ראב"ע - בהעלותך יב, ח), אבל פנים אל "פנים" בחי' נעלית יותר, והרי כאן מדבר במעלות דיסוד הכי נעלות - ועד "שחושק מאד". וגם - עפ"י דוקא ה"י הפכו דמדבר בעדו".³¹ נדפס באוה"ת וירא שם (צח, ב).³² הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל: גדל (במקום גדול)".³³ על מה שאין רבנו הזקן מכאן בחינת "מלכות" - מציין הרבי שליט"א: "כנראה הטעם: בכי' כל ו' המדות שע"ע מכאן: להשפיע (ההשפעה), לצמצם כו' בכוא ההשפעה לידי מעשה - שזוה מוכן שישנה קודם שבאה לידי מעשה - בשלימותה במשפיע וזהו מל' (אוועקלייג של המשפיע כי ההשפעה היא עדיין בהמשפיע, אבל בשלימותה בערך הגבלות המקבל)".

שבו, - שלאחר שהוא תופס את השכל בכוח החכמה, נקודת 19
והברקת השכל, והוא מבין את השכל על כל פרטיו בכוח 20
הבינה - הוא מתעמק בדעתו ומתקשר עם המושכל - (הדבר 21
שהוא מבין) להרגישו ולחוש בו, לא רק להבינו אלא גם 22
להרגישו, וזה העיקר של 23

המדות, כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, 24

כִּי לְפִי שְׁנֵי דַעוֹת - 25

של בחינת "דעת", כִּי 26

אִדָּם זֶה מִזֶּה - כִּי הוּא 27

שְׁנֵי מְדוּתֵיהֶם. - כִּי 28

מדת ה"בר דעת" של 29

האדם - כך הן מדותיו: 30

אם הוא בִּרְדַּעַת גדול 31

יותר - מדותיו גדולות 32

ויעיבות יותר; אם אין הוא בִּרְדַּעַת גדול - מדותיו קטנות 33

ובלתי יציבות. שכן, "דעת" היא הקיום והחיות של המדות, כִּי 34

שרבנו הזקן אומר בפרק שלישי של החלק הראשון של ספר 35

"התניא". 36

הן בענינים גדולים, ואם שכלו קטן - מדותיו הן בענינים קטנים, 1
כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, שֶׁהִקְטִין שֶׁהִחְכְּמָה בִּינְהִדְעַת - השכל שֶׁלוֹ 2
הֵן בְּבִחִינַת קְטָנוּת - כִּי כָּל מְדוּתָיו הֵן בְּדָבָרִים קְטָנִי 3
הַעֲרָף. - וכשהוא גדל, שאו שכלו מתגדל - מדותיו הן אז 4

בענינים גדולים יותר, וְגַם 5
בְּגְדוּלִים - במבוגרים 6

עצמם, תלוי הדבר גם 7

בקטנות וגדלות שכל 8

המבוגר, "לְפִי שֶׁכָּלוּ 9

יְהִל אִישׁ" ³⁴, - "איש" 10

הוא תואר המדות, כִּי 11

שכתוב ³⁵: "כאיש גבורתו"; 12

הרי שבח והילול המדות 13

גם הם בהתאם לשכל, כִּי 14

לְפִי רֹב חֲכָמָתוֹ - כִּי הוּא רֹב אֲהָבָתוֹ וְחֶסֶדוֹ. וְכֵן שָׁאֵר 15

כָּל מְדוּתָיו פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, מְקוֹרָן הוּא מְחַכְּמָה 16

בִּינְהִדְעַת שְׁבוּ. וְהַעֲקָר הוּא תַּדְעַת שְׁבוּ, - העיקר בנוגע 17

למדות, הוא ה"דעת" באדם, הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה וּבִינָה 18

אגרת הקדש

שהחב"ד שלו הן בבחי' קטנות כך כל מדותיו הן 1
בדברים קטני הערך וגם בגדולים לפי שכלו יהולל 2
איש כי לפי רוב חכמתו כך הוא רוב אהבתו וחסדו 3
וכן שאר כל מדותיו פנימיות וחיצוניות מקורן הוא 4
מחב"ד שבו והעיקר הוא הדעת שבו הנמשך מבחי' 5
החו"ב שבו כנראה בחוש כי לפי שינוי דעות בני 6
אדם זה מזה כך הוא שינוי מדותיהם. 7

יום שבת קודש כ' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבג, והנה כ"ז הוא... עד עמ' 246, באימה וביראה.

מְחַמַּת אֲהָבָת ה' וּמְרֹב חֲפָצוֹ לְדַבְּקָה בּוֹ, הוּא חֲפִיץ - 62
ברצון פנימי לעשות חסד כִּי לְדַבְּקָה בְּמְדוּתָיו, - של הקדוש 63
ברוך הוא, כְּמֵאמַר רַ"ל עַל פְּסוּק: ³⁶ "וּלְדַבְּקָה בּוֹ" - "הַדָּבָק 64
בְּמְדוּתָיו". - כיצד יכול אדם להתדבק בהקדוש ברוך הוא - 65

הרי זה על ידי שהוא 66

מתדבק במדותיו, וכמו 67

שהקב"ה הוא רחום - כך 68

הוא רחום, וכמו שהקב"ה 69

הוא חפץ חסד - הרי זה 70

המניע הפנימי הטמון 71

ברצונו לעשות חסד - 72

וזאת כדי להתדבק 73

בהקב"ה. וְכֵן בְּמִדַּת 74

הַנִּבְרָה, - חיצוניות 75

היראה - היא גם כן רק 76

בענינים של אלקות, 77

לְהַפְרַע מִן הַרְשָׁעִים 78

וּלְעֲנֹשֶׁם בְּעֲנֵשׁ תַּתְּוֶרָה, 79

- שזה ענין של "גבורה", וְכֵן לְהַתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וּלְקַדֵּשׁ אֶת 80

עַצְמוֹ - להיבדל, בְּמִתְרֵ לוֹ, וּלְעֲשׂוֹת גִּדְר וְסִיג לַתּוֹרָה - כל 81

זה הוא מְפָנִי פֶּחַד ה' וְיִרְאָתוֹ, פֶּן יָבֹא לִידֵי חֲטָא 82

חֲסִידוֹשָׁלוֹם. - שבגלל כך הוא מקדש עצמו בהרבה "שערים" 83

של היתר, שלא יבוא לידי שער אחד אל איסור ³⁷, ומצד זה 84

הוא עושה לעצמו גדרים וסייגים לענינים של תורה - כדי 85

שלא יעבור חסידו שלום על אף חטא. הרי, שה"יראה", שהיא 86

וְהִנֵּה, כָּל זֶה - המוסבר לעיל בענין המדות, בהקשר לענין 37
ההשפעה, הוּא רַק עֲלִידְרָךְ־מִשָּׁל לְבָר, - אין זה ענין 38
האמיתי של "ספירות" בנפש, כִּי כָּל זֶה הוּא בְּנַפְשׁ הַשְּׁכֵלִית 39
הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּאָדָם, הַכָּפָה מְקַלֶּפֶת נִגְה. - נפש זו היא 40

"תחתונה" שנמשכת 41

לענינים (ארציים) 42

תחתונים, ואף ענין השכל 43

שבנפש זו הוא בענינים 44

תחתונים, בענינים של 45

"יש" ו"מציאות", להבין 46

את מציאותם וכדומה. 47

שכן, כיוון שזו נפש של 48

קליפה, הרי למרות שזו 49

קליפת "נוגה" שיש בה גם 50

טוב, בכל זאת היא קשורה 51

ב"יש" ו"מציאות" 52

ובענינים תחתונים, אִךְ 53

בְּאִמָּת לְאִמָּתוֹ, - 54

לאמיתת ענין הספירות בנפש האדם, שזה - בְּנַפְשׁ הָעֲלִיּוֹנָה 55

הָאֱלֹהִית, שֶׁהִיא "חֵלֶק אֱלֹהִת מְמַעַל", - כמוסבר בפרק שני 56

של החלק הראשון של ספר ה"תניא" הענין של "חלק אלקה 57

ממעל", שנפש זו היא נפש עליונה השקועה בענינים נעלים, 58

בענינים של אלקות, כָּל הַמְדוּת, פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, הֵן לְה' 59

לְבָדוֹ. - גם ה"חסד" שהוא מדה חיצונית וגם האהבה שהיא 60

פנימיות חסד - הם שניהם להקדוש ברוך הוא לבדו, כִּי 61

המרגישה את האמת, שכן הוא באמת לאמתו. — שהאמת
האמיתית היא כמו "דעת עליון", שהכל הוא כ"לא ממש"
ובטל במציאות לגבי הקב"ה, שלא כפי שהוא ב"דעת תחתון"
שקיים "יש" אלא שה"יש" בטל לאלקות³⁹, זה בא מצד מדת
ה"הוד", ההודאה,

והביטול לאמת למרות
שלא מבינים אותה.
ובכלל זה — של מדת
ה"הוד", גם כן, להודות
לה' על כל הטובות
אשר נמלנו, ולא להיות
כפוי מוכה חסד ושלום.
— שאינו מכיר בטוב
שעשו לו, אלא שיתן
תודה להקב"ה על כל
הטובה שהקב"ה עשה
אתנו, זה "הוד", מלשון
הודאה — להודות, ובכלל
זה, — של מדת ה"הוד",
להודות על כל שבחיו
ומדותיו ופעולותיו
באצילות ובקריאות
עליונים ותחתונים,
שהם משפחים עד אין
תכלית [נפח אחר:
חקר], ונאים וראוים
אליו יתברך ויתעלה, והוא מלשון "הוד והדר". ובן
במדת — יסוד, הנקראת "צדיק יסוד עולם"⁴⁰, — שגם היא,
כפי שהיא בנפש האלקית, היא באלקות, כפי ועל-דרך שדובר
לעיל, במשל, בענין ההשפעה, ש"יסוד" הוא ענין ההתקשרות
בחשק ותענוג להשפיע לבנו (המקבל), כך יאמר רבנו הזקן
להלן בענין "יסוד", התקשרות בחשק ובתענוג באלקות, להיות
נפשו קשורה בה' חיי החיים, — המחיה את החיים עצמם,
ולדבקה בו — בהקדוש ברוך הוא, בדבקה וחשיקה, בחשק
ותענוג נפלא. — שזה מצד מדת ה"יסוד", ההתקשרות
באלקות בחשק ותענוג נפלא, ובמדת מלכות, — של הנפש
האלקית שהיא באלקות, לקבל עליו על מלכותו ועבודתו
כעבודת כל עבד לאדונו באימה וביראה. — כך יעבוד את
הקדוש ברוך הוא באימה וביראה מצד ה"קבלת-עול" שקיבל
על עצמו עול מלכות שמים. רבנו הזקן הסביר כאן כל שבעת
המדות, מ"חסד" עד "מלכות", כפי שהן כולן באלקות — בנפשו
האלקית של יהודי.

המדה הפנימית, היא להקב"ה, וה"גבורה", המדה החיצונית,
היא גם כן בענינים של הקב"ה — ענינים של תורה ומצוות. ובן
— במדת ה"תפארת", לפאר את ה' ותורתו בכל מיני פאר,
— כמו ספר-תורה מזהיר, תפילין יפות, וכדומה, שזו מדת
ה"תפארת", מלשון יופי,
ולדבקה בשבחיו —
במתן שבח להקב"ה, בכל
בחינות נפשו, — שזה
"תפארת", מלשון "לפאר"
ולשבח, דהיינו
בהתבוננות שכלו
ומחשבתו — שמה שהוא
מפאר ומשבח את
הקב"ה, יהיה מתוך
התבוננות עמוקה של
שכלו ושל מחשבתו
בגדלות הקב"ה, גם
בדבורו. — שאמירתו
שבחיו של הקב"ה
בדיבור, לא תהיה דיבור
בפה בלבד, אלא גם
מתוך התבוננות עמוקה
של שכל ושל מחשבה.
כך שישנן כאן כל בחינות
נפשו, שכל ומדות — מדת
ה"תפארת" — ומחשבה

ודיבור, שדיבור הוא הרי "מעשה זוטא"³⁸ — הרי זה גם כן
בחינת מעשה; או שהכוונה היא לכל בחינות הנפש השייכות
בענין השבחים, והן, שכל ומחשבה ודיבור. ובן — במדת
ה"נצח", לעמוד בנצחון נגד כל מונע מעבודת ה' ומלדבקה
בו, ונגד כל מונע מלהיות כבוד ה' מלא — ובהתגלות,
את כל הארץ, במלחמות ה' אשר נלחם דוד המלך
על-ידי השלום. — שענין המלחמות והנצחונות בא מצד מדת
ה"נצח" של הנפש האלקית, ובן — במדת ה"הוד", להשתחוות
ולהודות לה', — בבחינה של הודאה ושל ביטול, שהוא מודה
למרות שאין הוא מבין, אשר מחיה ומחיה את הכל, והכל
בטל במציאות אצלו, וכלא קמיה — הכל לגבי הקדוש
ברוך הוא, כלא חשיב, — נחשב לכלום, ובאין ואפס ממש.
ואף שאין אנו משיגים איך הוא הכל אפס ממש קמיה
— לגביו, שכן, הקב"ה הרי ברא הכל, והרי זו בריאה "יש"
מ"אין" — גם מצד הכוח האלקי המהווה והבורא, אף-על-פי-
כן, מודים אנחנו בהודאה אמיתית — הנחה אמיתית בנפש,

יום ראשון

יום שלישי

יד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב-עו. מ"מב.

תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.

מהוראות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: להנזר ממלחמת תנופה עד קצה האחרון, לא מפני שאין לנו במה לנצח או מפני מרץ לב, אלא מפני שאם כל כחותינו עלינו להקדיש אך ורק לחזק בנינו, בנין התורה והמצוות בקדשה ובטהרה. ועל זה עלינו למסר את נפשותינו במסירות נפש בפעל ולא רק בכח.

יום שני

יום רביעי

טו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח. מג-מה.

תניא: אך צריך . . . קכב ומליצה.

התיסדות ושיבת "תומכי תמימים": יום א טו אלול תרנ"ז.

התחלת הלמוד בנגלה ודא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים]: יום ד חי אלול תרנ"ז.

בליל שמחת תורה תרנ"ט אחרי ההקפות הכריז אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: הישיבה שמה "תומכי תמימים", ותלמידים הלומדים ומתנהגים ברוחה ששם "תמימים".

יום שלישי

יום חמישי

טז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב. מו-מח.

תניא: והנה כללות . . . קכג כמו שית'.

רבינו הזקן פי' המאמר כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, אויף א אידען דארף מען קוקען ווי ער שטייט אין מחשבה הקדומה דא"ק, און דארטען שטייט יעדער נשמה מיט אלע דורות וואס קומען ארויס פון איהר ביו ביאת המשיח גואל צדק, און אז מען טוט א אידען א טובה, טוט מען א טובה אט די אלע נשמות עד סוף כל הדורות.

רבנו הזקן פרש המאמר "כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא", על יהודי יש להביט כפי שהוא "נמצא" במחשבה הקדומה דא"ק [=אדם קדמון, דרגה עלאית ביותר בקדשה, שהיא מקור בו נשמות ישראל אחודות], ושם "נמצאת" כל נשמה עם כל הדורות היוצאות ממנה עד ביאת המשיח גואל צדק, וכשעושים ליהודי טובה, עושים טובה לכל הנשמות הללו עד סוף כל הדורות.

יום רביעי

יום שישי

יז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבא, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז. מט-נא.

תניא: והנה מדות . . . קכג מדותיהם.

רבינו הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא הי' בליאזנא ש"פ תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש

היום יום . . .

מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביוהכ"פ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות.

כששאלו את אדהא"מ הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות".

רבינו הזקן היה בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא היה בליאזנא [ב]שבת פרשת תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי - והוא עודנו נער קדם הבר-מצוה - הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביום הכפורים נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "לא נשמעות שום קללות".

יום
חמישי

שבת

חי אלול

ה'תש"ג

לששי עולה הבצל-קורא, ומעצמו.

שיעורים. חומש: תבא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט. גב"ד.

תניא: והנה כ"ז . . . שיתבאר במקומו.

יום הולדת את הבעש"ט בשנת תנ"ח. יום שנתגלה אליו מורו ורבו הק' - תפ"ד. יום שנתגלה הבעש"ט - תצ"ד.

יום הולדת את רבינו הזקן - תק"ה.

תוכן תורת הבעש"ט בש"פ תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: והי' כי תבוא אל הארץ גו'. ארץ ל' מרוצה ול' רצון כדאיתא במדרש. אז דו וועסט צוקומען צום רצון וואס איז א מתנה מלמעלה און בירושה בכל אחד מישראל, איז די עבודה דארף זיין וישבת, אראפטרעגן אין התישבות, ולקחת גו' ושמת בטנא, ממשיך זיין אורות בכלים, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך, א איד דארף וויסען אז ער גייט פון איין ארט אין דעם אנדערען, איז ניט ער גייט אליין נאר מ'פירט איהם מלמעלה, און די כוונה איז לשכן שמו שם, אויף מפרסם זיין אלקות אין דעם ארט וואו ער איז.

אחר תפלת ערבית חזר עוד הפעם תורה הקודמת והוסיף: והי' כי תבוא גו' בכדי דו זאלסט צוקומען צום רצון כו', איז דאס דורך דעם אז והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם, זאלסט זיך מוסר נפש זיין אויף מפרסם זיין דארטען אלקות, מיט וואס איז מען מפרסם אלקות, מיט א ברכה און א פסוק תהלים.

יום הולדת את הבעל-שם-טוב בשנת תנ"ח. יום שנתגלה אליו מורו ורבו הקדוש - תפ"ד. יום שנתגלה הבעל-שם-טוב - תצ"ד.

יום הולדת את רבינו הזקן - תק"ה.

תכן תורת הבעל-שם-טוב בשבת פרשת תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: "והיה כי תבוא אל הארץ גו'". 'ארץ' לשון מרוצה ולשון רצון, כדאיתא במדרש. כשתגיע אל ה'רצון' שהוא מתנה מלמעלה ובירושה בכל אחד מישראל, צריכה העבודה להיות 'וישבת' ל'הורידו', לעשותו מישב, 'ולקחת גו' ושמת בטנא', להמשיך אורות בכלים, 'והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך', על יהודי לדעת שהליכתו ממקום למקום אינה יזמתו אלא מובילים אותו מלמעלה, והכונה היא "לשכן שמו שם", לפרסם אלקות במקום שנמצא בו.

אחר תפלת ערבית חזר עוד הפעם תורה הקודמת, והוסיף: "והיה כי תבוא גו'", על מנת שתגיע לרצון כו', הרי זה על ידי ש'והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם' - תמסר את הנפש כדי לפרסם שם אלקות. במה מפרסמים אלקות? בברכה ופסוק תהלים.

יום שישי	יום ראשון	יט אלול	ה'תש"ג
-------------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: נצו", פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ"צו. נה"נו.
תניא: טז. אהוביי . . . 248 דף פ'.

רבינו הזקן זייענדיג נאך אין וויטעבסק, האָט אמאָל געזאָגט א תורה אויפ'ן פסוק
אתם נצבים גו', און האָט געטייטשט מחוטב עצך ל' עצה, מ'דארף אויסהאקען די רבות
מחשבות בלב איש, שואב מימיך אויסשעפען די מים וואָס מצמיחים כל מיני תענוג.

רבינו הזקן, עוד בהיותו בְּוִיטֶעבֶסק, אָמר פֶּעם תּוֹרָה עַל הַפֶּסוּק "אַתֶּם נִצָּבִים גּו'", וּפִרְשׁ:
"מִחֻטֵּב עֵצֶךָ" לְשׁוֹן עֵצָה, יֵשׁ לְעֵקֶר [=לְחֻטֵּב] אֶת הַרְבּוֹת מִחֻשְׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ, "שׂאֵב מִימֶיךָ" –
לְשׂאֵב [הַחוּצָה] אֶת הַמַּיִם שֶׁמִּצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַעֲנוּג.

יום שני	כ אלול	ה'תש"ג	שבת קודש
---------	--------	--------	-------------

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שני עם פירש"י.
תהלים: צז"קג. נח"ס.
תניא: והנה זהו . . . לב ונפש.

דער וואָס איז נידעריג און גראָב הערט ניט אָן די אייגענע גראָבקיט און
נידעריקייט.

זֶה שְׁנֵחוֹת וְגַם, אֵינוֹ חָשׂ אֶת גְּסוּתוֹ וּנְחִיתוֹתָיו הָאֵל.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אלול, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

כבוד הנהלת ישיבת תומכי תמימים
ליובאוויטש, מונטרעאל, קנדה, ה' עליהם
יחיו

שלום וברכה!

בנועם קראתי את הפרטי-כל מאסיפת הועד שהיתה בח"י מנ"א, ושמחתי אשר כבר התחילו
בעבודה בפועל, וכן אשר לאט לאט מגשימים בחיים את הענינים אשר דיברו בהיותם כאן.

ובנוגע להפרטים, הנה במה שדברו באסיפתם על דבר הדפיציט של הישיבה, כבר אמרתי להם
בשיחתנו פה, אשר עד עתה ניסו באופן של צמצום, היינו לכוון את ההוצאה על פי ההכנסה, ומהראוי
שעתה ינסו באופן ההפכי, היינו להשתדל בהגדלת ההכנסה כפי ההוצאה שצריכה להיות. ובפרט על פי
פתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש שמסר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם כ"ק אדמו"ר אביו: די וועלט זאגט, אז
מ'קאן ניט ארונטער דארף מען אריבער, און איך זאג, אז מ'דארף לכתחילה אריבער בתוקף המתאים.

חצר השותפים - לענין קידושין יום ראשון י"ד אלול ה'תשפ"א

רצונה להתקדש או לדחותו, ולכן בהגיע הדינר לידה (לא כשהניח על הסלע) הרי זה ספק קידושין.
[והוסיפו ה'חלקת מחוקק' (אה"ע"ז סי' ל סק"ד) ו'הבית שמואל' (שם סקט"ז), שבאמרה 'הנח על הסלע' והסלע שלה, מקודשת גם אם הניח על הסלע מדין קנין חצר]
אבל דעת רש"י (קידושין שם ד"ה ואם) והרמב"ם היא שגם אם הניח את הדינר על גבי הסלע והסלע של שניהם - "הרי זו מקודשת בספק". ואף שבמקח וממכר, חצר השותפים אינה קונה להם זה מזה, מבארים האחרונים (מגיד משנה להלן הכ"א, אבני מלואים סי' ל סק"ג) שלענין קידושין יש להסתפק: היות שיש לאשה חלק בסלע יתכן והוא מקנה לה את זכותו באותו סלע, שהרי מעונין לקדשה, ואם כך נעשה הסלע כחצר שכולה שלה או כיון שאמרה 'הנח על הסלע' והסלע אינו כולו שלה התכוונה לדחותו, ולכן ספק מקודשת.

הלכות אישות פרק ד, הלכה ד: אָמְרָה: הַנִּיחָהּ עַל הַסֵּלַע - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת; וְאִם הָיָה סֵלַע שְׁלֹה - מְקַדֶּשֶׁת. הָיָה הַסֵּלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת בְּסָפֶק.

על דברי הגמרא (קידושין ח, ב) שאם אמרה 'הניחה על הסלע' והיה סלע של שניהם הרי זו ספק מקודשת, הקשו התוספות (שם ד"ה אם) והרא"ש (שם פ"א סי' יב): הרי בחצר של שותפים אף שכל אחד מהשותפים יכול לקנות על ידה מכל אדם, אין שותף אחד יכול להקנות על ידה חפץ לשותפו (בבא בתרא פד, ב), ואם כן, כאשר הניח המקדש את הדינר על הסלע המשותף בודאי אינה מקודשת ומה הספק?

ופירושו שהגמרא דנה במקרה שהניח את הדינר לתוך חזקה וקיבלה אותו, ולכן אם אמרה 'הניחם על הסלע' והסלע שלה - גילתה דעתה שרצונה להתקדש, ואם הסלע אינו שלה - אינה רוצה להתקדש, וכאשר הסלע של שניהם - ספק האם

מתי אין מועילה מחילה? יום שני ט"ו אלול ה'תשפ"א

ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' קסט ס"א) נפסק שראוי לתת לשמש המגיש את הסעודה לטעום מכל מין ומין כדי שלא יצטער, וכתב השל"ה (הובא במגן אברהם שם סק"א) שאם התנה אתו בעל הבית מלכתחילה שלא יעשה כן, הרי הוא פטור מכך. ונמצא שלדעתו ניתן להתנות גם על ויתור הכרוך בצער הגוף, כשיטת הרמב"ן, משום שבתנאי זה אין סתירה לעצם השכירות כשמש (שהרי דין זה הוא מטעם צדדי, כדי למנוע ממנו צער ולא מדיני עצם השכירות).

אך ה'מגן אברהם' (שם) כתב שאין מועיל על כך תנאי משום שמדובר בצער הגוף, כשיטת רש"י שאין מועילה מחילה על כך.

אך יש שכתבו כי גם לדעת רש"י ניתן למחול על צער שהרי מבואר בגמרא (ב"ק צב, א) שהנותן לחברו רשות להכותו, המכה פטור מלשלם, אלא שכל עוד האשה לא מחלה בפירוש, מניחים שאינה מסכימה למחול על צער הגוף (בשונה מחיוב ממון), אך מחילה בפירוש אכן מועילה (ראה מגן גבורים לשר"ע שם).

הלכות אישות פרק ו, הלכה י: בִּיצֵר? בְּגוֹן שֶׁקָּדַשׁ אִשָּׁה עַל תְּנַאי שֶׁאֵין לָהּ עָלֶיהָ שָׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה - שְׂאֻמְרִין לוֹ: 'כְּסוּת וְשָׂאֵר - תִּנְאֵף קָם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה תְּנַאי שְׁבִימָמוֹן. אֲבָל בְּעוֹנָה - תִּנְאֵף בְּמַל, שֶׁהַתּוֹרָה חִיבָה אוֹתָהּ בְּעוֹנָה. וְהָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת, וְאִתָּהּ חֵיב בְּעוֹנָתָהּ, וְאֵין בִּידָד לְפָטֵר עֲצָמָהּ בְּתִנְאֵף.

יש להבין מהו טעם החילוק בין שאר וכסות לעונה, הרי גם שאר וכסות הם חיובי התורה, אלא שמאחר ונועדו לטובת האשה בידה למחול על כך, ומדוע לא תועיל מחילה לגבי חיוב עונה שגם הוא נועד לטובתה?

ומבאר הרמב"ם (ב"ב קנו, ב), כי שאר וכסות הם פרט צדדי בנישואין ואילו עונה היא המרכיב העיקרי שבהן, ואין מקום לנישואין בלא חיוב עונה כי "אין נישואין לחצאין".

ואילו רש"י (קידושין יט, ב) מפרש שמחילה מועילה על חיוב ממוני אך לא על צער הגוף, ולכן גם לאחר שהאשה מחלה על עונתה, היא יכולה לחזור בה כי החיוב עדיין בתוקף (ראה משנה למלך כאן).

רצפקא מינה' למעשה בין השיטות:

בין תשובה מאהבה לתשובה מיראה יום שלישי ט"ז אלול ה'תשפ"א

המומחים שהם מתוודים, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא", ואף הרוגי עיר הנדחת מתוודים על חטאם, מכל מקום, אף שהתוודו ושבו בתשובה לא נתכפר להם עד לאחר שיקומו בתחיית המתים, וכל זמן שלא הושלמה הכפרה, קרבנם הוא בכלל 'זבח רשעים'.

ולפי זה יש לתמוה:

מדוע המקדש אשה 'על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה' - והרי גם לאחר ששב בתשובה עדיין לא נתכפר לו, וכמאמר חז"ל (יומא

הלכות אישות פרק ח, הלכות ד"ה: הָאֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הָרִי אַתְּ מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּזֶה...' עַל מִנַּת שְׂאֵנִי צָדִיק' - אִפְּלוּ רִשָּׁע גָּמוֹר, הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת מִסָּפֶק, שֶׁמָּא הָרַהֵר בְּתִשּׁוּבָה בְּרַעְתָּהּ.

הקשה ה'כלי חמדה' (נשא, א):

בהמת קדשים שהיתה בעיר הנדחת (עיר של עובדי ע"ז) אי אפשר להקריבה על המזבח אף לאחר המתת בני העיר, כי מתו מתוך רשעתם ואין להם כפרה, ונאמר "זבח רשעים תועבה" (סנהדרין מז, א ורש"י שם).

ומבאר ה'יד רמה', אף ששינוי (שם מג, ב) "דרך כל

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צא

פו, א) שיש ארבעה סוגי כפרה (לפי סוגי העבירות) כדי להגיע להשלמת הכפרה - ולפי האמור שכל זמן שלא נתכפר לו, אף ששב בתשובה נחשב קרבנו ל'זבח רשעים', מדוע כאן ספק מקודשת אף אם הוא רשע גמור?

ויש לבאר:

הוידוי שמתוודים המומתים בשעת המיתה הוא בגדר 'תשובה מיראה', ובתשובה זו לא הושלמה הכפרה ורושם

החטא לא נמחק עדיין עד לאחר שיקומו לתחיה, ועל כן בהמת קורבנם היא 'זבח רשעים', אך המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק, אפילו הוא רשע מקודשת מספק, משום שיש לחוש שמא עשה 'תשובה מאהבה', ובכך נהפכים זדונותיו לזכויות ולא נשאר רושם החטא כלל ולכן 'אפילו רשע גמור, הרי זו מקודשת מספק'.

יום רביעי י"ז אלול ה'תשפ"א

בין נישואי חרש לנישואי חרשת

שעכשיו הוא פיקח.
וטעם החילוק:

בחרש שנשא פיקחת, הרי בשעת הנישואין לא היה בר דעת וממילא לא חל עליו כל חיוב, ורק בשעה שהתפקח יחול עליו חיוב אם יחליט להמשיך עמה את חיי הנישואין, אך אם לא ירצה בכך, יוכל לגרשה ללא כתובה שהרי מעולם לא התחייב בכך.

אך בפיקח שנשא חרשת הרי הבעל הוא בר דעת ויכול לחול עליו חיוב, ואינו מתחייב בכתובה, כמבואר בדברי הרמב"ם, משום תקנה לטובת האשה, כדי שלא יימנעו מלשאת אותה (שהרי בלאו הכי אין עליה הרבה קופצים מחמת חירשותה), וטעם זה שייך רק בעודה חרשת, אך מיד כשהתפקחה הרי היא ככל הנשים ואין טעם שלא תזכה בכתובה, ולכן בשעת הנישואין כבר חלה התחייבות על תנאי שאם תתפקח תזכה בכתובה (אור שמח, וראה אבן האזל נחלות א, ט).

הלכות אישות פרק יא, הלכה ד: וְהַחֲרַשֶּׁת, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ לֶחַ נִשְׁוֵאִין מִדְּבָרֶיהֶם, לֹא תִקְנוּ לָהּ כֶּתֶבָה, כִּדְּרֵי שְׁלֹא יִמָּנְעוּ וְלֹא יִשְׁאוּ אוֹתָהּ... וְאִם כְּנִסָּה חֲרָשֶׁת וְנִתְפַקְחָה - יֵשׁ לָהּ כֶּתֶבָה וְתִנָּאִי כֶּתֶבָה, וְכִתְבָתָה מֵאָה.

מבואר מדברי הרמב"ם כי אע"פ שבשעת הנישואין לא חל חיוב כתובה לחרשת, אם התרפאה היא זכאית לכתובה, ומשמע מדבריו שאז אין נדרשת התחייבות חדשה מצד הבעל, אלא אפילו אם אינו מעוניין בהמשך הנישואין הרי הוא חייב מיד בתשלום הכתובה מכוח הנישואין שנעשו בעודה חרשת.

מאידך, להלן (ה"ו) כותב הרמב"ם במקרה הפוך של חרש שנשא פיקחת שאין לה כתובה ו"אף על פי שנתפקח החורש אין לנשיהם עליהם כלום", אלא אם כן החליט להמשיך את חיי הנישואין עמה לאחר שהתפקח שאז חל עליו באותה שעה חיוב כתובה, אך בלאו הכי אינו צריך לתת לה כתובה, למרות

יום חמישי י"ח אלול ה'תשפ"א

בנין עולם

שהחיוב הוא מדברי סופרים יש בכך קיום מצות פריה ורביה מן התורה.
ב. חיוב מיוחד מדרבנן.

ומלשון הרמב"ם "מצוה מדברי סופרים שלא יבטל..."
משמע שאין זו מצווה בפני עצמה אלא חובה לא לבטל בזקנתו את קיום המצווה מדאורייתא שהיה חייב בה בצעירותו.

ולפי זה מובן לשון הרמב"ם "שכל המוסיף... בנה עולם".
כוונתו להגדיר את תוכנה של מצוות פריה ורביה שהוא 'בנין עולם', כלשון הפסוק (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשوها...". ובכתבו 'כל המוסיף' הרמב"ם רומז שלא די בקיום החיוב מן התורה (כן ובת) אלא כל מה שמוסיף כלול במצוה שתוכנה - בנין העולם.

(לקוטי שיחות 2, עמ' 24)

הלכות אישות פרק טו, הלכה טז: אֵף עַל פִּי שֵׁקֶם אָדָם מִצֹּט פְּרִיָּה וְרִבְיָה, הֲרִי הוּא מִצֹּט מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים שְׁלֹא יִבָּטֵל מִלְפָּנֶיךָ וְלִרְבוֹת כָּל זְמַן שֵׁשׁ בּוֹ בֶּח - שֶׁכָּל הַמוֹסִיף נֶפֶשׁ אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאִלּוּ בָּנָה עוֹלָם.

יש לדייק בלשון הרמב"ם "כל המוסיף נפש אחת מישראל", מדוע לא נקט בלשון הרגיל - "כל המוליד...", ולאידך, כיון שכתב "כל המוסיף...", מדוע לא סיים באותו מטבע לשון "כאילו הוסיף עולם"?

והביאור:

מקור הדין בגמרא (יבמות סב, ב): "נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנתו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנתו". ואת החיוב להוליד בנים גם בזקנתו אפשר לבאר בשני אופנים:

א. אף שכבר קיים מצוה פריה ורביה מדאורייתא בצעירותו, חייב מדרבנן להמשיך מצוה זו גם בזקנתו. ואף

יום שישי י"ט אלול ה'תשפ"א

מאימתי נקראת כלה?

אלמנה (מגיד משנה).

וכתב ה'בית יוסף' (אהע"ז סי' צג) כי לפי זה, אם רק השתדכה עדיין יש לה מזונות, כי משודכת אינה נקראת אשת איש. אך כיון שלאחר שנשדכה הפקיעה מעצמה את כבוד

הלכות אישות פרק יח, הלכה א: וּמִשְׁתַּתְּאֲרָם הָאֵלְמָנָה, אִבְרָה מְזוֹנֶתֶיהָ.

והטעם: משום שהמזונות לאחר מיתת הבעל נמשכים לאורך ימי אלמנותה וכיון שנתארסה הרי היא אשת איש ולא

שתחזור בה, אבל ביטול קשרי שידוכין כרוך בקנס ובחרם, וגם משעת השידוכין כבר נקראת "כלת פלוני" ואין שם בעלה הראשון עליה.

וכתב ה'הפלאה' (קונט"א סק"א) כי אף להלכה נראה כדעת הבית יוסף וה'חלקת מחוקק', אך פירושם בדברי הרמב"ם אינו נראה כי לא מצאנו שמשודכת קרויה ארוסה, ולכן יש לבאר את כוונת הרמב"ם שכאשר נתארסה נקראת "כלת פלוני" ומעתה אפילו אם ימות הארוס הפסידה מזונותיה כי כבר נפקע שם בעלה הראשון, אך כשנשדכה אמנם זכויותיה מופקעות אך אם יתבטל השידוך תחזור ותזכה בהם כי השם "כלת פלוני" אינו חל משעת השידוך אלא רק מהאירוסין.

בעלה הראשון תמוה לומר שתתפרנס מנכסיו, ולכן יש לבאר את כוונת הרמב"ם שאפילו נשתדכה נאבדה מזונותיה, ולענין כתובה קרא למשודכת 'ארוסה' שכן לשון הכתובה היא "כל ימי אלמנותך" שמשמעו כל זמן ששם בעלה נקרא עליה ואומרים "זוהי אלמנת פלוני", אך לאחר שנשדכה נקראת "משודכת של פלוני".

והב"ח (שם) כתב, כי כשם שאם תבעוה לינשא ונתרצתה אינה מפסידה את מזונותיה כי יתכן ותחזור בה, כך גם כשהשתדכה.

הרמ"א (סי' צו ס"ז) הביא את הדעה שמפסידה מזונותיה אפילו כשנשדכה, וכתב ה'חלקת מחוקק' (ס"ק יח) שאינו דומה לתבעוה לינשא כי שם נתרצתה בדיבור בלבד ויתכן

שבת קודש כי אלול ה'תשפ"א

ירושת הבעל באשה האסורה לו

ותירצו:

הנושא אשה שאסורה לו היתה דעתו בנישואין לבוא עליה אף שאסורה לו, והרי זו חופה הראויה לביאה ולכן יורש אותה, מה שאין כן המקדש את הנדה אין דעתו בשעת הכנסתה לחופה לבוא עליה אלא רק לאחר שתיטרה, ולכן הרי זו לגביו חופה שאינה ראויה לביאה.

וה'מעשה רוקח' כתב:

הנושא אשה שהיא מחייבי לאוין (או אסורה מדרבנן) – היות שאין איסורה לכל העולם ואין בהם חיוב כרת, תיקנו חכמים שהבעל יורש אותה, מה שאין כן נדה שאסורה לכל העולם ויש בה חיוב כרת, ולכן גם אם הכניסה לחופה, עדיין היא כארוסה ואין הבעל יורש אותה.

הלכות אישות פרק כב, הלכה ד: הנושא אשה שהיא אסורה לו – הואיל ויש לו בה קידושין – אם מתה תחתיו, יירשנה.

ה'מגיד משנה' הביא מתוספתא שאשה האסורה על אדם בחייבי לאוין, קידושין תופסים בה (לעיל פ"ד הי"ד) ואם מתה בחיי בעלה הרי הוא יורשה, אך אם היא מחייבי כריתות שאין קידושין תופסים בהן, אינו יורשה.

והקשו אחרונים (דרישה אה"ע סי' צ סק"ב, בית שמואל שם סקט"ו): המקדש את הנדה הרי זו מקודשת קידושין גמורין (לעיל פ"ד הי"ב), ועם זאת, לדעת הרמב"ם גם אם הכניסה לחופה נחשבת כארוסה כיון שאינה ראויה לביאה ואינו יורשה (לעיל פ"י ה"ב ובמ"מ שם), ומדוע אם כן אשה שאסורה לו (מחייבי לאוין), ואינה ראויה לביאה – בעלה יורשה?

המשך מעמוד מג

ילקוט לוי יצחק על התורה

את עצמות יוסף עמו.

וזב שפוגם יסודו הלעומת דיוסף, הוא יושב על אבן

מסמא שמסמא את העינים, ההיפך דאבן טוב המאיר.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שמט

דדא חדא קיימין (כי גם אלו השנים משה ויוסף במדרגה של סוד אחד נמצאים, דהיינו) ברא דאת ו"ו (בסוד אות ו' דהיינו) תרין וו"ן כחדא (שני ווי"ן כאחד), ומה דאתמר כהן מדין (ומה שנאמר כהן מדין) דא דא אשת מדינים (זהו הסוד של היסוד דנוקבא דקליפה הנקראת אשת מדינים, וכהן און הוא היסוד דדכורא דקליפה). ע"ש. (18 שמות יג, יט.

הקדוש פרשת יתרו¹⁷ דף ס"ח ע"א ע"ש, כי משה¹⁸ לקח

(17) וז"ל שם: רבי אבא שאל מרבי שמעון הא כהן און לא כתיב ביתרו (הרי כהן און לא כתוב ביתרו), כהן מדין כתיב (רק כהן מדין כתוב בו), אמר ליה (ר' שמעון לר' אבא) כלא איהו חד (הכל הוא אחד כי שניהם הם קליפה אחת דהיינו היסוד דקליפה, ואמר) בקדמיתא חמוי דיוסף כהן און אקרי (בתחילה חמוי של יוסף ה' נקרא כהן און, כמ"ש ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און), ולבתר חמוי דמשה כהן מדין (ואח"כ חמוי של משה שהוא יתרו ה' נקרא כהן מדין, כמ"ש כהן מדין חותן משה), וכלא דא חד (והכל הוא סוד אחד כי שניהם היו ביסוד דקליפה), דהא אליו תרין משה ויוסף בדרגא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ד-כ' אלול ה'תשפ"א

יום ראשון י"ד אלול ה'תשפ"א

הלכות אישות

פרק שני

(1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילונית וסימניהן, קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי בודקין, אנדרוגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח ופקחת.

א. הבת מיום לדתה עד שתהיה בת שתיים עשרה שנה גמורה - היא הנקראת קטנה¹, ונקראת תינקת. ואפלו הביאה כמה שערות בתוך הזמן הזה - אינם אלא פשומא². אבל אם הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שער, והיא מבית שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקראת נערה³.

(2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער. (4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

ב. והבאת שתי שערות בזמן הזה⁴ נקרא סימן התחתון. ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים⁵. ומתחלת יום תשלום הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת⁶. ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד⁷.

(5) מגיל שתיים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום. (7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שעיר - גבר בגר. ומשבגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא מקבלת קידושה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. (8) משעה שהביאה סימני נערות אינה שווה להיות בגורת אלא שישה חדשים.

ג. הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה שתי שערות, אף-על-פי שנראו בה סימני אילונית⁸ - עדין קטנה היא, עד עשרים שנה. וכשתביא שתי שערות, אפלו בשנת עשרים⁹ - תהיה נערה ששה חדשים, ואחר כך תקרא בוגרת¹⁰.

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית - הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה סימני אילונית. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

ד. היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום ולא הביאה שתי שערות, ונראו בה כל סימני אילונית - הרי היא אילונית¹¹. ואם לא נראו בה כל סימני

אילונית - עדין קטנה היא, עד שתביא שתי שערות¹² או עד שתהיה בת חמש ושלשים שנה ויום אחד¹³.

(12) אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא לבגרות. (13) ואז תהיה נערה. (14) ואז היא איילונית, כי גיל זה הוא רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

ה. הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות - הרי זו נקראת אילונית, אף-על-פי שלא נראה בה סימן מסימני אילונית. נמצאת אשה למד, שהאילונית אין לה ימי נערות¹⁴, אלא מקטנותה תצא לבגרות¹⁵.

(15) כי הרי עד שהוקבעה לאילונית הייתה קטנה, ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. (16) שהנערות בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

ו. ואלו הן סימני אילונית: כל שאין לה ידין, ומתקשה בפשעת תשמיש¹⁶, ואין לה שפולי מעים פגשים¹⁷, וקולה עבה ואינה נפרת בין איש לאשה. והנערה והבוגרת והאילונית - כל אחת משלשתן נקראת גדולה¹⁸.

(17) התשמיש קשה לה. (18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה מן העורה לעומת הבטן. (19) לכל עונשים שבתורה. וכן לענין מיאון, שאינן ממאנות.

ז. ויש בבת סימנין מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון. ואלו הן: משתחזיר ידיה לאחרונה ונעשה קמט במקום הידין. ומשישחיר ראש הידין¹⁹. ומשייתן אדם ידו על עקץ היד, והוא שוקע ושוהה לחזור. ומשיפצל ראש חטם היד ונעשה בראשו כדור קטן. ורבותי פראשו, משפצל החטם עצמו. וכן משויטו הידין. ומשייתקשקשו הידין. ומשתקפו העטרה, שהוא מקום הפשר התפוח למעלה מן העורה לעמת הבטן. ומשייתמעף הפשר הזה ולא יהיה קשה.

(20) הפטמה.

ח. כל אלו הסימנים שמונה. נראה בבת סימן אחד מכל אלו או פלן, והיא בת שתיים עשרה שנה או פחות - אין משגיחין בו, והרי היא קטנה. נעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ונראה בה סימן התחתון - אין משגיחין באחד מכל אלו²¹. ואם לא נראה התחתון, ונראה בה אחד מכל אלו - הרי היא ספק בין נערה לקטנה, ודנים בה להחמיר²². ואם נראו פלן, [ולא נראה סימן התחתון] - הרי זו גדולה ודאית²³; שאי אפשר שיקבאו פלן²⁴, אלא כפר בא סימן התחתון ונשר²⁵.

21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון.
 22) אינה ממאנת שמה נערה היא ואינה חולצת שמה עדיין קטנה היא. 23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון.
 24) וסימן התחתון עדיין לא בא. 25) ונפל.

רְתִיחָה³⁵, וְכִשְׁמֹטִיל מִים אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּפָה³⁶, וְשִׁכְבַּת
 זָרְעוֹ דִּהָה, וְאֵין מִימֵי רִגְלָיו מִחֲמִיצִין³⁷, וְרוֹחֵץ
 בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינוֹ מַעֲלָה בְּשָׂרוֹ הַבֶּלֶל³⁸, וְקוֹלוֹ
 לְקוֹי³⁹ וְאֵינוֹ נִפְר בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.

32) שלא נתמלא זקנו. 33) רך. 34) חלק כבשר אשה בלי שער. 35) קצף. 36) שאין קלות השתן הולך ועושה כיפה (=קשת) כשמשטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. 37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. 38) אדים וחמימות כעין עשן. 39) "וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול הנשים".

יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום. אכל הבן שחתכו⁴¹ או נתקו⁴² או מעכו גידיו או ביציו, כמו שהעכו"ם עושין - הוא הנקרא סריס אדם⁴³. וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴.

40) שמש. כלומר שנוולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה אחת בכשרותו. 41) בכלי. 42) ביד. 43) שנסתרס בידי אדם לאחר שנוולד. 44) של שתי שערות.

טו. בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן לשלמטה, ונראה בו כל הסימנים של מעלה⁴⁵ - הרי זה ספק בין גדול לקטן. ואם לא נבדק מלמטה - בין שנראה בו סימני פגרות מלמעלה, הרי זה בחזקת גדול.

45) שערות הזקן, ושערות בית השחי.

טז. שתי שערות האמורות בבן ובבת בכל מקום, שעורן כדי לכף ראשן לעקרון. ומשיצמחו ויהיו יכולות להנטל בפני הזוג⁴⁶ עד שגגיעו לכף ראשן לעקרון, דינו בהן להחמיר בכל מקום. לפיכך, בבן ובבת נחשב אותם גדולים להחמיר, הואיל וצמחו כדי להנטל בפני הזוג; ונחשב אותם קטנים להחמיר, הואיל ולא הגיעו לכף ראשן לעקרון.

46) של מספריים. שהוא שיעור קטן משיעור של לכוף ראשן לעקרון.

יז. שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה. ובית הערוה פלו מקום סימנין - בין למעלה, בין למטה, בין על איברי הזרע עצמן. וצריכות להיות במקום אחד⁴⁷. ושיהיה בעקרון⁴⁸ גמות. ואפלו שתייהן בגמא אחת - הרי אלו סימן. נמצאו שתי גמות זו בצד זו, ואין בהן שער - הרי אלו סימן; חזקה אין גמא בלא שער, ושערות היו בהן ונפשו.

47) שתייהן למעלה או למטה. 48) בשרשם.

יח. הבת שהביאה שתי שערות בתוך שתיים עשרה שנה, והבן שהביא בתוך שלש עשרה - שניהם שומא, כמו שבארנו. אף-על-פי שאותן שערות

ט. הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף-על-פי שלא הביאה סימנים, לא תחתון ולא עליון - הרי זו גדולה. בנים הרי הם פסימנין.

י. הבן משיוולד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה - נקרא קטן, ונקרא תינוק²⁶. ואפלו הביא כמה שערות בתוך הזמן הזה - אינו סימן, אלא שומא. הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשער, והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקרא גדול, ונקרא איש²⁷.

26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם בברכה מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו "ויבן" מלשון בינה. 27) איש כי יפליא לנדור נדר - מה תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים. וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם.

יא. הגיע לזמן הזה²⁸ ולא הביא שתי שערות, אף-על-פי שנראה בו סימני סריס - הרי הוא קטן, עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום. הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות למטה, ולא הביא שתי שערות בזקן, אם נראה בו אחד מסימני סריס²⁹ - הרי הוא סריס³⁰, ודינו דין הגדול לכל דבר; ואם לא נראה בו סימן מסימני סריס - עדין קטן הוא, עד שביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן, או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד³¹.

28) י"ג שנה ויום אחד. 29) סריס הוא זה שאין לו כוח ההולדה. 30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזקן אפילו אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס. 31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא - הרי זה סריס, אף-על-פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. הגיע לשנת עשרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי שערות למטה, והביא שתי שערות בזקן, אף-על-פי שנוולד לו אחד מסימני סריס - אינו סריס; אלא הרי הוא בקטנותו, עד שיוולדו לו כל סימני סריס, או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.

יג. ואלו הן סימני סריס: כל שאין לו זקן³², ושערות לקוי³³, ובשורו מחליק³⁴, ואין מימי רגליו מעלים

כו. חרש וחרשת האמורים בכל מקום⁵³, הן
האלמים שאין שומעין ולא מדברים⁵⁴; אבל מי
שמדבר ואינו שומע⁵⁵, או שומע ואינו מדבר⁵⁶ -
הרי הוא ככל אדם. ואיש ואשה שהן שלמים
בדעתן, ואין לא חרשים ולא שוטים⁵⁷ - נקראין
פקח ופקחת.

(53) השוו אותם לשוטה. לפוטרים מכל דבר, מפני שאינם בני
דעת. (54) שנולד חרש ממעי אמו, וכיוון שלא שמע
מעולם מה שמדברים עימו אי אפשר שידבר. (55) תחילתו
היה פיקח עד שלמד לדבר ואחרי כן נתחרש.
(56) שנשתתק וניטל דיבורו. (57) ואיזהו שוטה? המקרע
את כסותו, והמאבד כל מה שנותנים לו. ולשון רבינו הלכות
עדות ט, ט: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים.
... אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד
בדבר מן הדברים".

כז. נמצאו כל השמות⁵⁸ שבארנו ענינם בשני פרקים
אלו - עשרים שמות. ואלו הן: קדושין. ערוה.
שניה. אסורי לאוין. אסורי עשה. קטנה. נערה.
בוגרת. אילונית. גדולה. סימן התחתון. סימן
העליון. קטן. סריס חמה. סריס אדם. גדול.
אנדרוגינוס. טמטום. חרשים. פקחים. שים כל
השמות האלו לעמדת תמיד, ואל ילוצו מעיניהם כל
עניניהם, כדי שלא נהיה צריכין לבאר כל שם מהן
בכל מקום שצריך אותו.

(58) מושגים, מונחים.

פרק שלישי

(1) נתבאר בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר
וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין.
קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בביתו עד שתבגר או עד
שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא
שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

א. ביצד² האשה מתקדשת? אם בכסף הוא מקדש³
- אין פחות מפרוטה³ כסף או שנה פרוטה. אומר
לה: הרי את מקדשת⁴ לי⁵, או: הרי את מארסת לי,
או: הרי את לי לאשה בזה⁶, ונותן לה בפני עדים⁷.
והאיש הוא שאומר דברים שמשמעין שקונה אותה
לו לאשה, והוא שיתן לה הכסף⁸.

(2) קידושין ב, א. (3) כבית-הלל שם. וכן הוא במשנה
בבבא-מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין
שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א).
(4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם
כהקדש (קידושין ב:). (5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי
אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש (תוספות' שם). פירוש
אחר: "מקדשת לי" - מיוחדת לי, מזומנת לי (שם).
(6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין
מו. "התקדשי לי בתמרה זו". וה'מאירי' (עמ' 4) כתב שאין

במקומן הם עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר
שתים עשרה לנקבה - אין סימן.

יט. כמה דברים אמורים? כשנבדקו בתוך הזמן
ונודע שהן שומא; אבל אם לא נבדקו אלא אחר
זמן, ונמצאו שם שתי שערות - הרי הן בחזקת
סימנין, ואין אומרים: שמא קדם זמן צמחו, כדי
שיהיו שומא.

כ. כשבודקין הכת - בין בתוך הזמן, שהוא כל שנת
שתים עשרה, בין קדם זמן זה, בין לאחר הזמן -
בודקין על פי נשים פשרות ונאמנות. ואפלו אשה
אחת בודקת, ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה.

כא. כל השנים האמורות בכן ובכת ובערכין⁹ ובכל
מקום, אין לא שני הלכה ולא שני חממה, אלא
שנים של סדר העבור, שהן פשוטות ומעברות, על
פי בית דין, כמו שהם קובעין אותן, כמו שבארנו
בהלכות קדוש החדש. ובאותן השנים מונין לכל
דברי הדת.

(49) שהערך משתנה לפי גיל הנערך.

כב. אין סומכין על הנשים במנין השנים, ולא על
הקרובים, אלא על פי שנים אנשים פשרים להעיד.

כג. האב שאמר: בני זה בן תשע שנים ויום אחד,
בתי זו בת שלש שנים ויום אחד - נאמן לקרבו.
אבל לא למפות¹⁰ ולא לענשים. בני זה בן שלש
עשרה שנה ויום אחד, בתי זו בת שתיים עשרה שנה
ויום אחד - נאמן לגדרים ולערכין ולתקומות
ולהקדשות, אבל לא למפות ולא לענשים.

(50) אם חטא האשם בשוגג.

כד. מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות - הוא
הנקרא אנדרוגינוס, והוא ספק אם זכר ספק אם
נקבה. ואין לו סימן שיודע בו אם הוא זכר ודאי
אם היא נקבה ודאית לעולם.

כה. וכל מי שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא
אטום¹¹ - הוא הנקרא טמטום, וגם הוא ספק. ואם
נקרע¹² הטמטום ונמצא זכר - הרי הוא זכר ודאי;
ואם נמצא נקבה - הרי הוא נקבה. וטמטום
ואנדרוגינוס שהיו בן שתיים עשרה שנה ויום אחד
- הרי הן בחזקת גדולים. והם שנדבר בהן בכל
מקום.

(51) סתום. (52) שהסירו ממנו את הקרום המכסה את
ערוותו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

- ה. ואם קדש בכיאה - אומר לה²²: הרי את מקדשת לי, או: הרי את מארסת לי, או: הרי את לי לאשה בכעילה זו²³, וכל פיוצא בזה²⁴, ומתיחד עמה בפני שני עדים ובועלה²⁵. והמקדש בכיאה - מסתמא²⁶ דעתו על גמר ביאה²⁷, וכשיגמר ביאתו תהיה מקדשת²⁸. (ובין שפא עליה פדרפה ובין שפא עליה שלא פדרפה - הרי זו מקדשת)²⁹.

- (22) בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה. (23) שאבוא אליך כשאתיחד עמך. (24) שאר לשונות קידושין המפורשות לקמן ה"ו. ובכת"י התימנים, הנוסח: או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה בבועילה זו. (25) ומאחר שהעדים ראו מתייחדים, אינם צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן עדי ביאה" (קידושין סה:). (26) בכת"י התימנים, תיבה זו אינה. וראה להלן הערה כז. (27) קידושין י, א. (28) ואם הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין ופשוטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני, הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו "מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד משנה). (29) קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב"ירושלמי קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה (ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; ווניציה של"ד - אינו. אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

- ו. הדברים שיאמר האיש בפיקדוש, צריך שיהיה משמעות שהוא קונה³⁰ האשה, ולא שיהא משמע שהקנה עצמו לה. כיצד? הרי שאמר לה, או שכתב בפטר שנתנו לה: הריני בעליך, הריני ארוסיך, הריני אישיך, וכל פיוצא בזה - אין כאן קדושין כלל³¹. אומר לה³²: או כתב לה: הרי את אשתי, הרי את ארוסתי, או: הרי את קנויה לי, הרי את שלי, הרי את לקוחתי³³, הרי את חרופתי³⁴, הרי את פרשותי, הרי את זקוקה לי, וכל פיוצא בהן³⁵ - הרי זו מקדשת.

- (30) רוכש. (31) קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש אשה, ולא שיקח את עצמו לה. (32) בכת"י התימנים, כל הקטע הזה אינו. (33) מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה. (34) קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה", וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק. (35) ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת באותה לשון - אינה מקודשת, אלא אם כן דיבר עמה תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. (7) בכת"י התימנים "שני עדים". (8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח" - ולא כי תקח".

- ב. נתנה היא ואמרה לו: הרי אני מקדשת לך, הריני מארסת לך, הריני לך לאנתו⁹, או בכל לשון הקנאה - אינה מקדשת¹⁰. וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא - אינה מקדשת¹¹. ואם נתן הוא ואמרה היא - הרי זו מקדשת מספק¹².

(9) לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי לאנתו". (10) קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. (11) שם. ואם המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). (12) קידושין ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישין מדרבנן". שאם בא אחר וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב: "מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר. ראה ר"ן לקידושין ה: וביט הבחירה' להרב המאירי שם.

- ג. ואם קדש בפטר - כותב על הנזיר או על החרס¹³ או על העלה או על כל דבר שפירצה: הרי את מקדשת לי, או: הרי את מארסת לי, וכל פיוצא בדברים אלו, ונותנו לה בפני עדים¹⁴.

(13) אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). (14) ואין השטר צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

- ד. וצריך¹⁵ שכתב אותו לשם האשה המתקדשת¹⁶, כגט¹⁷. ואינו כותבו אלא מדעתה¹⁸. כתבו שלא לשמה¹⁹, או לשמה שלא מדעתה²⁰, אף-על-פי שנתנו לה לדעתה בפני עדים - אינה מקדשת²¹.

(15) קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב פשטה. (16) פרט לנכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש בו אשה זו ששמה כשמה. (17) שצריך לכתבו לשם האשה המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה" - לשמה" (גיטין כו). והוקשה הויה ליציאה (קדושין ט:). שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "יציאה והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק ו). (18) בידעתה ובהסכמתה. (19) שנכתב לשם אשה אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו בשטר זה. (20) קודם הכתיבה לא נמלך בה. (21) מקיש הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף

19 אַתָּ וְאַחֲרֵת⁴⁴, שְׁנֵמָצָא שְׁאִין לָהּ אֵלָא חֲצִי אִישׁ. אָבֵל
20 אַם אָמַר: חֲצִיךָ מְקַדָּשֶׁת לִי - אֵינָהּ מְקַדָּשֶׁת, שְׁאִין
21 אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשָׁנִים⁴⁵. וְכֵן אַם אוֹמֵר: הָרִי אֶת
22 מְקַדָּשֶׁת לִי וְלִזְהָ - אֵינָהּ מְקַדָּשֶׁת⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז).
וראה לקמן פי"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים". (45) שם.
(46) ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר
הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין דיבור האחרון
"ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין
גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד,
ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה וקח').

23 י. אָמַר לָהּ: הָרִי חֲצִיךָ מְקַדָּשֶׁת לִי בְּפִרוּטָה, וְחֲצִיךָ
24 בְּפִרוּטָה⁴⁷; אוֹ שְׁאָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מְקַדָּשֶׁת לִי בְּחֲצִי
25 פְּרוּטָה, וְחֲצִיךָ הָאֲחֵרֶת מְקַדָּשֶׁת בְּחֲצִי פְּרוּטָה - הָרִי
26 זֶה מְקַדָּשֶׁת⁴⁸. אָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מְקַדָּשֶׁת לִי בְּפִרוּטָה
27 הַיּוֹם, וְחֲצִיךָ בְּפִרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתֵּי חֲצִיֶּיךָ
28 בְּפִרוּטָה⁵⁰; שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשָׁנִים בְּפִרוּטָה; בִּתְּךָ
29 מְקַדָּשֶׁת לִי וּבִתְּךָ מְכֻוֶּרֶת לִי בְּפִרוּטָה⁵³; אוֹ: בִּתְּךָ
30 וְקַרְעָתָךְ לִי בְּפִרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלּוּ מְקַדָּשֶׁת בְּסַפֵּק⁵⁵.

(47) קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש
אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס
גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושו. והרי זה כמקדש בשתי
פרוטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין
השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן
הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין
(רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל
אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת
(ר"ן שם). (49) כאן יש לרדן שהפסיק בקידושו, שהרי
דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות
ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא
הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה
מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביהן.
ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם
אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהיינה
מקודשות. או אולי עלינו להשיגח באשה המתקדשת ואז
יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו
הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח
הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת
קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). (52) והם גדולים,
ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול
בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש
האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם
יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה
נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך -
בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית
גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר
בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז,
ב - העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני
הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא

1 ז. אָמַר לָהּ, אוֹ פָתַב לָהּ: הָרִי אֶת מִיחַדָּת לִי, הָרִי
2 אֶת מִיֵּעֲדָת לִי, הָרִי אֶת עֲזֹרָתִי, הָרִי אֶת נִגְדָתִי, הָרִי
3 אֶת צִלְעָתִי, הָרִי אֶת סִגְוֹרָתִי, הָרִי אֶת תַּחְתִּי, הָרִי אֶת
4 עֲצֻרָתִי, הָרִי אֶת תְּפֹסֶטִי - הָרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת בְּסַפֵּק³⁶.
5 וְהוּא, שְׁיִהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקִי קִדּוּשִׁין³⁷;
6 אָבֵל אַם אֵינוּ מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקִי קִדּוּשִׁין
7 - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַלּוֹת אֵלּוּ³⁸:

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען
לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו
לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיועדת - מלשון "אשר לא
יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה.
עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב,
יח). צלעתי, סגורתי, תחתי - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו
ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא
נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י
ר'תוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון
קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק
מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך
אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם
שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה
אמיתת הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו
(ר'תוספות' ר"י שם).

8 ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מְפַרֶת
9 בּוֹ³⁹, וַיְהִיָּה מְשַׁמֵּעַ הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁנֶּקְנָאָה,
10 כְּמוֹ שֶׁבְּאַיְנוּ⁴⁰. הָיָה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקִי
11 הַקִּדּוּשִׁין וְרִצְתָהּ⁴¹, וְעָמַד וְקָדַשׁ, וְלֹא פָרַשׁ וְלֹא אָמַר
12 לָהּ כְּלוּם, אֵלָא נִמֵּן בִּידָהּ אוֹ בַּעַל - הוֹאִיל וְהֵן
13 עֹסְקִין בְּעֻנָּן - דִּי, וְאֵינוּ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ⁴². וְכֵן עָדִי
14 הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְרוּשִׁין אֵינוּ צָרִיךְ לִזְמַר לָהֶם: אַתֶּם
15 עָדִי, אֵלָא כִּינֵן שֶׁגָּרַשׁ אוֹ קָדַשׁ בְּפִגְיָהֶם - הָרִי זֶה
16 מְקַדָּשֶׁת אוֹ מְגַרָּשֶׁת⁴³.

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר
לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחיבה - חוששין
לקידושו, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחיבה ביניהם,
והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיועדת לי
(תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג).
(41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד
מ"ז. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמינם ולא
ייחדם לכך (קידושין מג.). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר
אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך
(תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה,
שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי
הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן
ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בידעה שאין עדים אצלה
- קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים
(מגיד-משנה).

17 ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הַתְּקַדָּשִׁי לְחֲצִי - הָרִי זֶה
18 מְקַדָּשֶׁת. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין
מד, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

- יג. נתקדשה קדם שתבגר שלא לדעת אביה - אינה
מקדשת⁷², ואפילו אם נתרצה⁷³ האב אחר
שנתקדשה⁷⁴. ואפילו אם נתאלמנה או נתגרשה מן
אותן הקדושין - אינה אסורה לכהן⁷⁵. וביין היא וביין
אביה יכולין לעכב⁷⁶. בין אם נתקדשה בפניו⁷⁷ בין
שנתקדשה שלא בפניו⁷⁸ - אינה מקדשת.

(72) קידושין מה, ב - כדעת רבינוא שם. וכן פסק ה'אלפסי'
בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל
ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת
הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה
קידושה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה
כגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן
גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ
הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין,
שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה,
כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו
כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י
קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו
אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת
הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

- יד. היתה הבת ספק בגרטה⁷⁹, בין שקדשה אביה
שלא לדעתה בין שקדשה היא עצמה שלא לדעת
אביה - הרי זו מקדשת בספק⁸⁰, לפיכך צריכה גט
מספק. יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה⁸¹,
בין אשה פלונית בין אשה משאר הנשים⁸². וכן
האשה הגדולה⁸³ עושה שליח לקבל קדושה⁸⁴, בין
מאיש פלוני בין מאיש משאר אנשים. וכן האב
עושה שליח לקבל קדושה בתו פשהיא ברשותו⁸⁵.
ואומר האב לבתו הקטנה: צאי וקבלי קדושה⁸⁶.

(79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת
סימני נעוריה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה
בה אחד מסימני העליון ועדיין לא הביאה שתי שערות,
נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח)
ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום
שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור,
וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא
עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו
ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה).
(80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא
עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא
בוגרת היא. (81) קידושין מא, א. שכלל הוא בידינו
"שלוחו של אדם כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו
אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו
שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו
של אדם כמותו (שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש
לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה

נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם
תמציל לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי
זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק.
כי כלל מקובל הוא מהאגונים, כל מקום שהתלמוד אומר
"אם תמציל לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש
לקידושין שם).

- יא. האב מקדש את בתו שלא לדעתה⁸⁶ כל זמן
שהיא קטנה, וכן פשהיא נערה רשומה בידו⁸⁷,
שנאמר: את בתי נתתי לאיש הנה לאשה. וקדושה
לאביה⁸⁸. וכן הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה⁸⁹
ובכתבתה⁹⁰. אם נתגרשה או נתאלמנה מן
הארוסין⁹¹, הוא זכאי בכל עד שתבגר⁹². לפיכך⁹³
מקבל האב קדושי בתו מיום שתוליד עד שתבגר⁹⁴.
ואפילו היתה חרשה או שוטה⁹⁵ וקדשה האב - הרי
היא אשת איש גמורה⁹⁶. ואם היתה בת שלש שנים
ויום אחד, מתקדשת בביאה מדעת אביה; פחות
מפן, אם קדשה אביה בביאה⁹⁷ - אינה מקדשת⁹⁸.

(56) מבלי להמלך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא,
א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושה לאביה. - כתובות
שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל
שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום
איבה, כי הואיל ואין האב חייב במוזנות בתו מצד הדין, אם
תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה.
ובמעשה ידיה - שם, מז: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור
איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף
בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל
יתחב כחובתה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה,
כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות
מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים
לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי
קידושה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת
ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה
מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד,
ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל,
כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב.
שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע
בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה
חוזרת (שם מה). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים
היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן
ה"ט.

- יב. בגרה הבת - אין לאביה בה רשות, והרי היא
משאר כל הנשים שאינם מתקדשות אלא לדעתן⁹⁹.
וכן אם השיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה בחייה
אביה - הרי היא ברשות עצמה, ואף-על-פי שעדיין
היא קטנה. פיון שושאנת¹⁰⁰, אין לאביה בה רשות
לעולם¹⁰¹.

(69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה,

לפי שאינן בגי דעת⁹⁵, והעפוי"ם - לפי שאינו בן
ברית⁹⁶, ונאמר: בן תרימו גם אתם⁹⁷ - לרבות
השליח; ומה אתם בגי ברית, אף שלוחכם בגי ברית,
להוציא את העפוי"ם. אכל העבד⁹⁸, אף-על-פי שהוא
נעשה שליח לדבר שבממון⁹⁹, הרי הוא פסול
לשליחות הקדושין והגטין, לפי שאינו בתורת גטין
וקדושין¹⁰⁰.

(95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית
אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן
ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג). וראה הל' שלוחין
פ"ב ה"ב. (96) מהול ובא בברית מצוות. (97) תיבת "גם"
מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. (98) עבד
כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות
- חייב במצוות כנשים. (99) שכן ברית הוא. שהרי נאמר
(דברים כט, י) "מחוטב עציץ עד שואב מימך - לעבדך
בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב). והשווה דברי רבינו
בהל' שלוחין פ"ב ה"ב. (100) שעבד שקידש, אין
קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו,
אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו
מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם
רבינו משה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע:
"ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) -
מגיד-משנה.

יח. שליח האיש שמקדש אומר לה: הרי את
מקדשת לפלוני בכסף זה או בשטר זה¹⁰¹. אם שליח
האשה הוא שמקבל הקדושין, אומר ל¹⁰²: הרי
פלונית ששלחה אותך מקדשת לי. והוא אומר לו:
קדשתיה לך, או: ארסתיה לך, או: נתתיה לך
לאשה, וכל פיוצא בזה. וכן המקדש על ידי האב
אומר לו: הרי בתך פלונית מקדשת לי. והוא אומר
לו: קדשתיה לך. אם אמר האב או השליח: הן -
דין. ואפילו שתק¹⁰³. ואם היו עוסקין באותו ענין,
ונתן לאב או לשליח ולא פירש ולא אמר דבר - דין,
והיא מקדשת¹⁰⁴. ואם קדש בשטר, אינו פותחו אלא
מדעת האב או מדעת השליח¹⁰⁵. וכן בכל הדברים
פלן של קדושין, דין האיש עם האשה בדין שליח
עם שליח¹⁰⁶ או עם האב.

(101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. (102) המקדש - לשליח.
(103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא
פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר
- הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא
בעלמא (דרישה, ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי'
לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עוסקים". ולפי
זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתוב אחר-כך, ומוסב
על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן",
שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון
(ועיי"ש גם ב'דרישה'). (104) הואיל ועוסקים בענין
הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח.

לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א.
(83) הבוגרת. (84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם
יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה
בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן
התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא.) - כשיש דעת אחרת
מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

טו. כל העושה שליח לקבל הקדושין, צריך
לעשותו בפני עדים⁸⁷. אכל האיש שעשה שליח
לקדש לו אשה, אינו צריך לעשותו בעדים. שאין
מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת
הדבר⁸⁸, לפיכך אם הודו השליח והמשלח - אינן
צריכין עדים⁸⁹. כמו שליח הגט⁹⁰, וכמו שליח
שהרשהו⁹¹ להפריש לו תרומה, וכיוצא בהן בכל
מקום⁹² - ששלוחו של אדם כמותו, ואינו צריך
עדים.

(87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. (88) בניגוד
לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה
לקמן פ"ד, ה"ו. (89) וכן נראה ב'ירושלמי' קידושין פ"ג,
ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". (90) להולכה, שאין
הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין
פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא
בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק,
ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני
שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושין כסף) לשליח
הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם
כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו
שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו
שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו
שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושו קידושין
(כסף-משנה). (91) בעל התבואה. (92) כגון בקרבן פסח
שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן
לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני
שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע
זו . . . או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים,
ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד
בינו לבין חברו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

טז. השליח נעשה עד⁹³. לפיכך, אם עשה שני
שלוחין לקדש לו אשה, והלכו וקדשו אותה - הן
הן שלוחיו והן הן עדי הקדושין⁹⁴, ואינן צריכין
לקדשה לו בפני שנים אחרים.

(93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם
כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש
בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדי נעשו שלוחיו - עוד
חיזק את מעשה הקידושין (שם). (94) יש אומרים,
שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים
בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם
נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

יז. הכל כשרין לשליחות, חוץ מחרש שוטה וקטן -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י.ל. מיימון ישנה רק הפיסקא הזאת, ואילו הפיסקא הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

19 כ.א. אף-על-פי שְׁעָר הַדָּבָר כִּף הוּא, כִּבְר נִהְגוּ כָּל
20 יִשְׂרָאֵל לִקְדֹשׁ בְּכֶסֶף אוֹ בְּשֹׁה כֶּסֶף. וְכֵן אִם רָצָה
21 לִקְדֹשׁ בְּשֹׁטֶר - מִקְדָּשׁ. אָבָל אֵין מִקְדָּשִׁין בְּבִיָּאָה
22 לְתַחֲלָה. וְאִם קִדָּשׁ בְּבִיָּאָה - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת
23 מִדְּרוֹת¹¹⁷, כִּדִּין שְׁלֵחַ יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל פְּרוּצִים בְּדָבָר
24 זֶה¹¹⁸, אף-על-פי שְׁקִדּוּשִׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.

(117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מדרות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. (118) קידושין יב, ב.

25 כב. וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ בְּלֹא שְׁדוּכִין¹¹⁹ אוֹ הַמִּקְדָּשׁ בְּשׁוּק
26 - אף-על-פי שְׁקִדּוּשִׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, מִכֵּין אוֹתוֹ
27 מִפֶּת מִדְּרוֹת¹²⁰, כִּדִּין שְׁלֵחַ יִהְיֶה דָּבָר זֶה הִרְגֵּל לְזִנוּת,
28 וְיִדְמָה לִקְדָּשָׁה שְׁהִיתָה קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה¹²¹.

(119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתמצא להתקדש לו (רש"י לקידושין יג.). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שעי' הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('עורך השלם', ערך שדך ד). (120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שידוכין". (121) ראה לעיל פ"א, ה"ד.

29 כג. כָּל הַמִּקְדָּשׁ אִשָּׁה - בֵּין עַל יְדֵי עֲצָמוֹ בֵּין עַל
30 יְדֵי שְׁלִיחַ - צָרִיף לְבָרֶךְ קֹדֶם הַקְדָּשִׁין¹²², אוֹ הוּא¹²³
31 אוֹ שְׁלוּחֹ¹²⁴, כִּדְרֹךְ שְׁמִכְרִיכִין עַל כָּל הַמִּצְוֹת¹²⁵,
32 וְאַחֲרֵי כֵן מִקְדָּשׁ. וְאִם קִדָּשׁ וְלֹא בִרָךְ - לֹא יִכְרֹךְ
33 אַחֲרֵי הַקְדָּשִׁין, שְׁוֹ בִּרְכָה לְבַטְלָהּ. מֵה שֶׁנַּעֲשֶׂה -
34 כִּבְר נַעֲשֶׂה¹²⁶.

(122) פסחים ז, ב. ובי"ר ושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). (124) וכן מציינו ברבקה, שנאמר בה "ויכרכו את רבקה" (בראשית כד, ט) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתן (=לפני עשייתן) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פ"א, ה"ו.

35 כד. בִּיצֵד מִכֶּרֶךְ? בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ
36 הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדָּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְהִבְדִּילָנוּ מִן
37 הָעַרְוֹת¹²⁷, וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוֹסוֹת¹²⁸, וְהִתִּיר לָנוּ אֶת
38 הַנִּשְׁאוֹת עַל יְדֵי חֲפָזָה¹²⁹ וְקִדּוּשִׁין. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
39 מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל. זֶה הִיא בִּרְכַּת אֲרוֹסִין¹³⁰. וְנִהְגוּ הָעָם
40 לְהִסְדִּיר בִּרְכָה זוֹ עַל פֹּס שֶׁל יֵין¹³¹ אוֹ שֶׁל שֶׁכָּר¹³².
41 וְאִם יֵשׁ שָׁם יֵין - מִכֶּרֶךְ עַל הַיֵּין תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵי כֵן

(105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה. (106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך דין שליח". וה'טור' אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה".

1 יט. מִצְוָה שְׁיִקְדָּשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ בְּעֲצָמוֹ¹⁰⁷ יוֹתֵר
2 מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחֹ¹⁰⁸. וְכֵן מִצְוָה לְאִשָּׁה שְׁתִּקְדָּשׁ עֲצָמָהּ
3 בְּיָדָהּ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחָהּ¹⁰⁹. וְאף-על-פי שֵׁישׁ
4 רְשׁוּת לְאָב לִקְדָּשׁ בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה וְכְשֶׁהִיא נַעֲרָה
5 לְכָל מִי שִׁירָצָה - אֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲלֹא מִצְוֹת
6 חֻקִּים שְׁלֹא יִקְדָּשׁ אָדָם בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה, עַד
7 שְׁתִּגְדִּיל וְתֵאמַר: לְפָלוּגִי אֲנִי רוֹצֶה¹¹⁰. וְכֵן הָאִישׁ אֵין
8 רְאוּי לִקְדָּשׁ קִטְנָה¹¹¹. וְלֹא יִקְדָּשׁ אִשָּׁה עַד שִׁירָאָנָה
9 וְתִהְיֶה כְּשֶׁרָה בְּעִנְיָו; שְׁמָא לֹא תִמָּצֵא חֵן בְּעִנְיָו,
10 וְנִמָּצֵא מִגְרָשָׁה אוֹ שׁוֹכֵב עִמָּה וְהוּא שׁוֹנְאָה¹¹².

(107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). (108) שכשגופו עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא.). (109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו (ר"ן לקידושין שם). (110) ולא יכוף את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות, משום שבכל יום ויום הגלות מתבשרת עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא, שמא לאחר זמן לא יהא סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' לו, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו. (112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא.).

11 כ. הַמִּקְדָּשׁ בְּבִיָּאָה - הָרִי אֵלּוֹ קִדּוּשִׁי תּוֹרָה. וְכֵן
12 מִתְקַדָּשֶׁת בְּשֹׁטֶר מִן הַתּוֹרָה. כְּשֶׁם שְׁגוּמֵר וּמִגְרָשׁ,
13 שְׁנֵאמַר: וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת¹¹³, כִּף גּוּמֵר
14 וּמִכְנִיס¹¹⁴. אָבָל הַכֶּסֶף מִדְּבָרִי סוּפְרִים¹¹⁵ (וְכֵן דִּין
15 הַכֶּסֶף דִּין תּוֹרָה, וּפְרוּשׁוֹ מִדְּבָרִי סוּפְרִים)¹¹⁶,
16 שְׁנֵאמַר: כִּי יָקַח אִישׁ אִשָּׁה, וְאָמְרוּ חֻקִּים: לְקוֹחִים
17 אֵלּוֹ יִהְיֶה בְּכֶסֶף, שְׁנֵאמַר: נִתְּתִי כֶּסֶף הַשְּׂדֵה קֹחַ
18 מִמֶּנִּי.

(113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושיה. (114) גומר בקנין קידושיה לעשותה אשת איש (קידושין ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פיסקא זו אינה בכת"י בריטיש מוזיאום, בכת"י אוקספורד, ובכת"י ששון ובכמה כת"י תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתו אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ניתכן כי זוהי הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב, 'ושלשתם דין תורה' (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא הראשונה לא זזה ממקומה. ובכת"י תימני אחד שבידי הרב

5) בבת אחת. 6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמיחד כל אחת ואחת לו לאשה (מ'עשה רוקח'). 7) בהסכמתו (קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב).
 ב. המקדש את האשה ונתן הקדושין מדעתה ביד חברתה⁸, ואמר לחברתה פשנתן הקדושין בידה: ואת נמי, או: וכן גם את, וכיוצא בזה - הרי שתייהן מקדשות¹⁰. אבל אם נתן בידה ואמר לה: ואת¹¹ - הרי זו שקבלה הקדושין מקדשת בספק; שמה לא נתפסן אלא לראות מה בלבה, וכאלו אמר לה: ואת מה תאמרי בדבר זה? ולפיכך קבלה הקדושין היא¹², שהרי זה עדין שואלה לראות מה בלבה¹³, ומפני זה היא ספק מקדשת¹⁴.

8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. 9) וגם את. 10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף קידושין לשתייהן. 11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית שולחתך מקודשת לי. 12) ולא החזירתם תיכף לקבלתה. 13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה בזה. 14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב בביאורנו. ומהות הספק: אם יש 'יד' לקידושין אם לא (נדרים ו:). והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

ג. אמר לה: התקדשי לי בדינר זה, נטלתו וזרקתו לפניו¹⁵ או לים או לאור או לדבר האבד¹⁶ - אינה מקדשת¹⁷. אמרה לו: תנהו לאבא, או לאבד, או לאיש פלוני, ונתן - אינה מקדשת¹⁸. ואם אמרה לו: תנהו לו שקבלהו ל¹⁹, ונתן²⁰ - הרי זו מקדשת²¹.

15) למקום שאינו אבד. 16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם. 17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא נסותו אם רגז הוא. אלא בכלום אני אומר שהיא מסרבת להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:). 18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותך לאחרים. 19) בשבילי, בתורת שליח. 20) ואמר לו: זכה בכסף זה לפלונית. 21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינר שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

ד. אמרה: הניחיה על הסלע²² - אינה מקדשת²³. ואם הדיה סלע שלה²⁴ - מקדשת²⁵. הדיה סלע של שניהם - הרי זו מקדשת בספק²⁵. אמר לה: התקדשי לי בכפר זה, אמרה לו: תנהו לעני - אפילו הדיה עני הסמוך עליה²⁶, אינה מקדשת²⁷. תנהו ללכלב - הרי זו אינה מקדשת. ואם הדיה הפלכלב שלה²⁸ - מקדשת. ואם הדיה רץ אחריה לנשכה, ואמרה לו: תנהו ללכלב זה - הרי זו ספק מקדשת²⁸.

22) אבן קשה. 23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקוהו לים. 24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו בידה (קידושין ח: וברש"י שם). 25) כי אע"פ שאין קונים בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בבא פד: -) הואיל

1 מְבַרְךָ בְּרֵפֶת אֲרוּסֶיךָ, וְאַחֲרֵי כֵן מְקַדְּשָׁהּ. וְאִם אֵין לוֹ 2 זֵין אוֹ שֹׁכֵר - מְבַרְךָ אוֹתָהּ בְּפָנֶיהָ עֲצֻמָּה¹³³.

127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוך ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוך שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא. 128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעל-ידי אירוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). 129) חופה הוא יחוד בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א. 130) ועדיין היא אסורה לו עד שתכנס לחופה, ושם מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י, ה"ג. 131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיה מגתו מערבין בו . . . ומקדשין בו את הכלה". 132) משקה הבא מן התמרים או ממשרת שעורים. 133) רב נסים גאון (הובא ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד או בפסולי עדות, קידושי חרש או שוטה, חרשת או שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה שפחה וחצייה בת חורין, חציו עבד וחציו בן חורין, ושיכור, פחות משהו פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

3 א. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה². והמקדש 4 אשה בעל כרחיה - אינה מקדשת³. אבל האיש 5 שאנסוהו עד שקדש בעל כרחו - הרי זו מקדשת⁴. 6 ויש לאיש לקדש נשים רבות כאחת⁵. והוא, שיהיה 7 בפספס - אם קדש בפספס - פרוטה לכל אחת ואחת⁶. 8 ויש לאחת מהן או לאחר לקבל הקדושין על ידי 9 כלן מדעתה⁷.

2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:) וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה לבעל (רש"י לקידושין מד:). 3) בבא-בבא מח, ב. ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה פ"י, ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את קידושיה, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה הבא מתוך כפיה מועיל לו, וכתקנת חכמים הנ"ל (י"ד איתן'). 4) בבא-בבא פד, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה אני, שמעשה קידושו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני. וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובידו לגרשה בעל כרחו (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא קידש בעל כרחו, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. קָטָן³⁸ שֶׁקֵּדֶשׁ - אֵין קְדוּשָׁיו קְדוּשֵׁין³⁹. אָבֵל גָּדוֹל²⁴
שֶׁקֵּדֶשׁ אֶת הַקְטָנָה⁴⁰ הִתְוַמָּה, או קְטָנָה שֶׁיִּצְאָה²⁵
מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ⁴¹, אִם הִיָּתָה פְּחוּתָה מִבֵּת שֶׁשׁ, אֶף-²⁶
עַל-פִּי שֶׁהִיא נְבוֹנָה לַחֲשׂוֹת⁴² בְּיוֹתֵר וּמִפְּרֵת וּמִבְּחֻנֵּת⁴³
- אֵין פֶּאֶן שָׁם⁴⁴ קְדוּשֵׁין, וְאִינָה צְרִיכָה לְמַאֲן⁴⁵; וְאִם²⁸
הִיָּתָה מִבֵּת עֶשֶׂר שָׁנִים וּלְמַעַלָּה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא²⁹
סְכֵלָה בְּיוֹתֵר⁴⁶ - הוֹאִיל וְנִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הֲרִי זֶה³⁰
מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן. הִיָּתָה מִבֵּת שֶׁשׁ וְעַד סוֹף עֶשֶׂר -³¹
בּוֹדְקִין אֶת יָפִי דַעְתָּהּ, אִם מִפְּרֵת וּמִבְּחֻנֵּת עֶסְקִי³²
הַנְּשׂוֹאִין וְהַקְדוּשֵׁין⁴⁷ - צְרִיכָה לְמַאֲן, וְאִם לֹא -³³
אִינָה מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן, וְאִינָה צְרִיכָה לְמַאֲן⁴⁸.³⁴

(38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י.
(39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. (40) הפחותה משתים-
עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. (41) שהשיאה אביה
ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב).
(42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. (43) עסקי הקידושין
והנישואין. (44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש
לקרוא: "אין כאן קידושין". (45) "אלא הולכת לבית אמה,
כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג,
ה"י). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן
אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור
קידושיה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת
שש, אינה יודעת לשמור קידושיה, וזה בהסתמך על דברי
רבא בגיטין סה, א. (46) לא שעושה מעשה שטות, אלא
שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה
שהיא יודעת לשמור קידושיה. (47) ולשון רבינו לקמן הל'
גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם
יודעת לשמור (כסף) קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור
אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". (48) גיטין סה, א:
"הפעוטות מקחן מקח. . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת
למיאון" (כגירסת הרי"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש
ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין
נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ר-ח.

ח. בִּיצֵד מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן? שָׁאֵם נִתְקַדְּשָׁה וְלֹא רָצָתָה³⁵
לִישֵׁב עִם בַּעְלָהּ, צְרִיכָה לְמַאֲן בְּפָנֶי שָׁנִים⁴⁹ וְלֹאמַר:³⁶
אִינִי רוֹצָה בּוֹ, וְיִוצְאָה בְּלֹא גִט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר³⁷
בְּהַלְכוֹת גִּירוּשֵׁין⁵⁰. וְזֶה הִיא הַנְּקָרָת מִמַּאֲנֵת⁵¹. וְלָמָּה³⁸
יִוצְאָה בְּלֹא גִט? מִפְּנֵי שָׁאֵין קְדוּשִׁיהָ קְדוּשֵׁין גְּמוּרִין³⁹
מִן הַתּוֹרָה⁵², אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵³, וְהֵן תְּלוּיִין:⁴⁰
שָׁאֵם יִשְׁבָּה עִם בַּעְלָהּ עַד שֶׁגְּדִלָּהּ⁵⁴ - גְּמָרוּ קְדוּשִׁיהָ,⁴¹
וְנַעֲשִׂית אֲשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁵⁵, וְאִינִי צְרִיךְ לַחְזֹר⁴²
לְקַדְּשָׁה אַחֵר שֶׁגְּדִלָּהּ⁵⁶; וְאִם לֹא רָצָתָה לִישֵׁב -⁴³
צְרִיכָה לְמַאֲן⁵⁷, וְיִצְאָה בְּלֹא גִט.⁴⁴

(49) יבמות קא, ב. (50) פ"א, ה"ח. (51) בכל מקום. כגון
במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד.
(52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושיה.
(53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב). ולקמן פ"א,
ה"ו. (54) ונבעלה לו בגדלותה. (55) ואין קידושי אחר

והוא מחזר אחריה לקדשה, יש להניח שהשאל לה מקומו
וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על
סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם,
וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. (26) לפרנסו.
(27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא
מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. (28) קידושין שם. כי
אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה
מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

ה. הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת או פְּלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בָּאָה¹
אֲשֶׁה וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מַעֲט מֵאֱלוֹ, וְאָמַר לָהּ: אִם²
אָתָּן לָךְ תְּהִי מִקְדָּשָׁתָה לִי - אִם אָמְרָה: הֵן, וְנָתַן לָהּ³
- הֲרִי זֶה מִקְדָּשָׁתָה; אָבֵל אִם אָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מֵהֵן,⁴
או: הַשְּׁלֵף לִי, או דְּבָרִים שֶׁעֲנִינָנִם: לֹא תִשְׁחַק עִמִּי⁵
בְּדָבָרִים אֱלוֹ, אֲלֵא תֵּן לִי בְּלִבְדּוֹ, וְנָתַן - אִינָה⁶
מִקְדָּשָׁתָה²⁹. וְכֵן אִם הִיָּה שׁוֹתָה יַיִן, וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן⁷
לִי כּוֹס אֶחָד, וְאָמַר לָהּ: אִם אָתָּן לָךְ הֲרִי אָתָּה⁸
מִקְדָּשָׁתָה לִי בּוֹ, וְאָמְרָה: הַשְּׁקֵנִי הַשְּׁקוֹת, או: תֵּן,⁹
הַשְּׁקָה³⁰, הַשְּׁלֵף - אִינָה מִקְדָּשָׁתָה; שָׁאֵין הַדְּבָרִים¹⁰
נִרְאִין אֲלֵא: הַשְּׁקֵנִי בְּלִבְדּוֹ, וְלֹא תִשְׁחַק עִמִּי בְּדָבָר¹¹
אַחֵר.¹²

(29) קידושין ט. (30) או השקה, או השלך. לשון "השלך"
במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

ו. הַמִּקְדָּשׁ בְּעַד אַחֵד - אֵין חוּשִׁשֵׁין לְקְדוּשֵׁיוֹ³¹,
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁשְׁנֵיהֶם מוֹדִין. קַל וְחֶמֶר לְמִקְדָּשׁ בְּלֹא¹⁴
עֵדִים³². הַמִּקְדָּשׁ בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל תּוֹרָה³³ - אִינָה¹⁵
מִקְדָּשָׁתָה³⁴; בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁵, או¹⁶
בְּעֵדִים שֶׁהֵן סֶפֶק פְּסוּלֵי תּוֹרָה³⁶, אִם רָצָה לְכַנֵּס -¹⁷
חוּזֵר וּמִקְדָּשׁ בְּכַשְׁרִים, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה¹⁸
גִּט מִמֶּנּוּ מִסְּפֵק. וְאִפְּלוּ בְּכַפְּרָה הָאֲשֶׁה וְהַכְּחִישָׁה אֶת¹⁹
הָעֵדִים וְאָמְרָה: לֹא קִדְּשֵׁתִנִּי - כּוֹפִין אוֹתָהּ לִקַּח²⁰
גִּט³⁷. וְכֵן דִּין פֶּל קְדוּשֵׁי סֶפֶק: אִם רָצָה לְכַנֵּס - חוּזֵר²¹
וּמִקְדָּשׁ וְדֹאֵי, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה גִט מִמֶּנּוּ²²
מִסְּפֵק.²³

(31) ואינם אפילו קידושי ספק. (32) שאין חוששין
לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מ'גזירה שוה': נאמר
בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים
יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י
שם). (33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן
התורה. (34) סנהדרין כה, ב. (35) שעבר עבירה שאינה
אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל'
ערות פ"י, ה"ג). (36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר
עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא
נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' ערות פ"ב, ה"ג). (37) אם
תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם
תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה?
וב'טור' אהע"ז סי' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו
ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושיו לענין שהמקדש נאסר באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

15 יב. המקדש אחת מן העריות⁷⁰ - לא עשה כלום, 16 שאין קידושין תופסין לערוה⁷¹; חוץ מן הנדה⁷², 17 שהמקדש את הנדה - הרי זו מקדשת קדושין 18 גמורין⁷³. ואין ראוי לעשות כן⁷⁴.

(70) שחייב על ביאתן כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. (71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכתרו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". (72) פנויה בימי נדתה. (73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). (74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"י, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואיראפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' לטור' אהע"ז סי' מד).

19 יג. אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר 20 בפני בעלה - הרי זו מקדשת לשני⁷⁵; שהאשה 21 שאמרה לבעלה בפניו: גרשתני - נאמנת⁷⁶. חזקה 22 אין אשה מעזה פניה בפני בעלה. אבל אם קדשה 23 אחר שלא בפני בעלה - אין קדושין תופסין בה, 24 עד שתביא ראיה שנתגרשה קדם שתקבל הקדושין. 25 כל שלא בפניו - מעזה⁷⁷.

(75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. (76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכחישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ב). (77) גיטין פט, ב.

26 יד. המקדש אחת מן השניות או מאסורי לאוין או 27 מאסורי עשה⁷⁸, וכן יבם שקדש צרת יבמה⁷⁹ - הרי 28 זו מקדשת קדושין גמורין⁸⁰; חוץ מיבמה 29 שנתקדשה לזר⁸¹, שהיא מקדשת בספק. נסתפק 30 לחכמים, אם הקדושין תופסין ביבמה כשאר חייבי לאוין, או אין קדושין תופסין בה כערוה⁸². ואף- 31 על-פי שאסור לו לנכס⁸³ אחת מפל אלו⁸⁴, הרי זה 32 מגרש בגט⁸⁵. 33

(78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות רח. (79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה -

תופסים בה. (56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים (יבמות קט:). (57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים, כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

1 ט. חרש⁵⁸ שפשא פקחת, וכן חרשת שפשאת 2 לפקח⁵⁹ - אין קדושיהן גמורין מן התורה, אלא 3 מדברי סופרים⁶⁰. לפיכך, אם בא פקח וקדש אשת 4 חרש הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין 5 גמורין⁶². ונותן גט, והיא מתרת לבעלה החרש⁶³. 6 אבל השוטה שקדש פקחת, או פקח שקדש שוטה 7 - אין באן קדושין כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי 8 סופרים⁶⁴.

(58) מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. (59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). (60) יבמות קיב, ב. (61) כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. (62) מן התורה. (63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ה. ומקור דברי רבינו ב"ירושלמי" יבמות יד, א. (64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

9 י. סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס⁶⁵ אדם, 10 וכן אילונית⁶⁶ שנתקדשה - הרי אלו קדושין 11 גמורין⁶⁷.

(65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא"ד. (66) לעיל פ"ב, הלכות ד"ו. (67) אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחייבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושיו תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פט"ז. וכן האילונית אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילונית (כתובות ק:). ובשו"ע אהע"ז סי' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילונית אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מוותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

12 יא. טמטום ואנדרוגינוס⁶⁸ שקדשו אשה, או 13 שקדשן איש - הרי אלו קדושי ספק, וצריכין גט 14 מספק⁶⁹.

(68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד"ה. (69) קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, הי"ב). (80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחייבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאוה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנאוה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנאוה - שנאוה בנישואיה (שנאוה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח.). (81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). (82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב.). (83) לחופה. (84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. (85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, הי"ב). (80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחייבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאוה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנאוה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנאוה - שנאוה בנישואיה (שנאוה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח.). (81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). (82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב.). (83) לחופה. (84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. (85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

1 טו. המקדש פותית או שפחה⁸⁶ - אינן קדושין, אלא
2 הרי היא אחר הקדושין כמו שהיתה קדם
3 הקדושין⁸⁷. וכן עפ"ם ועבד שקדשו בת ישראל -
4 אין קדושיהן קדושין⁸⁸. ישראל מוקדש שקדש, אף-
5 על-פי שהוא עובד עבודת כוכבים ומזלות ברכונו -
6 הרי אלו קדושין גמורים⁸⁹, וצריכה גט ממונו⁹⁰.

(86) כנענית. (87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תחתן במ (דברים ז, ג), לא תהא לך בת תורת חיתון. (88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישאל ס"י כה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל-שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). (89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . ממנה אפילו אחד מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברכונו בין שלא ברכונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד-משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצה"ג ליבמות ס"י תעד. (90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישכילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

7 טז. המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת
8 חורין⁹¹ - אינה מקדשת קדושין גמורין⁹² עד
9 שתשתחרר, וכיון שגשתחררה - גמור קדושה⁹³,
10 בקדושי קטנה⁹⁴ שגדלה, ואינו צריך לקדשה
11 קדושין אחרים⁹⁵. בא אחר וקדשה אחר שגשתחררה
12 - הרי זו ספק קדושין לשניהם⁹⁶.

(91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. (92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל ה"ט. ואם כן, הרי הוא כאומר

13 יז. ואי זו היא שפחה חרופה האמורה בתורה?⁹⁷ זו
14 מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שקדשה עבד
15 עברי⁹⁸. ומי שחציו עבד וחציו בן חורין⁹⁹ שקדש
16 בת חורין - הרי זו ספק קדושין¹⁰⁰.

(97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (ה"ט) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אין קידושה גמורים עד שתשתחרר. (98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושין גמורים בחצי הבן-חורין. מה-שאין-כן בן-חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. (99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. (100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחצי, שמקדשת, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבת חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ז).

17 יח. שפור שקדש - קדושי קדושין, ואף-על-פי
18 שגשתפר הרבה¹⁰¹. ואם הגיע לשכרותו של לוט¹⁰²
19 - אין קדושי קדושין¹⁰³. ומתשכרין בדבר זה¹⁰⁴.

(101) עירובין סה. "שיכור מקחו וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". (102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, הי"ח). (103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. (104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

20 יט. המקדש בפחות מפרוטה - אינה מקדשת¹⁰⁵.
21 קדשה באכל או בכלי וכו' או בשוה פחות
22 מפרוטה - הרי זו מקדשת בספק, וצריכה גט
23 מספק; שמה דבר זה שוה פרוטה במקום אחר. הא

אמרה תנן בידי, והוא שינה וזרקם - אינה מקודשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז סי' ל'). וראה 'חלקת מחוקק' (שם). רמעשה רוקח הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גרושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) שניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקו". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה (מגיד-משנה). (115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

כב. היו עומדים בנשות הרבים¹¹⁶ או בנשות שאינן של שניהם¹¹⁷, וזרק לה קדושה: קרוב לו - אינה מקדשת; קרוב לה - הרי זו מקדשת; מחצה על מחצה, או שהיו ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ואבדו קדם שניגועו לידה¹¹⁸ - הרי זו ספק מקדשת. פיצד הוא קרוב לו וקרוב לה? כל שהיא יכול לשמור אותן¹¹⁹, והיא אינה יכולה - זה הוא קרוב לו. היא יכולה לשמור אותן, והוא אינו יכול - זהו קרוב לה. שניהן יכולין לשמור אותן, או שניהן אין יכולים לשמור אותן - זה הוא מחצה על מחצה¹²⁰.

(116) אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פ"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף-משנה ולחם-משנה. (117) השייכות לאדם אחר. (118) ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. (119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. (120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא-הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום שני ט"ו אלול ה'תשפ"א

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

א. המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה, כגון חמץ בפסח או בשר בחלב² וכיוצא בהן משאר אסורי הנאה - אינה מקדשת³. ואפילו היה אסור בהנאה מדבריהם, כגון חמץ בפסח⁴ ששית מיום ארבעה עשר⁵ - אינה מקדשת.

למדת, שכל המקדש בשנה כסף: אם היה באותה המדינה שנה פרוטה - הרי אלו קדושי ודאי, ואם אינו שנה פרוטה - הרי אלו קדושי ספק¹⁰⁶. וראה לי, שאם קדש בתכשיל או בירק שאינו מתקיים¹⁰⁷ וכיוצא בהם, אם לא היה שנה פרוטה באותו המקום - אינה מקדשת כלל; שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד, ולא יהא שנה פרוטה. ודבר של טעם הוא זה, וראוי לסמוך עליו.

(105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צורף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כו, ועי' הל' עירובין פ"א ה"ב, וכן בשו"ע יו"ד סי' רצד ס"ו). (106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב"טור אהע"ז סי' לא). (107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שישנה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

כ. המקדש אשה בפחות מפרוטה, או שקדש שתי נשים בפרוטה, אף-על-פי ששלה סבלונות¹⁰⁸ לאחר מכן - אינה מקדשת. וכן קטן שקדש, אף-על-פי ששלה סבלונות לאחר שהגדיל - אינה מקדשת. שמחמת קדושין הראשונים שלחו, שהיו קדושין פסולין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בבא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות (תוספות יו"ט, קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

כא. המקדש את האשה בכסף או בשטר, אינו צריך שיתן הקדושין לתוך ידה; אלא בין שרצתה לזרק לה קדושה, וזרק¹¹⁰ - בין לתוך ידה בין לתוך חיקה, או לתוך חצרה או לתוך שדה שלה - הרי זו מקדשת¹¹¹. היתה עומדת ברשות הבעל, צריך שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה¹¹². היתה עומדת ברשות שהיא של שניהן¹¹³, וזרק לה קדושה מדעתה, ולא הגיעו לידה או לחיקה הרי זו מקדשת קדושי ספק¹¹⁴. ואפילו אמרה לו: הנה קדושין על מקום זה, ואותו המקום של שניהם - הרי אלו קדושי ספק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזרק לה הקידושין, אבל אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה אלא אחד ממאה. (17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים בירושלים. (18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים. (19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית - מעשר שני. (20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

- ו. מתנות²¹ שלא הורמו²², הרי הם כמו שהורמו²³.
 לפיכך, ישראל שנפלו לו²⁴ טבלים²⁵ מבית אבי אמו כהן, והפריש²⁶ מהן תרומה ומעשרות - הרי הן פתרומות ומעשרות שנפלו לו בירשה מאבי אמו.²⁷
 ואם קדש בהן אשה - הרי זו מקדשת; שאף-על-פי שאינן ראויין לו לאכילה²⁸, יש לו למכרן למי שהן ראויין לו.²⁹ אבל ישראל שקדש בתרומה שהפריש מגרנו³⁰ - אינה מקדשת; שהרי אין לו למכרה³¹, ואין לו בה אלא טובת הנאה, לפי שנותנה לכל כהן שיצאה³², וטובת הנאה אינה קמוץ³³.

(21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. (22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. (23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. (24) בירושה. (25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טבלא, מלה מורכבת. (26) הישראל, הנכד. (27) כי כבר זכה בהן זקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפריש ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכהנים. (28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). (29) והכסף הוא שלו. (30) שלא נפל לו בירושה מזקנו הכהן. (31) אלא לתיתה מתנה לכהן. (32) שרשאי ליטול דבר מועט מאוהבו [=הכהן] שבביל שיתנה לו [=ולא לכהן אחר]. (33) לקדש בו אשה.

- ז. המקדש את האשה בגזל או בגנבה או בחמס³⁴, אם נתאשו הפעלים ונדע³⁵ שקנה אותו דבר ביאוש³⁶ - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת.
 39

(34) שנתן דמי החפץ לבעליו ולקחו ממנו בעל כורחו. (35) לעדי הקידושין, בשעת מעשה הקידושין. כי אם לא ידעו עדי הקידושין את דבר היאוש (אפילו נתיאשו בעליו) הרי זה כמקדש ללא עדים שאינה מקודשת. (36) ואף על פי שהלכה היא: יאוש בלבד אינו קונה - אך מכיוון שהגיע החפץ ליד האשה, יש כאן יאוש ושינוי רשות וקנאתו האשה, וממילא קנה אותה הבעל.

- ח. הנכנס לבית חברו ולקח לו כלי או אכל וכיוצא בהן וקדש בו אשה, ובא בעל הבית, אף-על-פי שאמר לו: למה לא נתת לה דבר זה, שהוא טוב ממה שנתת לה? - אינה מקדשת; שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא להתפיש עמו, והואיל וקדש במקומו

(2) שנתבשל בחלב. (3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. (4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקודשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, קידושיו קידושין. (5) בניסן. שמן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

- ב. עבר ומכר דבר האסור בהנאה וקדש בדמיו - הרי זו מקדשת; חוץ מעבודת פוככים ומזלות, שאם קדש בדמיה - אינה מקדשת, מפני שדמי עבודת פוככים ומזלות אסורין בהנאה כמוה. המקדש בפרש עגלי עבודת פוככים ומזלות - אינה מקדשת; שהפל מעבודת פוככים ומזלות אסור בהנאה, שנאמר: ולא ידבק בידך מאומה מן ההרם. אבל המקדש בפרש שור הנסקל⁶ - הרי זו מקדשת. אף-על-פי ששור הנסקל אסור בהנאה - פרשו אינו אסור בהנאה, שאינו דבר חשוב לגבי השור.

(6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

- ג. המקדש בפרות שביעית או באפר פרה אדמה או במים שמלאן לעשותן מי נדה - הרי זו מקדשת. המקדש בהקדש של פדק הבית⁸ בשוגג⁹ - הרי זו מקדשת⁹, והוא ישלם קרן והחמש להקדש, ויביא אשמו, כדין כל מועל בשגגה. ואם קדש בו אשה במזיד - אינה מקדשת¹⁰.

(7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית. (8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. (9) כי על ידי מעילתו נתחללה קדושתו ויצא הכסף לחולין. (10) כי אין הקדש מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

- ד. קדשה במעשר שני¹¹, בין בשוגג בין במזיד - אינה מקדשת; לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל, שנאמר במעשר: לוי הוא.

(11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה. -

- ה. כהן שקדש בחלקו¹² מקדשי קדשים¹³ או מקדשים קלים¹⁴ - אינה מקדשת, מפני שלא התרו אלא לאכילה בלבד¹⁵. אבל כהן שקדש בתרומה גדולה¹⁶ ובתרומת מעשר ובכבוסים¹⁷, וכן לוי שקדש במעשר ראשון¹⁸, וישראל שקדש במעשר עני¹⁹ - הרי זו מקדשת²⁰.

(12) שחולק עם אחיו הכהנים. (13) כגון קרבנות החטאת והאשם. (14) כגון שלמים שקדשתם קלה. (15) כי אין הם ממונו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. (16) אחד מחמישים (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן, ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת

- 1 חֲבֵרוֹ שְׁלֹא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה גִּזְלִי וְאֵינָהּ מְקַדָּשֶׁת.
2 וְאִם קִדְּשָׁה בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּעַל הַבַּיִת מְקַפִּיד עָלֶיהָ, כְּגוֹן
3 תְּמָרָה אוֹ אֲגֹז - הָרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת מִסָּפֶק.³⁷

(37) כי שמא בכל זאת הקפיד בעל הבית.

(50) בשעת החזרת החוב. (51) ודעתו שתתקדש וגם תהיה נפרעת בכסף זה. (52) ונתרצית לו. (53) כי קבלתו לשם קידושין ואת החוב מחלה לו. (54) כי יכולה לומר: בתורת פירעון חובי קיבלתיו. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת. (55) נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.

- 32 יג. הַמְקַדָּשׁ בְּמִלּוֹה, אִפְלוּ הֵיטָב בְּשֹׁטֶר - אֵינָה
33 מְקַדָּשֶׁת. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ אֲצִלָּה חֹב דִּינָר,
34 וְאָמַר לָהּ: הָרִי אַתְּ מְקַדָּשֶׁת לִי בְּדִינָר שֵׁשׁ לִי בְּדִינָר
35 - אֵינָה מְקַדָּשֶׁת; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלּוֹה לְהוֹצֵאָה נִתְּנָה⁵⁶,
36 וְאֵין פָּאן שׁוֹם דָּבָר קִנְיָן⁵⁷ לְהִנּוֹת בּוֹ מַעֲתָה, שֶׁכָּבֵר
37 הוֹצִיאָה אוֹתוֹ דִּינָר⁵⁸ וְעָבְרָה הִנָּא⁵⁹.

(56) הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה. (57) הנמצא מול עינינו. (58) ואפילו המעות עדיין בידה הרי הן כאילו כבר הוציאתן. (59) וקידושי כסף נלמדים מקניין שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר [=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר דעתה על כסף המלווה.

- 38 יד. הִיָּה לוֹ אֲצִלָּה מִלּוֹה עַל הַמִּשְׁכּוֹן⁶⁰, וְקִדְּשָׁה
39 בְּאוֹתָהּ הַמִּלּוֹה, וְהַחֲזִיר לָהּ הַמִּשְׁכּוֹן - הָרִי זֶה
40 מְקַדָּשֶׁת; שֶׁהָרִי הִיא נִהְיִית בְּמִשְׁכּוֹן מַעֲתָה, וְהָרִי
41 הִגִּיעַ הִנָּא לִידָה.

(60) בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

- 42 טו. הַמְקַדָּשׁ בַּהֲנָא מִלּוֹה - הָרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת. בִּיצֵד?
43 כְּגוֹן שֶׁהָיָה אוֹתָהּ עֵתָה⁶¹ מְאִתִּים זָזוּ, וְאָמַר לָהּ:
44 הָרִי אַתְּ מְקַדָּשֶׁת לִי בַּהֲנָא זְמַן שְׁאָרוֹי⁶² לָךְ בְּמִלּוֹה
45 זֶה, שֶׁתִּהְיֶה בְּדִינָר כֶּף וְכָף יוֹם, וְאֵינִי תוֹכֵעָה מִמֶּנּוּ עַד
46 זְמַן פְּלוּנִי - הָרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת; שֶׁהָרִי יֵשׁ לָהּ הִנָּא
47 מַעֲתָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלּוֹה זֶה עַד סוֹף זְמַן שֶׁקָּבַע.
48 וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת כּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּרַבִּית⁶³. וּפְרָשׁוֹ
49 רַבּוֹתֵי בַּהֲנָא מִלּוֹה דְּבָרִים שֶׁאֵין רְאוּי לְשַׁמְעָן⁶⁴.

(61) בשעת הקידושין. (62) שארחיב (כלומר שאאריך). (63) שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת

- 4 ט. הֵיטָב סְחוּרָה בֵּינוּ וּבֵין חֲבֵרוֹ³⁸, וְחִלָּקָה שְׁלֹא
5 מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְקִדְּשׁ בְּחִלְקוֹ - הוֹאִיל וְצִרִיכָה שׁוּמַת
6 בַּיִת דִּין³⁹, אֵינָה מְקַדָּשֶׁת; שֶׁאֵין זֶה נוֹטֵל לַעֲצֻמוֹ מֵה
7 שִׁירְצָה וְנִינִיחָ⁴⁰ מֵה שִׁירְצָה⁴¹.

(38) בשותפות. (39) "של שלושה ואפילו הם הדיוטות ובלבד שיהו נאמנים ויודעים בשומא". (40) לשותף חברו. (41) ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות שוה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל הסכום ולא בחציו, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה שיש לי בו".

- 8 י. גִּזְלֵי אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גִּנְבֵי מִמֶּנָּה אוֹ חֲמִסָּה, וְחֲזִיר
9 וְקִדְּשָׁה בְּגִזְלֵי וּבְגִנְבָהּ וּבְחִמְסָה שְׁלֵה, וְאָמַר לָהּ: הָרִי
10 אַתְּ מְקַדָּשֶׁת בּוֹ - אִם קָדַם בִּינְיָהוּ שְׂדוּכִין⁴², וְנִטְלָה
11 וְשִׁתְּקָה - הָרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת⁴³; וְאִם לֹא שִׁדָּךְ אוֹתָהּ
12 מִעוֹלָם⁴⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשִּׁתְּקָה כְּשֶׁנָּתַן לָהּ דְּבָרִים אֱלוֹ
13 בְּתוֹרַת קְדוּשִׁין - אֵינָה מְקַדָּשֶׁת⁴⁵; וְאִם אָמְרָה: הֵן⁴⁶
14 - הָרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת.

(42) דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואיו. ואפילו היו אלה לפני שגזל ממנה. (43) מתוך שנטלתו ושתקה סימן שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. (44) אפילו לפני הגזילה. (45) כי שלה לקחה, ולא לשם קידושין. (46) בשעת הקידושין.

- 15 יא. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ פְּקֻדוֹן, וְאָמַר לָהּ: פְּנִסִי פְּקֻדוֹן
16 זֶה, וְחֲזִיר וְאָמַר לָהּ: הָרִי אַתְּ מְקַדָּשֶׁת לִי בּוֹ - אִם
17 אָמַר לָהּ קָדַם שֶׁנִּטְלָתוּ, וְנִטְלָתוּ וְשִׁתְּקָה - הָרִי זֶה
18 מְקַדָּשֶׁת⁴⁷; וְאִם אַחֵר שֶׁנִּטְלָתוּ בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן אָמַר
19 לָהּ: הָרִי אַתְּ מְקַדָּשֶׁת בּוֹ, וְשִׁתְּקָה - אֵין זֶה כָּלּוּם,
20 שֶׁכָּל שִׁתְּקָה שֶׁלְאַחֵר מִתֵּן מַעוֹת אֵינָה מוֹעֵלָת⁴⁸;
21 אֲבָל אִם אָמְרָה 'הֵן' אַחֵר שֶׁנִּטְלָה - הָרִי זֶה
22 מְקַדָּשֶׁת⁴⁹.

(47) ואפילו לא קדם ביניהם שידוכין. כי קבלת הפיקדון הייתה לשם קידושין. (48) כי לא איכפת לה כלום באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון. (49) הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.

- 23 יב. הַחֲזִיר לָהּ חֹב שֶׁהָיָה לָהּ אֲצִלּוֹ, וְאָמַר לָהּ⁵⁰
24 'הָרִי אַתְּ מְקַדָּשֶׁת בּוֹ'⁵¹ קָדַם שֶׁתִּטְלָנָהּ, וְנִטְלָתוּ
25 וְשִׁתְּקָה: אִם הָיָה בִּינְיָהוּ שְׂדוּכִין⁵² - הָרִי זֶה
26 מְקַדָּשֶׁת⁵³, וְאִם לֹא שִׁדָּךְ - אֵינָה מְקַדָּשֶׁת, עַד
27 שֶׁתֹּאמַר 'הֵן'. וְאִם אָמַר לָהּ אַחֵר שֶׁנִּטְלָה הַחֹב שְׁלֵה
28 'הָרִי אַתְּ מְקַדָּשֶׁת בּוֹ' - אִפְלוּ אָמְרָה 'הֵן', אֵינָה

25 לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך - הרי זו
26 מקדשת. אף-על-פי שלא הגיע לה כלום - הרי
27 נהנית ברצונה שנעשה, ונהנה פלוני בגללה. וכן אם
28 אמרה לו: תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש לו, ונתן
29 לו, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את מקדשת
30 לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך - הרי זו
31 מקדשת.

32 כב. אמר לה: הילך דינר זה במתנה והתקדשי
33 לפלוני, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את
34 מקדשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי - הרי זו
35 מקדשת, אף-על-פי שלא נתן לה המקדש כלום.
36 אמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך,
37 ולקח, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאה זו
38 שקבלתי ממך מתנה - אם אדם חשוב הוא, הרי זו
39 מקדשת; שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה,
40 ובהנאה זו הקנת עצמה לו.

41 כג. האומר לאשה: התקדשי לי בדינר, והרי זה
42 המשכון בידך עד שאאתן הדינר - אינה מקדשת לו;
43 לפי שלא הגיע הדינר לידה, ולא המשכון נתן
44 להיותו שלה. היה בידו משכון על חוב שיש לו
45 אצל אחרים, וקדש בו אשה - אף-על-פי שאינו
46 שלו, הרי זו מקדשת; לפי שבעל חוב יש לו מקצת
47 קנן בגופו של משכון.

48 כד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בדינר זה
49 על מנת שתחזיריהו לי - אינה מקדשת, בין החזירה
50 בין לא החזירה; שאם לא החזירנה - לא נתקיים
51 התנאי, ואם החזירנה - הרי לא נהנית ולא הגיע
52 לידה כלום.

53 כה. נתן לה אגדה של הדס וכיוצא בה ואמר לה:
54 הרי את מקדשת לי בזו, וקבלה אותו, אמרו לו:
55 והלא אין בה שוה פרוטה, ואמר: תתקדש בארבעה
56 זוזים המחבאים בתוך האגדה - אם אמרה 'הן' -
57 הרי זו מקדשת, ואם שתקה - אינה מקדשת במעות
58 אלו, שהשתיקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת
59 כלום; ותהיה מקדשת בספק מפני האגדה, שמא
60 שוה פרוטה במקום אחר.

61 כו. האומר לאשה: התקדשי לי בתמרה זו,
62 התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו - אם יש באחת
63 מהן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה
64 מקדשת אלא מספק, שמא תשוה תמרה אחת
65 פרוטה במקום אחר.

66 כז. אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו - אם יש

לשניהם אין כאן ריבית גמורה. (64) הכוונה לרבנו יצחק
אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה
מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי
באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום
פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו
כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה
עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

1 טז. אמר לה: הרי את מקדשת לי בפרוטה זו ובחוב
2 שיש לי אצלך - הרי זו מקדשת. וכן אם אמר לה:
3 במלווה שיש לי אצלך ובפרוטה זו - הרי זו
4 מקדשת.⁶⁵

(65) אף על פי שהקדים את דבר המלווה לנתינת הפרוטה אין
זה נחשב כמקדש במלווה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת
הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה
הקידושין.

5 יז. היה לו חוב ביד אחרים ואמר לה: הרי את מקדשת
6 לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתם⁶⁶ - הרי זו
7 מקדשת.⁶⁷

(66) (1) הלווה (2) המקדש (3) המתקדשת. (67) ההלכה היא
שעל ידי מעמד שלושות אפשר להקנות את החוב למקבל,
ללא כל הקנאה נוספת.

8 יח. קדשה בפקדון שיש לו בידה או בשאלה⁶⁸
9 שהשאלה, אם היה הפקדון והשאלה פרוטה או
10 שוה פרוטה באחד מהן קיים ברשותה⁶⁹ - הרי זו
11 מקדשת.

(68) שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא
חוזרים לבעליהם בעינם. (69) שלא נגנב או אבד, כי אם
אבד הרי זה כמו "מלווה" ואינה מקודשת.

12 יט. אמר לה: הרי את מקדשת לי בשכר שאדבר
13 עליך⁷⁰ לשלטון⁷¹, ודבר עליה לשלטון, והניח
14 השלטון ולא תבעה⁷² - אינה מקדשת, אלא אם נתן
15 לה פרוטה משלו; שההנאה שבאה לה מדבריו הרי
16 היא במלווה, והמקדש במלווה - אינה מקדשת.

(70) לטובתך. (71) מושל. (72) למשפט.

17 כ. הרי את מקדשת לי במלאכה זו שאעשה עמך⁷³,
18 ועשה - אינה מקדשת, אלא אם פן נתן לה פרוטה
19 משלו; לפי שהשכירות יזכה בה הפועל מתחלה
20 ועד סוף, כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה וזכה
21 במקצת מן השכר, ונמצא השכר פלו מלווה אצלה,
22 והמקדש במלווה - אינה מקדשת.

(73) למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו
נזמים וטבעות.

23 כא. האשה שאמרה: תן דינר לפלוני מתנה
24 ואתקדש אני לך, ונתן, ואמר לה: הרי את מקדשת

- 32 מִיד, וְכָאֵלוּ לֹא הִתְנָה פֶּלֶל, הוֹאִיל וְחָסַר הַתְּנָאי אֶחָד
33 מִן הָאַרְבָּעָה¹³.
- (9) מפורש בסמוך ה"ה. (10) בסמוך ה"ו. (11) בסמוך ה"ד. (12) בסמוך ה"ז. (13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט-ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזת, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוכם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" "ואם לא יעברו" . . . ונאחזו בתוכם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאר". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא.): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא-הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.
- 34 ג. פִּיּוּד? הַאֲמֹר לְאִשָּׁה: אִם תִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֶזוּ
35 הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תִתְּנִי לִי לֹא
36 תִּהְיֶי מִקְדָּשְׁתָּ, וְאַחֲרֵי שֶׁהִתְנָה תְּנָאי זֶה נִתֵּן לָהּ הַדִּינָר
37 - הָרִי הַתְּנָאי קָיָם, וְהָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ עַל תְּנָאי; וְאִם
38 נִתְּנָה לוֹ מֵאֲתִים זֶזוּ - תִּהְיֶי מִקְדָּשְׁתָּ, וְאִם לֹא נִתְּנָה
39 לוֹ - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ.
- 40 ד. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּדִינָר
41 זֶה, וְנִתֵּן הַדִּינָר בְּיָדָהּ, וְהַשְׁלִים הַתְּנָאי¹⁴ וְאָמַר: אִם
42 תִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֶזוּ תִּהְיֶי מִקְדָּשְׁתָּ, וְאִם לֹא תִתְּנִי לִי
43 לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשְׁתָּ - הָרִי הַתְּנָאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים
44 הַמַּעֲשֶׂה¹⁵ וְנִתֵּן בְּיָדָהּ וְאַחֲרֵי כֵן הִתְנָה¹⁶. וְאַחֲרֵי-עַל-פִּי
45 שֶׁהִכָּל בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ מִיָּד, וְאֵינָה
46 צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם¹⁷.
- (14) אחרי נתינתו. (15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. (16) בבא-מציעא צד, א. וגיטין עה, א. כי גם בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י ב"מ צד.). (17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו . . . ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה, אם תתני לי מאתים זוז. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא-מציעא צד.): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ם והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו,
- 1 בְּכֻלָּם שְׁוֵה פְּרוּטָה - מִקְדָּשְׁתָּ¹⁴, וְאִם לֹא - אֵינָה
2 מִקְדָּשְׁתָּ אֲלֵא מִסָּפֵק. הֵיחָה אוֹכְלֵת רֵאשׁוֹנָה וְרֵאשׁוֹנָה
3 אִם יֵשׁ בְּאַחֲרֶיהָ שְׁוֵה פְּרוּטָה - מִקְדָּשְׁתָּ, וְאִם לֹא
4 - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ אֲלֵא מִסָּפֵק; שְׁאוּתָן תְּמָרִים שְׁאֲכָלָה
5 הָרִי הֵן כְּמִלּוֹה, וְהַמִּקְדָּשׁ כְּמִלּוֹה - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ.
6 וְנִמְצָא שְׁאִין הַקְדוּשִׁין אֲלֵא בְּתִמְרָה אַחֲרֶיהָ.
- (74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.
- 7 כח. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּאֵלוּ, אִם יֵשׁ
8 בְּכָל שְׁוֵה פְּרוּטָה - מִקְדָּשְׁתָּ; אֶחָד-עַל-פִּי שֶׁהִיא
9 אוֹכְלֵת רֵאשׁוֹנָה וְרֵאשׁוֹנָה - שְׁלָהּ הִיא אוֹכְלֵת,
10 וּמִקְדָּשְׁתָּ.
- 11 כט. הַאֲמֹר לְאִשָּׁה: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּכֹס זֶה
12 - אִם הִיא מְלֵא מִיָּם - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ בּוֹ וּבִמָּה
13 שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְאִם הִיא מְלֵא יַיִן - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ בּוֹ
14 וְלֹא בִמָּה שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְאִם הִיא מְלֵא שֶׁמֶן - הָרִי זֶה
15 מִקְדָּשְׁתָּ בִמָּה שֶׁבְּתוֹכוֹ וְלֹא בּוֹ. לְפִיכָךְ: אִם לֹא הִיא
16 בְּשֶׁמֶן שְׁוֵה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ בְּסָפֵק, וְאִם
17 הִיא בְּשֶׁמֶן שְׁוֵה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ וְדַאי. וְאִין
18 מְשַׁגְּחִין עַל הַכֹּס.
- 19 פָּרֵק שְׁשִׁי
- (1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".
- 20 א. הַמִּקְדָּשׁ עַל תְּנָאי²¹ אִם נִתְּנָה הַתְּנָאי - מִקְדָּשְׁתָּ,
21 וְאִם לֹא - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ. בֵּין שִׁיחָהּ הַתְּנָאי מִן
22 הָאִישׁ²³, בֵּין שִׁיחָהּ מִן הָאִשָּׁה²⁴. וְכָל תְּנָאי שֶׁפְּעוּלָם
23 - בֵּין בְּקִדּוּשִׁין, בֵּין בְּגִירוּשִׁין²⁵, בֵּין בְּמִקָּח, בֵּין
24 בְּמִמְכָּר²⁶, בֵּין בְּשֶׁאֵר דִּינֵי מִמּוֹנִי²⁷ - צְרִיךְ לִהְיוֹת
25 בְּתְנָאי אַרְבָּעָה דְּבָרִים²⁸.
- (2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתים זוז, הרי את מקודשת לי בדינר זה. (3) לטובת האיש ('פרישה' ס"ו) לח אות א). (4) לטובת האשה ('פרישה' שם). (5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על-מנת שתתני לי מאתים זוז. (6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". (7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. (8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.
- 26 ב. וְאֵלוּ הֵן הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁל כָּל תְּנָאי: שִׁיחָהּ
27 כְּפֹלֶל²⁹, וְשִׁיחָהּ הֵן שְׁלוֹ קוֹדֵם לְלֹאוֹ³⁰, וְשִׁיחָהּ הַתְּנָאי
28 קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה³¹, וְשִׁיחָהּ הַתְּנָאי דְּבָר שֶׁאֲפָשָׁר
29 לְקַיְּמוֹ³². וְאִם חָסַר הַתְּנָאי אֶחָד מֵהֵן - הָרִי הַתְּנָאי
30 בָּטֵל, וְכָאֵלוּ אֵין שֵׁם תְּנָאי פֶּלֶל; אֲלֵא תִּהְיֶי זֶה
31 מִקְדָּשְׁתָּ אוֹ מִגְרָשְׁתָּ מִיָּד, וְיִתְקַיֵּם הַמִּקָּח אוֹ הַמִּתְּנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. ובמה אָמרו חֲכָמִים²⁵: כָּל הַמִּתְנָה עַל מָה
שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה - תִּנָּאוּ בְּטֹל, חוּץ מִדְּבַר שֶׁבְּמִמּוֹן
שֶׁתִּנָּאוּ קָיָם²⁶ כְּגוֹן שֶׁקָּדַשׁ אוֹ גִּרְשׁ אוֹ נִתֵּן אוֹ מִכָּר
עַל תְּנָאִי, שֶׁהוּא רוֹצֶה בַּתִּנָּאוּ שְׂוִיזָּה עֲצָמוֹ בְּדָבָר
שֶׁלֹּא זָכָה לוֹ תּוֹרָה וּמִנְעָה מִמֶּנּוּ²⁷, אוֹ יִפְטֹר עֲצָמוֹ
בַּתִּנָּאוּ מִדְּבַר שֶׁחִיבָה אוֹתוֹ בּוֹ הַתּוֹרָה²⁸; שְׁאוּמְרִין
לוֹ: תִּנָּאֵךְ בְּטֹל, וּכְכֹר נִתְקַנְמוּ מִעֲשִׂיךְ, וְאֵין אֶתָּה
נִפְטֹר מִדְּבַר שֶׁחִיבָה אוֹתָךְ בּוֹ הַתּוֹרָה, וְלֹא תִזְכָּה
בְּדָבָר שֶׁמִּנְעָה אוֹתָךְ מִמֶּנּוּ.

(25) קידושין יט, ב. (26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין
לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. (27) כגון להתעמר
ביפת תואר, כמבואר בסמוך. (28) כגון עונה.

י. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַשׁ אִשָּׁה עַל תְּנָאִי שְׁאֵין לָהּ עָלָיו
שְׁאָר²⁹ כְּסוּת וְעוֹנָה³⁰; שְׁאוּמְרִין לוֹ: בְּכִסּוּת וּשְׁאָר,
שֶׁהוּא תְּנָאִי שֶׁבְּמִמּוֹן - תִּנָּאֵךְ קָיָם³¹, אֲבָל בְּעוֹנָה -
תִּנָּאֵךְ בְּטֹל³², שֶׁהַתּוֹרָה חִיבָה אוֹתָךְ בְּעוֹנָה, וְהִרִי זֶה
מִקְדָּשָׁת, וְאֶתָּה חֵיב בְּעוֹנָתָה, וְאֵין בְּיָדְךָ לִפְטֹר
עֲצָמְךָ בַּתִּנָּאֵךְ³³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְכֵן הַמְקָדֵשׁ
יִפֹּת תֹּארֵךְ³⁴ עַל תְּנָאִי שֶׁיִּתְעַמֵּר בָּהּ³⁵ - הִרִי זֶה
מִקְדָּשָׁת, וְאֵין לוֹ לְהִתְעַמֵּר בָּהּ; שֶׁהִרִי הַתּוֹרָה מִנְעָה
אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּעֲבֹד בָּהּ³⁶ אַחֵר שֶׁנִּכְעַלָּה³⁷, וְלֹא מִפְּנֵי
תִנָּאוּ יִזְכָּה בְּדָבָר שֶׁמִּנְעָה אוֹתוֹ תּוֹרָה, אֲלֵא תִנָּאוּ
בְּטֹל³⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה³⁹.

(29) מזונות. (30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא,
י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. (31) לפי שדבר בממון
ניתן למחילה. (32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה
(רש"י לקידושין יט:). (33) רש"י בב"מ צד, א כתב:
"המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא
מקודשת. וכשאמר לה על-מנת שאין לך עלי מתנה על מה
שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין
לגמרי תפסו". (34) שהביאה לביתו משביה-המלחמה
ונתגירה. ככתוב בתורה (דברים כב, יב). (35) שישתמש
בה כשפחה. (36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה
תחת אשר עניתה. (37) בגיורת, בשעת השביה, ראה הל'
מלכים פ"ח ה"ה. (38) שאם מחויב עונה אינה יכולה
להפטר ותנאו בטל, כל-שכן זה שבא לזכות במה שאינו
רשאי (מגיד-משנה). (39) כגון המוכר את בתו ופסק על
האדון על-מנת שלא לייעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים
הט"ז).

יא. הַתְּנָה עַל הָאִשָּׁה בְּשַׁעַת קְדוּשִׁין אוֹ בְּשַׁעַת
גְּרוּשִׁין שֶׁתִּבְעַל לְאִבָּיהָ וּלְאִחֶיהָ אוֹ לְבִנָּהּ וְכִיּוּצָא
בְּזֶה - הִרִי זֶה כְּמִי שֶׁהַתְּנָה עָלֶיהָ שֶׁתִּבְעַל לְרִקְיעַ אוֹ
שֶׁתִּרְדַּ לְתַהוֹם, וְתִנָּאוּ בְּטֹל; שְׁאֵין בְּיָדָהּ שְׂוִיעֲבָרוּ
אַחֲרֵים וְיִבְאוּ עַל הָעֲרוּהָ⁴⁰, וְנִמְצָא שֶׁהַתְּנָה עִמָּה
בְּדָבָר שְׁאֵינוּ בְּיָדָהּ לְקַיְמוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא
עליה בעבירה. (41) גיטין פד, א.

שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז (גיטין
עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש
(שם עו:). תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה
להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש
מעשה בתחילתו" (מגיד-משנה).

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֹזוּ הִרִי
אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאַחֵר כֶּף נִתֵּן הַדִּינָר בְּיָדָהּ
הִרִי הַתְּנָאִי בְּטֹל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּפַל תִּנָּאוּ¹⁸; שֶׁהִרִי
לֹא אָמַר לָהּ: וְאִם לֹא תִתְּנִי לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת. וְהִרִי
זֶה מִקְדָּשָׁת מִיָּד, וְאִינָה צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כָּלוּם.

(18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד
וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם לֹא תִתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֹזוּ לֹא
תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת לִי, וְאִם תִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֹזוּ הִרִי אֶת
מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאַחֵר כֶּף נִתֵּן הַדִּינָר בְּיָדָהּ -
הִרִי הַתְּנָאִי בְּטֹל, לִפִּי שֶׁהַקְּדִים לֹא לָאוּ לָהֶן¹⁹. וְהִרִי זֶה
מִקְדָּשָׁת מִיָּד, וְאִינָה צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כָּלוּם.

(19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר
תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו'
(גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים
דבריו ב"הן", הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר
ב"הן".

ז. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תַּעֲלִי לְרִקְיעַ אוֹ תִרְדִּי
לְתַהוֹם הִרִי אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאִם לֹא תַעֲלִי
לְרִקְיעַ וְלֹא תִרְדִּי לְתַהוֹם לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת, וְאַחֵר
כֶּף נִתֵּן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הִרִי הַתְּנָאִי בְּטֹל²⁰. וְהִרִי הִיא
מִקְדָּשָׁת מִיָּד; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שְׁאֵי אֶפְשָׁר לָהּ לָקִים
תְּנָאִי זֶה, וְאֵין זֶה אֲלֵא כְּמַפְלִיגָה²¹ בְּדָבָרִים דְּרָךְ
שְׁחוֹק וְהַתּוֹל.

(20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן,
שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. (21) בבא-
מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא
להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הִרִי שֶׁהַתְּנָה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ אֲלֵא
שֶׁהַתּוֹרָה אִסְרָה אוֹתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: אִם
תֹּאכְלִי חֶלֶב וְדָם הִרִי אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאִם
לֹא תֹאכְלִי לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת; אִם תֹּאכְלִי בֶּשֶׂר חֲזִיר
הִרִי זֶה גִטִּיךְ, וְאִם לֹא תֹאכְלִי לֹא יֵהָא גִט²²; וְאַחֵר
שֶׁהַתְּנָה נִתֵּן הַדִּינָר אוֹ הַגֵּט בְּיָדָהּ - הִרִי הַתְּנָאִי קָיָם;
וְאִם עֲבָרָה וְאֲכָלָה - תִּהְיֶה מִקְדָּשָׁת אוֹ מְגֻרָשָׁת, וְאִם
לֹא אֲכָלָה - אִינָה מִקְדָּשָׁת וְאִינָה מְגֻרָשָׁת. וְאֵין
אוּמְרִים בְּזֶה: הִרִי הַתְּנָה עַל מָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה²³,
שֶׁהִרִי בְּיָדָהּ שֶׁלֹּא תֹאכַל וְשֶׁלֹּא תִתְקַדֵּשׁ וְלֹא
תִתְגַּרֵּשׁ²⁴.

(22) גיטין פד, א. (23) ותנאו בטל. (24) ואין כאן עקירה
ודאית (שם).

ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קיים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד-משנה). (47) בעל ה"שאלות" פרשת

מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. (48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא-בבא פ"ח אות מח, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ט, כותב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה איני מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוואה כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חזוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

טו. המקדש על תנאי - פשיטתה התנאי, תהיה 22
מקדשת משעה שנתקיים התנאי, לא משעה 23
שנתקדשה. ביצד? האומר לאשה: אם אתן לך 24
מאתים וזו בשנה זו הרי את מקדשת לי בדינר זה, 25
ואם לא אתן לך לא תהיי מקדשת, ונתן הדינר 26
לידה בגיטין, ונתן לה מאתים וזו שהתנה עמה 27
באלול - הרי זו מקדשת מאליה. לפיכך, אם קדשה 28
אחר קדם שיתקיים התנאי של ראשון - הרי זו 29
מקדשת לשני. 49. וכן הדין בגיטין 50 ובממונות 51: 30
בשעה שיתקיים התנאי, הוא שהיה גט או תקנים 31
המקח או המתנה. 32

(49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אח"כ, כי הרי אשת-איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. (50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. (51) כל זה במתנה שבעל-פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא-בבא קל, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ב ה"ט, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד-משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

טז. במה דברים אמורים? בשהיה שם תנאי ולא 33
אמר 'מעכשיו'; אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת 34
לי מעכשיו בדינר זה אם אתן לך מאתים וזו, 35
ולאחר זמן נתן לה מאתים וזו - הרי זו מקדשת 36
למפרע משעת הקדושין 52, אף-על-פי שלא נעשה 37
תנאו אלא לאחר זמן מרבה. לפיכך, אם קדשה 38

יב. אבל אם התנה עליה שיתן לי פלוני חצרו או 1
ששאיא בתו לבני וכיוצא בזה - תנאו קיים; שהרי 2
אפשר בידה לקימו, ותתן לפלוני ממון רב 42 עד 3
שיתן לו חצרו ועד ששאיא בתו לבנו, שהרי אין פאן 4
עברה. וכן כל כיוצא בזה. 5

(42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחרו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ח.

יג. שים כל אלו הדברים של תנאים לנגד עיניך 6
תמיד, וכל מקום שאמרת שומע: המקדש על תנאי 7
בך וכו', או הנותן גט על תנאי בך וכו', או המוכר 8
או הנותן על תנאי - תדע, שהתנאי יש בו ארבעה 9
דברים אלו שבארנו, פדי שלא נהיה צריכין לפרש 10
אותן בכל מקום 43, ואם חסר אחד מהן - אין פאן 11
תנאי 44. 12

(43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. (44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על-מנת שתתני לי מאתים וזו, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על-ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד-משנה ה"ב).

יד. יש מקצת גאונים אחרונים 45 שאמרו, שאין 13
צריך אדם לכפל תנאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, 14
אבל בדיני ממון - אינו צריך לכפל 46. ואין ראוי 15
לסמוך על דבר זה, שפכילת התנאי עם שאר 16
הארבעה דברים מתנאי בני גד ובני ראובן למדו 17
אותן חכמים: אם יעברו בני גד וגו' ואם לא יעברו, 18
ותנאי זה לא היה לא בגיטין ולא בקדושין. וכזה 19
הורו גדולי הגאונים הראשונים 47, וכן ראוי 20
לעשות 48. 21

(45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. (46) וגם הרשב"ם בבא-בבא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית-דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת-איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם פ"ז, וברא"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל-מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפ"ז אף אם תתן לו - לא יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

פרק שביעי

(1) נתבאר בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו ממון, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליח ותנאי, חזרה בקידושין.

- 23 א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת
- 24 שירצה אבי; רצה האב³ - מקדשת; לא רצה, או
- 25 ששתק⁴, או שמת קדם שישמע הדבר⁵ - אינה
- 26 מקדשת⁶. על מנת שלא ימחה אבי⁷: שמוע ומחה -
- 27 אינה מקדשת; לא מחה⁸, או שמת⁹ - הרי זו
- 28 מקדשת. מת הבן ואחר כך שמוע האב¹⁰ - מלמדין
- 29 האב שיאמר: איני רוצה¹¹, כדי שלא יהו קדושין
- 30 ולא תפל לפני יבם¹².

(2) שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. (3) שאמר "הן" כשישמע. (4) בשעה ששמע. (5) והרי לא יוכל לעולם לומר: "הן", ואם כן לא נתקיים תנאו. (6) שהכל תלוי בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתקיימו הקידושין. אבל אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר-כך או שלא שמע ומת, שלא יתקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת (כסף-משנה). (7) בשעת השמיעה. (8) בשעת השמיעה, ואפילו מיחה אחר-כך (כסף-משנה). (9) קודם ששמע. (10) שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל. (11) כל זמן שעסוקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו מחאתו אחר"כ (כסף-משנה). (12) קידושין סג, א. ולדעת הראב"ד, שמע קודם שמת הבן ולא מיחה, יוכל אחר"כ למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל למחות לעולם, ולפיכך כשמת הבן - מלמדים אותו למחות אפילו אם שמע קודם מיתת הבן.

- 31 ב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת
- 32 שיש לי מאתים זוז או בית פור עפר¹³: אם יש שם
- 33 עדים¹⁴ שיש לו - הרי זו מקדשת; ואם אין לו -

- 1 השני קדם שיעשה התנאי⁵³ - אינה מקדשת. וכן
- 2 הדין בגטין ובקמזון.

(52) קידושין ס, ב. (53) ואח"כ הראשון תנאו.

- 3 יז. כל האומר מעכשיו, לא יצטרף לכפל תנאו⁵⁴
- 4 ולא להקדים התנאי על המעשה, אלא אף-על-פי
- 5 שהקדים המעשה⁵⁵ - תנאו קיים. אבל צריך להתנות
- 6 בדבר שאפשר לקיימו, ואם התנה בדבר שאי אפשר
- 7 לקיימו - הרי זה כמפליג בדברים, ואין שם תנאי⁵⁶.
- 8 וכל האומר על מנת - כאומר מעכשיו⁵⁷, ואינו
- 9 צריך לכפל התנאי ולא להקדימו למעשה.

(54) דעת רב האי גאון הובאה ברא"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. (55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד) שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר-כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דיבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד]. (56) שכן שנינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על-מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. (57) שכוונתו, מעכשיו יהא המעשה קיים על-מנת שתקיים התנאי (גיטין עד). וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב האי גאון הובא ברא"ש הנ"ל.

- 10 יח. כיצד? האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על
- 11 מנת שתתני לי מאתים זוז, הרי זה גטין על מנת
- 12 שתתני לי מאתים זוז, הרי חצר זו נתונה לך
- 13 במתנה על מנת שתתני לי מאתים זוז - הרי תנאו
- 14 קיים, ונתקדשה או נתגרשה וזכתה זו בחצר, והם
- 15 יתנו המאתים זוז; ואם לא נתנו - לא תהיה זו
- 16 מקדשת ולא מגרשת ולא תזכה זו בחצר. ואף-על-
- 17 פי שלא כפל תנאו, ואף-על-פי שהקדים המעשה
- 18 לתנאי ונתן הקדושין או הגט בידה והחזיקה זו
- 19 בחצר ואחר כך השלים תנאו; שהרי פשיטתם
- 20 התנאי, תזכה זו בחצר ותתקדש זו ותתגרש משעה
- 21 ראשונה שבה נעשה המעשה כאלו לא היה שם
- 22 תנאי כלל⁵⁸.

(58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז)

18 אִם הָיָה הַנִּקְעִים מְלָאִים מִיָּם - הָרִי הֵן פְּסָלֵעִים, וְאֵין
19 נִמְדָּדִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִינָן רְאוּיָן לְזִרְיָעָה²⁴; וְאִם
20 אֵינָן מְלָאִין מִיָּם - נִמְדָּדִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיָן
21 לְזִרְיָעָה²⁵.

(22) חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה כלאים פ"ה, מ"ד). (23) אדמה קשה כאבן ואינה ראויה לזריעה. (24) קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא-הדין בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע" והם בטלים על גבה. (25) שם, והשווה דברי רבינו הל' ערכין פ"ד, ה"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור, וברשב"ם לבבא-בבא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד-משנה).

22 ו. הָאוֹמֵר לֵאמֹה: הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי בְּזָה עַל מִנֵּת
23 שְׂאִין עֲלֶיהָ נְדָרִים, וְנִמְצָא עֲלֶיהָ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה
24 נְדָרִים אֵלֶּה: שְׁלֹא תֹאכַל בָּשָׂר, או שְׁלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן,
25 או שְׁלֹא תִתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי עֲבֻעֹנִין²⁶ - אֵינָה מְקַדְשֶׁת²⁷.
26 נִמְצָא עֲלֶיהָ נְדָר חוּץ מֵאלֵל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
27 אוֹמֵר: מִקְפִּיד אֲנִי אֶפְלוֹ עַל זֶה - הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת²⁸.
28 וְאִם אָמַר לָהּ: עַל מִנֵּת שְׂאִין עֲלֶיהָ כָּל נְדָר - אֶפְלוֹ
29 נִמְצָאת שְׁנִדְרָה שְׁלֹא תֹאכַל חֲרוּבִין, אֵינָה מְקַדְשֶׁת²⁹.

(26) "והוא-הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקטש בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א). (27) כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש (כי אם לא תתקטש, גנאי הוא לה ומתגנה עליה) והמקדש מקפיד עליהם. (28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. (29) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, ה"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משמיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל ('מעשה רוקח').

30 ז. הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי בְּזָה עַל מִנֵּת שְׂאִין בֶּף מוּמִין,
31 וְנִמְצָא בָּהּ אֶחָד מִן הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים - אֵינָה
32 מְקַדְשֶׁת. נִמְצָא בָּהּ מוֹם אַחֵר חוּץ מֵאוֹתָן הַמוּמִין,
33 אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה: מִקְפִּיד אֲנִי אֶפְלוֹ עַל זֶה - הָרִי
34 זֶה מְקַדְשֶׁת³⁰. וְהָהָן הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים? כָּל
35 הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּפִתְּהֵינִי³¹ פּוֹסְלִין בְּנָשִׁים. וּבִהֲלֹכֹת
36 בִּיאַת מְקַדְשֶׁת³² תִּבְאָרוּ כָּל מוּמִין שֶׁל פִּתְּהֵינִי. וְיִתָּר
37 עֲלֶיהֶן בְּנָשִׁים: יָרִיחַ רַע³³. וְזִיעָה³⁴. וְרִיחַ הַפֶּה³⁵.
38 וְקוֹל עֲבָה³⁶. וְדָדִין גָּסִין מִחֲבֻרֹתֶיהָ טָפַח. וְטָפַח בֵּין
39 יָד לְיָד. וְנִשְׁיֵבֶת כָּלֵב וְנִעְשָׂה הַמָּקוֹם צִלְקָת³⁷.
40 וְשׂוּמָא³⁸ שֶׁעַל הַפִּדְחָת³⁹ - אֶפְלוֹ הִיָּתָה קִטְנָה בְּיִתָּר,

1 הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת מִסְפֵּק, שְׂמָא יֵשׁ לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר
2 'אֵין לִי כִּדְ לְקַלְקֵלָה'¹⁵.

(13) קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. (14) כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג סימן ד) על-פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה על-מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא-הדין כאן). (15) להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים, והוא יטען אח"כ שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על הבעל השני ובניה ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמא נתחרט אח"כ, ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט (ר"ן ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, ה"ג.

3 ג. הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי בְּזָה עַל מִנֵּת שְׂאִין לִי מֵאֵתִים
4 זֶז אוֹ בֵּית כּוֹר עֶפֶר בְּמָקוֹם פְּלוּנִי, אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ
5 מָקוֹם - הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת¹⁶; וְאִם אֵין לוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם
6 שְׂאוֹמֵר - הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת מִסְפֵּק, שְׂמָא יֵשׁ לוֹ שָׁם,
7 וְהוּא מִתְבָּנֵן לְקַלְקֵלָה¹⁷.

(16) קידושין ס, ב. ודין מאתים זוז במקום פלוני, מקורו ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא, שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו מקודשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום למקום (רא"ש שם). (17) בגמרא שם, לא מפורש דין זה. ורבינו למדו ממה שאמרו בעל-מנת שיש לי בית כור עפר (למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוז (וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י שם).

8 ד. הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי בְּזָה עַל מִנֵּת שְׂאִינָה מֵאֵתִים
9 זֶז אוֹ בֵּית כּוֹר עֶפֶר - הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת, וְיִנְרָאָה¹⁸.
10 הִרְאָה הַזּוּזִים בֵּין אַחֲרִים, או שֶׁהִרְאָה בֵּית כּוֹר עֶפֶר
11 בְּשִׁדָּה אַחֲרִים - אֵינָה מְקַדְשֶׁת, עַד שִׁירְאָנָה מִשְׁלֹשָׁה¹⁹.
12 לְקַח הַמְּעוֹת בְּהִלּוּאָה או בְּשִׁתְּפוֹת, או שֶׁשָּׂכַר הַשִּׁדָּה
13 או לְקַחָהּ בְּאַרְסוֹת²⁰, וְהִרְאָה - אֵינָה מְקַדְשֶׁת, עַד
14 שִׁירְאָנָה מִשְׁלֹשָׁה; שֶׁמִּשְׁמַע 'שְׂאִינָה' - שְׂאִינָה מִשְׁלֹשָׁה
15 עֲצָמֵי דָבָר זֶה שְׂאִינָתִי לָךְ²¹.

(18) ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה ('טור' אהע"ז סי' לח). (19) ואם לא הראה לה, אינה מקודשת אפילו מספק ('טור', שם). (20) שמעבר שדה אחרים לקבל ממנה חלק בפירותיה, שליש או רביע, כפי מנהג המדינה. (21) קידושין ס, ב.

16 ה. הִיָּה לוֹ בֵּית כּוֹר עֶפֶר, וְהִיָּה בּוֹ נִקְעִים²² עֲמָקִים
17 עֲשָׂרָה טְפָחִים, או סְלֵעִים²³ גְּבוּהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ונמצא שבשעת תנאו הטעתו, רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם, הטעם: כי גם לאחר שנתרפאה היא מאוסה בעיניו כשזוכר שהיו בה מומים, וכן נראה מדברי רבינו בסמוך. (49) שם עה, א: "טב למיתב טן דו, מלמיתב ארמלו". משל הדיוט הוא: טוב לשבת עם גופים שנים, משבת אלמנה (רש"י, שם).

י. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאאתן ליך מאתים זוזי מכן וצד שלשים יום: אם נתן לה בתוך שלשים יום - מקדשת, ואם עברו שלשים יום ולא נתן לה - אינה מקדשת⁵⁰. הרי את מקדשת לי בזוים אלו לאחר שלשים יום⁵¹, אף-על-פי שנתאכלו המזעות בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת לאחר שלשים יום⁵². ואם חזר בו בתוך השלשים או חזרה היא - אינה מקדשת⁵³.

(50) ואפילו יתן לה אח"כ, כי לא קיים תנאו. ואין אומרים לא נתכין זה אלא לזרז עצמו, ואין זה תנאי ממש, אלא הרי זה תנאי כשאר כל התנאים (קידושין ס:). (51) שלא יחולו הקידושין עכשיו, אלא לאחר שלושים יום. (52) ואין זה דומה למקדש במלוה שאינה מקודשת, כי כאן קיבלה את הכסף מתחילה לא בתורת הלואה אלא לשם קידושין, ולא ניתנו לה להוציאן אלא על-מנת שתתקדש בהן, נמצא כשאכלה - שלו אכלה, ובהגיע הזמן המדובר מתקדשת באותה הנאה, שאינה צריכה להחזיר לו הכסף (קידושין נט. וברש"י שם, וב'פרישה' לאהע"ז סי' מ). (53) כי כל זמן שלא חלו הקידושין, אין כאן מעשה אלא 'דיבור' בלבד, ובא הדיבור השני (חזרתם) ומבטל הדיבור הראשון (שם).

יא. בא שני וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת לשני לעולם. לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקדשת, ותפסו בה קדושי שני, ונעשה אשת איש; ולאחר השלשים יום, כשיבואו קדושי ראשון, ימצאו אותה אשת איש, ונמצא הראשון כמי שקדש אשת איש⁵⁴, שאין הקדושין תופסין בה⁵⁵.

(54) קידושין נט, ב. ומדברי רבינו משמע שאם גירשה השני בתוך שלשים יום או מת, חלו קידושי ראשון לאחר שלושים יום, שהרי לא מצאו אותה "אשת-איש" באותה שעה. וכן מבואר ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א. והרשב"א והרא"ש חולקים, ולדעתם כל שקיבלה קידושה משני, הרי הוכיחה שחזרה בה מקידושי ראשון (כמו שאמרו (יבמות קח:). "קידושה הן-הן מיאונה") ובאותה שעה נפקע לגמרי קידושי ראשון, ושוב אינן חלין. ולדעת הרא"ש יש שיבוש ב'ירושלמי' הנ"ל, ועי' בשו"ע אהע"ז סי' מ ס"ב. (55) כמבואר לעיל פ"ד, יב.

יב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום בדינך זה, ובא אחר וקדשה בתוך השלשים יום - הרי זו מקדשת מספק לשניהם⁵⁶. לפיכך שניהם נותנין גט⁵⁷, בין בתוך

1 ואפילו קרובה לשער ראשה⁴⁰, ואף-על-פי שאין בה שער. וזו היא⁴¹ השומא שיתרה אשה על הכהנים. 2 אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר הפנים, 3 או שומא גדולה כאיסר⁴² אף-על-פי שאין בה שער 4 - הרי זה מום בין בכהנים בין בנשים⁴³. 5

(30) כתובות עב, ב. (31) שלא יכנסו למקדש מן המזבח ולפנים, כשהם בעלי מום, וכן אם עבדו במקדש, עבודתם פסולה כמפורש בתורה (ויקרא כא, כג). (32) פ"ח, הי"ז: "נמצאו כל המומים הפסולים בכהנים מאה וארבעים". (33) מגופה. (34) שמזיעה תמיד. (35) כתובות עה, א. וכגירסת הרי"ף שם המוסף: "ריח רע". ובנוסח כת"י (הובא בספר 'מעשה רוקח') כתוב: "ריח החוטם". במקום "ריח רע" (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' לט ס"ד). (36) שהרי הכתוב משבחה בקול ערב (שיר השירים ב, יד): "כי קולך ערב ומראך נאוה". (37) שאחרי שנתרפאה המכה, נשאר רושם בעור. (38) בליטה בעור כעין יבלת. (39) המצח. (40) שפעמים נראית ופעמים אינה נראית. (41) הקטנה ואין בה שיער. (42) מטבע קטן איטלקי, ונזכר במשנה (קידושין א, א). (43) ורבינו מפרש שם: שזו הנקרא דרה"ם בערבית, ומשקלו ארבעה גרעני שעורה. (44) כתובות עה, א. אלא שלענין מומי נשים הנמצאים על הפנים, יש לומר שהיא מקודשת, שהרי ראה ונתפייס, אם לא במקום שהבנות יוצאות ופניהן רעולות, ואז אפילו היתה השומא בשאר הפנים - אינה מקודשת. וכן אמרו שם במשנה: "במה דברים אמורים, במומים שבסתר. אבל במומים שבגלוי, אינו יכול לטעון", שידע ונתפייס. והשווה דברי רבינו לקמן פכ"ה ה"ב.

6 ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלקה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

(44) שלא התנה עמה כלום. (45) האמורים לעיל ה"ו. (46) ולא תוכל להנשא לאחרים עד שתקבל הימנו גט (כתובות עג:). ספק בידינו אם סתם אדם מקפיד על כך, ואי אפשר לו באשה נדרנית או בעלת מום - או אינו מקפיד. (47) שהחכם עוקר את הנדר למפרע כאילו לא היה מעולם, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה.

11 ט. קדשה על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין, והלקה אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת⁴⁸. 12 אבל אם התנה האיש שאין עליו נדרים ושאין בו מומין, והיו עליו נדרים והיו בו מומין, והלקה אצל חכם והתירו, אצל רופא ורפאו - הרי זו מקדשת; 13 שאין גנאי לאיש במומין שפכר נרפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת⁴⁹. 17

(48) כתובות עד, ב: "ומה בין חכם לרופא, חכם עוקר את הנדר מעיקרו (והרי זה כאילו לא נדרה כלל ולא הטעתו בשעת קידושיה), ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא"

שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי מסויים, והרי זה כשאר תנאי בקידושין שאפשר להתנות (גיטין, שם). (63) שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד (לעיל פ"ג, ה"ט). (64) מחמת איסור תורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט.

יד. הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: הרי את מקדשת לי היום באחת, ובאחת לאחר שאגרשך⁶⁵ - הרי זו מקדשת⁶⁶, וכשיגרש אותה תהיה מקדשת, עד שיגרש אותה פעם שניה מן קדושי פרוטה שניה. אבל אם אמר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שאתגרש⁶⁷, לאחר שתתגרש, לאחר שאשתחרר⁶⁸, לאחר שתשתחרר, לאחר שימות בעליך, לאחר שתמות אחותיך⁶⁹ - אינה מקדשת, לפי שאינו יכול עתה לקדשה⁷⁰.

(65) אחרי קידושין אלו. (66) בעיה היא בקידושין סב, ב א-י יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט). "האומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש (תימסר לרשות ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקחנה, שהרי עתה בידו להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה הדין כן (מגיד-משנה בשם רשב"א, וכן כתב ה'מאיר' בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת - מקודשת מספק (כסף-משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד שיגרש אותה פעם שניה", הרי שאין הקידושין ודאיים (כסף-משנה). (67) ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין. (68) ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושי תופסין, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (69) היא אשתי. ואין קידושין תופסין באחות אשתו בחייה. (70) והרי אלו כדברים שלא באו עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם (קידושין סב).

טו. האומר ליבמה⁷¹: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שיתחלץ לך יבמתי - הרי זו מקדשת⁷²; הואיל ואילו קדשה עתה, הרי קדושין תופסין בה מספק⁷³.

(71) אשה שמת בעלה בלא בנים ולו אח, הרי היא זקוקה ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיבמה יחלוץ לה. (72) בנוסח כת"י התימנים ובי'מעשה רוקח', נוספה כאן המילה: "מספק". (73) כמבואר לעיל פ"ד, ה"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.

טז. האומר לחברו: אם ילדה אשתך נקבה הרי היא מקדשת לי בזה - לא אמר כלום⁷⁴. ואם היתה אשת חברו מעברת והפר העבר - הרי זו מקדשת⁷⁵. ויראה לי, שצריך לחזור ולקדש אותה אחר שתלד על ידי אביה⁷⁶, כדי שיתקיים אותה⁷⁷ בקידושין שאין בהן דפי⁷⁸.

(74) שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא

השלשים יום⁵⁸ בין לאחר השלשים יום. הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרה ימים, אפילו הן מאה על הסדר הזה⁵⁹ - קדושי בלן תופסין בה, וצריכה גט מכל אחד ואחד, מפני שהיא ספק מקדשת לכלן⁶⁰.

(56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלשים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא אחזור בי בתוך שלושים, יחולו הקידושין מעכשיו, נמצא שאם לא חזר בו בתוך ל', הרי היא מקודשת מעכשיו, וקידושי השני מתבטלים למפרע, או "חזרה" הם, שחזר בו המקדש הראשון ממה שאמר: "מעכשיו" אלא דעתו לקדשה לאחר ל' יום (כי אולי דעתו על אחרת וימלך בתוך ל', רש"י שם) ועד אז הרי היא כפנויה וקידושי השני בתוך ל' יום חלים כדין. לפיכך היא מקודשת לשניהם מספק (קידושין נט). (57) אם רוצה להנשא לאחרים או שאחד מהם יתן גט ותהא מותרת לשני ('טור' אהע"ז סי' מ). (58) ואף הראשון יכול לגרשה אף-על-פי שעדיין לא נתקדשה לו. ואין זה דומה לדבר שלא בא לעולם, כיון שאינו מחוסר מעשה, והזמן של שלושים יום ממילא הוא בא (משנה-למלך בפ"ו מהלכות גירושין ה"ג). (59) שקדושי האחרון כלים בתוך זמנו של קידושי קודמו. (60) כי לשון "מעכשיו ולאחר שלושים יום" ספק הוא, אם הוא 'תנאי' או 'חזרה' כנ"ל בהערה נה, שאם היא 'חזרה', חלים קידושי שני. ואם 'תנאי', אין קידושי שני חלים כלל. ומספק הרי היא מקודשת לשניהם, וכן לכולם. אבל אם קידשה האחרון "מעכשיו ולאחר ארבעים יום" שזמנו כלה לאחר זמן הראשון, אז אינה מקודשת לאחרון אפילו מספק, כי אפילו אם נניח שלשון המקדש הראשון משמעו 'חזרה' הרי כשגמרו שלושים יום נתקדשה לו ואין קידושי האחרון תופסים בה. ורבינו פסק כאן כרבי יוחנן בקידושין ס. (כסף-משנה).

יג. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי חוץ מפלוני, פלוני, שלא תאסר עלי, אלא תהיה אשת איש על כל העולם ולפלוני בפנייה - הרי זו מקדשת מספק⁶¹. אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי על מנת שתהיי מתרת לפלוני - הרי זו מקדשת⁶², ותהיה אסורה עליו פשאר העם⁶³, מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו⁶⁴.

(61) אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיוור בקנינה, או עלינו להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה . . . והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיוור, שהרי כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה "כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיוור (גיטין סב). ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל ה"ב, כי שם אין השיוור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה השיוור בעצם מהות הקידושין (ה'מאיר'). (62) כאן לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעולם. (75) קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו - שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב מהל' מכירה ה"י) והוא הדין כאן דעתו של האב קרובה אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג, בדעת רבינו). (76) בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר שתולד". (77) ישאנה ויכניסה לביתו. (78) חסרון ופגם. מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו בפירוש המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא עליה, לפי שמן העיקרים שבידנו אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת-איש".

יט. איש ואשה שהיו עסוקין בדברי ארוסין, הוא 23
אומר: במאה דינרים אקדש אותך, והיא אומרת: 24
איני מתקדשת לך אלא במאתים, והלך זה לביתו 25
וזו לביתה⁹¹, ואחר כך תבעו זה את זה וקדשו 26
סתם⁹²: אם האיש תבע את האשה - יעשו דברי 27
האשה⁹³, ואם האשה תבעה את האיש - יעשו דברי 28
האיש⁹⁴. 29

(91) ולא הסכימו ביניהם. (92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. (93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. (94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב ה"א. וכפירוש ה'מאירי' לקידושין ח, א. והשווה דברי רבינו הל' מכירה פ"ב, ה"א).

כ. העושה שליח לקדש לו אשה⁹⁵, והלך השליח 30
וקדשה על תנאי - אינה מקדשת. וכן אם אמר לו 31
לקדשה על תנאי, והלך וקדשה סתם, או על תנאי 32
אחר, או ששנה את התנאי - אינה מקדשת⁹⁶. 33

(95) ללא כל תנאי. (96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו הל' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות צט:).

כא. אמר לו: קדשה לי במקום פלוני, והלך וקדשה 34
במקום אחר - אינה מקדשת⁹⁷. קדשה לי והרי היא 35
במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו 36
מקדשת, מפני שמראה מקום הוא לו⁹⁸. וכן היא 37
שאמרה לשלוחה: קבל לי קדושי במקום פלוני, 38
וקבלם לה במקום אחר - אינה מקדשת. הרי הפעל 39
במקום פלוני, וקבל לה במקום אחר - הרי זו 40
מקדשת, מפני שמראה מקום היא לו⁹⁹. 41

(97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם מישוהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין ג. וברש"י). (98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). (99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב. . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לאהע"ז סי' לו ס"ק ז).

כב. המקדש את האשה וחרזו בו מיד הוא או היא, 42

יז. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי במאה 1
דינרין, ונתן לה אפילו דינר אחד - הרי זו מקדשת⁷⁹ 2
משלקחה הדינר. והוא⁸⁰, שישלים לה השאר. שזה 3
כמי שאמר: הרי את מקדשת לי בדינר זה על מנת 4
שאשלים לך מאה דינרים, שהיא מקדשת לו 5
מעכשיו. במה דברים אמורים? כשאמר לה 'במאה 6
דינרים' סתם; אבל אם פרש ואמר לה: הרי את 7
מקדשת לי במאה דינרין אלו, והתחיל למנות לתוך 8
ידה - אינה מקדשת עד שישלים [לה מאה]⁸¹. 9
ואפילו בדינר האחרון שגניה יכולים לחזור זה 10
בזה⁸². וכן אם נמצא מנה חסר דינר⁸³, או נמצא 11
מהן דינר נחשת⁸⁴ - אינה מקדשת⁸⁵. נמצא בהם 12
דינר רע⁸⁶: אם יכולה להוציאו על ידי הדחק - 13
יחליפנו⁸⁷, ואם לאו - אינה מקדשת. 14

(79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (80) ובלבד. (81) כיון שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ח. וברש"י). (82) שעדיין לא חלו הקידושין. כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. (84) וסתם דינר הוא של כסף. (85) שהרי הטעה אותה, ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על-מנת שהראה לה והריהו חסר ('תוספות' שם). (86) שנשחק וחסר ממשקלו. (87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

יח. אמר לה: הרי את מקדשת לי בכגדים אלו שהן 15
שוין חמשים דינרים, והיו של משי וכיוצא בהן 16
שהאשה מתאזה להן⁸⁸: אם היו שוין חמשים - הרי 17
זו מקדשת משעת לקיחה, ואינן צריכין שומא 18
בשוק ואחר כך תהיה מקדשת, כדי שתסמך דעתה, 19
אלא הואיל והן שוין כמו שאמר לה - הרי זו 20
מקדשת משעה ראשונה⁸⁹; ואם אינן שוין - אינה 21
מקדשת⁹⁰. 22

(88) הערכה ע"י שמאים. (89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט): "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו,

שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם-כן נמצא כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"י, הי"ט. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וב'מעשה רוקח' דקדק מזה, אם בבעלתו זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל ביום-הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, - שאין זה מישראל הכשרים.

יום שלישי ט"ז אלול ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קוים התנאי.

- א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של יין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של יין;¹⁷ בדינך זה של כסף, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא של כסף;¹⁸ על מנת שאני כהן, ונמצא לוי; לוי, ונמצא כהן;¹⁹ נתיך, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא נתיך;²⁰ בן עיר, ונמצא בן כפר; בן כפר, ונמצא בן עיר;²¹ על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר, ונמצא עני;²² על מנת שביתי קרוב למרחץ, ונמצא רחוק; רחוק, ונמצא קרוב;²³ על מנת שיש לי שפחה או פת גודלת, או אופה, ואין לי; על מנת שאין לי, ויש לי;²⁴ על מנת שיש לי אשה ובנים, ואין לי; על מנת שאין לי, ויש לי - בכל אלו וכל הדומה להן²⁵ אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.²⁶

(2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין. (3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם בעיני הצורך נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו, אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה "נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה". (4) קולעת שערות. (5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכנותיה תלך לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה שמצוייה אצל הרבה אנשים. (6) בין למעלה בין לחיסרון. כי אפילו בשבת אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

- ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלבי היה להתקדש לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן אם אמר הוא: בלבי היה לקדשה אף-על-פי שהטענתי - אינה מקדשת, לפי שהדברים שבלב אינם דברים.²⁷

(7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

- אף-על-פי שחזרו בתוך כדי דבור¹⁰⁰ - אין חזרתם כלום, והרי היא מקדשת¹⁰¹.

(100) שאילת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בנזיר כ:). (101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

- כג. המקדש על תנאי, וחזר אחר כמה ימים ובטל התנאי, אף-על-פי שבטלו בינו לבניה שלא בפני עדים - בטל התנאי, והרי היא מקדשת סתם¹⁰².
וכן אם היה התנאי¹⁰³ מן האשה, ובטלה אותו אחר כך בינה ובינו - בטל התנאי. לפיכך, המקדש על תנאי, וכן סתם¹⁰⁴ או בעל¹⁰⁵ סתם - הרי זו צריכה גט¹⁰⁶, אף-על-פי שלא נתקיים התנאי; שמה בטל התנאי כשבעל או כשפנס¹⁰⁷. וכן המקדש בפחות משנה פרוטה או במלוה¹⁰⁸, וחזר ובעל סתם בפני עדים¹⁰⁹ - צריכה גט; שבעל בעילה זו סמך¹¹⁰, ולא על אותן הקדושין הפסולין¹¹¹. חזקה היא, שאין אדם מישראל הפשירים עושה בעילתו בעילת זנות¹¹², והרי בידו עתה לעשותה בעילת מצוה¹¹³.

(102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים. "שאיין מקום לעדים בשליחות הבעל". והוא-הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם היו בעדים. (103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (104) ולא דיבר כלום אודות התנאי. (105) כתובות עד, א. (106) מספק. (107) והראב"ד מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטל התנאי בעדים. וכשיטתו לעיל פ"ג ה"ט, שגם שליח הבעל צריך להעשות בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבערוה, אינו פחות משנים. (108) שאינה מקודשת בהן. (109) שנתייחד עמה בעדים "שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה" (מלשון רבינו להלן הל' גירושין פ"י ה"ח, וכן נראה למעלה פ"ג ה"ה). (110) לקדשה בה. (111) כתובת עד, א. ומובן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משנה פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד) תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושו, אבל במקדש על תנאי אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי מתקיימים קידושו הראשונים שהיו בעדים (מגיד-משנה). (112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק, כי שמה בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין ביאתו ביאת זנות (מגיד-משנה). (113) וכתב רבינו בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמא
הרהר בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה
נחוש להם.

ו. המקדש את האשה, ואמר: הייתי סבור שהיא
כהנת, והרי היא לויה; לויה, והרי היא כהנת;
עניה, והרי היא עשירה; עשירה, והרי היא עניה -
הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעתה²⁰. וכן היא
שאמרה: סבורה הייתי שהוא כהן, והרי הוא לוי;
לוי, והרי הוא כהן; עשיר, והרי הוא עני; עני, והרי
הוא עשיר - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעה
אותה.

(20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

פרק תשיעי

(1) נכתבו בו דין קדושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת
בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו
בקידושין, האומר לאשה קידשתיך והיא כופרת, ושליח
שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין,
והכחות בהם.

א. המקדש שתי נשים, שאסור לשא שתיהן משום
ערוה, כאחת² - אינן מקדשות. פיצד? כגון שקדש
אשה ובתה או שתי אחיות כאחת - אין אחת מהן
מקדשת³.

(2) שאמר: הרי שתיכן מקדשות לי. (3) קידושין ג, ב. כלל
הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו",
והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה
(ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח" (=לא
תקדשנה, עי' קידושין טז:)- אף כשקידשן כאחת, אין
קידושין תופסין אף באחת מהן.

ב. קדש נשים רבות כאחת, ואמר: הרי פלכם
מקדשות לי⁴, והיו בהן שתי אחיות או אשה ובתה
וכיוצא בהן - אין אחת מפלן מקדשת⁵. ואם אמר
להן: הראויה מכם לי לביאה מקדשת לי - הרי פלן
מקדשות לו, חוץ מאחיות או אשה ובתה⁶ וכיוצא
בהן. וכן אם אמר להן: הרי פלכם מקדשות לי,
והיתה בהן שפחה או עפוי⁷ או אשה אחת ערוה,
כגון אשת איש או בתו או אחותו וכיוצא בהן - אין
אחת מפלם מקדשת. ואם אמר: הראויה מכם לי
לביאה תהיה מקדשת לי - הרי פלן מקדשות לו⁸,
חוץ מאותה אשה שאין קידושין תופסין בה.

(4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. (5) קידושין
נא, א. הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן
מקדשות - לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל
כולן בדיבור אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה
גם את הנכריות. דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה
ובהמה זו תקנו נכסי) לא קנה כלום" (בבא-בתרא קמג). כיון
שבקנין אחד שיתף שניהם - מתוך שהחמור לא קנה, אף

ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני בסם⁸, ונמצא
בסם וברסי⁹; על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן
כרך; על מנת ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמועון
- הרי זו מקדשת. אבל אם אמר לה: על מנת שאין
שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמועון; שאני
אלא בסם, ונמצא בסם וברסי; שאני אלא בן עיר,
ונמצא בן כרך וכן עיר - אינה מקדשת.

(8) מוכר בשמים. (9) מעבד עורות וריחו רע.

ד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת
שאני יודע לקרות, צריך שיקרא התורה ויתרגם
אותה תרגום אנקלוס הגר. ואם אמר לה: על מנת
שאני קורא, צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים
וכתובים בדקדוק יפה. על מנת שאני יודע לשנות,
צריך להיות יודע לקרות המשנה. ואם אמר: על
מנת שאני תנא, צריך להיות יודע לקרות המשנה
וספרא¹⁰ וספרי¹¹ ותוספתא¹² של רבי היא¹³.

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים:
במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר ענייניה
השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. על מנת שאני תלמיד - אין אומרים: כן עזאי
וכן זומא, אלא כל ששואלין אותו דבר אחד
בתלמודו ואומר; ואפלו בהלכות החג, שמלמד
אותן בפרים מדברים הקלים סמוך לחג, כדי שיהיו
פל העם בקיין בהן. על מנת שאני חכם - אין
אומרים: ברבי עקיבא וחבריו, אלא כל ששואלין
אותו בכל מקום דבר חכמה¹⁴ ואומר. על מנת שאני
גבור - אין אומרים: כאבנר בן נר¹⁵ וכיוצא¹⁶, אלא
כל שחבריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. על מנת
שאני עשיר - אין אומרים: [ברבי אלעזר בן
חרסום]¹⁷ וברבי אלעזר בן עזריה¹⁸, אלא כל שבני
עירו מכבדין אותו מפני עשרו. על מנת שאני צדיק
- אפלו רשע גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה
הרהר תשובה בלבו¹⁹. על מנת שאני רשע - אפלו
צדיק גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה הרהר
פעבודת פוכבים ומזלות בלבו; שעון עבודת פוכבים
ומזלות גדול הוא, ומשיהרהר לעבד בלבו נעשה
רשע, שאומר: פן יפתה לבבכם, וכתוב: למען תפשו
את בית ישראל בלבם.

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך.
(16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר
גדול ואביו הגיח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות
בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר
מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל
זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין
חוששים שמא הרהרו תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר

השליח, ואינו יודע אם קדש אם לא קדש לו אשה
- הרי זה בחזקת שקדש, שחזקת שליח לעשות
שליחותו¹⁹. והואיל ואין ידוע אי זו אשה קדש לו²⁰
- הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן
ערוה עמה²¹, כגון אשה שיש לה בת או אם או
אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו, שמא אמה
קדש לו שלוחו או אחותה או בתה. ומתר באשה
שאין לה קרובות כגון אלז²². היתה לה קרובה, כגון
אם או אחות וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת
איש בפשה שפשה הוא שליח, אף-על-פי
שנתגרשה קדם שנימות השליח - הרי זה מותר בה;
ואין אומרים: שמא קדש השליח את קרובתה אחר
שנתגרשה, מפני שלא היתה ראויה בפשה שפשה
השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה
שיוכל הוא לקדשה בפשה השליחות²³.

(19) ובוודאי קידש (נזיר יב.). (20) שלא פירש לו איזו
אשה רוצה לקדש. (21) שהמקדש את האשה, הרי זה אסור
עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה
ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א,
א.). (22) נזיר, שם. (23) שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח
יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה
לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח
בקרובות השליח (מגיד-משנה).

ז. מי שהיו לו חמשה בנים, ועשו כלן שליח את
אביהם לקדש להם אשה²⁴. ואמר אבי הבנים לאיש
שיש לו חמש בנות: אחת מבנותיך מקדשת לאחד
מבני²⁵, וקבל האב²⁶ הקדושין²⁷ - כל אחת מהן
צריכה חמשה גטין מכל האחין, הואיל וכלן נתנו
רשות לאב לקדש להן אשה²⁹. מת אחד מהם - כל
אחת מהן צריכה ארבעה גטין³⁰, וחליצה מאחד
מהם³¹.

(24) וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה
(קידושין נב.). (25) ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש
איזו בת. (26) אבי הבנות. (27) אפילו לא עשאוהו הבנות
שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו
ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג הי"א. (28) כל הבנים.
(29) ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת.
(30) מארבעת האחים הנשואים. (31) שמא ארוסת המת
היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד
שתחלוץ (קידושין נב.). ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא
ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו
החי.

ח. האב שהיתה לו בת קטנה או נערה, שהיא
ברשותו, ובת בוגרת³², ונתנה לו הבוגרת רשות
לקדשה, וקדש בתו סתם לאחד - אין הבוגרת
בכלל, עד שיפרש ויאמר: בתי הבוגרת שפשת אותי

הוא לא קנה. (6) שאי-אפשר לו לבוא על אחת מהן,
כמבואר בסמוך ה"ג. (7) כאן לא נתכוין מתחילה לקדש
אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה שאינן ראויות לו לא
נכללו באמירתו (קידושין נא:).

ג. אמר לשתי אחיות: הרי אחת מהם מקדשת לי
בזה, ונתן להן פרוטה⁸ או שקבלתה אחת על יד
חברתה; וכן האומר לאב: אחת מבנותיך מקדשת
לי, וקבל האב קדושיה⁹ - כלן צריכות גט ממנו,
ואסור לו לבוא על אחת מהן¹⁰, מפני שהקדושין
תופסין בהן אף-על-פי שאי אפשר לבוא על אחת
מהן¹¹.

(8) שנתן לשתייהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה,
קידושין פ"ב, מ"ז.). (9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו
עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, הי"א. (10) הואיל ולא
פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא
הוא פוגע באחות אשתו. (11) קידושין נא, א, נב, א.
כאבי לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם
קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל כג"ס
שהלכה כאבי. ואם שידך אחת מבנותיו תחילה, ואח"כ
בשעת קידושין אמר המשוך לאב: "בתך מקודשת לי",
ולא פירש: "פלוגית בתך", אומר רבינו-תם שהמשודכת
מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור
בו משידוכו) לא עזב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין
בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא
ידברו כזב ('הגהות מיימוניות', אולם ראה 'תוספות'
לקידושין נב. ובשור"ע אהע"ז סי' לז, סט"ז).

ד. העושה שליח לקדש לו אשה פלוגית, והלה
וקדשה¹² לו, וקדש המשלח בעצמו לאמה או לבתה
או לאחותה, ואין ידוע אי זו מהן נתקדשה ראשונה
- שתייהן צריכות גט, ואסורות עליו¹³. וכן אשה
שעשתה שליח לקדשה, והלה וקדשה, והלכה
וקדשה היא עצמה לאחר, ואין ידוע אי זו מהן
קודם¹⁴ - שניהן נותנין לה¹⁵ גט. ואם רצו, אחד
נותן גט ואחד פונס¹⁶.

(12) בכת"י התימנים: "לקדשה". (13) כי אסור לו לקחת
קרובות גרושתו. (14) שאם קידושיה קדמו, הרי ביטלה את
מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. (15) אם רוצה
להנשא לאחר. (16) כי אינה עוד אשת איש מהאחר,
וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

ה. כמה דברים אומרים¹⁷ ברחוקין; אבל אם
קדשה השליח לאב, וקדשה היא עצמה לבן או
לאח וכיוצא בהן - שניהם נותנין גט, והיא אסורה
לשניהם¹⁸.

(17) שמותרת להנשא לשני, לאחר הגט. (18) שהרי גרושת
האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת
האח - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

ו. האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, ומת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי קידשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פי"ב ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך - כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

יב. אָמַר הָאֵב: אֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִדְּשָׁתִּי, וְכֵן אָחֵד וְאָמַר: אֵנִי הוּא שְׁקִדְּשָׁתִּי - נֶאֱמַר⁴⁴ אָף לְכֹנֶס⁴⁵, וְאֵינוֹ צָרִיף קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים.

44) שאינו חצוף לומר לפני האב שקידשה, כי מתיירא הוא שמא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף הקידושין". 45) ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין ג:).

יג. בָּאוּ שְׁנַיִם, זֶה אוֹמֵר: אֵנִי קִדְּשָׁתִּי, וְזֶה אוֹמֵר: אֵנִי קִדְּשָׁתִּי - שְׁנֵיהֶן נֹתְנִין גִּט⁴⁶. וְאִם רָצוּ, אָחֵד נֹתֵן גִּט וְאָחֵד כּוֹנֵס⁴⁷. כְּנֶסָה, וְאַחֵר כֶּף בָּא אַחֵר וְאָמַר: אֵנִי הוּא שְׁקִדְּשָׁתִּי - אֵינוֹ נֶאֱמַר, וְאֵינוֹ אוֹסְרָה עַל בַּעְלָהּ⁴⁸.

46) להתירה להנשא לאחרים. 47) שם. ואפשר שיצטרך לקדשה קידושין אחרים כשיכנסנה, שהרי הראשון טען שהיא מקודשת לו, ושמא באמת לא נתקדשה לשני העומד לכנסה עכשיו (רשב"א). 48) כי מאחר שכנסה בהיתר ובהסכמת החכמים, אין השני הבא יחידי נאמן לאסרה עליו. ולדעת הרשב"א אפילו עדיין לא כנסה, אלא כיון שהתירוה לכונסה - אין השני נאמן להוציאה מהיתרה הראשון, והשווה כתובות כג, א.

יד. הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה: נִתְקַדְּשָׁתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַת לְמִי נִתְקַדְּשָׁתִּי, וְכֵן אָחֵד וְאָמַר: אֵנִי הוּא שְׁקִדְּשָׁתִּי - נֶאֱמַר לָתֵן גִּט, וְתִהְיֶה מִתֵּרֵת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ⁴⁹; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמַר לְכֹנֶס, שְׁמָא יֵצֵרוּ תַּקְפּוּ וְהִיא תִּרְגֵּל⁵⁰ לוֹ כְּדֵי לְהַתִּירָהּ⁵¹.

49) אפילו אחר שיגרשנה, כי אם תתירנה לו לאחר הגירושין, יש לחוש לקנוניא והערמה מצד שניהם. 50) תחפה עליו ותשלדנו אחריה. 51) ואינו מתיירא ממנה שתכחישנו, ואפילו אם יבוא עוד אחר לומר אני קדשתה, היא תכחישנו (קידושין ג: וברש"י).

טו. הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: קִדְּשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְּשָׁתִּי - הוּא אֶסּוּר בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁵², וְהִיא מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּיָהּ⁵³. קִדְּשָׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קִדְּשָׁתִּי - הוּא מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ, וְהִיא אֶסּוּרָה בְּקִרְבּוּיָהּ⁵⁴. קִדְּשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְּשָׁתִּי אֲלָא בְּתִי - הוּא אֶסּוּר בְּקִרְבּוּת גְּדוּלָּה⁵⁵, וּגְדוּלָּה מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּיָהּ; וּמִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּיָהּ⁵⁶. קִדְּשָׁתִּי אֶת בִּתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְּשָׁתִּי אֲלָא אוֹתִי - הוּא אֶסּוּר בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּיָהּ; וּמִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּת הָאֵם, וְהָאֵם אֶסּוּרָה עַל קִרְבּוּיָהּ⁵⁷.

52) שבהודאתו עשה אותן עליו כחתיכת איסור, ש"כיון שקידש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים . . .

1 שְׁלִיחַ. לְפִיכָף אֵין הַבּוֹגֶרֶת מְקַדְּשָׁתָּהּ³³ (נֶאֱחָזְתָּה מְקַדְּשָׁתָּה).

32) בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה, ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת, כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. 33) קידושין נא, ב: "אין אדם עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

ט. מִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁתֵּי בָתִּים³⁴ בְּנוֹת מִשְׁתֵּי נָשִׁים, וְכָלֵן בְּרִשּׁוֹתָיו³⁵, וְקִדַּשׁ אֶחָת מֵהֶן, וּבִשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין אָמַר לְבַעַל: קִדְּשָׁתִּי לָךְ אֶת בְּתִי הַגְּדוּלָּה, אָף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לֹמֶר: שְׁמָא גְּדוּלָּה שְׁבַגְדוּלוֹת³⁶ קִדַּשׁ לוֹ אוֹ גְּדוּלָּה שְׁבַקְטָנוֹת³⁷, אוֹ קִטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת שֶׁהִיא גְּדוּלָּה מִן הַגְּדוּלָּה שְׁבַקְטָנוֹת³⁸ - הֲרִי פֶלֶן מִתְּרוֹת³⁹ חוּץ מִן הַגְּדוּלָּה שְׁבַגְדוּלוֹת, שֶׁהִיא לְבִדָּה הַמְקַדְּשָׁתָּה. וְכֵן אִם קִדַּשׁ בִּתּוֹ הַקִּטְנָה, אָף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לֹמֶר: שְׁמָא קִטְנָה שְׁבַקְטָנוֹת אוֹ קִטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת, אוֹ גְּדוּלָּה שְׁבַקְטָנוֹת שֶׁהִיא קִטְנָה מִן הַקִּטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת - הֲרִי פֶלֶן מִתְּרוֹת חוּץ מִן הַקִּטְנָה שְׁבַקְטָנוֹת, וְהִיא לְבִדָּה הַמְקַדְּשָׁתָּה. שְׁמִשְׁמַע בִּתּוֹ הַגְּדוּלָּה - שְׁאִין בְּבִנּוּתָיו גְּדוּלָּה מִמֶּנָּה, וּמִשְׁמַע בִּתּוֹ הַקִּטְנָה - שְׁאִין בְּהֵן קִטְנָה מִמֶּנָּה⁴⁰.

34) קבוצות. 35) שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא מדעתן. 36) מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה. 37) מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. 38) שהיא נולדה לו טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה. 39) להנשא לאחרים. 40) שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

י. נֶאֱמַר הָאֵב לֹמֶר עַל בִּתּוֹ קִדַּם שְׁתַּבְּגָר שֶׁהִיא מְקַדְּשָׁתָּה, וְאוֹסְרָה עַל הַפְּלוֹי⁴¹.

41) ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו "לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה, ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד.) ובנערה הכתוב מדבר.

יא. הָאֵב שְׁאָמַר: קִדְּשָׁתִּי אֶת בְּתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִדְּשָׁתִּי - הֲרִי זוֹ אֶסּוּרָה לְעוֹלָם עַל כָּל אָדָם, עַד שְׁאִימַר הָאֵב: נֹדַע לִי שְׁלִפְלוּנִי קִדְּשָׁתִּי, וְתִהְיֶה צְרִיקָה מִמֶּנּוּ גִט בְּלִבְדָּה⁴². וְאָף-עַל-פִּי שְׁנוּדַע לוֹ אַחֵר שְׁבַגְדָּה⁴³.

42) כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם. 43) ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר

66) כגון שאמר לה השליח מתחילה: "פלוני שלחני לקדשך בשבילי", ולאחר שעה קידשה סתם. (67) הוא אומר: לעצמי נתכוונתי. והיא אומרת: למשלח נתכוונתי. (68) רבינו לשיטתו לעיל פ"ג, הט"ו: "האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר". (69) כי לדבריו הרי היא מקודשת לו, ועשאו עליו חתיכת איסור בהודאתו, כמבואר לעיל הט"ו. (70) שלדבריה נתקדשה לו. (71) שהרי שלוחו צווח שלא קידשה למשלח. (72) שעשאו המשלח שליח במעמד שני עדים. (73) והוא אסור בקרובותיה "ירושלמי" קידושין פ"ג, ה"א ובכל זאת גם השליח אסור בקרובותיה (מגיד-משנה).

יט. אָמְרָהּ: אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדְשָׁתִי, אִם לְשׁוֹלֵחַ אוּ לְשׁוֹחֵז: אִם לֹא הֶחֱזַק הַשְּׁלִיחַ בְּעֵדִים - הֲרִי זֹה מְקַדֶּשֶׁת לְשֹׁנִי⁷⁴, וְאִם הֶחֱזַק שֶׁהוּא שְׁלֹחֵהּ - שְׁנִיָּהּ נִתְנִין גָּט⁷⁵; וְאִם רָצוּ, אֶחָד נִתֵּן גָּט וְאֶחָד כּוֹנֵס⁷⁶.

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) "ירושלמי" שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, הט"ו. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווח שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שְׁלִיחַ לְקַדְשָׁהּ, וְהִלֵּךְ וְקִדְּשָׁהּ, וּבָעַת הִלִּיכָתָהּ בְּטָלָה הַשְּׁלִיחוֹת וְחִזְרָה בָּהּ⁷⁷, וְאִין יָדוּעַ אִם קָדַם שֶׁקָּבַל לָהּ הַקְּדוּשִׁין חִזְרָה אוּ אַחֵר הַקְּדוּשִׁין - הֲרִי זֹה מְקַדֶּשֶׁת מִסְפָּק⁷⁸. וְכֵן הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחַ וְחִזְרָה בּוֹ⁷⁹.

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:). ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶחָת מִחֻמֵּשׁ נָשִׁים וְאִינוּ יוֹדְעַי זֹה מִהֵן קָדַשׁ, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אוֹתִי קָדַשׁ - אֲסוּר בְּקִרְבּוֹת פְּלִין⁸⁰, וְנוֹתֵן גָּט לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸¹, וּמִנִּים כְּתֻבָּה⁸² אֶחָת בִּיגִינָהּ וּמִסְתַּלֵּק⁸³. וְאִם קָדַשׁ בְּבִיאָהּ⁸⁴ - קָנָסוּ אוֹתוֹ חֻמִּים⁸⁵, שִׁיתָ כְּתֻבָּה לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸⁶. וְהִדְבֵּר יָדוּעַ שֶׁכְּתֻבָּה שְׂכָמְךָ לְאֶחָת מִהֵן אֲבָדָה, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אֲנִי הִיא שֶׁקְדַּשְׁתִּי וְכְתֻבָּתִּי לִי כְּתֻבָּה וְאֲבָדָה כְּתֻבָּתִי⁸⁷.

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל

בין בחיי אשתו בין לאחר מותה, ואלו הן: אמה ואם אמה ואם אביה, ובתה ובת בתה ובת בנה. . . . וכן אחות אשתו עורה עליו עד שתמות אשתו" (ה'ל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ז-ט). (53) שהיא מכחישתו. (54) אביו, אבי אביו, בנו, בנו ובן בנו, אחיו ובן אחיו (יבמות מ:), שעשאתם עליה כחתיכת איסור בהודאתה (כנ"ל הערה נא). (55) האם. (56) ואין האם נאמנת על בתה. (57) קידושין סה, א.

טז. וְכָל אֵלֹו שֶׁטּוּעֲנִין הַקְּדוּשִׁין⁵⁸, בְּשִׁטְעֵן הַטּוּעֵן שֶׁהִיוּ שָׁם קְדוּשִׁין בְּפָנֵי עֲדִים וְהִלְכוּ לְמִדִּינָה אַחֶרֶת אוּ מֵתוּ; אֲכָל אִם הוֹדוּ שֶׁהִיוּ הַקְּדוּשִׁין בְּלֹא עֲדִים - אִין פֶּאן קְדוּשִׁין, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרַנּוּ⁵⁹. וְכָל מְקוֹם שֶׁתֵּאֱמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קְדַשְׁתִּנִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קְדַשְׁתִּיךְ - מְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ גָּט לְהַתִּירָהּ לְשֶׁאֵר הָעָם⁶⁰, שֶׁאִין לוֹ בְּזֶה הַפֶּסֶד⁶¹. וְאִם נָתַן לָהּ גָּט מְעַצְמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְתֵן כְּתֻבָּה⁶².

(58) בין הוא בין היא. (59) לעיל פ"ד, ה"ו. (60) כי אם לא תקבל גט, הרי נאסרה להנשא לכל העולם - ע"פ דבריה. (61) הפסד ממון, כי לא יצטרך לתת לה כתובה, ואע"פ שאם יגרשנה יאסר בקרובותיה - אין בזה הפסד גדול, כי הרבה נשים יוכל לישא חוץ מקרובותיה (מגיד-משנה) אבל לכופו אי אפשר, שיוכל לטעון כי אינו רוצה להאסר בקרובותיה. (62) קידושין סה, א. כי גילה דעתו שקידשה, ואע"פ שרבינו סובר אין לארוסה כתובה אלא אם-כן כתב לה (ראה לקמן פ"י ה"א) ואם כן היאך יכול לטעון שמעולם לא קידשה - הרי כתובתה בידה? ! אולם כאן ידובר במקום שכתובים כתובה קודם שמקדשים (ראה לקמן הכ"ט), ואם כן אין כל הוכחה מכתובתה שאולי לא נתקיימו הקידושין אחר"כ (מגיד-משנה).

יז. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלֵּךְ וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ - הֲרִי זֹה מְקַדֶּשֶׁת לְשִׁלִּיחַ⁶³. וְאֲסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן⁶⁴. וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשֶׁאֵר דְּבָרֵי מִקְּחָ וּמִמְכָּר - נִקְרָא רָשָׁע⁶⁵.

(63) ודוקא אם קידשה בכוונה, אבל אם רצה לקדשה למשלחו וטעה ואמר: "הרי את מקודשת לי" אינה צריכה גט מהשליח, כי קידושין בטעות אינם קידושין ('הגהות מיימוניות' ושו"ע אהע"ז סי' לה, ס"ט). (64) קידושין נח, ב: "מה שעשה עשוי - אלא שנהג בו מנהג רמאות". (65) שם נט, א: "עני המהפך בחררה (עוגה דקה), ובא אחר ונטלה הימנו - נקרא רשע" שיוור לחיי חבירו. השווה ה'ל' מכירה פ"ז, ה"י.

יח. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלֵּךְ וְקִדְּשָׁהּ, הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעַצְמִי קְדַשְׁתִּי⁶⁶, וְהָאִשָּׁה אוֹמְרָת: לְרֹאשׁוֹן שֶׁשְּׁלַחַו נִתְקַדְשָׁתִי⁶⁷ - אִם לֹא עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ בְּעֵדִים⁶⁸ - הֲרִי הַשְּׁלִיחַ אֲסוּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁶⁹, וְהִיא מִתְרַת בְּקִרְבּוֹ; וְהָאִשָּׁה אֲסוּרָה בְּקִרְבּוֹי הַמְּשַׁלֵּחַ⁷⁰, וְהַמְּשַׁלֵּחַ מִתְרַת בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁷¹; וְאִם הֶחֱזַק הַשְּׁלִיחַ בְּעֵדִים⁷² - הֲרִי זֹה מְקַדֶּשֶׁת לְרֹאשׁוֹן⁷³.

21 אותה, וסומכין על דבריה, הואיל ואין שם ראיה
22 ברורה ולא קול חזק.⁹⁷

93 שהחזקה מקודשת. 94 משל וטעם השובר את הקול
(רש"י שם פח:) = תירוץ לשם התנצלות. 95 ושמה לא
נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. 96 שלא ידוע
אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמה קטן היה
בעת שקידש. או זרק לה קידושה ברשות הרבים, ספק
קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). 97 גיטין
פח, ב.

23 כד. יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר ימים
24 אמרו אמתלא⁹⁸, אם נראין הדברים לבית דין שהיה
25 פני⁹⁹ - סומכין על האמתלא, ולא תחזק מקדשת;
26 ואם לאו - הואיל ולא נשמעה האמתלא בעת
27 שנשמעו הקדושין, אין חוששין לאמתלא.

98 שמתחילה יצא הקול: "פלוגי זרק קידושין לפלונית",
ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לר".
99 שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה
אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר כך אמרו שנפלו קרובים
לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב
זביד).

28 כה. מעשה באחת, שיצא עליה קול שנתקדשה
29 לבנו של פלוני, ולאחר זמן שאלו לאביו ואמר: על
30 תנאי כך נתקדשה לו ולא נתקיים התנאי. ולא סמכו
31 חכמים על דבריו, אלא אמרו: הרי זו ספק מקדשת,
32 וכאלו אין שם אמתלא¹⁰⁰.

100 כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק
אחר כך נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה
לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

33 כו. יצא עליה קול שהיה מקדשת לפלוני, ובא שני
34 וקדשה בפנינו¹⁰¹ - בודקין על קדושי ראשון שהן
35 בקול: אם באו ידים בראיה ברורה שהיה מקדשת
36 לראשון - אין קדושי שני כלום¹⁰²; ואם לאו -
37 מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא השני
38 שקדושו ודאי. ואם גרש השני - לא יכנס הראשון,
39 שמה יאמרו: החזיר גרושתו מן הארוסין¹⁰³ אחר
40 שנתארסה לאחר¹⁰⁴.

101 קידושי ודאי. 102 ואינה צריכה ממנו גט.
103 שם פט, ב וכרב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר:
"על ידי שגירשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא
מחזירה" (רש"י שם). 104 ואסורה עליו, כמבואר לקמן
הל' גירושין פ"א, ה"ב.

41 כז. יצא עליה קול שהיה מקדשת לפלוני, ויצא קול
42 אחר כמותו שהיה מקדשת לאחר - אחד פותב גט
43 ואחד כונס, בין ראשון בין אחרון¹⁰⁵.

105 גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא

אחת ואחת מספק. 84 עשה בה מעשה וגינה אותה (רש"י
ליבמות ק"ח:). 85 על שעבר על דבריהם שלא לקדש
בביאה כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. 86 יבמות ק"ח, ב: "רבי
עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט
וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גזילה פ"ד, ה"ט.
87 כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן
כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה,
כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה,
אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה
כתובתה מתנאי בית-דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

1 כב. האשה שיצא עליה קול שהיה מקדשת לפלוני
2 - הרי זו בחזקת מקדשת, אף-על-פי שאין שם ראיה
3 ברורה. וכל קול שלא החזק בבית דין, אין חוששין
4 לו⁸⁸. וכיצד הוא הקול שתחזק זו בו שהיה
5 מקדשת? כגון שבאו שנים והעידו, שראו הנרות
6 דולקות⁸⁹, ומטות מצעות, ובני אדם נכנסין ויוצאין,
7 ונשים שמחות לה ואומרות: נתקדשה פלונית היום.
8 ששמעו אותן אומרות: פלונית נתקדשה היום - אין
9 חוששין לה, שמה נזדמנו לקדש ולא נתקדשה, עד
10 שישמעו שנתקדשה⁹⁰. וכן אם באו שנים ואמרו:
11 ראינו כמו שמחת ארוסין, ושמענו קול הברה⁹¹,
12 ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית
13 בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה
14 אחרת או מתו - הרי זה קול שמחזיק אותה
15 מקדשת⁹².

88 גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני,
והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים,
ואילו יבואו לבית-דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא
ראינו" (ר"ן שם). 89 נוהגים היו להדליק נר בשעת
שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב"ברור-
חיל" משתה שם". 90 גיטין פט, א. 91 המולה ושאון.
92 אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד -
הואיל והקול מוליד וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול
(גיטין פט:). אבל לפנינו בגמרא: "פלוגי מהיכן שמע -
מפלוני, ופלוגי מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו
שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה
הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישרו את הקול,
יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד
מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין
לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוגי מהיכן
שמע? מפלוני ופלוגי והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו
לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

16 כג. כמה דברים אמורים⁹³? שלא היתה שם
17 אמתלא⁹⁴; אבל אם היתה שם אמתלא, ושמעו
18 האמתלא ששמעו שנתקדשה - לא החזקה
19 מקדשת. כיצד היא האמתלא? פלונית נתקדשה על
20 תנאי⁹⁵, או קדושי ספק⁹⁶ - לא החזקה, אלא שואלין

29 עד שִׁיבּוֹא אֲרוּסָה¹¹⁹. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: 30 אֵשֶׁת אִישׁ אֲנִי, וְחִזְרָה וְאָמְרָה: פְּנוּיָה אֲנִי - אִם 31 נִתְּנָה אִמְתָּלָא לְדַבְרֶיהָ וְיֵשׁ בְּדַבְרֶיהָ מִמֶּשׁ, הֲרִי זֶה 32 נֶאֱמָתָה¹²⁰.

(115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בידינו שלא תעזי פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). (116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. (117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". (118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". (119) הראשון. וגם לו אינה מותרת עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). (120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

33 א. הָאֲרוּסָה² אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ מִדְּבַרֵּי סוּפְרִים³ כָּל זֶמֶן 34 שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ⁴. וְהָבֵא עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיר - 35 מִכֵּין אוֹתוֹ מִכֵּת מִרְדּוּת⁵. וְאֶפְלוּ אִם קִדְּשָׁה בְּבִינָהּ 36 - אֲסוּר לֹא לְבֹא עָלֶיהָ בִּינָה שְׁנִיָּה בְּבֵית אָבִיהָ⁶, עַד 37 שִׁיבִיָּה אוֹתָהּ⁷ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ⁸ וְיִתְחַד עִמָּה וְנִפְרִישָׁנָה⁹ 38 לוֹ. וְיִחַד זֶה הוּא הַנִּקְרָא כְּנִיסָה לְחַפָּה¹⁰ וְהוּא 39 הַנִּקְרָא נִשְׂוֹאִין בְּכָל מָקוֹם¹¹. וְהָבֵא עַל אֲרוּסָתוֹ לִשְׁם 40 נִשְׂוֹאִין אַחֵר שֶׁקִּדְּשָׁהּ¹² - מִשְׁעִירָה בָּהּ¹³ קִנְיָה, 41 וְנִשְׁעִית נִשְׂוֹאָה¹⁴, וְהֲרִי הִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דֶּבֶר¹⁵.

(2) המקודשת לבעלה באחד משלשה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. (3) מדברי חכמים. (4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסות". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה." ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד." (5) "ירושלמי" פסחים פ"י, ה"א. (6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אב"י ורבא בקידושין י, א. (7) מבית אביה. (8) לדור עמו בקביעות. (9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי

חששו שמא יאמרו: "החזיר גרושתו מן האירוסין" וכו', כי לא יגיעו לטעות זו אלא-אם-כן יאמרו ששני הקולות אמת הם, וכל-כך לא החמירו ('תוספות' שם צ.).

1 כח. מָקוֹם שֶׁנִּהְיָה¹⁰⁶ לְשִׁלַּח סְבִלּוֹנוֹת¹⁰⁷ לְאֲרוּסָה 2 אַחֵר שֶׁתִּתְאַרֵּס, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁרָאוּ סְבִלּוֹנוֹת שֶׁהוּבְלוּ 3 לָהּ - חוֹשִׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִתְקַדְּשָׁה, וְצִרִיכָה גִט 4 מִסָּפֵק, אַף-עַל-פִּי שֶׁרַב אֲנָשֵׁי הָעִיר אֵין מְשַׁלְּחִין 5 סְבִלּוֹנוֹת אֲלָא קִדְּם הָאֲרוּסִין¹⁰⁸. וּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָה כֵּלָן 6 לְשִׁלַּח סְבִלּוֹנוֹת בְּתַחֲלָה וְאַחֵר כֶּף מְקַדְּשִׁין, וְרָאוּ 7 סְבִלּוֹנוֹת - אֵין חוֹשִׁשִׁין לָהּ¹⁰⁹.

(106) מיעוט אנשי העיר. (107) מתנות. וראה למעלה פ"ד ה"כ. (108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המאוסים ואח"כ מסבלים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והר"ף שם), ושמא גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבילונות - כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג, והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן לקידושין שם). (109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

8 כט. הַחֲזִק שֹׁטֵר בְּתַבְתָּהּ¹¹⁰: אִם דֶּרֶךְ מִקְצַת אֲנָשֵׁי 9 הַמָּקוֹם שֶׁמְקַדְּשִׁין וְאַחֵר כֶּף כּוֹתֵבִין - חוֹשִׁשִׁין 10 לָהּ¹¹¹; וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין שָׁם סוּפֵר, אֵין אוֹמְרִין: 11 שֶׁמָּא מִפְּנֵי הַסּוּפֵר שֶׁמַּצָּא הַקָּדִים וְכַתֵּב¹¹²; וְאִם דֶּרֶךְ 12 כָּל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁכּוֹתֵבִין הַתַּבָּה קִדְּם הַקְּדוּשִׁין - 13 אֵין חוֹשִׁשִׁין לָהּ¹¹³.

(110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה. (111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון שהמיעוט מקדשים ואחרי-כך כותבים הכתובה, שמא גם זה נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. (112) ועדיין לא קידש. (113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

14 ל. שְׁנִים אוֹמְרִין: רְאִינוּהָ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּיוֹם פְּלוּנִי, 15 וְשְׁנִים אוֹמְרִין: לֹא רְאִינוּהָ - אַף-עַל-פִּי שֶׁכֵּלָם 16 שְׂכָנִים בְּחֶצֶר אַחַת, הֲרִי זֶה מְקַדְּשָׁת; שֶׁאֵין [טַעֲנָת] 17 'לֹא רְאִינוּהָ' רְאִיָּה, שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לִקְדֹשׁ בְּצִנְעָה¹¹⁴.

(114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג.).

18 לא. אָמַר עַד אֶחָד: מְקַדְּשָׁת הִיא זֶה, וְהִיא אוֹמְרָת: 19 לֹא נִתְקַדְּשָׁתִי - הֲרִי זֶה מִתַּרְתִּי¹¹⁵. אֶחָד אוֹמַר: 20 מְקַדְּשָׁת, וְאֶחָד אוֹמַר: אֵינָה מְקַדְּשָׁת - לֹא תִנָּשֵׂא¹¹⁶; 21 וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, שֶׁהֲרִי הִיא אוֹמְרָת: לֹא 22 נִתְקַדְּשָׁתִי. אָמְרָה: מְקַדְּשָׁת אֲנִי, וְלֵאחֵר זֶמֶן עֲמָדָה 23 וְקִדְּשָׁה עִצְמָהּ: אִם נִתְּנָה אִמְתָּלָא¹¹⁷ לְדַבְרֶיהָ, 24 וְאָמְרָה: מִפְּנֵי כֶף וְכֶף אֲמַרְתִּי בְּתַחֲלָה שֶׁאֲנִי 25 מְקַדְּשָׁת, וְרָאִינוּ בְּדַבְרֶיהָ מִמֶּשׁ - הֲרִי זֶה מִתַּרְתִּי 26 לְשִׁנִּי¹¹⁸; וְאִם לֹא נִתְּנָה אִמְתָּלָא, או שֶׁנִּתְּנָה וְאֵין בָּהֶן 27 מִמֶּשׁ - הֲרִי זֶה אֲסוּרָה, וְקִדּוּשִׁי שְׁנֵי קִדּוּשֵׁי סָפֵק. 28 לְפִכֶּךָ נֹתֵן לָהּ גִּט, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו וְעַל הַכָּל

17 פְּשָׁמֶתָּהּ יִצְיָרָה בְּגָן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
18 מְשַׁמֵּחַ חֶתֶן וְכֹלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
19 הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֶתֶן וְכֹלָה, גִּילָה
20 רָגָה דִּיעָה וְחֵדוּהָ, אֶהְבָּה אֶחְוָה שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה
21 יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יִהּוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל
22 שְׁשׁוֹן קוֹל שְׁמִיחָה קוֹל חֶתֶן וְקוֹל כֹּלָה, קוֹל מִצְהָלוֹת
23 חֲתָנִים מְחַפְּתִים וְנִעְרִים מְמַשְׁתֵּה מְגִינָתָם. בְּרוּךְ
24 אַתָּה יְיָ, מְשַׁמֵּחַ הַחֶתֶן עִם הַכֹּלָה.²²

19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, ה"כ-ג'כד. (20) ובכת"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כת"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, ה"א.

25 ד. וְאִם יִהְיֶה שָׁם יֵין - מִבֵּיא פֹסֶל שֶׁל יֵין, וּמִבְרָךְ
26 עַל הַיֵּין.²³ תַּחֲלָה, וּמִסְדֵּר אֶת פֶּלֶן עַל הַפֹּסֶל, וְנִמְצָא
27 מִבְרָךְ שֶׁבַע בְּרָכוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁנִּהְיָה לְהִבֵּיא
28 הַדָּס²⁴ עִם הַיֵּין, וּמִבְרָךְ עַל הַדָּס אַחֵר הַיֵּין.²⁵ וְאַחֵר
29 בְּךָ מִבְרָךְ הַשֵּׁשׁ.²⁶

23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות ה"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

30 ה. וְאִין מִבְרָכִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים אֲלָא בַּעֲשָׂרָה גְדוֹלִים²⁷
31 וּבְגִי חוֹרִין²⁸, וְחֶתֶן מִן הַמְּגִנָּה.²⁹

27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

32 ו. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה וַיִּבְרָךְ בְּרֶפֶת חֲתָנִים וְלֹא נִתְיַחַד
33 עִמָּה בְּבִיתוֹ - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא; שְׁאִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים
34 עוֹשָׂה הַנְּשׂוּאִין, אֲלָא כְּנִיסָה לְחַפָּה.³⁰ אֲרֵס וְכָנַס

שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" ('חלקת מחוקק' לאהע"ז סי' נה, ס"א). (10) ראה סוכה כה, ב. (11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים. . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מגיין שנקנית בהעראה? אתיא קיתה-קחה". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בביאורנו. (15) לירושה (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדריה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

1 ב. כִּינּוֹן שֶׁנִּכְנָסָה הָאֲרוּסָה לְחַפָּה - הָרִי זֶה מִתְרַת
2 לְבֹא עָלֶיהָ כָּל עֵת שִׁירָצָה, וְהָרִי הִיא אֲשֶׁתוֹ גְּמוּרָה
3 לְכָל דְּבָר.¹⁶ וּמִשְׁתַּכְנֵס לְחַפָּה נִקְרָאת נְשׂוּאָה, אֶף-
4 עַל-פִּי שְׁלֹא נִבְעָלָה.¹⁷ וְהוּא, שְׁתֵּהִי רְאוּיָה
5 לְבַעֲיָלָה; אֲבָל אִם הִיתָה נְדָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּכְנָסָה
6 לְחַפָּה וְנִתְיַחַד עִמָּה - לֹא גָמְרוּ הַנְּשׂוּאִין, וְהָרִי הִיא
7 כְּאֲרוּסָה עֲדִין.¹⁸

16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. שם, כדעת הר"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתנינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

8 ג. וְצִירָה לְבָרָךְ בְּרֶפֶת חֲתָנִים¹⁹ בְּבֵית הַחֶתֶן קֶדֶם
9 הַנְּשׂוּאִין. וְהֵן שֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
10 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִפֵּל פָּרָא לְכַבּוֹדוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה
11 יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
12 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ,
13 בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּכֵנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנִין עֲדִי עַד.
14 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגֵּל עֲקָרָה
15 בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמֵּחַ
16 צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ.²⁰ שְׂמַחַת תְּשַׁמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים²¹,

גרשום, היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוזי הראויים לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכתיב אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

ח. דינרים אלו לא תקנו אותם מן הכסף הטהור, אלא ממטבע שהיה באותן הימים, שהיה שבעה חלקים נחשת ואחד כסף, עד שהיה בסלע⁴³ חצי זוז כסף⁴⁴. ונמצא מאתים דינרים של בתולה - חמשה ועשרים זוזין של כסף טהור, ומאה דינרים של בעולה - שנים עשר זוזים ומחצה⁴⁵. ומשקל כל זוז - שש ותשעים שעורות, כמו שבארנו בתחלת ערובין⁴⁶. והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום, בין שהיה מן הכסף הטהור בין שהיה ממטבע אותן הימים.

(43) שהוא ארבעים דינרים. (44) טהור. (45) מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא.): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. (46) פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעה משקל ט"ז שעורות".

ט. אין פוחתין לבתולה ממאתים ולבעולה ממאה, וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות⁴⁷. אחד הפותח את הבתלה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים⁴⁸ וקנו מידו⁴⁹ שהוא חייב לה מאה או מאתים - הרי זה מתיר⁵⁰. וכן אם נתן לה מטלטלין פנגד פתחה - הרי זה מתיר⁵¹ עד שהיה לו פנאי לכתב⁵².

(47) כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאנה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). (48) שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. (49) בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קנין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). (50) כתובות נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. (51) כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי

לחפה ולא ברוך ברכת חתנים - הרי זו נשואה גמורה³¹, וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים³². ולא תנשא נדה עד שתטהר, ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר³³. ואם עבר ונשא וברך - אינו חוזר ומברך³⁴.

(30) כתובות ז, ב: "אמר אביי, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחור, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתו" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). (33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתכנס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

ז. וצריך לכתב פתחה³⁵ קדם פניסה לחפה³⁶, ואחר כך יהיה מתר פאשתו³⁷. והחתן נותן שכר הסופר³⁸. וכמה הוא פותח לה? אם היתה בתולה - אין פותחין לה פחות ממאתים דינרים; ואם בעולה - אין פותחין לה פחות ממאה דינרים. וזה הוא הנקרא עקר פתחה. ואם רצה להוסיף לה, אפילו כפר³⁹ זהב - מוסיף⁴⁰. ודין התוספת ודין העקר אחד הוא לרב הדברים. לפיכך, כל מקום שנאמר בו פתחה סתם, הוא העקר והתוספת כאחד⁴¹. וחכמים הם שתקנו פתחה לאשה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה⁴².

(35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט. (37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בבא קטז, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא (נמוקי יוסף). (39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". (41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחו של אשה משום 'חרם רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא לבנות ישראל, שיהיה שמה עם הפעולה
שלשה ימים, בין בחור בין אלמון.⁶⁶

(64 כתובות ז, ב. ובירושלמי שם, פ"א ה"א): "משה תיקן
שבעת ימי המשתה". (65) אבל אלמנה מן האירוסין,
שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי'
סד סק"ג). (66) כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת
בנות ישראל שיהא שמה עמה שלשה ימים". ויש אומרים
שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל
שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו
בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק
במלאכתו (מגיד-משנה).

יג. יש ל⁷¹ לאדם לשא נשים רבות פאחת ביום
אחד, ומברך ברפת חתנים לכלן פאחת⁶⁸. אבל
לשמחה - צריך לשמח עם כל אחת שמחה הראויה
לה: עם בתולה - שבועה, עם בעולה - שלשה; ואין
מערבין שמחה בשמחה.⁶⁹

(67) רשאי. (68) תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם
מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק
ו). (69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר
להלן הי"ד. וביהדות מיימוניות' הורו שלא לברך לשני
חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' ס"א
ש"אין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמא יכבדו
אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים
לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה."

יד. מתר לארס בכל יום חול⁷⁰, אפלו בתשעה
באב⁷¹, בין ביום בין בלילה. אבל אין נושאין נשים
לא בערב שבת ולא באחד בשבת, גזרה שמה נבוא
לידי חלול שבת בתקון הסעדה, שהתקן טרור
בסעדה⁷². ואין צריך לומר שאסור לשא אשה
בשבת⁷³. ואפלו בחלו של מועד אין נושאין נשים,
כמו שבארנו⁷⁴, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה,
שנאמר: מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת⁷⁵.
ושאר הימים מתר לשא אשה בכל יום שירצה.
והוא, שיטרח בסעדת נשואין שלשה ימים קדם
הנשואין⁷⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבוע
זאת."

ואף שאין למדין מלפני מתן תורה, הנה במפרשים נאמרו
בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם
וסברא, למדים גם מלפני מתן תורה, ומה שאין למדים -
היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב. ויש שכתבו שלימודים
שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מלפני מתן תורה.
(ועיין עוד תירוצים בעניין זה באנציקלופדיה תלמודית ע'
אין למדים מלפני מתן תורה).

(על-פי לקוטי שיחות כ"ה עמוד 124)

חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך"
- ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה
(לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

1. הפוגס את האשה ולא כתב לה כתבה, או שכתב
ואבד שטר הכתבה⁵², או שמחלה כתבה לבעלה,
או שמכרה לו כתבה - חוזר וכותב לה עקר
כתבה⁵³, אם רצה לקנימה, לפי שאסור לו לאדם
לשחות עם אשתו אפלו שעה אחת בלא כתבה. אבל
המוכרת כתבה לאחרים בטובת הנאה⁵⁴ - אינו
צריך לכתב לה כתבה אחרת; שלא תקנו כתבה אלא
כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואם הוציא
זה⁵⁵ - משלם כתבה ללוקח פדרך שהיה משלם
לה אם לא מכרה⁵⁶.

(52) כתובות נז, א. (53) ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה
או מכרה כתובתה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך
לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה
(בית שמואל' סי' סו סק"י). (54) אם ימות הוא או
יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה
יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה
לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב
רבינו. (55) את אשתו. (56) בבא-קמא פט, ב.

יא. המאָרס את האשה, וכתב לה כתבה, ולא נכנסה
לחפה - עדין ארוסה היא, ואינה נשואה; שאין
הכתבה עושה נשואין⁵⁷. ואם מת או גרשה - גובה
עקר כתבה מבני חורין⁵⁸, ואינה גובה תוספת כלל,
הואיל ולא נכנסה⁵⁹. אבל אם ארס אשה ולא כתב
לה כתבה, ומת או גרשה והיא ארוסה - אין לה
כלום, ואפלו העקר; שלא תקנו לה עקר כתבה עד
שתנשא או עד שיכתב⁶⁰. והמאָרס את בתו, וכתב
לה⁶¹ כתבה, ומת או גרשה כשהיתה נערה - כתבה
לאביה⁶², כמו שבארנו [למעלה בפרק שלישי]⁶³.

(57) כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה".
ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה
(רא"ש, שם). (58) מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו
שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם,
מג:). "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין
תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת משועבדים
כלל. וכן דעת רב שרירא גאון. (59) כדעת רבי אלעזר בן
עזריה (כתובות נד:). שלא כתב לה ממנו חנם אלא משום
חיבת ביאה (רש"י שם נה.). (60) כתובות פט, ב. בבא-
מציעא יז, ביח, א. (61) הבעל. (62) כתובות מג, ב.
(63) הי"א.

יב. וכן תקנו חכמים, שכל הנשוא בתולה יהיה
שמה עמה שבועת ימים⁶⁴. אינו עוסק במלאכתו,
ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח.
בין שהיה בחור, בין שהיה אלמון. ואם היתה
בעולה⁶⁵ - אין פחות משלשה ימים. שתקנת חכמים

14 לָהּ, וְאַחַר כֵּן תִּנְשֵׂא. תִּבְעָה אַחֵר שְׂפָגְרָה - נֹתֵנִין
15 לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַבְּגָרָה⁸⁷. וְכֵן אִם קִדְּשָׁה
16 בְּיוֹם הַבְּגָרָה - נֹתֵנִין לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ מִיּוֹם
17 הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהוּא יוֹם הַבְּגָרָה. קִדְּשָׁה אַחֵר שְׂפָגְרָה, אִם
18 עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּבִגְרוּתָהּ וְלֹא אַחֵר כֵּן
19 נִתְקַדְּשָׁה - אֵין נֹתֵנִין לָהּ אֵלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם
20 הַתְּבִיעָה. וְכֵן הַמֶּאֱרָס אֶת הַבְּעוּלָה⁸⁸ - נֹתֵנִין לָהּ
21 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה⁸⁹.

(85) כשהיא קטנה. (86) במלבושים ותכשיטים (כתובות
(נ:). (87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטה.
(88) אלמנה מן הנישואין (שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ה,
ה"ג). (89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר
יש בידה (רש"י שם עמ' א).

22 יח. כִּשֶׁם שְׁנֹתֵינִין זְמַן לְאִשָּׁה מִשְׁתַּבְּעָה הַבֶּעַל
23 לְפָרְגָס אֶת עַצְמָהּ וְאַחֵר כֵּן תִּנְשֵׂא, כֵּן נֹתֵנִין זְמַן
24 לְאִישׁ לְפָרְגָס אֶת עַצְמוֹ⁹⁰ מִשְׁתַּבְּעָה הָאִשָּׁה אוֹתוֹ.
25 וְכִמָּה נֹתֵנִין לוֹ? כִּמּוֹ שְׁנֹתֵינִין לָהּ: אִם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
26 חֹדֶשׁ - שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ, וְאִם שְׁלֹשִׁים יוֹם - שְׁלֹשִׁים
27 יוֹם⁹¹.

(90) בצרכי סעודה וחופה. (91) כתובות נז, א. ואין
משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא
בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא
בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. וב'ירושלמי'
כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא:
לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

28 יט. הַגֵּיעַ זְמַן שְׁנֵתֵנוּ לְאִישׁ וְלֹא נִשְׂאָה - נִתְחַיֵּב
29 בְּמִזְוֹנוּתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא כִּנְסָה⁹². וְאִם הַגֵּיעַ הַזְמַן
30 בְּאַחַד בְּשִׁפְתָּ אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ
31 מִזְוֹנוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ זְכוּל לְכִנְסָה⁹³. וְכֵן
32 אִם חָלָה הוּא אוֹ הִיא אוֹ שִׁפְרָסָה נֶדֶה כִּשְׁהַגֵּיעַ הַזְמַן
33 - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ מִזְוֹנוֹת; שֶׁהִיא אֵינָה רְאוּיָה לְהִנְשֵׂא
34 עַד שֶׁתִּטְהַר אוֹ עַד שֶׁתִּבְרִיא, וְכֵן הוּא אֵינוֹ יָכוֹל
35 לִשְׂא אִשָּׁה עַד שֶׁיִּבְרִיא⁹⁴.

(92) כתובות נז, א. (93) כמבואר לעיל הי"ד. (94) כתובות
ב, א. שכל זמן שעוכב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה
אוכלת משלו.

יום רביעי י"ז אלול ה'תשפ"א

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה,
בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילנית, סומא חרשת ושוטה,
וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגזירת, טענת בתולים
או פתח פתוח.

36 א. הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אוֹ שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה אוֹ
37 נִחְלְצָה. אִם מִן הָאֲרוּסִין נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה אוֹ

(70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב ה"ז).
אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמא יבוא לכתוב
שטר אירוסין (ביצה לו. והשווה דברי רבינו בהל' שבת
פכ"ג, הי"ד). (71) 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא
יקדמנו אחר בתפילה". (72) כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז
סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא
נשים בערב שבת והוא שיטרח בסעודת הנישואין שלושה
ימים קודם הנישואין". (73) שבחופתה הוא קונה אותה,
ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א).
(74) פ"ז מהל' יום-טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב.
(75) ולא נתן לו שתייה בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה
בשמחה ('ירושלמי' מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות'
במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא
יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות-
חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. (76) כתובות ג, ב.

1 טו. מְקוֹם שְׂאִין בְּתֵי דִינִים יוֹשְׁבִין בּוֹ אֵלָּא בְּשָׁנִי
2 וּבְחִמְיָשִׁי בְּלִבְד⁷⁷, בְּתוּלָה נִשְׂאָה בְּיוֹם רְבִיעִי; שְׂאִם
3 הָיְתָה לוֹ טַעֲנָה בְּתוּלִים⁷⁸, יִשְׁכֵּם לְבֵית דִּין⁷⁹. וּמִנְהֵג
4 חֲכָמִים, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה יִשְׁאַנָּה בְּחִמְיָשִׁי, כְּדִי
5 שִׁיחֶיהָ שְׂמִחַ עִמָּה חֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת, וְיוֹצֵא
6 לְמַלְאכָתוֹ יוֹם רִאשׁוֹן⁸⁰.

(77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים
אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר
לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב.). (78) שלא
מצאה בתולה, כמבואר לקמן פ"א ה"ט. (79) בעוד כעסו
עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס
ותתקור דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו
(לשון רש"י לכתובות ב). ואינה נשאת ביום ראשון, כי
"סקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח
בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלשי
בשבת, וברביעי כנסה" (שם). (80) שם, ה. שמכיון
שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום
ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזובנה
ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

7 טז. הַמֶּאֱרָס אֶת בְּתוּלָה קְטַנָּה, וְתִבְעָה הַבֶּעַל לְנִשְׂוֹאִין
8 - בֵּין הִיא בֵּין אֲבִיהָ יְכוּלִין לַעֲכָב שְׁלֹא תִנְשֵׂא עַד
9 שֶׁתִּגְדִּיל⁸¹ וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה. וְאִם רָצָה לְכַנְסָה⁸² -
10 כֹּנְסָה⁸³. וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן⁸⁴.

(81) כתובות נז, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא
תמורד בבעלה ותחזור לבית אביה. (82) כלומר אם כנסה,
על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (רע'
'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). (83) אפילו בעודה קטנה.
(84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו
שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה"
(קידושין מא. ולעיל פ"ג, הי"ט).

11 יז. אֲרִסָּה⁸⁵ וְשֶׁהָהּ כִּמָּה שְׁנַיִם וְתִבְעָה לְנִשְׂוֹאִין וְהִירִי
12 הִיא נַעֲרָה - נֹתֵנִין לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ מִיּוֹם
13 הַתְּבִיעָה לְפָרְגָס אֶת עַצְמָהּ⁸⁶ וְלִתְקַן מֶה שֶׁהִיא צְרִיכָה

- 1 נחלצה - כתבתה² מאתים, ואם מן הנשואין -
- 2 כתבתה מאה, שמנשואת הרי היא כבעולה³. וכן
- 3 הנשוא בתולה משחררת⁴ או גיורת או שבוייה: אם
- 4 נשתחררה השפחה ונתגירה הכותית ונפדית
- 5 השבוייה והן פחותות מבת שלש שנים ויום אחד -
- 6 כתבתן מאתים⁵, ואם היו בנות שלש שנים ויום
- 7 אחד ומעלה - כתבתן מאה.
- 8 (2) מהבעל השני. (3) אפילו יש עדים שלא נסתרה
- 9 (נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מיד.
- 10 (4) שהייתה שפחה כנענית ושחררה. (5) שאפילו נבעלו,
- 11 סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.
- 12 ב. ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתבה מאה
- 13 ואף-על-פי שהן בתולות? הואיל וחקת הנשואה
- 14 שתבעל, וחקת השפחה והפחותות והשבוייה
- 15 שתבעל, תקנו לאלו מאה בין נבעלו בין לא נבעלו,
- 16 והרי הן כבעולות לכל דבר.
- 17 (6) כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות
- 18 בנכריות והשבוייה בשבייתה.
- 19 ג. מפת עץ⁷ - כתבתה מאה. אפלו נשאת על מנת
- 20 שהיא בתולה שלמה, ונמצאת מפת עץ - כתבתה
- 21 מאה. קטנה מבת שלש שנים ולמטה שנבעלה,
- 22 אפלו בא עליה אדם גדול - כתבתה מאתים; סופה
- 23 שתחזור בתולה כשאר הבתולות. וכן גדולה שפא
- 24 עליה קטן מכן תשע שנים ולמטה - כתבתה
- 25 מאתים, כאלו לא נבעלה כלל; שביאת בן תשע
- 26 שנים ויום אחד - ביאתו ביאה, פחות מזה - אין
- 27 ביאתו ביאה.

- 28 (7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתוליה.
- 29 ד. בתולה שהיא בוגרת או סומא או אילונית⁸ -
- 30 כתבתן מאתים. אבל החרשת והשוטה לא תקנו להן
- 31 כתבה. השוטה - לא תקנו לה נשואין כלל;
- 32 והחרשת, אף-על-פי שיש לה נשואין מדבריהם -
- 33 לא תקנו לה כתבה, כדי שלא ימנעו מלשאת אותה.
- 34 וכשם שאין לה כתבה, כך אין לה מזונות ולא תנאי
- 35 מתנאי כתבה⁹. ואם פנס החרשת ונתפקחה¹⁰ - יש
- 36 לה כתבה¹¹ ותנאי כתבה, וכתבתה מאה.
- 37 (8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונית, אבל לא
- 38 הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. (9) כגון רפואה
- 39 או פדיונה אם נשבת. (10) שחזרה לשמוע ולדבר.
- 40 (11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאין תשוב עם בעלה
- 41 - והיא בת דעת - בלא כתובה.
- 42 ה. נשא חרשת או שוטה וכתב להן מאה מנה -
- 43 כתבתן קנמת, מפני שרצה להזיק נכסיה¹².

- 44 (12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב
- 45 לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נוזק מנכסיו - תנאו קיים.
- 46 ו. חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות, אף-על-פי
- 47 שנתפקחה החרש ונשתפה¹³ השוטה - אין לנשיהם
- 48 עליהם כלום. רצו לקנמן אחר שהכריאו - יש להן
- 49 כתבה, וכתבתן מאה. ואם בית דין הם שהשיאו
- 50 החרש וכתבו לה כתבתה על נכסיו - נוטלת כל מה
- 51 שכתבו לה בית דין. אבל השוטה אין בית דין
- 52 משיאין אותו בכל מקום. ומפני שאין תקנת חכמים
- 53 עומדת בו, לא תקנו לו נשואין. וכן הקטן לא תקנו
- 54 לו חכמים נשואין, הואיל וסופו לבוא לידי נשואין
- 55 גמורין. ומפני מה תקנו נשואין לקטנה ואף-על-פי
- 56 שהיא באה לידי נשואין גמורין? כדי שלא ינהגו
- 57 בה מנהג הפקר¹⁴. ואין משיאין את הקטן¹⁵ עד
- 58 שבודקין אותו ויודעים שהביא סימניו¹⁶.
- 59 (13) נצטללה דעתו. (14) אם לא תינשא אין מי שיסמנה
- 60 וינהגו בה מנהג הפקר בזנות. (15) שזוהי כביאת זנות.
- 61 (16) סימני בגרות המפורשים למעלה.
- 62 ז. קטן, אפלו בן תשע שנים ויום אחד¹⁷, שנשא
- 63 אשה - אין לה כתבה¹⁸. ואם הגדיל וקיימה אחר
- 64 שהגדיל¹⁹ - יש לה עקר כתבה. וכן גר שנתגיר הוא
- 65 ואשתו - כתבתה מנה, שעל מנת בן קיימה²⁰.
- 66 (17) שביאתו ביאה. (18) "שאיין קניין קטן כלום עד שיביא
- 67 שתי שערות". (19) ובא עליה כשהגדיל. (20) כתובתה
- 68 מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.
- 69 ח. כל בתולה שכתבתה מאתים - יש לה טענת
- 70 בתולים²¹; וכל שכתבתה מאה²², או שלא תקנו לה
- 71 חכמים כתבה²³ - אין לה טענת בתולים²⁴. והמתיר
- 72 עם ארוסתו קדם נשואין - אין לה טענת בתולים²⁵.
- 73 (21) שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה.
- 74 (22) כגון אלמנה מן הנשואין שאף על פי שעדיין לא
- 75 נתייחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. (23) כגון
- 76 חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. (24) שאין טענת
- 77 בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתים
- 78 לכתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל.
- 79 (25) שמא בא עליה ושכח.
- 80 ט. ומה היא טענת בתולים? זה שנשא אשה
- 81 שהזקתה שהיא בתולה, וטוען ואומר: לא מצאתיה
- 82 בתולה. וישני סימנין הן לכתולה: האחד - דמים
- 83 ששזותין ממנה בסוף ביאה ראשונה. והשני -
- 84 הידחק שימצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש²⁶.
- 85 (26) וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל
- 86 לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות
- 87 שמא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר
- 88 הקידושין - שמא באונס.
- 89 י. הנשוא את הבתולה שכתבתה מאתים, וטען
- 90 ואמר: לא מצאתיה בתולה - שואלין אותה: אם

עדין - אומרין לו: שמא הטייתה או פעלתה בנחת
ולפיכך לא הרגשת בדחק? אם אמר: לא כי, אלא
ודאי פתח פתוח היה - הרי זו טענת בתולים לכל
בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין נערה, בין בריאה
בין חולה; שכל נערה בתולה - פתחה סתום הוא.
ואף-על-פי שצא הדם - הואיל ומצא פתח פתוח,
אין כאן בתולים.

(34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת
בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה
ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף,
אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה
במחקך." (35) שרק מתייחד בפני עדים ומכניס לה מפה
לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם
אסור. (36) מכניסים אותה למרחץ.

יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת
דמים ויש לה טענת פתח פתוח. ואין דרך הגמרא
מראה דבר זה, וטעות היה בנסחאות שלהם. וכבר
בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר
כמו שבארנו, שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

יד. חכמים הם שתקנו עקר כתבה לאשה, והם
התקינו ואמרו, שכל הטוען טענת בתולים והאשה
מכחשת אותו - נאמן³⁷, ועליה להביא ראיה, לא על
האיש; שחזקה היא, שאין אדם טורח בסעדה
ומפסידה³⁸, והופך שמחתו אבל.

(37) להפסידה כתובתה. (38) "שאם היה שונא אותה
מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו
חינם אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח
בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון
נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפה, שהרי בתולה נולדה.

טו. ועד מתי יש לו לטען טענת בתולים? אם
נסתרה - מיד³⁹, ואם לא נסתרה - אפלו לאחר
שלשים יום.

(39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתייחד
איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי
מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל
עליה.

טז. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא
נאמן אם הכחישתו אשתו - להפסידה עקר
הכתבה⁴⁰, אבל התוספת - יש לה⁴¹; אלא אם כן
נודע בראיה בורה שהיתה פעולה, או שהודת לו
שהיא בעולה קדם שתתארס והטעתה⁴². לפיכך⁴³ יש
לו להשביעה בנקיטת חפץ⁴⁴, כדין כל הנשבעין
ונוטלין, ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה
להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר
כתבה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעדה

אמרה: אמת הוא, לא מצאני בתולה, מפני שנפילתי
והפני עץ או קרקע והלכו בתולי - הרי זו נאמנת,
ותחזור כתבתה למנה²⁷. אף-על-פי שהוא טוען
ואומר: שמא איש בא עליך ואין לך כלום²⁸ - אין
משגיחין בטענתו²⁹. ויש לו להחרים סתם שלא בא
עליה איש, שאין הדבר ודאי לו³⁰.

(27) קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ כתובתה מנה.
(28) נמצאת בעולה מקחה טעות. (29) כי טענתה - וודאי,
וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. (30) כלומר, אינו
יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחרים סתם ולומר בחרם
יהיה מי שמוציא ממני ממון שאיני חייב בו.

יא. אמרה היא: אמת אמר, שלא מצאני בתולה,
ואיש בא עלי באנס אחר שנתארסתי לו³¹ - הרי זו
נאמנת, וכתבתה מאתים כמו שהיתה. ואם טען
ואמר: שמא עד שלא ארסתיך נאנסת ומקחי מקח
טעות³², או אחר שארסתיך נבעלת ברצונך - הרי זה
מחרים סתם על מי שטוען שקר כדי לחיבני ממון
שאיני חייב בו³³.

(31) וכתובתי מאתיים שהרי בתולה נתארסתי ומזלך גרם
שנתקלקלתי. (32) ואין לך כלום. (33) אבל להשביעה
אינו יכול כי היא טוענת - וודאי, והוא טוען - שמא, וגם
יש לכל אשה חזקת הגוף המסייעת לה, שהרי בתולה
נולדה ונעמידנה על חזקתה ובתולה נתארסה ואחרי כן
נאנסה.

יב. טען ואמר: לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת:
לא בא עלי ועדין אני בתולה - בודקין אותה³⁴, או
חוזר ובוועל בפני עדים³⁵. אמרה: בא עלי ובתולה
מצאני בכל הפתולות, ושקר הוא טוען - שואלין
אותו ואומרין לו: מה היה הדבר עד שאמר
שאינה בתולה? אם אמר: מפני שלא מצאתי לה דם
- בודקין במשפחתה, שמא אין להם דם כלל, לא
דם נדה ולא דם בתולים. אם נמצא פלג בן - הרי
זו בחזקתה; לא נמצאו בנות משפחתה בן - בודקין
אותה, שמא חלי גדול יש בה שיבש לחלוחית
האיברים, או שהיתה מתענית ברעב. מרטיבין
אותה³⁶ ומאכילין אותה ומשקין אותה עד שתבריא,
ותבעל שנית, ונראה אם תוציא דם אם לאו. ואם
אין שם חלי ולא רעב ולא פיוצא בו - הרי זו טענת
בתולים. ואף-על-פי שמצא דחק בעת משמיש -
הואיל ולא יצא דם, אין כאן בתולים; שכל בתולה
יש לה דם - בין קטנה בין גדולה, בין נערה בין
בוגרת - אלא מפני החלי, כמו שבארנו. ואם אמר:
מפני שלא מצאתי דחק, אלא פתח פתוח מצאתי -
שואלין על שנותיה, שמא בוגרת היא; שרב
הבוגרות אין להן דחק שמרגישין בו הרבה, שהרי
גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה. ואם לא בגרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא כמשפטה (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ת רסב). 6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל הדברים דלהלן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר בסמוך ה"ה. 7) מנה - לבעולה, ומאתים - לבתולה. 8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שביטול התנה שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. 9) כתובות נא, א. 10) שם. 11) שם מו, ב. 12) שם נב, ב. 13) שם. 14) שם. 15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדוניתה אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדונייתה מאתים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השנייה יורש מאתים שבכתובת אמו, והשאר - יורשים אותו בשוה, נמצא ביד בן הראשונה אלף וארבע מאות, וביד בן השנייה שש מאות" (מאתים - כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו לקמן פ"ט, ה"ב.

ג. והארבעה שזוכה בהן - כלם מדברי סופרים, 23 ואלו הן: להיות מעשה ידיה של 16, ולהיות 24 מציאתה של 17, ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה 25 בחייה 18, ואם מתה בחייו - יירשנה 19, והוא קודם 26 לכל אדם פירשה 20.

16) כתובות מז, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה. מקום שדרכן לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת" וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). 17) כתובות סה, ב. 18) מבואר לקמן פכ"ב ה"ז (כתובות מז:). 19) שם פג, ב. 20) אפילו לאביה, והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ח.

ד. ועוד תקנו חכמים, שיהיו מעשה ידי האשה 28 כנגד מזונותיה 21, ופדיונה - כנגד אכילת פירות 29 נכסיה, וקבורתה - כנגד ירשתה לכתובתה. לפיכך 30 אם אמרה האשה: איני נזונה ואיני עושה - שומעין 31 לה, ואין כופין אותה 23. אבל אם אמר הבעל: איני 32 נזן ואיני נוטל פלוס ממעשה ידיך - אין שומעין 33 לו, שמה לא יספקו לה מעשה ידיה במזונותיה 24. 34 ומפני תקנה זו 25 יחשבו המזונות מתנאי הכתובה 26.

21) הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). 22) הואיל ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה מזונות ואחר-כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה. 23) שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונותי" (רש"י שם). 24) שם ע, ב. והוא-הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול להשתמש מחיובו אפילו הסכים לוותר על פירותיה וירושתה. 25) של מעשה ידיה כנגד מזונותיה. 26) אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

1 ומפסידה; ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה שקר. 2

40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן. 41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי ראייה ברורה. 42) וכל שכינסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות. 43) הואיל וכל כוח גבייתה הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. 44) באחיות חפץ קדוש.

3 יז. הרי שרצה לקנמה אחר שהפסידה עקר 4 הכתובה 45 - חזר וכתב לה מאה, לפי שאסור לאדם 5 לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמו 6 שבארנו.

45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשרצה כגון אם אשת כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פרק שנים עשר

1) כלל בו רבינו עשרה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים, הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

7 א. כשנשא אדם אשה - בין בתולה בין בעולה, 8 בין גדולה בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגויה 9 או המשתחררת 2 - יתחייב לה בפעולה דברים, ויזכה 10 בארבעה דברים.

2) שפחה כנענית שרבה שחררה, ומשהטבילה לשם שחרור הרי היא כישראלית.

11 ב. והעשרה - שלשה מהן מן התורה, ואלו הן: 12 שארה, פסותה, ועונתה. שארה - אלו מזונותיה 3. 13 פסותה - כמשמעות. עונתה 4 - לבוא עליה בדרך כל 14 הארץ. והשבעה מדברי סופרים. וכלן תנאי בית דין 15 הם. האחד מהם - עקר כתובה 7, והשאר - הם 16 הנקראין תנאי כתובה 8, ואלו הן: לרפאתה אם 17 חלתה 9, ולפדותה אם נשפית 10, לקברה אם מתה 11, 18 ולהיות נזונה מן נכסיו 12 ויושבת בביתו אחר מותו 19 כל זמן אלמנותה 13, ולהיות בנותיה ממנו נזונות 20 מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה 14, ולהיות בניה 21 הזכרים ממנו יורשין כתובתה יותר על חלקם פירשה 22 ששם אחיהם 15.

3) כתובות מז, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו שאר עמי". 4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת" בחסרו נו", כלומר שרשה: "ענת" (אבן-עזרא לשמות כא, י). 5) כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה (שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז אלול - ספר נשים - הלכות אישות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ה. פל הדברים האלו, אף-על-פי שלא נכתבו בשטר
- 2 הכתבה, ואפלו לא כתבו כתבה אלא נשא סתם -
- 3 בין שנשא, זכה בארבעה דברים שלו, וזכתה
- 4 האשה בעשרה דברים שלה, ואין צריך לפרש²⁷.
- 27 כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.
- 5 ו. התנה הבעל שלא יתחייב באחד מן הדברים
- 6 שהוא חייב בהן, או שהתנה האשה שלא יזכה הבעל
- 7 באחד מן הדברים שהוא זוכה בהם - התנאי קיים²⁸;
- 8 חוץ משלשה דברים, שאין התנאי מועיל בהן, וכל
- 9 המתנה עליהן - תנאו בטל. ואלו הן: עונתה, ועקר
- 10 כתבתה, וירשתה.
- 28 אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין יט:): "רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן למחילה (רש"י).
- 11 ז. פיצד? התנה עם האשה שאין לה עליו עונה -
- 12 תנאו בטל, וחייב בעונתה; שהרי התנה על מה
- 13 שכתוב בתורה, ואינו תנאי ממון²⁹.
- 29 אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ו ה"י.
- 14 ח. התנה עמה לפתח מעקר כתבה, או שכתב לה
- 15 מאתים או מאה עקר כתבה, וכתבה לו שנתקבלה
- 16 מהן כך וכן, והיא לא נתקבלה³⁰ - תנאו בטל; שכל
- 17 הפותחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממאה - הרי
- 18 בעילתו בעילת זנות³¹.
- 30 שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. (31 כתובות נד, ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה, וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה ויוציאה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות - הרי זה הופך לדבר איסורי ולא "דבר שבממון" גרידא. ועל איסור אינו יכול להתנות (לחם-משנה). וכל זה כשרוצה לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדין כל תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן פ"ז ה"ט) - כשאנו רוצה לקיימה (מגיד-משנה).
- 19 ט. התנה עמה אחר שנשא שלא יירשנה - תנאו
- 20 בטל³². ואף-על-פי שירשת הבעל מדברי סופרים,
- 21 עשו חזוק לדבריהם בשל תורה³³. וכל תנאי
- 22 שפירשה בטל ואף-על-פי שהוא ממון, שנאמר בה:
- 23 לחקת משפט³⁴. ובשאר הדברים - תנאו קיים. כגון
- 24 שהתנה עמה שאין לה שאר וכסות, על מנת שלא
- 25 יאכל פרות נכסיה, וכל פיצא בזה - תנאו קיים³⁵.
- 32 אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם

שיתהא ראוייה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). (33 כתובות פד, א. 34) "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו הל' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שבירושה שנאמר לחוקת משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. (35 כתובות נו, ב. פג, א.

- י. כמה מזונות פוסקין לאשה³⁶? פוסקין לה להם
- שתי סעודות בכל יום. סעודה בינונית של כל אדם
- באותה העיר, באדם שאינו לא חולה ולא גרגרין³⁷.
- ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר: אם חטים -
- חטים, ואם שעורים - שעורים, וכן ארז ודחן או
- משאר מינין שנהגו בהן. ופוסקין לה פפרת³⁸
- לאכל בה את הפת, כגון קטנית או ירקות וכיצא
- בהן³⁹. ושמן לאכילה, ושמן להדלקת הנר, ופרות,
- ומעט זין לשותות, אם היה מנהג המקום לששתו
- הנשים⁴⁰. ופוסקין לה שלש סעודות בשבת⁴¹,
- ובשאר⁴² או דגים כמנהג המקום⁴³. ונותן לה בכל
- שבת ושבת מצה פסח⁴⁴ לצרכיה, כגון פרוטה⁴⁵
- לכבוס או למרחץ וכיצא בהן.

(36 אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמץ) ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות ('פרישה' ל'טור' אה"ע סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם ס"ק ג). (37 רעבתן. (38 מאכל לתיבול הפת. (39 כתובות פד, ב. (40 שם, סה, א. אבל אם אין שם מנהג זה, אין פוסקין לאשה יין, שהיין מרגיל לתאווה, ואמרו שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה וכו'". (41 שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת כמו האיש ('שולחן ערוך' אורח סי' רצא ס"ו). (42 בכתי' תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והב"ח שם הניח כלפנינו. (43 וראה שבת קיח, ב"קט, א. (44 כתובות סד, ב. ושיעור המצה אחד מששה בדינר, שהוא שלושים ושתיים פרוטה (קידושין יב). (45 [תיבת "פרוטה" אינה מובנת. ובכתי' תימן איננה. וכן הוא ב'מאירי' שם עמוד 275].

- יא. כמה דברים אמורים? בעניי שבישראל; אבל
- אם היה עשיר - הכל לפי עשרו. אפלו היה ממון
- ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום - פוסין
- אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממון⁴⁶. ואם היה עני
- ביותר ואינו יכול לתן לה אפלו להם שהיא צריכה
- לו - פוסין אותו להוציא, ותהיה כתבתה חוב עליו
- עד שתמצא ידו ויתן⁴⁷.

(46 כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה]

59) שאין כופים אותו. 60) אינו מוחזק לבעל ממון. 61) משוער. 62) שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו רוצה ליתן צדקה. . . בית-דין כופין אותו ומכים אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו" (הל' מתנות נענים פ"ז ה"י). 63) כתובות מט, ב. אבל שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך ה"ז. ורבינו בהל' מתנות נענים פ"י ה"ט, ז, כותב: "הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות. . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקרב קודם". ועי' כתובות נ, א.

קל-וחומר באשתו" (קידושין כב. 'מאיר'). 47) שם עז, א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים: ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" ('תוספות' לכתובות סג. וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

1 יב. **פַּעַל שְׂרָצָה לְתֵן לְאִשְׁתּוֹ מְזֻזְנוֹתֶיהָ הָרְאוּיֹת לָהּ,**
2 **וְתִהְיֶה אוֹכֵלֶת וְשׂוֹתָה לְעֶצְמָהּ, וְהוּא שׂוֹתָה וְאוֹכֵל**
3 **לְעֶצְמוֹ - הָרְשׁוֹת פִּדְיוֹן⁴⁸; וּבִלְבָד שִׂיאֵכָל עִמָּה מְלִילִי**
4 **שֶׁבֶת לְלִילִי שֶׁבֶת⁴⁹.**

(48) כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). 49) שהוא זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פ"ד ה"א. ומחמת עונג שבת מחוייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

5 יג. **הָאִשָּׁה שֶׁפָּסְקוּ לָהּ מְזֻזְנוֹת, וְהוֹתִירוּ - הַמּוֹתֵר**
6 **לַפַּעַל⁵⁰. הִיא פַּעֲלָה פֶּהֶן - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ כָּל**
7 **מְזֻזְנוֹתֶיהָ תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁטָּרַח גְּדוֹל הוּא לָהּ לְשִׁמְרֵן**
8 **מִדְּבָרִים הַמְטַמְּאִין⁵¹ וְלֹאֲכֹל בְּטָהֳרָה⁵²; אֲלָא נוֹתֵן**
9 **לָהּ מִחֲצָה חֲלִין וּמִחֲצָה תְּרוּמָה⁵³.**

(50) כתובות סה, ב. 51) כי תרומה טמאה אסורה באכילה. 52) טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה. 53) שם נז, א במשנה. ונח, א בגמרא. והחולין תאכל בימי טומאתה.

10 יד. **כִּשְׁם שֶׁאָדָם חָיֵב בְּמְזֻזְנוֹת אִשְׁתּוֹ, כֶּף הוּא**
11 **חָיֵב בְּמְזֻזְנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקָּטָנִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ**
12 **בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים⁵⁴; מִכָּאן וְאֵילָף - מֵאֲכִילֵן עַד**
13 **שִׁיגְדָלוֹ, כְּתֻקְנַת חֲכָמִים⁵⁵. וְאִם לֹא רָצָה - גּוֹעֲרִין**
14 **בּוֹ, וּמְכַלִּימִין אוֹתוֹ, וּפּוֹעֲרִין⁵⁶ בּוֹ. וְאִם לֹא רָצָה**
15 **- מְכַרְזִין עָלָיו בַּצִּבּוֹר וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִי אֲכֹזְרִי**
16 **הוּא, וְאֵינוֹ רּוֹצֵה לְזוֹן בָּנָיו, וְהָרִי פָחוֹת הוּא**
17 **מֵעוֹף טָמֵא שֶׁהוּא זֵן אֶת אֶפְרוֹחָיו⁵⁷. וְאִין כּוֹפִין**
18 **אוֹתוֹ⁵⁸ לְזוֹנֵם אַחֵר שֵׁשׁ.**

(54) שם סה, ב. [ומפשטות הדברים נראה שכשם שחייב מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן החייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה, ובכלל מזונות אשתו הוא "שכיון שהן נגזרים אחריה, אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה]. 55) שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא אחרי שגלתה מלשכת הגזית. 56) מרבים לבקש. 57) אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. 58) אין בית-דין יורד לנכסיו (שם).

19 טו. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁹? בְּאִישׁ שֶׁאֵינוֹ אִמּוּד⁶⁰,**
20 **וְאִין יָדוּעַ אִם רְאוּי לְתֵן צִדָּקָה אוֹ אֵינוֹ רְאוּי; אֲבָל**
21 **אִם הָיָה אִמּוּד⁶¹ שִׁישׁ לוֹ מְמוֹן הָרְאוּי לְתֵן מִמֶּנּוּ**
22 **צִדָּקָה הַמְסַפֶּקֶת לָהּ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּעַל פְּרוּחוֹ**
23 **מְשׁוּם צִדָּקָה⁶², וְזִנִּין אוֹתָן עַד שִׁיגְדָלוּ⁶³.**

טז. **מִי שֶׁהֵלֵךְ לְמַדְינָה אַחֶרֶת, וּבָאָה אִשְׁתּוֹ לְבֵית**
17 **דִּין לְתַבַּע מְזֻזְנוֹת: שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרָאוּשִׁים**
18 **מִיּוֹם הִלִּיכְתּוֹ - אֵין פּוֹסְקִין לָהּ כֶּהֶן מְזֻזְנוֹת,**
19 **שְׁחֻזָּה⁶⁴ שָׁאִין אָדָם מְנִיחַ בֵּיתוֹ רִיקָן; מִכָּאן**
20 **וְאֵילָף - פּוֹסְקִין לָהּ מְזֻזְנוֹת⁶⁵. וְאִם הָיוּ לוֹ נִכְסִים**
21 **- בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנִכְסָיו וּמוֹכְרִין לְמְזֻזְנוֹתֶיהָ.**
22 **וְאִין מְחַשְּׁבִין עִמָּה עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ⁶⁶, עַד שֶׁיָּבֹא**
23 **בְּעִלָּה; אִם מִצָּאָה שֶׁעֲשָׂתָה - הָרִי אֵלוֹ שָׁלוֹ.**
24 **וְכֵן אִם לֹא עָמְדָה בְּדִין, אֲלָא מְכָרָה לְעֶצְמָה⁶⁷**
25 **לְמְזֻזְנוֹת - מְכָרָה קָנָם. וְאֵינָה צְרִיכָה הַכְּרֹזָה⁶⁸**
26 **וְלֹא שְׁבוּעָה⁶⁹, עַד שֶׁיָּבֹא בְּעִלָּה וְיִטְעֹן⁷⁰, אוֹ עַד**
27 **שֶׁתִּבְּאוּ לַגְּבוֹת כְּתֻבָּתָה אַחֵר מוֹתוֹ⁷¹ - מְגַלְגֵּלִין**
28 **עָלֶיהָ⁷² שְׁלֹא מְכָרָה אֲלָא לְמְזֻזְנוֹת שֶׁהִיא צְרִיכָה**
29 **לָהֶן⁷³.**

64) ניתן לשער. 65) כתובות קז, א. 66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשי-ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו ('הגהות מיימוניות'). 67) שלא בהוראת בית-דין. 68) הוא שמכריזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית-דין עד שיפסקו המוספים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד-משנה שם. 69) שאין בידה משל בעלה כלום. 70) הנחתה לה כסף למזונות. 71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. 72) מוסיפה בשבעתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז.). 73) שלא ביזוזה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שוה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

יז. **וּכְשֶׁם שֶׁבֵּית דִּין מוֹכְרִין לְמוֹזֵן הָאִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ**
18 **בְּעִלָּה, כֶּף מוֹכְרִין לְמוֹזֵן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן בְּנֵי**
19 **שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָחוֹת; אֲבָל יָתֵר עַל שֵׁשׁ - אֵינֵן**
20 **זִנִּין אוֹתָן מִנִּכְסָיו שְׁלֹא בְּפָנָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא**
21 **אִמּוּד⁷⁴. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁטַטְטָה⁷⁵ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין**
22 **לְנִכְסָיו וּמוֹכְרִים, וְזִנִּין אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁהֵן**
23 **בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָחוֹת⁷⁶, וּמִפְרָסִין⁷⁷ אוֹתָן.**

74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך

הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

- כ. הבעל שאמר⁸⁶ לאשתו בפעם שהלך: טלי מעשה ידיך במזונותיך⁸⁷ - אין לה מזונות; שאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה - הנה לה לתבעו⁸⁸, או לומר לו: אין מעשה ידי מספיקין לי.

(86 כתובות קז, א. (87 והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. (88 אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז סי' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה. שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר לה, בעל כרחך, איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך, כמפורש למעלה בה"ד.

- כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו בית דין⁸⁹ ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, וכא הבעל ואמר: הנחתי לה מזונות - הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ⁹⁰ שלא הניח לה⁹¹. לא תבעה ולא מכרה, אלא שהתה עד שבא, הוא אומר: הנחתי, והיא אומרת: לא הנחתי, אלא לויתי מזה ונתפרנסתי⁹² - נשבע שבועת הסת⁹³ שהניח לה ונפטר, וישאר החוב עליה⁹⁴.

(89 מנכסי בעלה. (90 מבואר למעלה פ"א הט"ז. (91 משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף". ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנחתי לך מזונות". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד-משנה). (92 כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. (93 כדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פ"א ה"ג. היסט - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א' כו, יט): "אם ה' הסיתך ב"י" (רש"י לשבועות מ':) וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיתו להודות". וגאון פירש היסט בטי"ת, לשון כבידות שהכבידו עליו להשבע ('הערוך' ערך הסת). (94 וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייתא בכתובות קז, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן" ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסט, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד-משנה).

- כב. מכרה מטלטלין ואמרה: למזונות מכרתי, והוא טוען ואומר: מזונותיך הנחתי - נשבעת שבועת הסת שלא הניחתי⁹⁵. הרי שלא תבעה⁹⁶ ולא לוותה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה פיוס ובלילה ועשתה ואכלה - אין לה כלום⁹⁷.

(95 הואיל והיתה יכולה להברית את המטלטלין ולומר אין לך בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה

ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח.). (75 יצא מדעתו. (76 אפילו שאינו אמוד ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה, שהרי הוא חייב לזונם בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמוד, בית-דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומדים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פ"א, יא) "מי שנשתטה . . . בית-דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד-משנה). (77 בלבד ובכסות (כתובות מח.).

- יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים או שמת בעלה, עד שיהא שטר כתבה יוצא מתחת ידה, ואם לא תוציא שטר כתבה - אין לה מזונות; שמה נטלה כתבתה מבעלה⁷⁸ או מחלה לו כתבתה, שאין לה מזונות, כמו שיתבאר⁷⁹. ויש מי שהורה, שפוסקין לה מזונות בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא כתבה. ודעתי נוטה לזה כמי שהלך בעלה, הואיל ויש לה מזונות מן התורה⁸⁰; אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות עד שתביא כתבה, מפני שהיא אוכלת בתקנת חכמים⁸¹. ועוד, שזונות מנכסי יורשים, ולעולם טוענין ליורש⁸².

(78 ראה לקמן פ"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתיטול כתובתה". (79 לקמן פ"ז ה"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליו". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' לרא"ש פ"ג דכתובות סו אות קטן כ). (80 כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודה, וניזונית בחזקת שלא נטלה. (81 שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. (82 בית-דין פותח פה וטענה לטובת היורש (בבא-בבא כג). אף כאן אנו שוקדים על תקנת היורשים שמה מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

- יט. הלך בעלה, ולויתו ואכלה - פשיבוא חיב לשלם⁸³. עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו⁸⁴ - אם יבוא הבעל, אינו חיב לשלם לו; והרי זה אבד את מעותיו, מפני שלא צוהו לזונה והיא לא לוותה ממונו⁸⁵.

(83 כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה הט"ז) אלא פורע הקפותיה (מגיד-משנה). (84 לא בתורת הלואה. (85 כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על-מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד-משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חבריו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד-משנה). (104) אם לא התיר נדרו. (105) כתובות עא, א. לדעת שמואל. (106) שהחריש ביום שמעו הנדר, ולא הפרו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה". (107) שאמרה הריני נזירה. (108) הבעל. (109) לפיכך עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא,): "הוא נתן אצבע בין שיניה" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה. בדין זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלושים יום, הואיל וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשמיעת נדרה, יוציא אם אינו רוצה באשה נדרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית הגמרא (שם): עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואיני יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעסו, אלא החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פרק שלשה עשר

(1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקטט. הרחיקו זה את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים, שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם בעלה למקום שירצה.

- א. בַּמָּה הַכֶּסֶת שֶׁהוּא חַיֵּב לָתֵן לָהּ? בְּגָדִים שֶׁל חֲמִשִּׁים זָזִי מִשְׁנֵה לְשִׁנָּה, מִמָּטְבֵּעַ אוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁנִּמְצְאוּ הַחֲמִשִּׁים - שֵׁשֶׁה דִּינָרִין וּרְבִיעֵי דִּינָר כֶּסֶף.²¹
- וְנִתְּנִין לָהּ חֲדָשִׁים בִּימֹת הַגָּשְׁמִים, וְלוֹבָשֶׁת בְּלֹאֲתֶיהָ³ בִּימֹת הַחֶמֶד.⁴ וְהִשְׁחָקִים, וְהֵם מוֹתֵר הַכֶּסֶת⁵ - הָרִי הֵן שֶׁלָּהּ, כְּדִי שֶׁתִּתְּכַסֶּה בָּהֶם בִּימֵי נִדְתָּהּ.⁶ וְנִתְּנִין לָהּ חֲגוּרָה לְמַתְנֶיהָ וְכֶפֶה לְרֹאשָׁהּ וּמִנְעָל מְמוּעָד לְמוּעָד.⁷

(2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה דינר הכסף, וחמשים דינרים פשוטים אינם אלא ששה דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. (3) הבגדים שנתישנו. (4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. (5) שבלתה ונשתחקה. (6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי טהרתה בגדים שלבשה בימי נדתה (כתובות סד: סה: וברש"י). (7) שם, במשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים לשנה, ומכוין ליתן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם סה:).

- ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאוֹתָן הַיָּמִים וּבִבְאָרְךָ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשָׂאֵר זְמָנִים וּשְׂאֵר הַמְּקוֹמוֹת - אֵין הַדְּמִים עֲקָר. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיִּהְיוּ שָׁם הַבְּגָדִים בְּיָקָר הַרְבֵּה אוֹ בְּזוֹל הַרְבֵּה. אֲלָא הָעֲקָר שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו, שֶׁמְחַיִּבִין אוֹתוֹ לָתֵן לָהּ בְּגָדִים הָרְאוּיִים בִּימֹת

משבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא 'שבועת היסט' בעלמא. (96) מזונות על-ידי בית-דין. (97) כדברי הברייתא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומובן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).

- כג. הַמְּדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלְּהוֹנֹת⁹⁸ לוֹ - בֵּין שְׁפָרֶשׁ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, בֵּין שְׁלֹא פָּרֵשׁ אֲלָא סָתֵם - מִמְּתִינִין לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם תָּמַז יָמֵי נְדָרוֹ⁹⁹ אוֹ שְׁלֹא תָמַז¹⁰⁰ וְהִתִּיר נְדָרוֹ - הָרִי זֶה מִמָּטְב, וְאִם לֹאוֹ - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ¹⁰¹. וּבְאוֹתָן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם תִּהְיֶה הִיא עוֹשֶׂה וְאוֹכֶלֶת, וְיִהְיֶה אֶחָד מִחֻבְרֵיו מְפָרֵנֶס אוֹתָהּ¹⁰² דְּבָרִים שֶׁהִיא צָרִיקָה לָהֶן יִתֵּר עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אִם אֵין מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ מְסַפִּיקִין לָכֵל.

(98) מממונו ומנכסיו. (99) שלא הדירה יותר משלושים יום. (100) שהדירה יותר משלושים יום. (101) כתובות ע, ב. עד שלושים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה ביוון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט:): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כ'הקדש'. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המורד כקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מליהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"י). (102) ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הון אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).

- כד. הַמְּדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִטַּעַם אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת¹⁰³ - מִמְּתִינִין לוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; יִתֵּר עַל פֶּן יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ¹⁰⁴. אֲפֹלוּ הַדִּירָה שְׁלֹא תֹאכַל מֵאֲכָל רֵעַ, אֲפֹלוּ הַדִּירָה מִמִּין שְׁלֹא אֲכָלָה אוֹתוֹ מִיָּמֶיהָ - יוֹצִיא אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיִתֵּן כְּתָבָהּ¹⁰⁵. נְדָרָה הִיא שְׁלֹא תֹאכַל אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת, וְקָנִים לָהּ הִוא אֶת נְדָרָהּ¹⁰⁶, אוֹ נְדָרָה בְּנִזְרִיר¹⁰⁷ וְלֹא הִפָּר לָהּ: אִם רָצָה¹⁰⁸ שֶׁתִּשָּׁב תִּתְּתֶיהָ וְלֹא תֹאכַל פְּרוֹת אוֹ תִּהְיֶה נִזְרִירָה - תִּשָּׁב, וְאִם אָמַר: אֵינִי רוֹצֶה בְּאִשָּׁה נְדָרְנִית - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ; שֶׁהִרִי הָיָה בִּידוֹ לְהַפִּיר, וְהוּא קָנִים לָהּ בְּרִצּוֹנָהּ¹⁰⁹.

(103) שאסר הנאת ממנו עליה אם תטעם מין פירות פלוני,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ז אלול - ספר נשים - הלכות אישות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כתובות סח.). (21) כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה.
(22) "ירושלמי" כתובות פ"ב ה"א: "ומתכסיין בכסותי".
והשווה לקמן פ"ט, ה"א. (23) למעלה פ"ב ה"ט.
ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות
וכסות וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה
תכשיט, שהרי אין לה בעל שתתקשט לו²⁴; אבל מי
שנשתטה בעלה או שנתגרש - פוסקין לה
תכשיט²⁵. ודין הפעל עם אשתו בטענת הפסות
והפלים ושכר המדור - פדינם בטענת המזונות. אם
אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתת - דין אחד
לכל²⁶.

(24) כתובות מח, א. (25) שם, כי אומדים דעתו אילו היה
בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל
ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא צוה - גילה שאין
רצונו בכך (רש"י שם). (26) כמבואר לעיל פ"ב, ה"א -
כב.

ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל
המיני²⁷ - בעניות²⁸: שנה אחת - ימים, יתר על כן
- או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה²⁹;
ובעשירות: שלשים יום - ימים³⁰, יתר על כן - יתיר
את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

(27) שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה
עליך. כי אחת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר
למעלה בפ"ב ה"ד. (28) שאינן מרבות להתקשט.
(29) כתובות עא, ב. (30) שם: "שכן אשה חשובה נהנית
מריח קישוטיה שלושים יום".

ט. הדירה שלא תלך למרחץ: בכרמים³¹ - שבת
אחת, בכפרים שתי שבתות³². שלא תנעל מנעל:
בכפרים - שלשה ימים, ובכרמים - מנעל לעת³³. יתר
על זה - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

(31) בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות.
(32) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ד. (33) שם.

י. הדירה שלא תשאל ולא תשאל מכלי הבית
שדרך כל השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון
נפה וכברה³⁴, רחים ותנור וכיוצא בהם - יתיר את
נדרו או יוציא ויתן כתובה, מפני שמשיאה³⁵ שם רע
בשכנותיה³⁶. וכן היא שדירה שלא תשאל ולא
תשאל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהם,
ושלא תארג בגדים נאים לבנים, במקום שדרך
לארג אותם לבנים - תצא בלא כתובה, מפני
שמשיאתו שם רע בשכנותו שהוא כילי³⁷.

(34) נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפירושו
למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). (35) כלומר, מביא עליה.
(36) שהיא קמצנית (כתובות עב). (37) שם. כילי - קמצן.
מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכילי לא יאמר שוע".

הגשמים ובימות החמה, בפחות⁸ שלושבשת כל אשה
בעלת בית שבאותה המדינה.

(8) רבינו מדבר בעניי שבישראל, ואילו בעשיר הכל לפי
עשרו כמבואר בסמוך ה"ה.

ג. ובכלל הפסות - שהוא חייב לתן לה כלי בית,
ומדור⁹ שיושבת בו. ומה הן כלי בית? מטה
מצעת¹⁰, ומפץ¹¹ או מחצלת לישב עליה, וכלי
אכילה ושתייה, כגון קדרה וקערה וכוס¹² ובקבוק
וכיוצא בהן. והמדור? ששוכר לה בית של ארבע
אמות על ארבע אמות¹³, ותהיה רחבה¹⁴ חוצה לה
כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.

(9) בית דירה (כתובות קג). (10) משנה, כתובות סד, ב.
[וה'מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת
לשכב עליה"]. וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא
מציעא קיג: [11] מצע גס כעין מחצלת של קנים.
(12) "ירושלמי" שם. (13) כי אין בית פחות מארבע אמות
(סוכה ג:). (14) "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.

ד. וכן מחיבין אותו לתן לה תכשיטים, כגון בגדי
צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה¹⁵, ופוד¹⁶
ושרק¹⁷ וכיוצא בה, כדי שלא תתגנה עליו.

(15) מצחה. (16) צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי
עיניהם. ככתוב (מלכים ב ט, ל): "ואיזבל שמעה ותשם
בפוך עיניה". (17) צבע אדום ללחייה (רש"י לכתובות יז).
וחיוב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה בית-דין
נותנים . . . תכשיטין לאשתו".

ה. במה דברים אמורים? בעניי שבישראל; אבל
בעשיר - הכל לפי עשירו¹⁸. ואפלו היה ראוי לקנות
לה כלי משי ורקמה וכלי זהב - פוסין אותו ונותן.
וכן המדור - לפי עשירו, והתכשיט וכלי הבית -
הכל לפי עשירו. ואם קצרה ידו לתן לה אפלו בעני
שבישראל - פוסין אותו להוציא¹⁹, ותהיה הכתובה
עליו חוב עד שיעשיר.

(18) שם סד, ב. (19) שם עז, א. וכמבואר לעיל פ"ב ה"א.
והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין
כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו
עד שירחמו עליה מן השמים (מעשה רוקח).

ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים,
בני שש או פחות - חייב לתן להם כסות המספקת
להם²⁰, וכלי תשמיש, ומדור לשפן בו. ואינו נותן
להם לפי עשירו, אלא כפי צרכן בלבד. זה הכלל:
כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר
מותו²¹ - יש לו כסות²² וכלי בית ומדור; וכל שבית
דין מוכרין למזונותיו²³, כך מוכרין לכסותו וכלי
ביתו ומדורו.

(20) כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) שאמר לה: אם תלכי לבית האבל, תיאסר הנאת ממוני עליך. (52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פ"ב הכ"ג. (53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פ"ב שם (מגיד-משנה). (54) כתובות ע"א, ב. (55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. (56) שם ע"ב, א.

יד. האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך, אחיך ואחיותיך - שומעין לו. ונתנה היא הולכת להם פשיא רע להם דבר, ונתנה לבית אביה פעם בחדש ובכל רגל ורגל; ולא יכנסו הם לה אלא אם ארע לה דבר, כגון חלי או לדה. שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים בפרשותיו.⁵⁷ וכן היא שאמרה: אין רצוני שיכנסו אצלי אמך ואחיותיך, ואני שוכנת עמהם בחצר אחת, מפני שמרעין לי ומצריין לי - שומעין לה; שאין כופין את האדם שיכנסו⁵⁸ אחרים עמו בפרשותיו.⁵⁹

57) כן כתבו הגאונים (מגיד-משנה). ומקורו במשנה (כתובות ע"א): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי" (הר"א באבן-העזר סי' עד ס"ק ג). (58) פתח ב"כניסה" - שיכנסו אצלי, וסיים ב"שיכבה", כי כך דרכן של נשים הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות (מעשה רוקח). (59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען: אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן אין מוציאם אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא, הואיל ובעלה רוצה בשיבתן, אבל מבקשים מהן שלא יצטרו אותה בשיבתן. וכנגד זה סובר המגיד משנה: אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית-דין שהן גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאהע"ז סי' עד סעיף י, מסכם הרמ"א: ונוהגים להושיב עמהם איש או אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר על-ידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

טו. האיש שאמר: אני דר במדור זה, מפני שפני אדם רעים או פרוצים או עפויים בפשונתי ואני מתירא מהם - שומעין לו, ואף-על-פי שלא החזקו בפריצות, שפך צו חכמים⁶⁰: הרחק משכן רע. ואפלו היה המדור שלם - מוציאין אותה ממנו, ושוכן בין בני אדם פשוטים⁶¹. וכן היא שאמרה פן, אף-על-פי שהיא אומרת: אני איני מקפיד עליהם - שומעין לה, מפני שהיא אומרת: אין רצוני שיצא עלי שם רע בפשונות אלו.

60) אבות פ"א, מ"ז. (61) השווה דברי רבינו הל' דעות פ"ה, ה"א.

טז. כל הישוב ארצות ארצות הוא⁶², כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן וארץ פוש וארץ שער⁶³. וכיוצא בהן. וכל ארץ וארץ - ממדינות⁶⁴ וכפרים. וערי ישראל⁶⁵ לענין נשואין שלש ארצות הן⁶⁶: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.

יא. מקום שדרפן שלא תצא אשה לשוק בכפה שעל ראשה בלבד, עד שהיה עליה רדיד³⁸ החופה את כל גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הפסות רדיד³⁹ הפחות מכל הרדיד. ואם היה עשיר - נותן לה לפי עשרו. כדי שתצא בו לבית אביה או לבית האב או לבית המשטה⁴⁰. לפי שכל אשה יש לה לצאת ולילף לבית אביה לבקרו, ולבית האב ולבית המשטה לגמל חסד לרעותיה או לקרובותיה, כדי שיבואו הם לה⁴¹, שאינה בבית הסהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד, פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לבעל למנע אשתו מזה, ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת בחדש או כמו פעמים בחדש, לפי הצורך⁴². שאין יפי לאשה אלא לישוב בנות ביתה⁴³, שפך כתוב: כל כבודך בת מלך פנימה⁴⁴.

(38) צע"ף, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים". וראה להלן פכ"ד ה"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה. (39) אע"פ שבבית אינה לובשת רדיד, הואיל והיא יוצאת בו לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. (40) כתובות ע"א, ב. (41) שם ע"ב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה". היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של מיתה, אם ספד - יספדוהו. אם ליוה - ילווה וכו' (שם). (42) ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשה" - וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה: "ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. וב"ספרי" פרשת כי-תצא אות רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת לגנב". (43) ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה - כשהיא צנועה בירכתי ביתך". (44) יבמות ע"ז, א.

יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן שהיא⁴⁵ עמה בעיר, חדש אחד - ממתינין⁴⁶ לו, שנים⁴⁷ - יוציא ויתן כתובה⁴⁸; ובזמן שהיא בעיר אחרת: רגל אחד - ממתינין⁴⁹ לו, שנים - יוציא ויתן כתובה⁵⁰.

(45) אביה. (46) אולי יתיר את נדרו. (47) יום אחד בחדש השני נחשב כשני חדשים. (48) יותר מחדש אינה יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות ע"א). (49) דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים. (50) שם.

יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב או לבית המשטה - או יתיר את נדרו⁵² או יוציא⁵³ ויתן כתובה; וזה כמי שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה⁵⁴. ואם היה טוען מפני בני אדם פרוצים⁵⁵ שיש באותו בית האב או בבית המשטה, והחזקו שם פרוצים - שומעין לו⁵⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ח אלול - ספר נשים - הלכות אישות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. אָמַר הָאִישׁ לַעֲלוֹת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אִינָה
רוּצָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁷⁷. אָמְרָה הִיא לַעֲלוֹת, וְהָיָה
אִינוּ רוּצָה - יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְהָיָה הַדִּין לְכָל
מְקוֹם מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל עִם יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁהַכֹּל⁷⁸ מַעֲלִין
לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁷⁹, וְאִין הֶפֶל מוֹצִיאִין מִשָּׁם; הֶפֶל
מַעֲלִין לְיְרוּשָׁלַיִם⁸⁰, וְאִין הֶפֶל מוֹצִיאִין מִשָּׁם.

(77 כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים לזהר מהם ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט) בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב'פתחי תשובה' לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. (78 אחד האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). (79 "מחרימים בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא לעשותו וזולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא וזולת זה ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר. (80 ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר: שרק בזמן שבית המקדש היה קיים - יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק בין ירושלים לשאר א"י. וכנהגת מהר"ם מטיקטין שם: "שבעונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול לדחותה מקדושה לקדושה" . . . והרי עתה כולן שווין למצוה, ירושלים ושאר א"י.

יום חמישי י"ח אלול ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1 כלולים בו דיני עונה, ואם יכולה לעכבו שלא יעזוב ביתו, דין תלמידים היוצאים ללמוד, אם יכולה האשה לעכב שלא ישא בעלה אשה אחרת, שלא ישא אדם יותר מארבע נשים, המדיר אשתו מחיי משפחה, דיני מורדת או מורד, פדיונה וקבורתה.

א. עוֹנָה הָאִמּוּנָה בְּתוֹרָה² - לְכָל אִישׁ וְאִישׁ כָּפִי
כַּחוּ וְכָפִי מְלֹאכְתּוֹ. פִּיזָד? בְּנֵי אָדָם הַבְּרִיאִים
וְהַרְבִּים וְהַעֲנֻגִים³, שְׁאִין לָהֶם מְלֹאכָה שְׁמִכְשָׁלַת
כֶּחֶן, אֲלָא אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְיוֹשְׁבֵין בְּכִתְיָהּ - עוֹנֵתָן
בְּכָל לַיְלָה. הַפּוֹעֲלִין, כְּגוֹן הַחִיטִּין וְהָאוֹרֵגִין
וְהַבּוֹנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, אִם הֵיחָה מְלֹאכְתָּן בְּעִיר -
עוֹנֵתָן פְּעָמִים בְּשַׁבָּת, וְאִם הֵיחָה מְלֹאכְתָּן בְּעִיר
אַחֶרֶת - עוֹנֵתָן פְּעָם אַחַת בְּשַׁבָּת. הַחֲמֻרִים⁴ - פְּעָם
אַחַת בְּשַׁבָּת. וְהַגְּמֻלִים⁵ - אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם.
וְהַמְּלָחִין⁶ - אַחַת לְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים. תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים -
עוֹנֵתָן פְּעָם אַחַת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁתְּלִמּוֹד תּוֹרָה מְתִישׁ
כֶּחֶן. וְדִרְךָ תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים לְשִׁמּוּשׁ מִשְׁתָּן מְלִילִי
שַׁבָּת לְלִילִי שַׁבָּת.

(2 חיי אישות. (3 מפונקים. (4 מוליכים תבואה על

(62 חלוק לארצות. (63 בבב. (64 ערים גדולות ומוקפות חומה (רבינו בפיה"מ לכתובות פ"ג מ"י). (65 שבארץ ישראל. (66 כתובות קי, א.

יז. אִישׁ שֶׁהָיָה מֵאַרְץ מִן הָאֲרָצוֹת, וְנָשָׂא אִשָּׁה
בְּאַרְץ אַחֶרֶת - כּוֹפֵין אוֹתָהּ וְיוֹצֵאָה עִמּוֹ לְאַרְצוֹ, אוֹ
תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה; שְׁעַל מִנֵּת בֶּן נִשְׁאָה, אֶף-עַל-פִּי
שְׁלֹא פֶרֶשׁ⁶⁷. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּאַחַת מִן הָאֲרָצוֹת,
וְהָיָה⁶⁸ מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָאֲרָץ - אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ
לְאַרְץ אַחֶרֶת; אֲבָל מוֹצִיאָהּ מִמְּדִינָה לְמְדִינָה וּמִכֶּפֶר
לְכֶפֶר בְּאוֹתָהּ הָאֲרָץ. וְאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִמְּדִינָה
לְכֶפֶר, וְלֹא מִכֶּפֶר לְמְדִינָה; שֵׁשׁ דְּבָרִים שְׁשִׁיבֶת
הַמְּדִינָה טוֹבָה לָהֶם, וְיֵשׁ דְּבָרִים שְׁשִׁיבֶת הַכֶּפֶרִים
טוֹבָה לָהֶם⁶⁹.

(67 תוספתא כתובות פ"ב, יא. (68 בכת"י תימן: "והוא". וכן הוא בשולחן ערוך' אהע"ז סי' עה ס"א. (69 כתובות קי, ב.

יח. וְכִשְׁמוֹצִיאָהּ מִמְּדִינָה לְמְדִינָה וּמִכֶּפֶר לְכֶפֶר
בְּאוֹתָהּ הָאֲרָץ - אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִנּוּה הִיפָה
לְנוּה הָרַע, וְלֹא מֵרַע לְיִפָּה⁷⁰; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה צְרִיכָה
לְהַטְפִּיל⁷¹ וּלְבָדֵק עֲצָמָה בְּנוּה הִיפָה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה
בּוֹ קֶלֶה⁷² וְכַעוּרָה. וְכֵן לֹא יוֹצִיאָהּ מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ
יִשְׂרָאֵל לְמְקוֹם שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם⁷³. וּבְכָל מְקוֹם⁷⁴
מוֹצִיאִין מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם לְמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל.

(70 נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע לבית יפה (מעשה רוקח'). (71 להשתדל ולטפל בעצמה. (72 נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנוה היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנוה רע, ומתוך כך חלאים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם): "שנינו וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים". (73 אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). (74 אפילו מנוה היפה לנוה הרע.

יט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים⁷⁵? מִחוּצָה לְאַרְץ לְחוּצָה
לְאַרְץ, אוֹ מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל מִחוּצָה
לְאַרְץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפֵין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת. אֶפְלוּ
מִנּוּה הִיפָה לְנוּה הָרַע, וְאֶפְלוּ מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל
לְמְקוֹם שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם - מַעֲלִין⁷⁶. וְאִין מוֹצִיאִין מֵאַרְץ
יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְץ, וְאֶפְלוּ מִנּוּה הָרַע לְנוּה הִיפָה,
[וְאֶפְלוּ מִמְּקוֹם] שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם לְמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל.

(75 שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נוה יפה לרע, או בין רוב ישראל לרוב גויים. (76 כתובות קי, ב. ובתוספתא שם. ובהל' מלכים פ"ה ה"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה-זרה" (ומקורו מדברי הגמרא בכתובות שם).

28 בַּעַת תְּשַׁמִּישׁ שְׁלֹא תִתְעַבֵּר, או שֶׁהִדִּירָה שְׂתַעֲשֶׂה
29 מַעֲשֶׂה שׁוֹטִים וְדֹבְרִים שְׂאִין בָּהֶן מִמֶּשׁ אֲלֵא כְּשִׁטּוֹת
30 - הָרִי זֶה יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

31 ו. הַמְדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתְּשַׁמִּישׁ הַמָּטָה: שֶׁבַת אַחַת¹⁸
32 - מִמֵּתִינִין לַיּוֹם, יִתֵּר עַל כֵּן - יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה אוֹ
33 יִפְר נִדְרוֹ. אִפְלוּ הִיָּה מִלַּח, שְׁעוֹנָתוֹ לִשְׁשֶׁה חֳדָשִׁים;
34 שְׁפִינָן שְׁנֵדֵר - הָרִי צֶעֳרָה וְנִתְיָאֶשָׁה. וְכִיצַד מִדִּירָה?
35 אִם אָמַר לָהּ: תְּשַׁמִּישִׁי אֲסוּר עָלֶיךָ, או שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא
36 יִשְׁמֵשׁ מִטּוֹת - לֹא נִדָּר כָּלוּם, וְאִם נִשְׁבַּע - נִשְׁבַּע
37 לְשׂוֹא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשְׁעֲבֹד לָהּ²⁰. אָמַר לָהּ: הִנָּאת
38 תְּשַׁמִּישִׁי אֲסוּרָה עָלַי²¹ - הָרִי זֶה נִדָּר, וְאֲסוּר
39 לְשִׁמְשׁ; שְׂאִין מֵאֲכִילִין לְאֶדָם דְּבַר הָאֲסוּר לַיּוֹם²².

(18) שְׁבִיעַ אֶחָד. (19) שְׁמָא יִתֵּר אֶת נִדְרוֹ. (20) מִן הַתּוֹרָה.
וְהַנִּדָּר וְהַשְׁבֻּעָה אֵינֶם יְכוּלִים לִהְיוֹת לְהַפְקִיעַ שְׁעִבּוֹד זֶה. (21) כֵּאֵן
לֹא אִסַּר הִנָּאת תְּשַׁמִּישׁוֹ עֲלֶיהָ אֲלֵא לְהִיפֹךְ: הִנָּאת תְּשַׁמִּישָׁה
עָלָיו. (22) וְשְׁעִבּוֹדוֹ בְּטֹל מֵאִלּוּ כִּיּוֹן שֶׁאִסּוּר הוּא.

40 ז. אֲסוּר לְאֶדָם לְמַנַּע אִשְׁתּוֹ מִעוֹנָתָה. וְאִם עָבַר וּמָנַע
41 כְּדִי לְצַעֲרָה - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שְׁפִתּוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר:
42 שְׂאִיָּה בְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע. וְאִם חָלָה אוֹ תִּשָּׁשׁ
43 כַּחוֹ וְאִינוּ יְכוּל לְבַעַל - יִמָּתִין שְׂשֶׁה חֳדָשִׁים שְׁמָא
44 יִבְרִיא, שְׂאִין לָךְ עוֹנָה גְדוֹלָה מִזֹּאת²³, וְאַחֵר כֶּף אוֹ
45 יִטֹּל מִמֶּנָּה רְשׁוּת אוֹ יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

(23) זוֹהִי הָעוֹנָה הַרְחוקָה בִּיּוֹתֵר הַנוֹהֶגֶת בַּמִּלָּה.

46 ח. הָאִשָּׁה שְׁמָנְעָה בַּעֲלָהּ מִתְּשַׁמִּישׁ הַמָּטָה, הִיא
47 הַנִּקְרָאת מוֹרְדָּת. וְשׂוֹאֲלִין אוֹתָהּ מִפְּנֵי מַה מוֹרְדָּה.
48 אִם אָמְרָה: מֵאֲסִיתִיו וְאִינוּ יְכוּלָה לְהַבְעֵל לוֹ
49 מִדַּעֲתִי²⁴ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְשַׁעֲתוֹ²⁵ לְגִרְשָׁה, לְפִי שְׂאִיָּה
50 כְּשִׁבּוּיָה שֶׁתִּבְעֵל לְשׂוֹא לָהּ. וְחֵצָא בְּלֹא כְּתֻבָּה
51 כָּלֵל²⁶. וְתִטֹּל בְּלֹאֲתִיהָ²⁷ הַקִּיָּמִין - בֵּין מִנְּכָסִים
52 שֶׁהַכִּנִּיסָה לְבַעֲלָהּ וְנִתְחַיֵּב בְּאַחֲרִיתוֹ²⁸, בֵּין מִנְּכָסִי
53 מְלוּג שְׁלֹא נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרִיתוֹ²⁹. וְאִיָּה נוֹטֵלָת בָּשָׂל
54 בַּעַל כָּלוּם. וְאִפְלוּ מִנְּעַל שְׁבִירָגְלִיהָ וּמִטְּפַחַת
55 שְׁבִירָאֶשָׁה שְׁלֶקְחָן לָהּ, פּוֹשֶׁטֶת וְנוֹתֶנֶת לוֹ. וְכָל מַה
56 שְׁנָתֵן לָהּ מִתְּנָה מִחֲזֶרֶת אוֹתוֹ, שְׁלֹא נָתַן לָהּ עַל מְנָת
57 שֶׁתִּטֹּל וְחֵצָא.

(24) מִרְצוֹנִי. (25) מִיד, לֵאל כֹּל שֶׁהִיּוֹת וְדַחִיּוֹת. (26) כִּי
בְּמִרְדָּה זֶה בִּיטְלָה תִּנְאִי הָאִישׁוֹת שֶׁקִּבְּעוּ לָהּ חֻכְמִים.
(27) בְּגָדִים שֶׁבָּלוּ אוֹ נִשְׁחָקוּ מִרֹּב שִׁימוּשׁ. וְהוּא הָרִין לְשֹׂאֵר
נִכְסִים שֶׁנִּפְחָתוּ מִרֹּב שִׁימוּשׁ. (28) וְנִקְרָאִים: "נִכְסֵי צֶאֱן
בְּרוֹל". (29) אֲלֵא הָרִי הֵם בְּרִשׁוֹת הָאִשָּׁה אִם פָּחָתוּ - פָּחָתוּ
לָהּ, אִם הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לָהּ. מְלוּג - עַל שֶׁשֶׁהִּבְעֵל אוֹכַל
פִּירוֹת אוֹתָם נִכְסִים וּמוֹלָג אוֹתָם כְּמִלִּגַּת הַתְּרַנְּגוּלִים.

58 ט. וְאִם מוֹרְדָּה מִתַּחַת בַּעֲלָהּ כְּדִי לְצַעֲרוֹ, וְאָמְרָה:
59 הָרִינִי מִצַּעֲרָת אוֹתוֹ בְּכֶף מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה לִי כֶף וְכָף,

חֲמוּרִים מִכְּפָרִים לְשׁוֹק שְׁבַעֲרִי. (5) מִבֵּיָאִים שְׁחֹרוֹת עַל
הַגְּמָלִים מִמָּקוֹם רְחוֹק. (6) פּוֹרְשִׁים לִים הַגְּדוֹל וְלִקְצוּי
אֶרֶץ.

1 ב. יִשְׁ? לָאִשָּׁה לְעַכְבַּ עַל בַּעֲלָהּ שְׁלֹא יֵצֵא לְסִחְוָרָה
2 אֲלֵא לְמָקוֹם קְרוֹב, שְׁלֹא יִמָּנַע מִעוֹנָתָה וְלֹא יֵצֵא
3 אֲלֵא בְּרִשׁוֹתָהּ. וְכֵן יִשׁ לָהּ לְמָנְעוֹ לְצַאת מִמְּלֶאכָה
4 שְׁעוֹנָתָה קְרוֹבָה לְמֶלֶאכָה שְׁעוֹנָתָה רְחוֹקָה, כְּגוֹן
5 חֲמֹר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲשׂוֹת גְּמָל, אוֹ גְּמָל לְהַעֲשׂוֹת מִלָּח⁸.
6 וְתִלְמִידֵי חֻכְמִים יוֹצֵאִין לְתִלְמוּד תּוֹרָה שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת
7 נִשְׁוִתִּיהֶן שְׁתִּים וְשִׁלֵּשׁ שָׁנִים. וְכֵן רַף וְעָנָג שְׁנַעֲשֶׂה
8 תִּלְמִיד חֻכְם - אִין אִשְׁתּוֹ יְכוּלָה לְעַכְבַּ.

(7) יְכוּלָה. (8) וְאִף עַל פִּי שֶׁהִמְלִיכָה הַשְּׁנִיָּה מִפְּרִנְסַת יוֹתֵר,
כִּי "רוֹצָה אִשָּׁה בִּקְבֻ וְתִפְלוּת (לִהְיוֹת בַּעֲלָה עִימָה) מַעֲשֶׂה
קִבִּים וּפְרִישׁוֹת".

9 ג. נוֹשֵׂא אֶדָם בְּמָה נָשִׁים, אִפְלוּ מָאָה, בֵּין בְּכַת אַחַת
10 בֵּין בְּזוֹ אַחֵר זוֹ, וְאִין אִשְׁתּוֹ יְכוּלָה לְעַכְבַּ⁹. וְהוּא,
11 שֶׁיִּהְיֶה יְכוּל לָתֵן שְׂאֵר בְּסוּת וְעוֹנָה כְּרָאוּי לְכָל אַחַת
12 וְאַחַת. וְאִינוּ יְכוּל לְכַף אוֹתָהּ לְשִׁפְן בְּחֶצֶר אַחַת, אֲלֵא
13 כָּל אַחַת וְאַחַת לְעַצְמָהּ¹⁰.

(9) וּבִמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ שְׁלֹא לִישָׂא אֲלֵא אִשָּׁה אַחַת אִינוּ רִשְׁאִי
לִישָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת עַל אִשְׁתּוֹ" וְאַחֲרֵי תִקְנַת "חֶרֶם דְּרַבִּינוּ
גְּרִשׁוּם" אֲסוּר לִישָׂא אִשָּׁה שְׁנִיָּה אִפְלוּ אִם הָרִאשׁוֹנָה
מִסְכִּימָה. (10) כְּדִי שְׁלֹא יִתְקַנְאוּ זוֹ בְּזוֹ.

14 ד. וְכִמָּה הִיא עוֹנָתָה? לְפִי מִנְּיָן¹¹. כִּיצַד? פּוֹעֵל¹²
15 שֶׁהִי לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים - יִשׁ לְזוֹ עוֹנָה אַחַת בְּשַׁבָּת, יִשׁ
16 לְזוֹ עוֹנָה אַחַת בְּשַׁבָּת¹³. הִי לוֹ אַרְבַּע נָשִׁים - נִמְצָא
17 עוֹנָתָה כָּל אַחַת מֵהֶן פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת שְׁבֻתוֹת¹⁴. וְכֵן
18 אִם הִיָּה מִלָּח יִשׁ לוֹ אַרְבַּע נָשִׁים - תִּהְיֶה עוֹנָתָה כָּל
19 אַחַת מֵהֶן פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת שָׁנִים. לְפִיכָךְ¹⁵ צִוּוּ
20 חֻכְמִים, שְׁלֹא יִשָּׂא אֶדָם¹⁶ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע נָשִׁים,
21 אֶף-עַל-פִּי שֶׁיִּשׁ לוֹ מִמּוֹן הַרְבֵּה, כְּדִי שֶׁתִּגְיַע לָהֶן
22 עוֹנָה פַּעַם אַחַת בְּחֻדָּשׁ¹⁷.

(11) לְפִי מִסְפַּר הַנָּשִׁים. (12) שֶׁמֵּלֶכְתּוֹ בַּעִיר וְעוֹנָתוֹ פַּעַמִּים
בְּשַׁבּוּעַ. (13) וְאִף עַל פִּי שֶׁעוֹנָתָה מִתְּמַעֲטֶת, הוּאִיל וְהַמְנָה
בִּמְקוֹם לִישָׂא עוֹד נָשִׁים הִי זֶה כֵּאֵלּוּ הַתְּנָה עִימָה לִיקַח
עוֹד נָשִׁים. (14) כִּי הָעוֹנָה שֶׁקִּבְּעוּ חֻכְמִים אֵינָה לִישָׂא אַחַת
אֲלֵא שֶׁהָאִישׁ לֹא יִימָנַע מִלְּפָרוֹת וּלְרִבּוֹת פָּחוֹת מִהוֹמֵן
שֶׁקִּבְּעוּ לוֹ. (15) הוּאִיל וְעוֹנָתָה לְפִי מִנְּיָנָה. (16) הַמְּתַנְּהָה
כְּתִלְמִיד חֻכְם שֶׁעוֹנָתוֹ פַּעַם בְּשַׁבּוּעַ. (17) אֲבָל הָעוֹנָגִים
הַבְּטִלִּים מִמֵּלֶכְתָּם שֶׁעוֹנָתָם בְּכָל לַיְלָה יְכוּלִים לִישָׂא יוֹתֵר
מֵאַרְבַּע נָשִׁים.

23 ה. הַמְדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁתִּאֲמַר לְאַחֲרִים מַה שְׂאָמַר
24 לָהּ אוֹ מַה שְׂאָמְרָה לוֹ מִדְּבָרֵי שְׁחֹק וְקִלְוֹת רָאשׁ
25 שֶׁמְדַבֵּר אֶדָם עִם אִשְׁתּוֹ עַל עֶסְקֵי תְּשַׁמִּישׁ - הָרִי זֶה
26 יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; שְׂאִין זוֹ יְכוּלָה לְהַעֲזוֹ פְּנִיָּה לְזוֹמֵר
27 לְאַחֲרִים דְּבָרֵי קְלוּן. וְכֵן אִם הִדִּירָה שֶׁתִּהְיֶה פּוֹעֵלָת

טז. איש ואשתו שפאו לבית דין, הוא אומר: זו מורדת מתשמיש, והיא אומרת: לא פי, אלא כדרך כל הארץ אני עמו; וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: לא פי, אלא כדרך כל הארץ אני עמה - מחרימין בתחלה על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין, ואחר כך, אם לא הודו, אומרים להם: התנחדו³⁰ בפני עדים. נתנחדו, ועדין הם טוענין³¹ - מבקשין מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדין³². אבל לבעל בפני בני אדם אי אפשר, לפי שאסור לבעל בפני כל בריה.

(30) לשם ביאה. (31) שאחד מורד על השני מתשמיש. (32) "השמים בניי לבינך יעשו דרך בקשה" ופירושו בירושלמי: שהאשה טוענת "כשם שהשמים רחוקים מעל הארץ כן אשה זו הורחקת מבעלה". יעשו דרך בקשה - יעשו סעודה והם מתרגלים לבוא דרך סעודה. וסובר רבינו "דרך בקשה" - הכוונה לפשרה, ועשיית סעודה היא אחת מדרכי הפשרה. ורבינו בפירוש המשנה אומר: דרך בקשה - שתתפייס, אין כופין על הגירושין וגם אין מכריחין שתישאר עימו ואין דנים אותה דין מורדת על בעלה אלא מאריכים העניין וממצעים ביניהם על דרך השלום, ואין פוסקים ביניהם דין עד שיתרצו שניהם על מה שיתרצו.

יז. האשה שחלתה - חיב לרפואת אותה עד שתבריא. ראה שהחלי ארף ויפסיד ממונ הרבה לרפואה, ואמר לה: הרי כתבתיו³³ מנחת, או רפאי עצמך מכתבתיו או הריני מגרשך ונותן כתבה והולך - שומעין לו³⁴. ואין ראוי לעשות כן, מפני דרך ארץ³⁵.

(33) כסף כתובתך. (34) ובזמן הזה שאין מגרשים בעל כורחה, משום חרם דרבינו גרשום, וודאי שמחוייב לרפאותה ואינו מועיל מה שנותן לה גיטה וכתובתה. (35) שנינו: "ושלחתה לנפשה" - "שאם הייתה (אשת יפת תואר) חולה ימתין לה עד שתבריא, קל וחומר לבנות ישראל שהן קדושות וטהורות".

יח. נשפית³⁶ - חיב לפדותה. ואם היה כהן, שפכר נאסרה עליו³⁷ - פודה אותה³⁸ ומחזירה לבית אביה. אפלו היה בעיר אחרת - מטפל לה עד שמחזירה למדינתה. ומגרשה ונותן לה כל כתבתה. היה בעלה ישראל, שהשבויה מתרת לו³⁹, מחזירה לו לאשה כמו שהיתה. ואם רצה אחר כך, מגרשה⁴⁰ ונותן לה כתבתה.

(36) בין הגויים. (37) כי אשת כהן אפילו נאנסה אסורה לבעלה. (38) שלא תיטמע בין הגויים. (39) כי אפילו נבעלה בשבי, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה. (40) שרוצה להחמיר על עצמו אולי נבעלה ברצון, או שהיא מאוסה עליו אפילו כשנאנסה. וכיום שאין מגרשים בעל כורחה, אינו יכול לגרשה.

יט. אין מחיבין את הבעל לפדות את אשתו יותר

1 או מפני שקללני, או מפני שעשה עמי מריבה, וכיוצא בדברים אלו - שולחים לה מבית דין ואומרים לה: הוי יודעת, שאם את עומדת במדרךך - אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת אותה. ואחר כך מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בכל יום, ארבע שבתות זו אחר זו, ואומרים: פלונית מרדה על בעלה.

י. ואחר ההכרזה שולחין לה בית דין פעם שניה ואומרים לה: אם את עומדת במדרךך, הפסדת כתבתך. אם עמדה במרדה ולא חזרה - נמלכין בה, ותאבד כתבתה, ולא יהיה לה כתבה כלל. ואין נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין לה מזונות כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט - בעלה יורשה.

יא. פסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו. ואפלו היתה נדה או חולה, שאינה ראויה לתשמיש. ואפלו היה בעלה מלח, שעונתו לששה חדשים. ואפלו יש לו אשה אחרת.

יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומרדה כדי לצערו ולא נשאת - הרי זו מורדת מתשמיש. וכן יבמה שלא רצתה להתניבם כדי לצערו, פסדר הזה עושין לה.

יג. המורדת הזאת, כשהיא יוצאת אחר שנים עשר חדש בלא כתבה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל. אבל נכסים שהכניסה לו ובלאותיהן קימים, אם תפסה - אין מוציאים מידה, ואם תפסן הבעל - אין מוציאים מידו. וכן כל מה שאבד מנכסיה שקבל הבעל אחרייתו עליו, אינו משלם לה כלום. זה הוא דין הגמרא במורדת.

יד. ואמרו הגאונים, שיש להם בבבל מנהגות אחרות במורדת. ולא פשטו אותן המנהגות ברב ישראל, ורבים וגדולים חולקין עליהם ברב המקומות. וכדין הגמרא ראוי לתפס ולדון.

טו. המורד על אשתו ואמר: הריני זן ומפרנס אותה, אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה - מוסיפין לה על כתבתה משקל שש ושלשים שעורות של כסף כסף בכל שבת ושבת. וישב ולא ישמש כל זמן שתרצה היא לישב. ואף-על-פי שכתבתה הולכת ונוספת, הרי הוא עובר בלא תעשה, שנאמר: לא יגרע. שאם שנאה - ישלחה, אבל לענות - אסור. ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני שאין בו מעשה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במדינה אחרת פשמהה אשתו - בית דין יורדין
לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה⁵¹, וקוברין אותה לפי
ממון הפעל ולפי כבודו או לפי כבוד⁵².

(51) כי אין פנאי להמתין להכרזה. ואפילו אם מישוה הלווה לצורך קבורה, הרי כשבא בית דין לפרעו מוכרים בלא הכרזה כדי שלא תנעל דלת בפני גומלי חסדים. (52) אם הוא יותר מכבודו.

פרק חמשה עשר

(1) נתבארו בו דין מחלה על עונתה, מצות פריה ורביה, עמד עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, הטוענת על בעלה שאינו יכול להוליד, שלא ישב בלא אשה ולא היא בלא איש, שחייב לקנא לאשתו, שלא יבעול אלא מדעתה, שתהא האשה צנועה בביתה ותשמע לבעלה, שיכבדו זה את זה.

א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע
עונתה - הרי זה מתגרש². במה דברים אמורים?
בשהיו לו בנים, שפכר קים מצות פריה ורביה; אבל
לא קים - חייב לבעל בכל עונה³ עד שיהיו לו בנים⁴,
מפני שהיא מצות עשה תורה, שנאמר: פרו
ורבו⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנאמר פרו ורבו.."

הפסוק "פרו ורבו" מופיע גם בפרשת בראשית כציווי לאדם הראשון, וגם בפרשת נח כציווי לנח. ויש לומר שהרמב"ם כאן מתכוון ל"פרו ורבו" שבפרשת בראשית, כי כאן מדבר על החיוב במי שאין לו עדיין בנים, לכן הביא הפסוק המדבר באדם וחווה כשעדיין לא היו להם בנים, אבל הציווי לנח היה כשיצא מהתיבה וכבר היו לו שלושה בנים, ויש לומר ששם הציווי הוא על ההוספה בבנים.

(על-פי "ספר השיחות" תנש"א חלק א' עמוד 75)

(2) כתובות סא, ב. ואינו עובר על הכתוב: "שארה . . . ועונתה לא יגרע", אלא אם-כן מנע עונתה שלא ברשותה, כמבואר לעיל פי"ד ה"ז. (3) הראויה לו כפי כוחו ומלאכתו, כמבואר לעיל פי"ד ה"א. (4) יבמות סא, ב. כי מצות עונה היא התחייבות של הבעל לאשתו, ואת זה היא יכולה למחול לו. אבל מצות פריה ורביה - אינו יכול לבטל. (5) פסוק זה הובא במשנה (יבמות סה:), וכן בספר המצוות מהדורת הליר, "עשה" ר"ב. אבל בסנהדרין נט: הובא הפסוק (בראשית ט, ז) "ואתם פרו ורבו". וכן הוא בשאלות ס' ה וקסה.

ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה⁶.
ואימתי האיש נתחייב במצוה זו? מכן שבע עשרה⁷.
וכיון ששעברו עשרים שנה ולא נשא אשה - הרי זה
עובר ומבטל מצות עשה⁸. ואם היה עוסק בתורה
וסרוד בה, והיה מתלמד מלשא אשה, פדי שלא
יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה - הרי

על דמיה, אלא במה שהיא שוה⁴¹ בשאר
השבועות⁴². היו דמיה יותר על פדי כתבתה, ואמר:
הריני מגרשה, וזו כתבתה, ותלך ותפדה את עצמה
- אין שומעין לו, אלא כופין אותו ופודה אותה.
אפלו היו דמיה עד עשרה בכתבתה, ואפלו אין לו
אלא פדי פדיונה. במה דברים אמורים? בפעם
ראשונה; אבל אם פדאה ונשבת פעם שניה, ורצה
לגרשה - הרי זה מגרשה ונותן כתבה, והיא תפדה
את עצמה⁴³.

(41) כשפחה העומדת להימכר בשוק. (42) שאין פורים אותן יותר מכדי שוויין מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים רודפים אחריהן לשבותן. (43) פדיון אחד תקנו לה חכמים ולא שניים.

כ. מי שנושבת אשתו והוא במדינת הים - בית דין
יורדין לנכסיו⁴⁴ ומוכרין בהכרזה⁴⁵, ופדין אותה
כדרך שהפעל פודה.

(44) על כל תנאי בית דין שבכתובתה מוכרין.
(45) שמכריוזים על מכירה פומבית עד שיפסקו המוסיפים.

כא. המדיר את אשתו נדר שהיא חייב בגללו
לגרשה ולתן כתבה, ונשבת אחר שהדירה - אינו
חייב לפדותה; שמשעה שהדירה נתחייב לגרשה
ולתן לה כתבה.

כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי
לאוין⁴⁶, ונשבת - אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה
כתבתה והיא תפדה את עצמה. והלא השבועה
אסורה לכהן והרי הוא פודה אותה? מפני שלא
היתה אסורה מקדם, ואסור השבועה הוא שגורם
לה⁴⁷.

(46) כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה לכהן הדיוט, או ממזרת לישראל וכן גרושתו אחר שנשאת לאחר. (47) "כל שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר (כגון אלו שמנינו בהערה הקודמת) גורם לה אינו חייב לפדותה".

כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה מספד
וקנים⁴⁸ כדרך פל המדינה. ואפלו עני ששישראל
לא יפחתו לו משני חילין⁴⁹ ומקוננת⁵⁰. אם היה
עשיר - הפל לפי כבודו. ואם היה כבודו יותר
מכבודו - קוברין אותה לפי כבודו; שהאשה עולה
עם בעלה, ואינה יורדת אפלו לאחר מיתה.

(48) שירי אבל יוגון על ידי מקוננת. (49) כלי ניגון חלולים שקולם מעורר בכי. (50) אשה מקוננת בקול דברי הספד.

כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת
עצמו וקברה - מוציאין מבעלה על פרחו ונותנין
לזה, פדי שלא תהיה זו משלכת לפלכים. היה

13 פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵם פְּכָנִים¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים
14 אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵיוּ בְּנֵי הַבָּנִים זָכָר וְנִקְבָּה, וְהָיוּ בָּאִים
15 מִזָּכָר וְנִקְבָּה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִזְכָּר בֶּן בְּתוֹ וְהִנֵּקְבָה בֶּת
16 בְּנוֹ - הוּאִיל וְהֵם מְשֻׁנִּי בְּנֵי הֵן בָּאִים, הָרִי קִיִּם
17 מְצוּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲכָל אִם הָיוּ לוֹ בֶּן וּבֶת וְמִתּוֹ,
18 וְהָנִיחַ אֶחָד מֵהֶן זָכָר וְנִקְבָּה - עֲדִין לֹא קִיִּם
19 הַמְצוּה¹⁸.

(17) יבמות, שם. וגם הכתוב אומר (דברים ז, ג'ד): "בתך לא תתן לבנו... כי יסיר את בנך מאחריי", הרי שבן בתו קרוי בנו. (18) יבמות, שם. אלה השנים שמבנו, אינם נחשבים אלא כאחד, ובמקום בתו שמתה - לא נשאר כלום.

20 ו. הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגִיּוּתוֹ, וְנִתְגַּזַּר הוּא וְהֵם - הָרִי זֶה
21 קִיִּם מְצוּה זו¹⁹. הָיוּ לוֹ בָּנִים וְהוּא עֶבֶד²⁰, וְנִשְׁתַּחֲרַר
22 הוּא וְהֵם - לֹא קִיִּם מְצוּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה עַד שִׁוְלִיד
23 אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַר; שֶׁהָעֶבֶד אֵין לוֹ יְחוּס²¹.

(19) יבמות סב, ב ובכורות מז, א לדעת רבי יוחנן. אבל אם לא נתגיירו בניו עמו, עדיין לא קיים המצוה, שהכתוב אומר "לשבת יצרה" וישיבת גויים אינה ישוב. (20) כנעני. (21) שאין בניו הנולדים לו בעבודתו מתייחסים אחריו, שנאמר (בראשית כב, ה): "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (יבמות סב). "עם החמור" (עם בעי"ן פתוחה) - עם הדומה לחמור, ואליעזר עבד אברהם היה. ולא כן הגוי שבניו מתייחסין אחריו בגיורתו, שנאמר (מלכים-ב כ, יב): "בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל", הרי שהזכיר שמו ושם אביו. ולמעלה מזה מצאנו (מלכים-א טו, יח): "וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טבריון בן חזיון מלך ארם", הרי שאפילו שם אבי אביו הוזכר בייחוסן (שם).

24 ז. לֹא יֵשֵׁא אָדָם עֲקָרָה וְזִקְנָה וְאִילֻנִית²² וְקִטְנָה²³
25 שְׂאִינָה רְאוּיָה לִילֵד, אֲלֹא אִם בֶּן קִיִּם מְצוּת פְּרִיָּה
26 וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁהִתְּהָ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת
27 מִמֶּנָּה. נִשָּׂא אִשָּׁה וְשֶׁהִתָּה עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא לִילֵד
28 - הָרִי זֶה יוֹצִיא²⁴ וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, אוֹ יֵשֵׁא אִשָּׁה הָרְאוּיָה
29 לִילֵד. וְאִם לֹא רָצָה לְהוֹצִיא - פּוֹפִין אוֹתוֹ וּמִפִּין
30 אוֹתוֹ בְּשׁוּט עַד שִׁוְצִיא²⁵. וְאִם אָמַר: אֵינִי בּוֹעֵלָה,
31 וְהִרְנִי שׁוֹכֵן עִמָּה בְּפָנֶי עֲדִים כְּדִי שְׁלֹא אֶתְיַחַד עִמָּה
32 - בֵּין שְׁאֻמְרָה הִיא, בֵּין שְׁאֻמֵּר הוּא - אֵין שׁוּמְעִין²⁶,
33 אֲלֹא יוֹצִיא אוֹ יֵשֵׁא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילֵד²⁷.

(22) שם, סא, א: "כהן הדיוט לא ישא איילונית אלא-אם-כן יש לו אשה ובנים", והוא-הדין לישראל, כפירוש הגמרא שם, אלא משמיענו בכהן משום פלוגתא דרבי יהודה שם. (23) כל אלו מפורשים בתוספתא שם פ"ח. (24) שמה לא זכה להבנות ממנה. זכר לדבר, ש"מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען" (בראשית טז, ג) לקח את הגר להבנות ממנה (ולא לקחה קודם לכן - כי אין ישיבת חוץ-לארץ עולה מן המנין. יבמות סד). וכל שילדה לו בן אחד אע"פ שעדיין לא קיים בזה מצות פריה ורביה, אין כופין אותם

1 זֶה מִתֵּר לְהִתְאַחֵר⁹; שֶׁהָעוֹסֵק בְּמְצוּה פִּטְוֹר מִן
2 הַמְצוּה¹⁰, וְכָל שֶׁבֶן בְּתִלְמוּד תּוֹרָה¹¹.

(6) יבמות, שם: שנאמר (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" - "איש דרכו לכבוש [את הארץ], ואין אשה דרכה לכבוש [את הארץ]". (7) משמלאו לו י"ז שנה ונכנס לשנתו ה"ח. וכמו ששינו (אבות פ"ה מכ"א): "בן שמונה-עשרה לחופה". ולדעת ה'מגיד משנה' הנוסחה האמיתית היא הכתובה בקצת ספרים "מבן שמונה-עשרה". (8) קידושין כט, ב: "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו". (9) שם. (10) ברכות יא, א. (11) השקולה כנגד כל המצוות. וראה ה' תלמוד תורה פ"ג ה"ג. ונאף-על-פי שלא פטרו את העוסק בתלמוד תורה ממצוה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחרים (מועד קטן ט). ולא אמרו בזה: "עוסק במצוה פטור מ המצוה". משום שכל עיקר תלמוד תורה הוא "לשמור ולעשות" (וראה 'מאירי' שם עמוד מז) - מצות פריה ורביה אף-על-פי שאי-אפשר לעשותה על ידי אחרים, אינה בכלל זה, שהרי אינה מצוה עוברת ואפשר לקיימה אחר כך. וראה בשיטת רבינו ידידיה, למועד קטן שם עמ' סח].

3 ג. מִי שֶׁחֲשָׁקָה נִפְשׁוֹ בְּתוֹרָה תָּמִיד וְשׁוּגְרָה¹² בָּהּ כִּכָּן
4 עוֹצֵא¹³, וְדָבַק בָּהּ כָּל יָמָיו וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה - אֵין בִּידּוֹ
5 עוֹן. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה יָצֵרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו; אֲכָל אִם
6 יִהְיֶה יָצֵרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו - חֵיב לִשָּׂא אִשָּׁה, וְאִפְלוּ הָיוּ
7 לוֹ בָּנִים, שְׂמָא יָבוֹא לִידֵי הָרָהוּר¹⁴.

(12) עוסק בה תמיד, מלשון הכתוב (משלי ה, יט): "באהבתה תשגה תמיד". ורבי משה הדרשן (הובא ברש"י שם) אומר: שבערבית, שגייה - פירושה עסק. ורבותינו פירשו, לשון משנה כמשמעו, בעבור אהבת התורה הוא שוגג בשאר עסקיו ומסיח דעתו מהם, כמו שאמרו (עירובין נד:): על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון. פעם בא אדם ליטלו ומצא נחש כרוך עליו (רש"י שם). וגם הראב"ד בה' תשובה פ"ה ה"ו פירש כן. (13) שנשא אשה ופירש ממנה (סוטה ד: ויבמות סג:): ואמר לחבריו: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות... ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים". (14) והרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה (יומא כט.).

8 ד. בְּמָה בָּנִים יִהְיוּ לְאִישׁ וְתִתְקַיֵּם מְצוּה זו בִּידּוֹ?
9 זָכָר וְנִקְבָּה¹⁵. שְׁנֵאֵמַר: זָכָר וְנִקְבָּה בְּרָאִם. הָיָה הֵבֶן
10 סָרִיס, אוֹ שֶׁהִתְּהָ הֶבֶת אִילֻנִית - לֹא קִיִּם מְצוּה
11 ע"י אחרים". (14) והרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה (יומא כט.).

(15) יבמות סא, ב. (16) יבמות סב, ב. וירושלמי' שם פ"ו ה"ו), שהרי אלו אינם ראויים להוליד, והכתוב אומר (ישעיה מה, יח): "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ליישב העולם. סריס ואילונית - מפורשים לעיל פ"ב ה"ז, והלכות יבי"ג.

12 ה. נולדו לו ומתו והניחו בנים - הָרִי זֶה קִיִּם מְצוּת

כתובה, כמבואר לעיל ה"ז. או אפילו גם הוא לא קיים המצוה, אלא שהוא טוען: אשא אשה אחרת עליה, ואינו רוצה לגרשה. והיא תובעת גירושין ('מעשה רוקח'). (42) ולפיכך לא ילדה ממנו. ואף-על-פי שפעם הוליד בנים מאשה אחרת (כנ"ל בהערה הקודמת) - שוב נתקלקל ואינו מוליד. (43) שיחזיקו בה לעת זקנתה, וביום מותה יטפלו בקבורתה. (44) שם סה, ב וב'אלפסי' (שם). וכתב הר"ן שם, אם ילדה בן אחד ואפילו בת אחת, אינה יכולה לטעון עוד: רוצה אני בבן או בבן ובת, ואין כופין אותו להוציא.

י"א. הלך בסחורה⁴⁵ בתוך עשר שנים, או שהיה²² הפעל חולה, או שהיתה היא חולה⁴⁶, או שהיו²³ חבושין בבית האסורין⁴⁷ - אין עולה להן אותו זמן²⁴ מן המניין⁴⁸.

(45) 'ירושלמי' יבמות פ"ו, ה"ו. (46) ואפילו לא מנעם החולי מחיי אישות. (47) ואפילו שימשו מיטותיהם בבית האסורים. (48) של עשר שנים (יבמות סד). ופירש הרא"ש שם: שאנו תולים כי העוון שגרם להם לחלות או להחבש בבית האסורים, מנעם גם-כן מלהוליד, כמו שמצאנו באברהם אבינו שבעוון שיצא מארץ ישראל לחוצה-לארץ, נענש ולא הוליד, ולא מנו לו את ישיבתו בחוץ-לארץ.

יב. הפילה - מונה⁴⁹ מיום שהפילה⁵⁰. אם הפילה²⁶ וחזרה והפילה שלש פעמים - החזקה לנפלים²⁷, ושם לא זכה להבנות ממנה, ויוציא ויתן כתובה⁵¹.

(49) עשר שנים. (50) יבמות, שם. (51) אפילו בתוך עשר שנים (יבמות סה:).

יג. הוא אומר: הפילה בתוך עשר, כדי שיששה²⁹ עמה⁵², והיא אומרת: לא הפלתי⁵³ - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה בעקרו⁵⁴. הוא אומר: הפילה³¹ שנים⁵⁵, והיא אומרת: הפלתי שלשה⁵⁶ - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה במפלת, ויוציא ויתן כתובה³³. ובכל זה משביעה שבועת הסת⁵⁷ שלא הפילה או שהפילה שלשה, שבטענה זו יתחייב לתן כתובה⁵⁸.

(52) כשאנו באים לכופו להוציא - הוא טוען שעדיין לא הגיע הזמן, הואיל ומונים לה מיום שהפילה. (53) ואין כאן חשש שמא נתנה עיניה באחר, שהרי היא לא תבעה להתגרש, ורק כשכפו אותו לגרשה וטען שהפילה, אמרה היא שלא הפילה. (54) שם, סה, ב. ויוציא ויתן כתובה. (55) ולא אוציא. (56) והיא לא תבעה להתגרש כדלעיל (ר"ן שם). (57) מפורש לעיל פ"ב הכ"א. (58) והרי הוא מכחישה וטוען נגדה טענת ודאי שאינו חייב להוציאה, וממילא אינו חייב ליתן כתובתה, והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חברו, וטוען הלוה: "קבעת לי זמן", שנשבע המלוה שבועת היסט ונוטל, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ז ('כסף משנה'). ולעיל ה"ט כתב רבינו: "ויש לו להחרים סתם", ולא כתב "להשביע" - כי שם אינו טוען טענת ודאי, שהרי אינו מרגיש ואין נשבעין שבועת היסט על טענת ספק ('מגיד משנה').

להתגרש, שהרי בפירוש אמרה משנתנו (יבמות סד). "ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה" (ר"ן שם בשם הרשב"א). (25) כתובות עז, א. כדי שיקיים מצות פריה ורביה. (26) ובכת"י התימנים: "אין שומעין להן". (27) כתובות, שם. כי על עוד שלא יגרשה, אולי לא תתירצה אשה שניה להנשא לו, אבל אם נשא שניה אינו חייב להוציא את הראשונה.

ח. שהיתה עשר שנים ולא ילדה, והרי היא יורה¹ כחץ²⁸ שכבת זרע²⁹ - חזקת החלי ממנה³⁰, ותצא² שלא בכתבה. ויש לה תוספת. לא תהיה זו פחותה³ מאילונית שלא הכיר בה³¹, שיש לה תוספת, כמו שיתבאר³². ואם אינו יורה כחץ³³ - חזקת החלי ממנה³⁴ בלבד³⁴, ויוציא ויתן הכתבה כלה, עקר ותוספת³⁵.

(28) ובכת"י התימנים: "שכבת זרע כחץ". (29) וראוי להוליד. (30) הואיל ואינה מכחישתו. (31) כשנשאה. (32) לקמן פכ"ד ה"ב-ג. "ולמה אין להם עיקר (כתובה) ויש להם תוספת? העיקר, שהוא תקנת חכמים. . . הואיל ולא הכיר בה אין לה. אבל תוספות שהוא חייב עצמו בה, כל זמן שתירצה ותעמוד לפניו (לשמשו) הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנית לו הנאתה. . . אבל התורה אסרה עליו, ומה היא יכולה לעשות?". ורש"י בכתובות קא, א אומר: "תוספת - מתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה". (33) "כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ - אינו מזרעת" (חגיגה טו.). (34) הואיל ומודה או שותק לטענת האשה. (35) יבמות סה, א.

ט. הוא אומר: ממנה נמנע הולדה³⁶, והיא אומרת: ממנו נמנע, מפני שאינו יורה כחץ - נאמנת³⁷. ויש⁸ לו להחרים סתם³⁸ על מי שטוענת דבר שאינה יודעת בו בודאי, ואחר כך יתן כתובה. ואם אמרה: איני יודעת אם ממני אם ממנו - אין לה עקר כתבה¹¹, כמו שאמרנו³⁹. העמד קמון בחזקת בעליו, עד שתטען בודאי שאינו יורה כחץ. ולמה נאמנת היא בטענה זו? מפני שהיא מרגשת אם יורה כחץ אם לא יורה כחץ, והוא אינו מרגיש⁴⁰.

(36) דין זה עוסק ג"כ בשהתה עשר שנים ולא ילדה, והוא טוען שממנה נמנע הולדה כדי להפסידה כתובתה. (37) כמבואר בסמוך. (38) מפורש לעיל פ"י, ה"י. (39) לעיל ה"ח. ותוספת יש לה, כמבואר שם. (40) יבמות סה, א.

י. האשה שבאה לתבע מפעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני שלא ילדה⁴¹, והיא אומרת שאינו יורה¹⁶ כחץ⁴² - שומעין לה. אף-על-פי שאינה מצוה על פריה ורביה, צריכה היא לבנים לזנותה⁴³. וכופין אותו להוציא⁴⁴, ויתן עקר כתבה בלבד; שלא כתב²⁰ לה התוספת על מנת שתצא לזונה ותטל²¹.

(41) והוא כבר קיים מצות פריה ורביה מאשה אחרת, שאם לא כן - מה לנו ולטענתה, הרי כופין אותו להוציא וליתן

להבין, הרי הלשון בגמרא סנהדרין הוא "כל המקיים נפש אחת מישראל", ואמנם כאן מדובר על הולדה ואין מתאים הלשון "מקיים נפש", מכל-מקום היה לו לכתוב לכאורה כל המוליד, כיון שמדובר על הולדה חדשה.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "בבוקר זרע את זרעך כו" מובאים שני פרטים. א: "כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה". ב: "ואם שניהם כאחד טובים".

וסבר הרמב"ם שהטעם הראשון אינו להלכה, כי כל ישראל בחזקת כשרות, ובוודאי יהיו שניהם טובים. ולאיך אם יש מקום לחשש "אי זה יכשר הזה או זה" הרי אין לדבר סוף, ויהיה עליו לשאת כמה נשים כדי שילד כמה בנים, שאולי יהיה האחד מהם כשר, ובפרט שעניין זה נוגע גם לאשה

שאם אינה צדקנית יגרום הדבר לחסרון גם אצל הבן. לכן סובר הרמב"ם שהטעם הנוגע להלכה הוא "שניהם כאחד טובים", ומכיון שאין זה מצד החשש אי זה יכשר אלא רק להוסיף בטוב, אין זו סיבה מספקת לישא אישה על אשתו שאז נעשית כל אחת צרה לחברתה.

לכן גם לא הביא הרמב"ם את הפסוק שבגמרא "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים" כיון שסובר שהחלק הראשון שבפסוק - "אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה" - אינו להלכה.

לכן גם כתב הלשון "כל המוסיף" ולא כל המוליד וכד', כי כיון ש"שניהם כאחד טובים" הרי בזה עניין של הוספה על הטוב.

ומכאן נבוא להבין גם מדוע הביא הרמב"ם טעם חדש "שכל המוסיף נפש מישראל כאילו בנה עולם", כי הטעם לציווי ההוספה הוא כאמור "ואם שניהם טובים", ועתה מפרש ומסביר את גודל העילוי של הוספת נפש בישראל, שעניינו "בנה עולם", היינו לא רק הוספה סתם אלא בנין חדש של עולם מלא.

ועדיין צריך להבין, אם לא מדובר על הוספה גרידא כ"אם על עולם חדש, מדוע נקט הלשון "בנה עולם" ולא "ברא" או "יצר עולם".

והביאור: הגם שהוספת נפש אחת היא יצירת עולם חדש, מכל-מקום בנוגע לאדם כי עיקר מציאות הגוף באה מהקב"ה, ובוודאי הנשמה שנותן בו הקב"ה, ואעפ"כ מתאים הלשון "בנה עולם" שהרי סוף-סוף נעשה הדבר על-ידי פעולתו, ועל-דרך שמצינו בנוגע לבנין בית כפשוטו שהמציב את דלתות הבית לאחר ששנבה נקרא כל הבנין על שמו.

ובפנימיות העניינים, ישנו גם "פרו ורבו" ברוחניות, ו"כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"

יד. נְשֵׂאת לְרֵאשׁוֹן וְשֶׁהָתָה עִמּוֹ עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יִלְדָה וְהוֹצִיָאָה - מִתֵּרֶת לְהַנְשֵׂא לְשָׁנִי⁵⁹. שֶׁהָתָה עִם הַשְּׁנִי עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יִלְדָה - לֹא תִנְשֵׂא לְשָׁלִישִׁי⁶⁰. וְאִם נִשְׂאת לְשָׁלִישִׁי - תִּצָּא⁶¹ שְׁלֹא בְּכִתְבָּהּ⁶², אֲלֵא אִם בֶּן יֵשׁ לָהּ אִשָּׁה אַחֶרֶת אוּ שְׂקִימִים מִצְּוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה⁶³.

(59) שעדיין לא הוחזקה זו עקרה, כי שמה הראשון לא זכה להבנות ממנה (יבמות סד.). (60) שכבר הוחזקה עקרה. (61) לאלתר. (62) ודוקא שלא הכיר בה כשנשאה, אבל אם הכיר בה כשנשאה - לא תהא זו פחותה מאילונית שהכיר בה שיש לה כתובה מפני שרצה לזווק בנכסיו, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א ('מגיד משנה'). (63) יבמות סה, א.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין וְאָמְרָה: בְּעָלִי אֵינִי יָכוֹל לְשִׁמֵּשׂ פְּדָרְךָ כֹּל הָאַרְצִי⁶⁴ שְׁמוֹשׁ שְׁמוּלִיד, אוּ⁶⁵ שְׂאִינוּ יוֹרָה כְּחֵץ - יַעֲשֵׂה הַדִּינִין פְּשָׁרָה⁶⁶. וְאוֹמְרִים לָהּ: רְאוּי לִיךְ שֶׁתִּנְהַגִּי עִם בְּעָלֶיךָ עַד שֶׁתִּשְׁהִי עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא תוֹלִידִי, וְאַחֲרֵי כֵן תִּתְּבַעֲי⁶⁷. וּמַגְלִגְלִין⁶⁸ עִמָּה בְּדָבָר זֶה. וְאִין כּוֹפִין אוֹתָהּ לֵישֵׁב, וְלֹא דִינִין אוֹתָהּ כְּדִין הַמּוֹרְדֶּת⁶⁹, אֲלֵא מְאַרְיִכִּין בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁיַּעֲשֵׂהוּ פְּשָׁרָה⁷⁰.

(64) שאין לו גבורת אנשים, והיא רוצה להתגרש מיד. (65) בנוסח כת"י קדום שהובא ב'כנסת הגדולה' וב'מעשה רוקח' חסירה תיבת "או", ולפ"ז אין כאן אלא טענה אחת. (66) פיצוי על-ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פורשים, לא חם ולא קר (רבינו בפירושו למשנה, כתובות פ"י, מ"ו.). (67) גט. (68) מטפלים ומתעסקים. (69) השנוי לעיל פ"ד, ה"ח. (70) נדרים צ, ב במשנה: "השמים בנין לבינך (שאינו יורה כחץ - גמרא שם) יעשו דרך בקשה". וכל זה כשהוא מכחיש, אבל אם הבעל מודה שאין לו גבורת אנשים - יתן גט וכתובה מיד ('תוספות' יבמות סה: דיבור-המתחיל: "כי הא").

טז. אַף-עַל-פִּי שְׂקִימִים אָדָם מִצְּוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, הֲרִי הוּא מְצֻנָה מְדַבְּרִי סוֹפְרִים שְׁלֹא יִבְטֹל מִלְפָּנֶיךָ וְלִרְבוֹת כֹּל זָמַן שִׁישׁ בּוֹ כַּחַ⁷¹; שְׁכָל הַמוֹסִיף נֶפֶשׁ אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל - כְּאִלוֹ בְּנֵה עוֹלָם⁷². וְכֵן מִצְּוֹת חֻקִּים הֵיא, שְׁלֹא יֵשֵׁב אָדָם בְּלֹא אִשָּׁה⁷³, שְׁלֹא יָבֹא לִידֵי הִרְהוּר⁷⁴; וְלֹא תִשָּׁב אִשָּׁה בְּלֹא אִישׁ, שְׁלֹא תִחַשְׁדּוּ⁷⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אע"פ שקיים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מפריה ורביה, שכל המוסיף נפש אחת מישראל כאילו בנה עולם מלא.

וצריך להבין, הרי המקור לדין זה הוא בגמרא יבמות, שם למד רבי יהושע דין זה מהפסוק "בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך", ומדוע כתב הרמב"ם טעם חדש. ועוד צריך

(82) יומא מז, א: "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". ובירושלמי מגילה פ"א ה"י, אמרו (תהלים מה, יד): "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב". (83) "תחילת קלות ראש בנשים - פתח לניאוף" (דרך ארץ זוטא פ"ג). (84) נדרים כ, ב: "בני חצופה". (85) עירובין ק, ב: "והוא ימשול בכ" - מלמד שהאשה תובעת בלב... זוהי מידה טובה בנשים. (86) המונעת כדי לצערו נקראת מורדת. (87) דברים המראים שיש שם עבירה, אלא שאין שם עדות ברורה על זנותה, ראה לקמן פכ"ד, הט"ו. (88) חולין מד, ב: "ראבות דרבי נתן פ"ב).

יט. וכן צו חכמים⁸⁹, שיהא אדם מכבד את אשתו⁹⁰ יותר מגופו, ואזהבה בגופו. ואם יש לו קמזון, מרבה בטובתה כפי קמזונו. ולא יטיל עליה אימה יתרה⁹¹. ויהיה דבורו עמה בנחת. ולא יהיה עצב ולא רגז⁹².

(89) יבמות סב, ב. (90) במלבושים ובתכשיטים, כי זלזול האשה קשה יותר מזלזול האיש (רש"י שם). (91) גיטין ו, ב: "שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה, והפילה כמה רכבות מישראל". (92) בבא מציעא נט, א: "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (אונאת דברים לצערה, רש"י) שמתוך שדמענה מצויה, אונאתה קרובה" - פורענות אונאתה ממחרת לכוא (רש"י).

כ. וכן צו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה יותר מדאי, ויהיה עליה מורא קמזונה⁹³, ותעשה כל מעשיה על פיו⁹⁴. ויהיה בעיניה כמו שר או מלך⁹⁵, מהלכת בתאות לבו ומרחקת כל מה שישנא⁹⁶. וזה דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים והטהורים בזווגן. ובדרכים אלו יהיה ישובן נאה ומשבח.

(93) [בקיודשין לא, א אמרו: "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" - הרי השווה האם לבן. ואם כן, כשם שהבן חייב בכבוד אביו ובמוראו, כן גם האם (=האשה) חייבת בשניהם]. (94) "וכי מה טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה? אמרו, אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה - מכאן אמרו: אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא רוצה רצון בעלה" (תנא דבי אליהו) סוף פרק יא, וביתר דיוק ב"לקוט שמעוני" שופטים ד, סוף אות מב). (95) מגילה יב, ב: "אפילו קרח בביתו, פקיד ונגיד הוא". מקביל שם לפסוק (אסתר א, כב): "להיות כל איש שורר בביתו". (96) וחילופיהן באשה רעה. ראה יבמות סג, א שאשתו של רב מצערתי; כשאמר לה עשי לי תבשיל עדשים - עשתה לו קטנית, קטנית - עשתה לו עדשים.

פרק נשע עשירי

(1) ביאר בו רבינו מה הם כתובה, נדוניא, נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, פרעון כתובתה והשבועה. מזון הבנות, תקנת הגאונים שתגבה כתובה ממטלטלין, קודם שתשבוע וכיצד משיעין אותה, ייחד לה קרקע בכתובתה, הפוגמת כתובתה, הנפרעת שלא בפניו או הפוחתת כתובתה, מקום שאין כותבין כתובה, עד מתי גובה כתובתה, היא אומרת

וגם כאשר יהודי עוסק כל היום כולו בהשפעה על הזולת, וכשמגיע הערב רוצה לנוח מעבודתו, אזי אומרים לו "ולערב אל תנח ירך".

(על"פ "חין מלכות" ספר נשים סימן י)

(71) ביבמות סב, ב למדו כן ממה שנאמר (קהלת יא, ו): "בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ירך". (72) כעין זה בסנהדרין לו, א: "כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא". וביבמות סג, ב: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות". (73) שם, סא, ב. משום שנאמר (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו". (74) יבמות סג, א: "דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". (75) ראה בבא מציעא עא, א. אבל מצד הדין מותר לה לשבת בלא איש (הל' איסורי ביאה פכ"א, הכ"ו).

יז. וחובה על כל איש לקנאת⁷⁶ לאשתו. אמרו חכמים: אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן נכנסה בו רוח סגרה⁷⁷. ולא יקנא לה ביותר מדאי⁷⁸. ולא יאנס אותה ויבעל בעל כרחיה⁷⁹, אלא בדעתה ומתוך שיתחה⁸⁰ ושמתחה⁸¹.

(76) להתורות בה שלא להתנהג בפריצות. והכתוב אומר (במדבר ה, יד): "וקנא את אשתו", ואמרו חכמינו (סוטה ג): "אין קינוי אלא לשון התראה". ורבינו בפירוש המשנה, סוטה פ"א מ"א, אומר: הקינוי - היא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד. וב'סופות יו"ט' שם, מפרש: קינוי - לשון כעס שמכעיסה ומקניטה, כמו: (דברים לב, כא): "הם קנאוני בלא אל", וכן (משלי ו, לד): "כי קנאה חמת-גבר". (77) סוטה ג, א. ששונא את הפרוצות (רש"י שם). (78) ראה דברים נכוחים בזה הל' סוטה פ"ד, ה"ח. ושם הלכה יט, כותב רבינו: "אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, אלא בינו לבניה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול". (79) עירובין ק, ב: "כל הכופה אשתו לדבר מצוה, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, שנאמר (משלי יט, ב): וגם בלא דעת נפש לא טוב". - "לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים" (רש"י שם). (80) חגיגה ה, ב. (81) פסחים עב, ב: "חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה". והשווה הל' דעות פ"ה ה"ד, והל' איסורי ביאה פכ"א ה"ב, וראה נדרים כ: "אלו בני תשע מדות... בני מריבה", שמשמש במריבה (רש"י). והר"ן שם מפרש: אע"פ שאינו שונאה אלא שהיתה מריבה ביניהם לפי שעה.

יח. וכן צו חכמים על האשה, שתהיה צנועה בתוך ביתה⁸², ולא תרבה שחוק וקלות ראש בפני בעלה⁸³. ולא תתבע תשמיש המטה בפניה⁸⁴, ולא תהיה מדברת בעסק זה. ולא תמנע מבעלה כדי לצער⁸⁵ עד שיסוף באהבתה, אלא נשמעת לו בכל עת שירצה. ותזהר מקרוביו ובני ביתו, כדי שלא יעבר עליו רוח קנאה. ותתרחק מן הפעור⁸⁷ ומן הדומה לפעור⁸⁸.

בלאות". וכן בסוגיא דמורדת (כתובות סג:) חילקו בין כתובה לנכסי נדוניאה (מגיד-משנה). וראה במוספנו 'תשובת רבינו'.

- ג. כָּבֵד הוֹדְעָנוּ¹⁶, שְׁחַכְמִים תִּקְנוּ כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה, וְדִין
הַתּוֹסֵפֶת כְּדִין הָעֶקֶר¹⁷. וְלֹא תִקְנוּ לְגִבּוֹתָהּ כָּל זְמַן
שֶׁתִּרְצֶה, אֲלֵא הִרִי הִיא כָּחוּב שִׁישׁ¹⁸ לוֹ זְמַן, וְאִין
הַכְּתֻבָּה נִגְבֶּית אֲלֵא לְאַחֵר מִיתַת הַבַּעַל אוֹ אִם
גִּרְשָׁהּ¹⁹. וְכֵן הַתְּקִינוּ, שְׁאִם הָיָה לַבַּעַל שְׂדוֹת טוֹבוֹת
וְרֵעוֹת וּבִינּוֹנוֹת, וּבָאָה הָאִשָּׁה לְגִבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִמֶּנּוּ,
שֶׁלֹּא תִגָּבֶה אֲלֵא מִן הָרָעָה שֶׁבְּנִכְסֵיוֹ²⁰, וְהִיא
הַנִּקְרָאת זְבוּרִית²¹.

(16) לעיל פ"י ה"ז. (17) לרוב הדברים (פרט למקומות שנאמר בהם מפורש שיש חילוק בין עיקר לתוספת. ראה לעיל פט"ו ה"ח, ולקמן פכ"ד ה"ב וה"ה). וכן מפורש בכתובות נד, ב ש"תנאי כתובה (=היינו התוספת) ככתובה". (18) ובכתי" התימנים: "שקבוע". (19) כתובות פא, א: "לא ניתנה כתובה לגבות מחיים". (20) גיטין מז, ב. ואין לחוש שתימנע משום כך להנשא, כי "יותר ממה שאיש רוצה לישא - האשה רוצה להנשא" (שם נ.). וב'תוספות יו"ט' שם מפרש: כי חשו חכמים שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובתה, לפיכך דינה בזיבורית. (21) מילה ערבית, ופירושה: שדה מלאה אבנים ('ערוך השלם'). והרמ"א בהגהותיו לשו"ע חו"מ סי' קא ס"ה, אומר "זיבורית - החלק הגרוע שבקרקע, מלשון זבורא (דבורה) שהוא מין מבעלי-חיים העוקצים". אבל הנדוניא הרי היא ככל חוב, ונגבית מן הבינונית.

- ד. וְכֵן הַתְּקִינוּ, שֶׁשֶּׁשֶּׁתְּבוֹא לְגִבּוֹת כְּתֻבָּתָה אַחֵר מוֹתוֹ
- לֹא תִגָּבֶה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ²² שֶׁלֹּא הֵנִיחַ
אֲצִלָּהּ כְּלוּם, וְלֹא מָכְרָה לוֹ כְּתֻבָּתָהּ, וְלֹא מָחָלָה
אוֹתָהּ. וְשָׁמִין לָהּ כָּל מָה שֶׁעָלֶיהָ²³, וּפְזוּחִתִּין אוֹתוֹ
מִכְּתֻבָּתָהּ²⁴. אֲבָל אִם גִּרְשָׁהּ לְרִצּוֹנוֹ - גּוֹבָה בְּלֹא
שְׁבוּעָה²⁵, וְאִין שָׁמִין כְּסוּת שֶׁעָלֶיהָ; שֶׁהִרִי לְקַחַן לָהּ
זִקְתָּהּ בָּהֶן, וְהוּא רוֹצֶה לְהוֹצִיאָהּ, לֹא הִיא²⁶.

(22) "הנשבע אוהו ספר-תורה בזרועו, והוא עומד ונשבע בשם או בכינויו" (לשון רבינו הל' שבועות פ"א ה"ח). כי כלל הוא: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" (כתובות פז.). והוא הדין לנדוניא שאינה נגבית מן היתומים אלא בשבועה, כדין כל חוב, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ד ה"א. וכתב רבנו יצחק אלפסי בהלכותיו לכתובות שם, ששבועה זו היא בנקיטת חפץ. (23) הבגדים שעל גופה שקנה לה בחייו. (24) כתובות נד, א. כי לא הקנה לה דברים אלו על דעת שתקחם ותלך ממנו. (25) שהרי יודע הוא אם מכרה או מחלה לו כתובתה. ואם הוא אינו טוען כלום, מי יטען לו? אולם, אם טען: "תשבוע לי על טענתי" - דינו מפורש לקמן הי"ט. (26) ולפיכך אין שמין כסות שעל גופה (ר"ף בהלכותיו סוף פ"ד דכתובות). אולם, כל אלה שכופים אותם להוציא (ראה כתובות עז. ולעיל פט"ו, ה"ז) - שמין כל מה שעליה, הואיל ואינו מגרשה לרצונו (מגיד-משנה).

בתולה נשאתי והיורשים אומרים בעולה, אם נאמן הקטן להעיד בגודלו, כתובה בלי גט או איפכא, שני גיטין ושתי כתובות.

- א. הַנִּכְסִים שֶׁמִּכְנָסָה הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ - בֵּין קֶרְקַע,
בֵּין מְטָלְטְלִין², בֵּין עֲבָדִים - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן נִכְתָּבִין
בְּשֹׁטֵר הַכְּתֻבָּה, אִין נִקְרְאִין כְּתֻבָּה, אֲלֵא נְדוּנִיָּא³
שָׁמִם. וְאִם קָבַל הַבַּעַל אַחֲרֵית הַנְּדוּנִיָּא עָלָיו
וְנִעֲשִׂית בְּרִשּׁוֹתוֹ - אִם פְּחָתָהּ⁴ פְּחָתָהּ לֹא⁵, וְאִם
הוֹתִירָהּ⁶ הוֹתִירָהּ לֹא⁷ - הִרִי זֹו נִקְרָאת נְכָסִי צֵאן
בְּרִזְלָה⁸. וְאִם לֹא קָבַל אַחֲרֵית הַנְּדוּנִיָּא עָלָיו, אֲלֵא
הִרִי הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאִשָּׁה - אִם פְּחָתָהּ⁹ פְּחָתָהּ לֹא¹⁰,
וְאִם הוֹתִירָהּ הוֹתִירָהּ לֹא - הִרִי זֹו נִקְרָאת נְכָסִי
מְלוג¹⁰.

(2) חפצים שאפשר לטלטלם ולהעבירם ממקום למקום, 'נכסי דנייד', בניגוד לקרקעות שהם: 'נכסי דלא נייד'. (3) מלשון הפסוק (יחזקאל טז, לג): "ואת נתת את נדניך". (4) תפסד או תזל. (5) לחובתו, והוא אחראי לשלם לה כשיגרשנה את כל התמורה כפי שהוערכה בשטר הכתובה. (6) השביחה, הוקרה. (7) לזכותו, ואינו מחזיר לה את השבח. (8) יבמות פ"ז, מ"א. שהקין קיימת ככרזל, שאפילו כלתה או נגבה כולה - חייב לשלם, ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך, והיה הרועה חייב באחריותו כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקרא הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותם: "נכסי צאן ברזל" ('ברטנורא' שם). (9) או נגבה. (10) אמרו ב'בראשית רבה' פמ"ה (וכן ב'ירושלמי' יבמות פ"ז, ה"א): "מהו עבדי מלוג? כמו שאתה אומר: מלוג מלוג". כענין מליגת (מריטת) הראש, שתולשים השיער ועוזבים הראש, כך הבעל אוכל הפירות ומניח הקרן ואין לו רשות בה ('הערוך' ערך מלוג).

- ב. וְכֵן כָּל נְכָסִים שִׁישׁ לְאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה אוֹתָן
לְבַעְלָהּ וְלֹא כְּתָבוּ אוֹתָן בְּכְתֻבָּתָהּ¹¹, אֲלֵא נִשְׁאָרוֹ
לְעִצְמָהּ, אוֹ נָפְלוּ לָהּ בִּירְשָׁה אַחֵר שְׁנִתְאַרְסָה, או
נָתַנוּ לָהּ בְּמִתְנָה - הִפֵּל נִקְרְאִין נְכָסִי מְלוג, שֶׁכָּפֶל
בְּרִשּׁוֹתָהּ¹² הֵן. וְאִין נִקְרְאִין כְּתֻבָּה אֲלֵא עֶקֶר כְּתֻבָּה,
שֶׁהוּא מֵאָה¹³ אוֹ מֵאֲתִים¹⁴, עִם הַתּוֹסֵפֶת¹⁵ בְּלִבָּד.

(11) בשעת האירוסין לא רשמו אותן בשטר הכתובה. (12) ואין לבעל רשות לכולתם או למכרם כִּי-אם לאכול פירותיהם בלבד, כפי שיתבאר לקמן פכ"ב ה"ז. (13) זוז - לאלמנה. (14) זוז - לבתולה. (15) שהוא מוסיף לה משלו (למעלה פ"י ה"ז), וראה להלן הערה טז. וסובר רבינו שאין לנדוניא דין כתובה, כדין כל חוב שבין מלוה ולוה. כי מה שתיקנו חכמים לתת לאשה כסף שלא הכניסה לבעלה, זהו ראוי להקרא כתובה. אבל מה שהאשה הכניסה משלה, זה עדיף מ'כתובה' ודינו כשאר חוב בעולם. והמקור לדעת רבינו הוא מהמשנה (כתובות פ:): "מתה, מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה?" (הם נכסי מלוג - רש"י שם). וכן (שם ק:): "אין להם כתובה. . . ולא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהכתובה היא מדרבנן, הקילו בה שיפוע פעם לפי מקום הנישואין ופעם לפי מקום הגירושין, וכוונתנו בכל זה להקל עליו הפרעון" (פירוש המשנה לרבינו, שם). וכל זה כשיש בשווי המטבע כדי מאתיים ומנה שתיקנו לה חכמים, שהם חמשה ועשרים דינר של כסף טהור, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח. אבל פחות מזה אין הוא יכול לפרוע, שהרי אין פוחתין לבתולה ממאתיים. . . וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות (שם, ה"ט). (34) ובלבד שלא יהיה בו פחות משיעור החכמים, מאתיים ומנה כדלעיל. (35) פ"ד, ה"א. ודין הנדוניא כדין החוב, שהולכים בו אחרי מקום כתיבת השטר, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ז, ה"ט.

ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות³⁶, שתהיה האשה גובה כתבתה אחרי מות בעלה אף מן המטלטלין³⁷, פדרף שהתקינו³⁸ לבעל חוב לגבות מן המטלטלין³⁹. ופשוטה תקנה זו ברב ישראל⁴⁰. וכן שאר תנאי כתבה⁴¹ - כלן פתחה הן, וישנן במטלטלין בפסקה⁴². חוץ מכתבת בניה דכרין⁴², שלא מצאנו מנהג ירשתן פשוט⁴³ בכל הישיבות⁴⁴. לפיכך אני אומר: מעמידין אותה על דין הגמרא, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע.

(36) ראה ב'אוצר הגאונים' לכתובות, חלק התשובות עמ' 210 ואילך, ברי"ף לכתובות פ"ו, ב'תוספות' כתובות נא, א. ודף סז, א. ורא"ש פ"ג דקידושין סי' יד. (37) מפני שהרבה אנשים עוסקים בעיקר במסחר מטלטלין בלבד, ואשה סומכת דעתה עליהם. וגם משום שבזמנם כבר היו אנשים שאין להם קרקעות כלל (מגיד-משנה, ורש"י לכתובות סז). וראה בפירוש המשניות לרבינו (בכורות פ"ח מ"ט) שכתב שבכלל תקנה זו שגובה אף מן השבח. ועי' 'בית שמואל' סי' ק סק"ב. (38) הגאונים. (39) של היתומים. שמדין תורה אין הם משועבדים לבעל-חוב (ראה פסחים לא). וכביאור רש"י (ב"מ סז): "בעוד הלוח קיים, אפילו מגלימה שעל כתפו גובה בעל-חוב, שהרי לו הלוח מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח בית-דין ויכנס לביתו ויטול משכנו, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוח, מה לו וליתומים? הרי לא לו ממנו, ואילו ירשו קרקעות, משועבדים הנכסים מחיים, כדין ערב, כי נכסיו של אדם הם ערביו, וכשהלוח לו - עליהם סמך, אבל מטלטלים אין להם דין ערב, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוח להצניעם ולאבדם". ותקנת הגאונים בבעל-חוב, כתבה בפ"ח מהל' נזקי ממון ה"ב. (40) כן כתב רבינו גם בהל' נזקי ממון, שם. וכן הוא ב'תשובות הגאונים' (אוצר הגאונים שם, עמ' 211). (41) מזונות הבנות, רפואתה ועוד (לעיל פ"ב, ה"ב). ראה ברי"ף וב'תוספות' שם. (42) מפורשת לקמן פ"ט, ה"א.ב. בניה דכרין - בנים הזכרים. (43) נפוץ ומקובל. (44) וקצת גאונים ביטלוה ('מאירי' לכתובות נ: עמ' 186, ורא"ש לכתובות פ"ד, סי' כד).

ח. כבר נהגו בכל המקומות שידענו וישמענו²⁸

ה. וכן התקינו, שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן הקרקע²⁷. ואינה גובה משבח ששכחו נכסים לאחר מיתת הבעל²⁸. ואין הבנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבח ששכחו נכסים לאחר מיתתו. ואינה טורפת²⁹ בכתבתה בשבח שהשביח הלוקח³⁰, אף-על-פי שבעל חוב גובה את השבח. ודברים אלו מקלי כתבה הם³¹.

(27) כתובות נא, א. ודף פא, ב. כרבנן דרבי מאיר. ולפי נוסח זה: "שלא תגבה האלמנה", רק אלמנה אינה גובה מפני שמטלטלין של היתומים אינם משועבדים לה, כשם שאינה משועבדים לבעל-חוב אחר (פ"ח מהל' נזקי ממון ה"א). אבל גרושה שגובה כתובתה מהבעל עצמו, גובה היא אפילו מן המטלטלין, כמו בעל-חוב אחר (שם ה"י). וכן נראה מלשון רבינו להלן ה"ז בתקנת הגאונים שתיקנו שתגבה "אחרי מות בעלה" - הרי שבחייו אין צורך לתקנה, וכמו כן בה"ח: "ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין" (מעשה רוקח). אבל הרשב"א בתשובה הביא בדברי רבינו: "התקינו שלא תגבה האשה כתובתה אלא מן הקרקע" - "האשה" משמע בין אלמנה ובין גרושה. וכתב הר"ן (גדרים סה:): שכתובה גרושה בזה מבעל-חוב אחר מפני שאין זמן פרעונה ידוע, ויתכן גם שלא תגבה אותה לעולם (כשתמות לפני בעלה) ולפיכך אינה סומכת אלא על הקרקע. וראה גם להלן הערה כט. (28) בכורות נב, א. אם הנכסים לא היו שוים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה, ואח"כ השביחו - אינה גובה אלא כמה שהיו שוים בשעת מיתת הבעל (רש"י שם). (29) חוטפת, תופסת. (30) שלקח קרקעות מבעלה בחייו שהם משועבדים לכתובתה, כמבואר בסמוך ה"י. (31) בכורות, שם. קל הוא שהקילו חכמים בגביית כתובתה, הואיל ויותר משאיש רוצה לישא - אשה רוצה להנשא, ולא עשתה עמו טובה כ"כ, אבל בעל-חוב עשה טובה ללוה - אין לו לאבד זכויותיו מן השבח ולא מקילים בו (רשב"ם לבבא-בבא קלב:). [ומסתימת לשון רבינו: "ודברים אלו מקולי כתובה", נראה שזה מוסב גם על הדין הראשון, שאינה גובה כתובתה אלא מן הקרקע - הרי שדין כתובה גרוע מדין בעל-חוב אחר, וכדעת הרשב"א למעלה הערה כה].

ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה בכתבתה מן הפחות³² שבמטבעות. כיצד? נשא אשה במקום אחד, וגרשה במקום אחר: אם היו מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגרושין - נותן לה ממעות מקום הגרושין; ואם היו מעות מקום הגרושין טובים ממעות מקום הנשואין - נותן לה ממעות מקום הנשואין³³. במה דברים אמורים? בשהיה בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע, בין בעקר בין בתוספת³⁴ - הרי היא כדין המלוה את חברו מטבע ידוע, שנותן לו במה שהלוהו, כמו שיתבאר בהלכות הלואה³⁵.

(32) בגדלן ובמשקלן. (33) כתובות קי, ב: "מפני

אומר למלוה: "הנחתי לך מקום לגבות הימנו".
(59) כתובות פז, א. (60) רי"ף לכתובות מ"ט. וראה למעלה
ה"ד. (61) שבועות מה, א. ובהל' מלוה ולוה פ"ד, ה"א.
(62) כתובות פב, ב: בראשונה היו כותבים לבתולה מאתיים
(ולא היו משעבדים נכסיהם לאחריות הכתובה). . . ועדיין
כשהיה כועס עליה, אומר לה טלי כתובתך וצאי (לפי
שהיתה מיוחדת לך), עד שבא שמעון בן שטח ותיקן
שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה (ולא ייחד לה
כתובתה במטלטלין, וסומכת על כל נכסיו, שעתה יהיה
קשה עליו להוציא מעות וליתן לה - 'תוספות' שם).

יא. כְּשֶׁמְשַׁבְּעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאֵלְמָנָה
כְּשֶׁתְּבֹא לִגְבוֹת כְּתֻבָּתָהּ - אֵין מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ אֶלָּא
חוּץ לְבֵית דִּין; מִפְּנֵי שְׁבֻעַת דִּינֵין הֵיוּ נִמְנָעִין
מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ, שְׁחֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לֹא תִדְּקֶנָּה עַל
עֲצָמָהּ בְּשִׁבּוּעָהּ.⁶³ וְאִם רָצוּ הַיּוֹמִים לְהַדִּירָהּ -
נִדְרָתָהּ לֶהֱן כָּל מָה שִׁירָצוּהָ,⁶⁴ וּמַדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית
דִּין, וְאַחֲרֵי כֵן נוֹטְלִת כְּתֻבָּתָהּ.

(63) מפני שהיא טורחת לפני היתומים, תורה היתר לעצמה
לישבשע שלא לקחה כלום, בעוד שלקחה דבר מועט, וסוברת
שזה בשכר טרחתה (גיטין לה), והשבועה כשהיא חוץ
לביית-דין היא קלה שאינה בשם או בכינוי אלא בקללת אורור,
ואין עונשה חמור כל כך (ראה רש"י 'תוספות' שם). ושמא
שלשה הדיוטות השביעה חוץ לביית-דין ('מעשה רוקח').
(64) שתאמר לפני בית-דין: "יאסרו עלי מיני מזונות אלו, אם
קיבלתי כלום מכתובתי", ואפילו תעבור על נדרה אין עונשה
חמור כל כך כעונש שבועת שקר ('תוספות' שם).

יב. מִתָּה הָאֵלְמָנָה קִדְּם שֶׁתִּשְׁבַּע - אֵין יוֹרְשִׁיהָ⁶⁵
יִרְשִׁין מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוֹם; שְׂאִין לָהּ כְּתֻבָּה עַד
שֶׁתִּשְׁבַּע.⁶⁶ וְאִם נִשְׁאֲתָה⁶⁷ קִדְּם שֶׁתִּשְׁבַּע - הָרִי זוֹ
נִשְׁבַּעַת אַחֲרֵי הַנִּשְׁוֹאִין, וְנוֹטְלָת כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה;
אֲבָל אֵינָה נִדְרָת וְנוֹטְלָת, שְׂמָא יִפְרֵי לָהּ הַבַּעַל.⁶⁸

(65) בניה מבעל אחר. (66) "ואין אדם מוריש שבועה
לבניו" (שבועות מח). לפי שאין הבנים יכולים להשבע
שבועה זו שנתחייב אביהם (רש"י שם). השווה הל' מלוה
ולוה פ"ז, ה"ג. (67) לבעל שני. (68) והיא סומכת על זה
ונודרת וגובה על שקר (גיטין לה: וברש"י). אבל כשנדרה
לפני נישואיה - אין בעלה השני יכול להפר ש"אין הבעל
מיפר בקודמין" (שם).

יג. יִחַד לָהּ קִרְקַע⁶⁹ בְּכְתֻבָּתָהּ - בֵּין שִׁיחֹד לָהּ
בְּאַרְבַּעַת הַמָּצְרִים⁷⁰, בֵּין בְּמִצְרָא אֶחָד⁷¹ - גֹּבֶה אֶת
כְּתֻבָּתָהּ מִמֶּנָּה בְּלֹא שְׁבֻעָה⁷². וְכֵן אִם כְּתֹב לָהּ
מִטְּלָלִין, וְהֵן עֲצָמָן קִזְמִין - נוֹטְלָת אוֹתָהּ בְּלֹא
שְׁבֻעָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ וְנִלְקַח בָּהֶן מִטְּלָלִין
אַחֲרֵים, וְנוֹדַע שְׂאֵלוֹ הַשְּׁנָיִים מִדְּמֵי הַמִּטְּלָלִין
הָרֵאשׁוֹנִים - נוֹטְלָתָן⁷³ בְּלֹא שְׁבֻעָה⁷⁴.

(69) שכתב לה: "שדה פלונית תהא לכתובתך".
(70) הגבולים. (71) ואין אומרים: מתוך שלא סימן את כל

שְׁמָעָן, שִׁיכְתְּבוּ בְּכְתֻבָּתָהּ: בֵּין מִמְּקַרְקְעֵי בֵּין
מִמִּטְּלָלִים⁴⁵. וְדָבָר זֶה תִּקּוֹן גְּדוֹל הוּא, וְאֲנָשִׁים
גְּדוֹלִים וְנִבְּוִנִים הִנְהִיגוּ דָּבָר זֶה; שֶׁהָרִי זֶה תִּנְאִי
שְׁבָמָמוֹ⁴⁶, וְנִמְצָא הָאֵלְמָנָה גֹּבֶה מִן הַמִּטְּלָלִין
בְּתִנְאִי זֶה, לֹא בְּתִקְנַת אַחֲרֹנִים⁴⁷.

(45) שכתב: "אחריות כתובה זו . . . קיבלתי עלי ועל יורשי
אחרי . . . ועל מה שעתיד אני לקנות מקרקעות
וממטלטלין". ראה נוסח הכתובה לרבינו פ"ד מהל' יבום
הל"ג. וכן הוא ב'אוצר הגאונים' שם. (46) שאפשר
להתנותו אפילו על מה שכתוב בתורה, ראה לעיל פ"ו, ה"ט.
(47) וההבדל בין זה לזה, מתבאר בסמוך ה"ט.

ט. הָרִי שְׂלֹא כְּתֹב⁴⁸ כֶּף בְּשֹׁטֵר הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא נִשְׂא
סָתָם: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּתִקְנָה זוֹ שֶׁל גְּאוֹנִים - גֹּבֶה⁴⁹,
וְאִם לֹא, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּפֵּק לָנוּ הַדָּבָר - מִתְּשַׁבֵּין בְּדָבָר
הָרֵבָה; שְׂאִין כֹּחַ בְּתִקְנַת הַגְּאוֹנִים לְדוֹן בָּהּ אֶף-עַל-
פִּי שְׂלֹא נִתְפָּרְשָׁה, כְּדִין תִּנְאִי כְּתֻבָּה שֶׁהִם תִּקְנַת
הַסִּנְהֶדְרִין⁵⁰ הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁנוֹצִיא בָּהּ⁵¹ מָמוֹן מִן
הַיּוֹרְשִׁים⁵².

(48) "בין ממקרקעי בין ממטלטלי". (49) שכיון שידע
בתקנה זו - שעבד לה כל נכסיו, אפילו המטלטלין שישארו
לאחר מותו. (50) ובהם אנו אומרים: אע"פ שלא נכתבו
בשטר הכתובה - כאילו נכתבו, שזהו תנאי בית-דין
(כתובות נא, ו לעיל פ"ב, ה"ה). (51) בכח תקנת הגאונים.
(52) כשלא ידע בתקנה זו, וגם לא כתב כן בשטר הכתובה.
וזהו ה"תיקון הגדול" שהזכיר רבינו בהלכה ח', שתגבה
מכח ה'תנאי' לא מכח 'תקנת האחרונים'. והשווה דברי
רבינו הל' מלוה ולוה פ"א, ה"א: "אבל במערב היו
כותבים בשטרי חובות שיש לגבות מן הקרקע ומן
המטלטלין, בין בחייו בין אחר מותו, ונמצא גובה על תנאי
זה יותר מן התקנה . . . שמא לא ידע הלוח בתקנה זו,
ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת
האחרונים לחייב בה יתומים".

י. וְעוֹד תִּקְנוּ חֻכְמִים, שִׁיְהִי כָּל נִכְסֵי הַבַּעַל אַחֲרָאִין
וְעִרְבָאִין⁵³ לְכְתֻבָּתָהּ. אֶפְלוּ כְּתֻבָּתָהּ מִנָּה⁵⁴, וְיֵשׁ לוֹ
קִרְקַע בְּאַלְפִים זָהוּבִים - הַכֹּל תַּחַת שְׁעָבוֹד⁵⁵
הַכְּתֻבָּה. וְכָל שִׁימְכֹר אַחֲרֵי הַנִּשְׁוֹאִין מִנְכָּסִיו, אֶף-עַל-
פִּי שֶׁמִּמְכְּרוּ קָיָם וְיֵשׁ לוֹ⁵⁶ לְמַכּוֹר כָּל נִכְסָיו אִם יִרְצֶה
- יֵשׁ לָהּ לְטָרְף⁵⁷ אוֹתָהּ בְּכְתֻבָּתָהּ כְּשִׁנְגֶרְשָׁנָה אוֹ
כְּשִׁימּוֹת, אִם לֹא תִמְצָא נִכְסִים בְּגִי חוּרִין⁵⁸.
וּכְשֶׁתִּטְרֹף - לֹא תִטְרֹף אֶלָּא בְּשִׁבּוּעָה⁵⁹ בְּנִקִּיטָה
חֲפִיץ⁶⁰, כְּדִין כָּל בַּעֲלֵי חֻבוֹתָיו⁶¹. וְתִקְנָה זוֹ, כְּדִי שְׂלֹא
תִהְיֶה כְּתֻבָּה קִלָּה בְּעֵינֵינוּ⁶².

(53) ערבים. (54) מאה זוז. (55) משכון. (56) ויכול.
(57) לקחת בחזקה. (58) שלא נמכרו למישהו, בניגוד
לנכסים שנמכרו ללקוח, הנקראים: "נכסים משועבדים". וכן
מצינו במשנה (גיטין פ"ה, מ"ב): "אין נפרעים מנכסים
משועבדים מקום שיש נכסים בני חורין", שהרי הלוקח

18 יז. הפוחתת פתחתה - נפרעת שלא בשבועה. כיצד?
19 הוציאה שטר כתבה באלף וזו, הוא אומר: נתקבלת
20 הכל, והיא אומרת: לא נתקבלתי כלום, ואין לי
21 אלא חמש מאות וזו; וזה שכתב לי אלף, אמנה⁸³
22 היתה ביני לבינו - הרי זו נפרעת שלא בשבועה⁸⁴.
23 אבל אם אמרה: אין בשטר כתבתי אלא חמש מאות
24 - אינה נפרעת בשטר זה שיש בו אלף וזו כלום,
25 שהרי בטלה אותו וכאלו הודת שהוא שקר. לפיכך
26 נשבע שבועת הסת ונפטר⁸⁵.

(83) הוא האמין כי שלא אתבענו אלא חמש מאות וזו.
(84) כתובות פז, ב. (85) כדין הטוען את חבריו מאה וזו -
והלה כופר בכל, שנשבע שבועת היסת מדרבנן (ראה
שבועות מ: והל' טוען ונטען פ"א, ה"ג).

27 יח. כל מקום שאמרנו: לא תפרע אלא בשבועה -
28 אומרים לה בית דין: השבעי וטלי; ומקום
29 שאמרנו: תפרע שלא בשבועה - אומרים לבעל:
30 עמוד ותן לה⁸⁶, ואין אתה נאמן בטענה זו עד
31 שתביא ראיה לדברך.

(86) ואין אנו משיבים אותה כדי להפסיק דעת בעלה.

32 יט. אומר הבעל מעצמו: תשבע לי על טענתי -
33 אומרים לה: השבעי וטלי⁸⁷, ותשבע בנקיטת חפץ.
34 התנית עמו שתגבה פתחתה שלא בשבועה⁸⁸, או
35 שתהא נאמנת בכל מה שתטען⁸⁹ - גובה ממנו בלא
36 שבועה כלל. אבל אם באה לגבות מירשיו -
37 תשבע⁹⁰ ואחר כך תטל.

(87) שבועות מא, א. ובר"ף שם, וכן הוא בדברי רבינו
בפי"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב בענין שטר חוב, ומשם למד
רבינו לענין כתובת אשה. (88) אף-על-פי שיאמר לה:
"השבעי וטלי". (89) כגון פוגמת (דלעיל ה"ד) שאינה
נפרעת אלא בשבועה. (90) שלא פטרה אלא ממנו, אם
תגבה כתובתה בחייו (כתובות פו:).

38 כ. התנת עמו שתגבה פתחתה מירשיו בלא
39 שבועה⁹¹, או שתהיה נאמנת בכל מה שתטען על
40 ירשיו - הרי זו נוטלת מהן בלא שבועה⁹². אבל אם
41 באה לטרוף מנכסים משעבדים⁹³ - לא תטרוף אלא
42 בשבועה⁹⁴, ואף-על-פי שהאמינה הבעל; שאין
43 תנאי הבעל מועיל אלא עליו ועל ירשיו, אבל
44 להפסיד ממון אחרים אינו מועיל⁹⁵.

(91) אף-על-פי שמן הדין עליה להשבע, שאין נפרעים מנכסי
יתומים אלא בשבועה (כתובות פז.). (92) שם.
(93) שנמכרו ללקוחות בחיי הבעל אחרי נישואיה, והרי הם
משועבדים ואחראים לפרעון כתובתה, אם אין שם נכסים
בני חורין, כדלעיל ה"י. (94) ללקוחות, שלא נתקבלה
כתובתה עדיין, כדלעיל ה"ד. (95) כן כתב רבינו בפט"ו
מהל' מלוה ולוה ה"ז. וכן דעת הר"ף בכתובות פ"ט.

מצריה, אין זו מיוחדת כל צרכה, ואינה סומכת דעתה עליה.
(72) כתובות נה, א. כי כל עיקר השבועה הוא מחשש שמא
התפיסה צרור כסף לכתובתה, אבל זו שייחד לה שדה -
היא היא הצרור שהתפיסה (רש"י שם). (73) ובכת"י
התימנים: נוטלת. (74) שם. וכדעת הר"ף, שהראשונים לא
נאבדו אלא נמכרו. והוא-הדין בנכסי נדונייתה כל זמן שהם
קיימים, נוטלתם בלא שבועה שהם מיוחדים ועומדים
לרשותה. שהרי יכולה לומר: "כלי אני נוטלת" ואין הבעל
יכול לסלקה בדמיהם - משום שבח בית אביה. ראה יבמות
סו, ב (כסף-משנה בשם הריב"ש).

1 יד. הפוגמת פתחתה - לא תפרע אלא בשבועה.
2 כיצד? הוציאה שטר כתבה שיש בו אלף וזו, הבעל
3 אומר: נתקבלת הכל, והיא אומרת: לא נתקבלתי
4 אלא כך וכך⁷⁵. ואפלו יש עליה עדים במקצת⁷⁶
5 שנטלה, ואפלו דקדקה עצמה בחשבון מה שנטלה
6 בחצי פרוטה⁷⁷ - לא תטל השאר אלא בשבועה⁷⁸.

(75) כתובות פז, ב. הנפרע מחבירו אינו מדקדק לשום לב
לכל מה שקיבל מחברו (והפורע מדיק). וזו הואיל ונפרעה
במקצת, אפשר שנפרעה הכל - הטילו עליה שבועה כדי
שתדיק. (76) אין אנו אומרים: אילו היה פורע לה יותר,
היה מזמין עדים כדרך שעשה בפרעון הראשון. (77) אין
זה מוכיח שהיא דייקנית ותיטול משום כך שלא בשבועה.
ובכת"י התימנים הנוסח: בחצי חצי פרוטה, מקביל ללשון
התלמוד שם: "פחות פחות משה פרוטה", ומפרש רש"י:
במנה שקיבלה עושה עמו חשבון, כך נתת לי ביום פלוני,
וכך ביום פלוני, ומצרפת בחשבון אפילו פחות משה
פרוטה. (78) וכן הדין בנדונייתה, שגם בשאר חוב הדין
כך, כמבואר בהל' מלוה ולוה פי"ד, ה"א.

7 טו. אומר הבעל: נתקבלת הכל, והיא אומרת: לא
8 נתקבלתי כלום, ועד אחד מעיד עליה שנתקבלה
9 הכל או מקצת - לא תפרע כל הפתחה אלא
10 בשבועה⁷⁹.

(79) כתובות, שם. ותקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של
בעל. ואין זו שבועת התורה ש"עד אחד מחייב את המכחיש
- שבועה", שהרי כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא
משלמין, וזו נשבעת ונוטלת, אלא תקנת חכמים היא כנ"ל.

11 טז. הנפרעת שלא בפניו - לא תפרע אלא בשבועה.
12 כיצד? הרי שגרש את אשתו והלך לו - בית דין
13 יורדין לנכסיו אחר שתשבע ומגבין אותה פתחתה⁸⁰.
14 והוא, שיהיה במקום רחוק, שיש להן טרח
15 להודיעו; אבל אם היה במקום קרוב להודיעו -
16 שולחין לו ומודיעין⁸¹ אותו, ואם לא יבוא - תשבע
17 ותטלה⁸².

(80) שם פח, א. (81) הר"ף שם. ומקורו בבבא-בבא קע"ד,
א שנכסיו של אדם הם ערביו, והמלוה את חבריו לא יתבע
את הערב תחילה. (82) ואפילו בבעל-חוב הדין כן, "שלא
יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבריו והולך ויושב
במדינת הים, ואתה נועל דלת בפני לוויין" (שם פח.).

בטרחו בעצמו להוליך מזונותיה לביתה, ודין התוספת כדין הכתובה, שאפילו היתומים מודים בסכום התוספת, אלא שטוענים שמחלה להם, כל שעברו עליה כ"ה שנה והיא בבית אביה, הפסידה גם התוספת. ודין נדונייתה כדין חוב שלעולם לא דנים בו דין מחילה, כמבואר בגמרא (שם קד.). וכן הגרשה גובה כתובתה לעולם, שדינה כדין בעל-חוב (שם).

27 כה. היא אומרת: בתולה נשאתי ועקר כתבתי
28 מאתים, והבעל או יורשי¹⁰⁸ אומרים: בעולה נשאת
29 ואין לה אלא מאה - אם יש עדים שראו שעשו לה
30 המנהגות שנהגו אנשי אותה העיר לעשותן
31 לכתולה, כגון מיני שמחה¹⁰⁹ או פתרים או
32 מלבוש¹¹⁰ ידוע, או שאר דברים שאין עושין כן
33 אלא לכתולה¹¹¹ - הרי זו נוטלת מאתים; ואם אין
34 לה עדים בזה - הרי זו נוטלת מנה¹¹². ואם היה
35 הבעל קנים - יש לה להשביעו שבועת התורה, שהרי
36 הודה במקצת הטענה¹¹³. ונאמן הקטן להעיד בגדלו
37 ולומר: זכור אני בשהייתי קטן שפעשה לפלונית
38 מנהג הכתולות¹¹⁴. וכל הדברים האלו - במקום
39 שאין פותחין כתובה¹¹⁵, כמו שאמרנו.

(108) אם נתאלמנה. (109) כתובות טז, ב: "רקדו לפני, העבירו לפני כוס של בשורה", כוס של יין תרומה, כלומר זו ראשית כתרומת ראשית. (110) "הינומא" צעיף על ראשה משורבב על עיניה, ומתוך שאין עיניה מגולות, מנמנמת לפעמים בתוכו, הינומא - על שם תנומה (שם יז: וברש"י). (111) כגון חילוק קליות לחינוקות (שם טו: במשנה). (112) שם טז, א: "רוב נשים - בתולות נישאות. וכל הנישאת בתולה יש לה קול (יודעים שיצאת בהינומא), וזו הואיל ואין לה קול - נתערער רובה". (113) במנה, ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה (שבועות לח: ומב:). ואף-על-פי שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות? - הואיל ותקנת הגאונים היא לגבות מן המטלטלים, חייב הוא בשבועה (ה'מאיר') לכתובות טז. עמ' 72, בראב"ד ובלחם-משנה. וההבדלים בין שבועת התורה לשבועת החכמים, מנויים בשבועות מא, א. ואחד מהם: בשבועות התורה יורדים לנכסי הנתבע (אם אמר איני נשבע ואיני משלם) ונותנים לתובע. ובשבועה דרבנן - אין יורדים לנכסיו אלא מנדים אותו שלשים יום, ואם לא בא ולא תבע נידויו, מלקים אותו מכת מרדות (מלשון רבינו הל' טוען ונטען פ"א ה"ד-ה). (114) הואיל ורוב נשים - בתולות נישאות, אין אנו צריכים לעדות גמורה (כתובות כח.). ומכיון שכתב למעלה "אם יש עדים" נראה שצריך שנים, אלא שאפילו שניהם קטנים נאמנים ('מאיר') שם עמ' 132, ועי' כסף-משנה. (115) כתובות טז, ב. כי במקום שכתובים הרי אפשר לראות בכתובה אם נשאת ככתולה או כאלמנה, אם לא שנאבדה הכתובה, והבעל או היורשים מודים שלא נפרעה, אלא שטוענים: "בעולה נשאת" (מגיד-משנה).

40 כו. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי - נאמנת,
41 שאינה מעזה פניה בפני בעלה¹¹⁶. לפיכך, האשה

והראב"ד סובר שכל שקדמה נאמנות הבעל למקח הלוקח, היא גובה שלא בשבועה, שהלוקח לא היה לו לקנות נכסים אלה. ואיהו אפסיד אנפשיה (והוא הפסיד לעצמו).

1 כא. אלמנה שהיה שטר כתובה יוצא מתחת ידה -
2 נשבעת וגובה כתובה לעולם, אפילו אחר מאה
3 שנה⁹⁶. בין שהיתה בבית בעלה, בין שהיתה בבית
4 אביה⁹⁷. ואם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה - אין
5 לה כלום, ואפילו עקר כתובה⁹⁸, ואפילו תבעה ביום
6 מיתת בעלה⁹⁹. וכן הגרשה, אפילו עקר כתובה אין
7 לה¹⁰⁰ עד שתוציא שטר כתובה¹⁰¹.

(96) כתובות קד, א. כי אילו מחלה הכתובה ליורשים, היתה מוסרת להם שטר הכתובה. (97) ראה בסמוך הכ"ג. (98) מאתיים וזו לכתולה, ומאה וזו לאלמנה. (99) שמה נתקבלה כתובתה או מחלתה, והחזירה לו שטרה. (100) כשטוען הבעל פרעתי או מחלה לי, אבל אם הוא מודה - חייב לפרעה. (101) שם פט, א. וכן ברי"ף שם.

8 כב. כמה דברים אמורים? במקום שדרבן לכתב
9 כתובה; אבל במקום שאין דרבן לכתב כתובה, אלא
10 סומכין על תנאי בית דין - הרי זו גובה עקר כתובה
11 אף-על-פי שאין בידיה שטר כתובה - בין נתגרשה
12 בין נתאלמנה, בין שהיתה בבית בעלה בין שהיתה
13 בבית אביה¹⁰², אבל תוספת אין לה בכל מקום אלא
14 בראיה ברורה¹⁰³.

(102) שם. (103) שאינה מתנאי בית-דין שנאמר בה אע"פ שלא נכתבה הרי היא כנכתבה. אלא מרצונו הטוב הוא מתחייב, והואיל ואין כתובתה בידה - אינה נאמנת.

15 כג. ועד כמה תגבה האלמנה העקר במקום שאין
16 פותחין כתובה? אם היתה בבית בעלה - גובה
17 לעולם¹⁰⁴, ואם היתה בבית אביה - עד עשרים
18 וחמש שנה. ואם באה לתבע אחר עשרים וחמש
19 שנה - אין לה כלום; שאילו לא מחלה - לא שתקה
20 כל זמן זה¹⁰⁵, והרי אינה עם היורשים כדי שתאמר:
21 נכלמתי מלתבען והן עמי בבית.

(104) כי אין שתיקתה ראייה שמחלה להם כתובתה, אלא מפני שמכבדים אותה ונותנים לה פרנסתה, בושה היא לתבוע כתובתה. (105) אע"פ שהיא ניזונית משלהם, הואיל ואינם מטפלים בה ביחוד, אינה בושה מלתבוע כתובתה (כתובות קד. וראה ב'תוספות יו"ט' למשנה שם).

22 כד. לפיכך¹⁰⁶, אם היה היורש עצמו מוליד
23 מזונותיה לבית אביה ומטפל בה - יש לה לתבע
24 כתובה ואפילו אחר עשרים וחמש שנה; מפני שזו
25 ששתקה ולא תבעה, מפני שהיא בושה מן
26 היורש¹⁰⁷.

(106) הואיל ובשעה שהיא בושה, אין שתיקתה ראייה על מחילתה. (107) מחמת הכבוד הגדול שנהג בה (שם קד:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כתובות פט.). (123) שיכול לומר: אם אשלם לה עכשיו, שמה אחרי מותי תוציא כתובתה ותגבה בתורת אלמנה, לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי (רש"י שם). ואם יש עדים שאבדה הכתובה או נשרפה - הרי זה כמקום שאין כתובים כתובה, וגובה בגט שבידה (רמ"א אהע"ז סי' ק ס"ו). (124) לעיל הכ"א.

17 כט. הוציאה שתי גטין ושתי כתובות¹²⁵ - גובה שתי כתובות¹²⁶. הוציאה שתי כתובות וגט אחד¹²⁷ - אינה גובה אלא כתובה אחת. ואי זו מהן גובה? אם שתייהן שוות¹²⁸ - בטלה האחרונה את הראשונה, ואינה טורפת¹²⁹ אלא מזמן האחרונה¹³⁰; ואם היה באחת משתייהן תוספת על חברתה¹³¹ - גובה באיזה מהן שתירצה¹³², ותבטל השניה.

(125) שגירשה פעמיים. וזמן כתובה ראשונה קודם לזמן גט ראשון, וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. (126) משני נישואיה (כתובות פט.). (127) וזמן שתיהן קודם לגט, הרי שלא נתגרשה אלא פעם אחת. (128) סכום שתיהן. (129) מהלקוחות שקנו נכסים מבעלה המגרש. (130) שלפיקך כתב לה כתובה שניה שתמחול לו על שעבודה של כתובה ראשונה, וכל מה שקנו הלקוחות בין זמן הכתובה הראשונה לכתובת השניה - אינו משועבד לכתובתה. (131) שבשניה כתב לה סכום יותר גדול מסכום הראשונה. (132) אם רוצה בכתובה המרובה אינה טורפת אלא מזמן האחרונה, ואם רוצה לטרוף מזמן שבראשונה, אין לה זכות לגבות את הסכום שבשניה. והרי כאילו אמר לה מתחילה: "אם תרצי למחול שעבוד על ראשונה - גבי כתובה שניה שהיא מרובה. ואם לא - גבי הראשונה המועטת" (שם וברש"י). אבל כשסכום שתיהן שווה, בהכרח בטלה שניה את הראשונה, שאם לא כן למה כתבה.

24 ל. הוציאה שתי גטין וכתובה אחת¹³³ - אין לה אלא כתובה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה סתם¹³⁴ - על כתובתה הראשונה החזירה¹³⁵. הוציאה גט וכתובה אחר מיתת הבעל¹³⁶: אם גט קודם לכתובה¹³⁷ - גובה בגט זה עקר כתובה, אם אין דרך לכתוב כתובה, וגובה כל מה שיש בכתובה זו, שהרי זכתה בה במיתתו; ואם כתובה קדמה את הגט¹³⁸ - אין לה אלא כתובה אחת, שעל כתובה הראשונה החזירה¹³⁹.

(133) אחרי שגירשה, נשאה שנית ולא כתב לה כתובה, והיא לא גבתה משום מה כתובתה הראשונה, ואח"כ גירשה שנית, הרי בידה שני גטין וכתובה אחת. (134) ולא כתב לה כתובה חדשה, והיא לא גבתה את כתובתה הראשונה. (135) שם. (136) שגירשה וחזר ונשאה ומת. (137) שכתב לה עם נישואיו השניים. (138) שכשנשאה שנית, לא כתב לה כתובה. (139) שם צ, א.

33 לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, כמו שיתבאר בהלכות גרושין¹⁴⁰. ומתנאי הכתובה - שאם תנשא לאחר אחר מותו, תטל כל מה שכתב

1 שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה: גרשתי ואבד גטי, תן לי כתובתי, והוא אומר: לא גרשתיך - חייב לתן לה עקר כתובה; אבל אינו נותן לה התוספת, עד שתביא ראיה שגרשה, או שניצא גט עם הכתובה מתחת ידה¹⁴¹.

(116) יבמות קטז, א. (117) הראב"ד משיג על רבינו, ואומר: דברים אלו במות טלואות הם (מלשון הכתוב יחזקאל טז, טז) שאם אינה מעיזה פניה, וכאילו גט יוצא מתחת ידה, למה לא תהיה נאמנת גם על התוספת. ועוד הוא חולק על דברי רבינו וסובר, שאין היא נאמנת לגבות כתובתה, וגם אינה נאמנת להנשא לאחר לכתחילה אלא שאם נשאת לא תצא. שאם תאמר תינשא לכתחילה "לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה". והמגיד משנה מצדיק את רבינו, ומשיב על דברי הראב"ד במליצה: "במות אלו, כבר הקריבו עליהן קרבן הרבה מפרשים" הסוברים ג"כ שנאמנת להנשא לכתחילה, ומביאים ראיות לכך מכמה סוגיות בש"ס, ומכיון שמותרת להנשא לכתחילה, ממילא מקבלת כתובתה, שכן כתב לה בשטר כתובתה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" (יבמות קיז). ובמה שהקשה הראב"ד: "א"כ תקבל גם תוספת כתובתה?" - יפה השיב המגיד עוז: "לא מצינו מתגרשת בעל כרחו ולרצונה שתגבה תוספת, שלא כתב לה על-מנת שתצא ממנו ותלך ותאכל עם אחר" (השווה לעיל פט"ו ה"). ובמה שהשיג הראב"ד: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה? תמה המגיד עוז, ואמר: "בת אברהם אבינו איך תעז פניה, והלא סימן לזרע אברהם אבינו ביישנים?" (כמבואר ביבמות עט). וכדעת רבינו, קיבלו גם רבותינו בעלי התוספות והרשב"א ז"ל. אלא שבתוספות ליבמות קטז, א העירו שאינה נאמנת אלא כשאינה תובעת כתובתה, אבל אם תבעה כתובתה - אינה נאמנת, וכמבואר בסמוך הלכה לא. ואילו לדעת רבינו, נאמנת אפילו כשתובעת כתובתה, כמבואר לפנינו. וראה שו"ע אהע"ז סי' יז ס"ב.

6 כז. אמר לה הבעל: כך היה, גרשתי ונתתי לה כל הכתובה, עקר ותוספת, וכתובה לי שובר¹¹⁸, ואבד שוברי - מתוך שיכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב בתוספת¹¹⁹, נאמן. ומשביעה בנקיטת חפץ¹²⁰, ונותן לה את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת¹²¹ על התוספת.

(118) שטר קבלה. (119) כמבואר למעלה הלכה כז. (120) על עיקר כתובתה. (121) שהרי היא תובעתו טענת ודאי והוא כופר, עליו להשבע שבועת היסט ויפטר.

12 כח. הוציאה גט ואין בידה שטר כתובה, אם דרך אותו מקום שלא יכתבו כתובה - גובה עקר כתובה בגט שבידה¹²²; ואם דרך לכתוב כתובה - אפילו עקר אין לה עד שתוציא שטר כתובה¹²³, כמו שבארנו¹²⁴. ונשבע הבעל שבועת הסת על טענתה, ונפטר.

(122) ואינו נאמן לומר שיניתי מנהג בני עירי וכתבתי לה

באופן שאין יתומים שישביעון, בכל זאת נשבעת הראשונה לשנייה, כי השנייה טוענת: "השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום כי אולי לא יישאר לי ממה לגבות כתובתי", וכן השנייה לשלישית והשלישית לרביעית מאותו הטעם, שמא לא יישאר למאחרת ממה לגבות כתובתה. (4) האחרונה. (5) כי שמא תימצא שדה אחת מאלו השדות, שגבו שלוש הנשים הראשונות - שאינה שלו (של הבעל) כי גולה, וסוף שיבואו הבעלים ויטלוה ממנה, ואף על פי שתחזור ותוציא מידי האחרונה את השדה שגבתה, שהרי בעל חוב מאוחר שקדם מוציאים מידו - יכולה היא לטעון כי זאת האחרונה כבר קבלה כתובתה ויודעת היא כי סוף סוף יטלו ממנה שדה זו ולא תשים עין על השדה לעובדה ולשמרה כראוי ותיפסד, ולכן תשבע שלא קבלה עוד את כתובתה. (6) שנשא אשה וכתב לה כתובה ואחרי כן לוה. (7) כי שעבודה על הקרקע קדם לשעבוד בעל חוב.

ב. במה דברים אמורים? כשהיתה הקרקע שפאו לגבות ממנה קנויה לו בפשעת נשואים ובפשעה שפלוה הוא; שהדין נותן, שכל הקודם בפשר תחלה זכה תחלה. אבל אם נשא נשים זו אחר זו ולזה, בין קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר שנשא ולזה קנה קרקע - פלן חולקין פאחד; ששעבוד פלן פאחד בא, שפשעה שקנה היה משעבד לפל, ואין פאן דין קדימה.⁹

(8) בשעה שקנה הקרקע כבר היה חייב לשניהם, ונשתעבדה לשניהם כאחד. (9) כל זה כשהנכסים מספיקים לכולם, אבל אם אינם מספיקים - המלוה קודם לאשה, והיא נדחית לגמרי.

ג. וכן אם היה זמן הפתבות והשטרות פלן יום אחד או שעה אחת, במקום שפותבין שעות¹⁰ - חולקין פאחד, שאין שם קודם. ולעולם, כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו או כדי כתבתה - אין מוציאים מידו, שאין דין קדימה במטלטלין.¹¹

~ נקודות משיחות קודש ~

"שארין דין קדימה במטלטלין".

יש לבאר דין זה על-פי פנימיות העניינים, שכאשר אדם מחשיב ועושה את עצמו ואת ענייניו החומריים "מטלטלין", הרי ש"אין דין קדימה במטלטלין" וממילא מתבטלת טענת היצה"ר שהוא "אקדמי" טענתי" כי אין קדימה במטלטלין.

(על-פי לקו"ש חלק 2"ב עמוד 214)

(10) כגון ירושלים, שהיו כותבים בשטרותיהם ביום פלוני בשעה פלונית. (11) שאין המטלטלין משועבדים לבעל חוב. כי אילו נשתעבדו, אין לך אדם שיקנה מטלטלים מחבירו שמא יטרפו ממנו בעלי חוב של המוכר, שהרי אין להם קול, שידעו הלקוחות להיזהר בקנייתם.

ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, ובא פעל¹⁴

לה פכתבתה¹⁴¹. לפיכך, אם באה לבית דין ואמרה: מת בעלי, התירוני להנשא, ולא הזכירה שם כתבה בעולם - מתירין אותה להנשא, ומשביעין אותה¹⁴² ונותנין לה פכתבה. באה ואמרה: מת בעלי, תנו לי את כתבתי - אף להנשא אין מתירין אותה; שעל עסקי הכתבה באה, והרי זה בחזקת שלא מת, ואין דעתה להנשא, אלא לטל כתבה מחיים בלבד¹⁴³. באה ואמרה: מת בעלי, התירוני להנשא ונתנו לי את כתבתי - מתירין אותה להנשא ונותנין לה פכתבה, מפני שעקר דבריה על עסקי הנשואין באה; אבל אם באה ואמרה: תנו לי את כתבתי והתירוני להנשא - מתירין אותה, ואין נותנין לה כתבה. ואם תפשה - אין מוציאים מידה¹⁴⁴.

(140) פ"ב הט"ו. (141) אע"פ שאין ממון נגבה אלא בעדות שנים, וכאן אין שום עדות בלעדה, בכל זאת תיטול כתובתה, שכן כתב לה בשטר הכתובה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" והרי הותרה להנשא (יבמות קיז). (142) שבוטת האלמנה, שלא הניח אצלה כלום ולא מחלה לו כתובתה, כמבואר לעיל ה"ד. (143) שם. (144) מסופקים אנו, אם על עסקי הכתובה באה, ולפיכך הקדימה לומר: "תנו כתובתי", או על עסקי נישואין באה אלא שאינה יודעת לנסח דבריה כראוי, וכל ספק שבממון - אם תפש אין מוציאים מידו, כי שמא זכה בממונו ואין לך רשות להוציאו מידו. ואע"פ שאין נותנים לה כתובתה, מתירים אותה להנשא הואיל ומצד הדין אשה נאמנת לומר מת בעלי, מחמת "חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על בעלה הראשון ועל השני . . . שאם הוא חי, סופו לבוא או יידוע שהוא חי" (לשון רבינו לקמן הל' גירושין פ"ב הט"ז), וכל הספק שנתעורר בדבריה אינו אלא ספק דרבנן - ולהקל (כסף-משנה). ובשו"ע (אהע"ז סי' יז, סמ"ד): "יש אומרים, בין בזו ובין בזו, אין מתירים אותה כיון שהזכירה כתובה".

יום שישי י"ט אלול ה'תשפ"א

פרק שבעה עשר

(1) ביאר בו רבינו שהקודמת לנישואין קודמת לגבות כתובתה, טענות בנכסי צאן ברזל, הניח נשים רבות ואין לו כדי כל הכתובות, ערב כתובת אשה, מכר בעלה בהסכמתה, מכירת קרקעות לצורך הכתובה, מוכרת או מוחלת כתובתה.

א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשאת בתחלה² קודמת לטל פכתבה. ואין אחת מהן נוטלת אלא בשבועה³. ואין לאחרונה אלא מה ששיירה שלפניה, וגם היא נשבעת⁴ ונוטלת השאר. וכן אם היה עליו שטר חוב: אם היה החוב קודם - גובה בעל חוב תחלה; ואם הפכתבה קדמה - גובה האשה בתחלה⁷, והנשאר לבעל חוב.

(2) שזמן כתובתה קודם לזמן כתובת השנייה. (3) אף

חולקים ממנו כדי שיעניע לפחותה שפיהן כשעור
 כתבתה, וחזרות וחולקות את המותר בין הנותרות
 על דרך הראשון. כיצד? מי שהיה נשוי ארבע
 נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות, ושל שנייה
 שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל רביעית
 מאה, נמצא הכל אלה, וגרש כלן או מת: אם הניח
 ארבע מאות או פחות - חולקות בשוה, וכל אחת
 נוטלת מאה או פחות²⁴. הניח שמונה מאות - אם
 תחלק בין כלן בשוה, נמצאת הרביעית נוטלת
 מאתים, והרי אין בכתבתה אלא מאה. אלא כיצד
 עושין? לוקחין ארבע מאות וזו וחולקין אותן
 ביניהן בשוה מאה מאה²⁵, נמצאת הרביעית נוטלת
 כדי כתבתה והלכה לה. נשאר כאן ארבע מאות וזו
 ושלש נשים, שפיד כל אחת משלשתן מאה וזו. אם
 תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה, נמצא
 השלישית נוטלת מאתים ושלשים ושלש ושלש,
 והרי אין בכתבתה אלא מאתים. לפיכך לוקחין
 מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן
 בשוה, שנמצאת השלישית שנוטלת מאתים שלה²⁶
 והלכה לה. נשאר כאן מאה ושתי נשים. חולקין את
 המאה בשוה בין ראשונה ושנייה. נמצא ביד
 הראשונה מאתים וחמשים, וכן ביד השנייה, ונמצא
 ביד השלישית מאתים, וביד הרביעית מאה. ועל
 דרך זו חולקות לעולם, אפלו הן מאה.

(21) כי נישאו כולן ביום אחד וזמן כתובותיהן שווה. או
 שלא נשאו אלא מטלטלין שאין בהם דין קדימה.
 (22) בעלת הכתובה הפחותה. (23) שכל הכסף משועבד
 לבעלת המאה כדרך שמשועבד לשאר חברותיה. (24) אם
 הניח פחות מארבע מאות וזו. (25) שלזכות כל אחת
 משלושתן מגיע סכום של לא פחות ממאה וזו. (26) יחד
 עם המאה שלקחה בחלוקה הראשונה.

ט. הערב לאשה בכתבתה²⁷ - אף-על-פי שקנו
 מידו²⁸, אינו חייב לשלם; שמצוה עשה²⁹, והרי לא
 חסרה כלום³⁰. ואם ערב של כתבת בנו הוא, וקנו
 מידו - חייב לשלם; שהאב בגלל בנו משעבד עצמו
 וגומר ומקנה³¹. וקבלן של כתבה - חייב לשלם,
 אף-על-פי שלא קנו מידו. ואי זה הוא קבלן? זה
 שאמר לאשה: הנשאי לזה, ואני נותן³² כתבה זו.
 אבל אם אמר לה: הריני ערב כתבה זו, אני פורע
 כתבה זו, אני חייב בה, וכיוצא בזה - פטור, אלא
 אם בן היה אביו. המקרש את אשתו - ידיקה
 הנאה³³ ואחר כך תפדע בכתבתה מן הקבלן או
 מאביו, אם היה ערב; שמא יחזירה, ונמצאו עושין
 קנוניא³⁴ על נכסיו של זה.

(27) שאמר לאשה: "הנשאי לפלוני ואני ערב בעד תשלומי
 כתובתך אם בעלך לא ישלם לך". (28) קבלו קניין על

חוב והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב
 והכתבה - בעל חוב נוטל מעות¹², והאשה נוטלת
 בכתבתה מן הקרקע¹³. ואם אין לו אלא קרקע שאין
 בה כדי לגבות שניהם, ולא היה בה דין קדימה¹⁴ -
 נותנין אותו לבעל חוב. ואם נשאר לאשה כלום -
 תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל חוב. שהרי בעל
 חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה
 דבר; שיותר משהאיש רוצה לשא, אשה רוצה
 להנשא.

(12) שהרי הלווה לו מעות. (13) שהרי לא נתנה לו כלום,
 וסמכה רק על שיעבוד הקרקע. (14) כגון שהיה זמן
 הכתובה והשטר חוב מיום אחד. או שנשא הלווה ואחרי כן
 קנה קרקע.

ה. וכן מי שמת¹⁵ והניח אשה ובעל חוב וקרקע
 שאין בה דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל
 חוב, והוא גובה חובו תחלה.

(15) אף על פי שבמקרה זה לא היינו צריכים לייפות את
 כוחו של בעל חוב, כי אין לחוש לנעילת דלת בפני לוויין,
 הואיל ומיתה אינה שכיחה, ולא יעלה המלווה על דעתו
 שמא ימות הלווה ואשתו תחלוק עימו בנכסים - משמיענו
 רבינו שגם בזה נדחית האלמנה, הואיל והפסיד כנ"ל.

ו. וכן שתקנו הגאונים, שתגבה האשה ובעל חוב
 מן המטלטלין¹⁶, והדבר ידוע שאין דין קדימה
 במטלטלין, אם לא הניח מטלטלין כדי לתן
 לשניהם - נותנין לבעל חוב כל חובו תחלה¹⁷; ואם
 נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה - תטל, ואם לאו
 - תדחה¹⁸.

(16) של היתומים. (17) כי הוא הפסיד והוציא מעותיו.
 (18) וכתב הטור: אם כתב לה בעלה בכתובתה "אחריות
 כתובה זו . . . ממקרקעי ואגבן ממטלטלין" שהקנה לה
 מטלטלין אגב קרקע - כשם שהשעבוד חל על הקרקע כך
 חל הוא על המטלטלין, אזי יהיה גם במטלטלין דין קדימה.
 ואם הכתובה קודמת לחוב תגבה הכתובה והחוב יידחה.

ז. היו כתובין בכתבתה נכסי צאן ברזל, וטענה
 שאבדו או שלקחם הבעל¹⁹ - הרי היא בנכסי צאן
 ברזל שלה כשאר בעלי חובות, ונשבעת שלא לקחה
 אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת עם בעלי
 חובות²⁰.

(19) לעצמו. (20) שנכסי צאן ברזל אינם ככתובה, אלא
 כחוב אחר, שהרי הפסידה מעותיה.

ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם
 דין קדימה²¹, ואין לו כדי כל הכתבות - כיצד הן
 חולקות? רואים: אם פשיחלק הממון על מגן
 הנשים, יגיע לפחותה שפיהן²² כדי כתבתה או פחות
 - חולקות בשוה²³; ואם היה הממון יותר על זה -

שמיכירתם בטלה לאלתר והם: "קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה, קרקע שהכניס לה (בכתובה) שום משלו, קרקע שייחד לה (לגבות) בכתובתה, אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו, כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומרת: נחת רוח עשיתי לבעלי". (42) שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי קנו מידה קודם שבעלה מכר. (43) נתבטל המכר בגלל סירובה לכתוב. (44) ואין אומרים הואיל ונפסד המכר בראשונה, ודאי התקוטט עמה בעלה על כך והוכרחה להודות לו במכירתו השנייה, והרי זו אנוסה, אלא מתוך שהסכימה בשנייה, המכירה קיימת.

יב. מי שהיו לו שתי נשים⁴⁵, ומכר את שדהו, וקנו מיד הראשונה שאין לה שעבוד על שדה זו ואינה טורפת אותו מן הלוקח, והיה הקנן המועיל⁴⁶ שאינה יכולה לטען בו 'נחת רוח עשיתי לבעלי', ואחר כך מת הבעל או גרש שתייהן - השניה מוציאה מיד הלוקח, שהרי לא קנו מידה ללוקח, והראשונה מוציאה מיד השניה, מפני שהיא קדמה, ולא הסירה שעבודה אלא מעל הלוקח. וכשתחזור השדה לראשונה, חוזר הלוקח ומוציאה מידה, שהרי קנו לו. וחזרות חלילה⁴⁷, עד שיעשו פשרה ביניהן.

(45) וקדמו נישואי הראשונה לשנייה. (46) כגון שקנו ממנה תחילה ואחרי כן מכר הבעל כמבואר לעיל. (47) סביב, שוב ושוב, באותו אופן. חלילה - מגזרת חול (משורש זה "מחול") ועניינו היקף וסיבוב.

יג. אלקמה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין, נשבעת⁴⁸ ומוכרת מקרקע. בעלה ונפרעת כתבתה בין בבית דין ממחין בין בבית דין שאינן ממחין⁴⁹. והוא, שיהיו השלשה האנשים נאמנים ויודעין בשומת הקרקע. ואחריות המכר על נכסי יתומים⁵⁰. אבל הגרושה לא תמכר אלא בבית דין ממחין⁵¹. וכל המוכרת בבית דין - לא תמכר אלא בהכרזה⁵². ובהלכות הלואה⁵³ יתבאר משפט מכירת בית דין היאך היא. אבל המוכרת שלא בבית דין - אינה צריכה הכרזה⁵⁴. ואף-על-פי-כן צריך שלשה שהם נאמנים ויודעים בשומא.

(48) שלא הניח לה בעלה כלום לכתובתה. (49) שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין ואם בכתובה אמרו כן קל וחומר בנכסי צאן ברזל שהביאה מבית אביה. (50) אם נמצאת השדה גזולה וטרפה הנגזל מהלוקח, חוזר הלוקח על היתומים יורשי בעלה שהאלמנה הייתה שליח היתומים. (51) כי לא אכפת לו לאדם אם תתבזה גרושתו בבית דין. (52) שמכריזים על שדה זו העומדת למכירה, בכמה היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה. (53) פרק יב, הלכה ח'. ושם הלכה י' מבואר: "בית דין שמכר שלא בהכרזה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומוכר בהכרזה". (54) כי אם טעה בית דין בפחות משישית המקח - המקח קיים

התחייבותו. (29) אין דעתו לפרוע ערבותו אבל מתכוון לזווגן שעל ידי ערבותו מתרצין. (30) שלא הוציאה משלה. ואמנם, אם ערב לנדוניה שהכניסה לבעלה, הרי הוא חייב כשאר ערב. (31) לחיבת חיתוני בנו גמר בליבו ומקנה עצמו לעמוד בהתחייבותו. (32) לא "ואני ערב" אלא "ואני נותן" ועדיף קבלן מערב, כי בקבלן - מאיזה שירצה ייפרע תחילה, ואילו ב"ערב" לא יתבע את הערב תחילה, אלא כשתבע את הלווה ולא נפרע חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. שקבלנות, משמעותה שהמלווה עשה שליחותו של הקבלן ולפיכך יכול הוא לתבעו תחילה. (33) על דעת רבים, שאין הפרה מועילה לגדר כזה. (34) הערמה, שלא התכוונה להתגרש אלא להוציא את הכתובה מידי הקבלן. אבל כשנדר הבעל הנאה מאשתו לא יחזירנה עולמית.

1 י. וכן המקדיש נכסיו³⁵ וגרש את אשתו - ידירנה
2 הנאה ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש³⁶;
3 שומא יעשו קנוניא על ההקדש. אבל המקדש את
4 אשתו ובאה לטרף מן הלוקחות - אין מחיבין אותו
5 להדירה, אלא נשבעת וטורפת. ואם רצתה, תחזור
6 לבעלה. שפכר ידעו הלוקחות שיש עליו כתבת
7 אשה, והם הפסידו על עצמם שלקחו נכסים שתחת
8 שעבודה.

(35) לתיקון בדק הבית. (36) אין היא גובה מההקדש עצמו שהלכה היא "הקדש מפקיע השעבוד שקדם, אלא כאשר ימכור גזבר ההקדש קרקע זו ותצא לחולין יש לאשה לגבות מן הפודה שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

9 יא. הבעל שמכר נכסיו³⁷, ואחר כך כתבה אשתו
10 ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, והספימה
11 למעשיו³⁸ - אף-על-פי שקנו ממנה³⁹, הרי זו
12 טורפת; שלא כתבה לו אלא שלא תהיה בינה לבין
13 בעלה קטטה, ויש לה לומר: נחת רוח עשיתי
14 לבעלי⁴¹. אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה
15 שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל -
16 אינה טורפת אותו⁴². וכן אם מכר הבעל, ואמר
17 לאשתו לכתב ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, ולא
18 כתבה ולא הספימה למעשיו, ונפסד המכר⁴³, וחזר
19 הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותה שדה בין שדה
20 אחרת, ואחר שמכר הבעל הספימה למעשיו, וקנו
21 מידה שאין לה שעבוד על שדה זו - אינה יכולה
22 לטרף; שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי
23 לבעלי', שהרי בראשונה, פשלא רצתה, לא הלכה
24 ברצון בעלה⁴⁴.

(37) המשועבדים לכתובתה "שאפילו כתובתה מנה ויש לו קרקע באלפים זהובים הכול תחת שעבוד הכתובה". (38) למעשה המכירה. (39) קבלו קניין ממנה על כתיבתה זו. (40) לכשתתגרש או תתאלמן ולא יהיו לבעלה נכסים בני חורין הרי זו גובה כתובתה מהנכסים המכורים. (41) אבל עד בוא שעת גבייתה המכירה קיימת. ויש נכסים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה ליורשיו. (68) והפסיד מעותיו. ולפיכך נותן הלוקח בעד מכר זה דבר מועט.

19 יח. הרי שמכרה מקצת כתבתה, או משכנה מקצת
20 כתבתה, או נתנה לאחר מקצת כתבתה - מוכרת
21 מקרקע בעלה⁶⁹ ונתנה השאר בין בבית דין ממחין
22 בין בשלשה נאמנים. ומוכרת לכתבתה אפלו פעמים
23 רבות בין בבית דין בין בשלשה נאמנים ויודעים
24 שומת הקרקע.

(69) מוכרת קרקע לגבוי כתובתה.

25 יט. המוכרת כתבתה⁷⁰, בין לאחרים בין לבעלה⁷¹,
26 לא אבדה שאר תנאי כתבתה⁷². ואם היה לה בן זכר
27 - יורש כנגד הכתבה הזאת שגממרה מנכסי אביו⁷³
28 יותר על חלקו, כדין תנאי זה⁷⁴. אבל המוחלת
29 כתבתה לבעלה - אבדה כל תנאי כתבתה, ואפלו
30 מזונות אין לה עליה⁷⁵. ומוחלת כתבתה אינה צריכה
31 קנין⁷⁶ ולא עדים⁷⁷; כשאר כל המוחלים, שאין
32 צריכין לא עדים ולא קנין, אלא בדברים בלבד⁷⁸.
33 והוא, שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהן⁷⁹, ולא
34 יהיו דברי שחוק והתול או דברי תמה⁸⁰, אלא פדעת
35 נכונה.

(70) כלומר כל כתובתה. (71) שאם ימות או יגרשנה לא תגבה כתובתה. (72) כגון רפואתה ופדיונה ושאר התנאים המנויים לעיל. וכשתאלמן אבדה מזונותיה כיוון שמכרה כל כתובתה. (73) כשימות. (74) "שהיו הבנים הזכרים יורשים כתובת אמם ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, ואחרי כן חולקים שאר הירושה עם אחיהם (בני נשים אחרות) בשווה". (75) נראה מדברי רבינו שאפילו בחייו אינה ניזונת ממנו. (76) קבלת קניין הדרושה במכירה או במתנה. (77) אלא אם היא מודה - מחילתה מחילה, "כי לא הצריכה התורה עדים בידי ממונות אלא לכופר". (78) "יש דברים הרבה שאינם צריכים קניין ואין לקניין טעם בהם, כגון המשחרר את עבדו והמגרש את אשתו . . . או המוחל לחברו חוב או פיקדון שש לו בידו . . . נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים . . . קניין זה אינו מועיל כלום אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בליבו ואחרי כן אמר, לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה אינו צריך דבר אחר כלל". (79) ואין המוחלת יכולה לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי שמחלתי לו כתובתי", שהרי כל הנשים יש להן כתובה ואין כאן איבה אם לא תמחול לו, ואדרבה היא יכולה לומר לו: "ענין נתת בגירושין שאתה מבקש ממני שאמחול לך כתובתי". (80) ש"ש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן", שאם אמר "הן" בלשון תמיהה, הרי זה לאו.

פרק שמונה עשר

(1) ביאר בו רבינו האלמנה כלפי היורשים וזכויותיהם אצלה, מתה ולא נשבעה, דיני תפיסה, אלמנה שנפלה לפני היבם ממי ניזונת, יחד קרקע במזונותיה, אלמנה שבאה

לפיכך צריך הכרזה לדקדק בשומה ובמכירה, אבל כאשר אלמנה מוכרת שלא בבית דין אפילו מכרה שווה מנה ודינר, במנה - מכרה בטל, ואין היתומים מפסידים על ידה.

1 יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה⁵⁵ בינה לבין
2 עצמה⁵⁶, אם מכרה שוה בשוה⁵⁷ - מכרה קיים,
3 ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה. והוא,
4 שמכרה לאחר; אבל אם שמה לעצמה⁵⁸ - לא
5 עשתה כלום, ואפלו הכריזה⁵⁹.

(55) לצורך גביית כתובתה. (56) שלא נכחו אפילו שלושה הדיוטות האמורים בהלכה הקודמת. (57) שלא טעתה במכירה. (58) לקחת שדה היתומים לעצמה בשומת כתובתה. (59) על מכירה פומבית ולא טעתה בשומתה, בכל זאת אם רצו היתומים להגבותה מעות לאחר זמן חוזרים ונוטלים השדה ממנה. והטעם, מפרש הרשב"א, כי לא נעשתה אלא שליח למכור לאחרים, וכל שליח שנתמנה למכור לאחרים אינו יכול לזכות ולקנות באותו מכר, שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות זו לרשות אחרת, ולגבי השליח אין כאן הוצאה מרשות, כי הוא עומד במקום הבעלים, ו"אין אדם מקנה לעצמו".

6 טו. היתה כתבתה מאתים, ומכרה שוה מאה
7 במאתים, או שוה מאתים במאה - נתקבלה כתבתה
8 ואין לה כלום⁶⁰, ובלבד שתשבע שבועת אלמנה.
9 היתה כתבתה מאה, ומכרה שוה מאה ודינר במאה
10 - מכרה בטל⁶¹, ואפלו אמרה: אני אחזיר את הדינר
11 ליורשים.

(60) כי היתומים אומרים לה: "את הפסדת לעצמך", ואין אומרים ייבטל המכר, כי אין דין אונאה לקרקעות. וכשמכרה שווה מאה במאתים, אינה יכולה לומר אני הרווחתי והריווח שלי, כי הלכה היא: השולח שליח לשוק לסחורה ולקח בזול, הכול לבעל המעות - בדבר שאין לו קצבה, כמו קרקע הנמכרת באומדן, זה בפחות וזה ביוקר. (61) שאותו דינר אין לה רשות למכור, נמצא שכל המכר טעות, שהרי בבת אחת היה.

12 טז. היתה כתבתה ארבע מאות זוז, ומכרה לזה
13 במנה ולזה במנה שוה בשוה, ולאחרון שוה מאה
14 ודינר במאה - של אחרון בטל, ושל כלם קיים⁶².

(62) ואם מכרה לראשון שווה מאה ודינר במאה אין המכר בטל, אלא ההפסד על חשבונה.

15 יז. יש⁶³ לאשה למכור כתבתה⁶⁴ או לתנה במתנה.
16 אם מת הפעל או גרשה - יבוא הלה ויטל⁶⁵; ואם
17 מתה היא בחיי בעלה⁶⁶ או קדם שגשבעה⁶⁷ - אין
18 לו כלום⁶⁸.

(63) יכולה, רשאית. (64) העיקר והתוספת. (65) הלוקח יטול את הראוי להינתן לאשה בתור אלמנה או גרושה. (66) לא באה לידי גוביינא שהרי לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. (67) שאין לה כלום עד שתישבע, ואין אדם מוריש

12 פסות וכלי תשמיש, ומדור (או יושבת במדור)¹³
 13 שהיתה בו בחיי בעלה, ומשתמשת בפרים וכסות
 14 בעבדים ובשפחות שנשפחה בהן בחיי בעלה¹⁴.
 15 נפל המדור - אין היושין תיבין לכנותו¹⁵. ואם
 16 אמה: הניחו לי ואני אכנונו משלי - אין שומעין
 17 לה¹⁶. וכן לא תחזק בדקו¹⁷ ולא תטחה אותו¹⁸, אלא
 18 תשב בו כמה שהוא או תצא. ויושין שמכרו מדור
 19 אלמנה - לא עשו ולא כלום¹⁹.

(13) בדפוסים קדומים, אין תיבות אלו מוקפות. ובכת"י
 התימנים הנוסח: "ומדור, יושבת במדור וכו'".
 (14) כתובות קג, א. ושם הוסיפו: בכלי כסף וכלי זהב כדרך
 שמשמשת בחיי בעלה. (15) אלא שוכרים לה מדור לפי
 כבודה, כדלהלן הלכה ג. (16) שמכיון שנפל, נסתלקה
 זכותה ממנו (כתובות, שם). (17) תתקן סדקו ובקיעו.
 מלשון הכתוב (מלכים ב יב, ו): "והם יחזקו את בוך
 הבית". (18) תטוחנו בטיח של טיט וסיד וכדומה.
 (19) שהמדור משועבד לאלמנה עוד מחיי בעלה (כתובות,
 שם) שהרי יושבה בו לפני מותו.

ג. נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר²⁰
 - נותנין לה²¹ מדור לפי פבורה. וכן מזונותיה
 22 וכסותה - לפי פבורה²². ואם היה פבור הבעל גדול
 23 מפבורה - נותנין לה לפי פבור; מפני שעולה עמו,
 24 ואינה יורדת אפלו לאחר מיתה²³.

(20) שגר בדירה שכורה. (21) שוכרים לה ('ירושלמי'
 כתובות פ"ד, ה"ג). והטעם שאין מתקנים לה המדור שנפל,
 וגם מעכבים עליה מלכנותו, כי אם תדור בבית הראשון,
 לעולם לא תצא ממנו. אבל כששוכרים לה בית אפילו לפי
 כבודה, שמא לא יהיה נוח לה ותצא לבית אביה (רש"ל,
 הובא בט"ז אהע"ז ס"י צד). (22) כשם שהיתה גרה
 וניזונת ובעלה במדינת הים ('ירושלמי' כתובות פ"ב,
 ה"ג). (23) כתובות מח, א.

ד. ברפת הבית מרבה. פי' צד? חמשה שהיה מזונות
 25 פל אחד מהן קב²⁴ בשיאכל לבדו, אם היו חמשתן
 26 בבית אחד ואוכלין בערוב - מספיק להן ארבע
 27 קבין. והוא הדין לשאר צרכי הבית. לפיכך, אלמנה
 28 שאמה: אינני זזה מבית אבי, פסקו לי מזונות ותנו
 29 לי שם - יכולין היושין לומר לה: אם את אצלנו
 30 - יש לך מזונות, ואם לאו - אין אנו נותנים לך
 31 אלא כפי ברפת הבית. ואם היתה טוענת: מפני
 32 שהיא ילדה²⁵ והם ילדים - נותנין לה מזונות
 33 המספיקין לה לבה והיא בבית אביה²⁶. ומותר
 34 מזונות האלמנה ומותר הפסות - ליושין²⁷.

(24) מדת היבש, והוא ששית הסאה, ונזכר במלכים ב ו, כה.
 (25) צעירה. ושמא יצא עליה שם רע, אם תדור עמהם.
 (26) כתובות קג, א. (27) שם סה, ב. והראב"ד חולק.

ה. אלמנה שחלתה: אם צריכה לרפואה שאין לה

לבית דין לתבוע מזונות, מעשה ידיה, עניה או עשירה
 ששהו זמן ולא תבעו מזונות, אלמנה שתבעה מזונות
 מהיורשים.

א. אלמנה נזונה מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה³
 עד שתטל כתבתה⁴. ומשתתבע כתבתה בבית דין,
 אין לה מזונות⁵. וכן אם מכרה כתבתה⁶ בלה, או
 4 משכנה כתבתה, או עשתה כתבתה⁷ אפותיקי⁸
 5 לאחר, והוא שתאמר לו: פה תגבה חובך⁹ - בין
 6 שעשתה דברים אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית
 7 דין, בין שעשתה בחיי בעלה בין שעשתה לאחר
 8 מיתת בעלה - אין לה מזונות מן היורשים¹⁰. אבל
 9 אם מכרה מקצתה - יש לה מזונות¹¹. ומשתתארס
 10 האלמנה אפדה מזונותיה¹².

(2) שירשו מבעלה. (3) שכן התחייב לה בכתובתה, כמבואר
 לעיל פ"ב ה"ב. ותנאי בית-דין הוא שאע"פ שלא נכתב
 בכתובה, הרי זה כאילו נכתב (כתובות נב:). (4) אבל אין
 היורשים יכולים לפרוע לה כתובתה ולסלקה מן המזונות
 (שם נד:). (5) שגילתה דעתה שרוצה להנישא, והוא לא
 כתב לה אלא: "את תהי יושבת בביתי ותתוני מנכסי כל ימי
 משך אלמנותיך" שהיא אלמנה בשביל כבודו (רש"י גיטין
 לה:). (6) העיקר והתוספת, ראה לקמן הכ"ח. (7) קרקע
 המיוחדת לכתובתה (רש"י כתובות נד:). (8) מילה יוונית:
 היפותיקו, משכנתא, שעבוד קרקע או בנין - שאמרה
 לבעל-חובה: "לא יהא לך פרעון אלא מזה". ובפירוש רש"י
 (בבא קמא יא:): "אפותיקי - אפה תהא קאי". (9) כתובות
 נד, א. שבכל אלה הרי היא כאילו גבתה כתובתה, וכל
 שגבתה הסתלקה מבית בעלה ואין לה מזונות (ר"ן כתובות
 פ"א). (10) אבל בחיי בעלה יש לה מזונות, שהרי חיוב
 מזונות הוא מן התורה (למעלה פ"ב ה"ב). ומוחלת שזוללה
 בכתובתה - אין לה מזונות אף בחיי בעלה (למעלה פ"ז
 ה"ט והערה פג). וראה 'בית שמואל' ס"י צג סק"ח.
 (11) כתובות צז, ב: "ואם רצו היורשים, פורעים לה מותר
 כתובתה ומסלקים אותה. . . שאם לא כן כל אשה תמכור
 כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בחסכון הדינר"
 (הרא"ש שם, וכן באהע"ז ס"י צג ס"י). (12) כיון
 שנתארסה, "אשת איש" היא, ופסקה מלהיות אלמנה, והוא
 לא כתב לה אלא: "כל ימי משך אלמנותיך" (מגיד-משנה).
 וכתב ה'בית יוסף' אהע"ז ס"י צג, שהוא-הדין אם רק
 נשתדכה, "אבל ששירכה עצמה לאחר, הפקיעה מעליה
 כבוד בעלה הראשון, ואין יתכן שתהא ניזונת מנכסיו,
 ד"מי אלמנותיך" משמע כל זמן ששם בעלה הראשון נקרא
 עליה, שאומרים "זו אלמנתו של פלוני", ומשנשתדכה
 נקראת "משודכת של פלוני". וכיצא בזה אמרו (כתובות
 נד:). תבעו להנשא ולא נתפייסה יש לה מזונות, כיצד?
 אמרה: "מחמת פלוני בעלי (מתעכבת מלהנשא) - יש לה
 מזונות. מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לי - אין לה
 מזונות", כי אין זה מחמת כבוד בעלה אלא שלא היה
 תובעה הגון לה. ואין אני קורא בה "משך אלמנותיך" (רש"י
 שם).

ב. כשם שנוזנת אחר מותו מנכסיו, כך נותנין לה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר (רש"י) וראה לקמן פכ"א, ה"ח.

ח. מציאת האלמנה ופרות נכסים שהכניסה לפעל
- לעצמה, ואין ליורש בהם⁴² פלוס.

42) שהרי כל הטעם שתיקנו מציאת אשה לבעלה הוא כדי שלא תהא איבה בינה לבין בעלה, וזה לא שייך בנוגע ליורשים, שעל כרחם הם נותנים לה מזונותיה (כתובות צו). ואשר לפירות נכסיה, הואיל ואינם חייבים בפדיונה אין להם פירות, שהרי "תיקנו פירותיה כנגד פדיונה" (רי"ף כתובות פ"ד), וראה למעלה הערה לב.

ט. והנכסים עצמם שהם נדונותיה⁴³ - נוטלת אותן בלא שבועה, ואין ליורשים בהם דין לעולם⁴⁴, אלא אם כן הותירו⁴⁵ בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לפעל⁴⁶. ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשים נדונותיה, אף-על-פי שהוא נכסי צאן ברזל⁴⁷. ואם היה בהן מותר - המותר ליורשי הבעל.

43) ועדיין קיימים. 44) שהרי שלה הם. 45) נתיקרו או נשתבחו. 46) כמבואר לעיל פט"ז, ה"א. וממילא יש ליורשים דין בו. ומובן שאם אבדה הנדוניה או פחתה ובאה לגבות מן היורשין מה שפחתה צריכה להשבע, שאינה עדיפה משאר בעל-חוב הבא להפרע מנכסי יתומים, שדינו להשבע (מגיד-משנה). 47) ושמו אותם בסכום כסף, וקיבל עליו אחריות על אותו סכום - בכל זאת אינם חשובים כנכסיו, שיצטרכו להשבע ליתומים - אלא בחזקת האלמנה הם, וממילא היא מורישתם ליורשיה. ואם ייחד לה בעלה קרקע לכתובתה או מטלטלין ועדיין הם קיימים - נוטלתם בלא שבועה, וממילא מורישתם לבניה, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ג.

י. אלמנה שתתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן⁴⁸ - בין שתתפסה מתים בין שתתפסה אחר מותו⁴⁹, אפלו תפסה פכר⁵⁰ זהב - אין מוציאין מידה; אלא כותבין עליה בית דין מה שתתפסה, ופוסקין לה מזונות, ומחשבים עמה, והיא נזונת ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות⁵¹, ויקחו היורשין את השאר⁵².

48) אע"פ שמצד הדין אין המזונות נגבים מן המטלטלין (כתובות סט): תפסתה מועילה לה (שם צו). 49) שכבר זכו בהם היתומים, ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לשום חוב. 50) מפורש לעיל פ"י, ה"ז. ואע"פ שהוא יתר מכדי כתובתה או מכדי מזונותיה הראויים להנתן לה בכל שלשים יום, כמבואר להלן הכ"א. 51) כגון אם תגבה כתובתה או אם תתארס, כמבואר לעיל ה"א. 52) וכן אמרו ב"ירושלמי" (כתובות פ"א, ה"א): שעליה להראות ליתומים מה תפסה, כדי שנדע לחשב עמה כנ"ל.

יא. וכן אם תתפסה מטלטלין בכתבתה בחיי בעלה⁵³, וקמת - גובה מהן; אבל אם תתפסה אחר מותו

1 קצבה²⁸ - הרי זו פמזונות²⁹ ויורשין חייבין בה; ואם היא צריכה רפואה שיש לה קצבה - הרי זו מתרפאה מכתבתה³⁰. נשפית - אין היורשין חייבין לפדותה³¹. אפלו היתה יבמה³², ואפלו נשפית בחיי בעלה וקמת והיא בשביה - אין חייבין לפדותה מנכסיו³³; אלא נפדית משל עצמה, או תטל כתבתה ותפדה עצמה.

28) שהיא חולה תדיר, וזקוקה תמיד לטיפול רפואי. 29) שגם להן אין קצבה. 30) כתובות נב, ב. וכתב הרא"ש (שם): רפואה שיש לה קצבה דומה לפדיונה הבא בבת אחת, וכשם שהיורשים פטורים מלפדותה, כך הם פטורים מרפואתה. וראה לעיל פ"ד, ה"ז. 31) כתובות נב, א: "שאיני אני קורא בה ואחזירך לי לאשה". 32) הזקוקה לאחד מן האחים שייבמו אותה לאשה - בכל זאת אינם חייבים לפדותה כל זמן שלא ייבמו אותה. וזהו לפי נוסחאות מדוייקות בגמרא כתובות שם (הרמב"ן בספר ה'מלחמות' יבמות פ"ד, ד"ה ועוד מתניתין), וכן הוא ברי"ף שם. 33) כתובות, שם. ולפי שאין חייבים לפדותה, אינם אוכלים פירות נכסיה. שלא תיקנו "פירותיה אלא משום פדיונה". ראה לעיל פ"ב, ה"ד. ובסמוך ה"ח.

8 ו. מתה האלמנה³⁴ - יורשי הבעל חייבין בקבורתה³⁵.
9 ואם נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה -
10 יורשיה יורשין בכתבתה³⁶ והן חייבין בקבורתה, אבל
11 לא יורשי הבעל. מעשה ידי האלמנה - ליורשין³⁷.
12 יורש שאמר לאלמנה: טלי מעשה ידיך פמזונותיך
13 - אין שומעין לו³⁸; אבל היא שרצתה בזה -
14 שומעין לה³⁹.

34) ולא גבתה כתובה מהיורשים, וגם לא הספיקה להשבע שבועת אלמנה. 35) כתובות צה, ב. וכן שנינו לעיל (יב, ד) "וקבורתה תחת ירושתו לכתובתה". 36) כמבואר לעיל (פט"ז, ה"ב. ובשבועות מח.). וגובים אותה מיורשי הבעל. והראב"ד חולק, ולדעתו אפילו כשלא נשבעה האלמנה - אין יורשי בעלה חייבים בקבורתה, כי שבועתה היא שלא נפרעה מבעלה ולא התפיסה צרור כסף בחייו, וכל עוד שלא נשבעה אומרים יורשי הבעל שמא כבר נפרעה והורישו הכסף ליורשיה - ועליהם לקבורה, ומה גם שהם נוטלים נדונייתה בלא שבועה, כמבואר בסמוך ה"ט. 37) כתובות, שם. 38) במשנה, שם: "אלמנה ניוזנת מנכסי יתומים" - וזהו ענין ניוזנת שהיא ניוזנת מהם על-כל-פנים, מבלי שיוכלו להפטר ('מאירי' שם) כשם שהבעל אינו יכול לומר כן לאשתו, שמא לא יספיקו מעשי ידיה למזונותיה, כמבואר למעלה פ"ב ה"ד. 39) כי המזונות לטובתה תוקנו כנגד מעשי ידיה, ואם היא מוותרת על תקנת חכמים שומעים לה ('ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א).

15 ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה⁴⁰, אלמנה
16 עושה ליתומים, חוץ ממזיגת הפוס והצעת המטה
17 והרחצת פניו וידי ורגליו⁴¹.

40) המנויות לקמן פכ"א, ה"ז. 41) כתובות צו, א. שהן

~ נקודות משיחות קודש ~

"הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זו אחר זו, ניוזנות בשווה שאין דין קדימה במטלטלין".

ומשמע שאם ניוזנות מקרקע, יש דין קדימה. והסברא היא ששעבוד מזונות אינו חל על מטלטלין היכולים להיגב אלא על הקרקע, ולכן בקרקעות ניוזנות לפי קדימת השיעבוד.

והראב"ד השיג על כך וכתב שאפילו ניוזנות מן הקרקע ניוזנות כולן בשווה, כי חיוב המזונות נוצר לאחר מותו, וממילא הגיע לכולן באותו הזמן.

וכתב הרב המגיד, שגם הרמב"ם סבר כהראב"ד שניזונות גם מהקרקע בשווה, וגורס ברמב"ם שהלשון הוא "כמו שאין דין קדימה במטלטלין".

ובביאור הדברים, כתב הרוג'צ'ובי שהרמב"ם והראב"ד חולקים האם כל יום הוא שעבוד חדש או שנשתעבד מחיי הבעל, כי בנישואין יש את שני האופנים, האחד שהחיוב חל בזמן הנישואין, וכל משך הזמן שאח"כ הוא המשך לחיוב הראשון, והשני שכל יום ויום ישנו חיוב חדש, ובזה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, שלדעת הרמב"ם הוא חיוב נמשך מיום הנישואין, ולכן יש דין קדימה. אבל הראב"ד סובר שכל יום הוא חיוב חדש, ולכן ניוזנות בשווה גם בקרקע.

ועפ"ז מבאר הרוג'צ'ובי עניין נוסף בהל' גירושין, ששם כתב הרמב"ם ש"אם נשתתית.. אינו חייב לרפאותה", וגם שם השיג עליו הראב"ד "למה לא יהיה חייב לרפאותה", ומבאר הרוג'צ'ובי שהרמב"ם סובר שלרפאותה הוא מהדברים שמחמת הנישואין שבכל יום ויום הוא חיוב חדש, והרי בשוטה אין אדם דר עם נחש בכפיפה, לכן פקע החיוב.

אמנם, החיוב של דירה לא פקע, כי בזה אי אפשר לומר שהוא חיוב בכל יום מחדש, שהרי הגדר של דירה שהיא דבר של קבע.

ויש לקשר זה עם דברי הרוג'צ'ובי בנוגע לחורבן, שזהו דבר נמשך. וכתב שזה מפורש בירושלמי "כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החרבו", ועפ"ז מובן עד כמה צריכה להיות גדולה הצעקה "עד מתי", אחרי שאתמול צעקו ועדיין לא נבנה. ממש כמו יהודי העומד ליד בית-המקדש בשעת חורבנו, שבוודאי היה מרעיש עולמות. כמו"כ מובן בנוגע לחיוב שהתחייב הקב"ה לבנות את בית-המקדש מחדש, שזהו חיוב בכל יום ויום לבנות את בית-המקדש מחדש, ויתירה מזו - באופן נצחי.

(על"פ י"ן מלכות' ספר נשים סימן יב)

(64) ואין אומרים: הקודמת בזמן קודמת במזונות ('ירושלמי' פ"ה, ה"א). (65) לפי שהלווה יכול למכרם ולהפקיעם מידי שעבוד המלוה, כך אין דין קדימה במזונות, שהרי הוא יכול

1 לכתבתה - אינה גובה מהן⁵⁴, אף-על-גב⁵⁵ שתקנו הגאונים⁵⁶ שתגבה הפתבה ותנאי הפתבה מן המטלטלין. לפיכך⁵⁷ תזון האלמנה מן המטלטלין אף-על-פי שלא תפסה.

(53) שעדיין לא זכו בהם יורשים. (54) שכבר זכו בהם יורשים, ואין תפיסתה מועילה כלפי היורשים, שכבר אמרנו אין מטלטלין של יתומים משועבדים לבעל-חוב, כמבואר בפסחים לא, א. והטעם שלמזונות מועילה תפיסתה, משום שהמזונות אינם נגבים מנכסים משועבדים (נכסים שנמכרו) כמבואר להלן הי"ג, לפיכך תיקנו לה תפיסה, אבל כתובה נגבית מנכסים משועבדים, כמבואר לעיל פט"ז הי"ד, ויכולה לטרוף מן הלקוחות, ולפיכך תפיסתה מהיתומים לא מועילה לה ('תוספות' כתובות צו. ד"ה: אלמנה שתפסה). ורבינו נמשך כאן אחרי דעת הר"ף בכתובות פ"א בהבנת סוגיית הש"ס בכתובות שם, ויש שיטות אחרות בדינים אלו, ראה ברי"ף וב'תוספות' שם צו. (55) בכת"י התימנים, כאן התחלת הלכה. ובדפוסים שלפנינו, משפט זה מחובר עם ההלכה הקודמת, ואין לו כל מובן. וב'כנסת הגדולה' סי' צג אות ט, שיער מדעתו שזהו משפט חדש, וכיוון לכת"י התימנים. (56) לעיל פט"ז, ה"ז. (57) בכת"י התימנים: "ולפיכך", וזה מחובר למה שלמעלה.

5 יב. ואם⁵⁸ הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן - הירשין נוטלין אותן⁵⁹ והן מעלין לה מזונות, ואינה יכולה לעבב עליהן ולומר: יהיו המטלטלין מנחין בבית דין עד שאזון מהן, שפא לאבדו ולא יהיו לי מזונות⁶⁰. ואפלו התנתה עליו בפרושו⁶¹ שתזון מן המטלטלין - אינה מעצבת. וכזה דנין תמיד בכל פתי דינין.

(58) בכת"י התימנים: "אם" וכן בדפוס רומי. ואין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר למה שלמעלה: "אע"ג שתיקנו כו' ולפיכך תזון כו' אם הניח" כו'. (59) לעצמם. (60) שאם בקרקע שניזונת ממנה מדין התלמוד - אם מכרה היתומים אינה טורפת (ראה להלן הי"ג) - במטלטלין שאינה אלא תקנת הגאונים - ודאי אינה יכולה לעבב מכירתם (מגיד-משנה). (61) בשעת כתיבת כתובתה.

12 יג. אבל אם הניח קרקע - יכולה היא לעבב עליהן שלא למכרו⁶². ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלקוחות; שאין האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חרין⁶³.

(62) תשובת הגאונים (הובאה בספר 'העיטור'). (63) כתובות סט, א. וכתב הרשב"א: אם קנו מידו באופן מיוחד על מזונות האשה לאחר מותו, היא טורפת מיד הלקוחות. וקבלת קנין הנוכרת בשטר כתובה שלנו אינה מועילה לכך, כי היא מכוונת למזונותיה בחיי הבעל (מגיד-משנה).

16 יד. הניח נשים רבות, אף-על-פי שנשאן זו אחר זו - נזונות בשווה⁶⁴, שאין דין קדימה במטלטלין⁶⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 יח. מי שִׁיחַד קִרְקַע לְאִשְׁתּוֹ בְּמִזְנוּתֶיהָ בְּשַׁעַת
15 מִיתָהּ⁸¹, וְאָמַר: יְהִי מְקוֹם פְּלוֹנִי לְמִזְנוֹת - הָרִי
16 רְבָה לָהּ מִזְנוֹת. וְאִם הָיָה שָׂכְרוֹ⁸² פָּחוֹת מִמִּזְנוֹת
17 הָרְאוּיוֹת לָהּ - נוֹטֵלֶת הַשָּׂאֵר מִשָּׂאֵר נִכְסִים; וְאִם
18 הָיָה שָׂכְרוֹ יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהּ - נוֹטֵלֶת הַכֹּל⁸³. אֲבָל
19 אִם אָמַר לָהּ: יְהִי בְּמִקְוֹם⁸⁴ פְּלוֹנִי בְּמִזְנוּתֶיהָ⁸⁵,
20 וְשִׁתְקָהּ⁸⁶ - אֵין לָהּ אֱלָא פְרוֹת אוֹתוֹ מְקוֹם בְּלִבָּד,
21 שֶׁהָיָה קֶצֶץ⁸⁷ לָהּ מִזְנוֹת.

(81) ובעדים, כדין מתנת שכיב-מרע (חולה סמוך למיתתו) שאינה צריכה קבלת קנין ולא תעודה בכתב, שדבריו ככתובים וכמסורים הם, מתקנת חכמים כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים (מלשון רבינו הל' זכיה פ"ח, ה"ב). (82) ריוח המקום. (83) לא נתכוין זה אלא ליתן לה מזונות בריוח מהמקום ההוא. (84) ובכת"י התימנים: "מקום". וכן בדפוס רומי. (85) משמעה: בחוב מזונות שיש לך עלי, תהא זו פרעון לך. (86) ולא מיחתה, כי אילו לא עמדה שם, או נכחה ומיחתה - אינו יכול לגרוע ממזונותיה שלא בהסכמתה. (87) קצב (כתובות נד:).

22 יט. אֲלֶמְנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לְתַבַּע מִזְנוֹת - יֵשׁ מִי
23 שֶׁהוֹרָה, שֶׁפּוֹסְקִין לָהּ מִזְנוֹת וְאֵין מִשְׁפִּיעִים
24 אוֹתָהּ⁸⁸. וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עַל הוֹרָאָה זֶה, מִפְּנֵי
25 שֶׁנִּתְחַלֵּף לוֹ הַדָּבָר בְּאִשָּׁה שֶׁחֵלֶף בְּעֵלָהּ לְמִדִּינַת
26 הַיָּם⁸⁹. וְרִבּוּתֵי הוֹרֵי, שֶׁאֵין לָהּ מִזְנוֹת מִבֵּית דִּין עַד
27 שֶׁתִּשְׁבַּע; שֶׁהָיָה זֶה בָּאָה לְהַפְרַע מִנְכָּסֵי יְתוּמִים, וְכָל
28 הַנִּפְרָע מִנְכָּסֵי יְתוּמִים - לֹא תִפְרַע אֲלָא בְּשִׁבּוּעָה⁹⁰.
29 וְלִזְה דַּעֲתִי נוֹטָה, וְכֵן רְאוּי לְדוֹן⁹¹.

(88) שלא עיכבה משל בעלה כלום. (89) שאמרו (כתובות קה:). "תשבע בסוף (בשעת גביית כתובתה או כשיבוא בעלה) ולא תשבע בתחילה". ואין מכאן ראייה לאלמנה, כי יש לחוש שהניח לה צורר לאחר מותו כדי שלא תתבזה אצל היתומים, וגם מזונות אשה בחיי בעלה הם מן התורה, ומזונות אלמנה אינם אלא תקנת חכמים (ראה לעיל פ"ב, ה"ח). (90) כתובות פז, א. (91) וכן אמרו (שם צח:): "והלכתא, צריכא שבועה". וכל הסוגיא עוסקת שם במזונות (הגר"א אהע"ז סי' צג ס"ק לא).

30 כ. אֲלֶמְנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לְתַבַּע מִזְנוֹת -
31 מִשְׁפִּיעִין אוֹתָהּ בְּתַחֲלָה⁹², וּמוֹכְרִין בְּלֹא הִכְרָזָה⁹³,
32 וְנוֹתְנִין לָהּ מִזְנוֹת. וְכֵן יֵשׁ לָהּ לְמַכּוֹר לְמִזְנוֹת שְׁלֹא
33 בְּבֵית דִּין מִקְחִין⁹⁴, אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה אָנָּשִׁים נְאֻמִּים,
34 בְּלֹא הִכְרָזָה. וְכֵן אִם מְכָרָה לְמִזְנוֹת בִּינָה לְבִין
35 עֲצָמָה שְׁוֶה בְּשׁוֹרָה⁹⁵ - מְכָרָה קִיָּם. וְכִשְׁבּוּאוֹ
36 הַיּוֹרְשִׁין לְהַשְׁפִּיעַ אוֹתָהּ - נִשְׁבַּעַת⁹⁶.

(92) ולא כדעת אחרים הסוברים שתשבע "בסוף" בשעת גביית כתובתה. (93) מכירה פומבית, כמבואר לעיל פ"ז ה"ג. וכן אמרו (כתובות ק:): שאין צורך להכריז במזונות האלמנה, שאי-אפשר לעכב מזונותיה עד תום ימי ההכרזה. (94) שם צז, ב. (95) השווה לעיל פ"ז, יד. (96) שבועת

למכור נכסיו ולהפקיעה משעבוד מזונותיה (מגיד-משנה), ובדפוס רומי, הנוסח: "שאינ דין קדימה במזונות", ותיבת "כמו" חסרה שם. וכן הביא ה'בית יוסף' אבן-העזר סי' צג מספרי הרמב"ם שהיו בידו.

1 טו. אֲלֶמְנָה שֶׁנִּפְלָה לְפָנֵי יָכֶם, בְּשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים
2 הָרִאשׁוֹנִים⁶⁶ - נִזְוֶנֶת מִשָּׁל בַּעַל⁶⁷. וְאִם הִכָּר הָעֶבֶר⁶⁸,
3 וְכֵן אִם הִנִּיחָה מַעֲבֶרֶת⁶⁹ - נִזְוֶנֶת וְהוֹלֶכֶת עַד
4 שֶׁתִּלְד⁷⁰. יִלְדָּה בֶּן שָׁל קִיָּמָא⁷¹ - נִזְוֶנֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל
5 יָמֵי אֲלֶמְנָתָהּ, בְּשָׂאֵר כָּל הַנְּשִׁים⁷². לֹא נִמְצְאָת
6 מַעֲבֶרֶת אַחֵר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, אוֹ שֶׁהִפִּילָהּ⁷³ - אֵינָה
7 נִזְוֶנֶת לֹא מִשָּׁל בַּעַל⁷⁴ וְלֹא מִשָּׁל יָכֶם⁷⁵, אֲלָא תוֹבַעַת
8 יְכָמָה לְכָנֶס אוֹ לְחַלֵּץ.

(66) שאינה ראויה אז ליבום ולא לחליצה, כמבואר בהל' יבום וחליצה פ"א ה"ט, וממילא שאינה יכולה להנשא לאחרים. (67) יבמות מא, ב. שהרי מעוכבת היא להנשא בגללו. (68) אחרי שלושת החודשים הראשונים (יבמות לו:). (69) שבמותו כבר ידעו שהיא מעוברת. ובכת"י אברבנאל, הנוסח: "משל בעל, אם לא הוכר העובר, ואם הניחה". (70) שעד אז אינה ראויה לא ליבום ולא לחליצה (כמבואר שם לו:). וקל-וחומר שאינה יכולה להנשא לאחר, והואיל ומעוכבת היא מבעלה - נזונת ממנו. (71) ראוי לחיות, שאינו נפל. (72) שאין זו זקוקה ליבום, והרי היא כאלמנה אחרת. (73) ומעתה ודאי שהיא זקוקה ליבום, שהרי נתברר שבעלה המת לא הניח אחריו בן. (74) שכבר אינה מעוכבת להנשא ממנו, אלא מחמת שאגודה היא ביבם ואין לה על נכסי בעלה כלום, ואינה דומה לשאר אלמנה שכל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: "מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי" - נזונת מנכסיו, וכאן כל העיכוב הוא רק מצד היבם (יבמות מא: וברש"י). (75) שעדיין לא נתייבמה לו.

9 טז. תִּבְעָה יְכָמָה לְכָנֶס אוֹ לְחַלֵּץ, וְעַמֵּד בְּבֵית דִּין,
10 וְכִרַח⁷⁶ אוֹ שֶׁחֵלָה, אוֹ שֶׁהָיָה יָכֶם בְּמִדִּינַת הַיָּם⁷⁷ -
11 הָרִי זֶה נִזְוֶנֶת מִשָּׁל יָכֶם בְּלֹא שְׁבּוּעָה כָּלִל⁷⁸.

(76) אחר שעמד בבית-דין ("ירושלמי" כתובות פ"ה, ה"ד). (77) ושם תבעתו לדין מעצמה או ע"י שליחה, מיד חייב במזונותיה ואפילו לא ברח, הואיל והוא במדינה אחרת (כסף-משנה). (78) כי אין לחוש שהניח לה צורר כסף, שעדיין אין היא מקורבת לו, וגם מעשי ידיה אינם משועבדים לו (כתובות קז:).

12 יז. נִפְלָה לְפָנֵי יָכֶם קָטָן⁷⁹ - אֵין לָהּ מִזְנוֹת עַד
13 שִׁיגְדֵל וְיִהְיֶה בְּשָׂאֵר הַיָּבָמִין⁸⁰.

(79) ואינו ראוי לייבם או לחלוץ עד שיהיה בן שלש-עשרה ויביא שתי שערות. (80) יבמות שם, א. וגם מבעלה אין לה, "כי משמים קנסוה" (שם). ואם הכניסה נדוניה משלה, והיא ביד שליש, או שהיא אומרת יתנו הנכסים ליד, ואני אקיים הקרן עד שיגדל הנער ואזון מן הריוח, נותנים הכסף לידה (אהע"ז סי' קס, ס"ג בשם הרי"ף).

20 כד. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
21 ואמרה: מת בעלי - רצתה - נזונת בדין כל
22 האלמנות, רצתה - נוטלת כתובה¹⁰⁷. אמרה: גרשני
23 בעלי - אינה נאמנת¹⁰⁸, ונזונת מנכסיו עד כדי
24 כתבתה מכל פנים: שאם עדין היא אשתו - יש לה
25 מזונות, ואם גרשה כמו שאמרה - יש לה כתבה,
26 שהרי כתבתה בידה. לפיכך נוטלת מזונות עד כדי
27 כתבתה והולכת לה¹⁰⁹.

(107) כתובות קז, ב. שהאשה נאמנת לומר מת בעלי להנשא, שאם הוא חי עשוי הדבר להגלות (להלן פ"ב מהל' גירושין הט"ו), ומכיון שנאמנת להנשא - נאמנת גם ליטול כתובתה (למעלה פט"ז הל"א). (108) שבוה היא יכולה לשקר, שאין הדבר עשוי להגלות כמו ב"מת בעלי" שלמעלה. (109) כתובות, שם.

28 כה. האשה שהיה לה ספק גירושין¹¹⁰ ומת בעלה -
29 אינה נזונת מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש
30 מספק. אבל בחיי בעלה - יש לה מזונות¹¹¹ עד
31 שתתגרש גירושין גמורין.

(110) כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לו (ואינה מגורשת) ספק קרוב לה (ומגורשת). (111) שעדיין אסורה להנשא לאחרים - שמא אינה מגורשת, וכל שמעוכבת להנשא מחמתו - יש לה מזונות (כתובות צז: וברש"י, וכן ברשב"ם לב"ב מז:).

32 כו. אלמנה עניה ששהתה שתי שנים ולא תבעה
33 מזונות, או עשירה ששהתה שלש שנים ולא תבעה
34 - ותרה¹¹², ואין לה מזונות בשנים שעברו, אלא
35 משעה שתבעה. ואם שהתה פחות מזה אפלו ביום
36 אחד - לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת מזון השנים
37 שעברו.

(112) מחלה (כתובות צו. וברש"י) ובי"רש"ל (שם פ"א, ה"ב) אמרו: במה דברים אמורים כשלא לוותה, אבל לוותה גובה, וכן אם יש בידה משכון (שתפסתו בתוך שלש שנים) גובה למפרע. אבל אם תפסה לאחר שלש שנים אין תפיסת משכונה כלום, כי כבר מחלה (מגיד-משנה בשם הרשב"א).

38 כז. אלמנה שתבעה מזונות מן היורשים, הם
39 אומרים: נתנו, והיא אומרת: לא נוטלתי - כל זמן
40 שלא נשאת - על היתומים להביא ראיה, או תשבע
41 שבועת הסת¹¹³ ותטל; משנשאת - עליה להביא
42 ראיה, או ישבעו היורשים שבועת הסת שנתנו
43 לה¹¹⁴.

(113) אם לא הביאו ראיה שכבר נטלה, שהרי היא מוחזקת בנכסים והם באים להוציא ממנה, והרי זה כטוען את חבריו: "מנה לי בידך", והלה כופר בכל, נשבע הנתבע שבועת היסת ונפטר (הל' טוען ונטען פ"א, ה"ג) אף כאן היא נשבעת שלא נטלה והנכסים נשארים בחזקתה. שבועת היסת - מפורשת לעיל פט"ו ה"ג. (114) משנישאת עברו

אלמנה שלא עיכבה משל בעלה כלום, הואיל ולא נשבעה לפני המכירה.

1 כא. וכמה מוכרין למזונות? כדי לזון מהם ששה
2 חדשים, לא יותר על זה⁹⁷. ומוכרין על מנת שיהיה
3 הלוךח נותן לה מזון שלשים יום⁹⁸. וחוזרת ומוכרת
4 פעם שניה לששה חדשים. וכן מוכרת והולכת
5 לעולם, עד שישארו מן הנכסים כדי כתבתה, גובה
6 כתבתה⁹⁹ מן השאר והולכת לה.

(97) כתובות צז, א. שמא תתארס או תתבע כתובתה ותפסיד מזונותיה. (98) שאם תנשא לאחר, יחזיר מה שבירד ליורשים (רש"י שם). (99) ואפילו כתובתה עולה יותר ממזון כדי ששה חדשים - מוכרת השאר ביחד (שם).

7 כב. אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין
8 מחשבין עמה¹⁰⁰ על מעשה ידיה, עד שיבואו
9 היורשים ויתבעוה. אם מצאו לה מעשה ידיה -
10 נוטלין אותה¹⁰¹, ואם לאו - הולכין לדרבם¹⁰². ואני
11 אומר, שאם היו היורשים קטנים - בית דין מחשבין
12 עמה¹⁰³, ופוסקין מעשה ידיה¹⁰⁴, בדרך שפוסקין לה
13 מזונות.

(100) לבדוק אם מעשי ידיה מספיקים למזונותיה. (101) שהוא שלהם תחת מזונותיה, כמבואר לעיל ה"ו. (102) כדרך ששנינו באשה שהלך בעלה למדינת הים, לעיל פ"ב הט"ו. וכן נראה (כתובות קז). שבאלמנה הכל מודים שפוסקים לה מזונותיה מבלי לדקדק על מעשה ידיה. (103) בודקים אחריה אם היא עושה המוטל עליה לעשות, ואם היא נותנת אותו ליורשים. (104) כלל הוא: "בית-דין אביהם של יתומים הוא" (גיטין לז). וצריך לשקוד על טובתם. וביחוד כשהם קטנים ואינם יודעים לטעון. וראיה לדברי רבינו מסוגיית התלמוד (ערכין כב:). שאמרו שם: אין נזקקים לנכסי יתומים (קטנים) למכרם אלא . . . לכתובת אשה, משום מזונות שאם לא תגבה כתובתה היא תפסידם באכילת מזונותיה מממנם. ושאלו שם, הלא מעשי ידיה שלהם ואינה מפסידתם, ותיצרו: לפעמים אין מעשי ידיה מספיקים, ויש הפסד במזונותיה. ואם נאמר שאין מחשבין על מעשי ידיה ואין ליתומים עליה כלום, אם-כן תמיד יש להם הפסד. מכאן, שבית-דין מחשב על מעשה ידיה כשפוסק לה מזונות ('אבני מילואים' סי' ע ס"ק ג).

14 כג. אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה -
15 אין לה מזונות; שמא מחלה כתבתה, או מכרה או
16 משכנה אותה¹⁰⁵. אף-על-פי שלא טען יורש -
17 טוענין אנו לו ואומרים לה: הביאי כתבתך
18 והשבעי¹⁰⁶ וטלי מזונותיך. אלא אם אין דרבם לכתב
19 כתבה.

(105) ובכל אלה אין לה מזונות, כמבואר להלן הכ"ח. (106) שלא עיכבה משל בעלך כלום, כדין הבא להפרע מנכסי יתומים, כמבואר לעיל ה"ט. וראה למעלה פ"ב, ה"ח: "ולעולם טוענים ליורש".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את אביהם. (14) אלף מכתובת האם, וארבע מאות מירושת האב. (15) מאתיים מכתובת האם, וארבע מאות מירושת מהאב (כתובות צא), וטעם תקנת 'כתובת בנין דכרין' "כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו" (שם נב); שאם ידע האב שבני בתו יירשו את מתנת נדונייתו, הוא ירבה לתת נדוניא לבתו לקראת נישואיה. וממילא תיקנו שגם כתובת הבעל - עיקר ותוספת - יירשוה בניה, כדי שלא יאמר האב אם זה מקפיד על שלו, מלהוריש לבני בתי, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא (רש"י שם).

ג. במה דברים אמורים? בשהנתי יותר על כדי שתי כתבות דינר אחד או יותר כדי שיחלקו השאָר¹⁶ בשוה¹⁷; אבל אם לא הניתי יותר דינר - חולקים הכל בשוה. שאם יירשו אלו כתבת אמן ואלו כתבת אמן, ולא ישאר דינר אחד לחלק אותו בין הירששים, נמצא הנאי זה מבטל חלוק ירשה בין הבנים בשוה שהוא מן התורה¹⁸.

(16) את הדינר הנשאר. (17) לפי הגולגולת, ובו מקיימים דין ירושה האמורה בתורה (במדבר כז, ח"א). (18) ולא תיקנו חכמים כתובת 'בנין דכרין' במקום שנעקרת נחלה שבתורה על-ידם (כתובות נב).

ד. והוא הדין למי שששא נשים רבות, בין בזה אחר זה בין בבת אחת, ומתו בלן בחייו, ולו מהן בנים זכרים, אם היה שם יותר על כדי כל הכתבות דינר - כל אחד ואחד יורש כתבת אמו¹⁹, והשאָר חולקין בשוה²⁰.

(19) ואפילו סכום הכתובות שוה זה כזה, רוצים הבנים ליטול כתובת אמן ולא לחלוק בשוה, כגון שבני אשה אחת מועטים, והשניה בניה מרובים, וטוב למועטים ליטול לעצמם כתובת אמן ולא לחלוק עם אחיהם בשוה לפי הגולגולת (רש"י שם). (20) כדין ירושה של תורה. והעיד רבינו לעיל פט"ז ה"ז "שלא מצאנו מנהג ירושתן (של 'בנין דכרין') פשוט בכל הישיבות". והרא"ש לכתובות פ"ד סימן כד, כתב בשם הגאונים: "שאין דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. . . הלוואי שיתן אדם לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו". וגם הרמ"א באהע"ז סי' קיא, סט"ז כתב: שאין כתובת 'בנין דכרין' נוהגת במדינות אלו.

ה. אמרו היתומים²¹: הרי אנו מעלין על נכסי אבינו יותר דינר²², כדי שישלנו כתבת אמן - אין שומעין להם, אלא שממין את הנכסים בבית דין במה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן. ואף-על-פי שנתרבו או נתמעטו²³ אחרי מיתת אביהן קדם שיבואו לחלק - אין שממין אותן אלא בשעת מיתת אביהן²⁴.

(21) בני הכתובה הגדולה. (22) מעלים דמיהם לקבלם עלינו ביוקר, שישאר דינר לחלוק בשוה. (23) שהוקרו או שהוזלו. (24) כתובות צא, א.

הנכסים לרשות היתומים והיא באה להוציא מידם, ישבעו שבועת היסט ויפטרו (כתובות צו; ובמגיד-משנה).

כח. דין תוספת כתבה בדין העקר¹¹⁵. לפיכך, אלמנה שתבעה¹¹⁶ או מכרה או מחלה או משכנה תוספת כתבתה¹¹⁷ עם העקר - אין לה מזונות¹¹⁸. ואם תבעה מקצת והניחה מקצת¹¹⁹ - הרי זו כמי שתבעה מקצת העקר והניחה מקצתו. וכל המוכרת או המוחלת סתם - מכרה ומחלה התוספת עם העקר¹²⁰; ששניהם כתבה שמים בכל מקום.

(115) מנה לאלמנה, ומאתיים לכתולה (כתובות נד:). (116) בבית-דין כמבואר לעיל ה"א. (117) בין בחיי בעלה בין לאחר מותו, כמבואר שם. (118) באלמנותה, ואם מחלה - אפילו בחייו אין לה מזונות, כמבואר לעיל פ"ז הי"ט. (119) תבעה העיקר והניחה התוספת ('לחם משנה'), וכן פירשו ה'תוספות' (כתובות נד: ד"ה 'ולתובעת'). (120) שם נד, ב. השווה לעיל פט"ז ה"ב: "ואין נקראים כתובה אלא עיקר כתובה שהוא מאה או מאתיים עם התוספת בלבד".

פרק תשעה עשר

(1) ביאר בו רבינו דין "כתובת בנין דכרין", זכויות הבנות מנכסי אביהן, שאין לעקור תנאי הכתובה, בת הממאנת. בת היבמה, בת הארוסה, ובת השנייה לענין מזונות, הבנים והבנות לענין מזונות.

א. מתנאי הכתבה, שיהיו בנים הזכרים יורשים כתבת אמן² ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל³, ואחר כך חולקין שאר הירשה⁴ עם אחיהם⁵ בשוה⁶.

(2) העיקר והתוספת שכתב לה אביהם. (3) מפורש לעיל פט"ז ה"א, והיא מתה בחיי אביהם וירש אותה אביהם כדין בעל היורש את אשתו, ואח"כ מת גם האב. (4) שנשארה מעזובן האב. (5) שנולדו לאביהם מנשים אחרות. (6) כתובות נב, ב. ראה לעיל פ"ב ה"ב, וזוהי הנקראת: "כתובת בנין דכרין" (הבנים הזכרים) לעיל פט"ז, ה"ז.

ב. כיצד נשא אשה, כתבתה⁷ ונדונייתה⁸ אלה, וילדה בין ומתה בחייו⁹. ואחר כך נשא אשה אחרת¹⁰ כתבתה ונדונייתה מאתם, וילדה בן, ומתה בחייו. ואחר כך מת הוא, והניח אלפים. בנו מן הראשונה יורש אלה שבכתבת אמו¹¹, ובנו מן השניה יורש מאתם שבכתבת אמו, והשאָר¹² יורשים אותו בשוה¹³. נמצא כי בן הראשונה אלה וארבע מאות¹⁴, ובני בן השניה שש מאות¹⁵.

(7) שכתב לה משלו. (8) שהכניסה לו משלה. (9) הרי ירש בעלה את נדונייתה, וכתובתה לא באה לידי גבייה. (10) לאו דוקא אחרי מות הראשונה, אלא אפילו נשא שתייה כאחת - הדין כן, כמבואר בסמוך ה"ד. (11) בתורת 'בנין דכרין'. (12) שמונה מאות וזו. (13) כדין בנים היורשים

25 אינו טורף מנכסים משועבדים⁴⁰, אלא מבני חורין,
26 ככל היוֹרְשִׁין⁴¹.

(39) כדין בעל חוב, שהוא קודם לירושת הבנים.
(40) שנמכרו לאחר בחיי האב. (41) כשם שאין הורש זוכה במה שמכר אביו, כך כתובת 'בנין דכרין' אינה אלא מבני חורין. כתובה זו, אין לה דין 'חוב' הטורף ממשועבדים אלא היא כירושה, שכן כתב לה: "בנים זכרים שיולדו לך ממני, הם יירשו כסף כתובתך, יותר על חלקם בירושה עם שאר אחיהם" (כתובות נב:).

27 י. ומתנאי כתבה, שתהיינה הפנות נזונות מנכסי
28 אביהן אחר מותו⁴² עד שיתאָרְסוּ⁴³ או עד שיבָגְרוּ.
29 בגרה הבת אף-על-פי שלא נתאָרְסה, או נתאָרְסה
30 אף-על-פי שלא בגרה - אין לה מזונות. ובת הנזונת
31 מנכסי אביה לאחר מותו - מעֲשֶׂה יְדִיהָ ומְצִיאתָהּ
32 לעצמה, לא לאחים⁴⁴.

(42) אע"פ שבחיי האב אין הוא חייב לזונן אלא עד שיהיו בנות שש שנים (למעלה פי"ב הי"ד), משמת - נזונות מנכסיו מכח בית-דין אף על פי שלא כתב לה (למעלה פ"ב ה"ה). (43) כתובות נג, ב. ומשנתארסה - אפילו עודה קטנה, אינה נזונת מנכסי אביה, כמבואר להלן הט"ו. (44) שם, מג, א. נוח לו לאב שתרויח מעשה ידיה לעצמה. וכן דרשו שם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" - אותם (עבדים כנענים) לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. וכן מציאתה לעצמה, שאפילו בחיי אביה לא זכה בה אלא משום 'אביה', שאם לא תתן לו מציאתה ימנע מזוונה, שהרי אינו חייב לזון אותה, אבל האחים זנים אותה בעל כרחם מנכסי אביהם המשועבדים למזונותיה ואין לחוש לאיבה (שם וברש"י).

33 יא. פוסקין לפת מזונות וכסות⁴⁵ ומדור מנכסי
34 אביה, בדרך שפוסקין לאֲלַמְנָה⁴⁶. ומוכרין למזון
35 הפנות וכסותן בלא הכרזה⁴⁷, בדרך שמוכרין למזון
36 האֲלַמְנָה וכסותה. אלא שְהָאִשָּׁה פוסקין לה לפי
37 כבודָהּ וכבוד הפעל⁴⁸, ולפנות פוסקין להן דָּבָר
38 המספיק להן בלבד⁴⁹. ואין הפנות נשבעות⁵⁰.

(45) 'ירושלמי' כתובות פי"ב ה"א, שהכל בכלל מזונות. (46) למעלה פי"ח ה"ב. (47) כתובות פז, א. שאי-אפשר לעכב מזונותיהן עד תום ימי ההכרזה. הכרזה - מכירה פומבית, ומבוארת למעלה בהרבה מקומות, ראה לעיל פי"ב הט"ו. (48) שאם בעלה עשיר היא עולה עמו וניזונת לפי כבודו, כמבואר למעלה פי"ח, ה"ג. (49) 'ירושלמי' כתובות פי"ב, ה"א: "הבת לא עולה ולא יורדת". (50) אף-על-פי שאלמנה נשבעת על מזונותיה (למעלה פי"ח הי"ט) - בבנות אין לחוש שאביהן התפס לזון צרור כסף, שאין מתפסין כסף לקטנה (כתובות קז: - 'בית שמואל' סי' קיב ס"ק טו), אבל לפי זה נערה צריכה להשבע, ומדברי רבינו נראה שגם נערה אינה צריכה להשבע. ולדעת ה'מגיד משנה' מקור דברי רבינו בכתובות סט, א. שאמר: שיש

1 ו. הִיָּה שֶׁם יוֹתֵר עַל כָּדִי כָּל הַכְּתוּבוֹת דִּינָר או יוֹתֵר,
2 אף-על-פי שיש עליו²⁵ שטר חוב כנגד היותר - אינו
3 מְמַעֵט²⁶, אלא כל אחד מהן יורש כתבת אמו.

(25) על אביהם, שחייב דינר או יותר למלוה. (26) אין לך ירושה גדולה מזו, שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיצא שטר חוב על אביהם, אלו ואלו עושים מצוה לפרוע חוב אביהם, והיא היא ירושתם (שם צ: וברש"י).

4 ז. מִי שֶׁהָיָה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי
5 וְאַחַת אַחֵר מוֹתָיו²⁷, וְלוֹ בָּנִים מִשְׁתִּיהֶן, אף-על-פי
6 שְׁלֹא הֵנִיחַ יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבוֹת: אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׁנִיָּה
7 שְׁבוּעַת אֲלַמְנָה²⁸ קֹדֶם שְׁתֵּמּוֹת - בָּנֶיהָ קוֹדָמִים
8 לִירֵשֶׁת²⁹ כְּתֻבָּתָהּ³⁰, מִפְּנֵי שְׁאִינָן יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן
9 בְּתַנְאֵי זֶה³¹, אֲלֹא יִרְשֶׁה שֶׁל תּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף יוֹרְשִׁין
10 בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אִמָּן בְּתַנְאֵי זֶה³². וְאִם נִשְׁאַר שֶׁם
11 כָּלוּם - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשׁוּה. וְאִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע³³
12 - בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן בְּלִבְד³⁴, וְהִשְׁאָר
13 חוֹלְקִין בְּשׁוּה.

(27) ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה. (28) שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתובתה, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד. (29) ובכת"י התימנים: "לירש". (30) המגיעה לאמם מנכסי אביהם. (31) של 'בנין דכרין' הזקוק ל'מותר דינר' (שם צא.). (32) ואע"פ שאין כאן 'מותר דינר' על שתי הכתובות - הכתובה הנפרעת לבני השניה היא עצמה נעשית 'מותר לחברתה', הואיל ונגבית כחוב - אין לך ירושה גדולה מזו, שהרי על כל הבנים לפרוע הכתובה שהיא חובת אביהם והיא היא ירושתם. כמבואר לעיל בענין שטר חוב (שם צ:). (33) שאין לבני השניה כתובת אמם, כי אין אדם מוריש ממון שחייב עליו שבועה - לבניו, כמבואר לעיל פט"ז הי"ב. (34) ויש כאן 'מותר הרבה' - סכום הכתובה של האשה השניה שלא נשבעה עליה.

14 ח. הִיָּה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְהָיוּ לוֹ בָּנִים מֵהֶן, וּמֵתָה,
15 וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ הַנָּשִׁים: אִם נִשְׁבְּעוּ וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ -
16 כָּל אֶחָד וְאַחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ בִּירְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה³⁵,
17 וְלֹא בְּתַנְאֵי זֶה. לְפִיכֶף אֵין מִשְׁגִּיחִין אִם יֵשׁ שֶׁם
18 מוֹתֵר אוֹ אֵין שֶׁם. וַיּוֹרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדָמִין לַיּוֹרְשֵׁי
19 הַשְּׁנִיָּה³⁷. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכָּל
20 בְּשׁוּה; וְאֵין שֶׁם יִרְשֶׁת כְּתֻבָּה, לְפִי שְׁאִין לְאֲלַמְנָה
21 כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשְׁבַּע³⁸.

(35) ועל שתיהן לגבות כתובתן מיורשי הבעל שלהן. (36) העוברת ישר מהאם לבנים. (37) שהרי חובה קדם בזמן לחוב השניה, וכמבואר לעיל פי"ז, ה"א. (38) וגם כתובת 'בנין דכרין' אין כאן, כי לא מתו הנשים בחיי הבעל ולא ירש מהן כלום. וממילא לא הוריש לבניו כלום.

22 ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זוֹ שֶׁנִּשְׁבְּעָה
23 בָּנֶיהָ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ תַּחֲלָה³⁹, וְהִשְׁאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ
24 בְּשׁוּה. וְכָל הַיּוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ שְׁמֵתָה בְּחַיֵּי אָבִיו -

תורה אלמנה ניוזנת. ורבינו בהל' נחלות פ"ח ה"ט, מסכם: "לפיכך מוציאים לכתובת האשה. . . ומזון הבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ומזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה", כוונתו שהתחייבות הבעל לכתובה ומזונות קדמה למתנת שכיב מרע, אבל חלות החיוב באה כאחד, כמו שכתב כאן (לחם-משנה שם).

יד. בת הממאנת⁶⁰ - הרי היא פשאר הבנות ויש לה¹⁵
מזונות⁶¹. אבל בת היבמה⁶² ובת השנייה⁶³ ובת¹⁶
הארוסה⁶⁴ ובת האנוסה⁶⁵ - אין להן מזונות אחר¹⁷
מיתת אביהן בתנאי זה⁶⁶. אבל בחיי אביהן - הוא¹⁸
חייב במזונותן, כדין שאר הבנים והבנות בחיי¹⁹
אביהן⁶⁷.²⁰

(60) הנושא קטנה יתומה ונתעברה (ראה בהערה הבאה) ומיאנה בבעל ואחר-כך ילדה בת. (61) לאחר מות האב. ואע"פ שהממאנת אין לה כתובה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"ה, ואם כן אין לה גם תנאי כתובה המחייבים מזונות הבת? (כמבואר בכתובות נד. לענין שניה שאין לה כתובה, ולפיכך אין לבתה מזונות) אפשר לדון, שממאנת זו קיבלה כתובה בעת קידושה עם כל תנאי כתובה, אלא שאח"כ גרמה לעצמה הפסד ע"י מיאונה ואבדה כתובתה, אולם בתה לא הפסידה זכותה, כי אם אשה שזנתה והפסידה כתובתה (לקמן פכ"ד ה"ו), האם תפסיד בתה את זכות מזונותיה? (בית שמואל' אהע"ז סי' קיב ס"ק יא). ולדעת הראב"ד כל הלכה זו אינה מציאותית, שהרי קטנה הממאנת אינה יכולה עדיין ללדת ובת מנין לה? (ראה יבמות יב:). אולם רבינו סובר שאפשר לה להתעבר בקטנותה ולמאן, ואח"כ תלד ולד של קיימא (מגיד-משנה). וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. ועדיין לא נמצא מקור נאמן לדין זה. (62) שכנס יבמתו וילדה לו בת, ומת. (63) שניה לעריות, ואסורה להנשא לו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (64) בא על ארוסתו, וילדה לו בת - ומת. (65) אנס את הנערה ונשאה אח"כ, וילדה לו בת - ומת. (66) כל אלה הן בעיות שלא נפטרו בתלמוד (כתובות נג: נד.) ומספק אין להוציא ממון מנכסי אחי הבת. וטעם הספק, ביבמה - הואיל וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, אם כן גם תנאי כתובתה אינם על נכסי היבם. בשניה - כיון שאין לה כתובה (ראה לקמן פכ"ד, ה"ב) ממילא אין לה תנאי כתובה. בארוסה - כיון שלא תיקנו לה חכמים כתובה עד שעת נישואין, ממילא אין לה תנאי כתובה. באנוסה - הואיל ואין לה כתובה - כי יצא כסף קנסה בכתובתה - (ראה לקמן הל' נערה פ"א, ה"ד) ממילא נפקעו ממנה דיני תנאי כתובה, ואפילו אם ילדה לו (האנוסה) בת באישות, שנשאה אח"כ - הדין כן. (67) עד גיל שש, כמבואר לעיל פ"ב, ה"י.

טו. המאָרס בת הנזונת מן האַחין - חייב במזונותיה²¹
משעת הארוסין; שהרי אין לה מזונות מאחיה²²
(אלא עד שתתארס או עד שתבגר, וזו) אינה בוגרת²³
כדי שתזון עצמה, אלא קטנה או נערה⁶⁸, ואין אדם²⁴
רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים⁶⁹.

לבת, דין בעלת חוב של האחים, ואינה נשבעת להם כדרך שאין בעל-חוב נשבע ללווה. ולא אמרו: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" - אלא בבא להפרע חוב אביהם. אולם זה נאמר שם, לענין פרנסת הבת (נדריותה) ולא לענין מזונותיה (וראה ב'תוספות' גיטין נא, א. דיבורה-מתחיל: אימור צררי אתפסה).

יב. אין הבנים יורשין כתבת אמן ולא הבנות נזונות¹
בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם.²
אבל אם אין שם שטר כתבה - אין להן כלום, שמה³
מחלה אמן כתבתה⁵¹. ואם אין דרפם לכתב כתבה -⁴
יש להן כפי התנאים.⁵

(51) ו"המוחלת כתובתה, איבדה כל תנאי כתובתה" (לעיל יז, ט). והראב"ד מתפלל: וכי מזון הבנות תלוי בפרעון כתובתה, והלא המחילה אינה אלא כפרעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו (כשגירשה) לא יטלו בנותיו מזונותיה? אולם רבינו סובר שיש לחוש שמא מחלה כתובתה, ואמרה בפירוש שמוחלת על מזון הבנות אבל בפירעון לא מחלה כלום (לחם-משנה). וה'מגדל עוז' מגין על רבינו, הואיל ואמרו (כתובות נג:). מוחלת כתובתה אין לה מזונות, והלא ידוע שאלמנתו עדיפה לו מבתו, שכן אמרו (שם מג:). הניח אלמנה ובת (ונכסים מועטים) האלמנה ניוזנת והבת תשאל על הפתחים, שזולזל אלמנתו קשה לו ביותר, מעתה במוחלת - שאיבדה מזונותיה, כל-שכן שאין הבנות ניוזנות.

יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי⁶
כתבה, כגון שאמר אל יזונו בנותי מנכסיו, או אל⁷
תזון אלמנתו מנכסיו, או אל יירשו בְּנֵי כתבת⁸
אמן⁵² - אין שומעין לו⁵³. נתן כל נכסיו במתנה⁹
לאחרים⁵⁴ - הואיל ומתנת שכיב מרע⁵⁵ אינה קונה¹⁰
אלא לאחר מיתתה⁵⁶, כמו שיתבאר⁵⁷, הרי המתנה⁵⁸
והחיוב הנכסים בתנאין אלו באין פאחד, ולפיכך¹²
אלמנתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובְּנֵי יורשים כתבת¹³
אמן שמתה בחיי בעלה⁵⁹.¹⁴

(52) שמתה בחייו, והיא 'כתובת בנין דכרין' (למעלה ה"א).
(53) כתובות סח, ב. שהרי משועבד הוא בתנאי בית-דין משעה שנשאה. (54) בשעת מיתתו אמר ליתן נכסיו לאחרים, ולא קנו מידו, ואין לה תוקף כמתנת בריא שהיא בקנין. (55) שכוב חולה, "חולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל על המיטה הוא הנקרא שכיב מרע" (לשון רבינו הל' זכיה פ"ח, א). (56) כי לא נתכוין זה ליתן אלא לאחר מותו. (57) הל' זכיה פ"ח, ה"ח. (58) לאחרים. (59) מתנת שכיב מרע אינה אלא מדברי חכמים, כדי שלא תטרף דעתו עליו (בבא-בבא קמז:). כי מדין תורה אין למתנה תוקף אם לא קנו מיד הנותן או שיכתוב שטר מתנה וימסור למקבל - ואינה קונה אלא לאחר מיתה, ותנאי כתובה ג"כ תקנת חכמים היא והואיל וחלים בבת אחת לאחר מיתה אין האחת דוחה את חברתה (רי"ף לב"ב פ"ח). וכן אמרו (ב"ב קלג:). אם בירושה של

(80) בשעת מיתה. (81) אפילו קודם שבאו לבית-דין. (82) והם זנים את אחיותיהם עד שיכלו הנכסים לשניהם יחד. (83) כי יש לבנים חלק ותפיסת-יד בנכסים, וזכותם בהם לעולם עומדת. (84) בבא-בתרא קמ, א. כי אין מוציאים למזון הבנות מנכסים משועבדים, ולדעת רש"י (כתובות קג. וסוטה כא:) הכוונה שקדמו ומכרו קודם שיבואו לבית-דין, אבל לאחר שבאו וזיכה בית-דין את הבנות - אין לאחר מעשה בית-דין כלום, ולדעת ה'תוספות' (יבמות סז:) אפילו כשכבר באו לפני בית-דין, אם מכרו קודם שיאכלו הבנות - מכרם קיים.

כ. היו הנכסים מרבין ויש עליהם⁸⁵ חוב, או שהתנה עם אשתו⁸⁶ שיוזן את בתה⁸⁷ - אין החוב ולא מזונות פת אשתו ממעטין בנכסים⁸⁸; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבצל חוב חובו, ויזונו פת אשת אביהן עד זמן שפסק, ויזונו אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתאבסו⁸⁹ ויצאו מתחת ידיהם.

(85) על האב שמת. (86) בשעת נישואיה. (87) מאיש אחר, ראה לקמן פכ"ג, יז. (88) להוציא מהם מזונות הבנות עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. (89) וגם הבנים יזונו עד שיכלו הנכסים לשניהם כאחד. כל זה בבא-בתרא קמ, א בעיות שלא נפשטו ונשאר בתיקו, ודינן: חומרא לתובע וקולא לנתבע, והבנים הם הנתבעים כי הנכסים בחזקתם עומדים מדין ירושה (רי"ף שם).

כא. הניח אלמנה ובת, ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיוזנו שתיהן - האלמנה נזונית, והבת תשאל על הפתחים⁹⁰. וכן אני אומר, שזמזונות הבת קודמין לירשת הבן את כתבת אמו⁹¹ שמתה בחיי אביו, ואף-על-פי ששניהם מתנאי הכתבה. וקל וחמר הדברים: אם נדחת ירשה של תורה⁹² מפני מזונות הבת⁹³, לא תדחה ירשת הכתבה, שהיא תנאי בית דין, מפני מזונות הבת?

(90) כבוד אלמנתו עדיף לו מכבוד בנותיו (ב"ב שם, ובכתובות מג.) ומוציאים לאלמנה מזונות עד זמן שראויה לחיות, הכל לפי שנותיה וכפי אומד בית-דין, ומעמידים את הנכסים ביד שלישי, והוא מפרנסה אחד לשלושים יום, כמבואר לעיל פי"ח, הכ"א. ולפי זה, כל אלמנה ממעט בנכסים מאחר שמוציאים לה מזונותיה בתחילה (מגיד-משנה). (91) היא כתובת 'בנין דכרין' הנזכרת לעיל ה"א-ב. (92) הראויה לבנים הזכרים. (93) שהיא ניוזנת, והבנים ישאלו על הפתחים, כדלעיל הי"ז.

כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן - אין אומרים: יזונו הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר הנכסים בשוה, אלא כלן חולקות בשוה⁹⁴.

(94) כי במקום שכל הבנות יורשות כל הנכסים כאחד, לא תיקן להן בית-דין תנאי מיוחד למזונות, שאינו אלא בזמן שיש בנים, הם היורשים, והבנות ניוזנות (בבא-בתרא קלט.).

(68) נמצא שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה באירוסיו (ר"ן כתובות פ"ד). (69) כתובות נג, ב. ובוודאי על דעת כן אירסה מתחילה.

טז. נשאת הבת ומאנה⁷⁰ או נתגרשה או נתאלמנה⁷¹, אפילו היא שומרת⁷² יבם - הואיל ונזורה לבית אביה ועדין לא בגרה, הרי זו נזונית מנכסי אביה עד שתבגר או עד שתתאבס⁷³.

(70) שעקרה קידושה למפרע. (71) לדעת ה'מאירי' (כתובות שם, עמ' 201) גם בנתגרשה או נתאלמנה, המדובר בקידושי קטנה שאינם אלא מדרבנן, ולפיכך היא ניוזנת מנכסי אביה, אבל נערה שנתקדשה ושוב נתגרשה או נתאלמנה - אינה ניוזנת מנכסי אביה (ועי' כסף-משנה). (72) מצפה וממתנת ליבם שייבמה. (73) שנית (כתובות נג:).

יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל הנכסים⁷⁴, והם זנין את אחיותיהם⁷⁵ עד שיבגרו או עד שיתאבסו. במה דברים אמורים? בשהניח נכסים שאפשר שיוזנו מהם הבנים והבנות כאחת עד שיבגרו הבנות. ואלו הן הנקראין נכסים מרבין. אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה - מוציאים מהם מזונות לבנות עד שיבגרו⁷⁶, ונותנין השאר לבנים. ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד - הבנות נזונות מהן עד שיבגרו או עד שיתאבסו, והבנים ישאלו על הפתחים⁷⁷.

(74) ונושאים ונותנים בהם כרצונם. (75) מזונות יום ביומו, ואינם חייבים להקציב בבת אחת עבור כל מזונותיהן מעתה עד שיבגרו. (76) מפרשים בבת אחת כל הסכום הדרוש למזונותיהן עד שיבגרו, ומניחים אותו ביד בית-דין או ביד אפוטרופוס. (77) בבא-בתרא קלט, ב. וכן אמרו בכתובות סז, א שיתום ויתומה שבאו להתפרנס (מזונות של צדקה) מפרנסים את היתומה ואח"כ מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור על הפתחים.

יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע; אבל אם לא הניח אלא מטלטלין - הואיל ובתקנת הגאונים הוא שיוזנו הבנות מן המטלטלין⁷⁸, הרי הבנים והבנות נזונות כאחד מן הנכסים האלו המועטין, שלא תקנו להם במטלטלין אלא שיהיו בבנים. וכזה הורו הגאונים⁷⁹.

(78) ראה לעיל פט"ז, ה"ז. (79) הובאה דעתם ברי"ף לבבא-בתרא תחילת פרק ט'.

יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין⁸⁰, ונתמעטו אחר בניהם⁸¹ - קבר זכו בהן יורשים⁸². היו מועטין בשעת מיתה, ונתרבו אחר כך - הבנים יורשין אותן⁸³. ואפילו לא נתרבו, אם קדמו הבנים ויבגרו נכסים מועטין - מוכרין קנים⁸⁴.

יום ש"ק כ' אלול ה'תשפ"א

פרק עשרים

1) נתבאר בו שחייב האב לתת מעות לבתו להנשא, מת האב והניח בת, ואם צוה בשעת מיתה שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו, אלמנה ובת אי זו קודמת למוזנות, יתומה קטנה שהשיאה אחיה ואמה לענין מזונות.

1 א. צוה חכמים, שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא בו. וזה הוא הנקרא פרנסה.² המשיא את בתו סתם - לא יפחת לה מנכסות שפוסקין לאשת עני שפישוראל³, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשניה האב עני; אבל אם היה עשיר - הרי זה ראוי לתן לה כפי עשירו.⁴

2) והיא דוניה. (3) "לא יפחות לה מחמשים זוז". (4) אבל אין כופים אותו. ולכן דקדק רבנו וכתב "הרי זה ראוי ליתן".

7 ב. פירש על הפעל שאין לה כלום ושינכנסה ערמה - אין לה כלום. ולא יאמר הפעל: בשתבוא לביתי אכנסה, אלא מכנסה והיא בבית אביה.

10 ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו במה היה בלבו לתן לה לפרנסה ונותנין לה.⁵ ומניין יודיעין אומדין דעתו? מרעיו ומידעיו ומשא ומתנו וכבודו. וכן אם השיא בת בחייו - אומדין בה.⁶ ואם לא ידעו לו בית דין אומדין דעת - נותנין לה מנכסיו עשור⁸ לפרנסתה.

5) אפילו אם היה יותר מעשור נכסיו. (6) יינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה בחייו. (7) שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם וותרן או קמצן היה. (8) חלק עשירי.

16 ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא⁹, נותנין לה עשור הנכסים. ושל אחריה - עשור מה ששירה ראשונה. ושל אחריה - עשור מה ששירה שנייה. ואם באו כלן להנשא כאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשניה - עשור מה ששירה ראשונה, והשלישית - עשור מה ששירה שנייה, וכן אפלו הן עשר, וחוזרות וחולקות כל העשורים בשונה¹⁰, ושאר הנכסים לאחים.

9) כי אין הבת נוטלת לפרנסתה אלא לזמן נישואיה. (10) וכל זה כדי לברר חלק הבנים ולהניח להם ירושה כדין תורה, כי אילו היו הבנות נוטלות כל אחת עשור נכסים ממש לא היה נשאר לבנים כלום ונמצאת ירושה של תורה נדחית מפני פרנסת הבנות שאינה אלא תקנת חכמים.

24 ה. עשור זה שהוא לפרנסה אינו מתנאי כתבה. לפיכך, אפלו לפי תקנת חכמים (הראשונים) ואחרונים, אינה נוטלת אלא מן הקרקע¹¹. ויש לה¹² לגבות עשור זה משכירות הקרקע¹³. ואם רצו האחין לתן לה מעות כנגד עשור הקרקע - נותנין¹⁴.

11) אף על פי שהחכמים האחרונים (הגאונים) תקנו להגבות הכתובה ושאר תנאים גם מן המטלטלין, - עישור זה, שאינו מ"תנאי כתובה", אינו אלא מן הקרקע. וכל זה אינו אלא ב"עישור נכסים", אבל כשאומדין דעת האב - גובה היא אפילו מן המטלטלין. (12) יכולה. (13) העומדת להגבות (שזה שכבר נגבה הוא מטלטלין). ואף על פי שכבר עברה חצי שנה מיום שהשכיר האב - כיון שעדיין לא נגבה השכר, הרי זה כקרקע, כי אין שכירות משתלמת אלא בסוף השנה. (14) כדין כל בעל חוב הגובה את חובו מהלווה בחייו. ואילו הייתה בעלת חוב של אביהם, הייתה נוטלת רק מהזיבורית ובשבועה כדין האב להיפרע מנכסי יתומים.

ו. הבת פעשור זה כבעל חוב של אחין היא, לפיכך נוטלת אותו מן הפינוגית בלא שבועה. ואם מתו האחין - נוטלת אותו מן בניהם מזבורית ובשבועה¹⁵; שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים, והבא לפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא מזבורית ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

15) שלא נטלה מן הנכסים כלום.

ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת מן הלקוחות פרנסתה¹⁶, כדרך שטורפים כל בעלי חובות מן הלקוחות¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

16) ובשבועה. (17) הואיל ופרנסה דבר קצוב הוא, היה להם להיזהר שלא לקנות קרקעות שהם כסכום פרנסתה (אבל מזונות האשה והבנות הואיל ואין להם קצבה אין מוציאים להם מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם).

ח. מי שהשיא בנות גדולות ונשארו קטנות ומת בלא בן - אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות הנכסים, אלא חולקות כלן בשונה¹⁸.

18) כי לא תוקנה פרנסה לבנות אלא כשיש שם בנים, שהבנות אינן יורשות כלום. אבל בשעה שיורשות - כולן שוות.

ט. מי שמת והניח שתי בנות וכן, וקדמה ראשונה ונטלה עשור נכסים¹⁹, ולא הספיקה השנית לגבות עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים לשתייהן²⁰ - אין השניה נוטלת עשור, אלא חולקות בשונה²¹, וזכתה הראשונה בעשור שלה.

19) כדינה, שהרי הבן יורש הכול. (20) ושתייהן יורשות בשווה. (21) ואין אומרים תיטול השנייה עשור נכסים תחילה כמו שנטלה ראשונה ואחרי כן יחלוקו אלא ראשונה זכתה, ובת על הבת אין לה עישור נכסים שהרי שתייהן שוות בירושה.

י. מי שצוה בשעת מיתה: אל תפרנסו בנותי מנכסי - שומעים לו, שאין זה מתנאי כתבה²².

22) אלא חוב על היתומים, ולפיכך אם ציווה האב שלא לפרנסן אין עליהם חוב כלל.

הַבַּת: תָּנוּ אוֹתָם לְבַעֲלִי, כָּל מָה שֶׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בָּהֶן
- אִם הָיְתָה גְדוּלָּה וְנִשְׁאָת - הַרְשׁוֹת בִּידָה³⁷, וְאִם
עֲדִין מֵאֲרֶסֶת הִיא - יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ מָה שֶׁהִשְׁלִשׁ
בִּידָה³⁸, וְאִם עֲדִין קִטְנָה הִיא - אֶפְלוּ נִשְׁאָת, אִין
שׁוֹמְעִין לָהּ³⁹, אֶלָּא יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה הָאֱבֹרִי⁴⁰.

36) אדם שלישי הנאמן על שני הצדדים. (37) "שאף האב לא עלה בדעתו למסון ביד שלישי אלא עד שתינשא משנשאת הבעל זכאי לאכול פירות". (38) יקנה השדה, ואין שומעים לה, שמצוה לקיים דברי המת בין אם המצוה שכיב מרע ובין אם הוא בריא. (39) "אין מעשה קטנה כלום". (40) ליקח בהן קרקע. כי לטובתה נתכוון שלא יוציא בעלה המעות ויפסיד. ואפילו אומרת: נאמן בעלי עלי שלא יעכבן לעצמו, תנו אותן לו, והוא יקנה לי שדה כאשר ארצה, - אין שומעין לה.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

1) כולל דיני מציאת האשה ומעשה ידיה, מלאכות שעושה לבעלה, המדיר אשתו שלא תעשה מלאכה, השימוש שהאשה עושה בעצמה לבעלה, מלאכות שהנדה עושה לבעלה, האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה, אשה שמנעה עצמה מכל המלאכות, דיני מינקת וחיובי הנקה, התובעת בנה או בתה עמה אחרי שגמלתו.

א. מְצִיאת הָאִשָּׁה וּמַעֲשֶׂה יְדֶיהָ לְבַעְלָהּ². וְמָה הִיא עוֹשֶׂה לּוֹ? הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה³. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָּן לְאָרֶג - אוֹרְגָת, לְרִקָּם⁴ - רוֹקְמָת, לְטוֹת צָמָר אוֹ פִּשְׁתִּים - טוֹה. וְאִם לֹא הָיָה דֶּרֶךְ נָשִׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּלָאכּוֹת הָאֵלּוּ - אֵינּוּ כּוֹפֶה אֶלָּא לְטוֹת⁵ הַצָּמָר בְּלִבָּד⁶, שֶׁהַפְּשָׁתָן מְזִיק אֶת הַפֶּה וְאֵת הַשְּׁפָתִים⁷. וְהַטּוֹיָה הִיא הַמְּלָאכָה הַמִּיחָדָת לְנָשִׁים⁸, שֶׁנֶּאֱמָר: וְכָל אִשָּׁה חֲכָמָת לֵב בִּידָהּ טוֹה.

2) משנה, כתובות סה, ב. מציאה - משום איבה, שהרי בעלה נותן לה מזונות, ואם תעכב מציאתה לעצמה יבואו ליד קטטה (כתובות צו. ובבא-מציעא יב:). ובי"רש"ל (כתובות פ"ו ה"א) אמרו: "שלא תהא מברחת משל בעלה, ואומרת מציאה מצאתי". מעשה ידיה - תחת מזונותיה (כתובות נח:), וכמבואר לעיל פ"ב ה"ד. (3) תוספתא כתובות פ"ה ה"ג. (4) תפירת צורות שונות על האריג בחוטים צבעוניים לשם גוי וקישוט. (5) ראה להלן הערה ז. (6) תוספתא, שם. (7) כתובות סא, ב: "מסריח את הפה ומשרבט את השפתיים", משרבט - פושטן כמין שרביט עד שנעשות גדולות ע"י שצריכה לשרות החוט תמיד ברוק (רש"י שם). (8) ולפיכך אינו כופה אלא על הטויה, אבל לא על האריגה והרקמה, אע"פ שהן מלאכות חשובות וקלות ('מעשה רוקח'). [וכן אמרו בי"מא סו, ב: "אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בידיה טוה". וכן נראה במשנה (כתובות סד:)] שאמרו: "ומה היא עושה לו, משקל חמשה סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה סלעים בגליל. או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל" - הרי שכל המדובר בטוויית

י.א. מי שמת והניח אלמנה וכת - פָּכָר בְּאֶרְנוּ שְׁמִזְזוֹנוֹת הָאֶלְמָנָה קוֹדֵמִין לְמִזְנוֹת הַבַּת. וְכֵן אִם נִשְׁאָת הַבַּת - אֵינָה נוֹטֶלֶת עֲשׂוֹר נִכְסִים מִפְּנֵי מִזְנוֹת הָאֶלְמָנָה²³. וְאֶפְלוּ מִתָּה הַבַּת אַחֵר שֶׁנִּשְׁאָת - אִין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ פְּרֻנְסָה הָרְאוּיָה לְהַנָּתֵן לָהּ²⁴; שֶׁהָרִי הַנִּכְסִים כָּלֵן בְּחֻזְקַת הָאֶלְמָנָה שֶׁתִּהְיֶה נְזוּנָת מִיָּד.

23) נלמד מדין מזונות הנ"ל, שאם במזונותיה שהן מתנאי כתובה אמרו כן, קל וחומר לעיבור נכסים שאינו אלא תקנת חכמים. וטעם הדבר: מפני שהאלמנה היא בעלת חוב של האב ואילו הבת היא בעלת חוב של האחים. (24) ואין אומרים איש נכרי הוא זה, ואינו יורש של אב אלא של אשתו, ויש לו דין לוקח, ואין מוציאים למזון האלמנה מנכסים משועבדים, אלא לטובת האשה, עשאוהו כיוורש. ומיורש מוציאים למזון האלמנה.

י.ב. קִטְנָה יְתוּמָה שֶׁהִשְׁאִיטָהּ אִמָּה אוֹ אֲחִיהָ לְדַעְתָּהּ²⁵, וְנִתְּנָה לָהּ מָאָה אוֹ חֲמִשִּׁים זָזוֹ - יְכוּלָּה הִיא מִשְׁתַּדִּיל לְהוֹצִיא מִיָּדָם פְּרֻנְסָה הָרְאוּיָה לָהּ, אוֹ בְּאֶמְדָּן דַּעַת²⁶ הָאֵב אוֹ בַּעֲשׂוֹר הַקְּרָקָעוֹת²⁷. וְאֶפְלוּ לֹא הָיָה הָאֲחִין זָנִין אוֹתָהּ²⁸, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא מִחֲתָהּ²⁹ בְּשָׁעַת נִשׁוּאֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנָה אֵינָה בַּת מִחֲתָהּ³⁰.

25) בהסכמתה. (26) כמה היה בדעתו ליתן לה לפרנסה. (27) אם לא ידע לו בית דין אומדן דעת. (28) ולא היה לה להתבייש ולמחות. (29) התנגדה, מלשון הכתוב (דניאל ד, לב): "וְלֹא אִתִּי דִּי מִחָא בִידָה". (30) אינה יודעת למחות ואין מחילתה מחילה ואפילו גדלה משנשאת ולא תבעה תיכף, לא אבדה פרנסתה כשתמחה, שכל שלא אבדה בשעת נשואיה שוב אינה צריכה למחות.

י.ג. נִשְׁאָת הַבַּת אַחֵר שֶׁגְּדָלָה, בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת, וְלֹא תִבְעֶה פְּרֻנְסָתָה - אֲבָדָה פְּרֻנְסָתָה³¹. וְאִם מִחֲתָה בַּעַת נִשׁוּאֶיהָ³² - הָרִי זֶה מוֹצִיָּאָה אֶת הָרְאוּיָה לָהּ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה. בְּגֶרֶת וְעוֹדָה בְּבֵית אֲבִיהָ, בֵּין שֶׁבְּגֶרֶת אַחֵר מוֹתוֹ בֵּין שֶׁהִנִּיחָה בּוֹגֶרֶת, אִם פָּסְקוּ הָאֲחִין מִלְּתֵת מִזְנוֹתֶיהָ, שֶׁהָרִי אִין לָהּ מִזְנוֹת כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ, וְשִׁתְקָה וְלֹא תִבְעֶה פְּרֻנְסָתָה אֲבָדָה פְּרֻנְסָתָה; לֹא פָּסְקוּ הָאֲחִים מִזְנוֹתֶיהָ וְזָנוּ אוֹתָהּ בְּבִגְרָה³³, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא מִחֲתָה, לֹא אֲבָדָה פְּרֻנְסָתָה כָּל זְמַן שֶׁהָיָה זָנִין אוֹתָהּ; שֶׁיֵּשׁ לָהּ לְטַעַן: מִפְּנֵי שֶׁהָיָה זָנִין אוֹתָהּ אֶף-עַל-פִּי שֶׁאִין חֲבִיבִין, וְהִיא עֲדִין לֹא נִשְׁאָת³⁴, מִפְּנֵי זֶה לֹא תִבְעֶה פְּרֻנְסָתָה³⁵.

31) שתיקתה זוהי מחילתה. (32) בנערותה. (33) מרצונם הטוב, ולא מחמת חיוב. (34) אבל אם בגרה ונשאה צריכה למחות אף על פי שהם זנים אותה. (35) מפני הבושה.

י.ד. מִי שֶׁצִּוָּה לָתֵת לְבִתּוֹ כֶּן וְכֶן מַעוֹת לְפְרֻנְסָתָה לְקַח בָּהֶן קְרָקָע, בֵּין שֶׁהָיָה שְׂכִיב מַרְע בֵּין שֶׁהָיָה בְּרִיא, וְכֵן, וְהָרִי הַמַּעוֹת בִּיד הַשְּׁלִישִׁי³⁶, וְאֶמְרָה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 וּמִכְבֹּסֶת אֶת הַבְּגָדִים. וּמִנִּיקָה אֶת בְּנָהּ²⁴. וְנוֹתַנָּה תָּכֵן
22 לְפָנָי בְּהִמָּתוֹ, אֲבָל לֹא לְפָנָי בְּקֶרֶךְ²⁵. וּמִטְּחָנָה. כִּי־צֹד
23 מִטְּחָנָה? יוֹשֶׁבֶת בְּרָחִים²⁶ וּמִשְׁמֶרֶת²⁷ הַקָּמָח, וְאִינָה
24 טוֹחֶנֶת²⁸. אוּ מִחֻמְרָת אַחֵר הַבְּהֵמָה²⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא
25 יִבְטְלוּ הַרְחִים. וְאִם הָיָה דְרָכָן לְטוֹחַן בְּרָחִים שֶׁל יָד
26 - טוֹחֶנֶת³⁰.

(22) אבל לא באלפס או על גבי גחלים, שאין זה מנהג העולם ('מעשה רוקח'). (23) בבא-קמא פב, א. (24) כתובות נט, ב. (25) שם, סא, ב. וכגירסת ספרי ספרד, וכן הוא ברי"ף שם. והטעם בזה הוא: לפי שבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן נותנת היא תבן לפניו, שזהו לצורך גופו של הבעל, אבל לפני בקרו העומד לחרוש שאינו לצורך גופו של הבעל - אינה נותנת תבן ('שיטה מקובצת' שם). (26) בבית הטחנה. (27) מנפה. ולדעת ה'טור' (אהע"ז סי' ס) הכוונה לשמירה ממש. (28) אין היא בעצמה טוחנת בריחיים גדולים במקום בהמה - שזה טורח גדול, אלא "מטחנת" מכינה צרכי טחינה. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ואצה בטוחנת". (29) מנהיגה את הבהמה המסובבת את הריחיים. (30) כתובות נט, ב.

27 ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֲנִיִּים; אֲבָל אִם הִכְנִיסָה
28 לוֹ שִׁפְחָה אַחַת אוּ נְכָסִים שְׂרָאִי לְקָנוֹת מֶהֶן שִׁפְחָה
29 אַחַת, אוּ שֶׁהִיָּתָה לוֹ שִׁפְחָה אַחַת אוּ שֶׁהִיָּה לוֹ מָמוֹן
30 כְּדִי לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ שִׁפְחָה אַחַת³¹ - אִינָה מִטְּחָנָה, וְלֹא
31 אוֹפָה, וְלֹא מִכְבֹּסֶת³², וְלֹא נוֹתַנָּה תָּכֵן לְפָנָי
32 בְּהִמָּתוֹ³³. הִכְנִיסָה לוֹ שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת אוּ נְכָסִים
33 הִרְאוּיָן לְקָנוֹת מֶהֶן שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת, אוּ שֶׁהִיוּ לוֹ שְׁתֵּי
34 שִׁפְחוֹת אוּ שֶׁהִיָּה רְאִי לְקָנוֹת שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת - אִינָה
35 מִבְּשָׁלָת, וְאִינָה מִנִּיקָה אֶת בְּנָהּ³⁴, אֲלֹא נוֹתַנָּה אוֹתוֹ
36 לְשִׁפְחָה לְהִנָּק.

(31) שם, סא, א: "אחד שהכניסה לו משלה, ואחד שמצאה לו משלו" - לפי גירסת הרי"ף, וגרסתנו: "ואחד שצמצמה לו משלה", וראה ב'תוספות' שם. (32) שם נט, ב. (33) ובר"ן לנדרים פא, ב מבואר שאינה פטורה מנתינת תבן עד שיהיו לה ארבע שפחות, וכן ברא"ש שם. (34) כתובות, שם.

37 ז. נִמְצְאוּ כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁכָּל אִשָּׁה³⁵ עוֹשָׂה אוֹתָן
38 לְבַעֲלָהּ - חֲמֵשׁ מְלָאכוֹת: טוֹה, וְרוֹחֶצֶת פָּנָיו וְיָדָיו
39 וְרִגְלָיו, וּמוֹזֶגֶת אֶת הַפּוֹס, וּמַצֵּעַת אֶת הַמָּטָה, וְעוֹמֶדֶת
40 וּמִשְׁמֶשֶׁת בְּפָנָיו. וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁמִּקְצָת
41 הַנָּשִׁים עוֹשׂוֹת אוֹתָן וּמִקְצָתָן אֵינָן עוֹשׂוֹת³⁶ - שֵׁשׁ
42 מְלָאכוֹת: מִטְּחָנָה, וּמִבְּשָׁלָת, וְאוֹפָה, וּמִכְבֹּסֶת,
43 וּמִנִּיקָה, וְנוֹתַנָּה תָּכֵן לְפָנָי בְּהִמָּתוֹ.

(35) בין עניה בין עשירה. (36) כשיש להן שפחה.

44 ח. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעֲלָהּ - נִדָּה עוֹשָׂה
45 לְבַעֲלָהּ. חוּץ מִמְּזִיגַת הַפּוֹס, וְהַצֵּעַת הַמָּטָה, וְהַרְחֶצֶת
46 פָּנָיו וְיָדָיו וְרִגְלָיו³⁷. גְּזֵרָה מְשֻׁמָּה הִרְהוּר שֶׁמָּא יָבֵא

החוטים]. ורבינו השמיט שיעורים אלו, מפני שסובר שאין קצבה זו בכל המקומות אלא הכל כמנהג המדינה (מגיד-משנה).

1 ב. דְּחֻקָּה⁹ עֲצָמָה וְעִשְׂתָּה יוֹתֵר מִן הָרְאִי לָהּ -
2 הַמוֹתֵר לְבַעֲלָהּ¹⁰. הִיָּה לוֹ¹¹ מָמוֹן הָרִבָּה, אֲפִלּוּ הִיָּה
3 לָהּ¹² בְּמָה שִׁפְחוֹת - אִינָה יוֹשֶׁבֶת לְבִטְלָה בְּלֹא
4 מְלָאכָה, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה¹³. אֲבָל אִין
5 כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ, אֲלֹא לְפִי
6 רֵב הַמָּמוֹן מִמַּעֲטָת בְּמְלָאכָה¹⁴.

(9) התאמצה. (10) כתובות סו, א. (11) ובכת"י התימנים: "לה". (12) ובכת"י התימנים: "היו להם". (13) משנה בכתובות נט, ב. כרבי אליעזר, והלכה כמותו (שם סא:). (14) זמה - פריצות, זנות. (14) שם, וכמבואר בסמוך ה"ו.

7 ג. הַמְּדִיר¹⁵ אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה כָּל־לַיְלָה -
8 יוֹצִיא וְיָתֵן כְּתֵבָה, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה¹⁷. וְכֵן
9 כָּל אִשָּׁה רוֹחֶצֶת לְבַעֲלָהּ פָּנָיו וְיָדָיו וְרִגְלָיו, וּמוֹזֶגֶת
10 לוֹ אֶת הַפּוֹס¹⁸, וּמַצֵּעַת לוֹ אֶת הַמָּטָה¹⁹, וְעוֹמֶדֶת
11 וּמִשְׁמֶשֶׁת בְּפָנָי בַּעֲלָהּ, כְּגוֹן שֶׁתֵּתֵן לוֹ מִיָּם אוּ כְּלִי
12 אוּ תַטֵּל מִלְּפָנָיו וְכִי־יֵצֵא בְּדָבָרִים אֵלָיו. אֲבָל אִינָה
13 עוֹמֶדֶת וּמִשְׁמֶשֶׁת בְּפָנָי אֲבִיו אוּ בְּפָנָי בְּנוֹ²⁰.

(15) בכת"י התימנים: "והמדיר", והוא מקושר לסוף ה"ב. והלכה הבאה, מתחילה: וכן כל אשה וכו'. (16) שאסר הנאתו עליה אם תעשה מלאכה, אבל אם אמר: הריני אוסר עליך לעשות מלאכה, אין בדבריו כלום, וכמבואר בבאורנו לעיל פי"ב הכ"ד. ואפילו לא אסר עליה לשחק בכלבים, שאין חשש שתבוא לידי שעמום - יש חשש שתבוא לידי זימה. (17) משנה בכתובות נט, ב. וכרבי אליעזר (שם, סא:). ראה למעלה הערה יב. (18) שם סא, א. מוזגת - יוצקת. (19) פורסת סדין ולבדין, דבר שאינו טורח כדי שתתחבב עליו (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה (כתובות פ"ה מ"ו) אומר: "שאלו הענינים אינו מותר לו לאדם שישתמש לו אלא מאשתו, לפי... שאין משתמשים באשה ואין הפרש בין שפחה או זולתה, בין גדולה בין קטנה". ושני הטעמים מובאים ב'ירושלמי' שם. (20) כתובות סא, ב.

14 ד. וּמְלָאכוֹת אֵלּוּ עוֹשָׂה אוֹתָן הִיא בְּעֲצָמָה. וְאֲפִלּוּ
15 הִיָּה לָהּ בְּמָה שִׁפְחוֹת - אִין עוֹשִׂין מְלָאכוֹת אֵלּוּ
16 לְבַעֲלָהּ אֲלֹא אִשְׁתּוֹ²¹.

(21) כבר ביאר רבינו בפירושו למשנה הנ"ל, שאין משתמשים באשה אלא באשתו. ורש"י בכתובות סא, א מפרש: "חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל" כדי שתתחבב עליו.

17 ה. יֵשׁ מְלָאכוֹת אַחֲרוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעֲלָהּ בְּזִמָּן
18 שֶׁהֵן עֲנִיִּים, וְאֵלּוּ הֵן: אוֹפָה הַפֶּת בְּתַנּוּר²². וְעוֹזֵרָא
19 תָּקֵן, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְשַׁמֶּמֶת וְאוֹפָה, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה
20 הַפֶּת מְצוּיָה לְעֲנִיִּים²³. וּמִבְּשָׁלָת אֶת הַתַּבְּשִׁילִין.

44) כתובות סד, ב. ודף סה, ב. (45) נראה למעלה פי"ב ה"י שפוסקים לאשה מזונות כלאדם בינוני, ולא כלחולה וגרגרן]. (46) כן מפרש רבינו מה שאמרו בברייתא (כתובות ס:) "פסקה קמעא אוכלת הרבה - משלה", ועיי"ש ברש"י ולהלן בדברי רבינו בהלכה יב. (47) בברייתא שם, מפורש להיפך: "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב". ואולי היתה לרבינו נוסחא אחרת שם. (48) כן אמר רבי יוסי בנדרים פ, ב - במעין של בני העיר שאינו מספיק לכביסת בני העיר וגם לשתייה לבני עיר אחרת, שכביסתם של בני העיר קודמת לשתייתם של בני העיר האחרת, שצער גופם קודם לחיי אחרים ('בית שמואל' סי' פ ס"ק טו).

יב. ילדה תאומים - אין כופין אותה להניק שניהם, אלא מניקה אחד ושוכר הבעל מניקה לשני⁴⁹. הרי שרצתה האשה להניק בן חברתה עם בנה - הבעל מעבב, ואינו מניחה אלא להניק בנו בלבד⁵⁰.

(49) 'ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ו. (50) שם, מדקדוק לשון המשנה "ומניקה את בנה", בנה - ולא שנים, בנה - ולא בן חברתה.

יג. נדרה שלא להניק את בנה - כופה אותה⁵¹ ומניקתו עד שיהיה בן ארבעה ועשרים חדש⁵², אחד הזכר ואחד הנקבה. היא אומרת: אני אניק את בני, והוא אינו רוצה שתניק אשתו כדי שלא תהנול - אף-על-פי שיש לה במה שפחות, שומעין לה; שצער הוא לה לפרש מבנה⁵³.

(51) שהיא משועבדת להניק, ואין הנדר חל כלל (כתובות נט:). (52) שהוא סוף זמן ההנקה (שם ס:). (53) שם סא, א. ולפי זה, אפילו אם בעלה יתן לה תינוק אחר להניק (שארין לה צער חלב) ג"כ שומעים לה משום צער פרישותה מבנה ('בית שמואל' אהע"ז סי' פב, ס"ב). ורש"י פירש: החלב רב בדדיה ומצער.

יד. היתה עניה שהיא חייבת להניק את בנה, והרי הוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו⁵⁴, אף-על-פי שאין לו שפחות, אם לא רצתה להניק - שוכר מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה עם בעלה, ואינה יורדת⁵⁵.

(54) כגון שיש לו נכסים הראויים לקנות מהם שתי שפחות, כמבואר לעיל ה"ו. (55) כתובות סא, א. שנאמר (בראשית ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי - לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה".

טו. היא אומרת: ראוי הוא לשכר או לקנות שפחה, והוא אומר אינו ראוי - עליה להביא ראיה, ואין כאן מקום לשבועה⁵⁶.

(56) לומר לו השבע שבועת היסט ותפטר, שהוא אינו חייב לה כלום, אלא היא משועבדת להניק את בנה, וכל שהיא רוצה להפקיע עצמה משעבוד - עליה להביא ראיה (מגיד-משנה).

לבעל. לפיכך מצעת מטתו פשהיא נדה שלא בפניו ומוזגת את הכוס ואינה נותנת אותו בידו פדרקה תמיד אלא מנחת אותו על הארץ או על הפלי או על השלחן והוא נוטלו³⁸.

(37) כתובות סא, א. כי אלו הם דברים של קירוב וחבה. הרחצת פניו - אפילו הוא רוחץ והיא יוצקת המים שאינה נוגעת בגופו, כי נגיעת גופו אפילו בלא רחיצת פניו אסורה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"א ה"ח (והשווה שם ה"ט). ודברים אלו אסורים אפילו בעת ספירת שבעה ימים נקיים, כמבואר שם (מגיד-משנה). (38) כתובות, שם.

ט. האשה ששברה פלים בעת שעשתה מלאכותיה³⁹ בתוך ביתה - פטורה. ואין זה מן הדין, אלא תקנה. שאם אין אמה אומר בן - אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נזרת ונמנעת מרב המלאכות, ונמצאת קטטה ביניהם⁴⁰.

(39) 'בירושלמי' (כתובות פ"ט ה"ד) לא מפורש ששברה בעת מלאכה ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כט). ונראה שכוונת רבינו היא שהשבירה היתה בלי כוונה, ועי' משנה-למלך]. (40) 'ירושלמי' כתובות, שם.

י. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן - כופין אותה⁴¹ ועושה, אפלו בשוט⁴². טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות - מושיבין אשה ביניהן⁴³ או שכנים. ודבר זה פפי מה שיראה הדין שאפשר בדרך.

(41) ואפילו אומרת: "איני ניזונת ואיני עושה" שאין כופים אותה לעשות, כמבואר לעיל פי"ב ה"ד, אינה פטורה אלא מטוויית הצמר, אבל שאר מלאכות שאשה עושה לבעלה לצרכי הבית חייבת בהן, כמו שכתב 'מגיד משנה' לעיל שם (כספ-משנה כאן). ואין דנים אותה כמורדת (למעלה פי"ד ה"ח) שאינה נקראת מורדת אלא אם מרדה מתשמיש (כתובות ג:). (42) ראה למעלה פט"ו ה"ז. וכן כתב הר"ן ברי"ף (כתובות ג:). בשם גאון. והראב"ד כותב: "מעולם לא שמעתי ייסור שוטים לנשים". (43) ואף-על-פי שאשה פסולה לעדות - האמינו כאן לאשה משום שלום בית, ומטעם זה לא חייבה להשבע ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כח).

יא. האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה - פוחתין לה ממעשה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה זין ודברים שישפין לחלב⁴⁴. פסקו לה מזונות הראויות לה⁴⁵, והרי היא מתאנה לאכל יותר או לאכל מאכלות אחרות מפני חלי התאנה שיש לה בכתנה - הרי זו אוכלת משלה⁴⁶ כל מה שתדחה. ואין הבעל יכול לעבב ולומר, שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכלים רעים - ימות הולד⁴⁷, מפני שצער גופה קודם⁴⁸.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להתגדל אצל אמה ('פרישה', אה"ע"ז סי' פב ס"ח). והשווה פירוש המשנה (כתובות פ"ב מ"א): "לה הבחירה בבת - ולא הבחירה בבן".

יח. כיצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו⁶⁷ וזנין אותה⁶⁸ והיא אצל אמה⁶⁹. ואפלו נשאת האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד ששימות האב. ותזון מנקסיו אחר מותו בתנאי כתבה והיא אצל אמה. ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתו, אחר זכרים ואחר נקבות - הרשות בידיה. ונותנת אותן לאביהן⁷⁰, או משלכת אותן לקהל - אם אין להן אב - והן מטפלין⁷¹ בהן.

(67 בתורת צדקה. כמבואר לעיל (פ"ב, ה"ט). (68 עד שתבגר, כמבואר למעלה פ"ב ה"ט. (69 כתובות קב, ב. "ואם נראה לבית-דין שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכוף שתשב עמה" (שו"ע אה"ע"ז סי' פב ס"ז). (70 או ליורשי האב, כמבואר ביבמות מב, ב. (71 שאין חיוב לאשה לגדל בניה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'מעשה רוקח' מחייבת היא לפרנס בניה משום צדקה, כי גם האשה חייבת בצדקה (ראה קידושין ח:), אלא הואיל ורוצה להנשא, והדבר ידוע שאנשים ימנעו מלישאנה מכח משא הבן, ואפילו היא עשירה אין אדם נוטה לגדל בנים אחרים, לפיכך היא רוצה למסרו לאביו או להשליכו לקהל, אבל זה ודאי שהיא חייבת בהחזקתו, כפי עשרה וממונה.

פרק שנים ועשרים

(1 ביאר בו רבינו דין ירושת הבעל בנכסי אשתו ואשה האסורה לו, וקטנה וחרשת לענין זה, דיני נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל לענין מכירת האיש, ומכירת האשה ושומרת-יבם, כתובת יבמה, מתנה לאשה על מנת שלא יאכל הבעל פירות, מוכרת כתובתה בטובת הנאה, כפל שמשלם הגנב עבור ולד בהמת מלוג. החובל באשתו, נזק וצער ובושת למי. פקדונות מנשים, עבדים, קטנים.

א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו². ומאימתי זיקה בירשתה? משתצא מרשות האב, ואף-על-פי שעדיין לא נכנסה לחפה³. הואיל ונעשית ברשות בעלה - יירשנה.

(2 כן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"ג, ובפ"א מהל' נחלות ה"ח. וראה יבמות פט, ב. ובכא-בתרא קנח, א. (3 היא ההבאה לביתו והייחוד עמה (למעלה פ"י ה"א).

ב. כיצד? האשה שנתארסה, ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה, או מסרה לשלוחי האב לבעלה או לשלוחיו⁴, ומתה בדרך קדם שתפנס לחפה - אף-על-פי שתכתבה⁵ עדין בבית אביה, בעלה ירשה⁶. וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי זה יירשנה בעלה⁷. אבל אם עדין האב עם הבעל להוליקה לבית בעלה,

טז. האשה שנתגרשה - אין כופין אותה להניק⁵⁷. אלא: אם רצתה - נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצתה - נותנת לו את בנו והוא מטפל בו. במה דברים אמורים? שלא הניקה אותו עד שהפריה; אבל אם הפירה, ואפלו הוא סומא - אין מפרישין אותו מאמו, מפני סכנת הנולד⁵⁸, אלא כופין אותה ומניקה אותו בשכר עד ארבעה ועשרים חדש⁵⁹.

(57 שאינה משועבדת לו יותר (כתובות נט:). (58 אע"פ שאינו מכירה בראיה, מכירה בטעם וברוח (שם ס.), ואינו רוצה לינוק מאשה אחרת. ולא נתן רבינו שיעור לזמן ההכרה, שאין כל התינוקות שוים בזה, אלא כל אחד לפי חריפותו, וכמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם): שמואל אמר מכיר אני את מילדתי, שהבחנתי בה בצאתי מרחם אמי, ומאז אני מכירה. (59 "ואם אין לו, כופים אותה ומניקתו" (אה"ע"ז סי' פב ס"ה). והטעם, שהרי גם אשה חייבת במצות צדקה, וכשם שעשירה חייבת לזון את בנה מחמת צדקה, וכופין על הצדקה, כך זו שהיא עשירה בחלב שבדדיה, כופים אותה להניק את בנה משום צדקה (בני אהובה).

יז. הגרושה אין לה מזונות⁶⁰ אף-על-פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להן מנסות ומאכל ומשקה וסיכה וביוצא כזה⁶¹. אבל המעברה - אין לה כלום⁶². שלמו חדשיו⁶³ וגמלתו, אם רצתה המגרשת שיהיה בנה אצלה - אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות⁶⁴, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש שנים, יש לאב לומר: אם הוא אצלי - אתן לו מזונות, ואם הוא אצל אמו - לא אתן לו מזונות⁶⁵. והבת אצל אמה לעולם⁶⁶, ואפלו לאחר שש.

(60 כתובות טו, ב. (61 שחייב הוא במזונות בניו עד שיהיו בני שש, כמבואר למעלה יב, יד. (62 ולכשתלד, יתן לה בעלה שכר הנקה. ואם רצתה, נותנת לו בנו והולכת לה. (63 כ"ד חדשי ההנקה. (64 כתובות סה, ב. שעד גיל זה הוא כרוך אחרי אמו וצריך לה, וכן אמרו (עירובין פב:): "בן שש בצוות אמו נוח לו". והראב"ד חולק: "אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהא בן שש, והלא הוא חייב לחנכו בתורה בן ארבע ובן חמש, ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים". אולם רבינו בהלכות תלמוד תורה (ב, ב) כותב: "מכניסים את התינוקות להתלמד כבן שש... ופחות מבן שש אין מכניסים אותו". ואם כוונת הראב"ד למה שאמרו (סוכה מב:): "קטן הירוד לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע", ומבואר ג"כ בהל' תלמוד תורה (א, ו) שמלמדו פסוקים בודדים, דבר זה יכול הוא לחנכו אצל אמו כשיבוא אצלו לפעמים (מגיד-משנה). (65 שמאז והלאה, עליו לחנכו וללמדו תורה. (66 כתובות קב, ב. שהיא צריכה לאמה לטפל בה בגידוליה ובתמרוקי הבנות, שאין האב מצוי בהם, וגם פטורה מתלמוד תורה, כמבואר בהל' תלמוד תורה (א, יג), ולפיכך טובת הבת

(למעלה פ"א ה"ד), כך אינו יורשה. והיא אינה בת דעת שתוכל לזכותו בנכסיה. חרש וחרשת - מפורשים למעלה (פ"ב הכ"ו). (19) ולפעמים יש לה כתובה ממנו, כגון שהשיאה בית-דין, כמבואר למעלה (פ"א ה"ו). ומקור הדברים ב"ירושלמי" כתובות (פ"א ה"ב).

ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה²⁰, ונשאת שלא לדעת אביה, בין בפניו²¹ בין שלא בפניו²² - יכול האב למחות, כמו שבארנו²³. ואפילו שתק האב, אם מתה - אין הבעל יורשה²⁴, אלא אם כן רצה האב בנשואיה²⁵.

(20) שלא הודיעתו. (21) שהוא כאן. (22) שהלך לעיר רחוקה. (23) לעיל פ"ג, ה"ג. (24) שאין שתיקתו מוכיחה כלום, כי כועס הוא עליה ושותק (קידושין מה:). (25) בחייה, שהסכים להם בפירוש. והשווה הל' תרומות (פ"ח, ט"ז).

ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה ובקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה, כדי שלא יירשנה - אין שומעין לה. ואפילו אמרה: אני שונאה אותו ואני רוצה לעמד עמו - אין שומעין לה. ואין דנין אותה כדין מורדת²⁶. ודין יפה הוא זה²⁷.

(26) המבואר למעלה פ"ד ה"ח, שכופין אותה לגרשה מיד. (27) שלא נכתונה זו אלא להבריה נכסיה מבעליה (רי"ף כתובות פ"ה). וכן אם נתן עניו לגרשה, ועדיין לא גרשה - יורשה (אהע"ז סי' צ ס"ה).

ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל²⁸ בין נכסי מלוג²⁹ - הבעל אוכל כל פרוותיהן בחייה. ואם מתה בחיי בעלה - יורש בעלה הכל. לפיכך, אם מקרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת, אף-על-פי שאותן הנכסים נפלו לה קדם שתתאגרס³⁰ - הבעל מוציא הפרות מיד הלקוחות³¹ כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע; שאין לו פלוג בגוף נכסי מלוג עד שתמות³². מתה בחייה - מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים³³. ואם הדמים שלקחה מיד הלקוחות קימין בעצמן - מחזירין ללקוחות, ואינו יכול לומר: ששמה מציאה הן³⁴.

(28) שקיבל הבעל אחריות הנכסים עליו. (29) שלא קיבל עליו אחריות, ואם פחתו פחתו לה, כמבואר למעלה (פ"ז ה"א). (30) ובזכותה נפלו, שעדיין לא זכה בה. (31) כתובות עח, ב. שהפירות משועבדים לו ואינה זכאית למכרם. (32) ואם ימות הבעל בחייה, זכו הלקוחות בכל. (33) שעשאוהו חכמים כלוקח, והרי הוא לוקח ראשון (שם ג. וברש"י). ולענין מכירתה בנכסי צאן ברזל, ראה לקמן הלכה טו. (34) רי"ף כתובות פ"ד. וכתב רבינו אפרים, שאם מכרה ברשות בעלה מכירתה קיימת, ואם הלוקח רוצה יכול הוא להחרים את הבעל אם לא הערים במכירה זו, ושמה הכל היה לדעתו ולהנאתו, להפסיד את הלוקח (מגיד-משנה).

או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל, אפילו נכנס הבעל עמה לחצר ללון פדרך שלגין עוברי דרכים בפנדק אחד - הואיל והאב או שלוחיו עמה, ועדין לא נתיחד עמה לשם נשואין, אם מתה - יירשנה אביה⁸, אף-על-פי שכתבתה בבית בעלה.

(4) שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרו להם. (5) מטלטלין שייחד אביה לגדנאיתה. (6) כתובות מח, ב. (7) שמשנתייחדה עמו לשם נישואין, הרי היא ברשות בעלה. (8) שם. ובתלמוד שם הגדיר, כל שהחצר היא שלו, סתם כניסתו עמה היא לשם נישואין, וכל שהחצר היא שלה, סתם כניסתה היא ללון, אם לא שפירשו שהיא לשם נישואין. ורבינו השמיט כל זה מפני שנמשך אחרי הרי"ף, שלא ירד לחלק בזה. ובוודאי כל שנכנסה לחצר שלו ונתייחדה עמו אפילו בסתם הרי היא כנשואה, וזה נכלל במה שכתב למעלה (ה"א): "הואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה", וכאן עוסק רבינו בסתם חצר שאינה שלה ולא שלו. ולפיכך סתמה - ללון, עד שיתייחד עמה לשם נישואין.

ג. וכן אם היתה בוגרת⁹ או יתומה או אלמנה¹⁰, והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו, ומתה פדרך - אין הבעל יורש אותה¹¹.

(9) שאין לאביה רשות בה. (10) אע"פ שהיא קטנה, כל שנתאלמנה משנשאת אין לאביה רשות בה, כמבואר למעלה (פ"ג, ה"ב). (11) אע"פ שנתארסה אין בעלה יורשה, כמבואר בכתובות נג, א. ואם בעלה או שלוחיו עמה בדרך לבית בעלה, נעשית ברשותו לענין יורשה אע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה. והשווה הל' נדרים (פ"א, הכ"ב).

ד. הנושא אשה שהיא אסורה לו¹² - הואיל ויש לו בה קדושין¹³, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁴. וכן הנושא את הקטנה¹⁵, אף-על-פי שאין קדושיה קדושין גמורים¹⁶, אם מתה תחתיו - יירשנה¹⁷. אבל הפקח שנשא חרשת, אם מתה - לא יירשנה. והחרש שנשא פקחת ומתה - יירשנה¹⁸; שהרי היא בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממונה¹⁹.

(12) איסור לאו או איסור עשה, וכן ה'שניות' המנויות למעלה (פ"א, ה"ו). (13) בכל אלה קידושין תופסין, כמבואר למעלה (פ"ד ה"ד), פרט לעריות שחייב על ביאתן עונש כרת שאין קידושין תופסין בהן, כמבואר שם ה"ב. (14) תוספתא יבמות פ"ב. (15) יתומה או שיצאת מרשות אביה, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ז). (16) מן התורה, אלא מדברי סופרים, ויכולה למאן ויוצאה בלא גט, כמבואר שם ה"ח. (17) יבמות קח, א. אבל "הנושא את הקטנה שאינה צריכה מיאון (כגון שהיא פחותה מבת שש, ראה למעלה פ"ד, ה"ו) אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אישות" (לשון רבינו בהל' נחלות פ"א ה"י). (18) כשם שאין לה כתובה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עח. (48) ואין צורך לומר שאין לו כלום בפירות נכסי מלוג שהכניסה לאחיו, שהם עומדים לרשותה לגמרי שאם מתה, יורשי אביה יורשים אותם, כמבואר לפנינו. (49) והיבם רוצה ליורשה, מכיון שהיתה זקוקה לו, הרי היא כנשואתו. וגם יורשי אביה באים בטענה, הואיל וזיקה זר, אינה אלא כספק נשואה (שהרי אפשר שהיתה חולצת) ושמא אינה נשואה, הרי הם יורשיה החוקיים (יבמות לח:). (50) שהם ברשותה המוחלטת, שאם פחתו - פחתו לה, ואם הוסיפו - הוסיפו לה, ויוצאים עמה כשהיא יוצאת מבעלה, כמבואר לעיל (פט"ז ה"א). (51) מספק, שמא אינה כנשואה. (52) עיקר ותוספת, שהם בחזקת הבעל, ועלינו להעמיד ממון בחזקתו. (53) מספק, שמא היא כנשואה, הרי הם בחזקת הבעל שאם פחתו - פחתו לו, והוא אחראי להם, ושמא אינה כנשואה, הרי הם בחזקת יורשי האשה שהביאה נכסים אלו מבית אביה, ו"הואיל והללו באים לירש והללו באים לירש - יחלוקו" (כתובות פ: ובבא בתרא קנח:). והשווה הל' נחלות (פ"ג, ה"ט. ופ"ה ה"ו). (54) שהרי תיקנו קבורתה תחת כתובתה (כתובות מז:), והואיל ויורשי הבעל יורשים כתובתה - העיקר והתוספת - עליהם לקברה (שם פא:).

יא. שומרת יבם - כתבתה על כל נכסי בעלה⁵⁵.
לפיכך אין היבם יכול למכור בנכסי אחיו, בין קדם יבום בין אחר יבום. ואם מכר או נתן מתנה או חלק עם אחיו בנכסי המת, בין קדם יבום בין אחר יבום - לא עשה כלום; שעבר נתחייבו נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתבתה⁵⁶.

(55) הראשון, שכל נכסיו אחראים לכתובה, והיבם אינו כותב לה כתובה. (56) כתובות פא, ב. ואפילו כתובתה מנה, והניח נכסים במאה מנה - אינו יכול למכור (שם), כדי שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלקוחות, ואפילו ישאיר לה כנגד כתובה, חוששים אנו שמא יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר (תוספות' שם עמוד א, ד"ה הרוצה). אבל כל בעל אחר הכותב כתובה לאשתו ומתחייב לפרוע לה מהנכסים שקנה ושעתיד לקנות, אין אשתו מעכבתו מלמכור נכסיו, שהרי שעבודה עליו ועל כל נכסיו (רש"י שם). וראה ב'תוספות' יבמות לט, א.

יב. כנס את יבמתו והניח אחיו פרות מחברין לקרקע⁵⁷ - ימכרו, וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פרותיהן⁵⁸.

(57) דינם כקרקע, ואף הם משועבדים לכתובתה (משנה, שם פ: וכריש לקיש שם פב). (58) שאפילו הקרקע שלה ממש, הרי בעלה זוכה בפירות.

יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות ומטלטלין - הפל של יבם, ומשתמש בהן כמו שירצה, ואינה יכולה לעצב. שהמטלטלין אין היתבה נגבית מהן⁵⁹ אלא בתקנת הגאונים⁶⁰, ואין פח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו ולאסור עליהם באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

ח. כמה דברים אמורים? בנכסים הידועין לבעל⁶¹; אבל אם נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע בהן הבעל, ומכרה אותן - מכרה קיים⁶². וכן ארוסה שמכרה קדם הנשואין - מכרה קיים⁶³; שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנס.

(35) שעל מנת כן נשאה, שהיה מצפה שיפלו לה לירושה. (36) כתובות עח, ב. (37) שם.

ט. האשה שפתתה כל נכסיה לאחר, בין קרוב⁶⁴ בין רחוק, קדם שתנשא⁶⁵ - אף-על-פי שאם נתגרשה או נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות מתנה⁶⁶, אין הבעל אוכל פרותיה, ואם מתה בתינו - אינו יורש; שהרי נתנה אותן קדם שתנשא⁶⁷. ובשתמות בתי בעלה, יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור⁶⁸. ולא עוד, אלא אפילו נתנה מקצת נכסיה או כלם קדם נשואיה, וכתבה למקבל: קנה מהיום ולקשארצה⁶⁹, שהרי לא קנה קנין גמור עד שתירצה - אין הבעל אוכל פרות אותה המתנה, ואם מתה - אינו יורשה⁷⁰.

(38) קרבת משפחה. (39) נתכוונה להבריך נכסיה מבעלה, שלא יזכה בהם ובפירותיהם. (40) פ"ה ה"ב, "שזו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להבריך מבעלה שלא יירשנה, וכשתהיה צריכה להם יחזרו לה". וכביאור התלמוד (כתובות עט.) אין אדם עוזב את עצמו ונותן ממנו לאחרים. (41) והרי הם כנכסים שאינם ידועים לבעל, שהרי סבור היה שהמתנה גמורה, ועל-מנת שאין לה נכסים נשאה (שם וברש"י). (42) הואיל ויש לו שטר מתנה, הוא קודם לכל. ואם היתה כותבת לו רק מקצת נכסיה, היה המקבל זוכה בהם מיד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה - אין המתנה חוזרת. כי הואיל ושיירה לעצמה מקצת נכסים, גמרה להקנות נכסיה בלב שלם (שם). (43) אם ארצה, ואומר אח"כ: הן. ויש כאן הברחה מבעלה, שאם יבוא לזכות, תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע, ואם המקבל יבוא להחזיק, תאמר אני רוצה (שם, וברש"י). (44) שם: "עשאו כנכסים שאינם ידועים לבעל", שלא סמכה דעתו עליהם.

י. שומרת יבם יש לה⁷¹ למכור ולתן במתנה נכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם⁷². ואין ליבם פרות, אפילו בנכסי צאן פרזל⁷³ שהכניסה לאחיו, עד שיכנס. מתה כשהיא שומרת יבם⁷⁴ - יורשיה מאביה יורשין בנכסי מלוג שלה⁷⁵ וחצי נכסי צאן פרזל⁷⁶, ויורשי הבעל יורשים כתבתה⁷⁷ וחצי נכסי צאן פרזל⁷⁸. ויורשי הבעל חייבין בקבורתה⁷⁹.

(45) שבעלה מת בלא בנים, והיא ממתנת ליבם שייבמה, או שיחלוץ לה. (46) יכולה. (47) אע"פ שארוסה שנפלו לה נכסים אינה מוכרתם לכתחילה, מפני שסתם ארוסה לנישואין עומדת, אבל שומרת יבם, עומדת לחליצה כמו לייבום, ולפיכך עצמאית היא בנכסיה (תוספות' כתובות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' אלול - ספר נשים - הלכות אישות קעא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלוג: נחת רוח עשיתי לבעלי⁶⁸. אבל בשאר נכסים
17 - יש לה לומר.
18

68) כיון שהם שלה ממש, לא תהיה לו איבה אם לא תמכרם
לו או לאחרים, ואינה יריאה מבעלה למחות בו, ואם בכל
זאת מכרה לו או לאחרים ממכרה קיים (בבא-בתרא שם).

19 יח. כיצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי
20 צאן פרזל, בין קרקע בין משלטלין, או שדה שיוחד
21 לה בכתבתה⁶⁹, או שדה שכתב לה בכתבתה⁷⁰, או
22 שדה שהכניס לה שום משל⁷¹ - לא קנה בעלה.
23 ואף-על-פי שקנו מיד האשה ברצונה - חוזרת בכל
24 עת שתראה⁷². שלא נתנה ולא מכרה אלא מפני
25 שלום ביתה. לפיכך אין לבעל ראייה⁷³ בנכסי אשתו
26 כלל חוץ מנכסי מלוג, כמו שפארנו⁷⁴.

69) לאחר נישואין ייחד לה שדה שתשמש אפותיקי ופרעון
לגביית כתובתה. 70) שהכניסה לו שדה נדוניא, ושמוה
ורשמוה בכתובתה. 71) כנגד נדונייתה הכניס לה שדה
משלו ורשמה בכתובתה, כמבואר לקמן פ"ג ה"א. והשווה
פ"ל מהל' מכירה ה"ג. 72) כי ודאי לא גמרה בלבה
להקנות לו שדות המשוועבדות לכתובתה, ומה שחתמה לו
- מפני שיראה ממנו, שמה יטעון: ענין נתת במיתה או
בגירושין, לפיכך את מסרבת לחתום (בבא-בתרא מט: נ.).
73) בעדים או בשטר, ואפילו מחלה לו אותם נכסים אין
מחילתה מועילה לו, כי אין מחילתה מועילה אלא לעיקר
כתובה ותוספת (כמבואר למעלה פ"ח ה"כח), שבאלה לא
תהיה לו איבה אם לא תמחלם לו, שהיא יכולה לומר לו:
ענין נתת בגירושין, ולפיכך אתה מבקש למחול לך - ואם
בכל זאת מחלה, מחילתה מחילה (מגיד-משנה).
74) למעלה ה"ז.

27 יט. נכסי צאן פרזל שאבדו או שגנבו, ומחלה
28 האשה אותם לבעלה, וקנו ממנה⁷⁵ בעדים - יראה
29 לי, שאינה יכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי. הא
30 למה זה דומה? למי שקנו מידה שאין לה אחריות,
31 שהחזירה⁷⁶ נכסים אלו נכסי מלוג⁷⁷. שהרי אין
32 הבעל מביא ראיה לטל כלום ולא להחזיק בנכסים,
33 אלא להפטר מתביעתה מלשלים⁷⁸. אבל אם נתנה לו
34 מתנה משלטלי צאן פרזל הקנימין - לא קנה, מפני
35 שיש לה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי⁷⁹.

75) בקנין סודר (כמבואר למעלה פ"ה ה"ט). 76) שהפכה.
77) שאין אחריותם עליו (כמבואר למעלה פט"ז ה"א).
78) אין כאן מתנה אלא מחילת שעבוד. 79) מבואר
בהלכה הקודמת.

36 כ. בעל שמכר קרקע לפרות⁸⁰ - לא עשה כלום;
37 מפני שלא התקינו פרות לאיש אלא פדי להריות
38 בהוצאת הבית⁸¹. לפיכך, אם מכר לפרות ולקח
39 אותן המעות לסחורה⁸² - שומעין לו⁸³.

80) מכר נכסי מלוג שיאכל הלוקח פירותיהם, וגוף הקרקע

59) כחכמים במשנה שם, וגם אם תפסה לאחר מות בעלה
הראשון - אין התפיסה מועילה (למעלה פ"ח ה"א).
60) כמבואר למעלה (פט"ז ה"ז). ואם היה כתוב בכתובתה:
"בין מקרקעות בין משלטלין", שאז גובה מהמשלטלין
מצד הדין (כמבואר למעלה שם ה"ח) אף הם משועבדים
לכתובתה ומוכרים אותם ולוקחים בדמיהם קרקע (מגיד-
משנה).

1 יד. יבמה שלא היתה לה כתובה⁶¹, או שמחלה
2 כתבתה - זכה בנכסי אחיו, ומוכר ונותן כחפצו.
3 וכשיכנס את יבמתו, יכתב לה כתובה מאה, ויהיו כל
4 נכסיו אחראין לכתבתה, כשאר כל הנשים שיש להן
5 כתובה⁶².

61) כגון שהיתה ארוסה ולא כתב לה בעלה כתובה, שאינה
גובה כלום (למעלה פ"ה ה"א). 62) כדי שלא תהא קלה
בעיניו להוציאה (כתובות פב:).

6 טו. האשה שמכרה או שנתנה אחר שנשאת בנכסי
7 צאן פרזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשתה
8 כלום⁶³. וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין
9 נכסי צאן פרזל בין נכסי מלוג - לא עשה כלום⁶⁴.

63) כשנתנה לבעלה, יכול לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי,
ולא בלב שלם (בבא-בתרא נ. וכפירוש הרי"ף שם).
וכשנתנה או מכרה לאחרים, ודאי שאין מעשיה כלום בלי
רשות הבעל, שהרי הם שלו ובאחריותו (גיטין נה:). וראה
בפ"ל מהל' מכירה ה"ג, שאם קיים הבעל מכירתה או
מתנתה - הכל קיים. 64) ובטלה מכירתו לאלתר, אף-על-
פי שעדיין לא הגיעה לידי גביית כתובתה מנכסי צאן ברזל
(ועי' ראב"ד) - לפי שאין דרכה של אשה לחזור אחר בתי
דינים, לאחר מותו או בשעת גירושין כשתבוא לגבות
כתובתה מידי הלוקחות ('ירושלמי' יבמות פ"ז ה"א, ומגיד-
משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ג). ונכסי מלוג שלה הם ואינו
יכול למכרם (בבא-בתרא נ. וראה בכתובות פ. בענין "בעל
שמכר קרקע לפירות").

10 טז. מכר משלטלין של נכסי צאן פרזל, אף-על-פי
11 שאינו רשאי⁶⁵, אם מכר - ממכרו ממכר⁶⁶. מכרו
12 שניהם בנכסי מלוג - בין שלקח מן האיש תחלה
13 ויחזר ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה ויחזר
14 ולקח מן האיש - מכרן כולם⁶⁷.

65) שהרי אם יגרשנה תטלם לעצמה. 66) שאינם דומים
לקרקע שאינה כלה ונפסדת ודעתה סומכת עליה, ולפיכך
מקחו בטל, אבל משלטלין שיכול לכלותם ולהפסידם
לגמרי, אין דעתה סומכת עליהם כל כך, וזהו שאמרו
בירושלמי (כתובות פ"ו ה"ג), שאין אדם רשאי למכור כלי
אשתו, ולא אמרו: לא עשה כלום (מגיד-משנה פ"ל מהל'
מכירה ה"ה). 67) בבא-בתרא נ. א. ואין היא יכולה
לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כמבואר בסמוך.

15 יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה
16 - ממכרה ומתנתה קנימין; ואינה יכולה לומר בנכסי

הואיל והקרקע קיימת לה. (99) שאם יאכלם, הרי הקרן כלה, ומה ישאר לאשה? (כתובות עט.). (100) הואיל ולא תשלם בעודה תחתיו, לא זכה בהם. (101) שם, שמשלשם זכה בהם מדין פירות נכסי מלוג.

21 כה. עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג - הפעל
22 חיב במזונות שלהן ובכל צרכיהם¹⁰², והן עושין לו,
23 והוא אוכל פרותיהם. לפיכך: ולד שפחת מלוג -
24 לפעל¹⁰³, ולד בהמת מלוג - לפעל. ואם גרשה,
25 ורצתה האשה לתן דמים ולטל ולד השפחה מפני
26 שבח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁴.

(102) יבמות סו, א: "שעל מנת כן הכנים אותם, שאם לא יזון אותם, ימותו ויברחו - והרי אינו חייב באחריותם" (לשון רבינו, פ"ט מהל' עבדים ה"ז). (103) מדין פירות. (104) כתובות עט, ב.

27 כו. הכניסה לו שני פלים או שתי שפחות בתורת
28 נכסי צאן ברזל, ושמו אותן עליו באלף וזו,
29 והקירו¹⁰⁵ ועמדו באלפים, וגרשה - נוטלת אחד
30 באלף שלה. והשני, אם רצתה שתתן דמיו ותטל
31 משום שבח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁶.

(105) ונתייקרו. (106) יבמות סז, א.

32 כז. הנותן מתנה לאשתו, בין שנתן לה קרקע בין
33 שנתן לה מעות, ולקחה בהן קרקע - אין לפעל
34 פרות במתנה זו¹⁰⁷. וכן הנותן מתנה לאשה על מנת
35 שלא יהיה הפעל אוכל פרותיה, אלא יהיו פרותיה
36 לאשה למה שתרכה - אין הפעל אוכל פרות מתנה
37 זו¹⁰⁸. וכן המוכרת בתבתה בטובת הנאה¹⁰⁹ - אותן
38 הדמים לאשה, ואין הפעל אוכל פרותיה¹¹⁰.

(107) בבא בתרא נא, ב: "נותן, בעין יפה נותן" (רשב"ם שם). אולם אם מתה, הפעל יורשה, שהרי זה דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בה אכילת פירות, ואם מת הבן - האב יורשו (רשב"ם, הובא במגיד-משנה). (108) נדרים פח, א. ונזיר כד, ב. והשווה פ"ג מהל' זכיה הי"ג. (109) שאם ימות בעלה בחייה, יהיה כסף כתובתה ללוקח, ואם היא תמות בחי בעלה - אין ללוקח כלום, שהרי לא באה לידי גבייה ובעלה יורשה (כמבואר למעלה פי"ז הי"ד). (110) בבא-קמא פט, א: "פירות תקנו לו חכמים, פירי פירות לא תקנו לו", שלא תקנו לו חכמים אלא פירי-פירות היוצאים מגופם, אבל הבאים ממקום אחר - לא תקנו חכמים (תוספות' שם ד"ה פירא). והוא הטעם למה שכתב להלן הלכה כח.

39 כח. ולד בהמת מלוג שנגנב, ונמצא הגנב ושלם
40 שנים - הפפל לאשה; שאין זה פרי שתקנו לו
41 חכמים¹¹¹. החובל באשתו - פל הנזק¹¹² והצער
42 והבשת שלה, ואין הפעל אוכל פרות, כמו שיתבאר
43 בהלכות חובל¹¹³.

(111) כתובות עט, ב. שגם כפל הוא פירי פירות שבאים

ישאר לאשה. (81) שיהא מזון הבית מצוי ויטיב לה (כתובות פ: וברש"י). (82) לישא וליתן בהן, והריוח יהיה להוצאת הבית. (83) שם.

1 כא. היו לאשה כספים: אם נכסי צאן ברזל הן⁸⁴ -
2 הרי זה נושא ונותן בהן⁸⁵; ואם נכסי מלוג הן⁸⁶ -
3 בין שהכניסה אותן לו⁸⁷, בין שנפלו לה בירשה או
4 נתנו לה במתנה, או נפלו לה מטלטלין או נתנו לה
5 - הרי אלו ימכרו, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל
6 פרותיה⁸⁸.

(84) שקיבל בעלה אחריותם עליו. (85) כדי להריות ('ירושלמי' כתובות פ"ו ה"ג). (86) שלא קיבל הבעל אחריותם עליו, והם ברשות האשה אם פחתו, פחתו לה וכו' (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (87) בעת הנישואין. (88) כי אם יוציא הכספים או המטלטלין, הרי הוא מכלה את הקרן ולא ישאר לה כלום, לפיכך יקח בהם קרקע שתשאר קרן קיימת לרשות האשה (כתובות עט.).

7 כב. וכן האשה שחבלו⁸⁹ בה אחרים - פל המעות
8 הראויות לתת לה⁹⁰ וילקח בהן קרקע, והפעל אוכל
9 פרותיהן כמו שיתבאר בהלכות חובל⁹¹.

(89) שהיכו אותה והזיקה. (90) כתשלומי נזקה, כגון: צער, בושת ופגם (כמבואר בכתובות סה:). (91) פ"ד הט"ו. וראה להלן הלכה כח.

10 כג. נפלו לה עבדים, אף-על-פי שהם זקנים⁹², לא
11 ימכרו מפני שבח בית אביה⁹³. נפלו לה זיתים
12 וגפנים ולא היה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום⁹⁴ -
13 אם עושין פרי טפולם⁹⁵ - לא ימכרו, מפני שבח
14 בית אביה⁹⁶; ואם לאו - הרי אלו ימכרו לעצים,
15 וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות⁹⁷.

(92) ונמצא שהקרן כלה מהר. (93) כי כל זמן שהם קיימים אצלה - הרי הם לשם ולתפארת לה ולבית אביה, ולפיכך היא יכולה לעכב (כתובות עט:). (94) שאביה קנה זיתים בלא קרקע על-מנת שיהיו בקרקע המוכר, והוא יאכל פירות עד שייבשו (שם וברש"י). (95) שמכניסים דמי הוצאתם. (96) שכל עוד שלא יבשו, הרי הם לה לשבח ('ירושלמי' כתובות פ"ח ה"ו, וכן ברי"ף). (97) הואיל ואינם עושים כדי טיפולם, אין להתחשב עם 'שבח בית אביה', ומוטב לקנות בהם קרקע, שהקרן תשאר לרשות האשה. ואם האילנות היו בקרקע שלה והם זקנים - לא ימכרו, משום שבח בית אביה, שהרי הקרקע אינה כלה והיא תשמש לה קרן (כתובות עט:).

16 כד. נפלו לה פרות מחברין לקרקע - הרי אלו של
17 בעל⁹⁸; תלושין מן הקרקע - שלה, וימכרו, וילקח
18 בהן קרקע⁹⁹, והוא אוכל פרות. אבל המגרש את
19 אשתו והיו לה פרות מחברין לקרקע בשעת גירושין -
20 הרי אלו שלה¹⁰⁰; ואם היו תלושין - הרי אלו שלו¹⁰¹.

(98) אע"פ שלא גדלו ברשותו, תורת 'פירות' להם ויאכלם,

122) הואיל ואין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמותה, נאמנת היא לומר מתנה הן, ואין לו פירות, כמבואר למעלה הכ"ז. וגדולה מזו מצינו, שהאשה נאמנת לומר לבעלה בפניו, גרשתי, חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה (למעלה פ"ד הי"ג).

- 19 לב. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן
העבדים ולא מן הקטנים¹²³. ואם עבר וקבל מן
האשה - יחזיר לאשה¹²⁴. מתה - יחזיר לבעלה¹²⁵.
22 קבל מן העבד - יחזיר לעבד. ואם מת - יחזיר
לרבו¹²⁶. קבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה¹²⁷.
24 או דבר שאוכל פרותיהם. וכלם שאמרו בשעת
מיתתו: פקדון זה של פלוני הוא - אם היו פחזקת
26 נאמנין אצל זה שהפקדון אצלו - יעשה כמו שצונו,
27 ואם לאו - יתן ליורשיהם¹²⁸.

123) שיש לחוש שמא גנבום מבעליהם או מאדוניהם, ואסור לסייע ידי עובדי עבירה. וכשלא יקבלו מהם יחזירו למקום שגנבו שם (בבא-בבא נא:). (124) שאין להחזיקה כגנבה. (125) שאפילו הכסף שלה, בעלה יורשה. (126) שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (שם). (127) לא יחזיר לקטן שאינו יודע לשמור, והרי זה כמשלך לאיבוד, אלא יקנה לו ספר-תורה ללמוד בו - הרי פירות, והקן קיימת (שם נב.). (128) שם. מכאן ראינו למה שכתב רבינו למעלה בהלכה ל, שאין האשה נאמנת לומר ניתן לי במתנה על מנת שלא יהיה לבעל רשות בו, כי אם בחייה היתה נאמנת להפקיע ממונה מבעלה שלא יאכל פירותיו, אף לאחר מיתה תהא נאמנת להפקיעו מירושתה, שהרי היה בידיה להפקיעו בחייה (מגיד-משנה). והשווה פ"ז מהל' שאלה ופקדון הי'.

- 28 לג. האשה שהיו לה קספים הראויות¹²⁹ לבעל
29 לאכל פרותיהם, הוא אומר: כך וכך ילקח בהם,
30 והיא אומרת: איני לוקחת בהן אלא כך וכך -
31 לוקחים דבר שפרותיו מרבים ויציאתו מעוטה¹³⁰,
32 בין שהיה הדבר פרוצו או שהיה פרוצו. ואין
33 לוקחין אלא דבר שצונו מחליף¹³¹, שמא יאכל הכל
34 ונמצא הקרן אבד.

129) כצ"ל. ובדפוסים "הראויות". (130) כגון שהוא רוצה לקנות קרקע לזריעה והיא רוצה לקנות בתים, קונים קרקע ששכרה מרובה והיא מתקיימת (כתובות עט. וברש"י). (131) שפירותיו נאכלים, והגזע אינו כלה אלא מתחלף ובא לשנה הבאה, כגון יער וכדומה (שם).

- 35 לד. האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה¹³² ורחל
36 לגנתה ודקל לפרותיו, אף-על-פי שאין לה אלא
37 פרות אלו בלבד. הרי זה אוכל והולך עד שתכלה
38 הקרן. וכן אם הכניסה לו כלי תשמיש¹³³ בתורת
39 נכסי מלוג, הרי זה משתמש בהן ולובש ומציע
40 ומכסה עד שיכלה הקרן. וכשיגרש - אינו חייב
41 לשלם הבזאות¹³⁴ של נכסי מלוג.

ממקום אחר (ראה הלכה הקודמת). (112) הפחת שנפחתה משויה בגלל חבלת גופה (ראה פ"א מהל' חובל, ה"ב). (113) פ"ד הט"ז, ע"פ הוראת הגאונים. והטעם, כי מצד הדין היה ראוי שבזושה ופגמה יהיו שלה, אפילו כשאחר חבל בה, אלא מתוך שגם הוא מתבייש בבזושה ומצטער בפגמה, לפיכך פירות מעותיה שלו. אבל זה שחבל באשתו, ציער את עצמו ובייש את עצמו ולמה יטול פירותיה (הרשב"א, הובא במגיד-משנה שם). ולדעת הראב"ד (שם) אין הוא אוכל פירות ממה שראוי ליתן לה, משום קנס, הוא עשה שלא כהוגן - דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

- 1 כט. המוכר קרקע לאשתו: אם היו המעות שלקחה
2 בהן את הקרקע מבעלה גלוין וידועין לבעל -
3 קנתה, והבעל אוכל פרות אותה הקרקע¹¹⁴; ואם היו
4 מעות טמונין - לא קנתה, שהבעל אומר: לא מכרתי
5 אלא כדי להראות המעות ששטמנה. ואותן המעות
6 שצנאו - ילקח בהן הקרקע, והבעל אוכל פרות¹¹⁵.

(114) בבא-בבא נא, ב. כיון שנקנתה ממעות שלה שהן נכסי מלוג. (115) שם. ונאמנת היא לומר שהמעות שלה, כמבואר בסמוך. ולפיכך יקחו בהן קרקע בשבילה.

- 7 ל. הרי שנמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה,
8 היא אומרת: במתנה נתנו לי, והוא אומר: ממצעשה
9 ידוך הם שהם שלי¹¹⁶ - הרי זו נאמנת¹¹⁷. ויש לו
10 להחזירם¹¹⁸ על מי שטוענת דבר שאינו כן. וילקח
11 בהן קרקע, והוא אוכל פרות. ואם אומרת: על מנת
12 כן נתנו לי, על מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן,
13 אלא אעשה בהן כל מה שארצה - עליה להביא
14 ראיה¹¹⁹; שכל ממון שנמצא ביד האשה - פחזקת
15 הבעל הוא שיאכל פרותיו¹²⁰, עד שתביא ראיה.

(116) כמבואר למעלה פכ"א ה"א. (117) "ירושלמי" כתובות פ"ו ה"א: "קול יוצא למתנה", כלומר יראה לשקר, לפי שיש לעמוד על השקר ע"י חקירה, ולפיכך נאמנת. וכן אמרו (בבא-בבא נב:): "האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו שטרות יוצאים על שמה ואמרה שלי הם, . . עליה להביא ראיה". משמע מזה שאילו לא היתה נושאת ונותנת בתוך הבית - נאמנת לומר במתנה נתנו לי (כסף-משנה). (118) מבואר לעיל פ"א ה"י. אבל אינו יכול להשביעה שבועת היסת, הואיל ואינו טוען טענת ברי (ודאי), ואין נשבעים שבועת היסת על תביעת ספק, וכמבואר לעיל פט"ו הי"ג. (119) כי אע"פ שקול יוצא למתנה, אין קול יוצא שזו מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולפיכך יכולה היא להעזי ולשקר ואינה נאמנת ('מעשה רוקח'). (120) ואין צורך לומר שבעלה יורשה, וכמבואר בסמוך בהל"ב (כסף-משנה בשם בעל ה'תרומות').
16 לא. אומרת לו: אתה נתת לי במתנה - נשבעת
17 שבועת הסת שנתן לה הבעל¹²¹, ואינו אוכל
18 פרותיה¹²².

(121) שהרי בעלה טוען טענת ודאי שלא נתן לה מעות אלו. שבועת היסת - מפורשת לעיל בבאורנו פט"ז הי"ז.

- 132) שלא העז היתה שלה אלא החלב היה שלה, וכן כולם.
 133) כגון בגד ללבוש. 134) השחקים, אע"פ שהקין כלה, כיון שאין בילוי ניכר כל שעה, אין חוששים לו (כתובות עט: ע"פ רבינו אלפס ור"ן שם).
- 1 לה. הורו הגאונים¹³⁵, שנקסי צאן ברזל, אף-על-פי שפחיתתן על הפעל¹³⁶, אם היו הפלאות קמין והיו עושין מעין מלאכתן¹³⁷ - נוטלת פליה כמה שהן¹³⁸; ואם לא היו עושין מעין מלאכתן - הרי הן כמו שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם בדמיהם ששמו אותן עליו בפשע נשואין. ומנהג¹³⁹ פשוט הוא זה, וכל הנושא - על מנהג זה קבל עליו אחריות הנדוניה. וכשם שאינו משלם הפחת, כך אינו נוטל את השבח, אם הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. וש לפעל לכך מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שהיו משמשין אותו בבית אשה אחרת¹⁴⁰ שגשא, בין שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צאן ברזל. אבל
- 135) הובאה דעתם ברי"ף יבמות ריש פ"ז. 136) כגון שמתו, או פחתו באופן שאין עושים מלאכתם. 137) דומה למלאכתם. 138) ואינו משלם את ההפרש. 139) נפוץ ומקובל. שאע"פ שמצד דין התלמוד, היה ראוי לשלם הפחת, כמו שכתב רבינו למעלה פט"ז ה"א - נהגו העולם כשיטת הגאונים הנ"ל. וכתב ה'מגיד משנה' ש"אין מנהג ארצותינו כן (כמנהגו של הרמב"ם) אלא כדין הגמרא, ונכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור על הבעל". 140) כי בשעה שמשמשים אותו בבית אחר יש לה ריוח בבית, כי אינה צריכה לשמשו אז, ומה לה אם ישמשוהו בביתה או בבית אחר, ואמנם אם אינם משמשים אותו, אלא את אשתו השניה בלבד, ודאי יכולה בעלת העבדים לעכב (כתובות פ:). 141) כי אם הוא בעיר אחרת, אין כאן שום "ריוח בית" שאין שימוש מוטל עליה (כסף-משנה).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ד-כ' אלול ה'תשפ"א

יום ראשון י"ד אלול ה'תשפ"א

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

פרק חמישי

- חידשה התורה שלעניין פדיון היורש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. (5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". (6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".
- ב. ואשה⁷ שפדת מעשר שני שלה לעצמה⁸ - אינה מוסיפה חמש. מפני השמועה למדו: איש ממעשרו - ולא אשה⁹. וכן¹⁰ אם¹¹ פדה פדיון פרות המעשר¹² לעצמו - מוסיף חמש¹³.
- (7) קדושין כד. "בזווי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". (8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. (9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוהו של אדם כמותו. (10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. (11) ברייתא במנחות פב. "המתפס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". (12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. (13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.
- ג. פדה פרות מעשרו והוסיף חמש, וחרזר ופדה¹⁴
- 1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שוה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.
- א. הפודה מעשרו לעצמו² - בין שהוא שלו³, בין שנפל לו בירשה⁴, בין שנתן לו בטבולו מתנה⁵ כמו שבארנו - הרי זה מוסיף עליו חמש. אם היה שוה ארבעה - נתן חמשה⁶. שגאמר: ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמשיתו יסף עליו.
- (2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. (3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. (4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבולו). ואף על פי שממון גבוה הוא -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ד אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **הַפְדִּיּוֹן לְעַצְמוֹ פֶּעַם שְׁנֵיהֶם¹⁴ - מוֹסֵף חֶמֶשׁ שְׁנֵי עַל**
- 2 **הַקֶּרֶן בְּלִבָּה, וְאֵינוֹ מוֹסֵף חֶמֶשׁ עַל הַחֶמֶשׁ¹⁵.**
- 13 **ו. הַפּוֹדָה מֵעֶשֶׂר בְּיוֹתֵר עַל דְּמִיּוֹ²⁸ - לֹא נִתְפָּסָה**
- 14 **הַתּוֹסֶפֶת לְמַעֲשֵׂר.**
- 28 כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".
- 15 **ז. בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר בְּסֻלְע²⁹, וְאַחֲרָי³¹ אוֹמֵר בְּסֻלְע**
- 16 **- בַּעַל הַבֵּית קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסֵף חֶמֶשׁ. בַּעַל**
- 17 **הַבֵּית אוֹמֵר בְּסֻלְע, וְאַחֲרָי אוֹמֵר בְּסֻלְע וּפְרוּטָה³² -**
- 18 **הָאַחֲרָי קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמוֹסֵף עַל הַקֶּרֶן³³.**
- 29 שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. (30) לפדיון המעשר. (31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובסוף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. (32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". (33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל-הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפטריו מן החומש".
- 19 **ח. מִתֵּר לְהַעֲרִים³⁴ עַל פְּדִיּוֹן מַעֲשָׂרוֹ. בִּיצֵד? אוֹמֵר**
- 20 **אָדָם לְבָנוֹ וּלְבָתוֹ הַגְּדוֹלִים וּלְעַבְדּוֹ הָעֶבְרִי³⁵; הָא**
- 21 **לִף³⁶ אֵת הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ וּפְדָה לָף בִּהֶן הַמַּעֲשָׂר, כְּדִי**
- 22 **שְׁלֹא יוֹסֵף חֶמֶשׁ. אָבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: פְּדָה לִי בִּהֶן³⁷.**
- 23 **וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדָה לִי מִשְׁלָף - אֵינוֹ מוֹסֵף**
- 24 **חֶמֶשׁ³⁸.**
- 34 "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". (35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם 'יתברך' כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. (36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. (37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. (38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.
- 25 **ט. אָבָל לֹא יִתֵּן הַמַּעוֹת לְפָדוֹת³⁹ לְבָנוֹ וּלְבָתוֹ**
- 26 **הַקִּטְנִים⁴⁰ וּלְעַבְדּוֹ וּשְׁפָחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּדֵן**
- 27 **כְּפִדּוֹ⁴¹. נִתֵּן לְשְׁפָחָתוֹ הָעֶבְרִיָּה, אִם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי זֶה**
- 28 **מִדְּבָרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַעֲצִיץ שְׁאִינוֹ נִקְוֶה - דְּבָרָיו**
- 9 **ה. הַפּוֹדָה מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי, וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחֲרָי**
- 10 **שְׁלֹא נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֶמֶשׁוֹ²⁶ שְׁוֶה פְרוּטָה - דִּיּוֹ**
- 11 **שְׁיֹאמַר²⁷: הוּא וְחֶמֶשׁוֹ מְחַלֵּל עַל מַעוֹת הָרָאוּשׁוֹנוֹת;**
- 12 **לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְצַמֵּצֵם אֶת מַעוֹתָיו.**
- 26 של המעשר שלא נפדה. (27) כלומר, "ולא אמרין

- נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. (54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.
- טו. מתר לחלל כסף מעשר עם פרות מעשר על הכסף⁵⁵. והוא⁵⁶ שיהיו בפרות פחות משנה דינר⁵⁷; אבל אם היה בהן שנה דינר⁵⁸ - לא יחללם עם הכסף⁵⁹, אלא בפני עצמן. כיצד? היו לו פרות שנה דינר ושלשה דינרין של מעשר שני - אינו מחלל הכל על סלע אחת; אבל אם היה לו חצי דינר פרות וחצי דינר מעות - מחלל שניהם על דינר אחד.
- (55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. (56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם כדאי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאינן מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". (57) שקשה לחללם בפני עצמם. (58) שאפשר לחללם בפני עצמם. (59) שאין מחללים כסף על כסף.
- יום שני ט"ו אלול ה'תשפ"א**
- פרק נשיי**
- (1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמר לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.
- א. מעות² חלין ומעות מעשר שנתפזרו, ולקט מכן ומכן³ - מה שלקט לקט למעשר⁴, עד שישלים⁵, והשאר חלין⁶. ואם פלל וחספן⁷ או⁸ שלקט מצד אחד⁹ ומצא חסר - הרי זה לפי חשבון. כיצד? היו מאתים מעשר שני ומאה חלין, נתפזרו ובללן וחספן הכל, נמצאו מאתים ושבעים¹⁰ - הרי מאה ושמונים מהן מעשר, ותשעים חלין. זה הפלל: המתלקטין¹¹ - למעשר שני, והנבללין¹² - לפי חשבון. מתנה¹³ ואומר: אם אלו שבדידי הן המעשר - השאר חלין¹⁴; ואם הן חלין¹⁵ - הרי מעות המעשר בכל מקום שהן מחללין עליהם¹⁶.
- 1 קימין; שאמה העבריה קטנה היא, ואין הקטן זוכה לאחרים⁴² אלא בדבר שהוא מדבריהם⁴³.
- (39) עליהן. (40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. (41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. (42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. (43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.
- 3 י. וכן מערים ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבלו⁴⁴, ואומר הנותן: הרי הפירות האלו מחללין על מעות שפבית⁴⁵.
- (44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. (45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהיו עושין כן בפירות שאינם נוחים כל כך לתפיסה וברירה".
- 6 יא. שני אחין או שני שתפין, [אב ובנו⁴⁶] - פודין זה לזה מעשר שני, כדי שלא יוסיף חמש. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני, הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו - לא קנה בעל. לפיכך, אם פדה⁴⁷ - אינו מוסיף חמש⁴⁸.
- (46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שכן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. (47) על מעות שלו. (48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.
- 11 יב. הפודה מעשר שני⁴⁹ לעצמו, ונתן את הקרן ולא נתן את החמש, אף על פי שאין החמש מעכב והרי נתחלל - לא יאכל עד שיתן החמש, ואפלו בשבת. גזרה שמה יפשע ולא יתן.
- (49) שהוא מוסיף חומש.
- 15 יג. מעות מעשר שני, אם רצה לצרפם⁵⁰ בדינר זהב כדי להקל משאן - מצרפן. ואם צרפן לעצמו - אינו מוסיף חמש, שאין זה דרך פדיה.
- (50) לפרטם.
- 18 יד. הפורט סלע ממעות מעשר שני⁵¹, בין בירושלים בין חוץ לירושלים - לא יצרפנה⁵² פלה במעות נחושת⁵³, אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחושת⁵⁴.
- (51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. (52) יפרטנה. (53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות

(21) שם פ"ד משנה יב. (22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. (23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה שאין-כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. (24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל-פי-זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב-יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. (25) תוספתא שם וביצה שם. (26) בביצה שם: "דרכי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן-דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרבי אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית-יוסף אורח-חיים סי' יג. (27) שני המנים. (28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר ניטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמַר²⁹ לוֹ אָבִיו: פִּיס מֵעֶשֶׂר שְׁנִי³⁰ לִי בְּבִיתִי, הֲלֹךְ וּמִצָּא שָׁם שְׁלֹשָׁה פִּסִּים - הַגְּדוֹל שֶׁבְּכֶלֶן מֵעֶשֶׂר³¹, וְהַשָּׂאָר חֲלִין. וְאֵף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵאָכֵל מִן הַקֶּטְנִים עַד שֶׁיִּחַלְלֵם עַל הַגְּדוֹל³².

(29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. (30) פירות מעשר שני, וראה להלן. (31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. (32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מִי³³ שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק³⁴, וְאָמַר לוֹ: מֵעֶשֶׂר שְׁנִי שְׁלֹף בְּמָקוֹם פְּלוּנִי³⁵, וְהִרְפִּין בְּרָאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים³⁶, בְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין³⁷, וְהִרְי דְּבָרָיו קִימִין³⁸.

(33) שם הלכה ח. (34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. (35) כלומר, בלשון שאלה. (36) "שירימו בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). (37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה

(2) מעשר שני פ"ב משנה ה. (3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליטת מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל-מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". (4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). (5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). (6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). (7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. (8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. (9) שוודאי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. (10) שאבדו שלשים. (11) מכאן ומכאן, כנ"ל. (12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. (13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). (14) כלומר, ממילא הן חולין. (15) כולן או חלקן. (16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה"ז (תוספות יום-טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

ב. סָלַע¹⁷ שֶׁל מֵעֶשֶׂר שְׁנִי וְשֶׁל חֲלִין שְׁנִיתָּעֲרָבוּ - מִבֵּיא בְּסָלַע מְעוֹת¹⁸, וְאֶפְלוּ מְעוֹת נִחְשֶׁת¹⁹, וְאָמַר: סָלַע שֶׁל מֵעֶשֶׂר שְׁנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחַלֶּלֶת עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוּ; וְאַחֵר כֶּף בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבְּשִׁתִּיהוּ²⁰ וּמְחַלֶּל הַמְּעוֹת שֶׁל נִחְשֶׁת עָלֶיהָ, וְתִחְזֹר הַסָּלַע הַיָּפֶה לְמֵעֶשֶׂר.

(17) שם משנה ו. (18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום-טוב). (19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות יז). וראה ברי"ר קורקוס. (20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאֹמֵר²¹ לְבָנוֹ: מֵעֶשֶׂר שְׁנִי בְּזוּיִת זֶה, וְנִמְצָא בְּזוּיִת אַחֶרֶת - הִרְי אֵלּוּ חֲלִין²². אָמַר לוֹ: הִרְי שָׁם מְנָה, וְנִמְצָא מְאִתִּים - הַשָּׂאָר חֲלִין²³. הִרְי שָׁם מְאִתִּים, וְנִמְצָא מְנָה - הִרְי הוּא חֲלִין²⁴. הִנִּיחַ²⁵ מְנָה מֵעֶשֶׂר וְנִמְצָא מְאִתִּים, מְאִתִּים וְנִמְצָא מְנָה, אֶפְלוּ²⁶ הֵן²⁷ בְּשְׁנֵי פִסִּין - הַכֹּל חֲלִין²⁸.

גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. (38 כלומר, אם עמד בבדיקות.

- ו. אָמְרוּ לֹא בְּחִלּוּם: 40: מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל אֲבִיךָ שְׂאֵתָה מִבִּקְשֵׁי הָרִי הוּא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אָף עַל פִּי שְׂמָצָא שֶׁמָּה שֶׁנֶּאֱמָר לוֹ - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר. 41: דְּבָרֵי חֲלוּמוֹת לֹא מַעְלִין וְלֹא מוֹרִידִין. 42:
- ט. מַעֲוֹת 58 הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, 59: אֶפְלוּ דִּינָרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמַּעֲוֹת - הָרִי אֵלָיו חֲלִין, 60: הוּאֵלִי 61 וְשׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְּפַכְּדִין בְּכָל יוֹם. 62: מַצָּא 63 בְּתוֹכָן חֶרֶס וְכֹתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הָרִי אֵלָיו מַעֲשֵׂר שְׁנִי. 64: בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? 65: בְּשָׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה 66: אֲבָל בְּרַגְלָהּ 67 - הַפֶּל מַעֲשֵׂר. 68:

שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). (59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. (60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) היא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" ("ולא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. (61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. (62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושווקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. (63) מעשר שני שם. (64) "ולא נאמר שמא הן חולין, וזה חרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). (65) שקלים שם. וקאי על הרישא. (66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. (67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). (68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

- י. מַעֲוֹת 69 הַנִּמְצָאוֹת לִפְנֵי סוֹחְרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם - לְעוֹלָם 70 מַעֲשֵׂר; שֶׁחֲזָקָת רַב הָעֵם מְבִיאֵין מַעֲוֹת מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמָתָהּ. 71: וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבֵּית - לְעוֹלָם 72 חֲלִין 73; שֶׁחֲזָקָתָהּ 74 מִתְּרוּמַת הַלֵּשֶׁפָּה שֶׁחֲלָלוּם הַגִּזְבְּרִין עַל בְּהֵמָה 75.

(69) שקלים שם. (70) אף בשאר ימות השנה. (71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ה לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות) - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס'

(39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל). (40) ראה בתוספתא כפשוטה. (41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. (42) "שפועלת המדמה אף-על-פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

- ז. הָאוֹמְרִי 43 לְבָנִי: אֶפְלוּ אִתָּם מֵתִים 44 אֶל תִּגְעוּ בְּזוֹת זֶה, וְנִמְצָאוּ שֶׁם מַעֲוֹת - הָרִי אֵלָיו חֲלִין. 45: טָמֵן 46 מַעֲוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי הֵן, אִם כְּמַעֲרִים 47 - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדְבָרָיו, וְאִם כְּמִתְפַּנֵּן 48 - דְּבָרָיו קִנְיִין. 49:

(43) תוספתא שם, הלכה י. (44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). (45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף-על-פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. (46) שם, הלכה יא. (47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). (48) למסור להם עדות. (49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

- ח. הַמוֹצֵא 50 בְּלִי 51 וְכֹתוּב עָלָיו מ' - הָרִי מָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי. 52: ד' - דְּמָאִי. ט' - טָבֵל. ת' - תְּרוּמָה. ק' - קֶרְבֵּן. 53: וְאִם 54 הָיָה שֶׁל מִתְּכָת ? הוּא וְמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ קֶרְבֵּן. 55: שֶׁכֵּן 56 הָיוּ כּוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם בְּשַׁעַת הַסִּפְכָּה. 57:

(50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (51) של חרס. וראה להלן. (52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). (53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין" - פירוש המשנה). (54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. (56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. (57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט"ו אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קעט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנוול בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. (84) פ"א מהלכות תרומות הלכה ז. (85) שם פ"ז הלכה ב. (86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. (87) שקלים פ"ז סוף משנה א. (88) ראה למעלה בהערה פב.

11 יג. מעשר שני⁸⁹ של דמאי ושל ודאי שנתערבו⁹⁰ -
12 יאכלו פחמור שבהן⁹¹.

(89) תוספתא שם. (90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חברו. (91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומר זה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם) הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשים קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו בקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשי קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

13 יד. פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין⁹² - יאכל
14 הפל בטהרה⁹³ במקום⁹⁴ או יפדה את המעשר.
15 לפיכך⁹⁵, אם⁹⁶ נתערבו⁹⁷ פירושלים - אסורין בכל
16 שהן כמנין⁹⁸; הואיל והוא פירושלים⁹⁹, הרי הוא
17 בדבר שיש לו מתירין¹⁰⁰; ויאכל הפל בטהרה.

(92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חברו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטל, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על-פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדיתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. (93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. (94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). (95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. (96) ביכורים שם. (97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. (98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במנין", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום-טוב שם, ומשנה-למלך כאן). (99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן.

ד"ה לעולם. (72) אף ברגל. (73) ואין אומרים: יאה הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות-החושן סימן ר סעיף א). (74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכוון מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". (75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצוררין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמ"ל זק"ש.

1 יא. תבה⁷⁶ שנתמש בה חלין ומעשר שני, ונמצא
2 בתוכה מעות: אם רב מניחין מעשר⁷⁷ - הרי המעות
3 מעשר⁷⁸; ואם רב מניחין חלין - חלין; מחצה⁷⁹
4 למחצה⁸⁰ - חלין⁸¹.

(76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. (77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. (78) אף-על-פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל-מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. (79) פיסקא זו אינה בברייתא. (80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. (81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתיב-היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף-משנה).

5 יב. מצא⁸² פרות בין פרות מעשר לפרות תרומה -
6 יפלו לקרוב⁸³. מחצה למחצה - יאכלו פחמרי
7 שניהן: אסורין לזרים וטעונין רחיצת ידים⁸⁴ והערב
8 שמש - בתרומה⁸⁵; ואסורים לאונן וטעונים הבאת
9 מקום - פמעשר⁸⁶. וכן⁸⁷ המעות הנמצאות בין חלין
10 למעשר⁸⁸.

(82) תוספתא שם. (83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ר"ז, ופט"ו מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם-כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה

קפ שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז אלול – ספר זרעים – הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות (שם).
קלטו מחיצות, קא-משמע-לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט.
ובהערות שם. 113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. 114) פט"ו.

יום שלישי ט"ז אלול ה'תשפ"א

פרק שביעי

1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאינן לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחים תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לירושלים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

- א. פירות הנלקחות בכסף מעשר שני - אינן נפדין¹¹ ברחוק מקום, אלא אם כן¹² נטמאו באב הטמא¹³; אלא יעלו¹⁴ הן עצמן ויאכלו בירושלים¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני, אינן נפדין ברחוק מקום... אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ויש לבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, העולה מהלכה זו: במעשר שני, רואים חיבור שני קצוות, שמצד אחד ניתן לאכילת הבעלים, ומצד השני יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש - "המקום אשר יבחר ה'". היינו, אכילת בעלים שהיא אכילת מצוה בתכלית הרוחניות. ובזה גופא ישנה התחשבות בדרכי הטבע "כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו" אז "ונתתה בכסף כו", כלומר שהתורה מתחשבת בלבושי הטבע והגבלותיו. אעפ"כ ישנה הגבלה אחת: שאם נלקחו כבר פירות בכסף מעשר שני, אין לפדותן שוב אלא "יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ונקודת הביאור בזה היא, שאף שהדבר נעשה כבר בדרך הטבע, אסור להוסיף ולהורידו עמוק יותר בלבושי הטבע. כך גם עבודת האדם צריכה להיות מלוכשת בדרכי הטבע "היות הגוף בריא כו", שהרי "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה כו", ולכן נותן ה' את כל הברכות בכל המצטרך בבני חיי ומזוני רויחי, וכאן באה ההוראה שלא להוריד עוד את עניינינו לעומק יותר בדרכי הטבע אלא להישאר עם כל הברכות מאתו ית', בתכלית השלימות והקדושה.

(על"פ י"ן מלכות ספר זרעים סימן כ"א)

2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. 3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן הט"ו. 4) מדרבנן, כדלהלן. 5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 6) במשנה שם: "הלקוח בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". 7) ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. 8) אם לא נטמא. 9) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) ברחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור ברחוק מקום". 10) ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א -

- טו. הוזהר¹⁰¹ מעשר שני אחר שנכנס לירושלים - הגדולים מעשר שני¹⁰². זרעו קדם שיכנס - הגדולין חליין¹⁰³, ואפילו¹⁰⁴ בדבר שאין זרעו כלה. ופודין¹⁰⁵ אותו¹⁰⁶ בשעת זריעתו¹⁰⁷.

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים) - כסף-משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105) תרומות שם. 106) את המעשר. 107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

- טז. מעשר שני¹⁰⁸ בטל ברב. באיזה מעשר אמרו? במעשר שנכנס לירושלים ויצא, ונפלו מחיצות¹⁰⁹. שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם¹¹⁰, ואי אפשר לפדותו מאחר שנכנס¹¹¹ ואף על פי¹¹² שאין בו¹¹³ שיה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו מתירין, ובטל ברב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות¹¹⁴.

108) ברייתא בבבא מציעא נג. 109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף-על-פי-כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרייחדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. 111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היוכל לרב"מ לוי' מעמוד מו ואילך. 112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאינן המעשר אלא מדבריהם), אימא לא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז אלול – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

זוטא' (הובא ב"לקוט שמעוני" פ' שלח, רמז תשמח) ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיט הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בגדה נא, ב - שלקחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. (19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחומר. (20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. (21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח).

ד. לפיכך אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח²²,
פְּמֵהִין ופְּטָרִיּוֹת²³, לְפִי שְׁאִין גְּדוּלֵיהֶם מִן הָאֶרֶץ²⁴.
וְלֹא פְּרוֹת מִחֲבָרִין לְקָרְקַע, וְלֹא פְּרוֹת שְׁאִינָן
יְכוּלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם²⁶, לְפִי שְׁאִינָן דּוֹמִין לְבָקָר
וְצֹאֵן²⁷.

(22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. (23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). (24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו'", אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטירות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב ונשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם כמהין ופטירות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמעורבין במורייס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. (25) מס' מעשר שני שם. (26) אלא ירקבו בדרך. (27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנסמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המגויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

ה. הַדִּבְשָׁם וְהַפִּינֵצִים וְהַחֲלָב - הָרִי הֵן פְּבֵקָר וְצֹאֵן;
שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינָן גְּדוּלֵי קָרְקַע, הָרִי הֵן גְּדוּלֵי
גְּדוּלֵיהֶם.

(28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות

ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאוהו חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התיירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

ב. זֶה הַמָּוֶל בְּלֻקֹּחַ בְּכֶסֶף מִעֶשֶׂר¹¹ מִפְּרוֹת מִעֶשֶׂר
עֶצְמָן¹². וְאִם נִטְמָא¹⁴ בְּוֹלַד הַטְּמָאָה מִדְּבָרֵיהֶם¹⁵ -
יִפְדּוּ וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹⁶.

(9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. (10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מח, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אבהו, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו'". ('אור שמח'). (11) שהוא טפל. (12) שהם כעיקר לו. (13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא-אם-כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. (14) הפירות שלקח בכסף מעשר. (15) ברפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב-יג, ובהערות. (16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

ג. אֵין¹⁷ נִלְקָח בְּכֶסֶף מִעֶשֶׂר אֶלָּא מֵאֶכָל אָדָם¹⁸
שְׁגְדוּלֵי מִן הָאֶרֶץ¹⁹, או גְּדוּלֵי גְדוּלֵיו²⁰ מִן הָאֶרֶץ,
בְּגוֹן הַפֶּרֶט²¹ הַמְּפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: בְּבָקָר וּבְצֹאֵן וּבִיִּין
וּבִשְׂכָר.

(17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאזה נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". (18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן ויין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל-וחומר, הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי

קפב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז אלול – ספר זרעים – הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת 'פרדס ישראל' קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף-על-פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשמתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם כגרוגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלענין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. (45) תוספתא, שם. (46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). (47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעשה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). (48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). (49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"ד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). (50) ואף-על-פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל-ידי שליטה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על-ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחרובין.

אסורות ה"ג. וחזן מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

- 1 ו. הַתְּמִד²⁹, עַד שֶׁלֹּא הִחְמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף
- 2 מַעְשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִים³⁰; וּמִשְׁהִחְמִיץ - נִלְקָח
- 3 פֶּיִן וּבִשְׁכָּר³¹. לְקַח³² עַד שֶׁלֹּא הִחְמִיץ וְהִחְמִיץ -
- 4 קָנָה מַעְשֵׁר.

(29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). (30) שם. (31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מיתור המילה "ובשכר". (32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוב, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמץ לעולם - רש"י)".

- 5 ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³³? בְּנֵתָן³⁴ שְׁלִשָּׁה מִים³⁵
- 6 וּמִצָּא פָחוֹת מֵאַרְבָּעָה³⁶; אֲבָל אִם נִתֵּן שְׁלִשָּׁה
- 7 וְהוֹצִיא אַרְבָּעָה - הָרִי זֶה פֶּיִן מְזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף
- 8 מַעְשֵׁר³⁷.

(33) שתמד עד שלא החמץ, אינו נלקח בכסף מעשר. (34) בבא-בטרא צו, ב. ודף צז, א. (35) שלש מדות מסוימות של מים. (36) ואף-על-פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. (37) אף שלא החמץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

- 9 ח. לֹלְבִי³⁸ זְרִידִין³⁹ וְהַחְרוּבִין⁴⁰, עַד שֶׁלֹּא יִמְתִּיקוּ⁴¹
- 10 - אֵין נִלְקָחִין⁴²; אַחֲרֵי שִׁמְתִּיקוּ⁴³ - נִלְקָחִין⁴⁴. אֲבָל⁴⁵
- 11 הַלּוּף⁴⁶ וְהַחֲרָדֶל וְהַתְּרִמּוֹסִין⁴⁷ וְשֶׁאֵר כָּל הַנִּכְבָּשִׁים,
- 12 בֵּין מִשְׁמִיתִיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא יִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין⁴⁸.
- 13 וְהַקּוֹר⁴⁹ - נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעְשֵׁר⁵⁰.

(38) תוספתא מעשר שני פ"א ה"ג. (39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. (40) כלומר, הלולבים של החרובים. (41) "טעמים (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפציותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. (42) שמחמת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. (43) בידי אדם, כנ"ל. (44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפ"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו - כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי".

- 14 ט. הַכֶּרְפּוֹס⁵¹ - אֵינוֹ נִלְקָח⁵², שְׁאִינוֹ אֱלָא לְמִרְאָה⁵³.
- 15 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בּוֹ מְנוֹתָנִי רִיחַ וּמִרְאָה וְטַעַם, הוּאִיל⁵⁴
- 16 וְאֵינוֹ לְאַכִּילַת גּוֹפֶן, אֱלָא לְטַעַם שְׁנוֹתָנִין - אֵינוֹ
- 17 נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעְשֵׁר. לְפִיכָךְ, רִאשִׁי בְּשָׂמִים⁵⁵
- 18 וְהַפִּלְפִּלִין וְהַקֶּשֶׁט⁵⁶ וְהַחֲלִיתִי⁵⁷ וְחִלּוֹת חֲרִיעַ⁵⁸ וְכָל
- 19 פִּיּוּצָא בְּאֵלֵי - אֵינוֹ נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעְשֵׁר.

(51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "גֵּרָד וּכְרוֹס". וקוראים לו זאפראן. (52) בכסף מעשר. (53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין (תוספתא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא ממעט אכילתו, אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'. אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. (71) 'ירושלמי' שם. (72) אחר טבילתו. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב. (73) פ"ב מהל' אבות הטומאות ה"ו. (74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. (75) שם ה"ה. (76) למעלה פ"ב ה"א. (77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתו. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף ה"ב.

יב. לוקחין⁷⁸ בהמה לזבחי השלמים מפקספ המעשר⁷⁹, שהשלמים נאכלים לזרים⁸⁰. בראשונה⁸¹ היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מפקספ מעשר שני, כדי להבריחם מעל המזבח⁸²; גזרו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממועות מעשר אלא לשלמים. אבל תיה ועוף - לוקחין⁸³, שאינן ראויין לשלמים⁸⁴.

(78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'לוקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך)". מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים, וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאווה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן ה"ט. (79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן ה"ט. (80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב זה ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א - 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת השלמים, ככפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. (81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרים לוקחין בהמה לבשר תאווה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. (82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמוקריבים על המזבח. (83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. (84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

יג. אין⁸⁵ לוקחין פרות שביעית בכסף מעשר, לפי שהוא חייב לבער⁸⁶, כמו שיתבאר⁸⁷.

(85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. (86) את פירות השביעית

(כפשוטה), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן. (54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד-לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, [אף כל לאכילת גופו]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופו, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (55) 'צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונדר וכו' ויציא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). (56) מין בושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. (57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. (58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמים" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

י. השבת⁵⁹, אם לתן טעם בקדרה - אינה נלקחת בכסף מעשר⁶⁰; ואם⁶¹ לקמח⁶² וכיציא בו, שהיא אוכל גופה - נלקחת בכסף מעשר. עירב⁶³ מים ומלח, אם נתן לתוכו שמן - הרי הן פמוריס⁶⁴, ולוקח מהן בכסף מעשר⁶⁵. ומבליע דמי המים והמלח בדמי השמן⁶⁶.

(59) הוא "אגיס", ראה בפט"ו מהל' תרומות ה"ב. (60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת. (61) נדה, שם. (62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך. (63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. (64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב ה"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. (65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם. (66) "פירוש, שווה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

יא. אין⁶⁷ לוקחין⁶⁸ תרומות בכסף מעשר, מפני שהוא ממעט אכילתו⁶⁹ ואכילתה⁷⁰. שאין⁷¹ אוכלין אותה אלא פהנים מערבי שמן⁷², ומתרת לאונן⁷³, ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים ולטבול יום⁷⁴, ואסור לאונן⁷⁵, ואינו נאכל אלא בירושלים⁷⁶; נמצא ממעט אכילת מעשר ואכילת התרומה⁷⁷.

(67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון. (68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. (69) של המעשר. (70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני

קפד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני "המאירי" (קידושין ע"ב 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' ע"ב 727 הערה 73). (106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. (107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

יז. לְקַח¹⁰⁸ עֲבָדִים¹⁰⁹ וְקָרְקָעוֹת וּבִהְמָה טְמֵאָה¹¹⁰, בֵּין בְּמִזִּיד בֵּין בְּשׁוּגָג¹¹¹, אִם¹¹² בָּרַח הַמוֹכֵר - הֲרִי זֶה יֹאכֵל¹¹³ כִּנְגֵד אוֹתָן הַמְּעוֹת¹¹⁴ בִּירוּשָׁלַיִם בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר¹¹⁵. זֶה הַפֶּלֶל¹¹⁶: כֹּל שֶׁהוֹצִיא חוּץ לְאַכִּילָה וְשִׁתִּיָּה וְסִיכָה¹¹⁷ מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר¹¹⁸, וּבָרַח הַמוֹכֵר אוֹ מֵת¹¹⁹ - יֹאכֵל כִּנְגֵדוֹ¹²⁰; וְאִם הָיָה הַמוֹכֵר קָטָן¹²¹ - יַחְזֹרוּ הַדְּמִים לְמִקְוָמָן¹²². וְכֵן¹²³ אִם הָבִיא עוֹלוֹת¹²⁴ וְחֻטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר - יֹאכֵל כִּנְגֵדוֹ¹²⁵.

(108) שם, מ"ז. (109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. (110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. (111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. (112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף ה"ט): "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. (113) הלוקח. (114) של המעשר, שביד המוכר. (115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד ה"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'. (116) משנה, שם. (117) כגון עבדים וכיוצא בהם. (118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. (119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (120) כנ"ל. (121) לפנינו ולא ברחו. (122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתייה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול

בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פ"א ה"ג). (87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

1 יד. הלוקח⁸⁸ מִמֶּם וּמִלֵּחַ, או פְּרוֹת מִחֻבְרִין, או פְּרוֹת שְׁאִינָן יְכוּלִין לְהִגְיַע לִירוּשָׁלַיִם⁸⁹ - לא קָנָה⁹⁰ הַמַּעֲשֵׂר⁹⁰, אֶף עַל פִּי שֶׁיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין⁹¹.

(88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. (89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף-על-פי שגם כמהין ופטריות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. (90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. (91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השנייה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף-על-פי-כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

4 טו. הלוקח⁹² פְּרוֹת חוּץ לִירוּשָׁלַיִם בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר: בְּשׁוּגָג⁹³ - נוֹפִין אֶת הַמוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדְּמִים לְבִעֻלִּים⁹⁴, וְהֵן⁹⁵ מַעֲשֵׂר כְּמוֹת שְׁהִי⁹⁶; בְּמִזִּיד⁹⁷ - יַעֲלוּ הַפְּרוֹת וְיֹאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁹⁸. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ⁹⁹ - יֵנִיחֵם עַד שֶׁיִּקְרְבוּ¹⁰⁰.

(92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זה עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. (93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (94) ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). (95) המעות. (96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). (97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. (99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח'). וראה למעלה פ"ב ה"א. (100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

9 טז. וְכֵן אֵין¹⁰¹ לֹקְחִין בְּהֵמָה¹⁰² בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹⁰³. וְאִם¹⁰⁴ לְקַח: בְּשׁוּגָג¹⁰⁵ - יַחְזֹרוּ הַדְּמִים לְמִקְוָמָן¹⁰⁶; בְּמִזִּיד תַּעֲלֶה וְתֹאכֵל בִּירוּשָׁלַיִם¹⁰⁷. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ - תִּקְבֵּר הִיא וְעוֹרָה¹⁰⁷.

(101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. (102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה ה"ב). וזוהו אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. (103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). (104) שם, מ"ו. (105) ברוב הדפוסים הישנים וכתב-היד,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז אלול – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא-משמע-לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). (140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

7 יט. הַמִּתְפִּיס¹⁴¹ מֵעֵשֶׂר לְשָׁלִמִים¹⁴² - לֹא קָנוֹ
8 שְׁלָמִים¹⁴³; שֶׁקִּדְשָׁת שְׁלָמִים אֵינָה חֲלָה עַל קִדְשָׁת
9 מֵעֵשֶׂר, שֶׁהַמֵּעֵשֶׂר מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא¹⁴⁴. וְאֵין צָרִיף
10 לוֹמַר, אִם הִתְפִּיס הַמֵּעֵשֶׂר עֲצָמָן¹⁴⁵ לְשָׁלִמִים - שְׁלֹא
11 קָנוֹ שְׁלָמִים¹⁴⁶.

(141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן.
וראה ב'כסף משנה'. (142) כלומר, הקדישן לשם שלמים.
(143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. (144) מנחות, שם.
וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון
גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה].
(145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה,
שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב
ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. (146) ודוקא
כשהתפס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת
המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה
בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב
יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפס, אזי
שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן
לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי
הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

12 כ. הָאוֹכֵל¹⁴⁷ מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּתוּרֵת חֲלִין¹⁴⁸, אֶפְלוּ
13 בְּמִזְיד¹⁴⁹: אִם פִּירוֹת הַמֵּעֵשֶׂר עֲצָמָן אֶכֶל - יֵצֵא יָדֵי
14 שְׁמִימִים¹⁵⁰; וְאִם כֶּסֶף מֵעֵשֶׂר אֶכֶל¹⁵¹ - יִחְזְרוּ דָמִים
15 לְמִקּוֹמָם וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם¹⁵², או יֵאָכְל פִּנְגְּדָן
16 בִּירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל¹⁵³ לְהַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

(147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם
פ"א ה"א. (148) כלומר, חוץ לירושלים. (149) 'ירושלמי'
שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל
מעות מעשר, בין שווג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן),
וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר,
בין שווג בין מזיד, יצעק לשמים). (150) ב'ירושלמי'
ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים
מדויקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי-יד
(תוספתא כפשוטה). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף-
משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה
לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו,
שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל,
שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. (151) שקנה בכסף
פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו
המעות לחולין (ספר הניר על ה'ירושלמי' שם). ובשני
האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון
- נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו
חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשווג בין במזיד, ראה
למעלה. (152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר,

כנגד המעות, כשברכ המוכר והמקח היה בשווג, וכן אם
המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם,
כשהמקח היה במזיד. (123) משנה, שם. (124) שם: "אין
מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות,
חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם".
ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני
יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד
לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם,
אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן
האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים
במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'".
וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות,
והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". (125) כשברכ
המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם,
כנ"ל.

1 יח. לִקְחָה¹²⁶ חִיָּה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים¹²⁷, וּבִהְמָה¹²⁸ לְבִשָּׁר
2 תַּאֲוָה¹²⁹ - הֲרִי זֶה¹³⁰ כְּמִי שֶׁקָּנָה שׁוֹר לְחִרְיִשָּׁה¹³¹,
3 וְלֹא קָנָה¹³² שְׁלָמִים¹³³. לִקְחָה¹³⁴ בִּהְמָה לְשָׁלִמִים¹³⁵
4 וְנִפְל בָּהּ מוֹם - פִּקְעָה מִמֶּנָּה קִדְשָׁת מֵעֵשֶׂר¹³⁶,
5 וּפְדָה אוֹתָהּ¹³⁷ וְאֵין¹³⁸ הַדָּמִים מֵעֵשֶׂר. וְאֵף עַל פִּי
6 כֵן¹³⁹, אִם פָּדָה לְעֲצָמוֹ¹⁴⁰ - מוֹסִיף חֲמִשָּׁה.

(126) שם, מ"ד. (127) "זוהא אסור, כי הקרבן אינו בא מן
החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן
הצאן" (פירוש המשנה). (128) תמימה הראויה לשלמים.
(129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). (130) מנחות פב,
א - בשם רבה. (131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין
לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש
בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא
בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה (שם מ"ג),
שבשני אלה עשה כדין וכתורה, אבל בלוקח שלא כדין,
כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר
תאוה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה
רדב"ז ו'משנה ראשונה' שם. (132) אולי צ"ל "ולא קנו".
(133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים".
(134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף
מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו
כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה
להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. (135) כלומר, לקח
בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות:
קדושת מעשר וקדושת שלמים. (136) [שלא קנה אותה
אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה
ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה].
(137) מקדושת שלמים, כדן שלמים שהוממו. (138) שם:
"רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף
מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות)
לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת
לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. (139) כלומר,
אף-על-פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא
בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי
ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים

שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזור לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. (153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

יום רביעי י"ז אלול ה'תשפ"א

פרק שמיני

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדוכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיה לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

1 א. הַלֹּקֵחַ בַּהֲמָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים וְחֵיהָ לְבִשָּׁר תֹּאנָה²
2 מִמֶּי שְׁאִינוּ תֵּגֵר וְאִינוּ מִדְּקָדָק - יֵצֵא הָעוֹר לְחֻלִּין⁵,
3 אֲפִלּוּ הָיוּ דְּמֵי הָעוֹר מְרַבִּין עַל דְּמֵי הַבֶּשֶׂר⁶. אָבָל
4 הַלֹּקֵחַ מִן הַתֵּגֵר - לֹא יֵצֵא הָעוֹר לְחֻלִּין⁷.

2) וכדין וכתורה עשה. (3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". (4) כלומר, אינו מקפיד על העור. (5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. (6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. (7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

5 ב. וְכֵן הַלֹּקֵחַ פָּדִי יֵין סְתוּמוֹת⁸ מִמָּקוֹם שְׂדֵרְפָם
6 לְהַמְכֵּר סְתוּמוֹת⁹ מִמֶּי שְׁאִינוּ תֵּגֵר - יֵצֵא הַקֶּנְקֵן
7 לְחֻלִּין¹⁰. לְפִיכָךְ¹¹ צָרִיךְ¹² הַמוֹכֵר לִפְתֹּחַ רִאשֵׁי
8 הַפָּדִים¹³, פָּדִי שְׁלֹא יֵצֵא הַקֶּנְקֵן לְחֻלִּין¹⁴. וְאִם רָצָה¹⁵
9 לְהַמְכִּיר עַל עֲצוֹמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה¹⁶ - יֵצֵא הַקֶּנְקֵן
10 לְחֻלִּין¹⁷.

(8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. (11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. (12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (= פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי

11 ג. לְקַחַן פְּתוּחוֹת¹⁸ או סְתוּמוֹת¹⁹ בְּמָקוֹם שְׂדֵרְפָן
12 לְהַמְכֵּר פְּתוּחוֹת²⁰, או שְׁלֵקַח מִן הַתֵּגֵר שְׂמִדְקָדָק
13 בְּמַכְרֵתוֹ - לֹא יֵצֵא הַקֶּנְקֵן לְחֻלִּין²¹. לְקַח סְלֵי תֹאנִים
14 וְעֻבְיָם עִם הַכֶּלִי²² - לֹא יֵצֵאוּ דְּמֵי הַכֶּלִי לְחֻלִּין²³.

18) שאז נמכר הקנקן לחוד. (19) והמוכר אינו תגר. (20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. (21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. (22) שמניחים הסלים בתוכו. (23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

15 ד. לְקַח אֲגוּזִים וְשִׁקְדִּים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - יֵצֵאוּ קְלִפְתָּן
16 לְחֻלִּין²⁴. לְקַח חוֹתָל²⁵ שֶׁל תְּמָרִים - יֵצֵא הַחוֹתָל
17 לְחֻלִּין²⁶. קֶפֶה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוֹסוֹת²⁷ - יֵצֵאוּ
18 הַקֶּפֶסוֹת²⁸ לְחֻלִּין²⁹, וְאִם לֹא - לֹא יֵצֵאוּ לְחֻלִּין³⁰.

24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. (25) סל. (26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. (27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. (28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. (29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. (30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנוכר בסוף ההלכה הקודמת.

19 ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יֵין³¹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי³², וְהִשְׁאִיל
20 קֶנְקֵנִי לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר³³, אִף עַל פִּי שְׁסֶתֶם אֶת פִּיהֶם³⁴
21 - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקֶּנְקֵנִים³⁵. פֶּנֶס הַיֵּינ³⁶ לְתוֹכָן
22 סֶתֶם³⁷, אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר³⁸ עַד שְׁלֹא סֶתֶם
23 אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקֶּנְקֵנִים³⁹; וְאִם
24 מִשְׁסֶתֶם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר
25 אֶת הַקֶּנְקֵן⁴⁰. הַפִּקִּיד לְתוֹךְ הַקֶּנְקֵן רִבִּיעִית חֲלִין⁴¹, או
26 שְׁפָנֶס⁴² לְתוֹכָן שְׁמֹן⁴³ או חֶמֶץ או צִיר⁴⁴ או דָּבֶשׁ שֶׁל
27 מַעֲשֵׂר שְׁנִי סֶתֶם⁴⁵, בֵּין⁴⁶ מִשְׁסֶתֶם⁴⁷ בֵּין עַד שְׁלֹא
28 סֶתֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקֶּנְקֵנִים⁴⁸.

(31) דווקא יין. (32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. (33) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. (34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם

פירות בשווי של כל הדינר. (55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. (56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. (57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוף לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציא חוץ לחומת ירושלים. (58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנתורו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. (59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. (60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. (61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

- 11 ז. הַלּוּקָה⁶² פְּרוֹת⁶³ בְּסֵלַע שֶׁל פֶּסֶף מַעֲשֶׂר, וּמִשֶּׁה
- 12 הַפְּרוֹת⁶⁴ וְלֹא הַסְפִּיק לָתֵן הַסֵּלַע⁶⁵ עַד שֶׁהוֹקְרוּ
- 13 הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בְּשָׂתִים - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן סֵלַע
- 14 בְּלִבָּד⁶⁶; שְׁנָאֵמֵר: וְנָתַן אֶת הַפֶּסֶף וְקָם לוֹ - בְּנִתְיִנָּה
- 15 הַפֶּסֶף קוֹנֶה⁶⁷, וְהִשְׁכֵּר לַמַּעֲשֶׂר⁶⁸.

(62) והמדובר בלוקח בירושלים. (63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. (64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. (65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. (66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובוה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. (67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. (68) כלומר, כל הפירות, ששוים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

- 16 ח. מִשֶּׁה פְּרוֹת בְּשָׂתִי סֵלַעִים, וְלֹא הַסְפִּיק לָתֵן
- 17 הַמַּעֲוֹת עַד שֶׁהוֹזְלוּ הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֵלַע - אֵינּוּ
- 18 מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן⁶⁹ מִמַּעֲוֹת מַעֲשֶׂר שְׁנֵי אֵלָא סֵלַע
- 19 אַחַת⁷⁰, וּמוֹסְרֵה עֲלֵיהָ סֵלַע שְׁנֵיה מִן הַחֲלִין⁷¹ וְנִתְּן
- 20 לַמּוֹכֵר⁷². וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עִם הָאֶרֶץ⁷³ - הָרִי זֶה
- 21 מִתֵּר לָתֵן סֵלַע שְׁנֵיה מִמַּעֲוֹת מַעֲשֶׂר שְׁנֵי שֶׁל⁷⁴
- 22 דְּמַאי⁷⁵. נָתַן לוֹ⁷⁶ סֵלַע שֶׁל מַעֲשֶׂר, וְלֹא הַסְפִּיק
- 23 לַמִּשֶּׁה הַפְּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בְּשָׂתִים - מָה שֶׁפָּדָה
- 24 פָּדָה⁷⁷, וְהָדִין בִּינֵיהֶן⁷⁸.

(69) כלומר, אינו מחלל עליהם. (70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. (71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששווי

ייפתחו הקנקנים. (35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. (36) שהוא עתה יין מעשר שני. (37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. (38) על יין אחר. (39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. (40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. (41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. (42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". (43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". (44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. (45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. (46) שקרא שם. (47) את פי הקנקנים. (48) שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

- 1 ו. צָבִי שֶׁלְקָחוּ⁴⁹ בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר וְנָתַת - יִקְבֵּר
- 2 בְּעוֹרוֹ⁵⁰. לָקָחוּ חֵי וּשְׁחָטוּ⁵¹ וְנִטְמָא - הָרִי זֶה
- 3 יִפְדֶּה בְּשָׂאָר פְּרוֹת שְׁנֵי מִטְמְאוֹ⁵². הַמִּנְיָה דִּינָר מַעֲשֶׂר
- 4 שְׁנֵי לְהִיּוֹת אוֹכֵל כְּנִגְדֵּי⁵³ עַד שֶׁיֵּצֵא לְחֲלִין⁵⁴,
- 5 וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מַעָּה⁵⁵, אֲכָל עָלָיו
- 6 בְּעֶשֶׂר מַעָּה⁵⁶ וְהוֹזְלוּ⁵⁷ הַמַּעֲוֹת לְאַחַר זְמַן וְהָרִי
- 7 הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מַעָּה⁵⁸ - צָרִיף לְאַכֵּל⁵⁹
- 8 עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מַעָּה וְאַחַר כֶּף יֵצֵא לְחֲלִין⁶⁰.
- 9 הוֹקְרוּ הַמַּעֲוֹת וְהָרִי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מַעֲוִין -
- 10 אוֹכֵל עָלָיו בְּחֲמֵשׁ מַעֲוִין⁶¹ וְאַחַר כֶּף יֵצֵא לְחֲלִין.

(49) לבשר תאוה. (50) "שאיין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאוה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. (51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. (52) שהם נפדים. (53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבידו על הפירות. (54) כלומר, כשיאכל

(=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. (86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מי שהיו לו מעות מעשר בירושלים וצריך להם⁸⁷, ויש לחברו פירות חולין⁸⁸ שרוצה לאכלן⁸⁹ - אומר לחברו: הרי המעות האלו מחללין על פירותיך. ונמצאו אותם הפירות לקוחות בכסף מעשר, ויאכל אותם חברו בטורה⁹⁰ ולא הפסיד כלום⁹¹, ויצאו המעות לחלין.

(87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. (88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. (89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. (90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. (91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. במה דברים אמורים⁹²? בשהיה חברו בעל הפירות חבר; שאין מוסרין פירות של מעשר שני של ודאי אלא לחבר⁹³. לפיכך⁹⁴, אם היו המעות של דמאי - אומר בן אף לעם הארץ⁹⁵. ומתיר לחלל מעשר שני⁹⁶ על פירות⁹⁷ עם הארץ ועל מעותיו⁹⁸, ואין חוששין להם שפא של מעשר שני הם¹⁰⁰.

(92) שהתירו לחלל מעות מעשר שני, על פירות חולין של חברו. (93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של ודאי. (94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. (95) לפי שלא אסור לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר ודאי. (96) כלומר, מחלל על פירותיו. (97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. (98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. (99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". (100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. המניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו¹⁰¹ והולך - כיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה יצא לחלין. במה דברים אמורים? בשל דמאי¹⁰²; אבל בשל ודאי - לא יצא לחלין עד שישאר ממנו פחות מפרוטה אחר שמוסיפין את החמש, כגון שנשאר ממנו פחות מארבעה חמשי שנה פרוטה¹⁰³.

(101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. (102) שאינו מוסיף עליו חומש. (103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות

פחות משוויו של חולין. (72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. (73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. (74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמצא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. (75) אבל של ודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של ודאי לעם הארץ. (76) הלוקח למוכר. (77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. (78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

ט. נתן לו סלעים שתיים של מעשר, ולא הספיק למשוך הפירות עד שחקרו להיות בסלע - מה שפדה פדה⁷⁹, ומדת הדין ביניהם. שהמעשר שני - פדיתו היא משיכתו⁸⁰.

(79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. (80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

י. מי שהיו לו פירות חלין בירושלים, והיו לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים⁸¹ - אומר: הרי המעות ההם מחללין על הפירות האלו; ויאכלם שם⁸² בטורה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן⁸³.

(81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". (82) בירושלים. (83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יא. היו לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פירות⁸⁴ חוץ לירושלים - אומר⁸⁵: הרי המעות האלו מחללין על פירות ההם; ויצאו המעות לחלין, וינעלו הפירות ויאכלו בירושלים⁸⁶. שאינו צריך להיות המעות והפירות במקום אחד בשעת החילול.

(84) חולין. (85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להנחתו. (9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשיו לו יהיו, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

ב. הרוצה לפדות נטע רבעי - פודהו, כמעשר שני¹⁵. ואם פדהו לעצמו - מוסיף חמש¹¹. ואין פודין אותו עד שייגיע לעונת המעשר; שנאמר: להוסיף לכם תבואתו - עד שיעשה תבואה. ואין פודין אותו במחבר¹³, כמעשר שני¹⁴. והרי הוא ממון גבוה¹⁵, כמעשר¹⁶. לפיכך¹⁷ אינו נקנה במתנה¹⁸, אלא אם נתנו בסר¹⁹. ודינו בשאר הדברים - לענין אכילה ושתייה ופדויה - כמעשר²⁰.

(10) ספרי שם. (11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. (12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג-ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום-טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). (13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית-שמאי ובית-הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. (14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בריעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. (15) מע"ש שם, כבית-הלל. (16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. (17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. (18) ראה למעלה שם. (19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דהיה כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף-משנה וחזון-איש. (20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

ג. והפודה²¹ פרים רבעי - רצה פודהו ענבים²², רצה פודהו זין. וכן הדינים²³. אבל²⁴ שאר הפרות - אין משנין אותן מבריתן²⁵.

(21) תוספתא מעשר שני שם. (22) כבית-הלל, ולא כבית-שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא זין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. (23) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פ"א משנה ג. (24) תרומות שם.

בשיווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין¹⁰⁴ בנאחד בירושלים, ורצו הטהורין להיות אוכלין מעשר שני שלהם - מניחין סלע של מעשר שני ואומרין: כל שהטהורים אוכלים ושותין - סלע זו מחלל עלינו. ותצא הסלע לחלין, שהרי אכלו ושתו בשוניה בטהרה¹⁰⁵. ובלבד שלא יגעו הטמאים במאכל, שלא יטמאוהו.

(104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. (105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזורי הדמים למקומן].

יום חמישי י"ח אלול ה'תשפ"א

פרק תשיעי

(1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מבריתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלוביין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נטע רבעי² - הרי הוא קדש; שנאמר: ובשנה הרביעת יהיה כל פרי קדש הלולים ליי. ודינו להאכל בירושלים³ לבעליו⁴, כמעשר שני⁵. וקשם שאין מעשר שני בסוריא⁶, כך אין נטע רבעי בסוריא⁷. ובנטע רבעי הוא אומר: ואיש את קדשיו לו יהיו; שאין לה קדש שלא נתפרש דינו בתורה למי שהוא⁸ חוץ מנטע רבעי⁹.

(2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ד ד"ה רבי חייא. (3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. (4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. (5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. (6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. (7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). (8) כלומר, למי שהוא צריך

ו"משרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'. והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא-קמא, ועיין תוספות יום-טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. (40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד-טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרישים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שיעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צ"ח לביצה שם.

- ו. פיצד⁴¹ פודין נטע רבעי? מניח את הסל⁴² על פי שלשה⁴³, ואומדין⁴⁴ פמה⁴⁵ אדם רוצה לפדות לו פסלע⁴⁶ על מנת שיוציא יציאות השומרים והחמרים והפועלים מביתו. ואחר שקוצבין את השער⁴⁷, מניח את המעות ואומר: כל הנלקט מזה⁴⁸ מחלל על המעות אלו⁴⁹ משער פך וקף סלים פסלע⁵⁰. ובשבועית⁵¹ פודה⁵² בשויו⁵³, שאין שם לא שומרים ולא פועלים⁵⁴. ואם⁵⁵ היה הפקר⁵⁶ - אין לו אלא שכר לקיטה בלבד.

(41) שם משנה ד. (42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). (43) אנשים, הבקאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרישין אותו במחבור, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא-אם-כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום-טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאר דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאר דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאר דמיהן". (44) בדפוס רומי: "ואומרי", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. (45) כלומר, כמה סלים עם פירות. (46) כלומר, אלו היה אדם פודה את

(25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פי"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה-שוה, כנ"ל.

- ד. פָּרִם רָבָעִי²⁶ - אֵין לוֹ לֹא שְׂכָחָה²⁷ וְלֹא פָּאָה²⁸ וְלֹא פָּרִט²⁹ וְלֹא עוֹלָלוֹת³⁰. וְאֵין מְפָרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת³¹, פֶּשֶׁם שְׁאֵין מְפָרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי³²; אֶלֶּא כֹּל עוֹלָה לִירוּשָׁלַם, אוּ נִפְדָּה וְיַעֲלוּ הַדָּמִים וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַם, מִמַּעֲשֵׂר.

(26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. (27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. (28) ראה שם פ"א. (29) שם פ"ד הלכה טו. (30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. (31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית-שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף-על-פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית-הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). (32) שהקדימו בשבילים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

- ה. עֲנָבִים³³ שֶׁל פָּרִם רָבָעִי³⁴ - הַתְּקִינוּ בֵּית דִּין³⁵, שְׂיִהְיוּ עוֹלִין³⁶ לִירוּשָׁלַם מִהַלֵּךְ יוֹם לְכָל צֵד, פְּדִי לַעֲטוּר³⁷ שׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַם בְּפָרוֹת³⁸. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ³⁹ - נִפְדָּה אֶפְלוֹ סְמוּךְ לַחֹמָה. וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת⁴⁰ - אֶפְלוֹ בְּזֶמֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סְמוּךְ לַחֹמָה.

(33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שיתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. (34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. (35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". (36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. (37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. (38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף-על-פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא-הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. (39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי י"ח אלול – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאלות פרשת קדושים שאלתא ק אות טז). (69) כלומר, הערלה. (70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י', ולהלן פ"ה הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציא בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י'), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). (71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). (72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקוֹזוֹת אדמה - שמא יתפררו. (73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטתהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. (74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"ג אפשטיין עמוד 145. (75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). (76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתיאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לא דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון ידידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו ידידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתיאשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתה" שהרי אין הפירות

הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). (47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. (48) משדה זו. (49) במשנה שם: "האלו". (50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. (51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). (52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. (53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. (54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרין]. (55) שם. (56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

- 1 ז. מי שהיה לו⁵⁷ נטע רבעי⁵⁸ בשנת השמיטה⁵⁹, שיד
- 2 הפל שנה⁶⁰ - צריך לצינו⁶¹ בקוֹזוֹת אֲדָמָה⁶², כְּדִי
- 3 שִׁפְרוּ בוֹ וְלֹא יֵאָכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שִׁפְדוֹ⁶³. וְאִם הָיָה⁶⁴
- 4 בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֲרֵלָה⁶⁵ - מְצִינִין אוֹתוֹ בְּחֶרְסִים⁶⁶, כְּדִי
- 5 שִׁפְרוּ מִמֶּנּוּ⁶⁷. שְׁאִם צִינּוֹ בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה, שְׁמָא
- 6 יִתְפָּרְרוּ⁶⁸; שְׁאִסּוּר עֲרֵלָה חֲמוֹר הוּא, שְׁהִיא⁶⁹ אֲסוּרָה
- 7 בְּהִנְיָה⁷⁰. וְהַצְנוּעִין⁷¹ הֵיוּ מְנִיחִין אֶת הַמְּעוֹת⁷² בְּשִׁנַּת
- 8 שְׁמִטָּה⁷³ וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט⁷⁴ מִפְּרוֹת רֶבְעִי אֱלוֹ
- 9 מַחְלָל⁷⁵ עַל הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ; שֶׁהֲרִי אִי אֶפְשָׁר לְפָדוֹתוֹ
- 10 בַּמַּחְבֵּר, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ⁷⁶.

(57) שם, משנה א. (58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן דאמר "נטע רבעי". (59) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. (60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטתהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.). כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). (61) לסמנו. (62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). (63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף על-פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. (64) שם. (65) בשלש השנים הראשונות לנטיעתו. (66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). (67) כלומר, מן נטע הערלה. (68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקוֹזוֹת אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקוֹזוֹת אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנוי מינה".

שנה ראשונה. והוא-הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע י"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. (89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". (90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. (91) מאיסור ערלה. (92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב-יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. (93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. (94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף-על-פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

- 12 י. ביצד⁹⁵? הנוטע אילן מאכל⁹⁶ בחמשה עשר
- 13 באב⁹⁷ משנה עשירית פיובל - הרי הוא⁹⁸ בתוך שני
- 14 ערלה עד חמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה,
- 15 וכל מה שיוציא⁹⁹ האילן בתוך זמן זה - הרי הוא
- 16 ערלה¹⁰⁰, אף על פי שנגמרו¹⁰¹ לאחר פמה זמנים¹⁰².
- 17 ומחמשה עשר בשבט¹⁰³ משנת שלש עשרה פיובל
- 18 עד חמשה עשר בשבט משנת ארבע עשרה - הוא
- 19 נטע רבעי¹⁰⁴, וכל מה שיוציא¹⁰⁵ בתוך זמן זה - הרי
- 20 הוא רבעי וצריך פדיון. ואם¹⁰⁶ נתעברה השנה -
- 21 נתעברה לערלה¹⁰⁷ או לרבעי.

(95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. (96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"א הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. (97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלשים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליוורה-דעה סימן

מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחור - פני משה). וראה בכסף-משנה, ובחזון-איש.

- 1 ח. באחד⁷⁷ בתשרי ראש השנה לערלה⁷⁸ ולרבעי⁷⁹.
- 2 ומאימתי מונין להם⁸⁰? משעת נטיעה⁸¹. ואינו מונה
- 3 מראש השנה לראש השנה⁸², אלא⁸³ שלשים יום
- 4 בשנה חשובין שנה. והוא שתקלט הנטיעה קדם⁸⁴
- 5 שלשים יום. וכמה הוא סתם⁸⁵ הקליטה לכל
- 6 האילנות? שתי שבתות⁸⁶.

(77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא-הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.). (78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י"א. (79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. (80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. (81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). (82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. (83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". (84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). (85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). (86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבוא וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף-על-פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמ"ל זק"ש מע' קט ואילך.

- 7 ט. נמצאת למד⁸⁷, שהנוטע ארבעה וארבעים יום⁸⁸
- 8 קדם ראש השנה - עלתה לו שנה. ואף על פי כן,
- 9 אינן⁸⁹ פירות הנטיעה הזאת⁹⁰ מתרות בערלה⁹¹ אלא
- 10 ברביעית⁹² עד חמשה עשר בשבט⁹³, שהוא ראש
- 11 השנה לאילנות⁹⁴.

(87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. (88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כסף-משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

- יג. העליון¹¹⁴ והלולבין¹¹⁵ ומי גפנים¹¹⁶ והסמדר¹¹⁷ -
מתרין בערלה וברכעי¹¹⁸. והענבים¹¹⁹ ושפרם¹²⁰
הקדים¹²⁰ והפסידן¹²¹, והתרצנים¹²² והזגין¹²³ והתמד¹²⁴
שלחן¹²⁴, וקלפי רמון¹²⁵ והגן¹²⁶ שלו, וקלפי
אגוזים¹²⁷ והגרענים¹²⁸ - אסורין בערלה¹²⁹, ומתרין
ברכעי¹³⁰. והנובלות¹³¹ - כלן אסורות¹³².

(114) ערלה פ"א משנה ז. (115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). (116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותרין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). (117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא-קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פרי, ואמר בספרא: פרי, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא-קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. (118) "שמותו לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פרי קודש הולולים לה", ואלו אינם פרי" (שם). (119) שם משנה א: "ענוקולות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש". (120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. (121) בין קודם שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). (122) "הם הגרענים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). (123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם. (124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם). (125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). (126) "הפרח" (שם). (127) ולא כתב: "והגן שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. (128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. (129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא ינהג, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פרי", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. (130) "לפי שנטע רבעי אינו

רצד, סעיף קטן ח). (98) האילן. (99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון-איש כאן צ"ע. (100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). (101) שהגיעו לעונת המעשרות. (102) כלומר, לאחר טו בשבט. (103) כלומר, מה שיוציא האילן מוטו בשבט. (104) ראה למעלה הערה צא. (105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. (106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני-משה. (107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

- יא. נטעו¹⁰⁸ בששה עשר באב משנת עשר¹⁰⁹ - לא
עלתה לו שנת עשר¹¹⁰, אלא הרי הוא ערלה שנת
אחת עשרה ושנים עשרה ושלוש עשרה פלה¹¹¹;
והרי הוא נטע רבעי מראש השנה של שנת ארבע
עשרה עד סופה.

(108) את אילן המאכל. (109) ביובל, כנ"ל. (110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. (111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

- יב. נטע הנטיעה מראש חדש תשרי עד חמשה
עשר בשבט - מונה לה שלש שנים מיום ליום¹¹²
לערלה, ומיום ליום לרבעי. וראיתי לגאונים¹¹³
דברים בחשבון ערלה ורבעי, אין ראוי להאריך
ולהשיב עליהן, ובראי טעות סופרים הם, והאמת
כבר בארנו דרכה.

(112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון-איש. (113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג

ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה – 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה". וכל זה ב"ירושלמי" שם. (8) שאין ערלה נהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. (9) בשעת נטיעה, כנ"ל. (10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב ('בית יוסף' ל"טור' יורה דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה'ירושלמי'. (11) 'ירושלמי' שם. (12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. (13) שם. (14) באילן. (15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). (16) 'ירושלמי' שם. (17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישוב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). (18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. (19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. (20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

- ג. נטע²¹ אילן וְחָשַׁב שִׁיהִיָּה הַצֵּד הַפְּנִימִי שְׁלֹו
לְמַאכָּל²² וְהַחֲצִיזוֹן לְסִיג, או שִׁיהִיָּה²³ הַצֵּד הַתַּחְתּוֹן
לְמַאכָּל²⁴ וְהַעֲלִיזוֹן לְסִיג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאכָּל
חֵיב בְּעֶרְלָה, וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְסִיג או לְעֵצִים
פְּטוּר; שֶׁהִדְבָּר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נֹטֵעַ. וְהַעֲלָף²⁵ -
חֵיב בְּעֶרְלָה הָאֲבִיזוֹנֹת²⁶ בְּלֵבָד, אֲכָל הַקְּפָרִיסִין²⁷ -
מִתְּרוֹת²⁸.

(21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו-וטרו בדבריו ב'ירושלמי' שם. וראה ב'כסף משנה' וב'דרכי יוסף' ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". (22) והוא-הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. (23) 'ירושלמי' שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו')". ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתובתא. וראה ברשב"ם בבא-בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן ה"ט, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור - זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שיין

אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעלי, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). (131) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ה מהלכות ברכות הלכה ח. (132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

יום שישי י"ט אלול ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לענין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

- א. כל² שֶׁהוּא חֵיב³ בְּעֶרְלָה - יֵשׁ לוֹ רְבָעִי⁴, וְכָל
שֶׁפְּטוּר מִן הָעֶרְלָה - אֵינוֹ חֵיב בְּרָבָעִי⁵; שְׁנֵאמְרָם⁶:
שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָּכֶם עֲרָלִים וְגוֹמֵר, וּבִשְׁנֵה
הָרְבִיעִת.

(2) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". (3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נהגת אף בחוץ לארץ על-פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט ה"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. (4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל בירושלים. (5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שיין חיוב רבעי כלל. (6) ב'ירושלמי' שם לא למדו זאת מן הפסוק.

- ב. הנוטע⁷ אילן מַאכָּל⁸ וְדַעְתּוֹ עָלָיו⁹ שִׁיהִיָּה סִיג
לְגִינָה, או שֶׁנֹּטְעוֹ¹⁰ לְקוֹרוֹת לֹא לְפָרוֹת - הָרִי זֶה
פְּטוּר מִן הָעֶרְלָה. נטעו¹¹ לְסִיג וְחִזְרוּ¹² וְחָשַׁב עָלָיו
לְמַאכָּל, או שֶׁנֹּטְעוֹ לְמַאכָּל וְחִזְרוּ וְחָשַׁב עָלָיו לְסִיג
- פִּינּוֹן¹³ שֶׁעָרַב בּוֹ¹⁴ מִחֲשֻׁבֶּת חֵיב¹⁵. נטעו¹⁶
שְׁלֹשׁ שָׁנִים לְסִיג, וּמִכָּאן וְאֵילָף לְמַאכָּל¹⁷ - אֵין לוֹ
רְבָעִי¹⁸; שֶׁכָּל שֶׁאֵין לוֹ עֶרְלָה¹⁹ - אֵין לוֹ רְבָעִי²⁰.

(7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ט אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף-משנה). וראה בתוספתא שם, וב'תוספתא כפשוטה'. (40) שהרי בערלה שם, לא פטרו אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שניטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש ב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ז): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחורן לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג בישראל ובגויים וכו'". הרי שערלה נוהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"ג). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם, ובשור"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, וב'חזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. (41) בין אם נתייאו הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתייאו, שהוא של הבעלים.

בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסייג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). (24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאיסור, כיון שההיתר גדל מן האיסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". (25) מין עץ. (26) "הצֶלֶף וכו' יש ממנו עלין והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אבינות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). (27) עלין, כנ"ל. וראה בפ"ח ה"ג. (28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחורן-לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחורן-לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשור"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

- 9 ו. העולה⁴² מאליו במקום טרשים⁴³ - פטור⁴⁴. אפלו⁹
- 10 הנוטע⁴⁵ במקום שאינו ישוב⁴⁶ - פטור. והוא שלא¹⁰
- 11 יהיה⁴⁷ עושה⁴⁸ פדי טפול⁴⁹ שמתפל בפרותיו עד¹¹
- 12 שמביאן לישוב⁵⁰; אבל אם היה עושה פדי טפול¹²
- 13 - חייב בערלה.

(42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום ישוב, ברם הכא שנוטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הרא דתימר, כשאנה עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. (43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). והכסף משנה הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. (44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). (45) 'ירושלמי' שם. (46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. (47) האילן. (48) פירות. (49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. (50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

- 14 ז. הנוטע⁵¹ למצוה, כגון שנטע אתרוג⁵² ללולב⁵³ או¹⁴
- 15 זית⁵⁴ למנורה⁵⁵ - חייב בערלה⁵⁶. הקדיש⁵⁷ ואחר כך¹⁵
- 16 נטע - פטור מן הערלה⁵⁸; נטע ואחר כך הקדיש -¹⁶
- 17 חייב בערלה⁵⁹.

(51) 'ירושלמי' שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפרי, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפרי

- 1 ד. הנוטע²⁹ לרבים³⁰ בתוך שדהו³¹ - חייב בערלה;¹
- 2 שגאמר: ונטעתם - אפלו לרבים³². במה דברים²
- 3 אמורים?³³ בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ -³
- 4 פטור³⁴.

(29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. (30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). (31) 'ירושלמי' שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. (32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנוטע לרבים". וכן הוא ב'ספרא' פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. (33) שחייב בערלה. (34) שהרי רבי יהודה פטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחורן-לארץ" (ברכות לו). וראה ב'חזון איש' וב'אור שמח' ה' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

- 5 ה. הנוטע³⁵ ברשות הרבים³⁶ או בספינה³⁷, והעולה⁵
- 6 מאליו³⁸ ברשות היחיד³⁹, ועובר כוכבים שנטע, בין⁶
- 7 לישראל בין לעצמו⁴⁰, והגזלן שנטע⁴¹ - חייבין⁷
- 8 בערלה ובכרבעי.

(35) משנה, שם. (36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. (37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עצין שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעצין נקוב, כדלהלן ה"ח. (38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). (39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת

אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולכם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ה, וב'תפארת ישראל' כאן. (66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. (67) ראה למעלה בה"ה. (68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? ('שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: 'ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גויים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף-על-פי שלא כיבשו - חייב'.

9. **י. עובד פוכבים**⁶⁹ **שֶׁהָרָקִיב אֵילָן מֵאֲכָל עַל גִּבֵּי אֵילָן סָרָק**⁷⁰ - **חֵיב בְּעֶרְלָה**⁷¹. **וְיִשְׁ72** **לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים נָטַע**⁷³
10 **רָבְעִי. שְׁאֵם פֶּא לְנֶהֱגִי**⁷⁴ **בְּמִצְוֶה זו - הָרִי הוּא קֹדֶשׁ**⁷⁵
11 **בְּנָטַע רָבְעִי**⁷⁵ **שֶׁל יִשְׂרָאֵל**.
12

(69) 'ירושלמי' שם. (70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. (71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף-על-פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ה), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. (72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. (73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". (74) ראה בפ"י מהל' מלכים ה"י. (75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

13. **י. אֶחָד הַנוֹטֵעַ גִּרְעִינָה**⁷⁶ **או יְחִוּר**⁷⁷ **מִן הָאֵילָן, או שֶׁעָקַר אֶת פֶּל הָאֵילָן מִמְּקוֹמוֹ**⁷⁸ **וְנָטַעוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר**⁷⁹
14 **- הָרִי זֶה חֵיב בְּעֶרְלָה**⁸⁰. **וּמִזְנֶה מְשַׁעַת נְטִיעָתוֹ.**
15 **זַעֲזַעוּ81** **וְלֹא עֲקְרוּ82** **וְאַחֵר פֶּה מְלֵא סְבִיבוֹתָיו עֶפְרִי83:**
16 **אִם יָכוֹל לְחַיּוֹת אֵלּוּ לֹא מְלֵא סְבִיבוֹתָיו - הָרִי זֶה**
17 **פֶּטוּר84;** **וְאִם לֹא - הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחֵיב.**
18

(76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). (77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד-לומר: כל עץ". (78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. (79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. (80) שהיא כנטיעה חדשה. (81) שם בסוף המשנה. (82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. (83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. (84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

(האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). (52) כלומר, עץ אתרוג. (53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לו:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולא אתרוג, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ו]ללולב". ואף-על-פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרים", כמו שכתב ה'צפנת-פנח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף-על-פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) - כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזרח" שנה ב חוברת א' עמ' 21-31]. (54) 'ירושלמי' שם. (55) לשמן המנורה בבית המקדש. (56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. (57) 'ירושלמי' שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. (58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). (59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפ"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ר'תוספתא כפשוטה'.

1. **ח. הַנוֹטֵעַ60** **בְּעֶצֶיךָ שְׁאֵינוֹ נָקוֹב - חֵיב בְּעֶרְלָה. אֵף**
2 **עַל פִּי שְׁאֵינוֹ בָּאֶרֶץ לְזִרְעִים61, הָרִי הוּא בָּאֶרֶץ**
3 **לְאֵילָנוֹת62.**

(60) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. (61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעצין נקוב. (62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

4. **ט. אֵילָן63** **שֶׁנָּטַעוּ בְּתוֹךְ הַבֵּית - חֵיב בְּעֶרְלָה. זֶה64**
5 **שֶׁנָּטַעוּ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים עַד שְׁלֹא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאֶרֶץ**
6 **- פֶּטוּר65; אֲבָל מִשְׁבָּאוֹ לְאֶרֶץ66, אֵף מֶה שֶׁנָּטַעוּ**
7 **עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים - חֵיב67; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ**
8 **וְנָטַעְתֶּם - מְשַׁעַת בִּיאָה68.**

(63) 'ירושלמי' שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנוטע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. (64) שם פ"א מ"ב. (65) [ונפקא-מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולכם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב, אף-על-פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ

- 1 **יב. וְכֵן⁸⁵ אֵילָן שֶׁנֶּעְקַר וְנִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שֶׁרֶשׁ אָחָד,**
 2 **אֶפְלוּ בְּמַחֲט⁸⁶ שֶׁמִּלְפָּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי,**
 3 **וְהַחֲזִירוּ לְמִקְוָמוֹ וְנִטְעוּ - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל**
 4 **לְחַיֹּת⁸⁷. וְנֶעְקַר⁸⁸ כָּלוּ וְנִנְעָקְרָה הַסֵּלַע⁸⁹ שֶׁשָּׂרְשָׁיו בָּהַ**
 5 **עֲמוֹ, וְחִזְר וְנִטְעוּ כְּמָה שֶׁהוּא⁹⁰ בְּכָל הָאֲדָמָה**
 6 **שֶׁסְּבִיבוֹת שָׂרְשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לְחַיֹּת מְאוּתָהּ**
 7 **אֲדָמָה אֵלוֹ לֹא נִטְעוּ⁹¹ - הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעְקַר⁹²;**
 8 **וְאִם לֹא - חֵיב.**
- 9 (85) שם, מ"ד. (86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון".
 10 ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו
 שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים
 כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'".
 (87) אף אם לא היה נטעו. (88) שם, מ"ג. (89) "העפר
 המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה
 השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור,
 נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם
 בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן
 כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם).
 (90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. (91) כלומר, לא
 חזר ונטע. (92) ופטור.
- 9 **יג. אֵילָן⁹³ שֶׁקָּצְצוּ מֵעַם הָאָרֶץ וְהַחֲלִיף⁹⁴ - חֵיב**
 10 **בְּעֶרְלָה⁹⁵. וּמוֹזֵין לוֹ מִשְׁעַת קְצִיעָה⁹⁶.**
- 93 "ירושלמי" שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר
 נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את
 כרמו, פחות מטפח (אם נשתייר כך), חייב בערלה, מפני
 מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד
 שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין
 למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים.
 (94) שחזר האילן וגדל. (95) שהרי הוא כנטוע מחדש.
 ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בה"ט.
 (96) שהיא כנטיעתו. ואף-על-פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח,
 פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתייר
 פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון
 שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה
 לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין
 ערלה אין לחייב אלא-אם-כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה
 חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה'ירושלמי' שם,
 וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.
- 11 **יד. אָחָד⁹⁷ הַנוֹטֵעַ וְאָחָד הַמִּבְרִיךְ וְאָחָד הַמְרַכֵּיב -**
 12 **חֵיב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁתְּחָד בִּד⁹⁸ אָחָד מִן**
 13 **הָאֵילָן וְהַכְּרִיכוֹ פֶּאֶרְץ אוֹ הַרְפִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר; אֲבָל**
 14 **אִם מִתְחַד⁹⁹ בִּד אָחָד מִן הָאֵילָן הַזֶּקֶן וְהַכְּרִיךְ פֶּאֶרְץ**
 15 **אוֹ הַרְפִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר, וְעָקַר הַבִּד מֵעֵרָה בְּאֵילָן**
 16 **הַזֶּקֶן - הֲרִי זֶה פְּטוּר¹⁰⁰.**
- 97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע
 ואחד המבריק (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר
 והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים
 יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)".
- (98) ענף. (99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על
 גבי סיפוק, אף-על-פי שהבירכן בארץ, מותר (כלומר, פטור
 מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו
 הגפן, וימתח אותו עד שיעצב בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה.
 אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו
 בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה
 האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן,
 וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם,
 פרט למבריק ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו',
 מותר. וזו ההברכה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין
 בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו
 בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם,
 ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מח. (100) שכיון
 שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.
- 17 **טו. גְּדֵל¹⁰¹ זֶה הַיֵּלֶד¹⁰² שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פְּרוֹת, וְאַחֵר**
 18 **כֶּף פֶּסֶק עָקְרוּ שֶׁהוּא מְעֵרָה בְּאֵילָן הַזֶּקֶן - מוֹנֶה**
 19 **מִשְׁעָה שֶׁנִּפְסַק¹⁰³. וְאוֹתָן הַפְּרוֹת - מְתִירִין, מִפְּנֵי**
 20 **שֶׁגִּדְּלוּ בְּהִתְרִי¹⁰⁴. וְאִם¹⁰⁵ הִנִּיחָן אַחֵר שֶׁנִּפְסַק הָעָקַר**
 21 **עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמֵאֲתַיִם¹⁰⁶ - הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין¹⁰⁷.**
- (101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע)
 שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". "וזהו חזון
 על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש
 המשנה, שם). (102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו
 רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה
 (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה
 ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. (103) אף-על-פי שלא נטעו
 עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו,
 הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בה"ז. (104) בהיותם
 מחוברים לאילן הזקן. (105) שם. (106) כלומר, חלק
 אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר,
 וראה בפ"ה מהל' כלאים ה"ב, כיצד משערין שיעור זה.
 (107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל
 בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות
 אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.
- 22 **טז. יֵלֶד¹⁰⁸ שֶׁסְּבָכָה¹⁰⁹ בְּזִקְנָה¹¹⁰, וְהָיָה פְּרוֹת¹¹¹**
 23 **בְּיֵלְדָהּ, אֶפְלוּ הוֹסִיפוּ¹¹² מֵאֲתַיִם¹¹³ - הֲרִי אֵלוֹ הַפְּרוֹת**
 24 **שֶׁל יֵלְדָהּ אֲסוּרִין¹¹⁴, שְׁאִין גְּדוּלֵי הַתֵּר מַעְלִין אֶת**
 25 **הָעָקַר הָאֲסוּר¹¹⁵.**
- (108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נו, ב.
 והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים.
 (109) שהרכיבה. (110) שמלאו לה שלש שנים. (111) של
 ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה,
 ראה להלן. (112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכוה.
 (113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות
 בשעה שסיבכו את הילדה. (114) ואין הערלה מתבטלת
 במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב:
 "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין
 ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם).
 (115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערוכת שאין עיקר וטפל

אין ערלה נהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתיים כנגד שתיים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתיים כנגד שתיים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל-שכן בנטיעה אחת. (133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקניה" (רש"י שם).

- כ. נוטעין¹³⁴ יחור¹³⁵ של ערלה¹³⁶, ואין נוטעין¹⁹ אגוז¹³⁷ של ערלה, מפני שהוא פרי, ופרות ערלה²⁰ אסורין בהנאה¹³⁸, כמו שבארנו בהלכות אסורי²¹ מאכלות¹³⁹. ואם עבר ונטע¹⁴⁰ אגוז של ערלה - הרי²² הצומח מתר¹⁴¹ בשאר האילנות¹⁴².

- (134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. (135) ענף. (136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). (137) פרי האגוז. (138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. (139) בפ"י ה"ט. (140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. (141) אף באכילה. (142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

- כא. וכן¹⁴³ אין מרביכין פפניות¹⁴⁴ של ערלה²⁴ בדקלים, מפני שהן פפרי¹⁴⁵. עבר והרפיב - מתר²⁵. שפל דבר¹⁴⁶ שיש לו שני גורמין, אחד אסור ואחד מתר²⁶ - הרי זה הנגרם משניהם מתר²⁷. לפיכך, הצומח מפרות ערלה¹⁴⁷ - מתר, שהרי גרם לצומח הפרי האסור והארץ המתרת²⁹.

(143) משנה ותוספתא שם. (144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). (145) וב'ירושלמי' שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתרי], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי], ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב'ירושלמי' שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). (146) עבודה זרה, שם. (147) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

יום ש"ק כ' אלול ה'תשפ"א

פרק אחד עשרי

1) יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשאר. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא

שיין בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"י מהל' מעשר ה"ו, ובפ"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

- יז. אילן¹¹⁶ שהבריו ממונו בד בארץ, ואחר כך נעקר¹ האילן פלו וְהרי הוא חי מן הפד שהבריו בארץ -² נעשה אותו אילן כאלו עתה נטע, וחיב בערלה¹¹⁷.³ ומונה¹¹⁸ לאילן ולמה שצמח מן ההברכה משעה שנעקר⁵.

(116) ערלה פ"א מ"ה. (117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבר, הרי הוא טפל לו, והבר הרי הוא כנוטע מחדש, כנ"ל שם. (118) שלש שנות ערלה.

- יח. הרי¹¹⁹ שהבריו בד בארץ וצמח, והבריו בד אחד ממה שצמח בארץ וצמח, וחזר והבריו מן השלישי, אפלו הן [מאה] מערין זה בזה, הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון - הפל מתר¹²⁰. ואם¹²¹ נפסק עקר הראשון - מונה לכל משעה שנפסק¹⁰.

(119) שם. (120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. (121) שם.

- יט. אילן¹²² היוצא מן הגזע¹²³ - פטור מן הערלה¹²⁴; מן השרשים - חיב¹²⁵. ילדה¹²⁶ פחותה מטפח¹²⁷ - חיבת בערלה כל שנותיה¹²⁸, מפני שנוראית כנטיעה בת שנותיה¹²⁹. במה דברים אמורים¹³⁰? בנטיעה אחת¹³¹, או שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב¹³²; אבל אם היה הפרס פלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול¹³³, ומונין בדרף שמונין לשאר האילנות¹⁸.

(122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא-מציעא קי"ט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. (123) בבבא-בבא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. (124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. (125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. (126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. (127) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). (128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנות הערלה (שם). (129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). (130) סוטה, שם. (131) בפני עצמה, או בתוך כרם. (132) שם: "והני מילי, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשוט דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן-דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה.)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ' אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי.

- 1 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַתְּנוּת² לִפְנֵי יְיָ אַחֲרֵי שְׁמוֹצִיאֵיךְ³
- 2 כָּל הַמִּתְּנוּת⁴ שְׁבוּרֵה הָאָרֶץ⁵. וְהוּא הַנִּקְרָא⁶ וְדוּי
- 3 מַעֲשֵׂר⁷.

(2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתוודה אשר חטא עליה", "והתוודה עליו את כל עונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתוודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנות, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. (3) כלומר, מוציאין מרשות: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. (4) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. (5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבכהמה ושכאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. (6) בלשון חכמים. (7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני.

- 4 ב. וְאִין מִתְּנוּתִין וְדוּי זֶה אֶלָּא אַחֲרֵי הַשָּׁנָה שְׁמִפְרִישִׁין
- 5 בָּהּ מַעֲשֵׂר עֲנִי⁸; שְׁנֵאמַר: כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר⁹ וְאָמַרְתָּ¹⁰
- 6 לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרִיתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבֵּית.

(8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. (9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. (10) וזו היא מצוות וידוי מעשר.

- 7 ג. אִימְתִי מִתְּנוּתִין? בְּמִנְחָה¹¹ בְּיוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל
- 8 פֶּסַח¹² שֶׁל רִבִּיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית. שְׁנֵאמַר: כִּי תִכְלֶה
- 9 לַעֲשֹׂר - בְּרִגְלִי שֶׁכָּל הַמַּעֲשֵׂרוֹת כָּלִים בּוֹ¹³; וְאִין
- 10 הַפֶּסַח¹⁴ מִגִּיעַ מִשָּׁנָה רִבִּיעִית אֶלָּא כָּל¹⁵ פְּרוֹת
- 11 שְׁלִישִׁית נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פְּרוֹת הָאֵילָן¹⁶ בֵּין פְּרוֹת
- 12 הָאָרֶץ.

(11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. (12) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". (13) כלומר, כשהרגל בא כבר

הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. (14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלל לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישיה בשביעית. (15) כלומר, כשכל. (16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

- 13 ד. אִין מִתְּנוּתִין אֶלָּא בְּיוֹם¹⁷, וְכָל הַיּוֹם¹⁸ כְּשֶׁר לְוִדוּי
- 14 הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵין בְּפָנֵי הַבֵּית וּבֵין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבֵּית -
- 15 חֵיב לְבַעַר וּלְהַתְּנוּת¹⁹.

(17) ולא בלילה. (18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". (19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, כדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

- 16 ה. וְדוּי זֶה²⁰ נֵאמַר כָּל לְשׁוֹן²¹; שְׁנֵאמַר: וְאָמַרְתָּ
- 17 לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - כָּל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד
- 18 וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בְּפָנֵי עַצְמוֹ²², וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהַתְּנוּת
- 19 בְּאֶחָד²³ - מִתְּנוּתִין.

(20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. (21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, "ואמרת לפני ד' אלוֹקֶיךָ ביערתי הקודש מן הבית", ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". (22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. (23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

- 20 ו. וּמִצְוַתוֹ²⁴ בְּמִקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר: לִפְנֵי יְיָ; וְאִם הַתְּנוּהָ
- 21 בְּכָל מְקוֹם²⁵ - יֵצֵא²⁶.

(24) של הוידוי, לכתחילה. (25) אפילו בזמן הבית. (26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נזהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא כדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

- 22 ז. אִינוּ מִתְּנוּהָ עַד שְׁלֹא יִשְׁאַר אֶצְלוֹ אַחַת מִן
- 23 הַמִּתְּנוּת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בְּדוּי: בַּעֲרִיתִי הַקֹּדֶשׁ מִן
- 24 הַבֵּית²⁷. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן²⁸ הָיָה הַפְּעוּר²⁹,
- 25 וּלְמַחֲרָ מִתְּנוּתִין.

(27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. (28) של פסח. (29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

- 26 ח. פִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׁאַר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת
- 27 מַעֲשֵׂר - נּוֹתְנָה לַכֹּהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נּוֹתְנוֹ לַלְוִיִּם³⁰;
- 28 מַעֲשֵׂר עֲנִי - נּוֹתְנוֹ לַעֲנִיִּים. נִשְׁאָרוֹ אֶצְלוֹ פְּרוֹת מַעֲשֵׂר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולאלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. ומניין שאינו יכול להתנות עד שיצא כל המתנות? שנאמר: בערתי הקדש מן הבית. הקדש - זה מעשר שני ונטע רבעי, הקדש קדש. מן הבית - זו חלה, שהיא המתנה של פהנים בבית. נתתיו ללוי - זה מעשר ראשון. וגם נתתיו - מכלל שקדמתו מתנה אחרת⁴⁸, והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר⁴⁹. לגר ליתום ולאלמנה - זה מעשר עני⁵⁰ ולקט שכחה ופאה⁵¹. אף על פי שאין לקט שכחה ופאה מעפבין את הודו⁵².

(48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". (49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמים תרומת מעשר מתרומה גדולה. (50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. (51) אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתורה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. (52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידוי.

יג. וצריך להפריש המתנות על הסדר ואחר כך יתודה. שנאמר: ככל מצותך אשר צויתני; הא אם הקדים מעשר שני לראשון⁵³ - אינו יכול להתנות⁵⁴. נשרף טבלו - אינו יכול להתנות, שהרי לא הפריש מתנות ולא נתן לבעליהן. ובזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לפהנים⁵⁵ - לא היו מתדיין; שנאמר: וגם נתתיו ללוי⁵⁶.

(53) שעבר על לא תעשה. (54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". (55) היינו בזמנו של עזרא. (56) שהרי הוא נותנו לכהן.

יד. מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד - מתודה; שעקר הודוי במעשר הוא⁵⁷. וכן אם לא היה לו אלא בפורים בלבד - מתודה⁵⁸; שנאמר: בערתי הקדש - הקדש הראשון⁵⁹, שהוא הפורים. אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה - אינו מתודה; שאין התרומה טעונה ודוי אלא בכלל שאר המתנות⁶⁰.

(57) ששורפין אותו, ולשון "ביערתיו", שייך בו יותר מכולן. (58) שאף ביכורים מתבערים. (59) שהביכורים מפרישים

שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדיתן³¹ - הרי זה מבערן ומשליך לים או שורף. נשאר אצל מעשר שני של דמאי - אינו חיב לבערו³². נשאר אצל פורים - הרי הן מתבערין בכל מקום³³.

(30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. (31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. (32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. (33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

ט. במה דברים אמורים ששורף ומבער³⁴? כשנשארו אצלו פרות³⁵ שאינו יכול לאכל כל קדש שיפגס יום טוב; אבל אם נשאר תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי - אינו צריך לבערו, שהתבשיל מבער³⁶. וכן³⁷ יין ותבלין - הרי הן מבערין³⁸.

(34) כלומר, שחייב לבער. (35) כשהם חיים ולא מבושלים. (36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". (37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] בין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקן] בתבשיל". (38) שהיון אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור³⁹ - אין מעפבין אותן להתנות, ואינו חיב לבערן.

(39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מי שהיו פרותיו⁴⁰ רחוקין ממנו והגיע יום הבעור - הרי זה קורא שם⁴¹ למתנות, ומזכה להן לבעליהן על גב קרקע⁴² או למי שזוכה להן⁴³ לבעליהן, ומתודה למחר. שנתנת המטלטלין על גבי קרקע אינה אלא מתנה שיש בה חזוק⁴⁴. אבל אינו יכול להקנות להם המעשר בחליפין, מפני שנראה מכירה, והמעשרות⁴⁵ והתרומות והמתנות⁴⁶ - נאמר בהן נתינה⁴⁷, לא מכירה.

(40) שהם טבל. (41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפוני או בדרומי". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. (42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". (43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. (44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. (45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. (46) מתנות עניים. (47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה

והמפריש מן הבית הוא שגרם לזה. (67) שאם נתן להם, הרי השילם באכילה באיננות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. (68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפניו מן החומה. (69) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". (70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

טז. השקיפה ממעון קדשך מן השמים, עד פאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש - זו בקשה שיתן⁷¹ טעם בפרות⁷².

(71) הקב"ה. (72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובולדות בהמה"? (רדב"ז).

יז. וישאאל וממזרים⁷³ - מתודים, אכל לא גרים ועבדים משחררים; מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר: ואת האדמה אשר נתת לנו. פהנים ולויים - מתודים; שאף על פי שלא נטלו חלק בארץ, יש להם ערי מגרש.

(73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריו", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סלקו להו הלכות מעשר שני ונטע רבעי

אותם תחילה לכל. (60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערת הקודש מן הבית".

טו. לא עברתי ממצותיך - שלא הפריש ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחבר, ולא מן המחבר על התלוש, ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש. ולא שכחתי - שלא שכחתי מלברכו⁶² ומלהזכיר שמות⁶³ עלי⁶⁴. לא אכלתי באני ממנו. הא אם אכלו באנייה - אינו מתודה⁶⁵. ולא בערתי ממנו בטמא. הא אם הפרישו בטמאה⁶⁶ - אינו מתודה. ולא נתתי ממנו למת - שלא לקח ממנו ארון ותכריכין, ולא נתנו לאוננים אחרים⁶⁷. ששמעתי בקול יי אלהי - שהביאו לבית הבחירה⁶⁸. עשיתי ככל אשר צויתני - ששמח⁶⁹ ושמח בו⁷⁰; שנאמר: ושמחת בכל הטוב.

(61) ולא היה לו לשכוח, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. (62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. (63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. (64) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. (65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדיו. (66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערת הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפריש מן הבית ונתן המתנות למי שחייב ליתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' אלול ה'תשפ"א

יום ראשון י"ד אלול ה'תשפ"א

מצות עשה ריג.

המצוה הרי"ג — הצווי שנטענונו לבעול בקדושתו ובמתן דבר ביד האשה, או בשטר, או בביאה — וזוהי מצות קדושתו. והרמז על כך אמרו: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וַיְבָרְכָהּ" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר "וַיִּבְרָא וַיְהִיָּה" (שם, ב) — כשם שִׁיצִיאתָה בשטר (גט) כך הַהוּיָה (הנשואין) בשטר. וכן למדנו שהיא נקנית בקסף ממה שִׁנְאָמַר באמה עברה: "אין כסף" (שמות כא, יא), אמרו: אין כסף לאדון זה אכל יש כסף לאדון אחר, ומנו? (מיהו?) אב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אכל קדושתו דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה

מקומות בכתפות (ג) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש אמרו על קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר שמצות קדושין דאורייתא.

יום שני ט"ו אלול ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבטל בלא פתה וקדושין, והוא אמרו יתעלה: "לא-תהיה קדשה מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר פל האזהרה בענין זה בלשון אחר והוא אמרו יתעלה: "אל-תחלל אתר-

יום חמישי י"ח אלול ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רסב.

המצוה ה'רס"ב — האזהרה שהזהר קונה אמה עברה מלהציק לה אם נשאה. פונתי באמרי להציק לה. שלא יצמצם לה מזונותיה או כסותה או ימנע ממנה עונתה בכדי להציק לה ולצערנה, והוא אמרו יתעלה: "שארה כסותה וענתה לא יגרע" (שמות כא, י). ולאו זה בעצמו, כולל כל-הנושא בת ישראל שלא יציק לה באחד משלשת הדברים האלה כדי לצערנה ולענותה, והוא אמרו יתעלה באמה עברה שהזהיר מלמנוע ממנה שארה כסותה וענתה, כמשפט הבנות יעשה-לה (שם, ט), מכאן למדנו שמשפט הבנות הוא: שלא ימנע שאר כסות ועונה, והוא אמרם במכלתא (פרשת משפטים): "וכי מה למדנו למשפט הבנות מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד. ושם אמרו: "שארה — אלו מזונותיה; כסותה — כמשמעו; עונתה — זו דרך ארץ" (אישות).

יום שישי י"ט אלול ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רסב.

המצוה ה'רס"ב נדפס ביום הקודם

יום ש"ק כ' אלול ה'תשפ"א

מצות עשה ריב.

המצוה ה'רי"ב — הצווי שנצטוינו לפרות ולרבות ולהתפונן לקיום המין, וזוהי מצות פריה ורביה, והוא אמרו יתעלה: "[ואתם] פרו ורבו" (בראשית ט, ז). וכבר בארו (ברכות טז.) שהקטן פטור מקריאת שמע אם נשא בתולה, ונתנו טעם לכך, מפני שהוא עוסק במצוה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו וחיוביה בפסק ר' מיכמות (סא:) ואין הנשים חייבות במצוה זו; ובפרוש אמרו שם (סה:): "האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה".

בתך להזנותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה שלא לשם אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות. ושמע ממני למה כפל לאו זה בלשון זה ואיזה ענין נוסף יש בו, והוא: שדבר קדם במשפטיו יתעלה, שהבועל בתולה בין שהיה מפתה או אונס — אינו חייב שום ענש מן-הענשים אלא תשלום ממון בלבד ושישא אותה אשה שפגע, כמו שנתבאר בכתוב. והיה עולה בדעתנו, כיון שאין בדבר זה אלא קנס ממון הרי הוא נוהג ככל-דבר שבממון, וכשם שרשאי אדם למסור לחברו מממונו כל-מה שירצה או למחול לו במה-שהוא חייב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת בתו הנצרה ולמסרה לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו בכך כיון שהזכות מזכיותו, כלומר: החמשים כסף (שנקנס האונס או המפתה) שהם לאבי הנצרה; או שימסרה לו על מנת שיתן לו כך וכך דינרים. לפיכך הזהר על זה ונאמר לו: "אל-תחלל את-בתך להזנותה" (ויקרא שם), לפי שזה שדנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה שפתה או אונס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתם — אין דרך לכך. וגלה את-הטעם לכך ואמר: "ולא-תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס והפתוי קורה מעט, ואם יהיה הדבר ברצון ובהתם — יתרבה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה ונאה לפסוק זה, והוא מתאים לכל-מה-שהנפירו חכמים ולמה שייחבו משפטי התורה. ולאו זה, כלומר: לאו דפנויה — לוקין עליו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכתבות וקדושין.

יום שלישי ט"ז אלול ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה נדפס ביום הקודם

יום רביעי י"ז אלול ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה נדפס ביום שני

המשך ביאור למס' סוכה ליום שישי עמ' א

- 1 של זהב היו שם – בעזרת נשים, וארבעה ספלים של זהב קבועים
- 2 בראשיהם – של כל מגורה, להנחת השמן והפתילות, וארבעה
- 3 סולמות היו לכל אחד ואחד מן המגורות, לכל ספל סולם, וארבעה
- 4 ילדים מפירתי בהנהגה – כהנים בחורים, עומדים מוכנים, ובידיהם
- 5 בדים של מאה ועשרים לוג, שהן – הבחורים מטילין לכל ספל וספל.

- 6 מכלאי מכנסי בהנים – ממכנסי בהנים הבלואות ומתמניחין –
- 7 אבנטיהם (חגורותיהם), מהן היו מפקיעין – קורעים ועושין
- 8 פתילות, ובהן היו מדליקין. ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה
- 9 מאור המגורות של בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין
- 10 בפניהם – לפני העם.

יחזקאל פרק ח-ג

ג וַיִּשְׁלַח תְּבִנִית יָד וַיַּקְהֵנִי בְּצִיצֵת רֹאשִׁי וּתְשֹׂא אֹתִי רוּחַ | בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַתֵּבֵא אֹתִי יְרוּשָׁלַיִם
בְּמֵרָאוֹת אֱלֹהִים אֶל־פֶּתַח שַׁעַר הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה צָפוֹנָה אֲשֶׁר־שָׁם מוֹשֵׁב סָמָל הַקְּנָאָה הַמְּקַנָּה:
ד וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֵרָאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבִקְעָה: ה וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם שְׂאֵנָא עֵינֶיךָ
דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וְאַשָּׁא עֵינִי דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וְהִנֵּה מִצָּפוֹן לְשַׁעַר הַמּוֹצֵב סָמָל הַקְּנָאָה הַזֶּה בְּבִקְעָה: ו וַיֹּאמֶר
אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲרָאָה אֶתָּה (מַהֵם) מָה הֵם עֹשִׂים תּוֹעֲבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר בֵּית־יִשְׂרָאֵל | עֹשִׂים פֹּה לְרַחֲקָה
מֵעַל מִקְדָּשִׁי וְעוֹד תֵּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֲבוֹת גְּדֹלוֹת: (פ) ז וַיֵּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח הַחֲצֵר וְאַרְאֶה וְהִנֵּה
חֲרָאֶחַד בְּקִיר: ח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם חֲתִרְנָא בְּקִיר וְאַחֲתִיר בְּקִיר וְהִנֵּה פֶתַח אֶחָד: (ס) ט וַיֹּאמֶר
אֵלַי בָּא וְרָאָה אֶת־הַתּוֹעֲבוֹת הָרְעוֹת אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים פֹּה: י וְאַבּוּא וְאַרְאֶה וְהִנֵּה כָל־תְּבִנִית רִמְשׁ
וּבִהְמָה שֹׁקֵץ וְכָל־גְּלוּלֵי בֵית יִשְׂרָאֵל מְחַקָּה עַל־הַקִּיר סָבִיב | סָבִיב:

רש"י

(ג) בציצית ראשי. בשער ראשי פלוצי"ל בלע"ז: במראות אלהים. הראני כאילו נושא אותי ומביאני לירושל"י: שער הפנימית הפונה צפונה. שער העזרה שהיא פנימית להר הבית והיו לה שערים לכל רוחותיה: סמל הקנאה. צורת הקנאה מקנא ומקניט להקב"ה שנתנוה שם להקנאות להקב"ה להרגיזו וכן ת"י צלם דקנאתא דמרגזין: (ה) שא נא עיניך דרך צפונה. להר הבית מחוץ לעזרה שהרי בפתח שער הצפוני של עזרה מבחוץ היה עומד ודרך צפונה לשער חוץ לעזרה הוא: מצפון לשער המזבח. בהר הבית

מצפון לאותו שער העזרה הצפוני, ואומר אני שהיה אותו שער מכון כנגד המזבח: בבאה. כשארם בא ליכנס לעזרה מוצאו שם, בביאה אלאנטריא"ה בלע"ז: (ו) לרחקה מעל מקדשי. כדי שאתרחק מעל מקדשי: (ז) אל פתח החצר. הקריבני עד פתח אותו שער עצמו: חור אחד בקיר. חומת העזרה: (ח) חתר נא בקיר. והרחב את החור: והנה פתח אחד. דרך החור ראיתי פתח לשכה אחת: (י) שקץ. עשויין לשקוץ עכו"ם: מחוקה. חקוקין על הקיר:

מצודת ציון

(ג) תבנית. דמות כמו תבנית המשכן (שמות כח): בציצית ראשי. ר"ל שער ראשי, כי כל דבר היוצא מן הגוף קרוי ציץ וכן תנו ציץ למואב (ירמיה מח): סמל. ענין צורה וכן תמונת כל סמל (דברים ד): הקנאה המקנה. ענין כעס והקנטה כמו הם קנאוני בלא אל (שם לב): (ז) חור. פתן (ישעיה יא): בקיר. בכותל: (ח) חתר. ענין חפירה כמו חתר בחושך בתים (איוב כד): נא. עתה: (י) תבנית. דמות: רמש. כן יקראו בריות קטנות קצרי רגל שאין הלוקם ניכר וכן כל רמש אשר הוא חי (בראשית ט): שקץ. הוא כמו שרץ: מחוקה. מל' חקיקה:

מצודת דוד

(ג) וישלח. הדמות שראה הושיט תבנית יד ולקח אותי בשער הראש: ותשא. הרוח הרימו באויר והביאו לירושלים: במראות אלהים. ר"ל לא הביאו באמת רק נראה לו במראה הנבואה כאילו הביאו: שער הפנימית. הוא שער העזרה שהיא פנימית להר הבית: הפונה צפונה. כי ד' שערים היו לעזרה אחד לכל רוח: סמל הקנאה המקנה. פסל הקנאה, ולתוספת ביאור אמר המקנה ר"ל המקניא ומכעיס למקום להיות במשכן ביתו: (ד) והנה שם. בבואי אל הפתח ההוא ראיתי שם כבוד ה' כמו המראה שראיתי בבקעה ושם נאמר ככבוד אשר ראיתי על נהר כבר (לעיל א): (ה) דרך צפונה. לרוח צפון: מצפון

לשער המזבח. שער הצפוני קרוי שער המזבח לפי שהיה מכון מול המזבח ומצפון השער חוצה לו בחלל הר הבית היה מושב סמל הקנאה הזה: בבאה. בבוא אדם ליכנס בעזרה מצאו בדרך כניסתו: (ו) הרואה. הוא בה"א השאלה כי שאל אותו אם הוא רואה מה הם עושים: תועבות גדולות אשר המה עושים פה מעמידת הסמל תוכן כוונתם הוא למען הרחיק אותי מעל מקדשי כי לא אשרה שכנתי במקום הסמל: ועוד וגו'. ומלבד זה חשוב לראות תועבות גדולות מזה: (ז) אל פתח. בחלל הפתח כי מתחלה הביאו אל הפתח מבחוץ ועתה הביאו בחלל הפתח: בקיר. באחד מכותלי העזרה היה בו חור: (ח) חתר נא בקיר. עתה חפור בקיר במקום החור להרחיב את החור: והנה פתח אחד. ר"ל מצאתי שם פתח אחד פתוחה ללשכה אחת: (ט) בא. דרך הפתח וראה וכו': (י) כל תבנית. ר"ל כל מין תבנית רמש וכו': וכל גלולי. וכל שאר הגלולים של בית ישראל אשר יעבדו להם: מחוקה. כל אחת מהן היתה חקוקה על הקיר מהלשכה ההיא בכל סביבה:

נחמיה פרק ב' טו-כ

טו ואֶהְיֶה עִלָּהּ בְּנַחֵל לַיֵּלָה וְאֶהְיֶה שֹׁכֵר בַּחוּמָה וְאֶשׁוּב וְאֶבְנֶה בִּשְׁעַר הַגֵּיָא וְאֶשׁוּב: טז וְהַסִּגְנִים לֹא יָדְעוּ אֲנִי הִלְכְּתִי וּמָה אֲנִי עֹשֶׂה וְלַיהוּדִים וְלַכְּהֹנִים וְלַחֹרִים וְלַסִּגְנִים וְלִיתֵר עֹשֶׂה הַמְּלָאכָה עַד־כֵּן לֹא הִגַּדְתִּי: יז וְאֹמַר אֲלֵהֶם אַתֶּם רֹאִים הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ בָּהּ אֲשֶׁר יְרוּשָׁלַם חֲרָבָה וּשְׁעָרֶיהָ נִצְתוּ בְּאֵשׁ לָכֵן וְנִבְנְהָ אֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלַם וְלֹא־נִהְיָ עוֹד חֲרָפָה: יח וְאֶגִּיד לָהֶם אֶת־יְדִי אֱלֹהֵי אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה עָלַי וְאֶת־דְּבָרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי וְנִקְוָם וּבְנִינוּ וְיַחְזְקוּ יְדֵיהֶם לטוֹבָה: (פ) יט וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַט הַחֹרֶנִי וְטוֹבָיָה הַיֵּעָבֵד הַעֲמוֹנִי וְגִשְׁם הָעַרְכִּי וַיִּלְעָגוּ לָנוּ וַיִּבְזוּ עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מַה־תִּדְבָּר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים הֲעַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מֵרִידִים: כ ואֲשִׁיב אוֹתָם דְּבָר וְאֹמַר לָהֶם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַעֲלֶיהָ לָנוּ וְאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו נִקְוָם וּבְנִינוּ וְלָכֶם אֵין־חֶלֶק וְצַדִּיקָה וְזַכְרֹן בִּירוּשָׁלַם:

נחמיה פרק ג' א

א וַיָּקָם אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים וַיִּבְנוּ אֶת־שְׁעַר הַצֹּאן הַמָּה קִדְשׁוֹהוּ וַיַּעֲמִידוּ דְלָתָתָיו וְעַד־מִגְדַל הַמָּאָה קִדְשׁוֹהוּ עַד מִגְדַל חֲנַנְאֵל: (ס)

רש"י

כאשר שמעו הצרים שמועת בנין חומת העיר היו מלעיגים עלינו: העל המלך. אם על המלך אתם מורדים לבנות חומת העיר כדי למרוד בו: (כ) ולכם אין חלק. מה לכם בבנין חומת העיר הזאת כי אין לכם חלק בה:

(א) שער הצאן. כך שמו של שער: המה קדשוהו. לאותו שער בקדושת העיר: דלתותיו. של שער: ועד מגדל המאה. כך שמו של מגדל:

(טו) ואהי עולה. והייתי עולה מצד אחד בלילה והייתי שובר בחומה עם האנשים אשר עמי: ואשוב ואבוא. וכאשר חזרתי באתי דרך שער הגיא: (טז) והסגנים. אשר בעיר לא היו יודעין להיכן הלכתי ואת המעשה אשר עשיתי: עד כן. עד עתה: (יז) ואומר אליהם. למחר אמרתי להם: ולא נהיה עוד חרפה. שלא יהיו צרינו כוזבים ושוללים אותנו: (יח) את יד אלהי. אשר נתן לי חן והצלחה לפני המלך: לטובה. הכל נתכוונו לטובה לבנות חומת העיר ומגדליה: (יט) וילעיגו.

מצודת ציון

(טו) בנחל. בעמק, ואמר עולה כי לפני הנחל היה הר: (טז) והסגנים. הוא מין שררה: ולחורים. כן יקראו השרים הגדולים והוא מל' חור ולובן הפוך מן השפלים הנקראים חשוכים כמ"ש בל יתיצב לפני חשוכים (משלי כ' א): (יז) נצתו. מל' הצתה ושריפה: (א) שער הצאן. כן שמו על דבר ידוע אצלם וכן כולם:

מצודת דוד

(טו) ואהי. לזה הלכתי משם לעלות בנחל ושם שברתי בחומה: ואשוב. משערי הגיא חזרתי אל ביתי: (טז) והסגנים. המה סגני ירושלים: ולסגנים. אשר מערי יהודה: וליתר עושה המלאכה. המה ראשי העם העושים מלאכת העם בכל דבר: עד כן. ר"ל לא הגדתי להם עד אשר נעשה כן כאשר חשבתי כי אחר שנתקיימה מחשבתו ובנו החומה בראותם הפרצים כי רבו לא העלים עוד מעתה שהוא היה השובר: (יז) ושעריה נצתו. ודבר קל להוסיף פרצות וכל הרוצה שובר בחומה: חרפה. לחרפה להיות שובר ופורץ בחומה כל העובר: (יח) אשר היא טובה עלי. אשר נתן אותי לחן בעיני המלך: אשר אמר לי. כי אמר לו דברים טובים וניחומים ועם כי לא נזכר: ובנינו. כמו ונבנה: ויחזקו ידיהם. חזקו ידי עצמם לעשות הטובה ודבר הראוי והוא בנין החומה: (יט) וילעיגו לנו. לעגו עלינו: ויבזו עלינו. דברו עלינו דברי בזיון וגידוף: העל המלך וכו'. וכי תחפצו למרוד במלך במה שאתם בונים החומה להתחזק במבצר העיר: (כ) הוא יצליח לנו. כאומר אף אם תלשינו למלך לומר כדברים האלה לא יועילו דבריכם להשבית המלאכה כי ה' יצליח לנו: ואנחנו עבדיו. ובעבור כי אנחנו עבדי ה' שומרי מצותיו לזה נקום ונבנה והוא יעזר לנו לבל יכנסו דבריכם באזני המלך: ולכם. כאומר ואם בעיניכם הדבר רע מה לכם ליירושלים הלא אין לכם חלק בה: וצדקה. ר"ל הצדקה והחסד הנעשה לירושלים במה ששבו ישראל אליה הלא במצות המלך נעשית ותחשב לו לצדקה ולזכרון טוב בירושלים אבל אתם מה לכם אלינו אין לכם לא חלק ולא צדקה ולא זכרון טוב בירושלים: (א) קדשוהו. קדשו אותו בפה להיות קדוש בקדושת העיר: ועד מגדל המאה. בנו החומה עד מגדל המאה וקדשוהו ומשם והלאה עד מגדל חננאל:

ז מִטַּפַּחַת שֶׁל זַפְתִּין וְשֶׁל יוֹצְרִין וְשֶׁל מִפְסְלֵי אֵילָנוֹת – אֵין חוֹצְצִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף שֶׁל קִצְצִין פְּיוּצָא בָהֶן. זֶה הִפְלִל: כָּל הַמִּקְפִּיד עָלָיו – חוֹצֵץ, וְשֹׂאֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו – אֵינוֹ חוֹצֵץ.

פ ר ק ע ש י ר י

א כָּל יְדוֹת הַפְּלִים שֶׁהִכְנִיסִן שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסִן בְּדֶרֶךְ וְלֹא מִרְקָן, אוֹ שֶׁמִּרְקָן וְנִשְׁבְּרוּ – הֲרִי אֵלֹו חוֹצְצִין. כְּלִי שֶׁהִטְבִּילֹו בְּדֶרֶךְ פִּיּו – כָּאֵלֹו לֹא טָבֵל. הַטְבִּילֹו בְּדֶרֶכְו בְּלֹא זְבוּרִית, עַד שֶׁיִּטְנֶנּוּ עַל צִדּוֹ. כְּלִי שֶׁהוּא צָר מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן וְרָחֵב מִן הָאֲמָצַע – אֵינוֹ טָהוֹר, עַד שֶׁיִּטְנֶנּוּ עַל צִדּוֹ. צְלוּחִית שִׁפְיָהּ שׁוֹקֵעַ – אֵינָה טָהוֹרָה, עַד שֶׁיִּנְקְבָנָהּ מִצְדָּהּ. קִלְמָרִין הֲדִיּוּמוֹת – אֵינָה טָהוֹרָה, עַד שֶׁיִּנְקְבָנָהּ מִצְדָּהּ. וְקִלְמָרִין שֶׁל יוֹסֵף הִכְהֵן הֵיחָה נִקְוָה בְּצִדָּהּ.

ב הִכְרַ וְהִכְסַת שֶׁל עוֹר – הֲרִי אֵלֹו צְרִיכִין שִׁיבֹאוּ בָּהֶם הַמַּיִם. כֶּסֶת עֲגֻלָּה, וְהַכְדוֹר, וְהָאֲמוּם, וְהַקְמִיעַ, וְהַתְּפֵלָה – אֵינֶן צְרִיכִין שִׁיבֹאוּ בָּהֶם הַמַּיִם. זֶה הִפְלִיל: כָּל שֶׁאֵין דֶּרֶכוֹ לְהִכְנִיס וּלְהוֹצִיא – מוֹבִילִים סְתוּמִים.

פירוש ברטנורא

ז זַפְתִּין. זַפְתִּין חֲבִיּוֹת. אִי נָמִי, עוֹשֵׂי הוֹפֵת: מִפְסְלֵי אֵילָנוֹת. שְׁנוּטִילִים הַפְּסוּלִים מִן הָאֵילָנוֹת. פִּירוּשׁ אַחֵר, כּוֹרֵתִי הָאֵילָנוֹת. לִשׁוֹן פֶּסֶל לָךְ, שְׁכוּרַת הַעֲנָפִים מִן הָאֵילָן כִּדִּי שִׁיתַּעֲבֵה וְיִגְדֵּל גּוֹפּוֹ שֶׁל אֵילָן: שֶׁל קִיּוּצִין. הַשּׁוֹטְחִים לְחִמָּה לִיבֵשׁ פִּירוֹת שֶׁל קִין. פִּירוּשׁ אַחֵר, מִלְקָמִי קוֹצִין. וְכֵל הֵנִי לֹא קָפְדִי אֶלְכֶּלֶךְ הַמִּטְפַּחַת שִׁלָּהֶם. וְאֵין הִלָּכָה כִּרְבִּי יְהוּדָה:

י **א** כָּל יְדוֹת הַפְּלִים כְּגוֹן יֵד הַקֶּרְדֶּם וְכוּיָצָא בַּהּ שֶׁהִכְנִיסָהּ בְּבִרְלָה: שְׁלֹא בְּדֶרֶכָּהּ. בַּעֲקוּם: וְלֹא מִרְקָן. לֹא גִמַּר הַכִּנְסָתָן. לִשׁוֹן וּמִירָק אַחֵר שְׁחִיטָה עַל יֵדוֹ, בְּמִסְכַּת וְיוֹמָא (דף ל"ב): אוֹ שֶׁמִּירְקָן. שְׁנוֹמֵר הַכִּנְסָתָן וְנִשְׁבְּרוּ: כְּלִי שֶׁהִטְבִּילֹו דֶּרֶךְ פִּיּו כָּאֵלֹו לֹא טָבֵל. דָּכַל כְּלִי שֶׁבִּתְחִילַת הַכִּנְסָתוֹ בְּמַיִם כּוּפָהּ עַל פִּיּו, אֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין לְתוֹכּוֹ לְעוֹלָם אִפְּלוּ מִכְּנִיסוֹ כּוֹלּוֹ, עַד שֶׁיִּטְנֶנּוּ: בְּלֹא הִזְבוּרִית. שְׁלֹא הַטְבִּיל בֵּית יֵדוֹ אוֹ דֶּבֶר נוֹסֵף שִׁישׁ בְּכָלִי בִּאֲחַת מִקְצוּתָיו. וְלִהְיֵי קָרוֹ לִיהּ זְבוּרִית, שֶׁאֵינוֹ עִיקְרוֹ שֶׁל כְּלִי. וְאֵין הַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּטְנֶנּוּ עַל צִדּוֹ. וְכֵל הֵנִי דְּמִתְנִיתִין כּוֹלְהוֹ טַעֲמָא שִׁיבֹאוּ הַמַּיִם בְּבוּלִין: קִלְמָרִין. כְּלִי שֶׁמִּנְחִין בּוֹ אֶת הַדִּיּוֹ. וְכֵן קוֹרִים אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹן רּוֹמִי קִלְמָר. וְיֵשׁ מִהֵן שִׁפְיָהן שׁוֹקֵעַ לְתוֹכָן כִּדִּי שֶׁלֹא יִשְׁפַּךְ הַדִּיּוֹ אִפְּלוּ אִם יִהְיֶה עַל פִּיּו. וְאֵם הַטְבִּילֹו בְּדֶרֶכּוֹ, אֵין הַמַּיִם נִכְנָסִים בְּחֻלָּה הַשְּׁקוּעַ שֶׁבִּכִּי פִּיּו מִכְּפָנִים, לְפִיכָךְ צְרִיךְ לִנְקֹב מִן הַצִּדָּה:

ב הִכְרַ. הוּא שְׁשׁוּכָב עָלָיו: הַכֶּסֶת. הוּא שְׁמִישׁ תַּחַת מְרֹאשׁוֹתָיו: שִׁיבֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם. לְתוֹכָן. שְׁדֶּרֶךְ כִּדִּי וְכִסַּת שֶׁל עוֹר לְהִכְנִיס וּלְהוֹצִיא מִהּ שִׁבְתוֹכָן: כֶּסֶת עֲגֻלָּה. וְקַטְנָה שְׁעוּשִׂים הַשֵּׁרִים תַּחַת מְרֹאשׁוֹתֶיהָ: הַכְדוֹר. פְּלוֹטָא: וְהָאֲמוּם. דְּפוֹם שְׁעוּשִׂים עָלָיו אֶת הַמַּנְעֵל. וְהוּא עוֹשֵׂי מַעוֹר וּמִמְלָאִים אוֹתוֹ בְּשַׁעַר אוֹ בְּמוֹכִין: וְהַקְמִיעַ. שֶׁל כֶּתֶב אוֹ שֶׁל עֶקְרִין מִחוּפָּה עוֹר: וְתַפְלָה. שֶׁל יֵד אוֹ שֶׁל רֹאשׁ: אֵינֶן צְרִיכִים שִׁיבֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם. לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהִכְנִיס וּלְהוֹצִיא מִהּ שִׁבְתוֹכָן:

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁהִטְבִּילֹו בְּדֶרֶךְ פִּיּו – שֶׁהִכְנִיסוֹ לַמַּיִם כְּשִׁפּוֹ לְמַטָּה וְשׁוּלְיוֹ לְמַעְלָה, כָּאֵלֹו לֹא טָבֵל – מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִים לְכָלִי מִחֲמַת הָאוֹרִיר שִׁבְתוֹכּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ מְקוֹם לְצִאָתָּה. אֲבָל כְּשֶׁמִּכְנִיסִים אֶת הַכְּלִי לַמַּיִם כְּשִׁפּוֹ לְמַעְלָה אוֹ כְּשֶׁהוּא מוֹטָה עַל צִידּוֹ, דּוּחֲפִים הַמַּיִם אֶת הָאוֹרִיר לְחוּץ וְתוֹפְסִים אֶת מְקוֹמוֹ. הַטְבִּילֹו – אֶת הַכְּלִי, בְּדֶרֶכּוֹ – כְּשִׁפּוֹ לְמַעְלָה, בְּלֹא זְבוּרִית – הֵינֵנוּ מִיֵּן תּוֹסַפְתַּת טַפְלָה בְּכָלִי, הַעֲשׂוּיָה בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִים בַּהּ כְּשֶׁמִּטְבִּילִים אֶת הַכְּלִי בְּדֶרֶכּוֹ, לֹא עֲלָתָה לוֹ טַבִּילָה, עַד שֶׁיִּטְנֶנּוּ עַל צִדּוֹ – כִּדִּי שִׁיכְנֶסוּ הַמַּיִם לְתוֹךְ הַזְבוּרִית. כְּלִי שֶׁהוּא צָר מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן וְרָחֵב מִן הָאֲמָצַע, אֵינוֹ טָהוֹר, עַד שֶׁיִּטְנֶנּוּ עַל צִדּוֹ – שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִים לְתוֹכּוֹ יִפָּה אִלֵּא אִם כֵּן מַטִּים אוֹתוֹ עַל צִדּוֹ. צְלוּחִית שִׁפְיָהּ שׁוֹקֵעַ – כְּפוֹף לְתוֹכָהּ, וְאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִים לְחֻלָּל פִּיהָ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מוּצָא לְאוֹרִיר שֶׁם, אֵינָה טָהוֹרָה, עַד שֶׁיִּנְקְבָנָהּ מִצְדָּהּ – כִּדִּי שִׁיכְנֶסוּ הַמַּיִם לְתוֹךְ הַצְלוּחִית כּוֹלָה. קִלְמָרִין הֲדִיּוּמוֹת – קִסַּת לְדִיּוֹ שֶׁל הַדִּיּוּמוֹת, שִׁפְיָהּ כְּפוֹף לְתוֹכָהּ, כִּדִּי שֶׁלֹא יִישְׁפַּךְ הַדִּיּוֹ מִתּוֹכָהּ כְּשֶׁתַּהַפֵּךְ, אֵינָה טָהוֹרָה, עַד שֶׁיִּנְקְבָנָהּ מִצְדָּהּ – כִּדִּי שִׁיכְנֶסוּ הַמַּיִם בְּחֻלָּל פִּיהָ הַכְּפוּף. וְקִלְמָרִין שֶׁל יוֹסֵף הִכְהֵן הֵיחָה נִקְוָה בְּצִדָּהּ – מִשְׁנַתּוֹ בִּאֵה לְהַעֲרִיד, שֶׁאֵמָנָם אֲפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹת נִקְבַּ בְּצִידָהּ, שֶׁכֵּן הִקְסַת שֶׁל יוֹסֵף הִכְהֵן הֵיחָה נִקְוָה בְּצִידָהּ.

י ו ס נ

באור משנה ב

הִכְרַ וְהִכְסַת שֶׁל עוֹר, הֲרִי אֵלֹו צְרִיכִין שִׁיבֹאוּ בָּהֶם הַמַּיִם – לְתוֹךְ הַחֻלָּל שִׁלָּהֶם בְּשַׁעַת הַטְבִּילָה, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁשְׁכִּישׁוּ הַכֵּל סְתוּם, מִכָּל מְקוֹם עֲשׂוּיִים הֵם לְהִכְנִיס לְתוֹכָם וּלְהוֹצִיא מֵהֶם. כֶּסֶת עֲגֻלָּה – שֶׁאֵינָה עֲשׂוּיָה לְהִכְנִיס לְתוֹכָהּ וּלְהוֹצִיא מִמֶּנָּה, וְהַכְדוֹר – שֶׁל עוֹר הַמִּמּוּלָא שֶׁעַר אוֹ מוֹךְ, וְהָאֲמוּם – הַדְּפוּס שֶׁל מִנְעֵל, הַעֲשׂוּי אֵף הוּא מַעוֹר, וּמִמּוּלָא שֶׁעַר אוֹ מוֹךְ, וְהַקְמִיעַ – כִּיס שֶׁל עוֹר שִׁישׁ בּוֹ כֶּתֶב שֶׁל שְׁמוֹת וּפְסוּקִים אוֹ עֲשִׂים לְרַפּוּאָה וּלְסִגּוּלָה, וְהַתְּפֵלָה – וְהַתְּפִילִין (עֵינִן כְּלִים כ.ג. א.). אֵינֶן צְרִיכִין שִׁיבֹאוּ בָּהֶם הַמַּיִם – לְפִי שֶׁאֵינֶם עֲשׂוּיִים לְהִכְנִיס לְתוֹכָם וּלְהוֹצִיא מֵהֶם.

י ו ס נ

באור משנה ז

מִטַּפַּחַת שֶׁל זַפְתִּין – הַסִּינֵר שֶׁל זַפְתִּין חֲבִיּוֹת, וְשֶׁל יוֹצְרִין – עוֹשֵׂי כְּלִי חֶרֶס, וְשֶׁל מִפְסְלֵי אֵילָנוֹת – הַכוֹרֵתִים אֶת הָעֲנָפִים הַדְּקִים מִן הָאֵילָנוֹת כִּדִּי שִׁיתַּעֲבֵה וְיִתְיַיֶּפֶה נוֹפוֹ שֶׁל הָאֵילָן, אֵין חוֹצְצִין – אֵין בָּהֶן דִּין חֲצִיצָה, לְפִי שֶׁהִלּוּ אֵינֶם מִקְפִּידִים עַל הַלְכָלוֹךְ שֶׁעַל מִטְפַּחְתֵּיהֶם (עֵינִי "מִשְׁנֵה אַחֲרוֹנָה"). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף שֶׁל קִצְצִין – אֵף הַמִּטְפַּחַת שֶׁל מִיִּבְשֵׁי תַּאֲנִים, הַקֶּרְוִיּוֹת "קִיץ", פְּיוּצָא בָהֶן – שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין חֲצִיצָה, לְפִי שֶׁהִיא מְלוּכֶלֶת תְּמִיד מִשּׁוּמֵן הַתַּאֲנִים, וְאֵין מִקְפִּידִים עַל כָּךְ. זֶה הִפְלִיל: כָּל הַמִּקְפִּיד עָלָיו – כָּל לְכַלּוֹךְ שֶׁאֵדָם מִקְפִּיד עָלָיו וְרוּצָה לְהַסִּיר, חוֹצֵץ – בְּטַבִּילָה, וְשֶׁאֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו, אֵינוֹ חוֹצֵץ – בְּרֵם אִם הִיָּה דִּבְרַעַל רּוֹב הַכְּלִי אוֹ עַל רּוֹב גּוֹפּוֹ שֶׁל הָאֵדָם, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין מִקְפִּידִים עָלָיו, הִרְיָהּ חוֹצֵץ מִגְזִירַת חֲכָמִים, שֶׁכֵּן מִן הַתּוֹרָה אֵין חֲצִיצָה אִלֵּא בְּדִבְרַעַל הַחוּפָּה רּוֹב גּוֹפּוֹ שֶׁל הָאֵדָם אוֹ רּוֹב הַכְּלִי, וְהוּא מִקְפִּיד עָלָיו וְאֵינוֹ רוּצָה בּוֹ. אֲבָל דִּבְרַעַל הַחוּפָּה מִיַּעוּטוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו, וְכֵן דִּבְרַעַל הַחוּפָּה רּוֹב אֲבָל אֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו, אֵינוֹ חוֹצֵץ אִלֵּא מִגְזִירַת חֲכָמִים, שְׁגוּרוֹ חֲכָמִים עַל רּוֹב שֶׁאֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו, וְעַל מִיַּעוּטוֹ שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו, מִשּׁוּם רּוֹב שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו. בְּרֵם, עַל מִיַּעוּטוֹ שֶׁאֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו לֹא גִזְרוּ מִשּׁוּם מִיַּעוּטוֹ שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו, שֶׁאֵין גִּזְרוּרִים גִּזְרָה לְגִזְרָה (בְּרִטְנּוֹרָא לַעֲיֵל מִשְׁנֵה ג; רַמְבַּם הִל' מִקְוֹת ב. יב.).

באור משנה א

כָּל יְדוֹת הַפְּלִים – כְּגוֹן יֵד הַקֶּרְדֶּם וְהַמִּגְרָפָה וְכוּיָצָא בָהֶן, שֶׁהִכְנִיסִן שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ – שֶׁלֹא בְּדֶרֶךְ הַכִּנְסָתָן לְבִרְלָה, כְּגוֹן בְּאוֹפֶן עָקוֹם, אוֹ שֶׁהִכְנִיסִן בְּדֶרֶךְ וְלֹא מִרְקָן – וְלֹא גִמַּר הַכִּנְסָתָן לְהִדְקֵן יִפָּה, אוֹ שֶׁמִּרְקָן וְנִשְׁבְּרוּ – הִידוֹת, וְאֵינֶן מִשְׁמִשּׁוֹת עוֹד מַעֲיִן מִלֵּאכֶתֶן הָרִאשׁוֹנָה (וְהִישׁ עֲפִי הַתּוֹסַפְתָּא), הֲרִי אֵלֹו חוֹצְצִין – בְּטַבִּילַת הַכְּלִים, שֶׁהוּאִיל וְאֵינֶן עוֹמְדוֹת לְהִיָּת קְבוּעוֹת אֵינֶן חִיבּוּר לְכָלִים. כְּלִי

ג אלו שאינם צריכים שיבואו בהם המים: קשרי העני, והנימין, וחבט של סנדל, ותפלה של ראש בזמן שהיא חוצה, ושל זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת, ואזני החמת, ואזני התרמיל.

ד אלו שהם צריכים שיבואו בהן המים: הקשר שבפרקסים שבכפתף, ושפה של סדין – צריך למתח, ותפלה של ראש בזמן שאינה חוצה, ושל זרוע בזמן שהיא עולה ויורדת, ושנצין של סנדל, ובגדים שהטבילין מכבסין – עד שיבעבעו; הטבילין גנובין – עד שיבעבעו ויגוהו מבעבעון.

ה כל ידות הפלים שהם ארפין ועתיד לקצוץ – מטבילין עד מקום המדה. רבי יהודה אומר: עד שיטביל את כלו. שלשלת דלי גדול – ארבעה טפחים, ושל קטן – עשרה, מטבילין עד מקום המדה. רבי טרפון אומר: עד שיטביל

פירוש ברטנורא

ג קשרי העני. בגדיו של עני שנקרעו וקשרו, הקשר ההוא אינו עשוי להתיר לעולם, הלכך אין צריך להתירו בשעת מבילה כדי שיבואו עליו מים: והנימין. נימין ופולין שתולין על שפת הסדין לנו ועושים בהן קשרים, ואינו עשויין להתיר לעולם: וחבט של סנדל. אונים שיש לרצועות של סנדל, אין צריך להתיר הקשר שלהן בשעת מבילה, שאין אותו קשר עשוי להתיר: בזמן שהיא חוצה. שהקשר חוצץ, שאין המים נכנסים לתוכה. ואימתי יהיה זה, כשהקשר מהודק יפה וזו אינו עשוי להתיר. ולפי שהוא עשוי להתקיים אין צריך להתירו בשעת מבילה: ושל זרוע. קשר של תפלה של יד: בזמן שאינה עולה ויורדת. דמהודק הקשר הרבה ואין הרצועה עולה ויורדת בו: ואזני החמת. אולי הגורם יש בהם קשרים מהדוקין: תרמיל. כיס גדול של עור שנושאין הרועים. ובלשון מקרא קרוי ילקוט:

ד פרקמין. לבוש התחתון שעל הבשר, והוא פתוח בכתפיים, וכשלוכשו קשרו על הכתף ובשעת הפשט מתורו: ושפה של סדין צריך למתח. הקמטים שיש בשפתו העליונה, כדי שיבואו המים בין אותן הקמטין: למתח. לפשטן ולמשכן. כמו וימתחם כאוהל לשבת (ישעיה מ): ושנצין של סנדל. רצועות שקושרו בהן: שיבעבעו. כשמטביל אדם בגד במים עולים כמין אבעבועות במים, וכשהן מכובסים ומשקה מופח עליהן, משתחילי המים לבעבע, מדרו, לפי שהושקו המים הבלועים בו למי המקוה, אבל כשהן גנובים אין המים באין בכולו עד שיגוהו מבעבעון. שכשארם מטביל סדין ואין יכול לשטחו שאין המקוה רחבה כל כך, תוחבו במים כשהוא מקופל ומתוך כך מבעבעים המים, וכשנחין מבעבעון בידוע שבאו המים בכולו:

ה מטבילין עד מקום המדה. והשאר אין צריך מבילה, דכל העומד ליחתך בחתוך דמי. ולא היו חציצה למקום החתך עצמו, דבית הסתרים דכלים אין טעון ביאת מים כמו באדם. ויתירים בית הסתרים דכלים על בית הסתרים דאדם, דאילו בית הסתרים דאדם נזי דאין טעונים ביאת מים בעינן ראוי לביאת מים, ובית הסתרים דכלים אפילו ראוי לביאת מים לא צריכי, דאין אדם מקפיד שם: ר' יהודה אומר כו'. ואין הלכה כר' יהודה: מטבילין עד מקום המדה. עד ארבעה גדול ועד עשרה קטן, והשאר טהור ואין צריך מבילה, ואפילו כלתה מדה לחצי מבעט שבשלשלת אין צריך להטביל אלא עד חצי מבעט:

משניות מבוארות – קהתי

צריך למתח – את הקמטים שיש בשפה, כדי שיבואו בהם המים: ותפלה של ראש – וקשר התפילה של ראש, בזמן שאינה חוצה – שאין הקשר מהודק יפה ואינו עשוי להתקיים: ושל זרוע – וקשר התפילה של יד, בזמן שהיא עולה ויורדת – שהרצועה עולה ויורדת בו, והרי שהקשר חלש, וצריך להתירו בשעת הטבילה: ושנצין של סנדל – ורצועות הסנדל לקשרו בהן כשנועלו, ובגדים שהטבילין מכבסין – שכיבסם והטבילם כשהם מקופלים ולחים, עד שיבעבעו – שכשנותנים בגד במים נעשים בו כעין אבעבועות, שחלקים מן הבגד מתרוממים מעל פני המים, ובאה המשנה ללמדנו, שאם הבגדים עדיין רטובים כשמטבילם, הרי משנעשו אבעבועות טהור, לפי שהמים הבלועים בהם מתחברים עם מי המקוה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקוה. הטבילין גנובין – אבל אם הטביל את הבגדים כשהם יבשים, אין הטבילה עולה להם, עד שיבעבעו ויגוהו מבעבעון – שזהו הסימן שבאו מי המקוה בכל הבגד.

באור משנה ה

כל ידות הפלים שהם ארפין – יותר מכדי צרכם, ועתיד לקצוץ – אותן, לעשותן כפי מידתן הראויה, מטבילין עד מקום המדה – עד המקום ששם עתיד לקצוץ, שכל העומד להיקצץ כאילו הוא כבר קצוץ: ואין החלק העומד להיקצץ חציצה למקום החתך, שביית הסתרים הוא, ובית הסתרים של כלים קל מבית הסתרים של אדם, שאפילו ראוי לביאת מים אינו צריך להיות. רבי יהודה אומר: עד שיטביל את כלו – אינו טהור עד שיטביל את כל היד, שלדעת רבי יהודה אין אומרים, שכל העומד להיקצץ כקצוץ הוא. ואין הלכה כרבי יהודה. שלשלת דלי גדול – המחוברת לדלי גדול, ארבעה טפחים – עד ארבעה טפחים היא יד לדלי, אבל יותר מכן אינה חשובה יד, שכן מרוב כובדו של הדלי אי אפשר לאחוז בשלשלתו מרחוק, אלא אווזים בה מקרוב כדי להעלות את הדלי מן הבאר. הלכך עד ארבעה טפחים חשובה יד, ויותר מכן אין לדלי צורך בה, ושלשלת דלי קטן – ושלשלת של דלי קטן, עשרה טפחים

זה הפלל: כל שאין דרכו להכניס ולהוציא – שאין חללו עשוי להכניס לתוכו ולהוציא ממנו, טובלים סתומים – שאינם צריכים שיבואו המים לתוך חללם, כאילו הם כלים שאינם חלולים כלל.

בענין "הכר והנסת" כבר הבאנו (בבאור המשנה כלים כ. א) שנחלקו המפרשים בפירושה. יש מבארים: כי הוא הנתון תחת מראשותיו של אדם, וכסת – שכל גופו של אדם שוכב עליה, ויש מבארים להיפך: כי – ששוכב עליו, כסת – שנתון למראשותיו. ויש מפרשים, ששניהם מניחים תחת הראש, אלא שאחד מהם גדול ואחד קטן (עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").

באור משנה ג

אלו שאינם צריכים שיבואו בהם המים: קשרי העני – הקשרים שבבגדי העני, שכן העני קושר את הקרעים שבבגדיו, ואין דעתו להתירם לעולם, הלכך אינו צריך להתירם בשעת הטבילה, כדי שיבואו בהם המים: והנימין – וקשרי הנימין שבשפת הבגדים, שכן עושים בהם קשרים, שאינם עשויים להתירם: וחבט של סנדל – וקשרי החבט, היינו הרצועה היוצאת מן הסנדל, כדי להדקו על גב הרגל, והיו עושים בראש הרצועה קשר ולולאה להידוק, ואין אותו הקשר עשוי להתירו: ותפלה של ראש – וקשר התפילה של ראש, בזמן שהיא חוצה – היינו דחוקה, כלומר שהקשר שלה מהודק יפה, ולפי שהוא עשוי להתקיים אין צורך להתירו בשעת הטבילה: ושל זרוע – וקשר התפילה של יד, בזמן שאינה עולה ויורדת – שהקשר שלה חזק כל כך עד שאין הרצועה עולה ויורדת בו, והרי זה קשר של קיימא שאין צריכים להתירו בשעת טבילה, ואזני החמת – הנאד, ואזני התרמיל – ילקוט הרועים של עור.

יו"ט ש"י

באור משנה ד

אלו שהם צריכים שיבואו בהן המים: הקשר שבפרקסים שבכפתף – ויש גורסים: שבפרקמין. והיינו לבוש תחתון הפתוח בכתפיו, וכשלוכשים אותו וקשרים אותו בכתף: ושפה של סדין,

את כל הטבעת. החבל שהוא קשור בקפה – אינו חבור, אלא אם כן תפר.

ו בית שמאי אומרים: אין מטבילין חמין בצונן, ולא צונן בחמין, לא יפים ברעים, ולא רעים בנפים. בית הלל אומרים: מטבילין. כלי שהוא מלא משקין, והטבילו – פאלו לא טבל. מלא מי רגלים – רואים אותם פאלו הם מים. מלא מי חטאת – עד שירבו המים על מי חטאת. רבי יוסי אומר: אפילו כלי מחזיק כור, ואין בו אלא רביעית – פאלו לא טבל.

ז כל האכלין מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס. כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית. זה חמור בשותה משקין טמאים בממקוה, שעשו בו שאר המשקין כמים. פירוש ברטנורא

ר' טרפון אומר עד שיטביל את כל הטבעת. שכלתה המדה לחציו. ואין הלכה כר' טרפון:

ו אין מטבילין חמין בצונן. דאכלים ומשקין אין להם טהרה במקוה, אלא המים שנטמאו בלבד, מטעם השקה וחבור, ואין השקה מועלת אלא במין עם מין, חמין בחמין ויפים ביפים ומרים במרים, אבל מין בשאינו מינו אין השקה מועלת כהן ולא נטהרו המים: מלא משקין. כגון יין ושמן ומי פירות וכל משקין חוץ ממים: כאילו לא טבל. משום דחייץ. ודוקא שלא נשתנו מראיהן, שלא נתבטלו במים: מלא מי רגלים רואין אותן כאילו הן מים. דמי רגלים מן מים הן, וכשהשיקו עליהן מי מקוה נעשו חיבור להן ולא חייצו ונטהר הכל. ויש ספרים שגורסין, רואין אותן כאילו הן יין, ואם היו משתנים מראיהן וחוררים למראה מים, מתבטלים במים ונטהר הכל. וכגירסא זו מוכח בתוספתא: מלא מי חטאת. מים שנתקדשו באפר פרה, ומהם מים על טמאי מתים: עד שירבו המים על מי חטאת. שהיה רוב הכלי פנוי כדי שירבו מי מקוה הנכנסים בו על מי חטאת שהיו בתוכו. ואם לאו, עדיין הוא בטומאתו והרי הן כשאר משקין שחוצצין בין הכלי ובין מי המקוה: כור. שלשים סאין: ואין בו אלא רביעית. מי חטאת. או שאר משקין: כאילו לא טבל. דסבירא ליה לרבי יוסי רביעית משקין או רביעית מי חטאת שבתוך הכלי, פוסלין בטבילה, וחוצצין אפילו בתוך כלי גדול, עד שיסיר הרביעית של משקין או של מי חטאת ויחזור ויטבילין ריקן. ואין הלכה כר' יוסי:

ז כל האוכלים מצטרפין. אבל אוכלים טמאים מכמה מינים ויש בכלן כחצי פרס שהן שני ביצים לרש"י וביצה ומחצה לדברי רמב"ם, מצטרפין לפסול גויות מלאכל בתרומה. וכן שותה מכמה מינים של שבעה משקין שהם מים יין שמן דבש חלב דם טל, שאלו בלבד נקראין משקין, כולן מצטרפין זה עם זה לפסול את הגויה ברביעית הלוג, דכתיב (ויקרא י"א) ויבאר כל אשר יאכל וכל משקה אשר ישתה, לימד על האוכלין שכולן מצטרפין ועל משקין שכולן מצטרפין: שעשו בו שאר משקין. לפסול את הגויה, כמים. ואין שאר משקין פוסלין את המקוה בשלשה לוגין כמים. אי נמי, אין שאר משקין משלימין שיעור מקוה לארבעים סאה כמים, דכתיב מקוה מים, ולא מקוה של שאר משקין:

משניות מבוארות – קהתי

במקוה, רואים אותם פאלו הם מים – והכלי טהור, לפי שמי רגלים מין מים הם, וכיון שהושקו למי מקוה נעשו חיבור להם, ואינם חוצצים, הלכך נטהר הכלי. מלא מי חטאת – היה הכלי מלא מים שנתקדשו באפר פרה אדומה, עד שירבו המים על מי חטאת – אין הכלי טהור אלא אם כן רבו מי המקוה בכלי, היינו שהיה רוב הכלי פנוי ומי המקוה שנכנסו בו רבו על מי החטאת שבתוכו, שבכגון זה בטלים הם ברוב. ואם לאו, עדיין הכלי בטומאתו, וכאילו הם שאר משקים שחוצצין בין הכלי ובין מי המקוה (דמב"ס הל' מקואות ג, יח). רבי יוסי אומר: אפילו כלי מחזיק כור – שלושים סאה, ואין בו אלא רביעית – רבע הלוג מי חטאת, או שאר משקים (הר"ש; הדא"ש; ברטנורא), פאלו לא טבל – שסובר רבי יוסי, שרביעית מי חטאת או רביעית שאר משקים שבתוך הכלי פוסלים בטבילה וחוצצים אפילו בכלי גדול. ואין הלכה כרבי יוסי.

היא יד לדלי, שדלי קטן מעלים מן הבאר בשלשלת ארוכה, ואוחזים בה מרחוק עד עשרה טפחים (הגרי"א), מטבילין עד מקום המדה – שאם השלשלת ארוכה משיעורי המידות הללו, אינה צריכה טבילה אלא עד המקום החשוב יד לדלי, היינו עד ארבעה טפחים בשלשלת של דלי גדול, ועד עשרה טפחים בשלשלת של דלי קטן, והשאר טהור. רבי טרפון אומר: עד שיטביל את כל הטבעת – שאם כלתה המידה בחצי הטבעת שבשלשלת, צריך להטביל את כל הטבעת. ואין הלכה כרבי טרפון. החבל שהוא קשור בקפה – בסל, אינו חבור – לקופה, אלא אם כן תפר – אותו. לפי הרמב"ם לא נישנה דין זה אלא לענין טומאה שאם נטמאה הקופה לא נטמא החבל הקשור בה, אלא אם כן תפר (ענין הל' כלי' סוף פרק כא). ויש כותבים, שאולי באה המשנה להשמיענו שכשם ששיעור המדות לטבילה כמו לטומאה, כך החבל שהוא קשור בקופה חוצץ בקופה טבילה, כיון שאינו חיבור לטומאה (ימשנה אחרונה).

יוסי רביעי

באור משנה ו

כל האכלין – שנטמאו, מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס – שהאוכל אוכלים טמאים מכמה מינים בשיעור חצי פרס (שהוא שתי ביצים לרש"י. וביצה ומחצה לדמב"ס – עיין באורנו למשנה עירובין ח, ב; ועיין מעילה ד, ה). נפסלת גווייתו (גו) מלאכול בתרומה עד שיטבול. כל המשקין – שנטמאו, מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית – ברבע הלוג, שהשותה משקים טמאים מכמה מינים בשיעור רביעית, נפסלה גווייתו מלאכול בתרומה עד שיטבול; ומדובר כאן בשבעת המשקים המכשירים לקבל טומאה, והם: מים, יין, שמן, דבש, חלב, דם וטל, שאלו בלבד נקראים משקים (ברטנורא). זה חמור בשותה משקים טמאים חומרה שאינה במקוה, שעשו בו – בשותה, שאר המשקין כמים – ששאר כל המשקים הטמאים פוסלים את הגויה ברביעית כמים, מה שאין כן במקוה, שאין שאר משקים פוסלים אותו בשלושה לוגים כמים (כמו ששנינו לעיל ז, ב); או שאין שאר משקים משלימים את המקוה לארבעים סאה כמים, שנאמר: "מקוה מים", ולא מקוה שאר משקים.

בית שמאי אומרים: אין מטבילין חמין בצונן – שכן שונים מים מכל שאר משקים, שיש להם טהרה במקוה על ידי השקה, כגון כלי מלא מים טמאים שהשיקו אותו במקוה עד שצפו מי המקוה על המים הטמאים שבכלי, טהרו המים; וסוברים בית שמאי, שאין מטבילים מים חמים טמאים במקוה של מים צוננים, ולא צונן בחמין – ולא מים צוננים טמאים במקוה של מים חמים, לא יפים ברעים, ולא רעים בנפים – שלדעת בית שמאי אין מועילה השקה למים טמאים אלא כמי המקוה הדומים להם, כגון חמים בחמים, ויפים ביפים, שעל ידי כך הם נעשים כגוף אחד. בית הלל אומרים: מטבילין – שלדעתם מועילה השקה למים טמאים אפילו במי מקוה שאינם דומים להם. כלי – טמא, שהוא מלא משקין – כגון יין או שמן או שאר משקים חוץ ממים, והטבילו – במקוה, פאלו לא טבל – שאין טבילה למשקים, כמו שהזכרנו לעיל, והם חוצצים בטבילת הכלי. מלא מי רגלים – כלי מלא מי רגלים שהטבילו

ח אכל אכלים טמאים, ושתה משקים טמאים, מכל והקיאן – טמאים, מפני שאינן טהורים בגוף. שתה מים טמאים, מכל והקיאם – טהורים, מפני שהם טהורים בגוף. פלע טבעת טהורה, נכנס לאהל המת, הנה וישנה ומכל והקיאם – הרי היא כמות שהיתה. פלע טבעת טמאה – מובל ואוכל בתרומה; הקיאם – טמאה, וממאנתו. חץ שהוא תחוב באדם, בזמן שהוא נראה – חוצץ; ואם אינו נראה – מובל ואוכל בתרומתו.

ס ליק מסכת מקוואות

מסכת נידה

פרק ראשון

א שמאי אומר: כל הנשים דין שעתן. הלל אומר: מפקידה לפקידה, ואפלו לימים הרבה. וחכמים אומרים: לא פדברי זה ולא פדברי זה, אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת על יד

פירוש ברטנורא

ח שתה משקין טמאין. שאר משקין חוץ ממים: שאינן טהורים בגוף. לא עלתה להן טבילה במבילת הגוף, דאכולין ומשקין חוץ ממים אין להם טהרה במקוה: אבל שתה מים טמאין ומכל, טהורים בגוף. שיש להן טהרה במקוה על ידי השקה: הרי היא כמות שהיתה. טהורה כמות שהיתה, שהוא מציל עליה בעודה בלועה שלא תיטמא: מובל ואוכל בתרומה. דטמאה בלועה אינה מטמאה אחרים: בזמן שהוא נראה. על גופו מבחוץ: מובל ואוכל בתרומה. לא שנא חץ טמא ולא שנא חץ טהור, אינו חוצץ במבילה כל זמן שאינו נראה:

מסכת נידה

א א שמאי אומר כל הנשים דיון שעתן. משום דרבי אליעזר אומר ארבע נשים דיון שעתן, תני נמי שמאי אומר כל הנשים, לאפוקי מדר' אליעזר: דיון שעתן. נשים הוראות דם דיון שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך, ולא אמרינן מקמי הכי נמי הוי דם וכוכלי בית החרם העמידותו ודיתה מטמאה מקודם, וכל הנשים מטמאות בבית החיצון ואע"פ שלא יצא הדם לחוץ, דכתיב (ויקרא ט"ז) דם יהיה זובה בבשרה, אע"פ שהוא בבשר ולא יצא לחוץ טמאה. ומעמא דשמאי דלא חישי דלמא מקמי הכי הוה דם, שאם אתה אומר כן לכו של אדם נוקפו תמיד בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מכלל בנות ישראל מפריה ורביה: מפקידה לפקידה. בדקה היום ומצאה טהורה, ובדקה לסוף שבוע ומצאה טמאה, חוששין למגעה מבדיקה ראשונה ואילך, שמא עם סילוק ידיה ראתה וכוכלי בית החרם העמידותו. ולביטול פריה ורביה לא חישינן, דדוקא לטהרות הוא דמטמינן להו מפקידה לפקידה, ולא לבעלה. ושמאי אומר, לטהרות נמי לא מטמינן, דא"כ לכו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: לא פדברי זה. שמאי דמיקל מפי ואינו עושה סייג לדבריו: ולא פדברי זה.

משניות מבוארות – קהתי

יוס חמישי

מסכת נידה

באור משנה א

אשה שיצא לה דם מן המקור, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה, אלא שעומד בתוך גופה, הרי היא טמאה, שנאמר בפרשת נידה (ויקרא טו, כ-כ): "ואשה כי תהיה זבה, דם יהיה זובה בבשרה, שבעת ימים תהיה בנדתה, וכל הנוגע בה יטמא עד הערב. וכל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא" וכו', ודרשו חכמים: "ודם יהיה זובה בבשרה" – אף על פי שהוא בבשרה (כללה ה, א). משנתנו דנה באשה שראתה דם נידה, מאימתי היא נחשבת כטמאה, לטמא את הטהרות שנגעה בהן. **שמאי אומר: כל הנשים** – הוראות דם נידה, **דין שעתן** – די לרונן כטמאות משעת ראייה ואילך, לטמא טהרות במגען; ואין חוששים שמא כבר יצא הדם מן המקור קודם לכן, וטימאו את הטהרות שנגעו בהן קודם ראייתן, שהרי משיצא הדם טמאות הן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אלא אומרים, שיציאת הדם וראייתה באו כאחד. **הלל אומר: מפקידה לפקידה** – מבדיקה לבדיקה, שאם בבדיקה הקודמת מצאו עצמן טהורות, ולאחר ימים אחדים בדקו עצמן ומצאו דם, הרי כל הטהרות שנגעו בהן משעת הבדיקה הקודמת, טמאות הן, **ואפלו לימים הרבה** – אפילו עברו הרבה ימים בין בדיקה לבדיקה, שכן הלל מחמיר לגבי טהרות וסובר, שאנו חוששים שמא מיד לאחר הבדיקה הקודמת יצא לה דם ולא הרגישה בו, שכתלי בית החרם העמידותו. **וחכמים אומרים: לא פדברי זה ולא פדברי זה** – לא כדברי שמאי שמיקל יותר מדי, ולא כדברי הלל שמחמיר יותר מדי, **אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה** – "מעת לעת" ממעטת את הזמן של "מפקידה לפקידה", כלומר אם הזמן שבין בדיקה לבדיקה יותר על מעת לעת, שהוא עשרים וארבע שעות, טמאות הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה תוך מעת לעת בלבד, **ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת** – שאם הזמן שבין בדיקה לבדיקה הוא פחות מ"מעת לעת", כגון שבדיקה עצמה בבוקר והיתה טהורה, ובערב מצאה עצמה טמאה, אינן טמאות

באור משנה ח

אכל אכלים טמאים, ושתה משקים טמאים – היינו שאר משקים, חוץ ממים, **מכל והקיאן** – ולאחר שטבל הקיא את האוכלים הטמאים או את המשקים הטמאים, **טמאים** – הם כמו שהיו, **מפני שאינן טהורים בגוף** – כלומר שלא עלתה להם טבילה בטבילת הגוף, שהרי אוכלים טמאים ומשקים טמאים אין להם טהרה במקוה. **שתה מים טמאים, מכל והקיאם, טהורים** – המים שהקיא, **מפני שהם טהורים בגוף** – שהואיל והמים יש להם טהרה במקוה, לפיכך אף בדרך זו עלתה להם טבילה בטבילת הגוף (המאירי); ועיין "משנה אחורונה". **פלע טבעת טהורה, ואחר כך נכנס לאהל המת, ומאחר שנטמא, הנה** – מי חטאת ביום השלישי לטומאתו, **ושנה** – וחזר והזה ביום השביעי לטומאתו, **ומכל והקיאם** – ולאחר שטבל הקיא את הטבעת, **הרי היא כמות שהיתה** – טהורה, שלא נטמאה בתוך גופו, לפי שבלוע אינו מקבל טומאה. אבל אם הקיאה קודם שטבל, נטמאה ביציאתה מחמת מגעה בו. **פלע טבעת טמאה** – והרי שנטמא בנגיעתה בשעת הבליעה, **מובל** – מטומאתו, **ואוכל בתרומה** – לערב, שטומאה הבלועה במעיו אינה מטמאה; **הקיאם** – אם הקיא את הטבעת לאחר שטבל, **טמאה** – הטבעת, כמו שהיתה, שלא עלתה לה טבילתו, **וממאנתו** – וטימאה אותו, מאחר שנגעה בו בשעת ההקאה. **חץ שהוא תחוב באדם, בזמן שהוא נראה** – בגופו בחוץ, שלא נכנס כולו לתוך הבשר, **חוצץ בטבילה**; **ואם אינו נראה** – בחוץ אף על פי שהחץ טמא, **מובל ואוכל בתרומתו** – לערב, שהואיל והחץ אינו נראה אינו חוצץ בטבילה; ואף אינו מטמא, מהטעם שבארנו לעיל, שהבלוע אינו מטמא. ובתוספתא מובא, שאם קרם על החץ עור מלמעלה, אף על פי שהוא נראה לעין, מכל מקום אינו חוצץ.

מַעַת לַעַת. כָּל אִשָּׁה שֵׁשׁ לָהּ וְסָת – דִּיהָ שְׁעָתָהּ. וְהַמְשָׁמֶשֶׁת בְּעֵדִים – הָרִי זֹו כְּפָקִידָה, וּמִמַּעֲטָתָה עַל יַד מַעַת לַעַת וְעַל יַד מִפְקִידָה לְפָקִידָה.

ב כִּיצַד דִּיהָ שְׁעָתָהּ? הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמָּטָה וְעֶסְקָה בַּמְהָרוֹת, וּפְרָשָׁה וְרָאֶתָה – הִיא טְמֵאָה, וְכָלן טְהוֹרוֹת. אָף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: מִטְמֵאָה מַעַת לַעַת, אֵינָה מוֹנֶה אֶלָּא מִשְׁעָה שְׂרָאֶתָה.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶרְבַּע נָשִׁים דִּין שְׁעָתָן: בְּתוּלָה, מַעְבְּרָת, מִיִּנְיָקָה, וְזֻקְנָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי לֹא שְׁמַעְתִּי אֶלָּא בְּתוּלָה, אָבֵל הִלְכָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

פירוש ברטנורא

הלל דמחזיר יותר מדי. דודאי כולי האי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם דם: מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה. שני זמנים הוזכרו באשה לטמא טהרות למפרע, והלך אחר הקל שבשניהן. אם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת, הלך אחר מעת לעת ולא חממה אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה הזאת. ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה, כגון שבדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וערבית מצאה טמאה, לא מממאין אלא הנך טהרות דמבדקת שחרית ואילך. וטעמיהו דרבנן, לפי שחכמים תקנו לבנות ישראל שיהיו בודקות שחרית וערבית, שחרית להכשיר טהרות של לילה, וערבית להכשיר טהרות של יום. ואם בדקה שחרית ומצאה טהורה וערבית ומצאה טמאה הפסידה טהרות של יום, וזו שישבה ימים רבים ולא בדקה כתקנת חכמים, הפסידה עונה אחת יתירה, משום קנס. וכדי לחשוות מדותיהם של חכמים שלא תחלוק בין חיוב בדקה שחרית לחיוב בדקה בערבית, לא רצו לחלק ולמעט ולהוסיף בזמן, ונתנו זמן קבוע מעת לעת, שלא ליתן דבריהם לשיעורים. והלכה בחכמים: על ידי אחר. כמו ועל ידי החוק, שהוא כמו ואחריו, בספר עזרא (ז'): וסָת. קבוע, שנקבע לה זמן האורח שלש פעמים ובדקה בשעת וסָתה ומצאה טמאה: דיה שְׁעָתָה. ולא חישינן דלמא מקמי הכי הוה, דודאי אורח בזמנו בא: והמשמשת בעדים. שבדקה עצמה בעדים דהיינו בסדן קודם תשמיש ולאחר תשמיש: הרי זו כפקידה. בגמרא מוקי למתניתין דתרתיה קתני והכי קאמר, ומשמשת בעדים כלומר מצוה על אשה שתשמש בשני עדים, אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש. והרי זו כפקידה, העד שלאחר תשמיש הרי הוא כפקידה. וממעטת על ידי מעת לעת ועל ידי מפקידה לפקידה, דמהו דתימא שמה תראה מפת דם כחדל ותחפנה שכבת זרע ולא ליהוי כפקידה, קמשמע לן. ואם משמה בערבית בעדים, ובדקה אחרי כן בערב ומצאה טמאה, לא מממאין טהרות דמבדקת שחרית עד תשמיש, שהרי בשעת תשמיש בדקה ומצאה טהורה. ואע"ל דבדקה שקודם תשמיש לא חשיבא בדקה מעלייתא, שמתוך שהיא בחולה לשמש אינה מכנסת העד להורים ולמסקין, בדקה בעד שלאחר תשמיש בדקה מעלייתא היא וחשיבא כפקידה כדאמרינן:

ב הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמָּטָה וְעֶסְקָה בַּמְהָרוֹת. הָא דֹלָא תְנִי הִיתָה עֹסְקָה בַּמְהָרוֹת וּפְרָשָׁה וְרָאֶתָה, וְקַתְנִי הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמָּטָה, לְאַשְׁמְעִינוּ דְּמִשּׁוּם דִּיש לָהּ וְסָת וְדִיהָ שְׁעָתָה, הַמָּטָה נִמִּי טְהוֹרָה, כִּדְקַתְנִי וְכוּלָן טְהוֹרוֹת. הָא אִם אֵין לָהּ וְסָת, דְּמִטְמֵינָן מַעַת לַעַת, הַמָּטָה נִמִּי טְמֵאָה, כְּמִשְׁכָּב נָדָה עֲצֻמָּה שְׁמַטְמָא טוֹמָא חֲמוּרָה לְטֵמָא אֲדָם לְטֵמָא בְּנָדִים שְׁעָלִי: אֵעִיף שְׁאֵמְרוּ. אִשָּׁה שְׁאֵין לָהּ וְסָת מִטְמֵאָה מַעַת לַעַת. אֵינָה מוֹנֶה. יְמִי נָדָה אִלָּא מִשְׁעָה שְׂרָאֶתָה:

ג אֶרְבַּע נָשִׁים דִּין שְׁעָתָן. דַּאֲנִין רְגִילוֹת לִרְאוּת דָּם: אָבֵל הִלְכָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהָכִי מִסִּיק בַּגְמָרָה דְּהִלְכָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

משניות מברארות – קהתי

כִּיצַד דִּיהָ שְׁעָתָה – שֶׁל הָאִשָּׁה שֵׁשׁ לָהּ וְסָת? הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמָּטָה וְעֶסְקָה בַּמְהָרוֹת, וּפְרָשָׁה – מִן הַמִּיטָה, וְרָאֶתָה – דָּם, הִיא טְמֵאָה – טוֹמָא נִידָה, וְכָלן טְהוֹרוֹת – הַמִּיטָה שִׁישְׁבָה עֲלֶיהָ וְהַטְהָרוֹת שֶׁעֵסְקָה בָּהֶן כּוֹלן טְהוֹרוֹת, שְׁהָרִי דִּיהָ שְׁעָתָה, וְאֵין מִיטְמָאִים מִמֶּגַע לִמְפָּרַע כִּלְל. בַּגְמָרָה מְבֹאֵר, שֶׁמִּשְׁנַתְנוּ נִקְטָה "הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמִּיטָה" (ולא "הִיתָה עֹסְקָה בַּטְהוֹרוֹת"), כִּדִּי לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁמִּשּׁוּם שֵׁשׁ לָהּ וְסָת וְדִיהָ שְׁעָתָה, לִפְיֵךְ אָף הַמִּיטָה טְהוֹרָה, כְּמוֹ שְׁבֹאֲרֵנוּ לַעֲלִי: אָבֵל בְּאִשָּׁה שְׁאֵין לָהּ וְסָת, שֶׁמִּטְמָאָה מַעַת לַעַת אוֹ מִפְקִידָה לְפָקִידָה, אָף הַמִּיטָה טְמָאָה לִמְפָּרַע כְּמִשְׁכָּב נִידָה, שֶׁהוּא אֵב הַטּוֹמָאָה, וּמִטְמָא אֲדָם טוֹמָאָה חֲמוּרָה לְטֵמָא בְּגִדִּים שְׁעָלִי (אוֹ בְּגָדִים וְכִלִּים שְׁנוּגָע בָּהֶם בְּשַׁעֲתָה מִגִּעָה בְּמִשְׁכָּב). אָף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: מִטְמֵאָה מַעַת לַעַת – שֶׁהָאִשָּׁה שְׁאֵין לָהּ וְסָת מִטְמָאָה לִמְפָּרַע מַעַת לַעַת, וְאָף עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹרֵשׁ לִמְפָּרַע אֵב הַטּוֹמָאָה ("מִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה"), מְכַל מְקוֹם אֵינָה מוֹנֶה – שְׁבַעֲתָ יְמֵי נִידָתָה, אֶלָּא מִשְׁעָה שְׂרָאֶתָה – דָּם.

בארנו את המשנה כרוב המפרשים. אבל הרמב"ם מפרש, שמה שנקטה משנתנו "הִיתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמִּיטָה", הרי זה כדי להשמיענו, שלא אמרו דיה שעתה אלא לענין הטהרות בלבד, וזהו ששנינו: וְכוּלָן טְהוֹרוֹת – דהיינו כל הטהרות שעסקה בהן טהורות הן, אבל המיטה שישבה עליה טמאה כמשכב נידה, שאפילו אותה שיש לה וסָת ודיה שעתה, לענין משכב ומושב הרי היא מטמאה למפרע מעת לעת. ולפי זה יוצא, שהסיפא מוסבה אף על זו שדיה שעתה, שאף על פי שטמאה מעת לעת אינה מונה אלא משעה שראתה (עיין "משנה אחרונה").

באור משנה ג

לאחר שלמדנו, שכל אשה שיש לה וסָת דיה שעתה, באה משנה זו ללמד, שיש נשים שאפילו שלא בשעת הווסת דין שעתן.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶרְבַּע נָשִׁים דִּין שְׁעָתָן – הוֹאִיל וְאֵין רְגִילוֹת לִרְאוּת דָּם: בְּתוּלָה, מַעְבְּרָת, מִיִּנְיָקָה, וְזֻקְנָה – כְּמִבְּאֹר בַּמִּשְׁנִית הַבְּאוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי לֹא שְׁמַעְתִּי אֶלָּא בְּתוּלָה – שְׁדִיהָ שְׁעָתָה. אָבֵל הִלְכָה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – פִּסְקָה זוֹ הִיא מְדַבְּרִי סֵתָם מִשְׁנַתְנוּ, וְלֹא מְדַבְּרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (וְהַגְרָא).

י ו ש ו י

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש את ההלכה ששנינו שם: "כל אשה שיש לה וסָת דיה שעתה".

ד איזו היא בתולה? כל שלא ראתה דם מימיה, אף על פי שגשואה. מעברה? משוידע עברה? מיניקה? עד שתגמול את בנה. נתנה בנה למיניקה, גמלתו או מת – רבי מאיר אומר: מממאה מעת לעת; וחכמים אומרים: דיה שעתה.

ה איזו היא זקנה? כל שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה. רבי אליעזר אומר: כל אשה שעברו עליה שלש עונות – דיה שעתה. רבי יוסי אומר: מעברה ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות – דין שעתה.

פירוש ברטנורא

ד משוידע עברה. לסוף שלשה חדשים מיום שנתעברה: עד שתגמול. עד שישלים לבנה כ"ד חודש. ואפילו מת בתוך כ"ד חודש, דיה שעתה, שהולדת אבריה מתפרקים ואין דמה חוזר עד אחר כ"ד חודש. ומשם ואילך הרי היא ככל הנשים ומממאה מעת לעת ומפקידה לפקידה, ואע"פ שמניקה והולכת ארבע וחמש שנים: וגמלתו או מת ר' מאיר אומר מממאה מעת לעת. דבסר ר' מאיר דם נעכר ונעשה חלב. וכשאינה מניקה, אפילו קודם כ"ד חודש חוזר הדם למקומו וחוזרת להיות רואה. ואין הלכה כרבי מאיר:

ה כל שעברו עליה שלש עונות. עונה בינונית היא שלשים יום. ומכיון שעברו עליה שלש עונות בינונית אחר שהגיעה סמוך לזקנתה, דיה שעתה. וסמוך לזקנתה נקרא, כל שקורים לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפרת: כל אשה. ואפילו אינה זקנה ועברו עליה שלש עונות ולא ראתה, דיה שעתה: מעוברת ומניקה שעברו עליהן שלש עונות. אבל לא עברו עליהן, לא. ודלא כתנא קמא דאמר מעוברת משוידע העובר, ומניקה משנולד. ואין הלכה לא כר' אליעזר ולא כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

עשרים וארבעה חודש; אבל משם ואילך אפילו היתה מניקתו, הרי היא כשאר הנשים, ומממאה מעת לעת או מפקידה לפקידה. נתנה בנה למיניקה – בתוך זמן זה, או גמלתו או מת – קודם שהשלים עשרים וארבעה חודש, רבי מאיר אומר: מממאה מעת לעת – או מפקידה לפקידה, שלדעת רבי מאיר הטעם שמניקה דיה שעתה, לפי שהדם נעכר ונעשה חלב, הלכך כל זמן שמניקה ואפילו לאחר עשרים וארבעה חודש, דיה שעתה, אבל כשאינה מניקה, אפילו קודם עשרים וארבעה חודש, חוזר הדם לקדמותו, וחוזרת להיות רואה דם כשאר נשים. וחכמים אומרים: דיה שעתה – כל עשרים וארבעה חודש דיה שעתה, שלדעת חכמים אין הטעם תלוי ביניקת הולד אלא משום שהולדת אבריה מתפרקים, ודמה מסתלק ואינו חוזר עד עשרים וארבעה חודש. הלכך אפילו אינה מניקה את בנה בתוך זמן זה דיה שעתה. אבל לאחר עשרים וארבעה חודש, אפילו היתה מניקתו, הרי היא כשאר הנשים (גמרא ורש"י נידה ט, א).

באור משנה ה

איזו היא זקנה – שדיה שעתה? כל שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה – עונה בינונית היא שלושים יום, וכיון שעברו עליה סמוך לזקנתה שלוש עונות בינוניות, שהן תשעים יום, ולא ראתה דם, דיה שעתה; וסמוך לזקנתה מבואר בגמרא: "כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא", ויש אומרים: "כל שקורין לה אמא" (מחמת זקנתה), ואינה מקפרת (נידה ט, א-ב). רבי אליעזר אומר: כל אשה שעברו עליה שלש עונות, דיה שעתה – ואפילו אינה זקנה. רבי יוסי אומר: מעברה ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות – לאחר שהוכר העובר או לאחר שהתחילה להניק ולא ראו בהן דם (המאירי); ועין "תוספות יום טוב" שמבאר ענין מעוברת באופן אחר. דין שעתה – ולא כתנא קמא (במשנה ד) הסובר, שמד כשהוכר העובר או משהתחילה להניק, דין שעתה. ואין הלכה לא כרבי אליעזר ולא כרבי יוסי.

בעל "משנה אחרונה" מבאר טעם המשנה, שהואיל ואלו אינן רגילות לראות דם, לפיכך אף על פי שעכשיו ראו, אין חוששים שמא העמידוהו כתלי הרחם, שחשש זה מדרבנן הוא, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו. ועוד, שבאלו אף מן הדיון אין חוששים, לפי שמעמידים אותן על חזקתן, שעד עכשיו טהורות היו, שכן בשאר נשים אין חזקת טהרה הואיל ועלולות לראות דם ודרכן בכך, אבל אלו שאינן עלולות לראות דם מעמידים אותן על חזקתן. וזהו שאמר רבי יהושע: לא שמעתי אלא בתולה, שאלימה חזקתה, שלא ראתה מעולם. בגמרא מובאת ברייתא: "אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: אתה לא שמעת אלא אחת ואני שמעתי הרבה. אין אומרים למי שלא ראה את החודש שיבוא ויעיד (שראה), אלא למי שראוהו. כל ימיו של רבי אליעזר היו עושין כרבי יהושע. לאחר פטירתו של רבי אליעזר, החזיר רבי יהושע את הדבר ליושנו כרבי אליעזר." ושואלת הגמרא: בחייו מאי טעמא לא (מה טעם לא קבע רבי יהושע הלכה כרבי אליעזר בחייו)? ומשיבה: משום שרבי אליעזר שמוחי הוא (רש"י מפרש: לשון "שמתא", משום שנידוהו; ובתוספות מבואר, לפי שהיה מתלמידי שמאי), וסבר (רבי יהושע), אט נעשה כמותו בדבר אחד, יבוא לעשות כמותו אף בדברים אחרים. ומשום כבודו של רבי אליעזר לא נכל למחות בהם. לאחר פטירתו של רבי אליעזר, שנוכל למחות בהם (אם יעשו כמותו בדברים אחרים), החזיר את הדבר ליושנו (גמרא נידה ז, ב).

לפי זה יש מפרשים (שלא כהגר"א), שהפיסקא "אבל הלכה כרבי אליעזר" שבמשנתנו אמנם מדברי רבי יהושע היא (ותוספות אנשי שם).

שבת קודש באור משנה ד

איזו היא בתולה – שדיה שעתה? כל שלא ראתה דם מימיה – אף על פי שהגיע זמנה לראות, כלומר שהיא גדולה (המאירי), הרי בראייה ראשונה דיה שעתה, אף על פי שגשואה – שהיתה נשואה, וראתה דם מחמת נישואין (דמי בתוליים), או אפילו ילדה וראתה דם מחמת לידה, עדיין נקראת בתולה (דמדי נידות) עד שתראה מחמת עצמה (גמרא נידה ט, ב; המאירי). מעברה – איזו היא מעוברת שדיה שעתה? משוידע עברה – משוכר עברה, והיינו לסוף שלושה חדשים להריגה (ברייטא בגמרא). מיניקה – איזו היא מניקה שדיה שעתה? עד שתגמול את בנה – עד הזמן שראוי לגמלו, והיינו לסוף

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף יא ע"א: **מָסְרוּ לוֹ** לכהן גדול, שני זָקֵנִים מְזֻקְנֵי בֵּית דִּין כדי ללמדו את הלכות וסדר עבודת יום הכיפורים, וְקוֹרְרִין לִפְנֵינוּ בְּסֶדֶר הַיּוֹם בפרשת אחרי מות, עם ביאור הדינים של סדר עבודת יום הכיפורים, וְאוֹמְרִים לוֹ הַזִּקְנִים, אִישִׁי - אדוני בְּחֵן גָּדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ את סדר העבודה, שָׁמָּה שָׁכַחְתָּ אוֹ שָׁמָּה לֹא לָמַדְתָּ. עָרַב יוֹם בְּפֹרִים שְׁחָרִית הָיוּ מַעֲבִידִין אוֹתוֹ - את הכהן גדול בְּשַׁעַר מִזְרַח של העזרה, וּמַעֲבִירִין לִפְנֵינוּ פָּרִים וְאִילִים וּבְכָשִׁים שהם הקרבנות שעתיד להקריב למחר, בְּרִי שִׁיחָא מִכִּיר וְרִגִּיל בְּעֻבּוּדָּה, שעל ידי ההתבוננות בבהמות ישים לב להלכות סדר היום והעבודה שבכל בהמה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים שהיה פורש הכהן מביתו לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁתָּה, עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים עִם חֲשֻׁכָּה לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֵאכּוֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּאֲכָל מֵבִיא אֶת הַשִּׁנִּית, ואם יישן יכול לבוא לידי טומאה ויפסל מהעבודה. מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא שָׁמָּה שָׁכַח הַכֹּהֵן גָּדוֹל את מה שלמד, לְחַי - מובן, אֵלָּא שָׁמָּה לֹא לָמַד כֻּלּוֹ, הֵיטָךְ דְּבַר כֹּזֵה, מִי מוֹקְמִינָן כִּי הָאִי גָּוֹנָא - האם מעמידים כהן גדול

קורין לפנינו בסדר היום – פרשת "אחרי מות" וכן כל שבעת הימים. איש – אדוני. שיהא מכיר – מתבונן בבהמות העוברות לפניו, לתת אל לבו בהלכות סדר היום. במקדש ראשון – לא העמידו אלא על פי התורה, כהנים מהוגנים. מרתא בת בייתוס – אלמנה עשירה היתה, וקידשה יהושע בן גמלא, ונתנה ממון לינאי המלך ומינהו להיות כהן גדול. תרקבא – חצי סאה, תרי קב. דינרי – זהובים. דיילא – שוטר המלך. בשוקא קמיה לא תחליף – מתוך שהיה מכיר מתחילה בקי הוא בעושרך ובמעשיך, למצוא עלילה לגבות ממך ממון.

שאינו יודע ללמוד, וְהִתְנַנָּא, נאמר בפסוק (ויקרא כא י) 'וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֲיוֹ', ומתיבתא 'מאחיו' דורשים, שִׁיחָא גָּדוֹל מֵאַחֲיוֹ בְּכֵת, בְּנוֹי, בְּחֻכְמָה וּבְעוֹשֶׁה. אַחֲרִים אוֹמְרִים, מִנֵּין שָׂאֵם אֵין לוֹ לכהן גדול ממון, שִׁאֲחֵיו הַכֹּהֲנִים מְגַדְּלִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִים לוֹ מִמּוֹן מִשְׁלֵהֶם, תִּלְמוּד לזמר 'וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֲיוֹ', גָּדְלָהּ מִשָּׁל אֲחִיו. מכל מקום מוכח מהברייתא שהכהן גדול הוא גדול מאחיו הכהנים בחכמה, וכיצד יתכן שלא למד את סדר העבודה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן בְּבִרְיָא שְׁכָתוּב שְׁצִיר לְהוּיָת גָּדוֹל מֵאַחֲיוֹ, מדובר בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, כָּאֵן בְּמִשְׁנֵיתוֹ שְׁמִצְנוֹ שְׁמִינוֹ כהן גדול שאינו יודע ללמוד, מדובר בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, שְׁנֵיתוֹ בּוֹ כהנים על ידי ממון ויכלו להתמנות כהנים שאינם ראויים. ומצינו שנתמנו כהנים על ידי ממון, דָּאֵמַר רַבִּי אֶסִּי, תִּרְקַבָּא דִּדְנִירִי - שלש קבים של דינרים, עֵיילָא לִיה - הביאה לו מרתא בת בייתוס לִינָאִי מִלְבָּא עַל דְּאוֹקְמִיה - כדי שיעמיד לבעלה יהושע בן גמלא בְּכֵהֵנִי רַבְרָבִי - לכהן גדול, הרי לנו מכאן שבזמן בית שני נתמנו כהנים גדולים על ידי ממון.

שנינו במשנה: עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחָרִית וְכוּ' ומעבירים לפניו פרים אלים וכבשים. מביאה הגמרא ברייתא: תִּנָּא, אֵף הַשְּׁעִירִים היו מעבירים לפניו. מבררת הגמרא: וְתִנָּא דִּידָן, מֵאִי מַעֲמָא לֹא תִנִּי שהיו מעבירים שְׁעִירִים. מבארת הגמרא: כִּיּוֹן דִּהַשְּׁעִירִים עַל חֲטָא קָא אָתוּ - באים לכפר על חטאי עם ישראל, חֲלָשָׁא דְעֵתִיךְ של הכהן גדול שחושש ואומר מי יודע האם אוכל לכפר על חטאיהם. שואלת הגמרא: אִי הָכִי, פֶּר גָּמִי לא יעבירו לפניו, שהרי עַל חֲטָא הוּא דָּאֲתִי - שבא לכפר על חטאי הכהנים. מיישבת הגמרא: פֶּר, כִּיּוֹן דְּעָלְיוֹ וְעַל אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים הוּא דָּאֲתִי, אינו חושש שתתעכב הכפרה, שכן בְּאַחֲיוֹ הַכֹּהֲנִים, אִי אִיכָא אִינִישׁ דָּאִית בֵּיה מִילָתָא - אם יש מהם אדם שיש בו דבר עבירה, מִידַּע יָדַע לִיה - הכהן יודע ממנו, וּמִתְדַר לִיה - ומחזיר אותו בְּתִשּׁוּבָה, אֵךְ בְּכּוּלָּהּ יִשְׂרָאֵל, לֹא יָדַע מִי חֲטָא שִׁחֲזִירוֹ בְּתִשּׁוּבָה, ולכן חושש שלא תהיה כפרה על ידו. אָמַר רַבִּינָא, הֵינִי דְּאָמְרִי אִינִישִׁי - זהו מה שאנשים רגילים לומר אִי פֶר אֲחֵתִיךְ - אם בן אחותך דֵּיילָא תְּנִי - שוטר המלך, תְּנִי בְּשׁוּקָא - כשאתה רואהו בשוק, קָמִיָּה לֹא תַחֲלִיף - אל תעבור לפניו ולא תעסוק בשום סחורה לפניו, כיון שהוא מכירך ויודע בעושרך ובמעשיך ימצא עלילה לגבות ממך ממון. וכמו כן מכיר הכהן גדול באחיו הכהנים מי חטא ומחזירו בתשובה.

מסכים לרבי יהושע בן לוי ולא נתכוון לחלוק עליו.
 ואף רב סבר כשמואל שכל שבעה מצות לולב, כלומר שאף
 שבשאר ימי החג אין מצות נטילת לולב אלא מדרבנן, טעונה
 ברכה, מפני שמצוה מדרבנן טעונה ברכה כמו מצוה מן התורה,
 ודבר זה נלמד מדברי רב לענין ברכה על הדלקת נר חנוכה שאף
 היא מדרבנן, דאמר רבי תנאי בר אשי אמר רב, המדליק נר של
 חנוכה צריך לברך את הברכה המבוארת להלן. רבי ירמיה אמר,
 אף הרוצה נר של חנוכה דלוק חבירו בעוברה ברישות הרבים
 והוא לא הדליק בביתו, צריך לברך על הראיה הראשונה. מאי
 מברך המדליק והרואה, אמר רב יהודה, ביום הראשון של חנוכה,
 המדליק מברך שלש ברכות, להדליק נר חנוכה ושעשה ניסים
 לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ושהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן
 הזה, והרואה מברך שתיים – שעשה ניסים ושהחיינו, ואינו מברך
 להדליק שהרי אינו מדליק בעצמו. מכאן ואילף בשאר הימים
 המדליק מברך שתיים – להדליק נר חנוכה ושעשה ניסים, ורואה
 מברך אחת – שעשה ניסים. מפרשת הגמרא: ומאי מברך – מהו
 נוסח הברכה שנקבע על הדלקת נר חנוכה, ברוך אשר קדשנו
 במצותיו וצונו להדליק נר (של) חנוכה. מקשה הגמרא: והיכן צונו
 הקב"ה על הדלקת נר חנוכה שמברך שהקדוש ברוך הוא צונו על
 כך. מתרצת הגמרא: אנו מצווים כן מלא תסור מן הדבר אשר
 יגידו לך ימין ושמאל! (דברים יז א), שנצטוונו בזה לשמוע בקול
 חכמים, ואם כן כשחכמים תיקנו נר חנוכה הרי זה כאילו הצויו
 הוא מפי ה'. ורב נחמן בר יצחק אמר, הקב"ה צונו על כך במקרא
 'שאל אברהם ויצחק וישראל ויברכו' (דברים לב ו), ללמדנו שחובה
 לשמוע בקול זקני התורה. (שואלת הגמרא: מאי מבעט – איזו
 ברכה מבעט המדליק בשאר הימים. עונה הגמרא: ברכת ה' –
 שהחיינו. שואלת הגמרא: אימא מבעט ברכת הנס – שעשה
 ניסים. עונה הגמרא: נס כל יומא איתיה – כל יום מימי חנוכה היה
 נס, שכן הדליקו מפר של כהן גדול שמונה ימים, אבל ברכת
 שהחיינו לא שייך לברך אלא ביום הראשון, שמשנהגינו
 להתחילת זמן החגיגה. רב נחמן בר יצחק מתני לה – שנה את
 הדברים שלדעת רב מברך על הלולב בכל יום, שרב אמר כן
 בהדיא, אמר רב, כל שבעה מצות לולב לענין ברכה, ואין צורך
 לדייק כן מדבריו לענין נר חנוכה.
 תנו רבנן העושה סוכה לעצמו, אומר ברוך שהחיינו בו. נכנס לישב
 בה, אומר ברוך אשר קדשנו בו לישב בסוכה. היתה הסוכה עשויה
 ועומדת לשם חג לפני שלשים יום שקורם החג, אם יכול לחדש בה
 דבר מברך שהחיינו, ושבו לא יכרך שהחיינו בחג עצמו, ואם לאו
 – שאינו יכול לחדש בה דבר, לבשיבנא לישב בה מברך שתיים –
 לישב בסוכה ושהחיינו. אמר רב אשי, חזינא ליה לרב כהנא דקאמר
 להו לבולחו ברכות ולישב בסוכה ושהחיינו ואכסא דקדושה –
 בקידוש של ליל החג, ולא בירך שהחיינו בעשיית הסוכה, אלא
 בשחיינו של הקידוש פטר אף את עשיית הסוכה.
 תנו רבנן, היו לפניו מצות הרבה שעומד לעשותן, כגון ליטול לולב
 לישב בסוכה להניח תפילין ולהתעטף בציצית, אומר ברכה אחת
 על כולם, ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות, ופוסט את
 כולם. רבי יהודה אומר, מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה את
 הברכה הראויה לה. אמר רבי יודא ואיתימא רבי חנינא בר פסא,
 הלכתא פריי יהודה. ואמר רבי יודא ואיתימא רבי חנינא בר פסא,
 מאי מעמא דרבי יהודה שחייב לברך על כל מצוה בנפרד, דבתיב
 (תהלים סו ב) 'ברוך ה' יום יום', וקשה ובי כיום מברכין אותו ובלילה
 אין מברכין אותו, אלא בא לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין
 ברכותיו השייכות לאותו יום, בשבת מעין של שבת, בראש חודש
 מעין ראש חודש, ביום טוב מעין יום טוב, תבא נמי לענין מצות
 שונות בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו המיוחדות לאותה מצוה,
 ולא יכללם בברכת 'וצונו על המצוות'.
 ואמר רבי יודא ואיתימא רבי חנינא בר פסא, בא וראה שלא כמדת
 הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אם יש לו כלי ריקן

שנינו בברייתא: העושה לולב – אגדו ומכינו למצוה בערב יום טוב
 לעצמו, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, כדרך
 שמברכין על כל מצוה הבאה מזמן לזמן. נטלו ביום טוב ראשון
 למצאת בו, אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב.
 ואף על פי שפירש עליו יום ראשון, חזר ומברך כל השבעה ימים
 על נטילת לולב. העושה סוכה לעצמו, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו
 בו. נכנס לישב בה, אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה.
 וכן שפירש יום ראשון ברכת לישב בסוכה, שוב אינו מברך.
 מסיימת הגמרא: קשיא מברייתא זו לולב אלוכל – שרבה בר בר
 חנה אמר בשם רבי יוחנן שאין מברכים על הלולב אלא ביום
 הראשון ובברייתא מבואר שמברכים כל שבעה, וכן קשיא סוכה
 אפסוקה שלדבריו מברכים בכל יום ובברייתא מבואר שמברכים רק
 ביום הראשון. בשלמא לולב אלוכל לא קשיא, שאפשר ליישב כאן
 – הברייתא מדברת בזמן שפית המקדש קיים ובמקדש מברכים על
 הלולב כל שבעה, שמצוות כל שבעה מן התורה, ופאן – דברי
 רבי יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים שמצות לולב מן התורה
 אינה אלא ביום הראשון, לפיכך אין מברכים בשער הימים שאינם
 אלא מדרבנן. אלא סוכה אפסוקה קשיא שהרי מצות סוכה נודתה
 מן התורה שבעה ימים בכל מקום ובכל זמן. מתרצת הגמרא:
 מחלוקת תנאי היא, דתנאי תפילין כל זמן שפנינו מברך עליהן
 ואפילו חלצו והניחם כמה פעמים ביום אחד מברך כל פעם, דבר
 רבי. וחקמים אומרים, אינו מברך אלא שרית לכה, שאפילו אם
 חלי והניח שנית אינו מברך שוב, ורק ביום המחרת מברך שנית,
 כיון שהלילה שאינו מחוייב בהנחת תפילין מפסיק בין הימים. ואם
 כן לדעת רבי אף על מצות סוכה יש לברך בכל פעם שנכנס
 לסוכה, וכדברי רבי יוחנן, ולדעת חכמים אין מברך אלא ביום
 ראשון כיון שסוכה נודתה ביום ובלילה ואין הלילות מפסיקים,
 הכל כיום אחד הוא, וכדברי הברייתא.
 אמר, אפי' אמר הלכתא מברך על תפילין כל פעם
 שמתניח, ור' אבהו הלכתא דרבנן שמברך עליהן רק פעם אחת
 ביום. אמר רב מרי ברה דבת שמואל, חזינא ליה לרבא דלא עבד
 בשמעתיה – ראיתי שלמעשה לא נהג רבא כפי שפסק כרבנן לברך
 על תפילין רק פעם אחת ביום, אלא מקדים בבוקר וקאי וציל ליה
 הפסא משום שתפילין צריכין גוף נקי שלא יפח בהם, ונפיק ומשי
 דיה – יוצא ורוחץ ידיו ומנח תפילין ומברך ברכת להניח תפילין,
 ובי אצטרף וימא אחרתא – כשהוצרך לנקביו פעם נוספת, חלי
 את תפיליו וציל ליה הפסא ונפיק ומשי דיה ומנח תפילין ומברך
 שנית. הרי שנהג רבי לברך כל זמן שמניח את התפילין אפילו
 כמה פעמים ביום. פוסקת הגמרא: ואין נמי בריב עבדין שכל פעם
 שמפסיק בעשיית מצוה צריך לחזור ולברך כשמקיימה פעם
 נוספת, ולכן מברכין כל שבעה על מצות סוכה, וכן באותו היום
 אם יצא ממנה וחזר שוב לאכול בה צריך לחזור ולברך. וכן אמר
 מר וזמרא, חזינא ליה לרב פפי דכל איתא דמנח תפילין מברך,
 אפילו כמה פעמים ביום וכדעת רבי. רבן דבי רב אשי כל איתא
 דמשמשי בהו מברכי, ואפילו לא חצו את התפילין והניחוהו
 שנית, וזה משום שחייב אדם למשמש בתפיליו כל שעה כדי שלא
 יסיח דעתו מהם, ובכל פעם שהיו ממששין בתפיליהן היו מברכין
 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו'.
 אמר רב יהודה אמר שמואל, מצות לולב כל שבעה מברך עליה.
 ורבי יהושע בן לוי אמר, יום ראשון מצות לולב מדאורייתא ולכן
 חשובה לברך עליה, מכאן ואילף נטילת לולב בגבולין מצות וקנים
 – מדרבנן היא, ולכן אינו מברך בשאר הימים. ורבי יצחק אמר,
 כל יומא מצות וקנים. משמעות דברי רבי יצחק הם על כל ימי חג
 הסוכות ללא יוצא מן הכלל. מקשה הגמרא: ובי אפילו יום ראשון
 מצות וקנים הוא, וקאי קנימא לו (לעיל מג). דנטילת לולב ביום ראשון
 דאורייתא היא. מתרצת הגמרא: אימא כוונת רבי יצחק לשאר ימי
 החג בר וחוץ מיום ראשון. מקשה הגמרא: אי הכי דברי רבי יצחק
 היינו כדברי יהושע בן לוי, ומדוע הובאו דבריו כאילו הוא חולק
 עליו. מתרצת הגמרא: אימא וכן אמר רבי יצחק, ואכן רבי יצחק

סוכה. פרק רביעי - לולב וערבה דף מז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) ר"ג תוספות

העושה לולב - בערב יום טוב. לעצמו - ולא לאחרים. כאן בזמן בית המקדש - מברכין עליו במקדש כל שבעה, דמדאורייתא היא. כרבי יוחנן, דתלי טעמא בדאורייתא. כל זמן שפנינו - ואפילו חולצין ומניחין מאה פעמים ביום. וגבי סוכה נמי, אף על גב דלא מפסקי לילות מימינן, וכחד יומא אריכא הוא - מברכין עליה בכל יום, דהוא דומיא דחולץ ומניח. אלא שחיות - ובסוכה נמי, כיון דכחד יומא הוא - סגי בברכה של יום ראשון. דלא עבדי בשמחתא - אלא כל זמן דמנח תפילין מברך. הכי נרסין: ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכין כל שבעה - ואף על גב דכחד יומא הוא. ובלולב נמי, כל שבעה, ואף על גב דמדרבנן - מברכין עליה, כי הכי דמברכין בנר חנוכה ובמגילה דרבנן, דקס ליה רב ושמואל בחד שיטתא בלולב, ורבין נמי משמיה דר' יוחנן אמר: לולב שבעה. דמשפשי בהו - דקימא לן: חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה, קל וחומר מצין, בפרק קמא דיומא (ו.ב.). מצות לולב שבעה - לברכה, יום ראשון מצות לולב - דאורייתא, ועיקר, ובעיא ברכה. כמאן ואילך מצות זקנים - רבן יוחנן בן זבאי וסיעתו. דהרבנן לא בעיא ברכה, ואף רב פרה לא כל שבעה - בעי ברכה למצות לולב, ואף על גב דמדרבנן הוא - בעי ברכה. דאמר רב - בנר חנוכה דמדרבנן היא, ובעי ברכה - הכא נמי לא שניא. הריואה נר חנוכה - קאי על שלא הדליק בביתו, ועובר ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל, שנמצה להניח בפתח - צריך לברך על הראשונה. מברך שתיים - "שהחיינו" ו"שעשה נסים", שאין על הריואה לברך "להדליק הנר". כמאן ואילך - זמן ליכא. המדליק מברך - להדליק נר "שעשה נסים", והריואה - "שעשה נסים" לחודיה. והיכן צונו - והואיל דהוא מדבריהם. מתני לה כהניא - דלא דרב גבי לולב, ולא שמע לה מכללא דנר חנוכה. מברך שתיים - "לישב בסוכה" חזון. מצות הרבה - ליטול לולב, לישב בסוכה, להניח תפילין, להתעטף בציצית. על המצות - ויצא ידי כולו. כל יום יום מעין ברכותיו - של שבת מעין של שבת, של חול מעין של חול, של יום טוב מעין של יום טוב, דהאורא. מחזיק

העושה סוכה לעצמו - דחוקא נקט לעצמו אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא. דסבר דאין מברך לעשות כדדייקין פרק "התכלת" (מנחות מ"ב, ו.ס.). ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק "הריואה": עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה, עשאה לאחר מברך לעשות סוכה ולשמו". **העושה** סוכה לעצמו מברך שהחיינו - צריך לפרש טעם מאי שניא דיש מצות שתקינו לברך "שהחיינו", ויש מצות שלא תקינו. בעשיית סוכה ולולב תקינו, כדאשכחן הכא. ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו, כדמוכח פרק "התכלת" (גם זה שם) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש, ואילו לעשות תפילין לא מברך, דלא חשיב ליה. וכמו כן יש לדקדק ד"שהחיינו" נמי לא מברך, מדלא חשיב לה. וכן אפדין הבן מברך "שהחיינו" כדאיתא בסוף פרק "ערבי פסחים" (פסחים קכ"א, ב.). ואילו אמילא לא מברך, מדלא חשיב בפרק "התכלת" (מנחות שם) ובסוף "ר' אליעזר דמילא" (שבת קל"ב). כדתיירבוכה של מילה, וכן אקריאת מגילה מברך "שהחיינו" כדאיתא בריש "הקורא את המגילה עומד" (מגילה כ"א, ב.). ואילו אקריאת הלל לא מברך, ונראה, דמצוה שיש עליה שמחה - לא תקנו "שהחיינו", דאמרינן ב"הריואה" (ברכות נ"א, ב.) דמברך על כלים חדשים כתב רב שרידא גאון דלא סמכין עלה, דמסקין בפרק "בבב מעריבין" (עירובין מ"ב). דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן, וקשה מפדין הבן.

נכנס לישב בה מברך "לישב בסוכה" - מדלא קאמרי מברך שתיים, כדקניני סיפא בעשויה ועומדת ואין יכול לחדש בה דבר - משמע דנפיק אהא דבירך אעשייה "שהחיינו". ותמיהו ותפיק ליה דמברך משום יום טוב, כמו שמברכין איום טוב דפסח ועצרת וכל שאר ימים טובים! ושמן כיון דסוכה מנחתא חג קאתיא - סברא הוא דזמן ידעה, אף על פי שצריך בחול - פטור הוא אף בהו, דזמן כי קא אתי - מנחתא מועד קאתי אפילו בלא יום טוב כדאמר לקמן (מ"ב). דאי לא בריך האידנא - מברך למחר או ליומא אחרא.

דכל אימת דמשמשי מברכין - דמצוה למשמש בהו שלא יסיח דעתו, דבפרק קמא דיומא (ו.ב.) ילפנין מצין: ומה ציץ שאין בן אלא אימא אחת. ולא אתפרש מאי הוא מברך, אם מברכין "לשמו" את חוקיה? כמו שמברכין בתר דמסלקין תפלתו, או "להניח" כמו שמברכין בשעת הנחה, כדאיתא ב"הקומץ רבה" (מנחות ל"א, ו.ס.). דהכא הרי מוחזין ועומדין, ומסתברא דמברכין "לשמו" חוקיה? כמו דמברכין לשמו" בתר דמסלקין תפלתו, כדאיתא פרק "בא סימן" (נדה נ"א, ב.).

הריואה נר של חנוכה צריך לברך - בשאר מצות, כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס. וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה. וטעם רבאשון נחא, דלא תיקשי ליה מוחזה. ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך. אתרנו

רבי חנינא בר פפא: מאי טעמא דרבי יהודה - דכתיב: "פרך ה' יום יום", וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו? אלא בא לומר לך: בכל יום יום הן לו מעין ברכותיו, הכא נמי בכל דבר דבר ודבר הן לו מעין ברכותיו. ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חנינא בר פפא: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם; מדת בשר ודם, כלי ריקן מחזיק

אתרוג בשביעי אסור - אפילו לאחר שיצא בו, כמו שמפרש דלכולי יומא אתקצאי, ואפילו לריש לקיש, דאמר בשביעי מותר - היינו לבתר דנפק ביה, כדאמרין: למצותה אתקצאי, ותמינה ר' חנינא, דאמר פרק "לולב הגזול" (סוכה לו.ב) דמטביל ביה ברשא, ודור נפיק ביה - במאן דלא כרבי יוחנן ולא כרש לקיש ויש לומר, כיון דלא אבל ליה כוליה, ומשייר בה כשיעור דמצוי נפיק ביה -

אפילו לר' יוחנן, ואף על גב דממה נפשך נאסרה כולה ביום ראשון, דחסר כל שדוהא פסול - דלמא רבי חנינא הפריש כולה ליום ראשון, ומקצתה לשאר הימים, מיד דהוה אשבעה אתרוגין לשבעת הימים דלקמן בשמעתין, ואף על גב דחנני דמוחי בסוכה לא מהני אלא באומר "איני בודל מזך כל בין השמשות", כדאיתא פרק "דמביא פרי יין" (ביצה ל.ב) והכא ביום ראשון ממה נפשך בודל מכול - הא אמרין אתם: אתרוג דמפסקי לילות מימים - כל חד חד באנפי נפשיה, סוכה דלא מפסקי לילות מימים - כולה כחד יומא אריכתא דמי, ודיה ר' חנינא מתנה כוליה ליום ראשון, ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בבין השמשות שלחן, ומיהו קשה: דלעיל פרי יין "לולב הגזול" (לחא, ט.ב) גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב, דקתני לכשיבא לביתו טול על שולחנו, משמע בגמרא דמפסקי סעודתו בשביל לולב, וכל שכן שלא יתחיל, אם כן, רבי חנינא היכי מטביל בה ברישא? וצריך לומר דהכי קאמר: מטביל בה היום, ונפיק בה למחר.

תינוקות אין גדולים לא - פירושו במתניתין. **דאי** איתרמי ליה סעודתא - אף על גב דאתרוג נמי מוקצה בין השמשות מטעם ספק יום - לא קשיא מיד, כדפרישת פרק קמא (י.ב ושם בדירבור דמתחיל "עד") גבי עטירה בקרמנים, ואם תאמר: ולמה לא טעמא דאי איתרמי ליה סעודתא? תיפוק ליה דאסור משום אסור סתירה אהלו ויש לומר: דאיצטרך למיסר בשמיני אפילו נפלה בחול המועד, והואיל ואתקצאי לשבעה, ואפילו בין השמשות מחמת דהוה אכיל בה אם היתה קיימת, וכולה כחד יומא, כדפריש', כיון דלא מפסקי לילות מימים, אי נמי, לענין נוי סוכה, דאין בהם משום סתירה אהל.

אתרוג אפילו בשמיני אסור - דגור אתרוג אטו סוכה, כדמפרש פרק קמא גבי עטירה בקרמנים. **דינוקא** מקנא קני אקנוי לא מקני - לא דמי לבר שטיא דפרק "ארבעה אוזין" (יבמות לא, א) דאמרין: כשהוא שטות נון, כשהוא שטות זבין, דשטות גרע, ולא קני מקני. **שמיני** ספק שביעי אסור - בארץ ישראל דליכא ספיקא - לא גזר אטו סוכה, אבל בבבל דאיכא ספיקא, אף על גב דלא מברך ביה - גזר אטו סוכה, אבל תשיעי ספק שמיני - לא גזר אתרוג אטו סוכה, מיתב

יוצא בה ואוכלה לאתער, ורב אסי אמר: כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר. **במאי קא מפלגי? מר סבר: למצותה אתקצאי, ומר סבר: לכולי יומא אתקצאי. ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן? אמר אבוי: אמר סבר: אסור, תשיעי ספק שמיני - מותר. כריקור אמר: אפילו שמיני ספק שביעי מותר. בסורא עבדי פמרימרי.** **רב שישא בריה דרב אידי עבדי פאבוי. והלכתא פאבוי.** אמר רב יהודה בריה דרב שמואל פר שילת משמיה דרב: **שמיני ספק שביעי - שביעי לסופה ושמיני לפקדה, ורבי יוחנן אמר: שמיני לזה ולזה, מיתב - כולי עלמא לא פליגי דיתבינן, כי פליגי לברוכי**

מחזיק - מה שנותנין לחובו. **מלא אינו מחזיק** - מה שהוסיף עליו. **אם שמוע תשמע** - אם הורגלת לשמוע - אז תשמע, תוכל ללמוד ולהוסיף, ואם לאו - שלא הטיית אזן בילדותך לשמוע. **לא תשמע** - לאחר זמן לא יסיפיק בידך, **דבר אחר אם אתה שומע** - בישן - מחזר על התלמודך ששמעת, **תשמע בחוש** - תתחכם בו לחבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים, ואם יפנה לבבך - להתאיש על מה שלמדת כבר, למחזור עליו. **שוב** - לא תשמע - משתפנה לך בטלה שוב אין משמיעין אותך, דהכי כתיב "אם יפנה לבבך ולא תשמע" (דברים ל). **אסור** - לאכילה, ואפילו לאחר שיצא בה, כדמפרש טעמא: קסבר לכל שבעת הימים אתקצאי, סוכה אפילו בשמיני אסורה - להסקה, וטעמא מפרש לקמן מאי שאנ מאתרוג, ואפילו בשבעה נמי מותרת - משציא בה, ואינה עומדת למצוה עזר, דקסבר: למצותה אתקצאי, ותו לא, מיד תינוקות שומטין כו' - בשביעי קאי במתניתין, ויש מפרשים: מיד תינוקות, כלומר: מיד, אחד סיום מצות לולב התינוקות שומטין את לולביהן, כלומר: מניחין אותם, כמו שומט ומניחו בקרן יוית, והולכין ואוכלין אתרוגיהן, ואין נראה, דאמרין (בבראשית רבה): מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני, והקניטו אותו וברכו, ולא היה לו במה להתפרנס, בשביעי של ערב הלך ושטט אתרוגין מיד התינוקות, כדתנן תמן: מיד התינוקות שומטין כו', והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד, והוצרכו לכית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה, ומכיון ביוזק גדול, חזר לביתו, אלמא: גדולים שמטי ליה מיד התינוקות. **מאי לאו הוא הדין** - באתרוגין של גדולים, נמי שוב באכילה, תינוקות דוקא - שלא הוקצה למצוה גמורה, אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה - אסורין כל היום, אורחא דמילתא - שאין דרך לשטוט מיד הגדולים את אתרוגיהם, דהויא לבין השמשות - שהרי מצותה כל היום, אתרוג לא חוי לבין השמשות - משציא בו שחרית, אתרוג אפילו בשמיני אסור - מיגו דאסירה בין השמשות דשמיני, משום דבין השמשות ספק יום הוא, ובשביעי אתקצאי לכולי יומא, וכיון דבין השמשות אסור, ואף על גב דלא חזיא לבין השמשות - אסורה לכולי יומא, קם אבוח דשמואל בשפתיה דלוי - חזר בו מדבריו ואמר כליו, קם רבי יוחנן בשפתיה דאבוח דשמואל - אמר בבית המדרש: בשביעי אסור בשמיני מותר, אתרוג שנפסלה - רבותא נקט, דאפילו נפסלה אסורה כל שבעה - שמתחלה לשבעה הוקצה, אבל בשמיני מותרת, לא ליקני איניש הושענא ליוקא - במתנה, עד שלא יצא בו הוא, פקנא קני - דרבנן תקינו ליה ובייה לנפשיה, אקנוי לא מקני - אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה, דלאו בר דעת הוא, ובפלותא - הא דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש אפילו נמי רב רב אסי, וכיון דקמור רב אסי ורבי יוחנן בחדא שיטתא - הלכתא כותיהיה, ואסורה בשביעי ומותרת בשמיני, והיינו דקביע: ואנן דאית לן בשמיני תרי יומי, היכי עבדינן? מי אסורין ליה ביומא קמא משום ספק שביעי, או לא? מרימר אמר אפילו תשיעי ספק שמיני אסורה לא גריסין לה: שביעי לפוכה - כדמפרש לה לקמן, ושמיני לברכה - שאומר בתפלה וברכת המזון וקידוש "את יום השמיני

מְחֻזָּק מִה שְׁנוֹתֵינִי לְחוּכוֹ, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ כָּלִי מְחֻזָּק מִה
שְׁמוֹסִיף עָלָיו. אֲכַל מִתְּ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן אֲלֵא כָּלִי מְחֻזָּק
– אִדָּם הַמֵּלֵא דְבְרֵי תוֹרָה, אִם מוֹסִיפִים עָלָיו דְּבְרֵי תוֹרָה וְחֻכְמָה
מְחֻזָּק, וְכָלִי רִיקָן – אִדָּם בּוֹר שְׁאֵינוֹ חֹכֵם, אִם שׁוֹמֵעַ דְּבְרֵי תוֹרָה,
אֵינוֹ מְחֻזָּק. שְׁנָאֲמַר (דְּבָרִים כח) 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע וְגו' בְּקוֹל
ה' אֱלֹהֶיךָ, כְּפִלּוֹת לִשׁוֹן שְׁמִיעָה בָּאָה לְלִמְדִינוּ שְׁאֵם שָׁמוֹעַ – אִם
הוֹרְגֵלָה לְשׁוֹמֵעַ, תִּשְׁמָע – תּוֹכֵל לְשׁוֹמֵעַ וְלִהְיוֹסִיף עַל חֻכְמָתָךְ, וְאִם
לֹא – שְׁלֵא הִטִּית אָזְנוֹ בִּילְדוּתְךָ, לֹא תִשְׁמָע – לֹא יִסְפִּיקוּ בִידְךָ
לְשׁוֹמֵעַ אֶף לְאַחֵר זְמַן. דְּבָר אַחֵר יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע
בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁאֵם שָׁמוֹעַ בִּישָׁן לְחֹזֵר עַל תְּלִמּוּדְךָ, תִּשְׁמָע
בְּחֶדֶשׁ – תִּתְחַכֵּם בּוֹ לְהִבִּין דְּבָרִים חֲדָשִׁים מִתּוֹךְ הַיְשָׁנִים, וְאִם יִפְגֹּה
לְבָבְךָ לְבִטְלָה וְלִהְיוֹתֵיִשׁ מִלְּחֹזֵר עַל לִמּוּדְךָ, שׁוֹב לֹא תִשְׁמָע –
אֵין מִשְׁמִיעִים אוֹתְךָ דְּבְרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים, שְׁנָאֲמַר (דְּבָרִים לו) 'וְאִם
יִפְגֹּה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע', שְׁאֵם מִפְּנֵה לְבוֹ מִחֻזְרָה עַל הַיֵּשֶׁן שׁוֹב אֵינוֹ
שׁוֹמֵעַ בְּחֹדֶשׁ.
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה מִיד תִּינוּקוֹת וְכו' שׁוֹמֵטִין אֶת לִוְלִבְהֵן וְאוֹכְלִין
אֶתְרוּגֵיהֶן: אֶתְרוּגָה שֶׁל מִצְוָה כִּיּוֹן שְׁהוּא מִיּוֹחֵד וּמוֹקְצָה לְמִצְוֹתָהּ,
הָרִי הוּא אֲסוּר בִּאֲכִילָה כְּמִבּוּאָר לְעִיל (לח) וְכֵן עֲצֵי הַסּוּכָה כִּיּוֹן
שְׁהוּקְצָה לְמִצְוֹתָם אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֶתְרוּגָה שֶׁל
מִצְוָה, אֲפִילוֹ בְּיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל חַג לְאַחֵר שִׁיעָא בּוֹ וְהַשְׁלִים מִצְוַת
נִטְיַלְתּוֹ שְׁבַעַה יָמִים, אֲסוּר בִּאֲכִילָה, אֲבָל בְּיוֹם שְׁמִינִי מוֹתֵר
בִּאֲכִילָה, אֲמַנֵם הַסּוּכָה אֲפִילוֹ בְּשְׁמִינִי אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, וְאֵינוֹ רִשְׁאִי
לְהִסָּק אֶת עֲצֵיהָ, וְלִהְיוֹן בּוֹאָר טַעַם הַחִילּוּק. וְרִישׁ לְקִישׁ אֲמַר,
אֶתְרוּגָה אֲפִילוֹ בְּשְׁבִיעִי נִמִּי מוֹתֵר בִּאֲכִילָה, מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא: בְּמָאִי קָא
מִפְּלִיגִי בְּעֵנֵין אֶתְרוּגָה, מִר – רִישׁ לְקִישׁ כְּפֶר הַתְּרוּגָה לְזִמְן מִצְוֹתָהּ
אֶתְקַצָּא וּמִשְׁעָה שְׁגוּמָר לְקִיּוֹם אֶת מִצְוֹתָהּ כְּכֶר אֵינוֹ מוֹקְצָה וּמוֹתֵר
בִּאֲכִילָה, וְכֶר – רַבִּי יוֹחָנָן כְּפֶר כִּיּוֹן שְׁהוּקְצָה בְּתַחֲלִיל הַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי לְמִצְוֹתָהּ, לְבִילִי יוֹמָא אֶתְקַצָּא – הָרִי הוּא מוֹקְצָה לְכָל
הַיּוֹם. אִיתִיבִיהָ רִישׁ לְקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן מִמָּה שְׁשִׁינוּ בְּמִשְׁנֵה שְׁאֵחַר
קִיּוֹם מִצְוַת לִוְלֵב בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִיד תִּינוּקוֹת שְׁמוֹטִין אֶת לְוִלְבֵיהֶן
וְאוֹכְלִין אֶתְרוּגֵיהֶן – הַגְּדוּלִים שׁוֹמֵטִים מִיד הַטְּקִילָה אֶת אֶתְרוּגֵיהֶן
וְאוֹכְלִים אוֹתָם, הָרִי שְׁהִתְרוּגִים מוֹתֵרִים בִּאֲכִילָה, מָאִי לֹא הוּא
הָרִין לְאֶתְרוּגֵיהֶם שֶׁל הַגְּדוּלִים שְׁאֵף הֵם מוֹתֵרִים בִּאֲכִילָה בְּיוֹם
הַשְּׁבִיעִי לְאַחֵר שְׁסִיּוֹם מִצְוֹתָהּ, וְקִשָּׁה עַל שִׁטַּת רַבִּי יוֹחָנָן שְׁסוּבֵר
שְׁאֶתְרוּגָה אֲסוּר בִּאֲכִילָה כָּל הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא,
אֶתְרוּגִי תִינוּקוֹת דִּיןָקָא הֵם שְׁהַגְדוּלִים שׁוֹמֵטִים וְאוֹכְלִים, מִשּׁוֹם
שְׁטַקְטִינִם אֵינֵם חִיבִים בְּמִצְוֹתָהּ וְלֹא הוּקְצָה אֶתְרוּגֵיהֶם לְמִצְוָה
גְּמוּרָה, אֲבָל אֶתְרוּגָה הַגְּדוּלִים אֲסוּרִים בִּאֲכִילָה עַד תּוֹם הַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי. אִיכָא אִיתִיבִיהָ רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, מִיד
הַתִּינוּקוֹת שׁוֹמֵטִין אֶת לְוִלְבֵיהֶן וְאוֹכְלִין אֶתְרוּגֵיהֶן, דִּיּוֹק רַבִּי יוֹחָנָן,
דּוּקָא אֶתְרוּגִי הַתִּינוּקוֹת אֵין – הוֹתֵרוּ בִּאֲכִילָה מִשּׁוֹם שְׁלֵא הוּקְצָה
לְמִצְוָה גְּמוּרָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל אֶתְרוּגִי הַגְּדוּלִים לֹא הוֹתֵרוּ
בִּאֲכִילָה עַד תּוֹם הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. דּוּחָה הַגְּמָרָא: הוּא הָרִין דְּאֲפִילוֹ
אֶתְרוּגִי הַגְּדוּלִים מוֹתֵרִים בִּאֲכִילָה, וְהָאִי דְּקִתְּנִי תִינוּקוֹת, אוֹרְחָא
דְּמִלְתָא קִתְּנִי שְׁאֵין דֶּרֶךְ לְשִׁמּוֹט אֶת הַתְּרוּגִים מִיַּד הַגְּדוּלִים אֲלֵא
מִיַּד הַטְּקִינִם.
אֲמַר לִיה רַב פֶּפֶא לְאִפִּי, לְרַבִּי יוֹחָנָן שְׁאֲמַר אֶתְרוּגָה בְּשְׁבִיעִי אֲסוּר
וּבְשְׁמִינִי מוֹתֵר וְסוּכָה אֲפִילוֹ בְּשְׁמִינִי אֲסוּרָה, מָאִי שְׁנָא סוּכָה, וְמָאִי
שְׁנָא אֶתְרוּגָה, הָרִי חִיּוֹב שְׁנִידֵם שְׁבַעַה יָמִים וּמָה הַטַּעַם לְחַלֵּק
בֵּינֵיהֶם. אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב פֶּפֶא, סוּכָה דְּחֻזָּא – שְׁרָאִיָּה לְמִצְוֹתָהּ
בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת שְׁבִסוּם הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּבְכַנִּיסַת הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, דָּאִי
חֲתֻמָּה לִיה סְעוּדָתָא בְּעֵי מִיתָב בְּגוּוֹת וּמִיכָל (בָּה) בְּגוּוֹת – שְׁאֵם
חֲפֵץ לְאֹכֵל חִיּוֹב לְאֹכֵל בְּסוּכָה דּוּקָא, שְׁהָרִי מִצְוֹתָהּ כָּל הַיּוֹם
וּבֵין הַשְּׁמִשּׁוֹת אֲסוּר סִפְק שְׁעָרִינִי יוֹם הוּא, נִמְצָא שְׁאֶתְקַצָּא –
הוּקְצָתָה הַסּוּכָה לְמִצְוָה אֶף לְזִמְן בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי,
וּמִיּוֹ דְּאֶתְקַצָּא לְבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת שְׁהוּא סִפְק לִיל שְׁמִינִי, וְנִמְצָא
שְׁהוּקְצָה לְמִקְצַת הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, אֶתְקַצָּא לְבִילִי יוֹמָא דְּשְׁמִינִי,
אֲבָל אֶתְרוּגָה לֹא חֻזָּא לְבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שְׁכֵן מִשְׁנַטְלו
בְּבוֹקֵר יֵצֵא בּוֹ, לֹא אֶתְקַצָּא לְבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת, וּמִמִּילָא לֹא אֶתְקַצָּא
לְבִילִי יוֹמָא דְּשְׁמִינִי, וְאַחֵר שְׁעֵבֵר הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מוֹתֵר בִּאֲכִילָה. וְלִי
אֲמַר אֶתְרוּגָה אֲפִילוֹ בְּשְׁמִינִי אֲסוּר בִּאֲכִילָה, שְׁכִיּוֹן שְׁהוּקְצָה לְכָל

הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי (כְּדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן) הוּקְצָה אֶף לְבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת שֶׁל
הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שְׁהוּא סִפְק יוֹם, וְכִיּוֹן שְׁהוּקְצָה לְבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת
הוּקְצָה לְכָל הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְאֶף שְׁאֵינוֹ רָאִיו לְקִיּוֹם מִצְוֹתָהּ בֵּין
הַשְּׁמִשּׁוֹת מִשִּׁיעָא בּוֹ שְׁחִירָתוֹ. וְאֶבְיָה דְּשְׁמוּאֵל אֲמַר, אֶתְרוּגָה בְּשְׁבִיעִי
אֲסוּר, בְּשְׁמִינִי מוֹתֵר, כְּדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן לְעִיל. לְאַחֵר זְמַן קָם אֲבָהוּ
דְּשְׁמוּאֵל בְּשִׁטְתֵּיהָ דְּרָבִי – חֹזֵר בּוֹ אֲבִיו שֶׁל שְׁמוּאֵל מִדַּעַתוֹ
הָרָאשׁוֹנָה וְהִסָּק כְּדַעַת לִי שְׁאֶתְרוּגָה אֲסוּר אֶף בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, קָם
רַבִּי יוֹרְאָה בְּשִׁטְתֵּיהָ דְּאֲבָהוּ דְּשְׁמוּאֵל – רַבִּי יוֹרְאָה אֲמַר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ
שְׁאֶתְרוּגָה אֲסוּר רַק בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, כְּשִׁטַּת אֲבָהוּ דְּשְׁמוּאֵל קוֹדֵם
שְׁחֹזֵר בּוֹ, דְּאֲמַר רַבִּי יוֹרְאָה, אֶתְרוּגָה שְׁנַפְסָלָה – אֲפִילוֹ אִם נִפְסַל וְאֵינוֹ
רָאִיו לְמִצְוֹתָהּ, אֲסוּר לְאֹכְלָהָ כָּל שְׁבַעַה, מִפְּנֵי שְׁמִתְחִילְתָּהּ הוּקְצָה
לְשְׁבַעַה יָמִים, אֲבָל בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי מוֹתֵר בִּאֲכִילָה.
אֲמַר רַבִּי יוֹרְאָה, לֹא לְקִינִי אֵינִישׁ הוֹשִׁיעָא לִינוּקָא – לֹא יִקְנֵה אִדָּם
לִוְלֵב וּמִינִיו בְּמִתְנָה לְקִטְן בְּיוֹמָא מְכָא קָמָא – בְּיוֹם טוֹב הָרָאשׁוֹן
שֶׁל חַגָּה לְפָנֵי שִׁיעָא בּוֹ יָדִי חוּבָה. מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא: מָאִי טַעַמָּא,
דִּינוּקָא מְכָא קָמָא אֲמַנֵם לֹא מְכָא – בְּכַח הַקְטָן לְקִנּוֹת לְעַצְמוֹ אֲבָל
אֵינוֹ יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹתָהּ לְהִקְנֹת לְאַחֲרִים כִּיּוֹן שְׁאֵין בּוֹ דַּעַת,
וְאִשְׁתְּכָה – וְנִמְצָא דָּאֵם יִרְצֵה הַגְּדוֹל לְצִאָתָה בּוֹ לְאַחֵר שְׁהַקְנֵהוּ
לְקִטְן, קָא נִפְסִי בְּלִוְלֵב שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, וְהָרִי בְּיוֹם הָרָאשׁוֹן אֵין אִדָּם
יִרְצֵא בְּלִוְלֵב שְׁאֵלוֹ שְׁאֵינוֹ בְּבַעֲלוֹתָהּ. אֲבָל אַחֵר שִׁיעָא יָדִי חוּבָה
לִוְלֵב אוֹ בְּשֹׂאֵר הַיָּמִים שֶׁל חַגָּה יִכּוֹל לְהִקְנֹת לְקִטְן, אֶף שְׁאֵין בִּיד
הַקְטָן לְהִקְנֹת לוֹ אֶת לִוְלָבוֹ, מִפְּנֵי שְׁבַשְׁאֵר הַיָּמִים אִדָּם יִרְצֵא אֶף
בְּלִוְלֵב שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ וְשֹׁאֵלוֹ מִבְּחִירוֹ.
וְאֲמַר רַבִּי יוֹרְאָה, לֹא לְיִמָּא אֵינִישׁ לִינוּקָא דְּהִתְיָבָא לָךְ מִיַּד וְלֹא וְהִיב
לִיָּה – לֹא יֵאמַר אִדָּם לְקִטְן שִׁיתָ לוֹ דְּבֵר וּלְבִסּוֹף אֵין נוֹתֵן לוֹ, מְשׁוּם
דְּאִתִּי לְאִתְּמוּרָה שִׁיקָרָא – מִלְּמַדּוֹ בְּכָךְ לְשַׁקֵּר וְלֹא לְעַמּוּד בְּדִיבּוּרוֹ,
שְׁנָאֲמַר (רַמְבַּם ט ד) 'לְמַדּוֹ – הָרִגְלוֹ לְשׁוֹנֵם דְּבָר שִׁקָּר'.
וּבְפִלְיוֹתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ לְעֵנֵין אֲבִילַת הַתְּרוּגָה
בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, נַחֲלָקוּ אֶף רַב וְרַב אִסִּי, דְּאִיתְּמַר דְּהִפְרִישׁ שְׁבַעַה
אֶתְרוּגֵין לְשְׁבַעַה יָמִים, וּבְכָל יוֹם יִרְצֵא יָדִי חוּבָתוֹ בְּאֶתְרוּגָה אַחֵר, אֲמַר
רַב בֶּן אֶתָּה וְאֶתָּה מִן הַשְּׁבַעַה יוֹמִים, יוֹצֵא בָּהּ וְאוֹכְלָהָ לְאֶתְרָה – בְּאוֹתוֹ
יוֹם שִׁיעָא בּוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְמַן לְמַחֵר, וְרַב אִסִּי אֲמַר, כָּל אֶתָּה
וְאֶתָּה יוֹצֵא בָּהּ וְאוֹכְלָהָ לְמַחֵר, אֲבָל אֲסוּר לְאֹכְלוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם.
מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא: בְּמָאִי קָא מִפְּלִיגִי, מִר – רַב כְּפֶר לְמִצְוֹתָהּ אֶתְקַצָּא
וְכִיּוֹן שְׁקִיּוֹם מִצְוֹתָהּ מוֹתֵר בִּאֲכִילָה, כְּדַעַת רִישׁ לְקִישׁ, וְכֶר – רַב
אִסִּי כְּפֶר שְׁכִיּוֹן שְׁהוּקְצָה לְמִצְוֹתָהּ בְּתַחֲלִיל הַיּוֹם לְבִילִי יוֹמָא
אֶתְקַצָּא – הָרִי הוּא מוֹקְצָה בְּמִשָּׁךְ כָּל הַיּוֹם וְכְדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן.
לְהַלְכָה אֶתְרוּגָה אֲסוּר בִּאֲכִילָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מוֹתֵר וּמוֹתֵר בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי,
וְכֵן אִם הִפְרִישׁ שְׁבַעַה אֶתְרוּגִים לְשְׁבַעַה יָמִים, כָּל אֶתְרוּגָה אֲסוּר
בִּאֲכִילָה בְּיוֹם שִׁיעָא בּוֹ, מִשּׁוֹם שְׂרַב אִסִּי וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסַכְּמִים
לְסַבְרָה זוֹ. שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: וְאֵנָּן – בְּנִי חוּץ לְאַרְץ דְּאִיתָ לָךְ תִּרִי
יּוֹמִי – שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיוֹת, הִיב עֲבָרִין לְגַבִּי אֲכִילַת
אֶתְרוּגָה בְּיוֹם הָרָאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי עֲצַרְתָּ שְׁהוּא סִפְק שְׁבִיעִי שֶׁל חַג
סוּכוֹת. אֲמַר אֲבִי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שְׁהוּא סִפְק שְׁבִיעִי אֲסוּר הַתְּרוּגָה
בִּאֲכִילָה, שְׁהָרִי בְּיוֹם שְׁבִיעִי אֲנוֹ פּוֹסְקִים שְׁאֲסוּר, אֲפִשְׁר שִׁיּוֹם זֶה
הוּא הַשְּׁבִיעִי. אֲבָל בְּיוֹם הַתְּשִׁיעִי שְׁהוּא סִפְק שְׁמִינִי מוֹתֵר בִּאֲכִילָה,
שׁוּדָאִי שְׁאֵינוֹ יוֹם שְׁבִיעִי. מְרִירָא אֲמַר אֲפִילוֹ שְׁמִינִי סִפְק שְׁבִיעִי
מוֹתֵר, כִּיּוֹן שְׁאֵין זֶה אֲלֵא סִפְק שְׁבִיעִי לֹא הַחֲמִירוֹ בּוֹ חֻכְמָם.
בְּסוּרָא עֲבָרִי כְּמִרְמִירָא, רַב שִׁישָׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי עֲבָרִי בְּאִפִּי.
וְהִלְכָתָא בְּאִפִּי.
אֲמַר רַב יְהוֹדָה בְּרִיה דְּרַב שְׁמוּאֵל בְּרִי שְׁלִיט מְשִׁמִּיהָ דְּרַב, יוֹם שְׁמִינִי
סִפְק שְׁבִיעִי הִנְהוּג בְּחוּץ לְאַרְץ שְׁאֵינֵם בְּקִיָּאִים בְּקִבְעוֹת הַחֲדָשִׁים,
וּמִסְפַּק נוֹהֲגִים אֵת יוֹם שְׁמִינִי עֲצַרְתָּ שְׁנֵי יָמִים, דִּינוּ בְּשְׁבִיעִי לְעֵנֵין
סוּכָה שְׁמִסְפַּק חִיבִים לְאֹכֵל בּוֹ סוּכָה, וְשְׁמִינִי לְעֵנֵין בְּרִבָּה
שְׁאוּמֵר בְּתַפִּילָה וְקִדְּוֹשׁ וּבִרְכַת הַמּוֹזֵן 'אֵת יוֹם הַשְּׁמִינִי חֹג עֲצַרְתָּ
הַזֶּה' וְלֹא 'אֵת חַג הַסּוּכוֹת הַזֶּה', וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, יוֹם שְׁמִינִי סִפְק
שְׁבִיעִי שְׁמִינִי לָזֶה וְלָזֶה – בֵּין לְעֵנֵין מִצְוַת סוּכָה בֵּין לְעֵנֵין הַזִּכְרָה
הַמְּאוּרַע בְּבִרְכּוֹת הַיּוֹם.
מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא: מִיתָב בְּסוּכָה כּוּלִי עֲלִמָא לֹא פְלִיגִי – וְאֶף רַבִּי יוֹחָנָן
מוֹדֵה דְּתִתְּכִינֵן – שְׁצָרִיךְ לִישֵׁב בְּסוּכָה מִסְפַּק שְׁמָא יוֹם שְׁבִיעִי הוּא,
וְחִיבִים לְאֹכֵל בְּסוּכָה מִן הַתּוֹרָה, בִּי פְלִיגִי רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן

נוהגות ביום. **רבינא אמר** זה – יום שמיני של סוכות חלוק **משלפניו** 61
 – מהימים הסמוכים לו לפניו, שמצות לולב סוכה וניסוך המים 62
 נוהגת כל שבעה ימים ואינם נוהגות ביום השמיני, וכיון שחילוקי 63
 הדינים מתחילים בהתקדש יום שמיני עצרת, מברך ברכת זמן 64
 כרגל חדר, **זה** – שביעי של פסח אינו חלוק מששת ימי הפסח 65
 שקדמו לו, אלא חלוק רק **משלפניו** פניו – מהיום הראשון שחובה 66
 בו לאכול מצה בלילה, לפיכך אין לו טעם שיברך מחמת כן 67
 שהחיינו ביום השביעי. **(אמר) רב פפא [אמר]**, הטעם ששמיני 68
 עצרת נחשב רגל בפני עצמו משום שהוא חלוק בקרבנותיו משאר 69
 ימי החג, **שהקא** – בשמיני עצרת פתים בקרבנות המוסף **פיר** אחד 70
 בלבד, שנאמר **(במדבר כט להל) 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו'**, 71
והקרבנות עלה אשה ריח ניחח לה' פר אחד וגו', והתם – בשאר 72
 ימי החג שלפני פתים **פירם** כלומר קרבים בהם פרים רבים, 73
 שביום הראשון קרבים שלשה עשר פרים, ומספרם מתמעט מיום 74
 ליום עד שביום השביעי קרבים שבעה פרים **(שם יגלכ)**, ואם היה 75
 היום שמיני המשך לימי החג היה ראוי להקריב בו עשרה פרים, 76
 לפי דרך הפרים שהתמעטו מיום ליום, הרי שהוא רגל בפני עצמו, 77
 ולפיכך מברך בו זמן, מה שאין כן בשביעי של פסח שאינו חלוק 78
 במנין קרבנותיו מהימים שלפניו. **רב נחמן בר יצחק אמר**, יש 79
 להוכיח מלשון הפסוק ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, **שהקא** 80
 – ביום שמיני עצרת פתים **(שם כט לה) 'ביום השמיני עצרת תהיה** 81
לכם', ללא תוספת וא"ו בתיבת 'ביום' לחברו לימי החג הראשונים 82
 הכתובים לפניו, והתם – בכל יום משבעת ימי החג הסוכות פתים 83
(שם כט ידלכ) 'וביום', כמו **'וביום השני' 'וביום השלישי' וכן הלאה,** 84
ווא"ו מוסיף על ענין ראשון וכל יום קשור ליום שלפניו, הרי 85
 שהשמיני הוא רגל בפני עצמו. **רב אשי אמר**, רמז אחר מן הכתוב 86
 שהוא רגל בפני עצמו, **שהקא** – ביום שמיני של חג פתים **(שם כט לה)** 87
'מנחתם ונספיתם לפר לאיל ולכבשים במספרם במשפטים' התם – 88
 ביום שביעי של חג הסוכות פתים **(שם כט לה) 'במספרם במשפטים'**, 89
 ובהבדל לשוני זה הורתה לנו התורה שהיום השביעי הוא סיומו 90
 של חג הסוכות, ולכך כתוב בו **'במשפטים'**, כלומר כמשפט קרבנות 91
 שאר ימי החג, ואילו היום השמיני הוא משפט חלוק לעצמו ואינו 92
 בכלל שאר הימים. 93
לימא מסייע ליה – לדברי רבי יוחנן שאומרים ברכת זמן בשמיני 94
 עצרת, שנינו בברייתא **הפרים האילים והכבשים** האמורים בקרבנות 95
 המוסף לכל יום מתח הסוכות, **מעבדין זה את זה**, ואם חסר אחד 96
 מהקרבנות הללו אין מקריבין כלל. **ורבי יהודה אמר**, פרים אין 97
מעבדין זה את זה ויכולים להקריב גם חלק ממנין הפרים הראוי 98
 לאותו יום, **שהרי** הפרים **מתמעטין והולכין** מיום ליום, שבים 99
 הראשון קרבים שלשה עשר פרים ובהם השני שנים עשר פרים וכן 100
 הלאה, ונראה שהתורה לא הקפידה עליהם כל כך, ולכן אף 101
 האמורים לאותו יום אינם מעבבים. אבל האילים והכבשים ודאי 102
 מעבבים אף לרבי יהודה, שהרי מספרם קבוע לכל ימי החג, שני 103
 אילים וארבעה עשר כבשים. **אמר** לו חכמים, **והלל בוקל** 104
מתמעטין והולכין בשמיני – אף האילים והכבשים מתמעטים 105
 מעצרת עצרת שקרבים בו איל אחד ושבעה כבשים, ואם יש ממש 106
 בסבא של מתמעטין והולכין להוכיח שאינם מעבבים זה את זה, 107
 היה לך לומר שאף האילים והכבשים אינם מעבבים זה את זה 108
 מטעם שמתמעטים בשמיני. **אמר** לכן רבי יהודה, אין להוכיח 109
 מהתמעטות הקרבנות בשמיני עצרת, שכן **שמיני רגל בפני עצמו** 110
הוא ואינו שייך לחג הסוכות, ואין זה נחשב שהקרבנות מתמעטין 111
 בו. מבאר רבי יהודה לענין מה שמיני עצרת רגל בפני עצמו, 112
שקשם ששבעת ימי החג מעוניין קרבן לעצמן לפי סדר הקבוע 113
 בתורה, ושייר שהיו הלויים מושרים על הדוכן בענין מתנות עניים, 114
 מחמת שהוא עת האסוף ויש ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות, 115
 ובקרב לעצמן כמבואר להלן, וליה בירושלים בלילה אחרי 116
 שהקריב חגיגתו, **אף שמיני מעוניין קרבן** לעצמו ואינו ממנין קרבנות 117
 חג הסוכות, ושייר לעצמו ואינו מסדר שירי החג, ובקרב המבוארת 118
 להלן, וליה. 119

לכריכי – ברכת לישב בסוכה, **למאן דאמר** (רב) שדינו כיום שביעי 1
 לפסח, **ברוכי נמי מקריבין** לישב בסוכה ביום השמיני שהרי יתכן 2
 שהוא יום שביעי החייב בסוכה, **למאן דאמר** (רבי יוחנן) שמיני לזה 3
 ולזה, אף שמספק חייב במצות סוכה וצריך לאכול בתוכה, **ברוכי** 4
לא מקריבין ברכת הסוכה, כדי שלא לזלזל בשמיני עצרת שהוא 5
 יום טוב, שיאמר שכוין שחייב בסוכה שביעי הוא ואינו יום טוב 6
 אלא חול, וברכות אינן מעכבות את המצוה. 7
אמר רב יוסף, נקוט דרבי יוחנן פידך שאין לברך בשמיני ספק 8
 שביעי לישב בסוכה, משום דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור 9
איקלעו (הודמונו) בסוכה בשמיני ספק שביעי, ואף שיתבן חזו יתבי 10
 בסוכה, **ברוכי לא בריכי**. הרי שסברו כרבי יוחנן. שואלת הגמרא: 11
ורלמא כבידא להו כמאן דאמר (לעיל מה) פיון שפידך על מצות 12
 סוכה ביום טוב ראשון שוב אינו מקריב בשאר הימים, ולפיכך לא 13
 בירכו על הסוכה, אבל לדעת החולקים וסוברים שמברכים על 14
 מצות סוכה כל יום, עדיין יש להסתפק אם ביום השמיני מברך כמו 15
 בשאר הימים או שמא אינו מברך. עונה רב יוסף: נמי – קיבלתי 16
 מרבתי בנוגע למעשה זה, **דאמר אתו** – כל גדולי הדור שהודמונו 17
 לסוכה ההיא ביום שמיני ספק שביעי, שהו במקום מרעה בהמות 18
 כל ימי החג ולא ישוב בסוכה, וכיון שלא ברכו על הסוכה אף ביום 19
 הראשון, מוכח שהטעם שלא בירכו הוא משום שסוברים שאין 20
 מברכין על הסוכה ביום זה. 21
אקא דאמר, **ברוכי בול עולם לא פליגי דלא מקריבין** – רב ורבי 22
 יוחנן מסכימים שאין לברך ביום זה לישב בסוכה כדי שלא לזלזל 23
 בשמיני עצרת לעשותו חול, **בי פליגי למיתב** – בעצם חיוב ישיבה 24
 בסוכה, **למאן דאמר** (רב) שיום זה הוא **(שבעה) [שביעי]** לפסח, 25
מיתב יתבין כיון שיתכן שהוא חייב בסוכה, **ולמאן דאמר שמיני** 26
לזה ולזה, מיתב נמי לא יתבין – אין צורך להחמיר לישב בו 27
 בסוכה, שדינו כיום שמיני לכל הלכותיו. **אמר רב יוסף**, נקוט דרבי 28
יוחנן פידך וכפי האיכא דאמר שסובר שאין צריך לשבת בסוכה 29
 בשמיני ספק שביעי, משום דמרי דמרי **משמעתא** של בן מחלוקתו מני, 30
רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת, שכמבואר לעיל **(מה)** הוא 31
 בעל השמועה שאמר בשם רבי שיום זה דינו כיום שביעי לענין 32
 סוכה, ובכל זאת רב יהודה בריה דרב שמואל עצמו לא נהג 33
 כשמועתו, אלא **בשמיני ספק שביעי לבר מפסח יתיב** – ישב מחוץ 34
 לסוכה. פוסקת הגמרא: **והלכתא מיתב יתבין** בסוכה **ברוכי לא** 35
מקריבין. 36
אמר רבי יוחנן, **אומרים זמן** – ברכת 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן 37
 הזה' ביום השמיני של חג הסוכות, **ואין אומרים זמן ביום השביעי** 38
של פסח. ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו ואינו בכלל חג 39
 הסוכות, מה שאין כן שביעי של פסח שהוא בכלל חג הפסח, 40
 וברכת שהחיינו שבייר ביוט ראשון של פסח פוטרת את כל החג. 41
 מבארת הגמרא: **ואמר רבי לוי בר חמא ואיתימא רבי חמא בר** 42
חנינא, **תרע** ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו וראוי הוא לברכת 43
 זמן נפרדת, **שהרי** יום שמיני דינו חלוק משאר ימי חג הסוכות 44
 בשלשה דברים, **בישיבה בסוכה ונטילת לולב וניסוף המים**, ששלש 45
 מצוות אלו נוהגות רק בשבעת ימי החג ולא ביום השמיני, ונאפילו 46
לרבי יהודה דאמר במשנה להלן **(מה) בלוג היה מנסף כל שמונה** 47
ימים, ואין היום השמיני חלוק משאר הימים לענין מצות ניסוך 48
 המים, מכל מקום **הרי** חלוק משאר הימים **בשני דברים**, ישיבה 49
 בסוכה ונטילת לולב, שאינם נוהגים ביום השמיני. 50
 מקשה הגמרא: **אי הכי** שכיון שהוא חלוק לענין קיום מצוות החג, 51
 צריך לברך בו שהחיינו בפני עצמו, **שביעי של פסח נמי יש לברך** 52
 בו שהחיינו, **שהרי** חלוק מתחילת חג הפסח במצות **אכילת מצה**, 53
דאמר מר אבילת מצה בלילה ראשונה חובה, **מכאן ואילך** אינה 54
 חובה אלא **רשות** שאם בא לאכול לחם חייב לאכול מצה ולא 55
 חמץ. דוחה הגמרא: **הכי השתא**, התם – יום שביעי של פסח רק 56
 מליה הראשון הוא חלוק, אבל מיום הראשון אינו חלוק, שאף 57
 ביום הראשון אין חובת אכילת מצה, ואם כן אין זה נחשב שהיום 58
 השביעי חלוק שאף היום הראשון שיה לו. **הקא** – יום שמיני של 59
 סוכות **אפילו מיום נמי חלוק**, שכן מצוות סוכה לולב וניסוך המים 60

סוכה. פרק רביעי - לולב וערבה דף מז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ר"ן תוספות

מיתב כולי עלמא לא פליגי דיתבי — בלולב לא רצו לתקן כלל שיתלנו הלולב מספק, לפי שהוא יום טוב, ומוקצה לטלטול, ומינכרא למילתיה שנוהג בו מנהג חול. אבל סוכה, פעמים שסוכתו עריבה עליו — אוכל בה אפילו ביום טוב. גמירי דמאפר קאנו — באין מן האפר, שבחמותיקין רעוּתו שם, ולא ישבו בסוכה כל ימי החג. ואף על גב דאמרין "סוכת רועים" — לא היה להם. חבא כתיב במשפט — בכולו כתיב "במשפט" והאי בתרא כתיב "במשפטם" — ואין זה כענין האחרים. דרב פפא דאמר בכולו כתיב "פרים" ובהאי כתיב "פר" — דקאי אשמיני, וכן אהדיא דרב נחמן בר יצחק, אבל לרב אשי אשביעי קאי דכתיב ביה "במשפטם", לפי שהוא סוף דרגל וגמר חגו כתב דרמנא "במשפטם", לומר לך: זהו משפטם של ששה, ואין שמיני הבא אחריו במשפט זה, לומר לך "במשפטם". שיר — פירש בקונטרס: לא פירש מהו שיר של שמיני. ובמסכת סופרים משמע שהיו אומרים בבית הכנסת "למנצח על השמינית", ושמו כמו כן היו אומרים הלויים בבית המקדש, וכן משמע בירושלמי. לינה — ללון לילה של מוצאי יום טוב ראשון, דגמירין מפסח דכתיב (דברים טו) "ופנית בבוקר והלכת לאהלך", ואי אפשר לומר "והלכת לאהלך" אלא בחולו של מועד, דביום טוב חייב בראיית פנים בעודה, אלא לבוקר של מוצאי יום טוב קאמר. ודא לא קשיא ליה לינה כל שבעה מי איכא — דפשיטא ליה דאיכא, דמי שלא הביא חגיגה יום ראשון והביא באחד הימים — צריך ללון לילה שאחריו. אבל אומן קשיא ליה, דלא אסיק אדעתיה אם לא אמרו בראשונה שיאמרו בשני, ועוד, משום כוס, ואם תאמר: ותפיק ליה משום דטעון לינה משום שלמי שמחה, דאיכא כל שמנה דתן (מ.בב.ב.ב.) ההלל והשמחה כל שמנה, ואפילו בשאר ימות השנה, אם הביא קרבן — טעון לינה לילה, כדתינא בספרי (פרשת ראה): "ופנית בבקר והלכת לאהלך" — מלמד שטעונין לינה. כלומר, כל הבהדים דומיא דפסח, אין לי אלא אלו בלבד, מנין לרבות עופות ומנחות ועצים ולבונה — שנאמר: "ופנית" כל פניות שאתה פונה — מן הבקר ולינה" (ובפסח) שני פליגי תנאי במשמעותן, ובפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צה.ב.) ושם. ובספרי מפרש טעמו דמאן דאמר טעון לינה — דהרי הוא כעצם ולבונה! ויש לומר: דמשכחת דלא מייתי קרבן ביום שבא לירושלים, כגון דשלח שלמי מאתמול, דנאכלין לשני ימים. ועוד: דבפרק קמא דחגיגה (ת"א ושם). תניא: "ושמחת בחגך" — לרבות כל מיני שמחות לשמחה. ואמרין בפסחים פרק "אלו דברים" (ע"א): אפילו בכסות נקדי ויין ישן. ובענין אחר לא משכחת לה שמחת שמנה כשהוא יום ראשון להיות בשבת, משום דבעינן וביחא בשעת שמחה. וכי האי גונא אשכחן בירושלמי בפרק שני דביכורים, דתנן: וטעונין לינה. אמר ר' יוחנן: בשאין עמחן קרבן, אבל יש עמחן קרבן — בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן. ובפרק "דם חטאת" (זבחים צ"א ושם) משמע קצת דטעונין לינה כל שבעת ימי הפסח, שכולן חשובין כליילה אחת, בבי האי דתנן ר' טרפון אומר: אם בישל בכלי מתחילת הדרגל — ובשל בו כל הדרגל. ואמרין בגמרא: מאי טעמא דר' טרפון? אמר ר' יצחק, דאמר קרא "ופנית בבקר והלכת לאהלך" — הכתוב עשאן כולן בקר אחד. ואף על גב דלא קיימא מסקנא הכי, דפרקי עלה: וכי אין פיגול ברבול, וכי אין נותר

לברוכי — "לישב בסוכה". ברוכי לא מברכין — דשמיני הוא, ואין שם סוכות עליו. והיינו לזה ולזה, לסוכה — דלא מברכין, לברכה — "את יום שמיני חג עצרת הזה". נקוט דר' יוחנן בידך — דאמר לא מברכין לישב בסוכה. גמירי דמאפר קאנו — למדת מברותי שזן באו מן האפר, שבחמותיקין רעוּתו שם, ולא ישבו בסוכה כל ימי החג. דלא מברכין — ואפילו לרב יהודה, דאמר: שביעי לסוכה. דמרא דשמעתא מני רב יהודה בריה דרב שמואל — דאידו אמר משמיה דרב, וחזינא ליה דלא עביד כשמעתיה. תרע — דאומר בו זמן, לפי שרגל בפני עצמו הוא. שהרי חלוק — משאר הימים. בשלשה דברים — אין יושבין בסוכה, ואין נוטלין בו לולב, ואין מנסכין בו מים. כדתנן במתניתין (לעיל מ.בב.) סוכה וניסוך המים שבעה. ולר' יהודה נפי' — דפליג בניסוך, ואמר כל שמנה — הרי חלוק מיהא בשני דברים. בלוג היה מנסך כל שמנה — בהרתה פליג. דקאמר תנא קמא שלשה לוגין בכל יום — ואידו אמר בכל יום לוג. וקאמר תנא קמא שבעה ולא שמיני — ודאז אומר כל שמנה, מיום אינו חלוק — דאף יום טוב ראשון רשות. זה חלוק משלפניו — שמיני חלוק מיום אתמול, שביעי אינו חלוק אלא מן הראשון. חבא כתיב פר והתם כתיב פרים — כל ימי החג קריבים פרים הרבה, ומתמעטין והולכין אחד ליום, עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה. ובשמיני פר אחד לבדו, נמצא שאינו מסדר שאר הימים שהיה ולו להקריב בו ששה. התם כתיב "וביום" והבא כתיב "ביום" — כל ימות החג כתיב בזה "וביום השני" "וביום השלישי" אבל בשמיני כתיב "ביום השמיני" — חלקו מזקן, ולא עשא מוסף על הראשונים. רב אשי אפר — בשביעי כתיב "במספרם במשפטם". משמע במשפט כל קרבנות שאר הימים, ובקרבנות שמיני כתיב "במספרם במשפטם" — עשאן משפט חלוק לעצמו. ליכא מסייע ליה — לר' יוחנן, דאמר בזה בשמיני. תפריס האילים הכבשים — האמורים בקרבנות החג לכל יום. מעכבין זה את זה — אם חסר אחד מן הראיין ליום — אין מקריבין. שהרי מתמעטין — מיום אל יום. אלמא לא קפיד עליה דתנא, הלכך אף האמורין ליום אין מעכבין. אמרי לו — אם מבאן אתה למד — אף האילים והכבשים לא יעכבו, שהרי כולן מתמעטין בשמיני. דכל ימי החג אילים שנים וכבשים ארבעה עשר, ובשמיני איל אחד ושבעה כבשים. רגל בפני עצמו הוא — ואין קרבנותיו בכלל שאר קרבנות החג, ואין למדין הימנו לקרבנות החג. טעונין קרבנות — לעצמן, אף זה קרבן לעצמו, ואינו מסדר האחרים. שיר — שהלויים אומרים בקרבנות. שמיני אינו מסדר שיר החג, ולא פירש לי שיר של שמיני. אבל שיר של חג מפורש ב"החליל" (סוכה נה.א.) "בינו בותרים בעם" בו "הב לה" — כולן רמוזים על עסקי מנהגות עניים. מפני שמן אסיפה הוא, ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות, שישמעו מפרשיהם ויפרישו בעין יפה. ויברכה — מפרש ואזיל מאי היא. ולינה — ללון לילה של מוצאי יום טוב הראשון בירושלים. דגמירין מפסח, דכתיב (דברים טו) "ופנית בבקר והלכת לאהלך". ביום טוב לא קאמר קרא, שהרי הוא יום שהיבנו כחמנים ליראות בעודה. כך פירש בפרק קמא דראש השנה (ה"א). ליראות בעודה כדי להביא עולת ראייה. ואי אפשר לומר "והלכת לאהלך" אלא בחולו של מועד, וקאמרין: בבקר, אלמא: חייב ללון מוצאי יום טוב בתוך העיר. ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מן הימים צריך ללון לילה שלאחריו.

מאי

לפלא שאינו כותב על דבר קביעות זמן החתונה, וחבל על אשר ממשיכים ודוחים זה.

ממכתב ח' אלו, תשי"ד

נותר ברגלי מכל מקום לענין לינה יתכן דעשאו בקר אחד, כפשטיה דקרא שאחר הרגל ישוב לביתו. וניחא השתא דשמיני עצרת וביכורים דטעונין לינה מיתרבו מדכתיב "ופנית", ולחג הסוכות בעינן דיקשאו מחג המצות, ולא מיתרבי מדכתיב "ופנית". כדאמרינן פרק קמא דראש השנה (הא, טז ושם): למאי הלכתא כתב רחמנא לחג הסוכות – לאקושי לחג המצות,

מה חג המצות טעון לינה – אף חג הסוכות טעון לינה. דאי משום דכתיב "ופנית" – הוה אמנאי: לילה אחד, ואתאי דיקשאו לאשמועינן דאסור לצאת מירושלים כל יומי החג, שכל הרגל חשוב בקר אחד כחג המצות. וניחא נמי הא דקאמרי הכא שכשם ששבעת ימי החג טעון לינה.

הביכורים טעונים קרבן שיר תנופה ולינה – בפרק שליש דביכורים (משנה ו) מפרש דבאמצע הקריאה היתה תנופה, דתנן: הגיע ל"ארמ אובד אבי" – מוריד הטל מכתפו, ואוחזו בשפתותיו, וכחן מניח ידו תחתיו ומניפו, וקרא מ"ארמי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה כולה, ומניחו בצד המזבח, ומשתחויה ויורא. משמע שלא היה מניח אלא בשעת הקריאה, אבל בספרי (פרשת ראה) משמע דאיכא שתי תנופות, דתני "והנחתו לפני ה' אלהיך" – מלמד שטעונין תנופה שתי פעמים: אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחויה. והתם בספרי דרש שתי תנופות מדכתיב: "ולקח הבקח הטנא מידך", כר' אליעזר בן יעקב. ושמו סבר לה נמי כרבי יהודה, דדרש הכא "והנחתו" זו – תנופה, ולחיבי בני שתי תנופות ר' ולקח הבקח" באמצע קריאה כתיב, וכי כתיב "והנחתו" – גבי השתחויה כתיב. ומשמע ליה לשון תנופה מלשון "לך נחה את העם" (שמות לב) = ?????מנא ר' דל'????? בלעז, ומוליק ומביא. אי נמי, מדאחר הנחת כון כתיבא עד הנחה אחרייתא לאחר קריאה – שמע מינה דלאחר הנחת כון חזר ונטלו כדי לחזור ולהניף אחר קריאה, והדיינו בשעת השתחויה, אבל קשה: דבפרק בתרא דמכות (יחב) אמרינן: מאן חנא דפליג עליה דרבי יהודה – ר' אליעזר בן יעקב, מנא ליה דפליג? דלמא דרש תריוויו כמו תנא דספרי. והתם משמע דר' אליעזר מיייתי ליה "והנחתו" לומר דהנחה מעכבת בהן ושמו מדלא מייית כל חד דרשא דחבריה – מכלל ולא סבירא ליה, ומיהו, קשה: דרבי יהודה דרש תנופה מ"והנחתו" ואפילו הכי מוקי לה בשעת קריאה, כדתנן פרק שליש דביכורים (משנה ו) משום ד"והנחתו" (קמא) גבי קריאה כתיב. לכך נראה דבספרי דרש תנופה להשתחויה, מדאיתקש להנחה. ועוד תנא שליש דלית ליה תנופה כלל,

כדמשמע הכא: מאן שמעת דאמר תנופה – רבי יהודה, מכלל דרבנן לא בעו תנופה כלל. והוא תנא פרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סא.א) דתנן התם: גבי ואלו טעונות תנופות: הביכורים כדברי ר' אליעזר בן יעקב. שמע מינה דלרבנן לא בעו תנופה. וכי קאמר במכות מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר' אליעזר בן יעקב – נידא ליה לאתויי תנא דמשבח בהדיא. ועוד יש לומר: דשתי תנופות לאו דוקא, אלא לפי שיש ביכורים שאין טעונין קריאה, כגון מן החג ועד התנוכה, כדתנן פרק קמא דביכורים (משנה ו), וקאמר דהטעונין קריאה מניין בשעת קריאה, ושאיין בהן קריאה – מנין בשעת השתחויה.

בהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף – לאו דוקא קאמר תחת ידי הבעלים ממש – דאם כן הויה חציצה בין הכלי ובין הבקח, ובסוף "שתי מידות" מסקינן גבי בעלים חברים: לנפו כולוהו בהדי הדדי – קא הויה חציצה. אלא כדתנן פרק שליש דביכורים (משנה ו) גבי סל של ביכורים: אווחו בשפתותיו, וכחן מניח ידו תחתיו ומניפו. והיית תחת ידי הבעלים. ומיהו, בהדיא דבעלים חברים, פירש שם בקונטרס: בדתנופת הבקח לא איכפת לן אם יש בה חציצה, דעיקר תנופה בבעלים היא. ותימה היא: מנא ליה הא? דתרווייהו כתיבי, והתם (מנחות סא.ב) תניא גבי תנופה דשלמים הא כיצד: כחן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף. כיצד עושה? מניח אצבעו על פיסת היד, וחזה ושוך עליהם. והתם מצינו למימר שאוחזו הבקח באימורים הוציאן חוץ לפיסת היד. ולפי שהבעלים למעלה, קאמר תחת ידי הבעלים. ובידושלמי דסוטה משמע קצת דהוי בגיגיה ממש, גבי תנופת מנחת סוטה, דפריך בירושלמי: ואי הדרב כעור? בגיגיה מפה ואינו דוצץ מביא כון וקן ואפילו תימא ילד, אין יצר הרע מצינו לאותה שעה. מיהו מצינו למימר דאף על פי שזה למטה מן הכלי חזר למעלה מן הכלי – פעמים שגוענין ידו בידה, על ידי שמתעסקין בתנופה.

מאי לאו – זמן? לא, בפרשת הפזון ותפלה. הכי נמי מסתברא. דאי סלקא דעתך זמן – זמן כל שבועה מי איכא? הא לא קשיא, דאי לא בריך האידנא – מברך למחר, או לימא אחרניא. מכל מקום כוס בענין. לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומו? אפילו בשוק. דאי אומר? בענין כוס – כוס כל יומא מי איכא? דלמא דאיכלע ליה כוס. וסבר רבי יהודה שמיני טעון לינה? והא תניא, רבי יהודה אומר: מנין לפסח שני שאינו טעון לינה – ששתי ימים ופנית בבקר והלכת לאהלך, ובתיב: "ששת ימים תאכל מצות", את שטעון ששה – טעון לינה, את שאינו טעון ששה – אינו טעון לינה. למעוטי מאי? לאו למעוטי נמי שמיני של חג? לא, למעוטי פסח שני דכוותיה. הכי נמי מסתברא, דתנן: הביכורים טעונין קרבן, ושיר, ותנופה, ולינה. מאן שמיני ליה דאמר תנופה – רבי יהודה, וקאמר טעון לינה, דתניא, רבי יהודה אומר: "והנחתו" – זו תנופה, אתה אומר זו תנופה, או אינו אלא הנחה ממש? כשהוא אומר "והנחתו" – הרי הנחה אומר, הא מה אני מקיים "והנחתו" – זו תנופה. ודלמא רבי אליעזר בן יעקב היא? דתניא: "ולקח הבקח הטנא מידך" – לימוד על הביכורים שטעונין תנופה, דברי רבי אליעזר בן יעקב. מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב – אתה "יד" "יד" משלמים, כתיב הכא: "ולקח הבקח הטנא מידך", וכתיב התם: "ידיו תביאנה את אשי ה'", מה פאן כהן – אף להלן כהן. ומה להלן בעלים – אף פאן בעלים. הא כיצד? כהן מניח ידו תחת יד בעלים, ומניף. מאי הוי עליה? רב נחמן אומר: אומרים זמן בשמיני של חג, ורב ששת אומר: אין אומרים זמן בשמיני של חג. והלכתא: אומרים זמן בשמיני של חג. תניא פוית' דרב נחמן: שמיני רגל

כאן – בביכורים, כון דכתיב "ולקח הבקח" – בעלים אחויה בשפת הטנא, וכחן מניח ידיו תחת שוליו. וכן מפרש במסכת ביכורים (פרק ג' משנה ו), מאי הוי עליה – דומן בשמיני.

פז"ר

מניח ידו תחת ידי הבעלים (משנה ו), וקאמר דהטעונין קריאה מניין בשעת קריאה, ושאיין בהן קריאה – מנין בשעת השתחויה.

בהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף – לאו דוקא קאמר תחת ידי הבעלים ממש – דאם כן הויה חציצה בין הכלי ובין הבקח, ובסוף "שתי מידות" מסקינן גבי בעלים חברים: לנפו כולוהו בהדי הדדי – קא הויה חציצה. אלא כדתנן פרק שליש דביכורים (משנה ו) גבי סל של ביכורים: אווחו בשפתותיו, וכחן מניח ידו תחתיו ומניפו. והיית תחת ידי הבעלים. ומיהו, בהדיא דבעלים חברים, פירש שם בקונטרס: בדתנופת הבקח לא איכפת לן אם יש בה חציצה, דעיקר תנופה בבעלים היא. ותימה היא: מנא ליה הא? דתרווייהו כתיבי, והתם (מנחות סא.ב) תניא גבי תנופה דשלמים הא כיצד: כחן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף. כיצד עושה? מניח אצבעו על פיסת היד, וחזה ושוך עליהם. והתם מצינו למימר שאוחזו הבקח באימורים הוציאן חוץ לפיסת היד. ולפי שהבעלים למעלה, קאמר תחת ידי הבעלים. ובידושלמי דסוטה משמע קצת דהוי בגיגיה ממש, גבי תנופת מנחת סוטה, דפריך בירושלמי: ואי הדרב כעור? בגיגיה מפה ואינו דוצץ מביא כון וקן ואפילו תימא ילד, אין יצר הרע מצינו לאותה שעה. מיהו מצינו למימר דאף על פי שזה למטה מן הכלי חזר למעלה מן הכלי – פעמים שגוענין ידו בידה, על ידי שמתעסקין בתנופה.

רגל

מזמור 'אֲרֹמְמָךְ ה' בִּי דְלִיתָנִי' (תהלים ל), וְהַנּוּפָה – להניפם ליד
המזבח, וְלִינָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּלִילָה שְׁלֹאֲחֵר הַבָּתָּא. מָאן תֵּנָא
דְּשִׁמְעָתָ לִי דְאִמְרֵי שְׂבִיכּוּרִים טַעוּנִים תְּנוּפָה, רַבִּי יְהוּדָה כְּדֹלְהֵן,
וְקָאָמְרֵי שְׂבִיכּוּרִים טַעוּנִים לִינָה, וְכִין שְׂרִי יְהוּדָה שְׁנֵה מִשְׁנָה זֶה,
סוֹבֵר שְׂבִיכּוּרִים טַעוּנִים לִינָה אִף שְׂאִינִם נִוְהִיגִים שִׁשָּׁה יָמִים, אִם כֵּן
הוּא הָדִין לְכָל הַמוֹעֲדוֹת שְׁטַעוּנִין לִינָה אִף שְׂאִינִם נִוְהִיגִים אֲלֵא יוֹם
אֶחָד, וְלֹא מֵיַעַט רַבִּי יְהוּדָה אֲלֵא פִסְחָ שְׁנִי. וּמְקוֹר הַדְּבָרִים שְׁלֹדַעַת
רַבִּי יְהוּדָה בִּיכּוּרִים טַעוּנִים תְּנוּפָה, דְּתֵנָּא רַבִּי יְהוּדָה אִמְרֵי מַה
שְׁנֹאֲמֵר בְּבִכּוּרִים (שם כו) 'וְהִנֵּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֶלְהֵיךָ' זֶה תְּנוּפָה וְכִמו
שְׁמִפְרֵשׁ, אֲתָהּ אִמְרֵי זֶה תְּנוּפָה אוֹ אִינוּ אֲלֵא הִנֵּחָ מְשִׁשָּׁה, אִין לֹמֵר
כֵּן, שְׁכֵן בְּשִׁהּוּא אִמְרֵי בְּתַחֲלִיל הַפֶּרֶשָׁה (שם כד) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר
מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' אֶלְהֵיךָ', הָרִי הִנֵּחָ אִמְרֵי, כְּלוּמֹר הִרִי
הַבִּיכּוּרִים כְּבֵר מִנוּחִים לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' וְלֹא שִׁיר לַהֲנִיחִים שׁוֹב, הָא
מַה אִנִּי מְקַיֵּם 'וְהִנֵּחְתָּ' זֶה תְּנוּפָה – עַל כִּרְחֹק הַתּוֹרָה רוּמוֹת בְּכֵךְ
שְׁהִבְעִילִים נוֹטִילִים אֶת הַבִּיכּוּרִים בִּינִיתִים וּמִנִּיפִים אוֹתָם, וְלִכְךָ
נִזְקָה הַתּוֹרָה לִצְוֹת לַהֲנִיחִים שׁוֹב אַחֵר הַתְּנוּפָה וְרַק לֵאחֹר מִכֵּן
יִטְלוּם הַכֹּהֲנִים וַיֵּאבְדוּם.
דוּחָה הַגִּמְרָא: וְלִקְרָא הַמִּשְׁנָה שְׁנִינֵי בַּה שְׂבִיכּוּרִים טַעוּנִים תְּנוּפָה
וְלִינָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הֵיא, שְׁגֵם הוּא סוֹבֵר שְׂבִיכּוּרִים טַעוּנִים
תְּנוּפָה, וְיֵשׁ לֹמֵר שְׁלֹדְבָרֵי טַעוּנִים גַּם לִינָה, אֲבָל לְדַעַת רַבִּי
יְהוּדָה אִין בְּכּוּרִים טַעוּנִים לִינָה מִפְּנֵי שְׂאִינִם נִוְהִיגִים שִׁשָּׁה יָמִים.
וּמְקוֹר דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הוּא דְּתֵנָּא 'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר
מִיָּדְךָ' לִימֵד עַל הַבִּיכּוּרִים שְׁטַעוּנִין תְּנוּפָה דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב.
מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: מָא שְׁטַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – אִין דִּרְשׁ
תְּנוּפָה מִפְּסוֹק זֶה, אֲתָהּ בְּגוּזֵרָה שׁוֹה 'יָד' 'יָד' מִקְרָבֵן שְׁלָמִים, כְּתִיב
הָא – בְּבִיכּוּרִים 'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיָּדְךָ', וְכְּתִיב הָתָם – בְּקִרְבֵּן
שְׁלָמִים 'יָדֶיךָ תְּבִיאִינָה אֶת אֲשֵׁי ה', אֶת הַחֹלֶב עַל הַחֹהֶה וְיִבְאֲגוּ, אֶת
הַחֹהֶה לְהִנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', וְלִמְדֵנוּ שְׁכֵשֵׁם שִׁישׁ מִצוֹת
תְּנוּפָה בְּחֹזֶה הַשְּׁלָמִים כֵּךְ יֵשׁ מִצּוֹת תְּנוּפָה בְּבִיכּוּרִים, וּמַעֲתָה אִף
פֶּרֶשׁת בִּיכּוּרִים מִלְּמַדָּת לִפְרֶשֶׁת שְׁלָמִים לִפְרֵטִי דִין תְּנוּפָה, מַה
כָּאן בְּבִיכּוּרִים נִזְכֵּר כֵּהֵן בְּעִנִּין הַתְּנוּפָה כִּמו שְׁנֹאֲמֵר 'וְלָקַח הַכֹּהֵן/
אִף לְהִלֵּךְ בְּשְׁלָמִים כֵּהֵן עוֹשֶׂה אֶת הַתְּנוּפָה, וְכֵן לִוְמִידִים מִשְׁלָמִים
לְבִיכּוּרִים וְכֵהֵן לְהִלֵּךְ בְּשְׁלָמִים בְּעִלִּים מִנִּיפִים, כִּמו שְׁנֹאֲמֵר קוֹדֵם
לְכֵן (וְהָרָא כִּטִּיל) 'הַמְקָרִיב אֶת זֶבַח שְׁלָמֵיךָ לַה', יָבִיא אֶת קֶרְבֶּנָה לַה'
וְגו', יָדִיו תְּבִיאִינָה אֶת אֲשֵׁי ה' וְגו', אִף כָּאן בְּבִיכּוּרִים הַבְּעִלִּים
מִנִּיפִים, מִפְּרֶשֶׁת הַבְּרִייתָא: הָא בְּיָצֵד מִתִּישְׁבִּים שְׁנֵי הַלִּימוּדִים
שְׁגֵם הַכֵּהֵן מִנִּיף אֶת הַבִּיכּוּרִים וְחֹזֶה הַשְּׁלָמִים וְגַם הַבְּעִלִּים מִנִּיפִים,
כֵּהֵן מִנִּיף יָדוֹ תַּחַת יָד בְּעִלִּים וּמִנִּיף – שְׁהִבְעִילִים אוֹחוּים בְּשַׁפַּת
הַטָּהוֹר וְהַכֵּהֵן מִנִּיף יָדוֹ תַּחַת שׁוֹלֵיוֹ, וְנִמְצָא שְׁשִׁנִּים מִנִּיפִים
כֹּאחֵד.
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: מָא הָיוּ עָלָה – מַה נִּשְׂאֵר לַהֲלַכָה בְּעִנִּין בְּרַכַּת זִמֵּן
בְּשִׁמְנֵי עֲצֵרָה, רַב נְחֻמָּן אִמְרֵי, אִמְרֵים וְזִמֵּן בְּשִׁמְנֵי שֶׁל חָג כְּדַעַת
רַבִּי יוֹחָנָן לֵעִיל (ע"א), וְרַב שִׁשְׁתִּי אִמְרֵי, אִין אִמְרֵים וְזִמֵּן בְּשִׁמְנֵי שֶׁל
חָג, וְלִעֲנִין זֶה הוּא כִּרְגֵל אֶחָד עִם חָג הַסּוּכוֹת. מִסִּיקָה הַגִּמְרָא:
וְהִלְכָתָא אִמְרֵים וְזִמֵּן בְּשִׁמְנֵי שֶׁל חָג. תֵּנָּא כְּפֹתִיָה דְּרַב נְחֻמָּן
שְׁאֹמְרִים בְּרַכַּת זִמֵּן בְּשִׁמְנֵי עֲצֵרָה, שְׁשִׁנִּים בְּרִייתָא שְׁמִינִי עֲצֵרָה
הוּא

מִדִּיִּיקָתָּה הַגִּמְרָא: מָא לֹא כּוֹנֵת רַבִּי יְהוּדָה בְּמַה שְׁאֹמֵר שְׁשִׁבְעַת
יָמֵי חָג טַעוּנִין בְּרַכָּה לְעִצְמָן יוֹם שְׁמִינִי עֲצֵרָה טַעוּן בְּרַכָּה
לְעִצְמָו, לְבִרְכַּת הַזִּמֵּן, וּמִבְּאֵר כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שְׁאֹמְרִים זִמֵּן
בְּשִׁמְנֵי עֲצֵרָה. דוּחָה הַגִּמְרָא: לֹא, הַבְּרַכָּה הָאֲמוּרָה הִינֵינּוּ הַזְכֵּרָה
חָג בְּכִרְכַּת הַזִּמֵּן וְהַתְּפִלָּה, שְׁבִשְׁבְעַת יָמֵי חָג אֹמְרִים בְּהֵם 'אֶת'
יוֹם חָג הַסּוּכוֹת הַזֶּה' וּבְשִׁמְנֵי עֲצֵרָה אֹמְרִים 'אֶת יוֹם שְׁמִינִי חָג'
עֲצֵרָת הַזֶּה'. הָכִי נִמִּי מְסַתְּבָרָא שְׁהַבְּרַכָּה הָאֲמוּרָה בְּבִרִיתָא הִיא
נוֹסֵחַ הַזְכֵּרָה חָג בְּרַכַּת הַזִּמֵּן וּבְתַפִּלָּה, דְּאִי קָלָא דְּעִתָּךְ
שְׁכוּנַת הַבְּרִיתָא לְבִרְכַּת זִמֵּן, וְזִמֵּן כָּל שְׁבָעָה מִי אִיכָא, הֵלֵא
מִשְׁבִּיר שְׁהַחֲיִינוּ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן אִינוּ מִבְּרַךְ שׁוֹב בְּשֹׁאֵר יָמֵי חָג,
וְמַה הַכוּנָה שְׁבִשְׁבְעַת יָמֵי חָג טַעוּנִין בְּרַכָּה, וְעַל כִּרְחֹק שְׁהַכוּנָה
לְהַזְכֵּרָה בְּתַפִּילָה הַנּוֹחַגַת בְּכָל יָמֵי חָג. דוּחָה הַגִּמְרָא אֶת הָרֵאשִׁי:
הָא לֹא קָשִׁיָא, אִף אִם הַכוּנָה לְעִנִּין בְּרַכַּת שְׁהַחֲיִינוּ יֵשׁ לִישִׁב
שְׁנֹהֵג כָּל שְׁבַעַת יָמֵי חָג לְעִנִּין דְּאִי לֹא בִירְךָ הָאִידֵנָא מְבָרַךְ לְמִתָּר
אוֹ לִיזְמָא אֲחֵרִינָא – שְׂאֵם לֹא בִירְךָ בְּתַחֲלִיל חָג מִבְּרַךְ וְהוֹלֵךְ בְּכָל
אֶחָד מִיָּמֵי חָג. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִין יִתְכֵן שִׁיבְרַךְ בְּרַכַּת זִמֵּן כְּחוֹל
הַמוֹעֵד וְהִרִי מְכָל מְקוֹם בּוֹם יִין בְּעִנִּין לֹמֵר עֲלֵיו בְּרַכַּת זִמֵּן, וְאִין
יִין מִצְוִי לְכָל אֶרֶם כְּחוֹל הַמוֹעֵד, וְאִם הַכוּנָה לְבִרְכַּת הַזִּמֵּן, לִיכָא
שְׁבִרִיתָא זֶה מְסִיעַ לִי לְרַב נְחֻמָּן, דְּאִמְרֵי רַב נְחֻמָּן וְזִמֵּן הֵנָּאֵר בְּכָל
מוֹעֵד אִמְרֵי אֲפִילוּ בְּשׁוֹק, כְּלוּמֹר אִינוּ צָרִיךְ לֵאמְרוּ דוּקָא עַל כּוֹס
יִין, דְּאִי אֲמַרְתָּ בְּעִנִּין בּוֹם, בּוֹם כָּל יוֹמָא – מִיָּמֵי חוֹל הַמוֹעֵד מִי
אִכָּא, שְׂאִין יִין מִצְוִי לְכָל אֶרֶם בְּמוֹעֵד, אֲלֵא מוֹכַח שְׁאִפְשֵׁר לֹמֵר
זִמֵּן בְּכָל כּוֹס. דוּחָה הַגִּמְרָא: דְּלָמָּה מַה שְׁשִׁנִּים בְּבִרִיתָא שְׁכּוּל
לֹמֵר בְּרַכַּת זִמֵּן בְּכָל שְׁבַעַת יָמֵי חָג, הוּא בְּאוּפֵן דְּאִיקְלַע לִי בּוֹם,
וְאִין לְפִשׁוּט מִכָּאן אִם צָרִיךְ לֹמֵר בְּרַכַּת זִמֵּן עַל הַכּוֹס דוּקָא אוֹ
לֹא.
שְׁנִינֵי בְּבִרִיתָא שְׁשִׁמְנֵי עֲצֵרָה חֲלוֹק מִשְׁבְּעַת יָמֵי חָג שְׁטַעוּן לִינָה
לְעִצְמָו. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי כָּבֵר רַבִּי יְהוּדָה שְׁמִינִי עֲצֵרָה טַעוּן לִינָה,
וְהָא תֵּנָּא רַבִּי יְהוּדָה אִמְרֵי מִנִּי לְפִסְחָ שְׁנִי – מִי שְׁלֵא הַקְרִיב פִּסְחָ
בְּזִמְנָו וּמִקְרִיב בִּי"ד אִייר, שְׂאִינוּ טַעוּן לִינָה בְּלִילָה שְׁאֲחֵרִי
בִּירוּשָׁלַיִם כְּדִין פִּסְחָ רֵאשׁוֹן, שְׁנֹאֲמֵר בְּפִסְחָ רֵאשׁוֹן 'וּבְשִׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ'
בְּמִקְוֶם אֲשֶׁר יִבְחֹר ה' אֶלְהֵיךָ בּוֹ, וּפְגִיָּתָ בְּבָרַךְ וְהִלְכָתָ לְאֶהֱלִיךָ'
(דְּבָרִים טו טז) וּפְסוֹק זֶה הוּא הַמְקוֹר לְחִיּוֹב לִינָה שְׁלֵא יִפְנֵה לְדַרְכּוֹ
אֲלֵא בְּבוֹקֵר שֶׁל חוֹל הַמוֹעֵד, וְכְּתִיב לֵאחֹר מִכֵּן 'שִׁשְׁתִּי יָמִים תֵּאָכַל'
מִצּוֹת' (שִׁם טו טז), וְיֵשׁ לְדַרְשׁוֹ שְׁמִיכּוֹת הַמְקָרָאוֹת לֹמֵר אֶת שְׁטַעוּן
אֲכִילַת מִצָּה שְׁשָׁה יָמִים (חוֹץ יָמִים שְׁבִיעִי), דְּהִינֵינּוּ פִּסְחָ רֵאשׁוֹן,
טַעוּן אִף לִינָה אַחֲרֵי הַקְרַבְתּוֹ, אֲבָל אֶת שְׂאִינוּ טַעוּן שְׁשָׁה יָמֵי אֲכִילַת
מִצָּה, כְּפִסְחָ שְׁנִי, אִינוּ טַעוּן לִינָה כְּלָל לֵאחֹר הַקְרַבְתּוֹ. מִדִּיִּיקָתָּה
הַגִּמְרָא: כְּלָל זֶה שְׁכָל שְׂאִינוּ טַעוּן שִׁשָּׁה יָמֵי חָג אִינוּ טַעוּן לִינָה,
לְמַעוּטֵי מָא – מַה בֹּא לְמַעוּט, לֹא לְמַעוּטֵי נִמִּי שְׁמִינִי שֶׁל חָג, שְׂאִף
שְׁמִינִי שֶׁל חָג שְׁהוּא יוֹרֵט שְׂאִינוּ נִמְשָׁךְ אֲלֵא יוֹם אֶחָד, אִינוּ טַעוּן
לִינָה, וְזֶה סוֹתֵר אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְעִיל שְׁשִׁמְנֵי עֲצֵרָה טַעוּן
לִינָה. דוּחָה הַגִּמְרָא: לֹא, כּוֹנֵת רַבִּי יְהוּדָה הִיא לְמַעוּטֵי רַק פִּסְחָ
שְׁנִי בְּכּוֹנֵתָהּ – שְׁהוּא דוּמָה לְפִסְחָ רֵאשׁוֹן, אֲבָל אִין כּוֹנֵתָה כְּלָל
לְמַעוּט מוֹעֲדִים אַחֲרִים. הָכִי נִמִּי מְסַתְּבָרָא שְׁלֵא מֵיַעַט רַבִּי יְהוּדָה
אֲלֵא פִסְחָ שְׁנֵי לַחֹדֶשׁ, דְּתֵנָּן הַבִּיכּוּרִים טַעוּנִין לְהִבְיָא עִמָּם קְרָבֵן
שְׁלָמִים, וְשִׁיר שְׁהַלּוּים הִיוּ מְשׁוֹרְרִים עַל הַדּוּכֵן כְּשִׁהֲבִיאוּהוּ,

מה שכתב שנתקשר בקשר הדוק לחב"ד, הנה לא תהיה זה ח"ו יגיעה לריק וכו' אלא שיבוא זה בפועל בהנהגה בלימוד תורת החסידות והליכה בדרכיה ומנהגיה בחיי היום יומי, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

ממכתב ז' אלוך, תשי"ד

סעודתו ביום השביעי, עדיין לא יתיר את סוכתו – לא יתיר את החבלים הקושרים ומחזיקים את הסוכה, כדי לסותרה, משום שחובת סוכה נמשכת עד סוף היום השביעי, וצריך לדור בה כדרך שדר בביתו כל השנה בשינה ולימוד וכדו', וכן אם חפץ לסעוד שנית צריך לסעוד בסוכה. אבל מוריד את החבלים – כלי תשמישו ומצעים שהניח בסוכה מן המנחה ולמעלה – החל מזמן מנחה קטנה, מפני שבד יום טוב האחרון של חג, שבכך שמכניס את הכלים מן הסוכה לביתו ששם יסעד בלילה שהוא שמיני עצרת, מראה כמכין עצמו לקראת יום טוב ומכבדו.

גמרא

שנינו במשנה 'אבל מוריד את הכלים', ומשמע שהוא חיוב משום כבוד יום טוב האחרון, שואלת הגמרא: באופן שאין לו כלים להוריד מן הסוכה מהו – כיצד יקיים את החובה לכבד את היום טוב האחרון על ידי הורדת הכלים. הגמרא תמדה על השאלה: אין לו כלים, אלא כי אשתמש כל שבעת ימי חג הסוכות במאי אשתמש – באיזה כלים השתמש בישיבתו בסוכה. מפרשת הגמרא: אלא כוונת השאלה היתה באופן שאין לו מקום להוריד כליו – שנוקק לאכול בסוכה גם ביום שמיני עצרת ואין לו מקום אחר שישעוד בו ויוריד את כליו לשם מהו – מה יעשה כדי שלא ייראה כמוסיף על המצוות בישיבה בסוכה שמונה ימים. עונה הגמרא: רבי חייא בר (רב) [אשי] אמר, פותח בה ארבעה – מסיר ממנה סכך בשיעור ארבעה טפחים ופוסלה בכך. ורבי יהושע בן לוי אמר, מדיק בה את הנר, שבימי החג אסור להכניס נר לתוך סוכה קטנה משום שממעט את שטח תשמישו. מבאר הגמרא: ולא פליגי – רבי חייא בר אשי ורבי יהושע בן לוי אינם חולקים למעשה, והא לן והא להו – רבי יהושע בן לוי דיבר לבני בבל שאינם בקאים בקביעות החדשים, ולכך לא אמר לפסול את הסוכה ביום השביעי, שכן צריך לישב בה למחר ביום שמיני שהוא ספק שביעי, אלא יעשה בה היכר בהדלקת הנר בתוכה. ורבי חייא בר אשי דיבר לבני ארץ ישראל היודעים את קביעות החדשים ואינם נוהגים יום טוב שני ואינם צריכים לשבת בסוכה ביום שמיני, ולכך יכול לפסול את הסוכה ופוחת בה ארבעה טפחים. מקשה הגמרא על רבי יהושע בן לוי: הא תינה סוכה קטנה שאסור להדליק בה נר בחג, ולכך יש היכר במה שעושה בן ביום שמיני, סוכה גדולה מאי אכא למימר, הרי מותר להדליק בה נר אף בחג הסוכות כמבואר לעיל (טו). מתרצת הגמרא: דמעיל בה מאני מיכלא – מכניס בתוכה כלי מאכל מלובלכים, דאמר רבא מאני מיכלא – קערות וצלחות שהם כלי מאכל המטונפים לאחר אכילה בר ממשלהא – צריך להוציאן חוץ לסוכה, ואילו מאני משתתא כמשלהא – כוסות אין צריך להוציא מתוכה לפי שאינן מאוסים.

משנה

מצוות ניסוך המים ביצד היו מקיימים אותה, צלוחית של קרב מוחקת שלשה לוגים היה מכלא בתוכה מים מן השילוח – מעיין הסמוך לירושלים, הניעו לשער המים – אחד משערי העזרה ושנקרא בן מחמת שהיו מכניסים דרכו צלוחית של מים זו, תקעו הכהנים בחצוצרות ותרעו ותקעו לשם שמחה, עלה כבבש שהיה בדרומו של המזבח ופנה לשמאלו – לקרן מערבית דרומית של המזבח ששם היו מנסכים יין ומים, ושני ספלים של כסף היו שם סמוכים זה לזה לצורך אותם שני סוגי נסכים. רבי יהודה אמר, של סיד היו אותם ספלים אלא שהיו מושתרין פניהם מפני הין ולכך היה נראה כאילו של כסף הן. הספלים הללו היו מונחים בסמוך לנקבי השיתין וצניורות חלולים עמוקים שירדו מן המזבח עד התהום, ומנקבין סמוך לשולחין

הכל בפני עצמו וחלוק מימי חג הסוכות לענין פז"ר קש"ב – שש הלכות שניתן להם סימן בראשי תיבות, והם: פנים בפני עצמו – שבכל ימי החג אין כלל פנים ומקריבים לפי סדר המשמרות וכולן שונות ומשלשות, ובשמיני עצרת מקריבין לפי פנים. זמן בפני עצמו – שמברכין בשמיני שהחיינו חוץ ממה שמברכים בסוכות. רגל בפני עצמו לענין שאין מצות ישיבה בסוכה בשמיני. קרבן בפני עצמו – שאין קרבנו שזה לסדר הקרבנות בחג הסוכות שהפריס מתמעטין והולכין מיום ליום, ביום הראשון מקריב שלשה עשר פרים וביום השביעי שבעה פרים, ובשמיני עצרת מקריבים פרי אחד בלבד, ואם היה שמיני עצרת המשך לסדר הקרבנות שבחג הסוכות, היה צריך להקריב בו ששה פרים. וכן בסוכות מקריבים כל יום שני אילים וארבע עשר כבשים, ואילו בשמיני עצרת מקריבים איל אחד ושבעה כבשים. שירה בפני עצמו – בחג הסוכות היו הלויים משוררים על הדוכן בבית המקדש בשעת הקרבת הקרבנות ממזורים בענין גזל מתנות עניים, לפי שזמן אסוף הוא יוש לעורר את העם על כך, אבל בשמיני עצרת היו משוררים למנוחה על השמינית ולא מענין האסוף. ברכה בפני עצמו – נוסח הזכרת חג הסוכות בתפילה וקידוש וברכת המזון הוא 'את יום חג הסוכות הזה', ובשמיני עצרת אומרים 'את יום שמיני חג עצרת הזה'. הרי שבשמיני עצרת מברכין שהחיינו כדעת רב נחמן.

משנה

החלל והשמה נוהגים שמונה ימים. ביצד, מלמד שחייב אדם בחלל ובשמה ובכבוד יום טוב האחרון של חג – שמיני עצרת, כשאר כל ימות החג.

גמרא

שואלת הגמרא: מנא הני מילי שמצות שמחה נוהגת אף ביום שמיני עצרת. הרי לפי פשט המקראות אין מצות שמחה נוהגת אלא בשבעת ימי חג הסוכות, שכן נאמר (דברים טו יגיד) 'חג הסוכות תעשה לה שבעת ימים באספך מגרנך ומיסקך, ושמתך בחגך'. עונה הגמרא: דתני רבנן על הנאמר בהמשך הפרשה 'והיית אף שמח', ומאחר שכבר נאמר 'ושמתך בחגך' הוא מיותר, ובא ללמד לרבות ליל יום טוב האחרון למצות שמחה הנוהגת לפניו בשבעת ימי חג הסוכות, וצריך לזבוח שלמים ביום השביעי כדי לאבדם בליל שמיני, שאין זביחה אלא ביום. וכיון ששליש שמיני נתרבה לשמחה, קל וחומר שיום השמיני מחייב בזה, שהלילה טפל ליום. שואלת הברייתא: מנין לרבות מיתור זה דווקא את ליל יום טוב אחרון של חג, או אינו אלא לרבות ליל יום טוב הראשון של חג הסוכות למצות שמחה, שיתחייב לשחוט שלמים בערב יום טוב כדי לשמוח בהם בלילה. משיבה הברייתא: כשהוא אומר 'והיית אף שמח' ובכל מקום 'אף' בא למעט, חלק – בא למעט את ליל יום טוב הראשון ממצות שמחה. מקשה הברייתא: ומה ראית לרבות ליל יום טוב האחרון ולהוציא ליל יום טוב הראשון, שמה נדרוש כוונת התורה להיפך לרבות ליל יום טוב הראשון שהוא חלק מחג הסוכות, ולמעט ליל יום טוב האחרון שהוא רגל בפני עצמו. מתרצת הברייתא: מרבה אני ליל יום טוב האחרון שיש מצות שמחה לפניו – כל שבעת הימים שלפניו כבר היה מחויב בשמחה, ומוציא אני ליל יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו – שהימים שלפניו הם ימים של חול ואין בהם מצות שמחה, ויותר מסתבר שהתורה באה להמשיך שמחה הקיימת כבר, מאשר להתחיל בשמחה.

משנה

מצות הישיבה בסוכה נוהגת שבעה ימים. ביצד, נמר מלאכול את

סוכה. פרק רביעי - לולב וערבה דף מוז עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכא רש"י תוספות

פ"ר קש"ב - סימן הוא כדמפרש ואיל. פ"ס בפני עצמו - שובל פרי החג לא היו מטילין פ"ס איזה משמר יקריב, לפי שבסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבעה משמרות שונות ומשלשות בהן חוץ משתיים, כדאמרין ב'הליל' (סוכה נה,ב). ופר דשמני בתחילה מפייסין עליו. זמן - לברך בו "שהחיינו". רגל בפני עצמו - שאין יושבין בסוכה. קרבן לעצמו - שאינו כסדר פרי החג, דאם כן היו בו ששה פרים. ברכה לעצמו - את יום השמיני. ובתוספתא משמרין שומריהן את המלך, והבי גרסינן לה: ברכה בפני עצמו, שנאמר (מלכים א ח) "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך". משנה והשמחה - שלמי שמחה. והלל - לנגור בו את ההלל. גמרא מנא הני מילי - דשמני חייב בשמחה, דהא לא כתיב ביה כדאיא אלא בשבעת ימי החג, דכתיב (דברים טז) "חג הסוכות תעשה לך" וגו' וסמך ליה "ושמחת בחגך". אך שמח - כדאיא פרשה ד"עשר תעשר" כתיב ד' ימים תחוג'. לרבות לילי יום טוב האחרון - לשמחה שלפניו, כלול על שבעת הימים, שיוצא שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני. דהאי "שמח" למאי אתא? כיון דכתיב לילי שמיני "ושמחת בחגך" - אלא לרבות שמחת ליל שמיני. וכיון דאתרבי לילי יום טוב האחרון שהוא ט"ו - קל וחומר היום, שהוא עיקר, שחייב בשמחה. ושאר הלילות לא צריכי ריבוי. ד"מס' אפילו לילות בבשבע, כדברין גבי סוכה (סוכה מג,א). וכי איצטרך - ללילי יום טוב האחרון איצטרך, דאינו בכלל שבעה. ועל כרחיך לילה אתרבי, שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא. ויום אתי בקל וחומר ואשמעינן שבשלמים הנזכרים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני, שאינו יכול להקריב בלילה. או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון - ואשמעינן שצריך לזכור שלמים ערב יום טוב לשמחת לילה הראשון, ולא בעינן זבוחה שבעת שמחה. משנה גמר מלאכול - בשביעי. לא יתיר את סוכתו - לא יתיר אנגידים שלה לסותרה, דהא כל היום חובתה לישן ולשנו, ואי אקלע ליה סעודתה - אכיל לה בגוה. אבל מוריד הוא את הכלים - ואת המצעות שנחשטו בהן בחובתה, כדנתיב בפרק "הישן" (סוכה כח,ב). היו לו כלים נאים ומצעות נאות - מעלן לסוכה. בפני כבוד יום טוב - שמראה כמכין עצמו לקראתו, למקום שיסעוד שם הלילה. גמרא אין לו מקום - אחר לאכול שם שיוידי כליו וצריך לאכול בסוכה) ביום טוב האחרון. מאי - מה יעשה להוריה שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים? פוחת בה ארבעה - טפחים ופוסלה. מרליק בה את הגר - דאמרין (כט,א) שרגא בסוכה קטנה - לבר ממטללתא. הא לן - לבני בבל, שהשמני שלחם ספק שבעי, דלא קים להו בקביעא דירחא - מרליק בה את הגר, ולא יפוחנה ופסלה, לפי שצריך לישב בה מחר. והא להו - לבני ארץ ישראל, דקים להו בקביעא דירחא, ולא יתבי בסוכה בשמיני - פוחת. התינה בסוכה קטנה - בהדלקת הגר. סוכה גדולה מאי איכא למימר - דהבי אמרן לעיל (שם) שרגא. אמרי לה במטללתא, ואמרי לה לבר ממטללתא. ולא פליגי, הא - בסוכה גדולה בר. משנה מן השליח - מעיין הוא, סמוך לירושלים. מחזקת שלשה לוגין - וזהו פוחת שבנסיכים "רביעית החין לבכש". שער חמים - אחד משערי עזרה נקרא כן, על שם שמכניסין בו צלחות של מים של ניסוך בנה. תקנו ותרעו - משום שמחה, דכתיב (ישעיה יב) "ושאבתם מים בששון". עלה בבכש - שהיה בדרומו של מוצת. ופנה לשמאלו - שהנסיכים נעשים בקרן מערבית דרומית, וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה. ובמסכת זבחים יליף לה מקרא, בפרק "קדשי קדשים" (א,סא). שהיו מושיחין פניהם - ודומין לבסך, שהוא שזור מן הסידי.

כמין

רגל בפני עצמו - דאין יושבין בסוכה, קרבן לעצמו - שאינו כסדר פרי החג, דאם כן היו בו ששה פרים. ברכה לעצמו - "את יום שמיני חג העצרת הוה". ובתוספתא משמרין שומריהן את המלך, דהבי גרסינן בה: ברכה לעצמו - שנאמר "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך", כך פירש בקונטרס. והשתא לא הוי כי ההוא דתניא לעיל, דאמרין: כשם שחג טעון שיר קרבן ברכה ולינה - כך שמיני טעון קרבן שיר וברכה ולינה. ורבינו תם מפרש: ברכה דהבא ברית המזון ותפלה כי היא דלעיל. ורגל בפני עצמו - לענין שטעון לינה. ורבינו חננאל מפרש לענין (וישדחה) אבלות, משום דאמרין פרק בתרא דמועד קטן (ט,א): דהקובר את מתו שבעה ימים קודם הרגל - בטלה ממנו גזרת שלשים. וזימנן דליכא שבעה קודם לרגל, ואפילו הכי בטלה דימנו גזרת שלשים משום שמיני עצרת. ורבינו תם עצמו יסד במעריב של שמיני: "עצרת קודש ללינה ושלשים ידחם כאשר אבליים ינחם". ומיהו, אי אפשר לומר שידחה לגמרי, דהא פרק בתרא דמועד קטן (כד,ב) (ושם) אמרין: יום אחד לפני החג, חג, ושמיני שלו - הרי כאן עשרים ואחד יום. וברכת המלך לא בעי למיתני, משום דצריך למיתני דומיא דברכה של שבעה ימי החג. שיר - שהיו אומרים ממוזר שלם, משאם כן בשאר ימי החג שלא היו אומרים ממוזר שלם, אלא חציו היום וחציו למחר, כך מפרש רבינו תם. כדאיכא בשלח "החליל" (לקמן נה,א) דמותיב בה סימנא הומבחי". ולעיל פירשתי שהיו אומרים "למנצח על השמינית". פוחת בה ארבעה - טפחים ופוסלה, כך פירש בקונטרס. ותימה: מה שיעור הוא זה בארבעה? וחלל איזי פוסל בשלשה. בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין באמצע, כדמוכח שילדי פרק קמא (א,ח). מרליק בה את הגר - פרישנו לעיל פרק "הישן" (כט,א) ושם בדבור המתחיל: "ואמרי לה". שער חמים - מן השערים הדרומיים שבעורה הוא, דתנן במסכת מדות (פרק שני משנה ו): שערים הדרומיים סמוכים למערב, וקחשיב שער חמים. וקתני: למח נקרא שער חמים - שבו מכניסין צלחות חמים של ניסוך חמים בחג. וחזוורין על העקב - לא כמו שפירש בקונטרס משום שלא ירבה בדולק בתנע, דאם כן כשהיא בקרן דרומית מורחית נמי. אלא היינו טעמא דהבא, דחזרתן על העקב - הוי דרך ימין. ועולת העוף כשרבתה במזרח - ברייתא זו כולה משנה שלימה היא במסכת זבחים פרק "קדשי קדשים" (א,סא). והתם דייק מדקא אמר כשרבתה במזרח מכלל דמקומה במזרח. ועל חנם נקט טעמא מן הדיוק, דבהדיא תנן דהם (סד,ב). עולת העוף כיצד היתה נעשית? עלה לבכש ופנה לסוכה, בא לו לקרן דרומית ממוזרת.

שני ספלים של כסף - תימה: דתנן במנחות פרק "שתי הלחם" (צט,ב): שתי שולחנות היו באולם, אחד של כסף ואחד של זהב, על של כסף נותנין לחם הפנים בבניסותו, ועל של זהב ביציאתו. שמעלן בקודש ולא מורדין, אפילו סילקוהו מעל שלחן הזהב בדביל לא היו יכולים לחזרו ולינהו בשל כסף. ואם כן, הבא שהיו ממלאים בצלחות של זהב - היו דאין מנסכין בספלין של כסף? וכי תימא בצלחות שאינה מקודשת היו ממלאין - לא היא, דגבי חבית כשתמלא מערב שבת קתני מתניין שאינה מקודשת, כדמפרש טעמא בגמרא. אבל צלחות שהיו ממלאין בחול היתה מקודשת! ויש לומר: דספלים היו קבועים בסיד, ולא כלים נינח, דנחשבו כגופ של מוצת. והרי הם כלבונה שהיתה בבויבין של זהב שהיו מקטירין על המזבח.

כמין

...לפלא שאינו מזכיר בלימודים הנלמדים ברבים גם לימוד תניא בכל יום ועל-כל-פנים ביום ב' וה' נוסף על השבת-קודש שכלשון רבותינו ז"ל לא יהיו שלושה ימים בלא תורה פנימיות התורה.

ממכתב ה' אלול, תשי"ד

במין חוטמין דקין — פירש בקונטרס: חוטם אחד בספל, ונקב אחד בחוטמו, והבדל מערה
מים בפי הספלים והנסכים מקלחין דרך החוטמין על גבי המזבח, ובמזבח היה נקב
שבו המים והיין יורדין לשיטין של מזבח, שהיו חלולים מאד ועמוקים. וזו תימנה גדולה. מנין
לו כל אותו הענין שמחוטם של הספלים מקלח על גבי המזבח, ומשם לנקב המזבח, ומשם
לשיטין? ולמא הוא דמנאק הספלים יורדין

לשיטין במין שני נקבי החוטם. ולא שהיה בולט
במין חוטם. כי ההיא דתנן במסכת מדרת (פרק ג'
משנה ב') גבי דמים: ובקרבן מערבית דרומית היו
שני נקבים במין שני חוטמין דקין, שהדמים ניתנין
על יסוד מערבית ועל יסוד דרומית ויורדין בהן,
ומתערבין באמה. ושמן במין בליטת חוטם היה
עשוי על הנקב, שלא יפול עליו דבר לסתמו.
אחד מעובה ואחד דק — פירש בקונטרס: אחד
מן הנקבים מעובה, שמעט שרוצה לומר
שהיה הנקב רחב וגדול זה מזה. ולשון מעובה
משמע ששולי הספל היו עבים, ומתוך כך אין
המסקנה ממדר לצאת.
שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח — שמו
שתה מהן נחש, והאדם מעורב במים,
ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור, שהרי האדם
משלים לשיעורן — כך פירש בקונטרס. ויתכן
פירוש זה למאי דסלקא דעתיה מעיקרא בגמרא.
דפריך (סוכה ג,א.) ונעבירנה בממנת. אבל לפי
המסקנה מפרשין משום "הקריבהו נא לפחתך".
מנא הני מילי — דתוקעין ומריעין בשאיבת מים
של ניסוך, כך פירש הקונטרס. ועוד יש
לפרש: דמנל דמי השילוח בעי, ומפרש מדכתיב
"ממעיני הישועה".

שכל

במין שני חוטמין דקין, ואחד מעובה ואחד דק,
כדי שיהיו שניהם פלין בבת אחת. מעורבו של מים,
מורחו של יין. עירה של מים לתוך של יין, ושל
יין לתוך של מים — יצא. רבי יהודה אומר: בלוג
היה מנסף כל שמונה. ולמנסף אומר לו: "הנה
יך", שפעם אחד נסף אחד על גבי רגליו ורגמוהו
כל העם באתרוגיהן. כמעשהו בחול כך מעשהו
בשבת, אלא שהיה ממלא מערב ששת חבית של
והב שאינה מקודשת מן השילוח, ומניחה בלשכה.
נשפכה נתגלתה — היה ממלא מן הפיור. שהיין
והמים מגולין פסולין לגבי מזבח. **גמרא** מנא הני
מילי? אמר רב עינא, דאמר קרא: "וּשְׂאִיבְתֶּם מִים
בְּשִׁשֹּׁן" וגו'. הנהו תרי מיני, חד שמייה ששון וחד
שמייה שמחה, אמר ליה ששון לשמחה: אָנָּה עֲרִיפָא
מינך, דכתיב: "שִׁשֹּׁן וְשִׂמְחָה יִשְׂגֻּוּ" וגו'. אָמַר לִיה
שִׂמְחָה לְשִׁשֹּׁן: אָנָּה עֲרִיפָא מינך, דכתיב: "שִׂמְחָה
וְשִׁשֹּׁן לַיהוּדִים". אָמַר לִיה שִׁשֹּׁן לְשִׂמְחָה: חַד יוֹמָא
שְׂבָקְךָ וְשִׁשֹּׁן פְּרוּוֹנָא, דכתיב: "כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ".
אָמַר לִיה שִׂמְחָה לְשִׁשֹּׁן: חַד יוֹמָא שְׂבָקְךָ וּמְלוֹ
כָךְ מֵיָא, דכתיב: "וּשְׂאִיבְתֶּם מִים בְּשִׁשֹּׁן". אָמַר לִיה

ההוא מינא דשמייה ששון לרבי אבהו: עתידיתו דתמלו לי מים לעלמא דאתי, דכתיב:
"וּשְׂאִיבְתֶּם מִים בְּשִׁשֹּׁן". אָמַר לִיה: אֵי הוּא כתיב "לְשִׁשֹּׁן" — דקראמרת, השתא דכתיב
"בְּשִׁשֹּׁן" — משכיבה דההוא גברא משינין ליה גורא, ומלינן ביה מיא. "עלה בכבש ופנה
לשמאל" כו'. תנו רבנן: כל העולים למזבח עולין דרך ימין, ומקיפין ויורדין דרך שמאל.
חזין מן העולה לשלשה דברים הללו, שעולין דרך שמאל וחוזרין על העקב, ואלו הן:
ניסוף המים, וניסוף היין, ועולת העוף בשרבתה במזרח. "אלא שהיו משחירין". בשלמא
דין משחיר, דמיא אמאי משחיר? בין דאמר מר: עירה של מים לתוך של יין ושל
יין לתוך של מים — יצא, של מים אתי לאשחור. "ומנקבים במין שני חוטמין" וכו'.
לימא מתניתין רבי יהודה היא ולא רבנן. דתנן, רבי יהודה אומר: בלוג היה מנסף כל
שמונה, דאי רבנן — כי חדדי נינהו! אפילו תימא רבנן, חמרא סמיך מיא קליש. הכי נמי
מסתברא, דאי רבי יהודה — רחב וקצר את ליה. דתניא, רבי יהודה אומר: שני קשוואות
היו שם, אחד של מים ואחד של יין, של יין פיה רחב, של מים פיה קצר, כדי שיהיו
שניהם פלין בבת אחת, שמע מינה. "מעורבו של מים": תנו רבנן: מעשה בצדוקי אחד
שניסוף על גבי רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. ואותו היום נפגמה קרן המזבח, והביאו
בול של מלח וסתמוהו, לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני שלא יראה מזבח פגום.

שכל

במין שני חוטמין דקים — חוטם אחד בספל ונקב אחד בחוטמו, והבדל מערה בפי
הספלים, והנסכים מקלחין ויורדין דרך החוטמין על גבי המזבח, ובמזבח היה נקב שבו
המים והיין יורדין לשיטין של מזבח, שהיו עמוקים וחלולים מאד. **אחד מעובה ואחד דק**
— אחד מנקבים מעובה, אותו של יין, ואחד דק, אותו של מים. שיהיו שניהם בליים באחד

— כדמפרש בגמרא שהמים שהמים ממחרים לצאת,
ליפוך צריך שיהא הנקב דק. הכי נרשין: מערבו
של מים מורחו של יין — הספלים חתונים אצל
הקרבן זה לפני זה, סמוכין זה לזה. אחד לצד
מערב ואחד לפני הימנ, דהיינו למזרח. ר'
יתורה אומר כו' — ברתיו פליגי: אשלשה לוגין
קאי ואשבעה דקאמר תנא קמא. ואתא רבי
יהודה למימר אף בשמיני מנסכים. הנהא את ידך
שעראה שתתן המים בספל, צ"ל שיהיה אצל
אין מודין בניסוך המים, שפעם אחת נסך צדוקי
אחד את המים על רגליו. שאינה מקודשת —
לא נתחבה לעבודת המזבח, שתהא קדושה
לכלי שרת. דקיימא לן (יומא יב,ב.) כל הכלים
שעשה משה — משחתן מקדשתן, מכאן ואילך
— עבודתן מתחבת. ובגמרא מפרש מאי טעמא
ממלאים בשמיני מקדש. היה מפלא מן הכיור
— מן המים שבתוך הכיור. ומי הכיור, אף על פי
שנמשח והוקדש לכלי שרת ומקדש — מימיו
אין נפסלין בלינה, שהיו משקטין אותו מבערב
בבור, כדאמר בסדר יומא (לא,א.) אף הוא עשה
מוכני לכיור שהיו משקטין במוכני הכיור, שלא
יהו מימיו נפסלין בלינה. שהיין והמים פגולים
כו' — נתגלה היינו טעמא דמנא מילא מן הכיור,
ולא היה מנסך מהן לפי שהיין (והמים) המגולין
פסולין לגבי מזבח, דחיישינן שמא שתה מהן
נחש, והאדם מעורב בהן, ונמצא שאינו מנסך
מים כשיעור, שהרי האדם משלים לשיעורן.
גמרא מנא הני מילי — דתוקעין ומריעין
בשאיבת המים של ניסוך. דכתיב שמחה וששון
— אקדים קרא לשמחה קמיה ששון. חד יומא
שבקוד — יפקיעך מן השמים. פרווונא = רץ
לרוץ לפני. בשמחה תצאו — שהוא יראה
הדרכים ויעבור מעברות המים. משכא דההוא
גברא משינין לה גורא = נוד. וחבירו במסכת
שבת (קלח,א.) הגור דשממרת. עולין דרך ימין
כשחאו עולה לראש המזבח פוגין לקרן
מזרחית דרומית. דהיינו לימין העולה, שהכבש
בדרומו של מזבח, ומקראי ליפנין לה (ובחים
סב,ב.) "ומעלתוהו פנות קדים" (יחזקאל מג) —
כשתעלו בו תפנו למזרח. ומקיפין ויורדין דרך
שמאל — כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו,
אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש, ויורד
במערכו של כבש שהיא לשמאלו בעליותיו.
והאי דאין חוזרין על העקב — דאם כן נמצא
מוחלף לצד שמאלו, שהרי פניו למזבח, ואינו
מחזיר לו אחוריו. ורחמנא אמר: כל פינות
שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. דנפקא לן

מדתני רמי בר יחזקאל: "עמוד על שנים עשר בקר" וכו' במסכת זבחים (סב,ב.) חזין מן העולה לשלשה דברים — העשין בקרן מערבית דרומית שפונים דרך שמאל. כשהן בראש
המזבח פוגין לקרן מערבית דרומית שהיא לשמאלו, ואין פוגין לימין שיהו פוגין סביב עד שגיעו לקרן מערבית דרומית. ובית שמאי חזיין דקדיש" (ס,א.) מפרש טעמא: נסכים — שמא
יתעשנו בעשן המערכה כשיקיפודו סביב, שיותר ממחלף מאד יהי בדיקה המזבח, ועולת העוף — שמא תמות בעשן; וחוזרין על העקב גרסינן ולא גרסינן מקיפין על העקב בדרך
שעלו בו. ואין מקיפין, דכל כמה דמצינן למעוטי בדילוך של שמאל — ממעטינן. כשרבתה כפורא — מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא, מפני שקרובה לבית הדרשן, ששם
זורקין מורא ונוצה, כדכתיב (ויקרא א') "השליך אותה אצל המזבח" וגו'. ובית הדרשן היה אצל הכבש במזרחו, סמוך לה בשלשה טפחים, ודרוך מן המזבח עשרים אמה, כדתנן
במסכת תמיד (פרק א' משנה ד') גבי תורם את הדרשן. וכשעולת העוף רבה במזרח, שיש שם כהנים רבים מולקין עולת העוף — באין ועושין אותה במערבית דרומית, אותם שאין יכולין
לעמוד שם. אתי לאשחור — לפי שפעמים שמחליפין, לימא מתניתין — דבעי אחד מעובה ואחד דק — רבי יהודה היא. דאמר: של מים — לוג, ושל יין — רביעית הודין כתיב בנסכי
תמיד, היינו שלשה לוגין, שהיו שנים עשר לוג. סמיך = עב. ומאי קליש — יוצאין בנקב קטן. הכי נמי מסתברא — דמתניתין רבנן היא. דאילו ר' יהודה רחב וקצר את ליה —
כלומר, שמעינן ליה דבלשון אחד רחב ואחד קצר קאמר ליה, ולא בלשון מעובה ודק. רחב משמע יתר על קצר, טפי מייטורא דמעובה על מידק. נפגמה קרן המזבח — על ידי אבנים
שזרקו בו. בול של מלח — מלא אגרוף. לא טפני — שיהא המזבח כשר לעבודה בסתימה זו. אלא כדי שלא יראה פגום — מפני הכבוד.

שכל

לְמִנְחָה לְצוּרֵי עֲבוּדָה כְּגֹן לְמִתֵּן דָּם הַחֲטָאֹת אִם סִידוֹר הַמַּעֲרֵכָה
אוּ הַיִּפּוֹךְ אֲבָרִים עַל גְּבִי הָאֵשׁ, עוֹלִין כִּבְשָׁה שְׁהוּא בְּדִרוֹם הַמִּזְבֵּחַ,
וּפּוֹנִים דְּרָךְ יָמִין לְקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוּמִית, וּכְשֶׁרוֹצִים לִירֵד, אֵינֶם
חֹזְרִים עַל עֲקֻבוֹתֵיהֶם אֲלָא מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְיוֹרְדִין מִמֶּנּוּ
בְּמַעֲרֵבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ שְׁהוּא דְּרָךְ שְׂמָאל שֶׁל עֲלִיתָם, חוּץ מִן הָעוֹלָה
לְשִׁלְשֵׁת דְּבָרִים הַלְלוּ הַמַּפְרוֹטִים לְהֵלֵךְ, הַנְעִשִׂים בְּקֶרֶן מַעֲרִבִית
דְּרוּמִית שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁעוֹלִין דְּרָךְ שְׂמָאל וּפּוֹנִים מִיד לְקֶרֶן מַעֲרִבִית
דְּרוּמִית שְׁהוּא בְּצֵד שְׂמָאל שֶׁל הָעוֹלָם, וּכְשִׁיזְרִידִים חוֹזְרִין עַל
הָעֶקֶב – חֹזְרִים עַל עֲקֻבוֹתֵיהֶם בְּדֶרֶךְ שְׁעָלוֹ בָּהּ, מִשּׁוֹם שְׂכָאֶשׁ
פְּנֵי עוֹמְדוֹת לְכִיוֹן הַמִּזְבֵּחַ בְּקֶרֶן מַעֲרִבִית דְּרוּמִית, נִמְצָא שְׂצֵד
יֵמִינוֹ הוּא הַצֵּד שֶׁמִּמֶּנּוּ עָלָה לְמִזְבֵּחַ, וְלִכְךָ חֹזְרִים דֶּרֶךְ עֲלִיתָם
שְׁהוּא פְּנִיָּה לִימִינָם, וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה הַעֲבוּדוֹת הַחֲלוּקוֹת מִשְׁאֵר
הַעֲבוּדוֹת לְעֵנֶן זֶה: נִיפּוֹךְ הַיָּמִין בְּחֹג הַסּוּכוֹת, וְנִיפּוֹךְ הַיָּמִין בְּכָל יוֹם,
וּמְלִיקַת עוֹלֹת הָעוֹף, וְאֵף שְׁעִיר מִקּוֹמָה שֶׁל מְלִיקַת עוֹלֹת הָעוֹף
הוּא בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מִזְרָחִית שְׁהוּא סְמוּכָה לְבֵית הָדָשׁ, מְכַל מִקּוֹם
כְּשֶׁרְבִּיכָה בְּמִנְחָה – כֹּאשֶׁר עֲמָדוֹ כְּהֵנִים רַבִּים בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מִזְרָחִית
לְצוּרֶךְ מְלִיקַת עוֹלוֹת הָעוֹף וְלֹא הִיא מִקּוֹם לְעֲמוּד שֶׁם, הִיא מוֹלֶקֶה
בְּקֶרֶן מַעֲרִבִית דְּרוּמִית.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שֶׁל
סִיד הָיוּ אֵלֶּיָּה שְׁתֵּי מִשְׁתָּרִין אֶת פְּנֵיהֶם מִפְּנֵי הָיִין: מִקְשָׁה הַגִּמְרָא:
מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה מִשְׁמַע שְׁנֵי הַסְּפָלִים הַשְּׁחִירוּ, וְקִשָּׁה בְּשִׁלְמָא
הַסְּפָל לִינֵן מִשְׁחִיר מִשְׁחִיר אֶת הָיִין הַנִּשְׁפָּךְ לְתוֹכָהּ, אֲבָל דְּמָא – הַסְּפָל
שֶׁל הַיָּמִין אֲמַאי מִשְׁחִיר. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: כִּיֹּן דְּאִמֵּר מָר בְּמִשְׁנָה
שֶׁאֵם טַעָה וְעִירָה מִהַצְלָחוֹת שֶׁל הַיָּמִין לְתוֹךְ הַנֶּקֶב שֶׁל הָיִין, וְכֵן
אִם הַחֲלִיף וְעִירָה שֶׁל יָיִן לְתוֹךְ שֶׁל מִים יֵצֵא יְדֵי נִיסוֹךְ הַיָּמִין וְנִיסוֹךְ
הָיִין, אִם כֵּן אֵף שֶׁל מִים אֲחֵי לְאִשְׁחִירֵי, לְפִי שְׁפַעֲמִים שְׁטוּעָה
וּמַחֲלִיף בֵּין הַסְּפָלִים, וְלִכְךָ אֵף הַסְּפָל הַמִּיּוֹעֵד לְנִיסוֹךְ הַיָּמִין הִיא
מוֹשָׁחַר מִיֵּין שְׁהִיא כִּנְסָה לְתוֹכָהּ בְּטַעוֹת.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: וְנִמְנָקִים בְּמִין שְׁנֵי חוֹמָטִין דִּקְדָן וְכוּ' אֶחָד מִעוֹבָה
וְאֶחָד דֶּק, כִּדִּי שִׁיחֵיו שְׁנֵיהֶם כְּלִין בְּבֵת אַחַת: לִיָּמָא מִתְּנִיתִין
שְׁמִבּוּאֵר בָּהּ שֶׁלֹּא הָיוּ נִקְבֵי הַסְּפָלִים שׁוּם, רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְלֹא
רַבִּנָּה, דִּתְנֵן בְּהַמֶּשֶׁךְ הַמִּשְׁנָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּלוֹג מִים הִיא מִנְפֶּשֶׁ
כָּל שְׂמֹנֶה, וְכִיּוֹן שְׂכֻמוֹת הָיִין הַמְנוֹסֶךְ הִיתָה מְרוּבָה מִשֶּׁל הַיָּמִין,
שְׁנִיסוֹךְ הָיִין שִׁיעוּרָו שְׁלֹשָׁה לִוְגִין וְנִיסוֹךְ הַיָּמִין בְּלוֹג אֶחָד, הָיוּ
צָרִיכִים לְהַרְחִיב אֶת נֶקֶב הָיִין כִּדִּי שִׁישְׁפָּךְ בְּמַחֲזִירוֹת וִיסְתִּיתִים עִם
נִיסוֹךְ הַיָּמִין, דְּאִי רַבִּנָּה הַסּוֹבְרִים שִׁיעוּרָו נִיסוֹךְ הַיָּמִין הוּא שְׁלֹשָׁה
לִוְגִין כְּמוֹ נִיסוֹךְ הָיִין, אִם כֵּן כִּי הִרְדִּי נִינְהוּ – שִׁיעוּרָם שׁוֹה וּמְדוּד
עוֹשֵׂה אֶת נֶקֶב הָיִין רַחֵב מִשֶּׁל הַיָּמִין. דּוּחָה הַגִּמְרָא: אֲפִילוּ
תִּיָּמָא שְׁמִשְׁנֵיתָנָה הִיא כְּרַבָּנָה שֶׁאִמְרוּ שְׁהוּא מְנוֹסְכִין מִים וְיֵין בְּשִׁיעוּר
שׁוֹה, מְכַל מִקּוֹם כִּיּוֹן שְׁחִמְרָא כְּמִדָּה – הָיִין סְמִיךְ וְעֵבֶה וְיָמָא קְלִישׁ
– הַיָּמִין קְלוּשִׁים, אִם יִהְיֶה הַנֶּקֶב שׁוֹה יִכְלוּ הַיָּמִין קוֹדֵם הָיִין, וְלִכְךָ
צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת נֶקֶב הָיִין רַחֵב יוֹתֵר. חֲבִי נִמִּי כִּסְתָּרָא שֶׁהַמִּשְׁנָה
כִּדְעַת חֲכָמִים, דְּאִי הַמִּשְׁנָה רַבִּי יְהוּדָה הִיא, רַבִּי יְהוּדָה אֵת לִיָּה,
כְּלוֹמַר רַבִּי יְהוּדָה הִיא שׁוֹנָה דִּין זֶה בִּלְשׁוֹן 'אֶחָד מִהֶם רַחֵב וְאֶחָד
מִהֶם קָצֵר', וְלֹא בִלְשׁוֹן שֶׁל עֵבֶה וְדֵק, דִּתְנָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁנֵי
קְשׁוּוֹאוֹת – קִנִּים חֲלוּלִים הָיוּ שָׁם בְּמִזְבֵּחַ אֶחָד שֶׁל מִים וְאֶחָד שֶׁל
יָיִן, שֶׁל יָיִן פִּתֵּי רַחֵב שֶׁל מִים פִּתֵּי קָצֵר כִּדִּי שִׁיחֵיו שְׁנֵיהֶם כְּלִין בְּבֵת
אַחַת, שְׁמַע מִיָּה שֶׁהַמִּשְׁנָה רַבֵּן הִיא וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה, מִשּׁוֹם
שֶׁהַהֲבִירָל בֵּין רַחֵב לְקָצֵר הוּא יוֹתֵר מִזֶּה שְׁבִין עֵבֶה לְדֵק.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: מְעָרְבֵי שֶׁל מִים וְכוּ': תְּנֵן רַבָּנָה, מְעָשָׂה צְדוּקִי אֶחָד
שְׁנִיפֶשֶׁ עַל גְּבִי רַגְלָיו וְרָמְמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאַתְרוּגֵיהֶן, וְאוֹתוֹ הָיוּ נִפְשָׁה
כְּדֵן תְּמִנָּה עַל יְדֵי הָאֲתָרוּגִים שׁוֹרְקוּ עָלָיו, וְהִכְיָאוּ כּוֹל וְלִמְלָא
אֲגָרוּן שֶׁל מֶלֶךְ וְסִתְמוּהוּ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹכִישׁ הַמִּזְבֵּחַ לְעֲבוּדָה בְּכָל
סִתְמוּהוֹ בְּמִלַּח, שֶׁאִין הַמֶּלֶךְ מִמֶּיךָ הַכֹּהֵן לְבָנִית הַמִּזְבֵּחַ, וְעִדִּין
הַמִּזְבֵּחַ פְּסוּל לְעַבְדוּתָהּ, אֲמַאי סִתְמוּהוּ לְפִי שְׁעָה מִפְּנֵי מֵרָאיתָה הָעֵין
שְׁלֵא יִרְאָה מִנְּהָ מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

בְּמִין שְׁנֵי חוֹמָטִין דִּקְדָן – מְכַל סָפֵל יֵצֵאָה בְּלִיטָה כְּמִין חוֹטֵם וְכוּ' נִקְבָּ,
וְהַכְּהֵן מַעֲרָה אֶת הַנִּסְכִּים לְתוֹךְ הַסְּפָלִים וְהָיוּ מִקְלָחִין דֶּרֶךְ נִקְבֵי
הַסְּפָלִים לִגַּג הַמִּזְבֵּחַ, וּמִן הַמִּזְבֵּחַ הָיוּ זּוֹרְמִים לְנֶקֶב הַמִּבּוּבִיל אֶל
הַשִּׁתִּין, וְכִיּוֹן שֶׁהַיָּמִין וְרוּמִים מִהֵרָ יוֹתֵר מִזְרָחִי, עוֹשֵׂה אֶת (י) אֶחָד
מִהַנֶּקֶבִים וְשֶׁל סָפֵל הָיִין מְעוֹנָה, וְאֶחָד מִהַנֶּקֶבִים וְשֶׁל סָפֵל הַיָּמִין
דֶּק, כִּדִּי שִׁיחֵיו שְׁנֵיהֶם – נִיסוֹךְ הָיִין וְהַיָּמִין כְּלִין – מִסְתִּימִים בְּבֵת
אַחַת, וְשְׁנֵי הַסְּפָלִים עֲמָדוֹ סְמוּכִים זֶה לָזֶה בְּקֶרֶן מַעֲרִבִית דְּרוּמִית
שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, מְעָרְבֵי – הַסְּפָל מַעֲרִבִי הַסְּמוּךְ לְקֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ הִיא שֶׁל
הַיָּמִין, וּמְעָרְבֵי – הַסְּפָל שְׂבָצָדוֹ הַנוֹטָה לְמִזְרָח הִיא שֶׁל הָיִין, אִם
טַעָה וְעִירָה מִהַצְלָחוֹת שֶׁל הַיָּמִין לְתוֹךְ הַסְּפָל שֶׁל הָיִין, וְכֵן אִם
הַחֲלִיף וְעִירָה שֶׁל יָיִן לְתוֹךְ שֶׁל מִים, יֵצֵא יְדֵי נִיסוֹךְ הַיָּמִין וְנִיסוֹךְ הָיִין
וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנִסֵּךְ שְׁנִית, רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק עַל תֵּנָא קָמָא וְאוֹמֵר, לֹא
הִיא מְנוֹסֶךְ שְׁלֹשָׁה לִוְגִים שֶׁל מִים אֲלָא בְּלוֹג אֶחָד שֶׁל מִים הִיא
מְנוֹסֶכָה, וְלֹא רַק בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַחֹג הִיא מְנוֹסֶכָה אֲלָא כָּל שְׂמֹנֶה יְמֵי הַחֹג
לְהִינֵן אֵף בְּשִׁמְנֵי עֲצָרָה. מִמְּשִׁכָּה הַמִּשְׁנָה: וְלִמְנַפֶּשֶׁ אוֹמֵר לוֹ
הַמְמוּנָה הִנֵּבָה אֶת דְּרָךְ בַּעַת נִיסוֹךְ הַיָּמִין, כִּדִּי שְׂכַל הָעָם יִרְאוּ
שֶׁאֵתָה מַעֲרָה אֶת הַיָּמִין לְתוֹךְ הַסְּפָל וְאֵינֶךְ שׁוֹפְכֶם חוֹצָה לוֹ,
וְהַטַּעַם שֶׁהוֹצֵרְכּוֹ לִזְמַר לוֹ כֵּן, מִשּׁוֹם שְׁפַעֲמִים אֶחָד נִפֶּשֶׁ צְדוּקִי אֶחָד
אֶת הַיָּמִין עַל גְּבִי רַגְלָיו בְּמִקּוֹם לִיתְנֵם כְּסָפָלִים, שֶׁאִין הַצְדוּקִין
מוֹדִים בְּנִיסוֹךְ הַיָּמִין, מִפְּנֵי שְׁהִיא הַלֵּכָה לְמַשָּׁה מִסִּינֵי וְאֵינָה
מְפּוֹרֶשֶׁת בְּכַתּוּב, וְרָמְמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאַתְרוּגֵיהֶן.
כְּשֶׁנִּשְׁעָהוּ בְּנִיסוֹךְ הַיָּמִין בְּכּוֹל כִּדִּי מְעָשָׂהוּ בְּשִׁבְתָּהּ, אֲמַאי שְׁחִמְתָּ
אִיסוֹר לְטוּלוֹ בְּשִׁבְתָּהּ הִיא מְכַלָּא אֶת הַמֶּלֶךְ לְצוּרֶךְ הַנִּיסוֹךְ בְּשִׁבְתָּהּ
מְעָרְבֵי שִׁבְתָּהּ בְּחִבִּית שֶׁל וְהֵב שְׂאִינָה מְקוֹדֶשֶׁת מִן הַשִּׁילּוֹת, וּמִנִּיחָהּ
בְּלִשְׁכָּה עַד לְמַחֲרָתָה בַּעַת נִיסוֹךְ הַיָּמִין. אִם נִשְׁפַּכָה הַחֲבִית בְּשִׁבְתָּהּ,
אוּ נִתְּלָתָה – הוֹסֵר כִּיסוֹי הַחֲבִית, וְעַל יְדֵי זֶה נִפְסְלוּ הַיָּמִין, הִיא
מְכַלָּא מִים מִן הַכִּיּוֹר שְׁבַעֲזוֹרָה, מִשּׁוֹם שֶׁהָיִין וְהַיָּמִין שְׁהוּא מְנוּלִין
כְּפִּסְלוֹ לְנִיסוֹךְ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, שְׁמָא שְׁתָּה מִהֶם נִחַשׁ וְהִטִּיל בָּהֶם
אֶרֶס, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מְנוֹסֶךְ כְּשִׁיעוּרָו הָרָאִי שֶׁהָאֶרֶס מִשְׁלִים
לְשִׁיעוּרָו.

גמרא

מָנָא הָנִי מִלֵּי שְׁתוּקָעִין וּמְרִיעִין בּוֹמֵן שְׁאִיבַת הַיָּמִין לְנִיסוֹךְ, אָמַר
רַב עֲנַי, דְּאָמַר רָאָה 'שְׁאִיבַת מִים בְּשִׁשּׁוֹן' וְגו' הִיא שְׁאִיבַת הַיָּמִין
לְמַצוֹת נִיסוֹךְ הַיָּמִין צָרִיכָה לְהִיטֵי בִשְׁשׁוֹן וּשְׁמַחָה.
מִסְפֶּרֶת הַגִּמְרָא: הִנְהוּ תְּרֵי מִינֵי – כּוֹפְרִים חֵד שְׁמִיָּה שִׁשּׁוֹן וְחֵד שְׁמִיָּה
שְׁמַחָה שְׁנִתּוּכָהוּ וְהַתְנַצְחוּ בִּינֵיהֶם מִי חֲשׁוֹב מִחֲבִירוֹ, אָמַר לִיָּה
שִׁשּׁוֹן לְשְׁמַחָה, אָמַר עֲדִיפָנָא מִינֶךָ – אֲנִי עֲדִיף וְחֲשׁוֹב יוֹתֵר מִמֶּךָ,
דְּכֵתִיב 'שִׁשּׁוֹן וְשְׁמַחָה יִשְׁנִי' וְגו', הִיא שֶׁהַקִּדִּים הַפְּסוּקִים אֶת שִׁשּׁוֹן
לְשְׁמַחָה. אָמַר לִיָּה שְׁמַחָה לְשִׁשּׁוֹן, אָמַר עֲדִיפָנָא מִינֶךָ דְּכֵתִיב 'שְׁמַחָה
וְשִׁשּׁוֹן לְיִהוּדִים', וְשֶׁם הַקִּדִּים הַפְּסוּקִים שְׁמַחָה לְשִׁשּׁוֹן. אָמַר לִיָּה שִׁשּׁוֹן
לְשְׁמַחָה, חֵד יוֹמָא שְׁבָקוֹד – עֲתִידִים יוֹם אֶחָד לְעוֹבֵךְ מִן הַשְּׁמִים
וְשִׁיּוֹךְ פְּרוּוֹנָקָא – תִּשְׁמַשׁ רֶץ לְרוּץ לְפָנֵי הַמַּחֲנֶה לְהִרְאוֹת
וְלִהְדָרֵיכֶם בְּדִרְכֵיכֶם, דְּכֵתִיב 'כִּי בְשְׁמַחָה תִּצְאֹו', וּפִירֵשׁ שְׁמִי שְׁמִי
שְׁמַחָה יִרְאָה אֶת הַדְּרָכִים וְאֶחָרֵיו יֵצֵא כָּל הָעָם. אָמַר לִיָּה שְׁמַחָה
לְשִׁשּׁוֹן, חֵד יוֹמָא שְׁבָקוֹד וְכָל כִּדִּי מִיָּא וְיִמְלָאוּ עַל יְדֵךְ מִים, דְּכֵתִיב
'וְשְׁאִיבַת מִים בְּשִׁשּׁוֹן', וּפִירֵשׁ שְׁמִי שְׁמִי שִׁשּׁוֹן עֲתִיד לְהִיטֵי
שׁוֹאֵב מִים. אָמַר לִיָּה הוּא מִיָּא דְּשְׁמִי שִׁשּׁוֹן לְרַבִּי אֲבָהּ, עֲתִידִיתָו
דְּתִמְלוּ לִי מִים לְעִלְמָא דְּאֵתִי – אֲתֵם עֲתִידִים לְשַׁמֵּשׁ אוֹתִי וְלִמְלָאוֹת
לִי מִים בְּעוֹלָם הָבָא, דְּכֵתִיב 'וְשְׁאִיבַת מִים בְּשִׁשּׁוֹן'. אָמַר לִיָּה רַבִּי
אֲבָהּ, אִי הָיוּ כְּתִיב 'וְשְׁאִיבַת מִים בְּשִׁשּׁוֹן' הָיִינוּ מְסִבִּירִים
בְּקִרְבָּנוֹתָהּ שְׁנִשְׁבָּא מִים לְצוּרֶכֶךָ, הִשְׁתָּא דְּכֵתִיב 'וְשְׁאִיבַת מִים
בְּשִׁשּׁוֹן' אֵין לָנוּ לְפָרֵשׁ אֲלָא שְׁמִשְׁכִּיהָ דְּהוּא וְנִבְרָא מִשְׁחִין לִיָּה נִזְרָא
וּמְלִין בִּיָּה מִיָּא – עוֹרֵוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אֵדָם וְכְלוֹמַר הָעוֹר שֶׁלָּךְ יִיעֲשֶׂה
כְּמִין נִדָּר מִעוֹר לְמִלְאוֹת מִים בְּתוֹכָהּ.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: עוֹלָה כְּכֶבֶשׂ וְפָנֶה לְשְׂמָאלוֹ כּוּ': תְּנֵן רַבָּנָה כָּל הָעוֹלָם

– ישעיה הנביא אמר שישיר בשביל הקדוש ברוך הוא ובמקומו
 על כרמו היא כנסת ישראל, ומשורר, הביא הקדוש ברוך הוא את
 ישראל לארץ ישראל הנקראת 'קֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן' שהיא פינה השמינה
 מכל הארצות שנאמר עליה 'ארץ ובת חלב ודבש', 'וַיַּעֲזָקְהוּ' –
 בנה להם ערים בצורות מוקפות חומה דלתים ובריה כטבעת
 (הנקראת 'עֵינָקָא' בארמית), 'וַיִּסְקְלָהוּ' – פינה את האומות מארץ
 ישראל מפניהם, כאדם המפנה אבנים מכרמו, פן יחטיאו אותם,
 'וַיַּעֲזָהוּ שׁוֹרֵק' – ונטעם בארץ ישראל שורשים של גפנים
 משובחות ולא רק זמורה מן הגפן, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שהוא שורשן
 ועיקרן של ישראל שמחבבן לפני הקדוש ברוך הוא, 'וַיִּבֶן מִגְדָּל
 בְּתוֹכָו' זֶה מִזְבֵּחַ העשוי כמגדל עזו, 'וְנִם יָקֵב חֲצֵב בּוֹ' – חפר בור
 באותו מגדל אֱלֹהֵי הַשִּׁיתִין החלולים בגופו של מזבח ויורדים עד
 התהום.
 תִּנְיָא אֱמֵר רַבִּי אֱלֶעָזָר פֶּר צְדוּקָה, לא ירדו השיתין עד התהום, אלא
 לול קֶמֶן – ארובה חלולה הִיָּה בֵּין כֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעְרְבֻי שֶׁל כֶּבֶשׂ –
 בשמונה האמות המערביות של הכבש מתוך שש עשרה אמות
 של רחבו, וְאַחַת לַשִּׁבְעִים שָׁנָה פָּרְחִי – נערי כהונה יורדין לָשֶׁם
 לאותה ארובה, וּמִלְקָטִין מִשָּׁם יֵין קְרוּשׁ שְׂדוּמָה לְעִיגוּלֵי דְבִילָה –
 שהיין הרב שנתנסך על גבי המזבח במשך השנים, הצטבר באותה
 ארובה ונהפך מנוול לקרוש עד שהיה דומה לעיגולי דבילה, שהם
 תאנים הדבוקות יחדיו בצורת עיגול, וְכֵאֵין וְשׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּקְדוּשָׁה,
 לפי שאסור בהנאה משום שהוקדש למזבח כדלהלן, ושריפתו
 בעזרה שהיא מקום קדוש, שְׁנָאֵמֵר בפרשת נסכים 'וְנִסְכּוֹ רִבְעִית
 הַחֵיִן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד בְּכֶפֶשׁ חֲסֹד נֶסֶךְ שֶׁכֶּר לַח" הקיש שריפה
 לניסוכו,

והטעם שהמזבח נפסל בכך שנפגמה קרנו, לפי שְׁכָל מִזְבֵּחַ שְׁאֵין לוֹ
 את ארבעת הדברים דלהלן, לֹא כֶּבֶשׂ – שיפוע שדרכו עולים לגג
 המזבח, וְלֹא קֶרֶן – אמה על אמה בגובה אמה בארבע זוויות גג
 המזבח, וְלֹא יָסוּד – בליטה בעין מדרגה בתחתית המזבח ברוחב
 אמה ובגובה אמה, וְלֹא רִיבּוּעַ – שמידת ארכו אינה כמידת רחבו,
 פֶּסוּל לְעִבּוּדָה. רַבִּי יוֹסִי פֶּר הִהָדָה אוֹמֵר, אָף הַסּוּבֵב – כניסה ברוחב
 אמה בגובה חמש אמות מהיסוד, מעכב את כשרות המזבח. וכיון
 שבאותו יום נפגמה קרן המזבח, נחשב כאילו המזבח מחוסר קרן,
 ולכך היה פסול לעבודה.
 אֱמֵר רַבֵּה פֶּר פֶּר חֲנָה אֱמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁיתִין – החלל שתחת המזבח
 כנגד מקום הנסכים, לשם היו נשפכים נסכי יין ומים, מִשִּׁשֶּׁת יָמֵי
 בְּרֵאשִׁית נִבְרָאוּ, שְׁנָאֵמֵר 'חֲמוּקֵי יִרְכָן כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֶׂה יְדֵי אֲמִן',
 ודורש 'חֲמוּקֵי יִרְכָן' אֱלֹהֵי הַשִּׁיתִין – 'חמוקי' לשון מתכסה ונסתר,
 ו'ירכי' הוא כמו צד, והשיתין היו מוסתרים וחצובים בתוך
 המזבח, ומקומם בצד המזבח בקרן מערבית דרומית, ומה שנאמר
 'כְּמוֹ חֲלָאִים' ללמד שִׁמְחוּלָלִין וְיורדין עַד הַתְּהוֹם – 'חללים' לשון
 חלל, 'מַעֲשֶׂה יְדֵי אֲמִן' זו מַעֲשֶׂה יְדֵי אוֹמְנוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 שהוא אמן שברא תבל ומלואה.
 תִּנְיָא רַבִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, 'בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 הָאָרֶץ', אֵל תִּקְרֵי 'בְּרֵאשִׁית' אֵלָּא תחלק את התיבה ותקרא 'בְּרָא
 – שִׁית', לומר שהשיתין נבראו מששת ימי בראשית עם בריאת
 השמים והארץ.
 תִּנְיָא רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שִׁיתִין מְחוּלָּלִין וְיורדין עַד הַתְּהוֹם, שְׁנָאֵמֵר
 'אֲשִׁירָה נָא לִירְדֵי שִׁירַת דָּוִד לְכַרְמוֹ, כָּרִם הָיָה לִירְדֵי בְּקֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן
 וַיַּעֲזָקְהוּ וַיִּסְקְלָהוּ וַיַּעֲזָהוּ שׁוֹרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכָו וְנִם יָקֵב חֲצֵב בּוֹ',

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, תשי"א
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ וכי'

מהו"ר יוסף יהודאי שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' אלול, בו מבאר סדר היומי שלו, ומסיים בשאלה, כי מפני רגילותו
 להתפלל לאט לאט, הנה חסר אצלו ענין התפלה בצבור, ולפעמים גם זמן התפלה:

מענה: ידוע בזה הנהגת החסידים ולפעמים תכופות הי' זה עפ"י הוראת נשיאינו רבותינו
 הק', אשר בענין תפלה בצבור נהגו בשמיעת ברכו, קדושה (וקריאת התורה) בהמנין, ואח"כ התפללו
 במתינות ולפעמים גם באריכות, והרי ידוע ג"כ הפירוש המובא בקובץ התמים בשם האוורוטשער בן
 האדמו"ר הצ"צ שתפלה בציבור ענינה שמקבץ ומאחד את כל הכחות עשר כחות נפשו בענין התפלה...

בטח יתועדו בח"י אלול הבע"ל, וכן יפרסם את תוכן הקטע משיחת שבת מברכים אלול באופן
 המתאים.

ובהיותו גובה לטובת בית רבקה, הנה בודאי ידוע לו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שאמר
 להמשולחים והשדרי"ם, אז מען זאל קלייבען גשמיות און זייען רוחניות, ויתן השי"ת הצלחה מרובה
 בעבודתו כפולה זו.

בברכת כוח"ט לו ולכל ב"ב שי' לשנה טובה ומתוקה.

סוכה. פרק רביעי – לולב וערבה דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכה רש"י תוספות

שכל מוצה בו' – להכי אין כשר לעבודה, שכל המזבח שאין לו קרן וכשר ויסוד וריבוע פסול לעבודה הכי גרסין. קרן – אבן אמה על אמה ברום אמה לכל קרן, ויסוד – דהיינו אמה בניסה ראשונה, וריבוע – שאינו מרובע. אם חסר אחד מכל אלו – פסול, וטעמא אמר רב הונא בית שמאי חזית קדשים' (זבחים סבא,) כל מקום שנאמר "המזבח" – לעכב, דהכי משמע: "המזבח" – זהו המזבח

העשוי כן, והק' כבולו כתיב "המזבח", "על קרנות המזבח מאצבע" במלואים (שמות טז) ובכבש כתיב "אל פני המזבח" (ויקרא ו) והכבש הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועליותו. וביסוד כתיב "אל יסוד המזבח" (שם ח) ובריבוע כתיב "רבע יהיה המזבח" (שמות כז) רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסוכב – מעכו, דקסבר כרכוב המזבח זהו הסוכב, והרי נאמר בו "המזבח", רובנו מביא לו זה סוכי, והכי אמרין בזבחים בפרק "קדשי קדשים" (שם). שיתין – חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים: המוקין = סתרי. לשון "המוק עבר" (שיר ה) – נסתר ונכסה ממני. וכן "עד מתי תתחמקין" (ירמיהו לא) – תסתרי ממני, שאת בושע ליקרב אלי על שמעלת בי. המוק ירכיך – לשון "קר המזבח" (ויקרא א) מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא – גרסין: ועליותם כרה דוד וכו' – לא גרסין ליה בתוספתא. והכא נמי לא גרסין ליה, דמאן דאית ליה שכראן לית ליה שמששת ימי בראשית נברא. ליידי – הקדוש ברוך הוא. בשבילו אני משורר, ובמקומו אני לקבול על זאת. שירת דודי לברמי – על כרמו. כרם היה ליידי בקרן בן שפן – בארץ ישראל, וזית השמינה מכל הארצות. ויעקובי – בנה להם

ערים בצורות מוקפות דלתים ובריה כטבעת, דמתרגמינן "עיקא" (שמות כה). ויסקלוהו – כאדם המפנה אבנים מכרמו. כלומר: פניה האומות מפניהם, שלא ישבו בארצם פן יחטאו אותם. וימקוהו שורק – נטעו גפנים משובחות. ולא זמורה, אלא שרשן עצמן. זה בית המקדש שהוא שורשן ועיקרן, שמתחבבם לפני המקום. ויבן מגדל בתוכו זה מוצה – העשוי במגדל עז. וגם יקב חצב בו – באותו מגדל, יקב הוא בור חפור, וכן "עד יקבי המלך" (זכריה יד) – בית שיהא דמלכא. לשון שיה ומערה, *פרשיין בלעז. לול = ארובה, שהיא מלמעלה למטה. בין כבש למזבח – הכבש ארכו שלשים ושתיים, ומשעף ועולה תשע אמות עד ששורה למזבח, ולא היה ראשו מחובר למזבח, אלא איר מעט מופסיק בנתים. דאמר רבובים (לא, קרא) "ועשית עולותיך הבשר והדם" – מה דם בוריקי, אף בשר בוריקי. מה דם: לקדש: איר ש בין כבש למזבח, ואותו איר קרי בין כבש למזבח. ולול היה באותו איר במעורבו של כבש, בשמונה אמות מערבית של כבש. שהכבש רחבו שש עשרה אמה ממוזר למערב, ואותו חלל שהנסכים יורדין לתוכו, שהן נעשין בדרומית מערבית של מזבח ומוקף ארבע מחיצות עד קרקעיתו, וקרקעיתו של רצפת שיש, ואין היין נבלע שם. וכל נסכי יין של כל השנה יורדין שם. והאי תנא לית ליה שהיו שיתין יורדין עד תוכם. והכי אמרין לקמן דלית ליה, ופליג אדרבנן. פרוי בחונה = לדים כדנים. יין קרוש – שנעשש ונקרש. ושורפין אותו בקירשה – במקום קדש בעורה. היתין מוציאין אותו. שלא יתמלאו השיתין מן הנסכים. שכל קרבנות הצבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מחטאת ואשם. ושורפין אותם, שאסורין בתנאה, דקדש הוא. שנאמר בקדש הפך – הקדש שריפה לניסוכו.

מה

– בו אין אתה בונה גזית, אבל אתה בונה גזית בהיכל ובקדש הקדשים. ומה אני מקיים "ומקבתו והגרון וכל כלי ברזל לא תשעם בבית בהבנותו" – בבית אינו נשמע. אלא: אלוהא: במזבח אפילו בחוץ אינו נשמע. וכן יסד רבינו אליהו הוקן באוהרת "אמת יהגה חיכיו": "אבני מזבח תוך ובר כן נגזו ועבר". והיינו יכולין לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח, דעון חולין, לאחר שהוקדשו. אבל אין צריך, דמשמע בפרק "איהו מקומן" (זבחים נדא וטש) שבנו אותו באבנים החלוקות, כגון חלוקי אבנים מן הנחל שבוולו הים, ובחול הים נבראו חלקות מששת ימי

בראשית. ומיזו קשה, דגבי בית המקדש כתיב "אבן שלמה מסע נבנה" ואמר ר' יהודה רדוה שמיר לבית המקדש. אל תיקרי בראשית אלא ברא שית – האי תנא ור' יוחנן סברי מששת ימי בראשית נברא. אבל איך תנא דררש "וגם יקב חצב" לית ליה, דמזוהא קרא דריש: מזבח ושיתין למזבח ביי אדם הוה. ובמילתיה גרסין: ועליו כרה דוד. ומיזו, קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן. דהכא סבר מששת ימי בראשית נברא, ודרש "מעשה ידי אמן" – מעשה אומנותו של מקום. ולקמן בפרק "החוליל" (גגא) אמר ר' יוחנן: בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא. ושמא אמרמי נינהו ואלכיא דר' יוחנן. וימעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מוצה וגם יקב חצב בו אלו השיתין – כך כתוב בכל הספרים, וזה גרסת הקונט'. אבל בתוספתא גרסי: "ויבן מגדל בתוכו" – זה היכל, ריגם יקב חצב בו" – זה מזבח, וקרי למזבח קרף – לפי שמוסכין עליו את הדין שמוציאין מן היקבים, ומריבוא ד"גם" דרשין שיתין.

שכל מזבח שאין לו קרן – זה ששרנו נפגמה הוה ליה קרן כמאן דליתיה, ולכן נפסל לעבודה, דאין לו קרן. דפגימה פוסלת באבני מזבח כדי שתחנור בה צפון, כדאמר פרק קמא דחולין (יהא וטש). וטעמא פירש שם בקונטרס: משום דכתיב "אבנים שלמות תבנה". ובוסידיאן פליגי בה תנאי התם: ר' שמעון בן יוחי אומר: טפה, ר' אליעזר בן יעקב אומר: כוית, ויש לומר: דהטעם משום דלא חשיב

ריבוע, למר בהאי שיעורא ולמר בהאי שיעורא. וריבוע מיעבד, כדכתיב הכא ומיזו, במזבח נחא, דכתיב: "רבע יהיה המזבח", אבל קרן מגדל דסיד היה בקרן דאף על פי שפירש כאן בקונטרס: קרן – אבן מרובע אמה על אמה ברום אמה, לא יתכן, דעל ידי מלבן נעשה, כדאינא בפרק "איהו מקומן" (זבחים נדא), ושמא רבוע דקרן לפינן ממזבח, ואם תאמר: ואבני מזבח, לא איריא משום דנפגמה: תיפוק ליה משום דמרה האבן, ואפילו לא נפגמה לא קרינן ברוז שלמות, כדמוכח פרק "איהו מקומן" (שם) גבי מורחית דרומית שלא היה לו יסוד. דפרקי: היכי עבדי לה? אי דגייז לה – אבנים שלמות אמר דחמנא! ויש לומר דהכי קאמר ליה התם: אי גייז לשבר האבן – אי אפשר לשברו בלא פגימה, ואין כאן שלמות. ואם בא לפחות ולחלקהא בסבין בלא פגימה – איכא איסורא ד"לא תנף עליון ברזל". וכן משמע במסכת עבודה זרה פרק "י' ישמעאל" (נבב.) גבי אבני מזבח שקצצום וגזזום בית חשמונאי. דקאמר: היכי נעביד? נתיברינו – אבנים שלמות אמר דחמנא. נסרינו – פירוש לעשות בלא פגמות – "לא תנף עליון ברזל" כתיב. ואם תאמר: וליעבדו על ידי שמיר, דבבית שני הוה שמיר, כדמוכח במסכת סוטה בפרק "עגלה ערופה" (מחא), דקאמר: משמונו נביאים

הראשונים, בטלו אורים ותומים, משרחב בית המקדש בטל שמיר. והיינו בית שני, דאי בית ראשון – ליעריבניה: משרחב בית המקדש בטלו אורים ותומים ושמיר, דמשמנו נביאים הראשונים היה חורבן הבית, כדנתיב בגמרא: משרחב בית המקדש בטלו אורים ותומים, דהיינו בית ראשון. דמשה דברס חסר בית שני מבית ראשון, כדאינא בימא (כאב). אלא בטל השמיר – היינו לאחר בית שני. וכן הא דקאמר רבן שמעון בן גמליאל התם: משרחב בית המקדש ניטל טעם הפירות – מסתמא לאחר חורבן בית שני קאמר, שחרב בימיו, תרע, דאשכחן בבית שני שהיו פירות מתברכין בימי שמעון בן ששח שנעשין חטין בכליות של שור הגדול. ועוד: יש להביא ראיה דהוה שמיר בבית שני מעובדא דדמאן בן נתניה, דפרק קמא דקידושין (לא, דפרק שני דעבודה זרה (כא, וטש), שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לפסח. ואבני אפוד בעו שמיר, כדנתיב בפרק "עגלה ערופה" (סוטה מחא), כדכתיב "במלואותם", ואפילו ר' יהודה דפליג עליה, ואמר שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש – מודה נמי דאבני אפוד בעו שמיר, כדמוכח פרק "מי שאחור" (גיטין סחא וטש), גבי בנין בית המקדש שעשה שלמה. דקאמרין: היכי נעביד – איכא שמיר דאיתיה משה לאבני אפוד. וההיא על כרחך רבי יהודה, היא דלר' נחמיה לא הוה שמיר לבית המקדש. ועובדא דדמאן בן נתניה – בבית שני הוה. דקאמרין התם: לשנה נולדה לו פרה אדומה בעדיו, ושבע פרות היו, הראשונה שעשה משה, שניה שעשה עזרא, כדתן במסכת פרה (פרק ראשון משנה ה). וכיון שהיה שמיר בבית שני כדפרישית, אמאי נגזזום בית חשמונאי? ויש לומר: שמיר אין עושה אותן שלמות שלא תחנור בה צפון. ואם תאמר: אם כן, היאך בנו את המזבח? דלא אפשר לומר שהיה מתקן מבחוץ ומבניסו מבפנים, דאפילו כי האי גונא במזבח אסור. כדנתיב במכילתא בסוף פרשת "וישמע יתרו": "לא תבנה אתיון גזית"

– ומה אני מקיים "ומקבתו והגרון וכל כלי ברזל לא תשעם בבית בהבנותו" – בבית אינו נשמע. אלא: אלוהא: במזבח אפילו בחוץ אינו נשמע. וכן יסד רבינו אליהו הוקן באוהרת "אמת יהגה חיכיו": "אבני מזבח תוך ובר כן נגזו ועבר". והיינו יכולין לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח, דעון חולין, לאחר שהוקדשו. אבל אין צריך, דמשמע בפרק "איהו מקומן" (זבחים נדא וטש) שבנו אותו באבנים החלוקות, כגון חלוקי אבנים מן הנחל שבוולו הים, ובחול הים נבראו חלקות מששת ימי בראשית. ומיזו קשה, דגבי בית המקדש כתיב "אבן שלמה מסע נבנה" ואמר ר' יהודה רדוה שמיר לבית המקדש.

אל תיקרי בראשית אלא ברא שית – האי תנא ור' יוחנן סברי מששת ימי בראשית נברא. אבל איך תנא דררש "וגם יקב חצב" לית ליה, דמזוהא קרא דריש: מזבח ושיתין למזבח ביי אדם הוה. ובמילתיה גרסין: ועליו כרה דוד. ומיזו, קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן. דהכא סבר מששת ימי בראשית נברא, ודרש "מעשה ידי אמן" – מעשה אומנותו של מקום. ולקמן בפרק "החוליל" (גגא) אמר ר' יוחנן: בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא. ושמא אמרמי נינהו ואלכיא דר' יוחנן. וימעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מוצה וגם יקב חצב בו אלו השיתין – כך כתוב בכל הספרים, וזה גרסת הקונט'. אבל בתוספתא גרסי: "ויבן מגדל בתוכו" – זה היכל, ריגם יקב חצב בו" – זה מזבח, וקרי למזבח קרף – לפי שמוסכין עליו את הדין שמוציאין מן היקבים, ומריבוא ד"גם" דרשין שיתין.

רכו סוכה. פרק רביעי – לולב וערבה דף מט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

מה ניסוכו בקדושה בו' – לא יליף מהבא אלא ששריפתו בקדושה, ולא בחול חוץ לעזרה. אבל הוצאתו משם – פשיטא ליה, כדי שלא יתמלא, ולא צריך קרא. מאי משמע – מהבא שריפה. אחאי קדש קדש – ואיכא למימר נמי דמצות הוצאתו ושריפתו מהבא יליף. בתחילה מועלין בהם – משדוקדשו עד שנתנסכו יש בהם מעילה, דקדשי גבוה ניהו. ירדו לשיתין אין מועלין בהן – שאין בהם שום צורך גבוה. כמאן – איצטריך למיתני אין מועלין – בר' אלעזר בר צדוק, דאין יורדין לתוהו, ואפשר לירד ולהביאם. דאי קלט – אם תלה כלי בתוך השיתין, וקיבל. איכא דאמרי לימא – הא דקתני ירדו לשיתין אין מועלין – רבנן היא. ואי קלט – אין מועלין, דאין בהן מעלה צורך גבוה. דאי ר' אלעזר – אבחי בקדושתיהו קיימי, דקאמר שרופין אותו בקדושה, אלמא: קדושתו עליהם מדבשו שריפה. שנעשית מצותו – וניסוכו הוא עיקר מצותו. פוקקין את השיתין – את נקב שבראש המזבח שהנסכים יורדין בו לשיתין, שיראה היין עליה, כגון מלא ושבע. שבר – לשון שכרות, ושמחה וניסוכה. מניניה שבע – על ידי ששותהו בלגימות גסות וגרון מלא – הוא משיבע, ולא על ידי שתייה מרובה שמנסים הרבה יין במעו על ידי לגימות דקות, ואינן כאוכלין, ששובע שלהם בא במילוי כרס. לנמע נמוצי – בלגימות גסות. מנמע ליה נמוצי – דרך שביעה משום חיובו מצותו. בנעלים – בעליית רגליהם. נדיב – שנדבו לבו להחזיר את בוראו. תחילה לגימ – גברות לבו להתנייה. מאי דכתיב חפוקי יריבך ונ' למה נמשלו ונ' – רב ענן דרש לקרא "כמו חלאים" – כלוחות, שהיו מאבנים טובות, כמו "זו" (זהב) וחלי בתם" (משלי כה), "מעשה ידי אמן" – והלוחות מעשה אלהים" (שמות לב). חפוקי יריבך – הנסתרים כירך, שכבוד התורה בצעא, ולא להיות יושב וטונה בגובה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק. כדאמר במועד קטן (טו,א). הוצאת הפת והכנסת כלה – דכתיב בהו "לכת", "טוב ללכת אל בית אבא מלכת אל בית משתה" (קהלת ו) אף שם צריך הצנע, לסעד במדה נאה, ולשמוח במדה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו. ויש אומרים: אם צריך לכוון להוצאת מנע את או להכנסת כלה ענייה – יעשה בצעא, ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי וכן, וכן מפרש בשאלות דרב אחאי. דברים שיריבן לעשותו בנעמא – כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם. מה שאין כן במת ובכלה, לפי שאחרים מתעסקין בהן וידועין היציאה מפני מי. והיו דאמר רבי אלעזר דכיל מילי בעי צניעותא, דהוא הדין לדברי תורה. נבחר לה' מובח – הכל בכלל זבח, חטאת ואשם ועולה ושלמים, כולם זבח הם. שנאמר ורעו לכם לצדקה ונ' – קרא הכתוב לזריעה צדקה ואת החסד קרא קציר, וטובה קצירה מוריעה כדמפרש. ארס וזרע בו' – ספק אינו אוכל, שמוא לא יצמח או ילקח בשדפון וברד. אלא לפי גמילות חסדים שבה – הניתנה היא הצדקה, והטורח הוא החסד. כגון מוליכה לביתו או טורח שחעלה לו להרבה, כגון נתן לו פת אפיה או בגד ללבוש, או מעות בעת שהתבואה מוציה, שלא יוציא מעותיו לאיבוד, שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני. ורעו לכם לצדקה – הצדקה היא הזריעה שזרע, כדי לקצור לקבל שבר. וקצרו לפי חסד – שתקבלו שבר לפי החסד שבה. גמילות חסדים כגון נפיק, ומספיקין וממציאין לו אנשים מזהוגים לכך – תלמוד לומר: "מה יקר" – צריך לתת לב ולטורח ולרדף אחריה, לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגים. ואמאי נייתי במקדשת – דקא סלקא דעתיה אין הכלי מקדשן קדושת הגוף ליפסל בלינה, אלא אם כן דעתו שיקדשו הכלי, או אם יש בהן יותר מכשיעור אין ראיין לכלי. ואין הכלי מקדשן, דאין מקדשין אלא הראוי להם. אין שיעור למים – שאפילו יותר משלשה לוגין ראיין לנסך. דלא פרישה בהן תורה שיעורא, הלכך ראיין לכלי הם, וכלי מיד מקדשם, דכתיב (שמות לא) "כל דנוגע בהם יקדש" ואפילו אינו רוצה שיתקדשו עד מחר – הכלי מקדשן מיד, שלא מדעת.

לומר בשם שניסובו בקדושה – במזבח שבעזרה, כך שריפתו
 בקדושה – בעזרה ולא בחיל מחוץ לעזרה. מבארת הגמרא: מאי
 משמע – היכן מרומו בפסוק זה שריפה שאותה מקשים לניסוך.
 אמר רבנא, מצות השריפה אתה בגזירה שיה' קדש/קדש, כתב
 הקא – בענין הנסכים 'פקדש חסד נקד', וכתב הקא – בענין נותר
 ו'שריפת את הנותר פאש לא יאכל כי קדש הוא', ללמד כשם
 ש'קודש' שנאמר לענין נותר עוסק בשריפה, אף 'קודש' שנאמר
 בנסכים מחייב שריפה.
 שואלת הגמרא: במאן אולא הא (רתניא) [רתניא] נכסים בתחילה –
 משעה שהוקדשו עד שנתנסכו מועלין בהן – יש בהן דין מעילה
 שהנהנה מהן בשוגג מביא קרבן, לפי שקדשי גבוה הן, אבל
 משיקדו לשיתין אין מועלין בהן, שכבר אין בהם שום צורך גבוה.
 לימא רבי אלעזר בר צדוק היא, שסובר שהנסכים נאספים בין
 הכבש למזבח, וכיון שאפשר להביאן שייך לזון אם מועלים בהן
 לאחר שהתנסכו, ולא כרבנן, דאי רבנן הא נחתו להו לתהום, ולא
 שייך לזון אם יש בהן דין מעילה שהרי אי אפשר לשואבן מן
 התהום. דוחה הגמרא: אפילו תימא רבנן היא, הנידון לענין
 מעילה הוא פאופן דאי קלם – תלה כלי בתוך השיתין וקלט את
 הנסכים שנשפכו לתוכו. ואיכא דאמרי – יש אומרים ששאלת
 הגמרא היתה להיפך, לימא המשנה שאין מועלין בנסכים משיקדו
 לשיתין, רבנן היא שסוברים שהנסכים יורדים לתהום ושוב אין בהן
 צורך גבוה, ולא רבי אלעזר בר צדוק שדקוק שהצריך להוציאן ולשרפן,
 דאי רבי אלעזר בר צדוק יש ללמוד ממה שהצריך לשרפן שאבתי
 בקדושתיהו קרמי – עדיין עומדים בקדושתם, ומדוע אין מועלין
 בהן. דוחה הגמרא: אפילו תימא שמשנה זו כרבי אלעזר בר צדוק
 היא שהנסכים טעונין שריפה, אין בו מעילה משום שאין לה דבר
 שנעשה מצותו ומועלין בו, וכיון שנעשה בין עיקר מצוותו שהוא
 הניסוך שוב אין בו דין מעילה.
 אמר ריש לקיש, בזמן שמנסכין זון על גבי מזבח, פוקקין את השיתין
 – סותמים את הנקב שבספל שהנסכים יורדים דרכו לשיתין, כדי
 שיראה היין עליו כגורן מלא ושבע, לקיים מה שנאמר 'פקדש חסד
 נקד שבר לה'. מבארת הגמרא: מאי משמע – כיצד לומדים זאת
 מפסוק זה. אמר רב פפא, 'שבר' לשון שתייה לשון שבעה לשון
 שכרות, ולכך צריך שיראה שהמזבח שותה ושבע, וכאילו
 משתכר ועולה על גדותיו. אמר רב פפא, שמע מינה כי שבע איניש
 חמרא, מגרזיה שבע – על ידי שגרונ מלא ושותה את היין
 בלגימות גסות נהיה שבע, שאף בניסוך היין נאמר 'שכר' שהוא
 לשון שבעה, משום שנראה כאילו גרונ מלא. על פי דברים אלו
 אמר רבא, צורבא מרבנן דלא גפישא ליה חמרא – תלמיד חכם
 שאין לו הרבה יין אלא מעט, לינעם גמועי את היין בלגימות גסות
 שעל ידי כך ישבע ממעט היין שיש לו, שהשביעה מן היין היא
 במילוי הגרון. מספרת הגמרא: רבא אכסא דברכתא אנעם גמועי
 – רבא היה שותה כוס של ברכה בלגימות גסות דרך שביעה
 לחיבוט מצוה.
 דרש רבא, מאי דכתיב 'מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב', כוונת
 הכתוב, מה יפו פעמיותיהן – רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל,
 ונקראת כנסת ישראל 'בת נדיב' שהיא בתו של אברהם אבינו
 שנקרא נדיב, משום שנדבו לבו להכיר את בוראו, שנאמר 'נדיבי
 עמים נאכסו עם אלהי אברהם' – גרים מן העמים נאספו לחסות
 תחת כנפי השכינה והצטרפו לעם אלהי אברהם לקבל על עצמם
 עול מצוות, וקשה וכי הקדוש ברוך הוא הוא אלהי אברהם ולא
 אלהי יצחק ויעקב, אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים –
 האשון שנדבו לבו להתגיר, ולכך נקראו הגרים שבאו אחריו על
 שמו.
 תנא דבי רב ענן, מאי דכתיב 'חמוקי' ו'כר' כמו חללים מעשה ידי
 אמן, שפסוק זה נדרש על התורה: 'כמו חללים' – כמו הלוחות
 שהיו מאבנים טובות ומעשה ידי אנוגותו של הקדוש ברוך הוא.
 ויש לשאול למה נמשלו דברי תורה ב'כר', אלא לומר לה מה ירד
 בפתח אף דברי תורה בפתח, ופירוש הכתוב 'חמוקי ירכיך'

הנסתרים כירך, שכבוד התורה בצינעא ולא להיות יושב ושונה
 בשוק בפרהסיא. ותינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב 'הניד לה אדם
 מה טוב ומה ה' יורש מקד', כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע
 לכת עם אלהיו, 'עשות משפט' זה היין לזון דין תורה, 'אהבת
 חסד' זו גמילות חסדים, 'הצנע לכת עם אלהיו' זו הוצאת הקט
 והקנסות בלה לחופה שנאמר בהן 'לכת' (קהלת א) 'טוב ללכת אל
 בית אכל מלכת אל בית משתה', שאף בהן צריך לנהוג בצינויות,
 ולא יפרסם שהוציא הוצאות על מנת עני או להכנסת כלה עניה.
 ותלא דברים קל וחומר ומה דברים – מצוות אלו שצריך לעשותן
 בפרהסיא, אמרה תורה 'הצנע לכת' – לעשותן בצינעא ולא
 להשתבח בהן בפני מי שאינו יודע שעשאו, דברים שצריך לעשותן
 בצנעא, כגון צדקה הניתנת לעני בסתר, ואין אחרים מתעסקים
 איתו כמו עם מת וכלה, ואין יודעים שפיזר מממונו לצדקה, על
 אחת כמה וכמה שלא יפרסם. ומדברי רבי אלעזר שכל דבר צריך
 צינעיות, יש ללמוד גם לדברי תורה שצריך ללמוד בסתר.
 אמר רבי אלעזר, גדול העושה צדקה יותר מכל התרגנות, שנאמר
 'עשה צדקה ומשפט, נבחר לה' מנחה', ובה כולל כל התרגנות,
 חטאת ואשם עולה ושלמים. ואמר רבי אלעזר, גדולה גמילות
 חסדים – טרחה לעזרת חבירו יותר מן הצדקה – נתינת מעות
 לעניים, שנאמר 'ורעו לכם לצדקה (ו) לקצרו לפי חסד', הרי שהפסוק
 מכנה את הצדקה כוריעה ואת גמילות החסדים כקצירה, וקצירה
 עדיפה על חוריעה, שכן אם אדם יורע, ספק אכיל ספק אינו אכיל,
 שמת לא יצמוח הפירות או ילקה בשידוף וברד, אדם קוצר, ודאי
 אכיל.
 ואמר רבי אלעזר, אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה – אין
 אדם מקבל שכר על הצדקה אלא לפי מידת החסד והטורח שנותן
 ליבו ודעתו לטובת העני, שנאמר 'ורעו לכם לצדקה (ו) לקצרו לפי
 חסד', שהצדקה היא חוריעה לקצור אחריה את קבלת השכר,
 ואת השכר יקבל לפי החסד שהוא הקצירה, שכפי שטרח בטובתו
 של העני כך יקבל את שכרו. תנו רבנן, גדולה דברים גדולה
 גמילות חסדים יותר מן הצדקה: צדקה יכול לקיים רק במונו, ו
 גמילות חסדים בין בגופו – מספיד למת נושא או קוברו, משמח
 חתן וכלה, מלווה חבירו בדרך, בין במונו – מלווה לו מעות
 ומשאלו כלים ובהמה... צדקה ניתנת רק לעניים, ואין מצוה ליתן
 מעות לעשירים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים, שמצוה
 לטרוח לעזור לכל אדם מישראל... צדקה קיום מצוותה הוא רק
 בנתינתה לאנשים חיים שמועיל להם קבלת מעות, גמילות חסדים
 בין לחיים בין למתים – כגון ליתת חסד קבורתו.
 ואמר רבי אלעזר, כל העושה צדקה ומשפט כאילו מלא כל העולם
 בולו חסד, שנאמר 'אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ',
 שהאוהב לעשות צדקה ומשפט גורם שחסד ה' יתמלא בכל
 העולם. שפא האמר כל הקא לקפין קופין – כל הרוצה לעשות
 צדקה וחסד ממציאין לו בני אדם מהוגנים הראויים לקבל, תלמוד
 לומר 'מה יקר חסדך אלהים (חסד ה' מלאה הארץ) וגו' – צריך לתת
 לב ולטרוח אחריה, שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנים. יכול
 אף ירא שמים כן – צריך לטרוח כדי לזכות בנתינת צדקה לעניים
 מהוגנים, תלמוד לומר 'וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו' – מספק
 בידי יראיו לעשות חסד כראוי.
 אמר רבי חמא בר פפא, כל אדם שיש עליו חן בידו שהוא ירא
 שמים, שנאמר 'חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו', ללמדינו שחן
 ה' נסוך על יראיו, והוא סימן ליראת שמים.
 ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב על כנסת ישראל 'פיה פתחה בחכמה
 ותורת חסד על לשונה', וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של
 חסד, ודרי כל התורה קרויה 'תורת חסד' על שם החסד הכלול בה.
 אלא תורה שנלמדת לשמה זו היא תורה של חסד הנותנת חן
 ללומדיה, והנלמדת שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד.
 איכא דאמרי הלומד תורה על מנת ללמדה לאחרים זו היא תורה
 של חסד ונותנת לו חן וחסד, והלומד תורה שלא על מנת ללמדה,
 זו היא תורה שאינה של חסד.

המסננת והוא דוֹמָה לְכִפּוֹן הָעָץ וְעוֹמֵד בְּקִקְלָמוֹ, ולכן אף אם נחש
הטיל ארס למסננת אין כל חשש בשתיית היין שבכלי התחתון,
משום שהארס נשאר במסננת. ואם כן לדברי רבי נחמיה אפשר
לטהר מים מגולים מן הארס שבהם על ידי סינון במסננת. מתרצת
הגמרא: אֲפִילוּ תִימָא שהמשנה כרבי נְחֻמִּית, אִמָּר – היכן מצינו
דְּאִמָּר רַבִּי נְחֻמִּית שמועיל סינון, כשהיין מיועד לְהַדְיוּם – להתירו
בשתייה, אֲכָל לְגִבְהָ – לנסכו על גבי המזבח מִי אִמָּר, וְכִי לִית לִיה
לְרַבִּי נְחֻמִּית את הדין המבואר בפסוק (מלאכי א ה) לגבי הקרבת
בהמה חולה לה' וְכִי תִגִּישׁוּ פֶסֶח וְחֹלֶה אֵין רַע, תְּקַרְבֶּהוּ נָא
לְפָתֶחָהּ הִירְצֶה אוּ הִישָׂא פָנֶיהָ, אִמָּר ה' צְבָאוֹת – וכי סבורים אתם
שאין רע בהקרבת בהמה פיסחת או חולה, הרי אפילו אם
תקריבהו לפתחך [ישר ושלט] בשר ודם, הירצך באותה המנחה
או הישא פניך בעבורה אם תבקש ממנו דבר, הרי ודאי ישנאך
בעבורה, כל שכן שאין ראוי להקריבה לפני ה'. ולמדנו מכאן שכל
דבר מגונה אסור להקריבו לקרבן, לפיכך אף אם סינון את היין או
המים והסיר מהם את הארס שהיה בהם, מכל מקום מגונה הוא
לנסכם על גבי המזבח.

הדין עלך לזלזל וערבה

פרק חמישי – החליל

משנה

הַחֲלִיל שהיו מחללים ומזמרים בו בבית המקדש בלילות חול
המועד שבחג הסוכות, פעמים שהיו מחללים בו במשך חֲמִשָּׁה
ימים מימי החג, ופעמים שהיו מחללים בו במשך שְׁשֶׁה ימים.
מבארת המשנה: וְהוּא הַחֲלִיל שֶׁל שְׂמֹחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה שהיו מחללים
בו כדי להרבות שמחה בבית השואבה לכבוד ניסוך המים, לפי
שְׁאִינוּ דוֹחָה לֹא אֶת הַשִּׁבְתָּ וְלֹא אֶת יוֹם מוֹז, ולכן אם יום טוב
הראשון של חג הסוכות חל בשבת נמצא שנשאו ששה ימי חול
המועד לשמחת בית השואבה, אך כשחל יום טוב הראשון בחול
נשאו רק חמשה ימי חול המועד שבהם חיללו בחליל זה, ולפי
שנמנעו שני ימים – ליל יום טוב וליל שבת.

וְאִם כֵּן אִי מִיָּדֵי בַחבִּית מְקוֹדֶשֶׁת, אִי־פִּסְלוּ לָהּ בְּלִיָּה, ובעל
כרחינו צריך למלאות דווקא בחבית שאינה מקודשת.
חֻזְקָה אִמָּר, אמנם יש להוכיח מכאן שאין שיעור למים, אבל אין
להוכיח שכלי שרת מקדשים שלא מדעת, ויש לומר שְׂכָלִי שְׂרַת
אֵין מְקַדְשִׁין אֱלֹא מִדַּעַת, ואם אינו חפץ שהכלי יקדש את אשר
בתוכו אינו קדוש, ומה שהצריכו למלאות מערב שבת בחבית
שאינה מקודשת, אינו מעיקר הדין, וְנִיּוּדָה הוא שגזרו חכמים
שְׂמָא אלו שיראו למחר שמוציאים את המים מכלי שרת לנסכם
על גבי המזבח, יִאמְרוּ לְדַעַת נְתַקְדְּשׁוּ – יסברו שנתנום לתוכו על
דעת שיקדשו, ויטעו לומר שלינה אינה פוסלת בנסכים. אִמָּר רַבִּי
יְנָאי אִמָּר רַבִּי יוֹדָא, אין להוכיח מכאן גם שאין שיעור למים,
שְׂאִפְּלוּ תִימָא יֵשׁ שִׁיעוּר לָמִים – לניסוך המים שבחג, וכן כָּלִי שְׂרַת
אֵין מְקַדְשִׁין אֱלֹא מִדַּעַת, ואם כן יכול למלא בחבית מקודשת בלא
שיפסל בלינה, או על ידי שימלא יותר מכשיעור או על ידי שלא
יתכוין לקדשם, ואף על פי כן הצריכו חכמים שימלא בחבית
שאינה מקודשת, וְנִיּוּדָה היא, שְׂמָא יטעו הרואים וְיִאמְרוּ
שֶׁלְקִידוֹשׁ יָדִים וְנִיְלִים לצורך הכהן גדול מִלְּאָן, והממלא לקידוש
ידים ורגלים בודאי התכוין לקדשם בכלי שהרי אין מקדשין ידים
ורגלים אלא במים שקדשו בכלי כמו הכיור שנמשח בשמן
המשחה ומקדש את מימיו, ולמים אלו אין שיעור, שאפילו מילאו
מאה לוגין נחשבים ראויין לכלי. וכיון שיראו אחר כך שמנסכין
אותן על גבי המזבח אף שעבר עליהם הלילה יטעו לומר שאין
בנסכים פסול של לינה.

שנינו במשנה: נִשְׁפָּחָה אוּ נִתְגַּלְתָּה בּוֹ היה ממלא מן הכיור שהיין
והמים מגולין פסולין לגבי מזבח: מקשה הגמרא: וְאִמָּאי מִים שהיו
מגולין פסולין לניסוך המים, לְיַעֲבִיר את המים בְּמַסְנַנְתָּ להפריד את
הארס מן המים, לִימָא מִתְּנִיתִין שפסלה מים מגולין ולא סמכה על
הסינון, דְּלֹא כְרַבִּי נְחֻמִּית, דְּתִנְיָא מַסְנַנְתָּ יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוֹי – הנותן
שמרים בכברה והיין מסתנן ויורד לכלי שלמטה ממנו, צריך
לכסותה כדי שלא ישתה ממנו נחש. ואף על פי שהיין מסתנן
והזולך, חוששים שמא יעבור הארס עם היין לתוך הכלי התחתון.
אִמָּר רַבִּי נְחֻמִּית, אִמָּרֵי צריך ליהדר במסננת משום גילוי וצריך
לכסותה, בְּזֶמַן שֶׁהִתְחַתְּנוּהָ – הכלי התחתון שמקבל את היין מן
המסננת מְגוּלָה, אֲכָל בְּזֶמַן שֶׁהִתְחַתְּנוּהָ מְכּוּפָה, אֵין עַל פִּי שֶׁהֶעֱלִינוּהָ
מְגוּלָה אֵין בָּהּ מִשּׁוּם גִּילּוֹי, מִכֵּן שְׂאָרֵם נָחַשׁ אינו עובר בין נקבי

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ וכי' מהו"ר יוסף שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ג אלול:

ת"ח על הבשוי"ט שהוטב מצב בריאות... כן יבשר בשוי"ט תכה"י, ויש לעורר את... הנ"ל להוסיף
כח בשמירת השיעורים בכלל, ושיעורי חומש תהלים ותניא כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה
נבג"מ זי"ע, בפרט, שזה יהי' הצנור להמשכת וקבלתו בריאות הנכונה וכל המצטרך לו בגו"ר.

מה שכותב, שמבקשים להתקבל עוד תלמידים, ואי אפשר לקבלם מפני חוסר המקום,
נצטערתי במאד מאד עד"ז, ובטח ימצאו עצה שלא להשיב את פני ההורים ריקם, אלא למצוא מקום
נוסף לתלמידים הנוספים.

המשך בעמוד הבא

סוכה. פרק רביעי - לולב וערבה דף נ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רש"י רכט תוספות

וַאִי מִיֵּיתִי בַּמִּקְדָּשׁת אִיפְסִלוּ בְּלִינָה — הוּאִיל וְאִיקְדָּשׁוּ קְדוּשַׁת הַגּוֹן, הוּא לְהוּ כְּאִמּוּרֵי קֶרֶב, חֻקָּהּ אִמֵּר — הָא דְרַאי מִצִּית לְמַשְׁמַע מִינָה דְרֵאן שִׁיעוּר לְמִים, אֲבָל קִדּוּשׁ שְׁלֵא מִדַּעַת לֹא שְׁמַעִינן מִינָה, וְשַׁעֲמָא דְמַתְנִיתִין דְּלֹא מִיֵּיתִי בַּמִּקְדָּשׁת — דְּמָאן דְּחוּי לְהוּ לְמַחֵר דְּשַׁקְלִי לְהוּ מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁרֶת, מִכַּר לְדַעַת שִׁקְדָּשׁ כְּלִי נִיתָנוּ בּוּ מֵאֲתַמּוּל, וְכִיּוֹן דְּרֵאן שִׁיעוּר לְמִים קִדְשׁוֹם הַכְּלִי, וְקֹא חוּי דְּנַמְסְכִי לְהוּ — שְׁמַע מִינָה אִין לִינָה מוּעֵלַת בְּנִסְכִּים, וְנִפְקֵא מִינָה חוּרְבָה, ר' ינאי אָמַר — אִפְּלוּ תִימָא יֵשׁ שִׁיעוּר לְמִים, וְאִפְּלוּ הָכִי נִפֵּק מִינָה חוּרְבָה, נוּיָה שְׁמַא יִמְרֵוּ לְקִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים — לְכֹחַן גְּדוּל מְלֹאָם, וְקִדְשׁוֹם כְּבָלִי שְׁאִין מְקִדְשִׁים יָדִים וְרַגְלִים אֲלֵא בְנִים מְקִדְשִׁים, דְּמִיָּא דְּכִיּוֹר שְׁנַמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמְקִדֵּשׁ אֶת מִימָיו, וְהֵם לְקִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים, וְאִף קָתוֹן שֶׁל חֹבֶשׁ שְׁחִי עוֹשִׂין לְכַבּוֹד שֶׁל כֹּהֵן גְּדוּל לְקִדֵּשׁ הַיָּמִינוּ יָדָיו וְרַגְלָיו, כְּדֹאמְרִין בְּסֹדֶר יוֹמָא פֶּרֶק "טֶרֶף בְּקִלְפִי" (מגב) מְקוּדֵשׁ הִיָּה, וְאֵתִי לְמִימֵר הָכֹא לְקִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים מִלְּאֹאָם, וְלִית לְהוּ שִׁיעוּרָא, שְׁאִפְּלוּ הוּא מֵאָה לִזְנוֹן רֹאיוֹן הֵם לְכָלִי וְנִתְקַדְּשׁוּ, וְכִי חוּי דְּנַמְסְכִי לְהוּ אִמֵּר: אִין לִינָה מוּעֵלַת בְּנִסְכִּים, וְאָמַרִי — מִים מְגוּלִין פְּסוּלִין, לְעִירְבִינוּ בְּנִסְכָּנָה — *קוֹלִיִּיר בִּלְעָזָה, מִסְּנַת שְׁמַסְנַגִּין בַּה קוֹנְדִּיטוֹן כְּמוֹ שְׁעוֹשִׂין בְּעֵלִי חֲנוּיָה, שְׁחִלִי בְּמִין כְּבֵרָה וְכוּ אֲבָקֶת רֹכֵל וַיִּין, וְחֻתְחִיָּה כְּלִי וְהַקּוֹנְדִּיטוֹן מִסְּנַת לְחֻכּוֹ, יֵשׁ בּוּ מְשׁוֹם גִּילּוּ — אִם הִנְחוּ בֹלָא שְׁמִירָה כְּשִׁיעוּר שְׁהִיִּת גִּילּוּ, הַמְּפֹרֵשׁ בִּ"הֶכֶל שׁוֹחֲטִין" (חולין יא); כְּדִי שִׁיעָא נַחֵשׁ מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי וְשִׁתָּה וַיְחַזֵּר לְחֻתְחִיָּה, וְאִסּוּרָה בְּשִׁתָּה, הַתַּחְתּוּנָה — כְּלִי הַתַּחְתּוֹן.

וַאִי מִיֵּיתִי בַּמִּקְדָּשׁת! - אִיפְסִלוּ לְהוּ בְּלִינָה, חֻקָּהּ אִמֵּר: כְּלִי שֶׁרֶת אִין מְקִדְשִׁין אֲלֵא מִדַּעַת, וְנוּיָה שְׁמַא יִמְרֵוּ לְדַעַת נִתְקַדְּשׁוּ, אִמֵּר רַבִּי יִנְאִי אָמַר רַבִּי יוֹרְאָ: אִפְּלוּ תִימָא יֵשׁ שִׁיעוּר לְמִים, וְכָלִי שֶׁרֶת אִין מְקִדְשִׁין אֲלֵא מִדַּעַת, וְנוּיָה שְׁמַא יִמְרֵוּ לְקִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים מְלֹאָן, "נִשְׁפָּכָה אוּ נִתְגַּלְתָּה" כו', וְאָמַרִי? לְעִירְבִי בְּנִסְכָּנָה! לִימָא מַתְנִיתִין דְּלֹא פְּרָבִי נְחִמְיָה, דְּתִינְאִי: מְסִנְגָּת יֵשׁ בּוּ מְשׁוֹם גִּילּוּ, אִמֵּר רַבִּי נְחִמְיָה: אִימָתִי - בְּזִמְן שְׁהִתְחַתְּנוּהָ מְגוּלָה, אֲבָל בְּזִמְן שְׁהִתְחַתְּנוּהָ מְכּוּסָה, אִף עַל פִּי שְׁהִעֲלוּנָה מְגוּלָה - אִין בַּה מְשׁוֹם גִּילּוּ, מְפָנִי שְׁאָרִם נַחֵשׁ הוּמָה לְסַפּוֹ, צִף וְעוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ, אִפְּלוּ תִימָא רַבִּי נְחִמְיָה, אִימֵר דְּאִמֵּר רַבִּי נְחִמְיָה - לְהַדְרִימָה, אֲבָל לְבָבוֹת - מִי אָמַרִי? וְלִית לִיָּה לְרַבִּי נְחִמְיָה: "הַקְרִיבָהּ נָא לְפָחֶתֶךָ הִירְצֵךָ אוּ הִישָׁא פְּנִיךָ אִמֵּר ה' צְבָאוֹת!?"

הדרן עלך לולב וערבה

הַחֲלִיל חֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה, וְהוּא הַחֲלִיל שֶׁל בֵּית הַשְּׁאוּאֲכָה שְׁאִינוּ דוֹחָה לֹא אֶת הַשְּׁבָת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב, נִמְרָא

הדרן עלך לולב וערבה

מִיָּהּ בְּעִיָּא, אֲלֵמָא, בְּפִנִּים מְתַקְדָּשָׁא, וְאִפְּלוּ הָכִי לֹא מִיפְסִלָא בִּיּוּצָא, וְכִן מְשַׁמַּע בְּפֶרֶק "הַתְּכֵלֶת" (שם מֵא), דְּאִמֵּר רַב שֶׁשֶׁת: הֵינִי תְנַאי כְּרַבִּי כְּסִירָא לְהוּ, דְּאִמֵּר שְׁחִיטָה מְקִדְשָׁא, פִּירוּשׁ: דְּאִיפְסִלָא בִּיּוּצָא, וְבִסְוֹן שְׁמַעְתִּין (מֵא), קֹאמֵר: הָא דְלֹא כְּרַבִּי, דְּאִי כְּרַבִּי, כִּיּוֹן דְּאִמֵּר שְׁחִיטָה מְקִדְשָׁא — דְּפֶרֶק לְהוּ הִיכָא אִי אֲבִרָאִי — אִיפְסִלָא בִּיּוּצָא, מְשַׁמַּע דּוֹקֵא מְשׁוֹם דְּשְׁחִיטָה מְקִדְשָׁא הוּא מִיפְסִל בִּיּוּצָא, הָא לֹאֹ הָכִי — לֹא, אִף עַל גַּב דְּרַבִּי אֵת לִיָּה תְנוּר מְקִדֵּשׁ, בְּמַנְחוֹת פֶּרֶק "רַבִּי שִׁמְעֵאל" (עבב), מִיָּהּ, יֵשׁ לְדוֹחַת: דְּבִאִין עִם הַחֹבֶשׁ שֶׁאִין, דְּהָא נִסְכִּים הִבֵּאִים עִם הַחֹבֶשׁ לֹא מִיפְסִלִי בְּלִינָה אֲלֵא בְּשִׁדְחַת הַחֹבֶשׁ, כְּדֹאמֵר וְעִיָּין בְּפֶרֶק "הַתְּוֹדָה" (מִנְחוֹת עט.א), וְאֵלּוּ בְּפִנִּי עֲצָמָן תֵּנֵן בְּמַסְכַּת מַעֲיֵלָה (י.א), קִידֵּשׁוּ כְּבָלִי — נִפְסִלוּ בְּלִינָה, וְעוּד: יֵשׁ לְדוֹקֵשׁ מִדְּהַנּוּ דִּתְנֵן פֶּרֶק שְׁנֵי דְמַעֲלִילָה (שם); קִדְּשׁוּ — הוֹכְשׁוּר לִיפְסִל כְּטַבּוֹל זֶם וּבִמְחֹסֶר כְּפֹרִים וְכִלְיָנָה, וְלֹא קִתְּנִי וְכִיּוּצָא, אִף עַל גַּב דְּגִבִּי עוֹפֹת וְחֹבִים הוּא מְצִי לְמִיתָנִי לִיָּה, וְלֹא תֵנִי לִיָּה — אִיִּידִי דְלֹא תֵנִי לִיָּה גִבִּי שְׁתֵּי הַלָּחִם וְלֹחֶם הַפִּנִּים וּמִנְחוֹת — לֹא תֵנִי לִיָּה בִּתְהַנּוּ, וְהָא דְאִמְרִין בְּפֶרֶק "כָּל שַׁעַר" (פִּסְחִים לו.א), גִּבִּי לִישָׁה דְּמַנְחוֹת נְהִי דְבוּרִיּוֹן לִיתָא, בְּמִקּוֹם וְרִיזִין אִיתָא — אִוְרָחָא דְמִילָתָא הוּא, דְּרֹךְ לַעֲשׂוּתָה בְּמִקּוֹם וְרִיזִין, וְיִצִּיאָה דְקִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים — לֹא מְשׁוֹם פְּסוּל יוּצָא הוּא, אֲלֵא כְּדֹאמְרִין הַחֹבֶשׁ: כִּיּוֹן פִּרְשִׁי — אִסּוּרִי אִסּוּר דַּעֲתִיָּה, וְהָא דְרִידִיק פֶּרֶק "שְׁתֵּי הַלָּחִם" (מִנְחוֹת עזב), אֲלֵמָא מִדַּת יֵשׁ לֹא נִתְקַדְּשָׁה, וְכִן בְּסוּף "כָּל דְּמַנְחוֹת בֹּאֹת מִצֵּד" (שם סג.א), דְּרִידִי ר' שְׁמַעוֹן: תְּנוּר תְּנוּר שְׁתֵּי פְּעִמִּים, שְׁתַּחֲלֵא אִפִּיתָן בְּתַנּוּר וְשִׁידָא הַקְדִּישׁ בְּתַנּוּר, וְפֶרֶק מֵהָא דִּתְנֵן, ר' שְׁמַעוֹן אֹמַר: לְעוֹלָם הִי רִגִּיל לֹמֵר שְׁתֵּי הַלָּחִם וְלֹחֶם הַפִּנִּים כְּשִׁירוֹת בְּעוּרָה, וְכְשִׁירוֹת אֲבִי פִנִּי — לֹא מְשׁוֹם דְאִי מְקִדְשָׁא הִי מִיפְסִל בִּיּוּצָא, אֲלֵא מְשׁוֹם דְּדִבֵּר מְכּוּעֵר הוּא לְהַרְצִיא דְבֵר לְחוּץ שְׁנִתְקַדֵּשׁ, וְאִם תֹּאמְרֵ: כִּיּוֹן דְּבִקְדוּשַׁת כְּלִי לֹא מִיפְסִלָא בִּיּוּצָא, מִנְחַת כֹּהֲנִים וְחֻבְיָהּ כֹּהֵן גְּדוּל דְּלִית בְּהוּ קְמִיצָה, וְנִסְכִּים הִבֵּאִים בְּפִנִּי עֲצָמָן אִימֹת מִיפְסִלִי בִּיּוּצָא; וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּאִי דְבֹאֲתוֹן מוּעִיל קִידֵּשׁ כְּלִי, דְּבוֹתִיָּה אִמְרִין בְּסוּף "בֵּית שְׁמַאי" בּוֹבָחִים (מַהב), יֵשׁ לוֹ מִתֵּרִים — מְשַׁקְּרֵב מִתֵּרִין, אִין לוֹ מִתֵּרִין — מְשַׁקְּדֵשׁ כְּבָלִי, וְאִם תֹּאמְרֵ: לִפִּי מַה שְּׁפִירִשׁ דְּכִלִּי שֶׁרֶת אִין מְקִדְשִׁין אֲלֵא בְּפִנִּים, אִם כֵּן אֲבִתִּי תִּיקִישׁ לִךְ: וְגִיתִי בַּמִּקְדָּשׁת, וְלֹא יְכִנְסוּם בְּעוּרָה עַד לְאַחֵר עֲבוּד הַשָּׁחַר כְּדִי שְׁלֹא יִפְסִלוּ בְּלִינָהּ וְיֵשׁ לֹמֵר: דֹּאֵם כֵּן מַה יַּעֲלֵל שְׁתַּחֲא מְקִדְשָׁת; וְעוּד: דְּדִבֵּר מְכּוּעֵר הוּא לְהַשְׁהוּתָם כָּל כֵּךְ כְּבָלִי שֶׁרֶת בְּחוּץ.

חֻקָּהּ אִמֵּר כְּלִי שֶׁרֶת אִין מְקִדְשִׁין שְׁלֵא מִדַּעַת — תִּימָה: דְּבִפֶּרֶק "הַתְּוֹדָה" (מִנְחוֹת עזב), פְּלִיגִי בְּתוֹרָה שְׁחִיטָה עַל שְׁמוֹנִים חֲלוֹת, חֻקָּהּ אִמֵּר: קִדְּשׁוּ אֲרִבְעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים, ר' יוֹחָנָן אִמֵּר: לֹא קִדְּשׁוּ, וְנִסְקִי אֲבִי דְפִלְגִי כְּבָלִי שֶׁרֶת מְקִדְשִׁין שְׁלֵא מִדַּעַת, חֻקָּהּ סִבֵּר: מְקִדְשִׁין, וְכִמוֹ כֵּן קִשִּׁיא דְרַבִּי יוֹחָנָן אֹדֵר: יוֹחָנָן, דְּרַב פַּפֵּא קֹאמֵר הַחֹבֶשׁ: דְּכּוּלִּי עֲלֵמָא כְּלִי שֶׁרֶת מְקִדְשִׁין שְׁלֵא מִדַּעַת, וּבְפֶרֶק קִמָּא דְּמַנְחוֹת (ו.א ושם) גִּבִּי קְמִיצָה פְּסוּלִין, דְּתִנְיָא: לֹא שְׁנֹא אֲלֵא קְמִץ, אֲבָל קִידֵּשׁ — פִּסֵּל, וּפֶרֶק: וְכִי מִהֵרָ לִיָּה לְקוֹמֵץ לְחֻבְתִּיָּה; לְקִידֵּשׁ וְלִפְסוּל! אִמֵּר ר' יוֹחָנָן: וְאֵת אִוְרָחָת כְּלִי שֶׁרֶת אִין מְקִדְשִׁין אֲלֵא מִדַּעַת, וּמִיָּהּ דְר' יוֹחָנָן אִיכָא לְשׁוֹנִי: שֶׁאִין תּוֹרָה, דְּמִתּוֹךְ שְׁמַקְדֵּשׁ אֲרִבְעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים מִדַּעַת — מְקִדֵּשׁ נְמִי שְׁלֵא מִדַּעַת, אֲבָל מִדֵּךְ קִשָּׁה; שֶׁאִין שִׁיעוּר לְמִים, וְאִפְּלוּ הָכִי אִין מְקִדְשִׁין שְׁלֵא מִדַּעַת וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּשֶׁאִין הָכֹא, שְׁלֵא בּוֹמֵן הוּא, אִף עַל גַּב דְּאִמְרִין בְּסוּף "שְׁתֵּי הַלָּחִם" (שם ק.א), דְּכִלִּי שֶׁרֶת מְקִדְשִׁין שְׁלֵא בּוֹמֵן מְכֹל מְקוֹם גִּרַע שְׁלֵא בּוֹמֵן מְבּוֹמֵן לַעֲזֵן שְׁלֵא מִדַּעַת.

הדרן עלך לולב וערבה

המשך מעמוד הקודם

בנוגע למיִיש בלימוד משניות מנוקד ויש בו ג"כ פירוש עברי טייטש, ושיש מערערים ע"ז, הנה כיוון שיש על המשניות הסכמת הרה"ג ר' מאיר אריק ז"ל וכן הסכמת הרה"ג ר' אברהם שטיינבערג הנה חזקה על רבני ישראל שכמותם שלא הוציאו דבר שאינו מתוקן מתחת ידם, ואין אני יודע הטעם לפקפוקים בזה.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה ופי"ש כל החורה שיחיו.

סוכה. פרק חמישי - החליל דף נ עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

חד תני שואבה — בירושלמי מפרש: משמש שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה, דכתיב "ויחי כנגן המנגן ותחי עליו רוח ה'", ומייתי עובדא דיונה בן אמיתי שהיה מעלי רגלים, ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה.

וחד תני שוובה — בריש מסכת עבודה זרה (בא ושם) גבי עידיקו ואדיקו, מפרש טעמא:

מאן דתני אדיקו מפרש טעמא לא תני עידיקו, ובשמעתין לא דיין הכי, ולא בדוכתי טובא. בריש "כיצד מעבירין" (עירובין נגא.) מעבירין ומאבירין, ובפרק "הגחל בתרא" (בבא קמא קטוב.) גבי מסיקין ומציקין. ובריש פרק שני דיבמות (זא ושם) גבי ראשונה ושניה, ובפרק "משילך" (ביצה להב.).

ורבנן סברי עיקר שירה בפה — תימנא: דבפרק "המזאת תפילין" (עירובין קבב.) תנן: קושרין גימט במקדש, אבל לא במדניה. ואיכא תנא בגמרא דאמר לא היה קושרה אלא עונבה, ועד כאן לא פליגי אלא בתיקון כלי, אי דחי שבת משום מכשירי קרבן, אבל שיר עצמו — לכולי עלמא דחי. ותנן נמי פרק שני דערכין (יא.) בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח, בשודטת פסח ראשון, ובפסח שני, וביום שני, והראשון של פסח, וביום טוב של עצרת, ושמנה ימי חג. אלמא דחי שבת ויום טוב, דאי אפשר לשמנת ימי חג בלא שבת. ולרב ירמיה בר אבא דמסק בשמעתין בשיר של שוובה פליגי, אבל שיר של קרבן לכולי עלמא דחי — נחא. ורב יוסף דהכא איתותב מברייתא: וצריך לומר: דמתניתין דערכין דעירובין הוה מוקי ליה רב יוסף כרבי יוסי בר יהודה. ומידו, אכתי קשה: דבסוף "תמיד נשחט" (פסחים סהא.) משמע דמילתא דפשיטא היא דאין שבות במקדש, ואפילו ר' נתן דמתמיר התם מודה דשבות צריכא התיירו. ועוד, תנן בפירקין (נגב.) גבי תקיעות של מקדש, דבכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות ואפילו בשבת, כדריין בגמרא דבכל יום תנן, ולא אשתמיט דפליג שום תנא. ואין לומר דהנהו תקיעות דאורייתא — דהא (דקטני) שלש לפתחת שערים, ותקיעות נמי שלש כדי להבטיל העם ממלאכה ודוחות יום טוב שחל להיות בערב שבת, כדתנן פרק קמא דחולין (כזב.) יום טוב שחל להיות בערב שבת תוקעין פסח ומבדילין, שהיו משני בהם במקצת, כדמפרש התם טעמא בגמרא. וכל הני דהתם דרבנן, ולא גזור במקדש. ובמילוי המים דכתיב "ושאבתם מים בששון" — גזור ויש לומר: דלפי שהיה שם רוב כלי שיר, חללים כנורות מצלחים נבלים, שצריכים לתקן תדיר — גזור בהו טפי מהנך, דסגי בשופר, דלא בעי תיקון. ואבן דגזור בהו — גזור נמי שלא יתקע למילוי המים ביזם טוב, כדמוכח בפירקין (נדב.) דפרקי: אי הכי ערב שבת שבתך חג נמי לא ליחשביה, זימנן דלא אשכחן כגון דחל יום טוב ראשון של חג בערב שבת, כלומר, דבציר להו תקיעות, משום דלא תקעי למילוי המים. והיינו טעמא כדפרישנא, לפי שרגילן בהו לדורות בשאר כלי שיר בלא מספר, כדתנן בפירקין (נאב.) — גזור שלא יתקע כלל.

כתנאי

הדומין לפרט, שלא נתרבו מתחילה. והדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט. אלא משום דבבבלי קמא נתרבה הכל במשמע, אתי פרטה בתראה למעוטי ממשמעותיה. וכי הדר אתי ריבוי אחרני בהדיא — אהני לרובי כל מילי. דאלו דברים שהן בעין הפרט — לא איצטריך, דלא אימעוטי להו ממייעוט. והכי אמר בהדיא בפרק "נגמור הדין" (סנהדרין מהב.) גבי כל הנסקל נתלין, דמאן דדריש ריבוי ומיעוט — משמע ליה בריבוי ומיעוט לחודיה בלא ריבוי אדחין כל הדומין לפרט. מיעט של חים — דעל כרחך מיעוטא למעוטי אתא. וזהו הראי להתמעט יותר מן הכל.

גמרא איתמר, רב יהודה ורב עינא. חד תני: שואבה, וחד תני: שוובה. אמר ר' ויטרא: מאן דתני שואבה לא משתבש, ומאן דתני שוובה לא משתבש, מאן דתני שואבה לא משתבש - דכתיב: "ושאבתם מים בששון". ומאן דתני שוובה לא משתבש - דאמר רב נחמן: מצוה שוובה היא, וכאה מששת ימי בראשית. תני רבנן: החליל דוחה את השבת, דברי רבי יוסי בר יהודה. ונחכמים אומרים: אף יום טוב אינו דוחה. אמר רב יוסף: מחלוקת בשיר של קרבן, דרבי יוסי סבר: עיקר שירה בכלל, ועבודה היא, ודוחה את השבת. ורבנן סברי: עיקר שירה בפה, ולא עבודה היא, ואינה דוחה את השבת. אבל שיר של שואבה - דכתיב: "ושאבתם מים בששון". ורבנן סברי: עיקר שירה בכלל, ועבודה היא, ודוחה את השבת. אמר רב יוסף: מנא אמינא דבהא פליגי - דתניא: כלי שרת שששון של עץ, רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר. מאי לאו בהא קמיפלגי: מאן דמכשיר סבר: עיקר שירה בכלל, וילפינן מאבובא דמשה. ומאן דפסיל, סבר: עיקר שירה בפה, ולא ילפינן מאבובא דמשה. לא, דכולי עלמא: עיקר שירה בכלל, והכא בדנין אפשר משיא אפשר קמיפלגי. מאן דמכשיר סבר: דנין אפשר משיא אפשר, ומאן דפסיל סבר: לא דנין אפשר משיא אפשר. ואיבעית אימא: דכולי עלמא דעיקר שירה בפה, ואין דנין אפשר משיא אפשר, והכא במילף מנוחה בכלל ופרטי או ברבוי ומיעוטי קא מיפלגי. רבי דריש כלל ופרטי, רבי יוסי בר יהודה דריש ריבוי ומיעוטי. רבי דריש כלל ופרטי: "ועשית מנוחה" - כלל, "והב מהור" - פרט, "מקשה תעשה המנוחה" - חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אהתה דן אלא בעין הפרט, מה הפרט מפורש - של מכתת, אף כל של מכתת. רבי יוסי בר יהודה דריש ריבוי ומיעוטי: "ועשית מנוחה" - ריבה, "והב מהור" - מיעט, "מקשה תעשה המנוחה" - חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה ריבה בכלל, מאי רבי - רבי כל מילי, מאי מיעט - מיעט של חים. אמר רב פפא:

כתנאי

הבא אחר כלל — פירושו של כלל. הלכך, כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו, לפי שהוא פירושו, מהו כלל הכלול למעלה — זה שאני אומר לך כעשוי, ולא יותר. וכי אתי כלל שני אחר הפרט — בא להוסיף עליו. ודיך אם תוסיף עליו את הדומים לו. הלכך, אי אתא דן על ידי כלל האחרון אלא דברים הדומין לפרט, שלא נתרבו מתחילה. והדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט. אלא משום דבבבלי קמא נתרבה הכל במשמע, אתי פרטה בתראה למעוטי ממשמעותיה. וכי הדר אתי ריבוי אחרני בהדיא — אהני לרובי כל מילי. דאלו דברים שהן בעין הפרט — לא איצטריך, דלא אימעוטי להו ממייעוט. והכי אמר בהדיא בפרק "נגמור הדין" (סנהדרין מהב.) גבי כל הנסקל נתלין, דמאן דדריש ריבוי ומיעוט — משמע ליה בריבוי ומיעוט לחודיה בלא ריבוי אדחין כל הדומין לפרט. מיעט של חים — דעל כרחך מיעוטא למעוטי אתא. וזהו הראי להתמעט יותר מן הכל.

כתנאי

גמרא מששת ימי בראשית — דאמרן לעיל: שיתין נבראו מששת ימי בראשית לקבל הנסכים. בשיר של קרבן — בחליל המכה לפני המזבח בשעת ניסוך (המים ו) חין לתמיד של שחר, וניסוך דין לתמיד של בין הערבים. שהלויים עומדין על דוכנם ואומרים שיר, והחליל מכה לפניהם, כדתנן במסכת ערכין (יא.) בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח. ואין אומרים שיר על המזבח אלא על דין, כדאמרין התם. ובאותו חליל נחלק רבי יוסי בר יהודה, לומר שהיה דוחה. עיקר שירה — ערבין צבור טעון שיר מן התורה, כדאמרין במסכת ערכין (יא.) כמכה מקראות. וסבר ר' יוסי: עיקר השיר אינו אלא אם כן חליל מכה עם השיר, וכן נורות ונבלים הכל כמנצח המפורש שם. הלכך, עבודה היא. וכי היכי דתמיד דוחה שבת — שיר שלו נמי דוחה שבת. **בפה** — הלויים אומרים השיר דבר יום ביומו, כגון 'לה' הארץ ומולאנה' (תהלים כד) בראשון, 'גדול ה' ומהולל' (שם מח) בשני, וכן כולם. ובשבת שאי אפשר לחליל — אינו דוחה, שאין כלי שיר המצודה. ולקמן ילפינן טעמייהו מקראי. אבל שיר של שוובה — שהיה כל הלילה על מעלות היחודות מעוררת השיר דבר יום ביומו, כדקטני במתניתין: והלויים כבנורות ונבלים, דברי הכל שמחה יתירה היא — ואינה מן התורה, אלא לחובב את המצות, ולא דחי שבת. דכתיב פליגי — בעיקר שירה בפה או בכלי. מאן דמכשיר — עץ לכל כלי שרת, סבר: עיקר שירה בכלל, וזהו לכולי עליו השיר כלי שרת. ואבוב היה במקדש מימות משה, וזהו של קנה, כדתנן בערכין (יב.) הלכך שאר כלי שרת מיניה ילפינן, לאכשורי בשל עץ. עיקר שירה בפה — וכלי לבסומי קלא בעלמא הוא. הלכך, כלי השיר אינן כלי שרת, ולא ילפינן מיניהו לדמיו כלי שרת לאבוב של משה. אין דנין אפשר משיא אפשר — שאר כלים אפשר שיהיו של מתבת, וכן מוכבדים, הלכך ממנורה ילפינן להו, ולא מאבוב של משה. דהתם טעמא משום שאי אפשר לעשות של מתבת, כדמפרש בערכין (יב.) שצפונה דהב ולא היה קולו ערב, ונלו את ציפוי — וזהו קולו ערב. ומאן דמכשיר, סבר: דנין אפשר משיא אפשר, דמכל מקום אשכחן כלי שרת דעץ. הכי גרסינן: ואיבעית אימא עיקר שירה בפה ואין דנין אפשר משיא אפשר — והכי פירושו: דכולי עלמא עיקר שירה בפה, ולכא למילף מאבוב ואתלמוד לומר עיקר בכלל — אפילו הבא מאבוב לא גמר, דאין דנין אפשר משיא אפשר. והכא במילף מנוחה בכלל ופרטי או בריבוי ומיעוטי קמיפלגי. הכי גרסינן. ולא גרסינן פפנורה — יש שדורשין את התורה בכלל ופרט, ויש שדורשים אותה במדת רבוי ומיעוט. הדורשה בכלל ופרט משמע ליה. פרט הבא אחר כלל — פירושו של כלל. הלכך, כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו, לפי שהוא פירושו, מהו כלל הכלול למעלה — זה שאני אומר לך כעשוי, ולא יותר. וכי אתי כלל שני אחר הפרט — בא להוסיף עליו. ודיך אם תוסיף עליו את הדומים לו. הלכך, אי אתא דן על ידי כלל האחרון אלא דברים הדומין לפרט, שלא נתרבו מתחילה. והדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט. אלא משום דבבבלי קמא נתרבה הכל במשמע, אתי פרטה בתראה למעוטי ממשמעותיה. וכי הדר אתי ריבוי אחרני בהדיא — אהני לרובי כל מילי. דאלו דברים שהן בעין הפרט — לא איצטריך, דלא אימעוטי להו ממייעוט. והכי אמר בהדיא בפרק "נגמור הדין" (סנהדרין מהב.) גבי כל הנסקל נתלין, דמאן דדריש ריבוי ומיעוט — משמע ליה בריבוי ומיעוט לחודיה בלא ריבוי אדחין כל הדומין לפרט. מיעט של חים — דעל כרחך מיעוטא למעוטי אתא. וזהו הראי להתמעט יותר מן הכל.

גמרא

איתמר, נחלקו רב יהודה ורב עקיבא היאך היה שמה של שמחה זו.
 חד תני – אחד מהם היה שונה 'שמחת בית השואבה', וחד מהם
 תני 'שמחת בית החשוכה'. אמר רב זוטרא, מאן דתני – האמורא
 ששונה 'שמחת בית השואבה' לא משתבש – אינו טועה במשנתו,
 וכפי שיתבאר בהמשך, ומאן דתני – וכן האמורא ששונה את
 גירסת 'שמחת בית החשוכה' אף הוא לא משתבש – אינו טועה,
 והיינו משום שיש מקור לדברי שניהם. מבארת הגמרא: מאן דתני
 – האמורא ששונה 'שמחת בית השואבה' לא משתבש לפי שמקור
 גירסתו הוא מדברי רבי 'שואבתם מים בששון', ופסוק זה נדרש על
 השמחה שהיתה בבית המקדש בזמן שאיבת המים לניסוך, ולכן
 מסתבר שתקרא השמחה על שם השאיבה כפי שמוכרת בפסוק.
 ומאן דתני 'שמחת בית החשוכה' גם לא משתבש – אינו טועה, כיון
 שמקורו ממשמעות מה דאמר רב נחמן שמצוה זו של ניסוך המים
 חשוכה היא, וקאח – מוכנה ומזומנת כבר מששת ימי בראשית, לפי
 שהששתין – החלל שתחת המזבח שלשם נשפכים הנסכים, היו
 עשויין מששת ימי בראשית.
 תנו רבנן, שנינו בתוספתא (פד"ה) שהניגון בכלי החליל בבית
 המקדש היה דוחה את השבת – שאף בשבת היו מחללין בו, דברי
 רבי יוסי בר יהודה, וחקמים ואומרים, לא רק שאת השבת החמורה
 אינו דוחה אלא אף את יום טוב חקל אינו דוחה. אמר רב יוסף,
 מחלוקת רבי יוסי בר יהודה וחקמים אם הנגינה בחליל דוחה שבת,
 היא פשוט של קרבן – שהיו הלויים עומדים על דוכנם ואומרים
 שירה בשעת ניסוך היין לקרבות התמיד, והיו מנגנים שם
 בחלילים כינורות ונבלים, ובה נחלקו אם הוא דוחה שבת, דברי
 יוסי בר יהודה פירש שיעקר מה שקרבן ציבור טעון שירה בשעת
 הנסכים הוא פקלי – שניגנו בחליל ובשאר כלים עם שירתם בפה,
 וכיון שכלי הנגינה הם מעיקר המצוה, אם כן עבדוהי היא – נחשבת
 הנגינה כחלק מעבודת הקרבן, ודוחה את השבת כשם שעיקר
 העבודה דוחה שבת. ורבנן פירש, עיקר מה שקרבן ציבור טעון
 שירה בשעת הנסכים הוא שירת הלויים פקלי, ומה שמנגנים הוא
 רק כדי להנעים את הקול שירת שעיקר השירה היא בפה אם כן
 הנגינה בכלי לא עבדוהי היא, ואינה דוחה את השבת. וכל זה אינו
 אלא בשיר של קרבן ציבור שהוא מן התורה, אבל בשיר של
 שמחת בית השואבה שניגנו הלויים כל הלילה בעזרת נשים, לא
 נחלקו כלל ולדברי חב"ל אינה מן התורה ורק לשם שמחה יתירה
 היא וכדי לחבב המצוות, ואינה דוחה את השבת.
 אמר רב יוסף, מאן אמינא – מניין לי לומר דהא – שבזה ואם עיקר
 שירה בפה או בכלי פליגי רבי יוסי בר יהודה ורבנן, דתניא
 בברייתא, פלי שרת – כלי עבודת בית המקדש ששעשאן של עין, רבי
 פוסל כלים אלו לעבודה, ורבי יוסי פירש יהודה פקלי. מבאר רב
 יוסף: מאן לא פקלי קמיפלגי – האם לא בכך נחלקו שםאן דמכשיר
 – רבי יוסי בר יהודה טעמו משום שפקלי עיקר שירה שקרבן ציבור
 טעון בשעת הנסכים זוהי שירה פקלי, ואם כן כלי הנגינה הרי הם
 כלי שרת, וכיון שכן, ילפינן מאבובא דמשה – יש ללמוד מהחליל
 שהיה במקדש מזמן משה רבינו שהיה עשוי מעץ, שהוא הדין
 שאר כלי שרת כשרים אם הם מעץ. ומאן דפסיל – רבי, טעמו
 משום שפקלי, שיעקר שירה שקרבן ציבור טעון בשעת הנסכים
 היא שירה פקלי, ואם כן אין החליל כלי שרת לפי שאינו עיקר
 במצות השירה וממילא לא ילפינן שאר כלי שרת מאבובא דמשה
 להכשירם מעץ, לפי שדוקא האבוב היה יכול להיות מעץ כיון
 שאינו כלי שרת. וכיון שמצינו שנחלקו רבי יוסי בר יהודה ורבי אם

עיקר שירה בפה או בכלי, יש לומר שזוהי גם מחלוקתו של רבי
 יוסי בר יהודה ורבנן לענין אם החליל דוחה שבת או לא. דוחה
 הגמרא: לא – אפשר שאין זה טעם מחלוקתם בהכשר כלי שרת
 מעץ, אלא דבולי עלמא – בין רבי יוסי בר יהודה ובין רבי סבורים
 שיעקר שירה פקלי, והאבוב של משה היה כלי שרת, וקאח בסוגיא
 זו דבנין אפשר פקלי אפשר קמיפלגי – נחלקו רבי ורבי יוסי בר
 יהודה אם אפשר ללמוד מדבר הנעשה כשאי אפשר באופן אחר
 למקום שאפשר לעשות באופן אחר, שםאן דמכשיר ורבי יוסי בר
 יהודה לעשות כלי שרת מעץ פקלי – למדים שאר כלי שרת
 שאפשר לעשותן אף ממתכות, וועדיף לעשותן כך שהן מכובדין,
 משאן אפשר – מהאבוב של משה שאי אפשר היה לעשותו
 ממתכת, וכשם שהוא כשר מעץ כך שאר כלי שרת כשרין מעץ,
 ומאן דפסיל (ורבי) לעשות כלי שרת מעץ פקלי שלא דנין אפשר
 משאן אפשר, ואין ללמוד שאר כלים מאבוב, לפי שהאבוב לא
 היתה אפשרות לעשותו אלא מעץ, ולא רצו להניחו לפי שהיה
 כלי חשוב לפיכך עשאוהו ממה שיכלו והכשירוהו, מה שאין כן
 שאר כלים שאפשר לעשותן ממתכת, למדים מן המנורה שהיתה
 עשויה מתכת, שצריך לעשותן ממתכת חשובה.
 ואיבעית אימא, יש לפרש להפך, דבולי עלמא סבורים דעיקר
 שירה פקלי, ואם כן אין ללמוד כלל מן האבוב שהרי אינו כלי
 שרת, ואף אם תאמר שעיקר שירה בכלי ואם כן האבוב כלי שרת,
 אין ללמוד מאבוב משום שאין דנין אפשר – כלי שרת שאפשר
 לעשותו ממתכת, משאן אפשר, אבוב, ולדברי הכל הלכות כלי
 שרת נלמדים מן המנורה וקאח – נחלקו אם המנורה עצמה היתה
 כשרה אם היתה עשויה מעץ, או לא, והדבר תלוי פקלי מנורה –
 באופן לימוד פסוקי המנורה ושומננה נלמדים שאר כלי שרת,
 האם נלמד פאופן של פקלי ופרטי ומרבים רק דברים שדומים
 לפרט, או שנלמד פאופן של פקלי ומיעוטי ומרבים הכל ומלבד
 פרט אחד מסויים, ובה קא מיפלגי רבי יוסי בר יהודה ורבי, שרבי
 דריש פסוקים אלו באופן של פקלי ופרטי, ורבי יוסי פירש יהודה דריש
 פסוקים אלו באופן של ריבוי ומיעוטי.
 מבארת הגמרא: כתוב בפרשת המנורה 'ועשית מנרת זהב טהור
 מקשה תעשה המנורה. רבי דריש את הפסוק במידת פקלי ופרטי,
 ודורש שמה שנאמר 'ועשית מנורה' הוא פקלי, כלומר, מזה
 שכתוב שיעשה את המנורה ללא פירוש ממה יעשה משמע
 שהמנורה יכולה להיעשות מכל המינים. ומה שכתוב אחריו 'זהב
 טהור' הוא פקלי – שיעשה דוקא מזהב, ושוב חזרה התורה וכתבה
 'מקשה תעשה המנורה' ובתיבת 'תעשה' תור וקלל הכל.
 ובשהתורה כותבת פקלי ולאחריו פקלי ופירש פקלי, אי
 איתא דן לרבות חוץ ממה שהתפרש בפרט פקלי דברים שהם כעין
 הפקלי, ואף כאן יש ללמוד מה הפקלי המפורש במנורה הוא של
 פקלי דהיינו זהב, אף כל מה שמרבים שהמנורה ושאיר כלי
 שרת) כשרה מהם הוא רק של פקלי, אבל כלי שרת מעץ
 פסולים. ורבי יוסי פירש יהודה דריש את הפסוקים בצורת ריבוי
 ומיעוטי, ודורש, 'ועשית מנורה' ריבה, כלומר, ריבה לעשותן מכל
 המינים, וכשכתבה אחר כך התורה 'זהב טהור' מיעט, כל מה
 שאינו דומה לפרט, וכששוב כתבה התורה 'מקשה תעשה המנורה'
 חזר וריבה, וכיון שריבה ומיעט וריבה הדין הוא שריבה חב"ל חוץ
 מדבר אחד שדוקא ביותר מן הפרט, ולכן כשרים כלי שרת אף
 מעץ, שיש לומר מאי רבי – מה נתרבה בריבוי האחרון, רבי כל
 מילי – נתרבו כל הסוגים ואף עץ, ומאי מיעט, מיעט רק של חרס.
 אמר רב פקלי

צריך לשמור על בריאות הגוף אשר בירוירו וטהרתו בימינו אלה הוא על-ידי צדקה... ולא על-ידי תעניתים וסיגופים... ואם יתנהג כהנ"ל
 בטח יוכל לבשר טוב מהטבת המצב.

ממכתב ז' אלול, תשי"ד

מקשה הגמרא: מיתבי שנינו בברייתא, הניגון הכלי שיר של
 שמחת בית השואבה דוחה אף את השבת דבר רבי יוסי בר יהודה,
 והקמים אומרים, לא רק ששבת אינו דוחה אלא אף יום טוב אינו
 דוחה, הרי שנחלקו בשיר של שואבה ותיקנתא דרב יוסף שאמר
 שבשואבה הכל מודים שאינו דוחה את השבת ולא נחלקו אלא
 בשיר של קרבן. מסיקה הגמרא: תיקנתא – אכן קשה מברייתא זו
 על רב יוסף. מבררת הגמרא: לימא – האם נדיים בברייתא שרק
 בשיר של שואבה הוא דפליגי רבי יוסי בר יהודה ורבנן, אבל בשיר
 של קרבן שלא הוזכר בברייתא, משמע שלדברי הכל דוחה את
 השבת כיון שעבודה היא, ואם לא כן, היו חולקין בשיר של קרבן
 שהוא חידוש יותר גדול שאפילו בו רבנן מחמירים, וכדעת רבי
 ירמיה בר אבא, ואם כן לימא תיקני תיקנתא דרב יוסף בתיבת –
 בשתיים, בין במה שאמר שבשיר של שואבה לכל הדעות אינו
 דוחה, ובברייתא מבואר שלדעת רבי יוסי בר יהודה דוחה, ובין
 במה שאמר שנחלקו בשיר של קרבן, ולדעת חכמים אינו דוחה
 ומן הברייתא מדויק שאף לדעתם דוחה. דוחה הגמרא: אמר לך
 רב יוסף, אף אם הוכח מהברייתא שנחלקו בשיר של שואבה
 וישל דבריו אין להוכיח שבשיר של קרבן לא נחלקו, שאפשר
 להעמיד את הברייתא שפליגי בשיר של שואבה, והוא הדין
 שנחלקו גם לענין שיר של קרבן, והאי דמפליגי – ומה שהוזכר
 שנחלקו רק בשיר של שואבה הוא כדי להודיע בזה דברי יוסי בר
 יהודה, המיקל וסובר דאפילו שיר דאפילו נמי דתי שבת.
 מקשה הגמרא: והא קתני במשנתנו זהו חליל של בית השואבה
 שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, ומדויק במשנה שרק
 זהו – של בית השואבה, הוא דאינו דוחה שבת ויום טוב, אבל חליל
 דקרבן דוחה, ויש לברר מני – כמי סוברת משנה זו, אי ניקא רבי
 יוסי בר יהודה, זה אי אפשר, האמר – שהרי הוא סובר בשיר של
 שואבה נמי דוחה שבת, כמבואר בברייתא, אלא לאו משנה זו
 כדעת רבנן, ומבואר שלדעת רבנן רק שיר של שואבה אינו דוחה
 שבת, אך שיר של קרבן דוחה שבת, וכדעת רבי ירמיה בר אבא,
 ותיקנתא דרב יוסף בתיבת ובעד רבי יוסי בר יהודה לגבי שואבה,
 ובעד רבנן לגבי קרבן. מסיקה הגמרא: אכן תיקנתא דרב יוסף
 בתיבת.

מבררת הגמרא: מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלל, דכתיב
 'ויאמר חזקתו להעלות העולה להפזרה ובעת החל העולה החל שיר
 ה' ותקצצות ועל ידי כלי דוד מלך ישראל', הרי ששיר ה' היינו
 כלי דוד, ובסופו מפרש הפסוק את תחילתו שהשיר היה על ידי
 כלי השיר ששעה דוד. מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בשפה,
 דכתיב (דברי הימים ב ה) 'ויהי כאשר למחצצרים ולמשוררים להשמיע
 קול אחד' הרי שהוזכרו רק משוררים. שואלת הגמרא: ואיך –
 הסובר שעיקר שירה בפיה נמי, מה הוא יענה על הראיה, הא כתיב
 'ויאמר חזקתו' וגו' שמשמע שהשירה בכלים כמו שהוכח לעיל
 בגמרא. משיבה הגמרא: הכי קאמר – הוא יפרש שיש לחלק
 הפסוק לשנים, 'החל שיר ה' – היינו בשפה, שהוא עיקר שירה, והיו
 מוסיפים על ידי כלי דוד מלך ישראל' כדי לבסומי קלא, אך אין
 הכלי עיקר בשירה. שואלת הגמרא: ואיך – הסובר עיקר שירה
 בכלי נמי, הא כתיב 'ויהי כאשר למחצצרים ולמשוררים' ולא מוזכר
 כלים ומשמע שהעיקר בפיה. משיבה הגמרא הכי קאמר, משוררים
 דמקצצרים, מה מקצצרים המוזכרים בתחילת הפסוק
 ולתקיעותם הם בכלל – אף משוררים הגם שלא מוזכר בהם כלי, גם
 הם בכלל ולא רק בפיה.

משנה

מי שלא ראה שמחת בית השואבה שנתקיימה בבית המקדש בימי
 חג הסוכות מהקרבן התמיד של בין הערביים כל הלילה עד
 הבוקר, לא ראה שמחה חשובה כמות מימי. מפרשת המשנה כיצד
 נעשית שמחה זו: כמציא יום טוב הראשון של חג הסוכות, וידו
 הכהנים והלוויים והעם לעזרת נשים, ומתקנין שם תיקון גדול ורב
 תועלת וכפי שיתבאר בגמרא מהו תיקון זה, ועוד עשו, מנורות

בתנאי – דבר זה אם עיקר שירה בפיה או בכלי שנוי במחלוקת
 תנאים, (דתינאי) [תנאי], המנגנים בכלי השיר בשעת שירה על
 הקרבן, עבדי כהנים היו ולא ישראלים, דברי רבי מאיר, רבי יוסי
 אומר לא נתנו עבודה זו לעבדים אלא למשפחת בית הפזרים
 ומשפחת בית ציפריא וכך שם משפחתם ומהמקום ששמו אפואם
 היו, שהיו ישראלים מיוחסים המשיאין לכהונה – נשיהם האלמנות
 ובנותיהם ראיות להינשא לכהנים, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר
 אף ישראלים מיוחסין פסולין לכהן, ורק ליום היו מנגנים בכלי שיר.
 מוכיח רב פפא: מאי לאו, בהא א"א עיקר שירה בפיה או בכלי קא
 מיפלגי, דמאן דאמר ורבי מאיר] שהמנגנים עבדים היו, קסבר עיקר
 שירה בשפה, ולכן רק בפיה היו צריכים שדוקא הלוויים ישירו, אבל
 לניגון בכלי שיר שאינו אלא להנעים את הקול כשרים אף עבדים.
 ומאן דאמר ורבי חנינא בן אנטיגנוס] שהמנגנים ליום היו, קסבר
 עיקר שירה בכלי – ואם כן עבודה היא וצריך שדוקא הלוויים ינגנו.
 דוחה הגמרא: ותקנתא – וכי אפשר לומר ששורש המחלוקת היא
 אם עיקר שירה בפיה או בכלי, הרי לפי זה קשה, רבי יוסי שאמר
 שלא עבדים היו אך גם לא הצריכו דוקא לויים אלא משפחות
 ישראלים מיוחסים היו מנגנים, מאי קסבר, אי קסבר רבי יוסי
 שעיקר שירה בשפה, היה צריך לומר שאפילו עבדים נמי כשרים
 לנגינה בכלי, שהרי אינה עבודה, ומדוע הכשיר רק ישראלים
 מיוחסים, ואי קסבר רבי יוסי שעיקר שירה בכלי, היה צריך לומר
 שכלי אין – רק כשרים לנגן, ומדוע הכשיר ישראלים, אלא ודאי
 ישראלים, לא כשרים לנגן, ומדוע הכשיר ישראלים, אלא ודאי
 שאין מחלוקתם מהי עיקר השירה, דבאמת כולי עלמא – רבי
 מאיר רבי יוסי ורבי חנינא בן אנטיגנוס סוברים שעיקר שירה בשפה,
 ומעיקר הדין אין צריך שדוקא לויים ינגנו ואף עבדים כשרים לכן
 שהרי אינם מעיקר העבודה, ובהא קא מיפלגי התנאים, דמר קסר
 הכי הוה מעשה, ומר קסר הכי הוה מעשה, כלומר, איך נהגו בפועל
 אם ינגנו עבדים כפי שמתר מעיקר הדין, או שניגנו לויים או
 שניגנו ישראלים מיוחסים.

מקשה הגמרא: אם כן שלא נחלקו אלא מה היה מעשה בבית
 המקדש לשם מה הובאה מחלוקת זו בברייתא, ולמאי נפקא מינה
 – מה יוצא מזה להלכה. משיבה הגמרא: שורש מחלוקתם נובע
 ממחלוקת לענין מעלין מדין ליוחסין ולמעשר, ובהא קא מיפלגי
 התנאים, אם כשרואים אדם שמנגן על הדוכן, מעידים עליו על פי
 זה שהוא מיוחס, או שהוא לוי וראוי לקבל מעשר, או שאין
 סומכים על כך להעיד. מאן דאמר – רבי מאיר שסובר שעבדים היו
 המנגנים, משום דקסבר שאין מעלין את מי שמנגן בדוכן לא
 ליוחסין ולא למעשר, ולכן אין חשש אף להעמיד עבדים בדוכן
 כעיקר הדין כיון שאין יכול לצאת מזה מכשול. ומאן דאמר – רבי
 יוסי שסובר שרק ישראל היו ולא עבדים, לפי שקסבר שמעלין
 מדין ליוחסין והמנגן על הדוכן אפשר להעיד עליו שהוא מיוחס,
 לפיכך נזהרו שלא להעמיד שם עבדים כדי שלא יטעו להחשיבם
 כמיוחסים, אבל לא מעלים מן הדוכן למעשר – לומר שמה שמנגן
 ראיה שלו היא, ולפיכך אין למנוע מישראלים מיוחסים לנגן.
 ומאן דאמר – רבי חנינא בן אנטיגנוס סובר שדוקא ליום היו ואף
 לא ישראלים מיוחסים, משום שקסבר שמעלין את מי שמנגן
 בדוכן, בין ליוחסין בין למעשר, ולפיכך יש להקפיד שאכן לא יעלו
 לדוכן אלא לויים, כדי שלא יצא על ידי זה מכשול.

ודרי דמיה בר אבא חלק על רב יוסף שפירש את מחלוקת רבי יוסי
 בר יהודה וחכמים לענין שיר של קרבן, ואמר, שהמחלוקת אינה
 אלא בחליל שניגנו בו בשיר של שמחת בית השואבה שזדאי אינו
 אלא לשמחה, דברי יוסי בר יהודה קסר שאף שאין זה מעיקר
 עבודה, מכל מקום שמחה ותיבה נמי דוחה את השבת, לפי
 ששמחת מצוה היא, שאין בנגון בכלי כי אם איסור דרבנן ואין
 שבות במקדש לצורך זה, ורבנן קברי שכיון שאין זה עבודה אלא
 רק לשמחה ותיבה, לכן אינה דוחה את השבת ואף באיסור דרבנן,
 אבל בשיר של קרבן לא נחלקו ולדברי הכל עבודה היא לפי שעיקר
 שירה בכלי ודוחה את השבת.

סוכה. פרק חמישי – החליל דף נא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלג רש"י תוספות

1 **בתנאי** – עיקר שיר בפה או בבלי. עבדי כהנים היו – [משנה] במסכת ערכין היא, על
2 אוהזו כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימין. משפחת בית הפגרים ומשפחת בית ציפריא
3 – זה שם המשפחות. ופאמאום היו – זה שם מקומם. ופשיאין לכהונה – ישראל
4 מיוחסין היו, שנשיחם אלמנות ובנותם ראיות לנשוא לכהנים. ליום היו – אבל ישראלים

5 פסולין לכך. מעלין מרובין – הראוהו עומד על
6 הדוכן עם הלויים אין צריך לבדוק אחריו, לא
7 להשיאו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון, ודואי
8 לוה הוא. שמפני דבר זה לא הרגילו
9 להעמיד שם כי אם ליום, כדי שלא יטעו בהם
10 בני אדם להחזיקם כליום ואינם ליום, ופאן
11 דאמר ישראל היו – סבר: מדוכן ליוחסין מעלין,
12 שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם עבדים.
13 אבל לא למעשרות – שלא נודרו מלמעמד שם
14 ישראל. ופאן דאמר עבדים היו – קסבר: אין
15 סומכין על הדוכן מלבדוק אחריו להעלותן
16 ליוחסין, הלכך לא נודרו על כך. ור' ירמיה אמר
17 ב' – לעיל קאי, אפלוגא דרבי יוסי רבי
18 יוודה ורבנן, ופליג ארבי יוסף. הכי גרסין: רבי
19 יוסי פבר שמחה יתירה נמי דוחה שבת – הואיל
20 ושמחת מצות היא, ובהלכה אין איסור מלאכה,
21 אלא שבת בעלמא. תיובתא דרב יוסף –
22 דאמר: מודה ר' יוסי בשיר של שואבה דלא
23 ידחה. אבל בשיר של קרבן דוחה ב' – האי
24 לשון קושאי ובעיא הוא, כלומר: חזין הכא
25 דבשל שואבה פליג, ואיכא למידק: הא בשל
26 קרבן – מודה רבנן דדחי. נימא תהוי תיובתא
27 דרב יוסף – נמי באת דאמר לעיל בשל קרבן
28 פליג, והכא דייקנן דמודו רבנן ביה, והויא
29 תיובתא בתרתי: בשל שואבה הוי תיובתיה
30 מדריב יוסי, ובשל קרבן הוי תיובתיה מדרבנן.
31 והוא חזין לקרבן – ומודרבנן לא תותביה. והא
32 תני מתניתין וזהו חליל ב' – לא גרסין: והא
33 עלה קתני, אלא: והא קתני: אלא לאו רבנן היא
34 – דשמעין להו בדשואבה דלא דחי, וקתני:
35 זהו, למעוטי דקרבן. אלמא: בשל קרבן מודה.
36 החל שיר ה' והוצאות ועל ידי כלי דוד –
37 אלמא: כלי דוד "שיר ה'" קרי ליה. למחצצרים
38 ולמשוררים – והכא לא כתיב כלים, והוצאות
39 לאו כלי שיר ניהו, שחן לתקיעות והמניין
40 במשנה. יורדי לעזרת נשים –
41 כהנים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא
42 גבוהה, לעזרת נשים שלמטה הימנה בשיטת
43 ההר. ומתקנין שם תיקון גדול – מפרש בגמרא.
44 וארבעה ספלים שם הוב בראשיתן – בראש כל
45 מגורה ומגורה. ילדים – בחורים. ובידיהם כדי
46 שמן, ועולים כל אחד בסולמו. מבלאי מכבים
47 כהנים ומחמיצין היו מפקיעין – ממכבס בגדי
48 השדר שהיו משל צבור, ומאבנטים הישנים,
49 מפקיעין = קורעין לעשות פתילות. שלא היתה
50 מאירה מאור בית השואבה – לפי שהמגורות
51 גבוהין חמשים אמה, וזה הבית גבוה, והאורה
52 זורחת בכל העיר. וכוותל מורחי שהוא ליוסף
53 עזרת נשים נגדו, כדאמרינן בסדר יומא
54 (טז,א), והמגורות עולין למעלה הימנה.
באבוקת

1 **בתנאי** עבדי כהנים היו – משנה היא, פרק שני דערבין (א,י). ותימה: דהכא מסקין דכולי
2 עלמא עיקר שירה בפה, והתם קתני רישא דחליל מכה בשמונה ימי החג, ואי
3 אפשר בלא שבתו ויש לומר: דהא מפרש טעם משום דאין שבות במקדש. ובירושלמי פריך,
4 ומשני: רישא רבי יוסי בר' יודה היא.

5 **מעלין** מדוכן – ראווה עומד על הדוכן עם
6 הלויים אין צריך לבדוק אחריו, לא
7 להשיאו מיוחסת וליתן לו מעשר ראשון, ודואי
8 לוה הוא. שמפני דבר זה לא הרגילו עבדים לעמוד
9 שם. כך פירש בקונטרס. משמע שרצה לומר
10 דפליג בהכי, דמר סבר: אין להעמיד עבדים
11 לדוכן, דחיישין שמא יעלו ליוחסין ולמעשה.
12 ומר סבר: לא חיישין למעשה, אבל חיישין
13 ליוחסין. ומר סבר: אף ליוחסין לא חיישין, ואין
14 הלשון משמע בן, דאמר: והכא בוא קא מפלגי,
15 מר סבר הכי הוה מעשה, ומר סבר הכי הוה
16 מעשה. משמע שהמעשה אין תלוי בהעלאה,
17 אלא העלאה תלויה במעשה. דמר סבר הכי הוה
18 מעשה, שהלויים היו בקיאים בבלי שיר, ומר סבר
19 עבדים היו בקיאים יותר מן הכל, והעמידום
20 ומיזה, פרק שני דערבין (יא,א) ופליג ששמוע ב'בלי
21 הקונטרס. דגרס: והכא במעלין מדוכן למעשרות
22 וליוחסין קמפלגי. ומיזה, גם לפי מה שפירשתי
23 שם יש לישבו.

24 **למחצצרים** ולמשוררים – והכא לא כתיב
25 כלים. והוצאות לא כלי שיר
26 ניהו, שהם לתקיעות התמידין והמוספין. כך
27 פירש בקונטרס. ותימה: קרא ופליג כתיב "בבלי
28 שיר". וקרא הכי כתיב בדברי הימים (ב' ה') גבי
29 שלמה "באחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע
30 קול אחד לחלל ולהדות לה". ובהרם קול
31 בחצוצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל לה' כי
32 טוב כי לעולם חסדו! ויש לומר: דייק מדרחלקם
33 לשני הלולים, דמעיךא כתיב גבי שירה בפה
34 "להשמיע קול אחד לחלל להדות לה", ולבתר
35 הכי כתיב גבי כלי השיר "ובהלל לה" – שמע
36 מניה דעיקר שירה בפה, וכלי השיר לבסומי קלא.
37 **מבלאי** מכבים כהנים ומחמיצין – תימה:
38 דלא חשיב נמי כתונת, שגם היא היתה
39 של שש.

40 **שעליהן** הלויים עומדין בבלי שיר – לשמחת
41 בית השואבה. אבל דוכן לשיר דקרבן
42 – אצל המזבח היה. כך פירש בקונטרס. ובמסכת
43 מדות (פרק שני משנה ו') תנו, ומייתי לה בפרק
44 קמא דיומא (טז,א), ר' אליעזר בן יעקב אומר:
45 מעלה היתה שם, גבוהה אמה ודוכן נתון עליה,
46 ואותה מעלה היתה בין עזרת ישראל לעזרת
47 כהנים.

48 **קרא**
49 **תיובתא**. מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי – דכתיב: "ויאמר חזקיהו להעלות העולה
50 להמזבח ובעת החל העולה החל שיר ה' והתחצוצרות ועל ידי כלי דוד מלך ישראל". מאי
51 טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בפה – דכתיב: "ויהי כאשר למחצצרים ולמשוררים להשמיע
52 קול אחד". ואידך נמי, הא כתיב "ויאמר חזקיהו" – הכי קאמר: "החל שיר ה'" – בפה, "על
53 ידי כלי דוד מלך ישראל" – לבסומי קלא. ואידך נמי, הא כתיב: "ויהי כאשר למחצצרים
54 ולמשוררים!" הכי קאמר: משוררים דומיא דמחצצרים, מה מחצצרים בכלי – אף משוררים

41 **בבלי. משנה** מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מקימו. במצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים
42 ומתקנין שם תיקון גדול. מגורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם, וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה
43 ילדים מפרחי כהונה, ובידיהם פדים של מאה ועשרים לוג שהן מטרילין לכל ספל וספל. מבלאי מכבים כהנים ומחמיצין, מהן היו
44 מפקיעין, ובהן היו מרליקין. ולא היה חצר בירושלם שאינה מאירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם
באבוקת

קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו — תימה: דמשמע שמקרות הגבר הולכין לשאוב מים, ואם כן היו נפסלין בלינה. רעד כאן לא פליגי, פרק שני דבוחים (כ.א), אלא לענין קידוש ידים ורגלים, מקרות הגבר ועד צפרא — ואין ספלא בלינה או לא, אבל מי הכיור (עצמו) נפסלין בעמוד השחר כדמובא בתם: ואפילו סילקן מן הכיור אחר קרות הגבר, הדר משקע

ליה. ויש לומר: דשוחין היו בתקיעות ובתרעות והפכית פניהם למערב, וגם בחזרה לאחר מילוי, והיה מאיר היום קודם שיגיעו לעזרה. ועד שיקדשן בבלי, לא הוכשרו ליפסל בלינה, כדתן פרק "חטאת העוף" במסכת מעילה (י.א) גבי נסכים. ואף על פי שהצלוחית היתה מקדשת, מכל מקום אין כלי שרת מקדשין בחוץ אלא בפנים.

והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחד זקנים — פירושו: סנהדרין. תימה: הא דתנן פרק קמא דסנהדרין (ב.א ושם) סנהרי גדולה היתה של שבעים ואחד. רבי יהודה אומר: שבעים. ואם כן היה ליה לעשות רק שבעים קתדראות. ומתוך כך צריך לפרש שאותה קתדרא היתה למופלא שבבית דין, ולא היה מן החשובן, דאי לאו הכי קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה.

וביזון

באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות, והללים בכנורות ובכלים ובמצלותים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד חמש עשרה מעלות שבתהלים, שעליהן ליום עומדין בכלי שיר ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליין שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושני חצוצרות בידיהן. קרא הנגב, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו למעלה עשירית, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לפרקע תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין עד שמוגיעין לשער היוצא ממזרח. הגיעו לשער היוצא ממזרח, הפכו פניהן ממזרח למערב ואמרו: אבותינו שיהיו במקום הזה אחריהם אל התיכל ופניהם קדמה, ומשפתחיהם קדמה לשמש, ואנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר: רבי שונין ואומרינן: "אנו ליה וליה עינינו". **גמרא תנו רבנן: מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מקימו. מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם. מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנן מופאיר מעולם. מאי היא? אמר אביי ואיתיקא רב חסדא: זה בנן הורדוס. במאי פניה? אמר רבא: באבני שישא ומרמרא. איכא דאמרי: באבני שישא פוחלא ומרמרא. אפיק שפה ועייל שפה, פי היכי דלקבל סידא. סבר למשעיין בדרבא, אמרו ליה רבנן: שבקיה, דהכי שפיר טפי, דמיתחיו פאדוּתא דימא. תניא, רבי יהודה אומר: מי שלא ראה דיפלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו: כמין בסילקי גדולה היתה, סטיו לפניו מסטיו, פעמים שהיו בה ששים רבוא על ששים רבוא, כפלים פיוצאי מצרים, והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחת של סנהדרי גדולה, כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא כפרי זהב. ובימה של עץ באמצעיתה, וחוץ הכנסת עומד עליה והסודרין בידו. וכיון שהגיע לעלות אמן - הלך מניח בפסודר, וכל העם עונין אמן. ולא היו יושבין מעורבין, אלא והבין בפני עצמו, וכספין בפני עצמן, ונפחין בפני עצמן, וטריסין בפני עצמן, ונרדיים בפני עצמן. וכשעני נכנס שם היה מקור בעלי אומנתו ונפנה לשם, ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. אמר אביי: וכולהו קטלינהו אלכסנדרוס מוקדן. מאי טעמא אענישו? משום דעברי אחאי קרא: "לא תסיפון לשוב בדרך הזה עוד", ואינהו הדור אתו. כי אתא, אשפחניהו דהו קרו בסופרא: "ישא ה' עליך גוי מרחוק". אמר: מכדי, ההוא גברא בעי למיתן ספינתא בעשרה יומי, דליה זיקא ואתי ספינתא בחמשא יומי, נפל עליהו וקטלינהו. "במוצאי יום טוב" כו'. מאי תיקון גדול? אמר רבי אלעזר: באותה ששנינו, חלקה היתה בראשונה והקפיה גוזמרא, והתקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. תנו רבנן: בראשונה היו נשים מופנים ואנשים מופחין, והיו פאים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מופחין ואנשים מלמטה. ועדיין היו פאין לידי קלות ראש. התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. היכי עבדי הכי? והכתוב: "הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל"! אמר רב: קרא אשפחו דרוש:**

"וספרה

באבוקות של אור — זורקין אותם כלפי מעלה, ומקבלין אותם. ויש שבקאין לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה, זורקין זורק וזמקבל זורק וזמקבל זורק. **דברי תושבחות** — מפרש בגמרא. **חמש עשרה מעלות** — אורך המעלה ברוחב העזרה, ורוחב המעלה חצי אמה, ורומה חצי אמה כדאמרין במסכת מדרות (פרק ב משנה ג) ובסדר יומא (טו.א), שעליהן הלויים עומדין [בבלין] שיר — לשמחת בית השואבה. אבל דוכן לשיר הקדש — אצל המזבח היה. תקעו והריעו — זה סימן לילך למלאות המים לניסוך מן השילוח. הניעו לעזרה — לקרע עזרת נשים. תקעו והריעו ותקעו — ובראש השנה (ל.ג.ב), יליף בכל תקיעות פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע. והיו תוקעין והולכין — באלו שלש אחרונות מאריכין עד שמגיעין לשער היוצא מעזרת נשים לדר הבית, לשיפולו למזרח. והשער ההוא מוכן כנגד שער שמעזרת ישראל לעזרת נשים, ויורדין ממערב למזרח. וכשהיו נכנסין למקדש היו הולכין ממזרח למערב, דרך עליה. **הפכו פניהם** — למערב, לצד העזרת וההיכל, לומר דבר זה. **אבותינו** — בבית הראשון היו כופרין, ולא היו פניהם לבית אלא "אחריהם אל התיכל" ה"ו"ג" — פסוק הוא בירחוקא (ח). שונין אותה — כופלין אותה, כדמפרש "אנו ליה וליה עינינו". **גמרא מאי היא** — איזה מן הבנינים? של שלמה, או של נתניה בן כהליה, או של הורדוס ססתור ובנאו. **שישא** — שיש צבוע, לא לבן ולא שחור, אלא כעין ירוק, בלעז *בייש. **ומרמרא** — שיש לבן, **כוחלא** — שישא צבוע ככחול. **אפיק שפה** — שורה של אבנים נכנסה, ושורה יוצאה. דמיוח באדוּתא דימא — כולי דהם, שהאבנים משובנין במראיזן זו מזו, והענינים המסתכלות בהן שוטטות, ובראות כאילו גלי דהם הם נדים ונעים. **דיפלוסטון** — לשון יונת: דיו — שנים, פלו — לשון שרים, כמו מטפולק, וכמו דיפולק מרומי, דתענית (יח.ב), טון — לשון סטיו, שני סטיון. **ספיו כפול** — לשיבת שרים של אלכסנדריא, שהלכו שם ויחנן בן קרח ושירי החיליים לאחר חורבן בית ראשון בימי ירמיה ונתיישבו שם. ואף על פי שעלה שם נבוכדנצר והחרבין ממצרים, נהרגו מישרל שהלכו שם, כמו שנתבאר עליהם ירמיה (מב) — עלו בניהם שם לגדולה ועושר, עד שהחרבם אלכסנדרוס. **בסילקי** — פלטיין גבוהים נקראים בסילקאות. כנגד שבעים ואחד זקנים — שעשו להם סנהדרין כברי זהב גרסינן. **גיטה** — כעין **לממברא שלנו. חזן הכנסת = שמש הצבור. **לענות אמן** — שהיה שליח שלפני המזבח גומר ברכתו, וזון לא היו יכולין בולן לשמוע קולו. **והבין כספין** — צורפי זהב, צורפי כסף. **נפחים** = חרשי ברזל. **טריסין** = חרשי נחושת. **נרדיים** = אורגין. **ונפה לשם** — ונשבר להם למלאכתם. **החוא גמרא** — חזן — עליו נאמר מקרא זה, וגורת מלך היא להחרוב. **ורלי זיקא** = גבה הרוח. חלקה היתה — העזרת נשים בראשונה, ולא היו זקין יוצאין מן הכתלים. והקפיה גוזמרא — נתנו זקין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב, וכל שנה מסדרין שם גוזמרא — לוחזין שקורין בלגן, כדי שיהיו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות. וזהו "תיקון גדול" דקתני מתניתין שמתקין בכל שנה. **מפנים** — בעזרת נשים. **מפחין** — ברחבה של דר הבית ובחיל. **היכי עבדי הכי** — שהוסיפו ושנו כלום על בנן שלמה. **והכתוב** — גבי דוד המלך, כשצוה את שלמה על מרת הבית ובניינו. **הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל** — כל מלאכת התבנית שהודיע הקדוש ברוך הוא על ידי גד החזון ונתן הנביא. קרא **אשכחו** — שצריך להבדיל אנשים מנשים, ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול.

סוכה דף נא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רלה

61 **רָאָה בְּכַבֹּדן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**. מבארת הגמרא היאך היה מראה: **אִמְרוּ**
 62 **בְּמִין בְּסִילָקִין** וארמון גבוהו גדולה היתה, והיתה עשויה סִטִּין –
 63 אצטבאות וספסלים לִפְנֵים מִסְמִי, דהיינו מושבים כפולים
 64 ולשיבת שרים של אלכסנדריא, ופְּעָמִים שָׁהוּ בָּהּ (ששים רבוא על
 65 ששים רבוא) [שְׁשִׁים רְבֹאָה – שש מאות אלף אנשים כמנין יוֹצֵאִי
 66 מִצִּירִים, וְאִמְרֵי לֹה – יש אומרים שהיו שם] בְּפִלִּים כְּיוֹצֵאִי מִצִּירִים –
 67 כלומר מלין ומאמיתים אלף איש, וְהָיוּ בָּהּ שְׁבָעִים וְאַחַת קְתוּדָאוֹת
 68 – מקומות ישיבה שֶׁל זָהָב למושב סנהדרין שעשו לעצמן כְּנָגֵד
 69 שְׁבָעִים וְאַחַד דִּינִים שֶׁל סְנֶה־דְרִי גְדוֹלָה, ומשקלה של כל אחת
 70 וְאַחַת מהקתדראות למושב הזקנים אֵינָה פְּחוּתָה מִשְׁשָׁרִים וְאַחַד
 71 רְבֹאָה כְּבָרִי זָהָב. וְכִימָה שֶׁל עֵץ היתה בְּאִמְצָעֶיהָ של בית הכנסת,
 72 וְהָיוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת – שמש הציבור היה עוֹמֵד עָלֶיהָ – על הבימה
 73 וְהַסְפִּידִין אַחוּצֵי כִידוֹ, וְכִין שֶׁהָיָה הוֹמֵן לַעֲנוֹת אֲמֵן דִּהִינוּ כאשר
 74 גמר השליח צבור ברכה הֵלָּה – השמש מניף בְּסִפּוֹר לסימן שכעת
 75 צריכים כולם לענות אמן, לִמָּי שֶׁלֹּא שָׁמַעוּ כָּל הָעַם את שליח
 76 הציבור, וְכָל הָעָם בראותם את הסודר היו עוֹנִין אֲמֵן.
 77 מכל מקום ישבו בסדר מסוים: וְאָף על פי שהיו רבים כל כך לֹא
 78 הָיוּ יוֹשְׁבֵינָם מְעוֹרְבִין, אֲלָא וְהָיוּ – צורפי זהב ישבו בְּפָנֵי עֲצָמָן,
 79 וְכַסְפִּין – צורפי כסף בְּפָנֵי עֲצָמָן, וְנַפְשִׁין – חרשי ברזל בְּפָנֵי עֲצָמָן,
 80 וְיִסְרִיִּים – חרשי נחושת בְּפָנֵי עֲצָמָן, וְנִדְרִיִּים – אורגין בְּפָנֵי עֲצָמָן,
 81 ומפני שישבו מסודרים לפי אומנותן נמצא שְׁבָעִינָה היה נִכְסֵם
 82 לָשֵׁם, הָיָה מְכִיר מִיד את כָּל בְּעָלֵי אֲמוּנָתוֹ – בעלי העבודות ושְׂמָיִם
 83 הוא לעבוד בהם וְנִפְגָּה לָשֵׁם, ונשכר להם למלאכתם וּמִשָּׁם
 84 פְּרִנְתָּתוֹ וּפְרִנְתָּת אֲנָשֵׁי כִיתוֹ. אֲמַר אֲבִי, וְכֹלְהוּ – את כל אותם
 85 מאות אלפי אנשים, קָטְלִינְהוּ – הרגם אֲלֶכְסַנְדְרוֹס מוֹקְרֵן. שואלת
 86 הגמרא: מָאי מַעְמָא אֵינְשֵׁי מְדוּעַ נַעֲנְשׁוּ יִשְׂרָאֵל שְׁהָיוּ שֵׁם בָּאוֹתוֹ
 87 זֶמֶן וְנִתְחַיְּבוּ כְלִיהִי. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּעָבְרִי אֶהָא קְרָא –
 88 מִשּׁוּם שֶׁעָבְרוּ על האיסור לשוב למצרים כנאמר 'לֹא תוֹסִיפוּן
 89 לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ תֹּהוֹ עוֹד/ אֶתְּחִי – זה הדין אֲתוֹ – חזרו ובאו, ולכך
 90 נַעֲנְשׁוּ. מספרת הגמרא: וְהָיָה אֲתָא אֲלֶכְסַנְדְרוֹס לְהַשְׁמִיד
 91 אֲשֶׁכְּתִינְהוּ – מצאם דָּהּוּ קְרוֹ בְּסִיפֵי, בזמן שקראו בספר דברים
 92 'יִשָּׂא ה' עֲלֶיךָ גוֹי מִמְּחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יֵדְאָה הַנֶּשֶׁר, אֲמַר
 93 לַעֲצֻמוֹ שְׂרָמּוֹ יֵשׁ דְּבַר שְׁפוֹסֻק זֶה שָׁמַע מִזֶּה בְּבֹאוֹ, שְׁהִי – מְכָרִי
 94 הַהוּא גְבָרָא – אותו האיש (ואנוכין) בָּעֵי לְמִיתִי סְפִינְתָא בְּעִשְׂרָה יוֹמֵי
 95 – רצייתו וחשבתי לבא בספינה דרך עשרה ימים, אולם דָּלִיָּה וְיָקָא
 96 וְאַתִּי סְפִינְתָא בְּחִמְשָׁא יוֹמֵי – ולזה נשבה בחזק והגביהה את
 97 הספינה והגיעה תוך חמישה ימים, וְהָיוּ רִמּוֹ פְּחוֹסֻק 'כְּנֶשֶׁר', ומתוך
 98 רִמּוֹ זֶה נָפַל עָלֵיהֶו וְנִסְתְּלִינְהוּ – עמד עליהן והרגם.
 99 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: כְּמוֹצֵא יוֹם מוֹב הָרָאשׁוֹן הָיוּ מִתְקַנִּין תִּיקוֹן גְּדוֹל
 100 כּוּ': שואלת הגמרא: מָאי תִּיקוֹן גְּדוֹל – מהו התיקון הגדול שעשו
 101 בעזרת נשים. משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזִר, כְּאוֹתָהּ שֶׁשְּׁנִינוּ
 102 בַּמִּסְכָּה מִידוֹת שֶׁהָיוּ נָשִׁים חֲלָקָה הָיְתָה בְּרָאשׁוֹנָה – בזמן בית
 103 ראשון, הָיוּ לֹלָא כל בליטות זיוֹן מִהִקְרִירוֹת, וְבִזְמַן בֵּית שְׁנִי
 104 הִקְפִּיפוּהָ מִשְׁלֶשָׁה צִדִּדִּים בּוֹיזִין וְעָלִיהָ הִנִּיחוּ לוחות עֵץ וְכך נוצרה
 105 גִּזְזוּתָא – מרפסת, וְהִתְקִינוּ שִׁיהוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מְלַמְּעָלָה על
 106 הגזזתא וְאֵילּוֹ הָאֲנָשִׁים יֵישְׁבוּ בעזרת נשים מְלַמְּטָה.
 107 תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, בְּרָאשׁוֹנָה – קודם התקנה הָיוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מְבַפְּנִים –
 108 בעזרת נשים וְהָאֲנָשִׁים הָיוּ יוֹשְׁבִים מְבַחֲזִין – בהר הבית, וְהָיוּ פְּאִים
 109 לְיָדֵי קְלוֹת רֹאשׁ, לפי שהיו כְּנִסְתִּים הָאֲנָשִׁים לִמְקוֹם הַנָּשִׁים, וכדי
 110 לִמְנוּעַ תְּקֵלָה זוֹ הִתְקִינוּ שִׁיהוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מְבַחֲזִין – בהר הבית
 111 וְהָאֲנָשִׁים יֵישְׁבוּ מְבַפְּנִים – בעזרת נשים, וְעָרְדִּין הָיוּ פְּאִין לְיָדֵי קְלוֹת
 112 רֹאשׁ שהיו קורצין בעניהם, לִכֵּן הִתְקִינוּ את הזיונים שעליהן
 113 הגזזתא, וְקָבְעוּ שִׁיהוּ נָשִׁים יוֹשְׁבוֹת בְּגִזְזוּתָא מְלַמְּעָלָה וְאֲנָשִׁים
 114 מְלַמְּטָה. ועל תקנה זוֹ הִתְקִינוּ אִמְרָה הַמִּשְׁנָה שֶׁהָיוּ תִּיקוֹן גְּדוֹל
 115 לַעֲוֹנוֹת הַתִּיקוֹנִים הָרָאשׁוֹנִים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִכִּי עָבִיד הִכִּי
 116 לְהוֹסִיף זִיוִן בְּבִין וְהִכְתִּים 'חֶלֶב בְּכֶתֶב מִיד ה' עָלֵי הַשִּׁבְלִי' שֶׁאֵת כָּל
 117 צוֹרֵת הַבֵּינִי קִיבֵל דוֹד מִפִּי הַגְּבוּרָה (על ידי גִּד הַחוּזָה וְנָתַן הַנְּבִיא)
 118 וְאֵין לִשְׁנוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי, קְרָא אֲשֶׁכְּחֵי וְדָרוּשׁ – מִצָּאוֹ
 119 פְּסוּק שֶׁדְּרָשׁוּהוּ על הַצּוֹרֵךְ הַגְּדוֹל בַּהִפְרָדָּה בֵּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים פֵּן
 120 יִבְאוּ לְקַלְקוֹל, וְכִיוִן שֶׁאֵינוֹ יֹאסִיר עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲלָא
 121 לְהַפְרִישׁ מֵאִיסוֹר עֲרוֹה, אֵין בּוֹז אִיסוֹר מִשּׁוּם 'וְכָל בְּכַתֵּב',

1 **בְּאִבְקוֹת שֶׁל אוֹר** [אֶשׁ שְׂבִידִיקָה, שהיו זורקין אותן כלפי מעלה
 2 וּמִקְבְּלִין אותם בחזרה לידיהם, וְאִמְרִים לִפְנֵיהֶם דְּבָרֵי שִׁירוֹת
 3 וְתוֹשָׁפְחוֹת לְהַקְדוֹשׁ בֵּרוּךְ הוּא על שהשירה שכִּינְתוּ בַּמִּקְדָּשׁ.
 4 וְהָלוּם הָיוּ מִגְנִינִים כְּבִנּוּתוֹת וּבְכִלֵּים וּבְמַצְלֵחִים וּבְחֻצּוֹצוֹת וּבְכָלִי
 5 שִׁיר בְּלֹא שִׁיהִיה מִסְפָּר קָבֹעַ לְכָלִי הַשִּׁיר, אֲלָא כִּמָּה שָׂרְצוּ.
 6 וְעוֹמְדִים הֵם עַל חֶמֶשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת – מדרגות הַיְוִדוֹת מַעְלֵת
 7 יִשְׂרָאֵל לְעוֹרֵת נָשִׁים, וְחֶמֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדְּרָגוֹת אֵלוֹ נִבְנוּ כְּנֶגֶד חֶמֶשׁ
 8 עֶשְׂרֵה שִׁיר הַ(מַעְלּוֹת) שֶׁבְּתַחֲלִים שֶׁאֲמָרן דוֹד כְּדִי לְהַעֲלוֹת את
 9 הַתְּהוֹם, כֹּאשֶׁר יֵרֵד עַל יְדֵי שׁוֹרֵק בּוֹ את הַשֶּׁם כְּשִׁבִּישׁ לַשְׁטוֹף
 10 הָעוֹלָם, שְׁעָלִיָּה – על מדרגות אלו הָיוּ הָלוּם עוֹמְדִין בְּשִׁמְחַת בֵּית
 11 הַשְּׁאוּבָה בְּכָלִי שִׁיר וְאִמְרִים שִׁירָה, מִלְּבַד מִה שֶׁאֲמָרוּ הַחֲסִידִים
 12 וְאֲנָשֵׁי מַעֲשָׂה כְּדִלְעִיל.
 13 שִׁמְחָה זוֹ נִמְשַׁכָּה כָּל הַלֵּילָה וּלְפָנֹת בּוֹקֵר הַחֲלוֹ בַּהֲכָנוֹת לַיִּצְיָאָה
 14 מִלְּעִיָּן הַשְּׁלוֹחַ לְצוֹרֵךְ שֶׁאֵיבַת הַמִּים: וְעָמְרוּ שְׁנֵי בָּנִים בְּשֶׁעַר
 15 הַחֲלוּץ – שַׁעַר נִיקְנוֹר שְׁדָּרְכוּ יוֹרֵד – יוֹרְדִים מַעְלֵת יִשְׂרָאֵל לְעוֹרֵת
 16 נָשִׁים, וְשְׁנֵי חֻצּוֹצוֹת בִּידִיקָה, וְכִשְׁהָיָה הוֹמֵן שֶׁקָּרָא הַגְּבָר – הִכְרוּ
 17 שִׁהִיה קוֹרָא בְּכָל יוֹם קוֹדֵם עֲלוֹת הַשַּׁחַר, עֲמָדוֹ כְּהָנִים לְעִבּוֹדָתָם
 18 וְלוֹיִים לְדוֹכַנְסָם וְיִשְׂרָאֵל לְמַעַמְדָּם, תִּקְעוּ וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ – תִּקְיעָה
 19 תְּרוּעָה וְתִקְיעָה, וְיִרְדּוּ, וְכִשְׁהָיָה לְמַעְלָה עֲשִׂירֵת שׁוֹב תִּקְעוּ
 20 וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְהַמְשִׁיכוּ לִירֵד עַד שֶׁהָיָה לְקִרְקַע הָעוֹנָה
 21 עוֹרֵת נָשִׁים, וְשׁוֹב תִּקְעוּ וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ פַּעַם שְׁלִישִׁית, (הִנֵּיעוּ
 22 לְפָרְקַע תִּקְעוּ וְהִרְעוּ וְתִקְעוּ). וּבִתְקִיעָתָהּ אֵלוֹ הָיוּ תוֹקְעִין וְהוֹלִיכִין
 23 וּמֵאִירִיכִין בְּתַקִּיעוֹתָהּ עַד שֶׁמִּתְקִינֵי לְשַׁעַר הַיּוֹצֵא מַעֲוֵרָת נָשִׁים לְצֵד הָרַ
 24 הַבֵּית מְמוֹנָח – לְכִיוּן צֵד מוֹרָה, שֶׁמֶשׁ הוֹלְכִים לְשׁוֹב את הַמִּים,
 25 וְכֹאשֶׁר הִנֵּיעוּ לְשַׁעַר הַיּוֹצֵא מַעֲוֵרָת נָשִׁים לְהַר הַבֵּית מְמוֹנָח –
 26 לְמוֹרָה, הִפְכוּ כּוֹלָם את פְּנִיתוֹ מִצֵּד מוֹרָה לְצֵד מְעָרֵב לְכִיוּן הַעוֹרֹת
 27 וְהַהִיכַל וְכך אֲמָרוּ, אֲבוֹתֵינוּ שָׁהוּ בְּמִקְוֶה הָיָה בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 28 הָרָאשׁוֹן, הָיוּ כּוֹפְרִים, וְהָפְנוּ את אַחֲרֵיהֶם אֶל הַהִיכָל וְאֵת פְּנֵיהֶם
 29 הִפְנוּ קִדְמָה – לְצֵד מוֹרָה מִשְׁתַּחֲוִיִּים קִדְמָה לְשִׁשָּׁשׁ, כְּמִבּוֹאֵר
 30 בַּגְּמָרָא לְקַמֵּן (ג) שֶׁפְּסוּק וּואֵ בְּסִפְרֵי יִחוּזָאֵל (טו) וְכוּנֹתָה פְּסוּק
 31 שְׁהָיוּ מַגְלִין אַחֲרֵיהֶם וּמִתְרַיִזִין רַע, וְאֵינוֹ אֵינֵנוּ כְּמוֹתָם אֲלָא פָּנִינוּ
 32 לְצֵד הַהִיכָל לְמַעֲרַב, וְלָהֵךְ עֵינֵינוּ. רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר, הָיוּ שׁוֹנִין
 33 וְכוֹפְלִין דְּבָרֵיהֶם, וְהָיוּ שְׁהָיוּ אֹמְרִין אֲנוֹ מוֹדִים לָהֵךְ על הַעֲבֵר,
 34 וְלָהֵךְ עֵינֵינוּ מִיחֻלוֹת בְּבִקְשָׁה על הַעֲתִיד.

גמרא

35 תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, מִי שֶׁלֹּא רָאָה את שְׁמַחַת בֵּית הַשְּׁאוּבָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא
 36 רָאָה שְׁמַחָה חֲשׁוּבָה כְּמוֹהָ מִמֵּיָו. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה את יְרוּשָׁלַיִם
 37 בְּתַפְאֲרָתָהּ לֹא רָאָה כְּרֵךְ נִחְמָד – יִפֶּה מַעֲוִלָם. דְּבַר נוֹסֵף, מִי שֶׁלֹּא
 38 רָאָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּבִנְיָנוּ – כִּשְׁהוּא עוֹמֵד על תֵּילוֹ לֹא רָאָה בֵּין
 39 מְפֹאֵר מַעֲוִלָם. מְבַרֶרֶת הַגְּמָרָא: מָאי הִיא, כְּלָפִי אִיזָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 40 נִאֲמַר שִׁהִיה מְפֹאֵר בִּיּוֹתָר, הָאֵם בֵּית רֹאשׁוֹן שִׁבְנָה שְׁלֹמָה הַמֶּלֶךְ,
 41 אוֹ בֵּית שְׁנֵי שִׁבְנָה נַחְמִיָּה בֶן חַכְלִיָּה, אוֹ מִה שִׁבְנָה הוֹרְדוֹס
 42 כְּשִׁחֲדַשׁ את הַבֵּית הַשְּׁנִי. עוֹנָה הַגְּמָרָא: אֲמַר אֲבִי וְאִתֵּימָא רַב
 43 חֲקִדָּא הַבְּנִין הַמְּפֹאֵר שֶׁעָלִיו דִּיבֵר הַתָּנָא זֶה בֵּין הוֹרְדוֹס. מְבַרֶרֶת
 44 הַגְּמָרָא: בְּמָאי בְּנִיָּה – כִּיצֵד בְּנֵה הוֹרְדוֹס את הַבֵּית שִׁהִיה מְפֹאֵר
 45 כָּל כֵּךְ. עוֹנָה הַגְּמָרָא: אֲמַר (רַבָּה) [רַבָּה], הוֹרְדוֹס בְּנֵה בְּנִין זֶה
 46 בְּאֲבָנֵי שֶׁל שִׁשָּׁשׁ – כַּעַן שִׁישׁ יִרוֹק וְיִמְרָמָא – שִׁישׁ לָבָן.
 47 אֲמַר דְּאֲמָרִי שִׁבְנָאוּ בְּאֲבָנֵי שִׁשָּׁא – כַּעַן שִׁישׁ יִרוֹק, וְגַם בְּכוֹחֵלָא
 48 – שִׁישׁ כְּחוֹל, וְגַם בְּיִמְרָמָא – שִׁישׁ לָבָן, וְצוֹרֵת הַבְּנִיָּה הִיתָה בְּאוֹפֶן
 49 שֶׁאֵפִיק שָׁפָה וְצִילָה שָׁפָה – שׁוֹרֵת אֲבָנִים אֶחָת נִכְנַסָּה (וְשׁוֹקַעַת
 50 בְּפָנִים) וְשׁוֹרֵת אֲבָנִים אֶחָת שֶׁמַּעֲלִיָּה יוֹצֵאת וְכוּלֶּטָה (בַּחֲזוֹן),
 51 וְעִשָּׂה שְׁקָעִים אֵלוֹ כִּי הִכִּי דְלָקְכָל סִידָא כְּדִי שֶׁהָאֲבָנִים יִקְבְּלוּ
 52 לְתוֹכָם את הַסִּיד, וְרֹצֵה לְהַטִּיל בָּהֶם סִיד מִשּׁוּם שֶׁכָּבֵר – רִצָּה
 53 (לְמַשְׁעִיין) [לְמַשְׁעִיית] דְּרַבָּה – אֲצַפּוּתוֹ זָהָב וְכִשְׁבִּיל הַזָּהָב הִיה
 54 צָרִיךְ לְהוֹיֵת קוֹדֵם מִצּוּפָה בְּסִיד, לֹא אֲמָרוּ לִיה רַבֵּנּוּ לְהוֹרְדוֹס
 55 שֶׁכִּבְּיָה – הִנֵּחַ כֵּךְ עִם הַשְּׁקָעִים וְהַבְּלִיטוֹת לֹלָא סִיד וְזָהָב, דְּהִכִּי
 56 שְׁפִיר מִי – שֶׁכֵּךְ נִרְאָה הַבְּנִין יִפֶּה יוֹתֵר, מִשּׁוּם דְּמִיתִיּוֹ מְפֹאֵרָתָא
 57 דְּיָמָא – שֶׁרִאָה כֹּגִלֵי הֵם מִשּׁוּם שֶׁנִּינוּ הַגּוֹנוֹנִים שֶׁל הָאֲבָנִים.
 58 תִּנּוּ – שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר, מִי שֶׁלֹּא רָאָה דְּיוֹפּוֹלִסְמוֹן
 59 – מִבְּנֵה מְפֹאֵר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, לֹא

57 בן לוי, שבעה שמות יש לו ליצר הרע, א. הקדוש ברוך הוא קראו
 58 'דע' שנאמר 'מי יצר לב האדם רע מנעריו'. ב. משה רבינו קראו
 59 'ערל', שנאמר 'ומלחם את ערלת לבבכם'. ג. דוד המלך קראו 'ממא'
 60 'שנאמר' לב מחור ברא לי אלהים' ומכך שמבקש לב טהור מקבל
 61 'ראיבא' – למדים אנו שיש לב ממה, והוא היצר הרע. ד. שלמה
 62 קראו 'שונא', שנאמר 'אם רעב שנאף' – אם יצר רעב ותאב
 63 לעבירה, האכילתו לחם – השריחוהו במלחמתה של תורה הקרויה
 64 לחם, ואם צמא שונא, תשקהו מים ואין מים אלא תורה, כי בזה
 65 שהנך עוסק בתורה נחלים אתה חתה על ראשו של היצר הרע, וה'
 66 'ישלם לך' ודורשת הגמרא אל תקרי 'ישלם לך' אלא 'ישלמנו לך' –
 67 הקדוש ברוך הוא יחא בעורך ויעשה שלום בינך ליצר ובעל כרחו
 68 יאחבק ולא יסיתך לחטוא ולהאבד מהעולם. ה. ישעיה קראו
 69 'מכשול', שנאמר 'סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי',
 70 ופירושו, כבשו מסילה סלולה על ידי שתפנו את היצר הרע
 71 מדרכים, והרימו מכשול – סלקו את האבנים שנכשלים עליהם
 72 בהם והם הרהורי רע, והכוונה לחטאים קלים שאדם נכשל בהם
 73 ולכן צריך לסלקם. ו. יחזקאל קראו 'אבן', שנאמר 'והסרת את לב
 74 האבן מכשירם ונתת לבם לב בשר', לב האבן הוא היצר הרע ולב
 75 בשר הוא היצר טוב. ז. יואל קראו 'צפוני', שנאמר 'ואת הצפוני
 76 ארחיק מעליכם', וכמו שדורשים פסוק זה להלן.
 77 תנו רבנן, 'ואת הצפוני ארחיק מעליכם', זה יצר הרע שנקרא צפוני
 78 כיון שצפוני ועומד בלבו של אדם וממולתו לשעת הכושר להחטא,
 79 ומצפין עצמו בלבושי מצוה אפילו שהיא עבירה, ולפיכך יעשו
 80 כהבטחת הקדוש ברוך הוא 'והרחקתיו אל ארץ ציה ושקמה' דהיינו
 81 למקום שאין בני אדם מצויין שם שיוכל להתגברות בה, וזה הריגתו
 82 ובטולו של היצר. ומה שנאמר 'את פניו אל הים תפזר', פירושו
 83 שהיצר הרע נענש על שנתן עיניו במקדש ראשון והנקרא 'ים' על
 84 שם שהכל נתקבצו אליו נכחלים המתקבצין לים' והחריבו, והרג
 85 תלמידי חכמים שבו, 'ויסופו אל הים האחרון' – וזה עונשו גם על
 86 שנתן עיניו במקדש שני ו'ים האחרון' והחריבו, והרג תלמידי חכמים
 87 שבו, ונענש אף מפני ש'ועל צהנת' כלומר שהשגיח
 88 עצמו על הקדוש ברוך הוא בכך שהוא מניח את כל אומות העולם
 89 ומתנהג דווקא כשונאיהם של ישראל – היינו בישראל, ודרשו זאת
 90 מלשון 'ועלה' שעולה לישראל הגבוהים להכשילם, והמשך
 91 הפסוק 'כי הנדיל לעשות', אמר אבני שרצה לומר שהיצר מתגרה
 92 בישראל ובתלמידי חכמים מתגרה יותר מכולם, ומשום כך עונשו
 93 גדול כמבואר בתחילת הפסוק.
 94 מוביחה הגמרא שהיצר מתגרה בתלמידי חכמים יותר מכולם: כי
 95 הא – כמו אותו מעשה, דאבני שמעיה למהו נבא דקאמר למהי
 96 אתתא, נקדים ונייל באורחא – אבני שמע אדם שדיבר עם אשה
 97 וזה שישכימו לילך יחדיו בדרך, אמר אבני בליבו, ונייל אפרשינו
 98 מאיסורא – אלך עמם ובלא ידיעתם כדי להפרישם מאיסור, ואל
 99 בתריהו תלתא פרכי באגמא – הלך אחריהם שלש פרסאות
 100 בשדה, כי הו פרכי מהרי – כאשר הגיעו לפרשת דרכים ונפרדו
 101 דרכיהם, שמעניהו דקא אמרי – שמע אותם אומרים ביניהם,
 102 אורחין רחיקא וצוותין בסמיא – הדרך רחוקה בין מקומותינו ואין
 103 אנו יכולים לילך באותה דרך, ואילו היינו יכולים היה נעים לנו
 104 בצוותא, אמר אבני על עצמו, אי מאן דסני לי הוה, לא הוה מצ'
 105 לאוקומיה נפשיה – אם שונאי היה תמידיו כך עם אשה לא היה
 106 יכול להתגבר והיה חוטא, והתכוין לעצמו. ואל תלא נפשיה
 107 בעיבורא דרשא ומצטער – הלך ונשען על בריח הדלת תוך
 108 מחשבות צער בגנות עצמו, ואתא ההוא סבא, תנא ליה – לימדו
 109 כדי לנחמו ולעודדו, כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, וכיון שכך
 110 אין זה פחיתות במה שלא היית יכול להתגבר כי משום גדולתך
 111 יצרך גדול.
 112 אמר רבי יצחק, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר 'דק

1 שנאמר 'אספה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד
 2 לבד ונשיהם לבד', דרשו חכמים פסוק זה ואמרו, והלא דברים קל
 3 וחומר, ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד על משיח בן יוסף שנהרג,
 4 והמצטער אינו מיקל ראשו כל כך, ועוד שאין יצר הרע שולט בהם
 5 לעתיד לבא, כמבואר לקמן שהקדוש ברוך הוא ישחטו ויבטל כחו,
 6 ובכל זאת אספה תורה בפסוק הנזכר שיהיו האנשים לבד ונשים
 7 לבד, אם כן עקשיו שעוסקין בשמחה של בית השואבה והוא מצב
 8 הקרוב לקלות ראשו, ויצר הרע עדיין שולט בהם, על אחת כמה
 9 ובהם שצריך להפריד היטב בין נשים לאנשים.
 10 מפרשת הגמרא את הפסוק הנזכר: הא הספידא מאי עבדתיה – על
 11 מי יהיה ההספד הנזכר בדברי הנביא, פליגי בה רבי דוסא ורבנן,
 12 חד – אחד מהם אמר שההספד הוא על משיח בן יוסף שנחרג, וחד
 13 מהם אמר שההספד הוא על יצר הרע שנחרג ונתבטל כחו. מקשה
 14 הגמרא: בשלמא למאן דאמר שההספד הוא על משיח בן יוסף
 15 שנחרג, היינו דכתיב – מובן מה שכתוב 'והביטו אלי את אשר דקרו,
 16 כלומר, וביטו ויסתכלו בהרגו שלפניהם וספדו עליו במקדש על
 17 החרו' – ויספידוהו כאב המספיד את בנו יחידו, שיהיה הצער על
 18 הריגתו גדול מאוד. אלא למאן דאמר שההספד הוא על יצר הרע
 19 שנחרג, קשה, האי הספידא בעי למעבד – וכי הספד צריך לעשות
 20 עליו, אדרבא שמה בעי למעבד – שמחה צריכים לעשות, ואמאי
 21 קבו – מדוע יצטערו ויבכו. מתרצת הגמרא: טעם הבכי הוא
 22 בדרוש רבי יהודה, ש'עלית לבא מביא הקדוש ברוך הוא ליצר
 23 הרע וישחטו, ועל ידי זה יתבטל כחו. ושחטתו זו יעשנה הקדוש
 24 ברוך הוא בפני הצדיקים ובפני הרשעים, אלא שהצדיקים נקמה
 25 להם היצר הרע בזה שלא ניתן לכבושו, והרשעים נקמה להם
 26 היצר הרע בחוט השערה שלא מובן איך לא כבשוהו, ומתוך כך
 27 הללו – הצדיקים בוכין, והללו – הרשעים בוכין. הצדיקים בוכין
 28 כיון שנזכרים הם בצער שהיה להם בעולם הזה להתגבר עליו
 29 ואומרים ה'אך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, והרשעים בוכין על
 30 מצבם, ואומרים ה'אך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה.
 31 מוסיפה הגמרא: ואף הקדוש ברוך הוא תמה עליהם – עם הצדיקים,
 32 שנאמר 'בה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים
 33 ההם – היינו כשהצדיקים [ישראלית העם] יתפלאו [כי יפלא]
 34 לעתיד לבא [בימים ההם] גם בעיני יפלא' הדבר כיצד יכלו לכבוש
 35 את היצר הרע.
 36 אמר רבי אסי, יצר הרע, בתחילה – כל זמן שאין האדם נמשך
 37 אחריו, כחו חלש ודומה לחוט של בוכי – קורי עכביש, ולכפוף
 38 אם חוטא האדם ונמשך אחריו מעט, הרי הוא מתחזק ונהיה עבה
 39 וחזק ודומה בעבותות העגלה – כתבילים עבים המחברים את הפרה
 40 למחרשה, שנאמר 'הוי משכי העון בחבלי השוא ובעבות העגלה
 41 המאפה' – כלומר גוררים יצר הרע עליהם מעט מעט בתחילה
 42 בחבלי השוא כחוט של קורי עכביש, ומשנתגרה בהם מתגבר
 43 והולך עד שנעשה כעבות העגלה.
 44 תנו רבנן, משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו, אומר לו
 45 הקדוש ברוך הוא למשיח, שאל ממני דבר ואני אתן אותו לך,
 46 שנאמר 'אספיה אל חק וגו' ה' אמר אלי בני אתה אני היום ולתתיו,
 47 שאל ממני ואתנה גוים נחלתך' – דוד המלך מתנבא על המשיח
 48 ואומר עבורו, אספר זאת להיות לחוק וזכרון מה שאמר לי הקדוש
 49 ברוך הוא היום אנלה לכל העולם שבני אתה ולכן שאל ממני וכו',
 50 ובין שראה משיח בן דוד את משיח בן יוסף שנחרג, אומר המשיח
 51 לפניו, רבנו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים. משיב הקדוש
 52 ברוך הוא ואומר לו, חיים אינך צריך לבקש, כיון שעד שלא אספת
 53 וביקשת, כבר התנבא עליו דוד אביו וקובל חיים, שנאמר 'חיים
 54 שאל ממך נתתה לו וגו', ואם כן כבר קיבלת חיים עוד קודם
 55 השאלה.
 56 דרש רבי עזריא, ואיתימא – ויש דורשים דרשה זו בשם רבי יהושע

סוכה. פרק חמישי - החליל דף נב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)
רש"י תוספות

1 **וכפדה הארץ** — בנבואת זכריה, ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנדרג
2 במלחמת גוג ומגוג. וכתוב "משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד" שאפילו בשעת הצער
3 צריך להבדיל אנשים מנשים. **שעסוכין בהספד** — באותה שעה, והמצטער אינו מיקל
4 ראשו מזהר. ועוד, שאין יצר הרע שולט, בדקאמר קרא "ההסירות את לב האבן", ולקמן

וְתָרַח כִּי, כָּאֵן שְׁמֻקִּין בִּשְׂמַחָה — וְקִרְבָּה 1
לְקָלוֹת רָאשׁ. וְעַד, שִׁיעַר הָרַע שׁוֹלֵט עֲבָשׁוֹ — 2
לֹא כָל שָׂכֵן. וְהִבְטִי אֵלַי אֶת אִשֶּׁר דִּקְרוּ — 3
יִסְתַּכְּלוּ בְּהִירוֹ שְׁלֻפְנֵיהֶם. וְסִפְרוּ לְעֵינֵי כִמְסַפֵּר 4
עַל הַיָּחִיד — כְּאִדָּם הַמִּסְפִּיד עַל בֶּן יָחִיד שֶׁהִיא 5
לִי וּמֵת. צִדִּיקִים בּוֹכִים — שְׁנוּבִירִים בַּצַּעֲרָה 6
שׁוֹדֵה לָהֶם, לְכַבֵּשׁ הָרַע הַזֶּה בְּיָדֵיהֶם. כִּי 7
יִפְּלֵא בְּעֵינֵי וְגו' — סִפִּיחַ דִּקְרָא "גִּם בְּעֵינֵי 8
יִפְּלֵא". שֶׁל בּוֹכִיא = עֲבָשׁוֹ, שְׁקִירָא "אִירֵינִיא". 9
וּלְכִסְפּוֹ — מִשְׁאֵדָם נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו מֵעַט — מִתְנַבֵּר 10
וְדוֹלָךְ בּו. מוֹשֵׁבִי הָעֵין בְּחִבְלֵי הַשּׁוֹא — בְּתַחֲלָה 11
הָיָה מֵבִיאֵן אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם עַל יַד חֲבָלִים שֶׁאֵין 12
שֶׁל כִּלּוֹם. וּבִכְעוֹת הָעֵתֵלָה — חֲבֵל עֲבָה, 13
שֶׁשְׁרָרֵי בֶן אֵת הַפְּרָה מִלְחִירֶשָׁה. אֲסַפְרָה אֵלַי 14
חוֹק — אֲסַפֵּר דְּבַר זֶה לְחַיִּית לַחֵק וּלְזִכְרוֹן. הַיּוֹם 15
יִלְחָדֵךְ — הַיּוֹם אֲגַלֶּה לְבִרְיוֹת שִׁבְנֵי אֲתָה. אִם 16
רַעַב שְׂנֵאךְ — יִצְרָךְ הָרַע רַעַב וְתֹאֵב לַעֲבִידָה. 17
הֶאֱבִילוּ לָחֶם — הִטְרִיחוּהוּ בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל 18
תּוֹרָה, רַבְתִּינִי "לִבֵּן לְחֹמֶם בְּלִמְחֵ" (מִשְׁלִי ט). 19
מִשְׁתֵּי מָוִם — תּוֹרָה, דְּרַבְתִּי בֶן "הָיִי כֵל צִמָּא 20
לִבֵּן לְמִים" (יִשְׁעִיהוּ נח). יִשְׁלִיפֵנוּ לָךְ — שִׁהָא 21
שֶׁלֹּם יִצְרָךְ עִמָּךְ, וְאוֹדְבָךְ וְאֵל יִשְׂרָאֵל לְחִטּוֹא 22
וְלִיאֲבֹד מִן הָעוֹלָם. הַצִּפּוֹנִי — כְּדִמְרָשׁוֹ: צִפּוֹן 23
לְבַבִּי שֶׁל אֲדָם. מָוִיו אֵל הִים הַקְּדָמֹנִי — 24
מִקְדָּשׁ הַשְּׁמַיִם, שְׁהוּא כִּים, הַשְּׁמַיִם אֲחֵל נִבְעִישׁ 25
שֶׁם, כִּים שְׂכַל הַנּוֹחִלִים הָרֹחֲבִים אֲחֵל. וְעֵלָה 26
בְּאִשׁוֹ וְתִמְנָתוֹ — וּמִפְּנֵי שֶׁהִעֲלֵה בְּאִשׁוֹ וְסִרְתּוֹן, 27
שֶׁנִּצְחָה הָאוֹמֶת וְנִתְגַּרָה בִּישְׂרָאֵל. נִקְדִּים וְנִיזִיל 28
בְּאוֹרָהָא — נִשְׁכִּים בְּחִשְׁבָּמָה קֹדֶם הַיּוֹם. 29
הַשְׁכֵּמָה קְרִי קִדְמוּתָא בְּתַלְמוּד. כִּי הוּא פִּרְשִׁי 30
מִתְרִיד — שְׁהוּי מִשְׁתֵּי עֵיירֹת, וְהִגְעִי לְפִרְשָׁת 31
רַדְכִים, פִּירִישׁ זֶה לְכָאֵן וְזֶה לְכָאֵן. אוֹרָהָא רַחִיקָא 32
דִּךְ רִחוּקָהּ הִיא בֶּן שְׁתֵּי קִדְמוּתֵיהֶן, וְאֵי 33
אִפְשִׁינוּ עוֹד לִילָךְ לִילָךְ. וְיִצְוִתִּין בְּכִיָּאָם — אִילוֹ 34
הֵינּוּ יֻכְלוּם לִילָךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד הֵיךְ נַעֲמִים צוּת 35
שִׁלְנָה. אִי מָאן רִסְנִי לִי — אִם הִידָה שׁוֹנֵאִי מִתִּיחַד 36
עִם הָאֲהָשָׁה — לֹא הָיָה מִצִּי אֲקוּמִי אֲנַפְשִׁי 37
מִלְחִטּוֹא. וְעַל עֲצֻמוֹ הִיא אוֹמֵר. תֵּלָא נַפְשִׁי — 38
נִשְׁעַן עַל בְּרִיחַ הַדֶּלֶת, כְּאִדָּם שֶׁמִּשְׁחָה מִצְעָצֵר. 39
רַע 40

33 רע מנעונויו". משה קראו "ערל", שנאמר: "ומלתם את ערלת
 34 - מכלל דאיבא ממוא. שלמה קראו "שונא", שנאמר: "אם רע
 35 חותה על ראשו וה' ישלם לך", אל תקרי "ישלם לך" אלא "י"י
 36 הרימו מכלול מדרך עמו". והזקאל קראו "אבן", שנאמר: "וה'
 37 "צפוני", שנאמר: "זאת הצפוני ארחיק מעליכם". תנו רבנן: "וא'
 38 אדם; "והרחתיו אל ארץ ציה ושכמה" - למקום שאין בני אדם
 39 במקדש ראשו והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו; "וסופו אל
 40 חכמים שבו; "ועלה באשו ותעל צהנתו" - שפמית אוימות הע'
 41 אביו; ובתלמידי חכמים יותר מכולם. כי הא, דאביו שמעיה ל'
 42 איזיל אפרשינהו מאיפסורא. אול בתריהו תלתא פרסי באגמא.
 43 בסמיא. אמר אביו: אי מאן דסני לי הוה - לא הוה מצי לאוי'
 44 ההוא סבא, תנא ליה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. אמר

וּבִינָהּ שְׁהִיעָה לַעֲנוֹת אִמָּן מִנֶּחֱךָ בְּסוּדֵר וְכָל הָעַם עֹנִין אִמָּן — בְּעֶרְךָ, קִשְׁיָה לִיחַ לִרְבִּינוּ נָסִים, 2
הָא דִּאֲמַר בְּרִישׁ גְּמָרָא ד'שְׁלֹשָׁה שִׁאבְלִי' (בְּרַכּוֹת מ"א,) אִין עֹנִין אִמָּן יִתְּמָה, וְהָא 3
הָכָא לֹא מַעֲמֵה הִבְרָכָה, אֲלֵא בְּתַפְלָה הַסּוּדְרִין וְדִיעָךְ שְׁהִיעָה עֲנוֹת אִמָּן, חָן עֹנִין אִמָּן יִתְּמָהוּ 4
וּמִפְרָשׁ בִּשְׁם רַבִּנָּן דְּבַנֵּי מַעֲרָבָא שַׁעַל מִי שְׁהוּא חֲזִיב בְּרַכָּה קֶאֱמֹר, וּבְעֵינֵיתוּ אִמָּן רַצְחָה לַעֲנוֹת 5
יִדִּי אֲבוּתוֹ — צִירִךְ שִׁימְעָה, וְאַחֲרַךְ כִּי יַעֲנֶה אִמָּן, 6
וְהָא יַעֲנֶה אִמָּן יִתְּמָה, וְהָא דְּעוֹנֵת אִמָּן בְּתַפְלָה 7
סוּדְרִין — הֵינִי קִקְרִיאת סֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא בְּתַפְלָה 8
וְלֹא דְּבִרְבַּ שְׁשִׁלִּיחַ מִצִּיאֵי רַבִּים יְדֵי חוּבָתָן, וְכֵן 9
מִפְרָשׁ בְּגִמְרָא דְּפִירְקָן יִירֻשְׁלָמִי: בִּימָהּ שֶׁל עֵץ 10
בְּאַמְצַע, וְחוּץ הַכֶּסֶת עֲלֶיהָ, עֹמֵד אַחֵר מִזֶּה לְקִרְוֹת 11
הִיחָה הַזְּמִנָּה מִנֶּחֱךָ בְּסוּדְרִין, וְהֵם עֹנִין אִמָּן עַל כָּל 12
הַדְּבָרִים. וְכֹכֶרָה, וּבְכֹכֶרָתוֹ יִירֻשְׁלָמִי בְּסוּף "אֵלֹ 13
דְּבָרִים" קֶאֱמֹר: אִיזוּ הָאן אִמָּן יִתְּמָהוּ — הֲוֵנָה אֵלֹ 14
רַב: הֵן הָאן, חֲזִיב לֹמֵר בְּרַכָּה וְלֹא יֵדַע הֵאָדָּה הוּא 15
עֲנוֹת, וְרַב כּוֹן צֹדֵק גֵּאֹן אִמָּר: חֲזִיב צִבּוּר לִשְׁתּוּק 16
וּלְשִׁמְעָה כָּל בְּרַכָּה וְכֹכֶרָה מִפִּי הָחוּץ, וְאַחֲרַךְ 17
יַעֲנֶה אִמָּן, וְלִדְעֵי שֶׁתַּכְּלֶה הִבְרָכָה מִפִּי הַמִּבְרָךְ. 18
וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר: יִתְּמָהּ הִזּוּ לְכוּן בְּרַכּוֹת שׁוּז 19
אַחֲרַךְ זֶה בְּמִנֵּין מִשְׁנֵין סִדְרֵן.

20 **אם** ברזל הוא מתפרץ — שנאמר "וכפטיש
21 יפרצו סלע". ותימה: הא משמע שהפטיש,
22 הוא ברזל, מפורץ סלע. וכמו כן קשה פרק "אחד
23 דיני ממונות" (סנהדרין ד, ואש"ב) דקאמרין:
24 מה ברזל מתחלק לניצרות — אף מקרא
25 אחד יורא לכמה טעמים. וכן קשיא במשבת
26 פרק "אמר רבי עקיבא" (פסח, ואש"ב): מה פטיש זה
27 מתחלק לכמה ניצרות — אף כל דיבור ודיבור
28 שיצא מפי הקדוש ברוך הוא מתחלק לשבעים
29 לשון. ובהדא דסנהדרין היה מגיה רבינו שמאל
30 למחלוקת. ולא רגסין: מתחלק. ולא יתכן להגיד
31 כלל, דמה לו להכיר הפטיש? היה ליה למימר:
32 מה סלע מתחלק. תווד: בהך דשמעתין משמע
33 שהברזל מתפרץ. ואית דרגיס הכא: אם ברזל
34 הוא מפעפע, שנאמר "הלא כה דברי כאש" ואש
35 מפעפע את הברזל. ואם סלע הוא מתפרץ,
36 שנאמר "וכפטיש יפרצו סלע". ורבינו חם מליש
37 גירסת הספרים, ומפרש: "וכפטיש יפרצו סלע" —
38 שהסלע מפורץ את הברזל, כדאמרין במדרש
39 (אגדה) מעשה באחד שקנה סנפירין ובא לברק,
40 נתנו על הסוף והכה בקורטס — נבקע הסוף
ונחלק.

יָרָא לֹא: חַיִּים, עַד שְׁלֹא אָמְרָת - כָּבֵד הַתְּנַבֵּא עֲלֵיד דְּדוֹד אָבִיד
 בְּתַתָּה לֹ"ו וגו'. דְּרַשׁ רַבִּי גְּעוּרָא, וְאִתִּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי:
 נָע, תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא קְרָא "רַע", שְׁנָאמֵר: "כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם
 לָכֶם". דְּדוֹד קְרָא "טָמֵא", שְׁנָאמֵר: "לֵב טָהוֹר בָּרָא לִי אֱלֹהִים"
 שְׁנָאֵד הָאֲכִילְהוּ לָחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם כִּי נָחִילִים אָתָּה
 מִנּוּ לָד'. יִשְׁעִיהָ קְרָא "מִכְשׁוֹל", שְׁנָאמֵר: "סוּלוּ סוּלוּ פָּנֵי דְרַךְ
 חַיִּי אֵת לֵב הָאָבִן מִבְּשָׂרְכֶם וְנִתְתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר". וְיֹאֵל קְרָא
 הַצִּפּוֹנִי אֲרַחֵק מֵעֲלֵיכֶם - זֶה יֵצֵר הָרַע, שְׁצָפוֹן וְעוֹמֵד בְּלִבּוֹ שֶׁל
 צִיּוֹן לְהַתְּרוֹת בָּהֶן; "אֵת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַיְקָדְמוֹנִי" - שְׁתַּן עֵינָיו
 אֶת הָאֲחֵרוֹן - שְׁתַּן עֵינָיו בְּמִקְדָּשׁ שְׁנֵי וְהַחֲרִיבוֹ, וְהָרַג תַּלְמִידֵי
 זֶה וּמִתְּנֶה בִּשְׁנוּאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל; "כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת" - אָמַר
 וְיֹא אֲבָרָא דְקָאמֵר לְהֵימָּא אֲתַתָּא: נִקְדִּים וְנִיזִיל בְּאוֹרְהָא. אָמַר:
 הוּוּ פְּרָשִׁי מִהֲדַרִּי שְׁמַעֲנִיהוּ דְקָא אָמְרִי: אוֹרְחִין רַחֲמֵי וְצוֹתִין
 זֵיהָ נִפְשֵׁיהָ. אֲוֵל, תֵּלָא נִפְשֵׁיהָ בְּעִיבּוּדָא דְדִשָּׁא, וּמִצְמָעֵר. אָתָּא
 רַבִּי יִצְחָק: יֵצְרוּ שֶׁל אָדָם מִתְּגַבֵּר עֲלָיו בְּכָל יוֹם, שְׁנָאמֵר: "רַק

רע כל היום - כל היום רעתו מתוספת, ה' לא יעזבו בידו - בתריה כתיב. מנוול זה - יצר הרע. לכו למים - נמשלה תורה למים, וכתיב "אבנים שחוק מים", דברי כאש - והאש מפעפע את הדבור. והיינו מתפרצין - שהניצוצות ניתזין ממנו. עקבו - יצירה הוא עבדו של אדם, שאם רצה - הרי הוא מסור בידו, שנאמר "ואתה תמשל בו", באבנא"ח - אלפא ביתא הוא: א"ט ב"ח ג"ז ד"ו ה"ר עשריות, י"צ כ"פ ל"ע מ"ס דרי מאות, ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ם הרי אלפים. ונשארו ה"ך שלא היה לה"א בן זוג בעשריות, ולא כגנ"ן בן זוג במאות לפי סדר האותיות, ולא לכ"ף בן זוג באלפים, וחברם יחד. נמצא דרך אלף בית זה סהרה = מנון. סמך מן מ"ס במקום מ"ם, ה"א מן ה"ן במקום נ"ן דלית מן ד"ו במקום ו"ו, ועוד ה' במקום נ"ן. התעם - תעות בעלמא. בקרבם - משמע: נטות בלבם. הלך - עובר דרך עליו, ואינו מתאכסן עמו. אורח - אכסנא"ח - איש - בעל הבית. ויבא הלך - בידו ובת שבע קאי, דקאמר ליה נביא לדוד על יצר רע הבא עליו. אבר קמן - גייה, גיד, משיבני - בתעמיש. רעב - גופא חסר כח, ורעב לעת זקנה. שבע - בבח שלם. גלות - שהגלה את ישראל. לא היה - אינו כלי, ולואי לא היה. אהלים לשורדים - אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות, ורועים מקנה כל ימיהם. וכתיב סיפיה דקרא "לאשר הביא" וגו' כלומר: הוא עצמו גרם לו הדגותה, שהביאם בעולם. מה לי פה - זו היא חרטה, ואשר הרעתי - רישא דקרא "אוספה הצולעה והנדרה אקבעה ואשר הרעתי" - אני בראתי את יצר הרע המצויטא, וגרמתי להם כל זאת, שלשה מקראות - המעידין שהעונות והזכויות בידו, ותוכן הלבבות, חרשים - אומנים. משיחים שניהם חרשים לבנין בית המקדש. אליהו חרש אבן, שבנה מזבח בהר הכרמל, ומצינו שהוא עתיד להשתלח, וכן צדק - הוא שם בן נח, וקראו חרש "יחזק חרש את צורף" (ישעיהו מא). ובבראשית רבה (פרשה מ"ג) מפרש ליה במלכי צדק שבא לקראת אברהם וברכו ויחזק, וקראו "חרש" על שם בנין התיבה, שבנה עם אביו. אלה הקרנות אשר ורו - בתריה כתיב. שפיל לפיפיה דקרא - דאלה הקרנות: "ויבאו אלה להחריד אותם" טוף הפסוק הוכיח שתחילתו אינו מדבר בחרשים, אלא באנשות שכששאל הנביא את המלאך מה אלה החרשים? אמר לו: "אלה הקרנות" כלומר אמות הללו "אשר ורו את ידודה", ויבאו אלה החרשים "להחריד אותם" הקרנות, "לירות את הקרנות הגוים". שפיל השפיל לחתחת הקראת - לסופר. אמר רב ששת בריה טא באגרתא למה לי - מה לי אצל בהגדה? ביק הוא בהגדה ממנו, ולא אוכל לו. שבעה רועים ושפנה נסיכים - לא ידעתי בהם עעם. במדומה לי דאמרין בעלמא: ויצחק לחינן אול - להציל בניו מדינה של גינתם, כדכתיב "כי אתה אבינו" (מדרש ילקוט מביה ה'). עומס וצפניה מן הנביאים היו. אדם שת מתוועשל - מן הצדיקים שהיו קודם המבול, שלא חטאו עד דור אנוש, כדכתיב (בראשית ד') "או החל" וגו', מתשלח צדק גמור היה, כדאמרין "בחלק" (סנהדרין קחב). שבעת ימים שנתלו לדור המבול, הן ימי אבול של מתושלח. בלחלו - לאבעת הדללים, דהוה שלשים לכלל. וזון משובחין - בדבר זה וזו משובחים בכם, יותר מבנה של מרתא. בנה של מרתא בת בייטוס - כון היה. עקב בצד גודל - הלויין בכבש בנות עקב רגל אחד בצד גודל של חבירה. ודרך נושאי משאוי לרוץ. ולא הניחוהו אחיו הבתנים - לחלוץ שני אברים, אלא כמנין המפורש בסדר יומא (נבא). פר קרב בעשרים וארבעה, משום "ברוב עם הדרת מלך". אי משום ויקרא

— כבוד המשו. הנך יקרי טפי - שתי יריכות כאילו בכידות משלשים לוג. כבש ומרובע - הכבש היה משפע בשיפוע אורף קרוב ארבע אמות שיפוע לכל אמה גובה, דשתים ושלשים אמה אורף לתשעה גובה.

ונחלק הקרנס, וסנפירין לא נחלק ממקומו, היינו הוא דכתיב "ובפטיש יפרצין סלע" - הסלע יפרצין את הפטיש. וסנפירין הוא אבן ספיר. ואף על גב דלא כתב "פרצו סלע" - הרבה פסוקים יש בענין זה: "אבנים שחוק מים" (איוב יד) פירושה: שחוק אותן מים. וקצת קשה: דהבא מדמה פטיש ליצר הרע, ובהנחו מדמי פטיש לדברי תורה, בסנהדרין ובשבתו ושמו: היינו טעמא דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים, וקשה לפירוש רבינו תם: דבריש מסכת תענית (דא), אמר: כל תלמיד חכם שאינו קשה כדברו - אינו תלמיד חכם, שנאמר "כפטיש יפרצין סלע", אלמא: פטיש קשה ומפרצין את הסלע. משיבניו - שמרבה בתעמיש ביזם ובלילה. דהא מייחיל לה "בחלק" (סנהדרין קוא). גבי עובדא דדוד, שאמר "בחגני ה' ונסני דקאמר: מיד לעת ערב "ויקם דוד מעל משכבו", ואמר רב יהודה אמר רב: שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום, ותעלמה ממנו הלכה, דאמר רבי יוחנן: אבר קטן יש בו באדם. אשה קראו "אורח" ולבסוף קראו "איש", שנאמר: "ויבא חלק לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח", וכתיב: "ויקח את פגשת האיש הרש ויעשה לאיש הפא אליו". אמר רבי יוחנן: אבר קטן יש לו לאדם, מרעיבו - שבע, משיבניו - רעב, שנאמר: "במרעיתם וישבעו" וגו'. אמר רב חנא בר אבא, אמרי בי רב: ארבעה מתחרט עליהן הקדוש ברוך הוא שפברא, ואלו הן: גלות, פשדים, וישמעאלים, ויצר הרע. גלות - דכתיב: "ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם" וגו'. פשדים - דכתיב: "הן ארץ פשדים זה העם לא היה". וישמעאלים - דכתיב: "ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגזי אל לאשר הביא אלוה בידו". יצר הרע - דכתיב: "ואשר הרעתי". אמר רבי יוחנן: אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאיהן של ישראל, חד - דכתיב: "ואשר הרעתי", וחד - דכתיב: "הנה בחומר ביד היצר בן אדם" וגו'. ואידך - "והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר". רב פפא אמר: אף מתיא נמי: "את רוחי אתן בקרבכם" וגו'. "ויראני ה' ארבעה חרשים". מאן נינהו ארבעה חרשים? אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, ואלהו, וכהן צדק. מתיב רב ששת: אי הכי, היינו דכתיב: "ויאמר אלי אלה הקרנות אשר ורו את יהודה" הני לשובה אתו? אמר ליה: שפיל לפיפיה דקרא, "ויבאו אלה להחריד אותם לירות את קרנות הגוים הנושאים קרן אל ארץ יהודה לירותה" וגו'. אמר ליה: בהדי חנא באגרתא למה לי. "והיה זה שלום אשור כי יבא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו והקמנו עליו שבעה רועים וישמנה נסיכי אדם". מאן נינהו שבעה רועים? דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מימינו, אברהם יעקב ומשה בשמאלו. ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם - ישי, ושאול, ושמואל, עמוס, וגפניה, צדקיה, ומשיח, ואלהו. "ארבעה סולמות" כו'. תנא: גזבריה של מנורה חמישים אמה כו'. "וארבעה לדים של פרחי כהונה ובידיהם בדי שמן של מאה ועשרים לוג". איבעיא להו: מאה ועשרים לוג פולחן, או דלמא לכל חד וחד? תא שמע: ובידיהם בדי שמן של שלשים שלשים לוג, שהם פולחן מאה ועשרים לוג. תנא: והן משובחין היו יותר מבנה של מרתא בת בייטוס. אמרו על בנה של מרתא בת בייטוס שהיה נוטל שתי יריכות של שור הגדול, שלקוח באלף זה, ומחלף עקב בצד גודל. ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות בן משום "ברב עם הדרת מלך". מאי משובחים? אלימא משום יוקרא - הני יקרי טפיו אלא, התם פבש ומרובע ולא זקין, הכא סולמות, וזקין טובא. "ולא היה חצר בירושלים". תנא:

אשה

העם ששמו כשדים, שאינו כדאי להבראות. וְשִׁמְעָאֵלִים, דְּתַנִּיב
 יִשְׁלִי אֱהֲלִים לְשָׂדִיִּים וּבִפְחוֹת לְמִרְנִי אֶל לְאִשְׁרֵי הַבָּיִת אֱלוֹהֵי בְּדוּדוֹ
 כלומר, הוא עצמו גרם הרגותו שהביאם לעולם לערביים
 השוכנים באהלים במדבר. יִצְרָר הָרַע, דְּתַנִּיב וְאִשְׁרֵי הָרַעְתִּי – על
 ידי שבראתי את היצר הרע גרמתי להם לחטוא. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 אֱלִלְמָא – אילו לא היו כתובין שְׁלֹשׁ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ הַמַּעֲדִינִין
 שהעונות והזכויות בידו של הקדוש ברוך הוא והוא המביא את
 מחשבות האדם, נְתַמְסָמוּ רַגְלֵיהֶם שֶׁל שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – היינו
 ישראל, אבל עכשיו יש לנו פתחון פה שהוא גרם לנו שברא יצר
 הרע. ואלו הן שלושת הפסוקים: קוד – הפסוק הראשון, דְּתַנִּיב
 וְאִשְׁרֵי הָרַעְתִּי – הקדוש ברוך הוא אומר שהוא גרם לנו לחטוא על
 ידי בריאת היצר. וְתַד – הפסוק השני, דְּתַנִּיב הִנֵּה בְּחֶמְרִי בְּיַד הַיּוֹצֵר
 בְּן אָתָּם וְגו' בְּיַד בֵּית יִשְׂרָאֵל, הרי שביד הקב"ה להטות את לב
 האדם. וְאִידֵךְ – הפסוק השלישי, וְהִסְרֵתִי אֶת לֵב הָאִשָּׁן מִפְּשָׁרָם
 וְנִתְתִּי לָבָם לֵב בִּשָׂר׃, הרי שבידו של הקדוש ברוך הוא להסיר את
 היצר הרע מאתנו. רַב פָּסָא אֲמַר, מִהָאֵי נָמִי – אף מפסוק זה יש
 ללמוד כן וְאֵת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבָּם וְגו' וְעִשִּׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחֶמְרִי
 תִּלְכוּ וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם, הרי שביד הקב"ה לעשות
 שיעמרו בני ישראל את המצוות.
 הגמרא מביאה דרשה בענין המשיחים: נאמר וְיִרְאֵנִי ה' אֲרֻכָּה
 תְּרָשִׁים – הקדוש ברוך הוא הראה לזכריה ארבעה אומנים.
 שואלת הגמרא: מָאן נִיְהוּ אֲרֻכָּה תְּרָשִׁים – מי הם אלו ארבעת
 האומנים. אֲמַר רַב חֲנַנִּי בֶן בִּזְנָא אֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מִסִּידָא, ארבעת
 אומנים אלו הם מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹד וּמִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף, שאומנים הם לבנין
 בית המקדש, וְאֵלֵיהֶם שְׁהִיָּה אומן בבניית המזבח בכרמל, וְכֹהֵן
 צֶדֶק, הוא שם בן נח ונקרא חרש על שם בניית התיבה. מִתִּיב –
 הקשה רב שִׁשְׁתִּי, אִי הָכִי, היינו דְּתַנִּיב בפסוק הקודם וְיִאֲמַר אֱלִי
 אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר יְדוּ אֶת הַיְּהוּדָה, כלומר, אלה הבבלים אשר
 בארבע רוחות השמים שינאו ופיזרו את יהודה וירושלים, ולפי
 דבריו הלא להיפך הֵי לְשׁוֹבָה אֲתוּ – אלה הארבעה להשיב את
 עם ישראל באו ולא להגלותם. אֲמַר לִיה – השיב רב חנא לרב
 ששת, שְׁפִיל לְסִפְיָה דְקֶרָא – השפל עצמך להתבונן בהמשך
 הפסוקים, וְיִבְאֵוּ אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲתָם לְיָדוֹת אֶת קְרָנוֹת הַגּוֹיִם הַנִּשְׁאִים
 קֶרֶן אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה לְיוֹדֵתָהּ וְגו', והכוונה, שאלה החרשים באים
 להחזיר את אותם קרנות ואומות אשר הגלו את ישראל. אֲמַר לִיה
 רב ששת בְּהִדִּי חֲנַנִּי בְּאֲנָדָתָא לָמָּה לִי – מה לי לחלוק עם רב חנא
 באגדה, בקי הוא באגדה יותר ממני ואוכל לו.
 דרשה נוספת: נאמר וְיִתֵּן זֶה שְׁלוֹם, אֲשֶׁר יִבֶּא בְּאֲרָצָנוּ וְכִי יִרְדֵּךְ
 בְּאֲרָצֵנוּ תִּינִי וְהִקְנֵנוּ עָלֵינוּ שְׂבָעָה רַעִים וְשָׂמְנוּ יָסִיכִי אֲדָם, מבררת
 הגמרא: מָאן נִיְהוּ שְׂבָעָה רַעִים – מי הם שבעת הרועים, יוֹד
 בְּאֲמָצֵעַ, אֲדָם שֶׁת וּמִתְשָׁלַח שְׁחִיזוּ צִדִּיקִים קוֹדֵם הַמְּבֹל מִיָּמֵינוּ שֶׁל
 דוד, אֲבָרָהָם יַעֲקֹב וּמִשָּׁה בְּשִׁמְאָלוֹ שֶׁל דוד. עוד מבררת הגמרא:
 וּמָאן נִיְהוּ שָׂמְנָה יָסִיכִי אֲדָם, יִשְׂרָאֵל, וְשִׁמְאָל, עָמוֹס, וְצַפְנִיָּה,
 מן הנביאים, צֶדֶקָה מֶלֶךְ יְהוּדָה, וּמִשִּׁיחַ, וְאֵלֵיהֶם:
 שנינו במשנה: אֲרֻכָּה סוֹלֵמֶת לַמְּנוּרוֹת כּוֹי: תָּנָא – שנינו
 בברייתא, גּוֹבְהָה שֶׁל מְנוֹרָה תִּשְׁמֵשׁ אִמָּה (כו'):
 עוד שנינו במשנה: וְאֲרֻכָּה לְרִידִים שֶׁל שְׂרָחִי בַּהֲנִיָּה וּבִידֵיהֶם בְּרִי
 שָׁמֶן שֶׁל מָאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג: מִסְתַּפַּקת הגמרא: אִיִּבְעִיָּא לְהוּ מָאָה
 וְעֶשְׂרִים לוֹג הַמְּזֻכָּרִים בַּמְּשֻׁנָּה הַכּוּנָה לְכּוֹלֵהוּ – לכל ארבעת
 הילדים, שלכל אחד מהם היה רק שלושים לוֹג, או דִּלְמָא לָכֵל חֵד
 וְחֵד מִהִילְדִּים הִיָּה מָאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג.
 פושטת הגמרא: תָּא שָׁמֶן שֶׁמּוּפָרֵשׁ בְּרִייתָא, וּבִידֵיהֶם בְּרִי שָׁמֶן שֶׁל
 שְׁלֹשִׁים שְׁלִשִׁים לוֹג, שָׁמֶן כּוֹלֵם מָאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג, תָּנָא, וְהֵן –
 הילדים מְשׁוּבָּחִין הָיוּ בְּכוּחָם יוֹתֵר מִכֹּחַ שֶׁל מִתְרָא בֵּית בִּיתוֹם
 שהיה כהן גבור, וכדלהלן. אֲמַרוּ עַל בְּנֵה שֶׁל מִתְרָא בֵּית בִּיתוֹם
 שְׁהִיָּה נוֹמֵל שְׁתֵּי יְרִיבֹת שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל, שְׁלָקִיָּה – שקנו שור זה
 בְּאֵלָּהּ זֶו, כלומר גדול הוא, וּמִתְלָךְ בִּבְשָׁה בְּנַחַת עַקֵּב בְּצֵד גּוֹדֵל,
 ושלא בדרך הרגילות שרצים כאשר נושאים משא כבד, וְלֹא
 הִנְיָחוּהוּ אֲחֵיו הַבְּהֵמָּה לְעִשׂוֹת בֶּן לְהוֹלִיךְ לְבָדוּ שְׁנֵי אַבְרִים יוֹתֵר

רַע כֹּל הַיּוֹם – כל יום רעתו מתגברת מיום האתמול. וכן אֲמַר רַבִּי
 שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ יִצְרָר שֶׁל אֲדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו כָּכָל יוֹם וּמִבְּקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ,
 שְׁנֵאֲמַר צִוְּתָהּ רַשָּׁע – היצר הרע מצפה ואורב לְצִדִּיק וּמִבְּקֵשׁ
 לְהַמִּיתוֹ, וְאֱלִלְמָא – אילו לא הקדוש ברוך הוא שְׁעוֹזֵר לוֹ לְאָדָם
 אִינוּ יָכוֹל לוֹ – אינו יכול לנצחו לבדו, שְׁנֵאֲמַר בַּפְּסוּק אַחֲרֵי זֶה ה' ה'
 לֹא יִצְוֵנוּ – את האדם בְּדוּדוֹ שֶׁל הַיּוֹצֵר לֹא יִרְשִׁיעֵנוּ בְּהַשְׁפָּטוֹ.
 תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעָאֵל, אִם פָּנֵי וּמִתְגַּבֵּר בְּדִ מְנוּל זֶה – היצר הרע,
 מִתְּעַשֶׂה כְּדִי לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו, מִשְׁכַּהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְעַסוֹק בַּתּוֹרָה,
 וְעַל יָדֵי זֶה אִף אִם חֻזְקוֹ שֶׁל הַיּוֹצֵר הוּא כֹאכֵן הָרִי הוּא נִיְמוּחַ וְבִטֵּל
 כּוּחוֹ, וְאִף אִם חֻזְקוֹ כְּכִרְוֹל הָרִי הוּא מִתְּפֹצֵץ וּמִתְבַּטֵּל. וְהַמְקוֹר
 לָכֵךְ שֶׁאִף אִם חֻזְקוֹ כֹאכֵן הוּא נִיְמוּחַ, מִדְּתַנִּיב ה' הוּי כָּל צָמָא לְבו
 לְמִיָּם, וּמִיָּם הָאֲמוּרִים הֵינּוּ הַתּוֹרָה, וְכִתְנִיב וְכִתְנִיב שְׁחָקוֹ מִיָּם –
 האבנים והיצר החזק כאבן נשחקו על ידי המים והמרמזים
 לַתּוֹרָה. וְהַמְקוֹר לָכֵךְ שֶׁאִף אִם חֻזְקוֹ כְּכִרְוֹל הוּא מִתְּפֹצֵץ,
 מִדְּתַנִּיב ה' הוּא כֵּה דְבָרִי פָּאָשׁ נָאִם ה' וּבְפִשְׁטִי יוֹצִין סָלַע, וְכִיּוֹן
 שְׂדֵרְבִי ה' הֵם כֹּאשׁ הָרִי הֵם מִפְּעֻעֵץ וּמִפּוֹצְצִים גַּם אֵת הַיּוֹצֵר הָרַע
 הַחֹזֵק כְּבִרְוֹל.
 אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרִי נַחֲמָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, יִצְרָר הָרַע מְסִיתוֹ לְאָדָם
 עָוֹלָם הָיָה לְעַבְדוֹ עֲבִירוֹת, וְאִף מְעִיר עָלָיו עַל חֲטָאֵיו לְעוֹלָם הָבָא,
 שְׁנֵאֲמַר מִפְּנֵי מִנְעַר עֲבָדוֹ וְאִתְרִיתוֹ יוֹתָהּ מְנוּל – היצר נקרא עבדו
 שֶׁל אָדָם לְפִי שֶׁאִם יִרְצֶה הָרִי הוּא מְסוּר בִּידוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה
 תִּמְשָׁלוּ בּוֹ, וּמִשָּׁעָה שֶׁנֶּעֱרַר מִמֶּנִּי אֲמוֹ מִפְּנֵי הָאָדָם אֵת יִצְרָר,
 וְלִבְסוֹף מַעֲדִי הַיּוֹצֵר הָרַע עָלָיו, שְׁכֵן מִבְּטָחָהּ שֶׁל תִּיָּא קוֹרִין
 לְמִתְקָהּ מְנוּל – לפי סגנון החלפת אותיות הנקרא אֲטִב"ח הַמְּקוֹבֵל
 מִרְבִּי חֵיָּא, יוֹצֵא שְׁאוֹתִיּוֹת סִדְהָ שְׁפִירוּשׁוֹ עֲדוֹת בִּארְמִית
 מִתְּחַלְפִּים בְּאוֹתִיּוֹת מְנוּל, וּמִרְמָה הַכְּתוּב שְׁבִאחֲרִיתוֹ יַעֲדֵי עָלָיו.
 רַב הוֹנָא רַבִּי – הקשה סתירה בין שני כתובים, דְּתַנִּיב 'עָמִי בְּעָצוֹ
 יִשְׂאֵל וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ בִּי יוֹתֵר וְנִיְנִים הַתָּעָה וְיִזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם',
 וּמִשְׁמַע שְׁהִיָּה הָרַע שֶׁלָּהֶם אִינוּ אֵלָּא טְעוֹת בַּעֲלָמָא וְלֹא דְבַר
 כּוֹעַ, דְּתַנִּיב 'לֹא יִתֵּן מַעֲלִילֵהֶם לְשׁוֹב אֶל אֱלֹהֵיהֶם בִּי רוּחַ וְנִיְנִים
 בְּקִרְבָּם וְאֵת ה' לֹא יִדְעוּ', וּמִשְׁמַע שְׁהִיָּה נְטוּעַ בְּלִבָּם. וְהַשִּׁיב
 כִּי שְׁתַּחֲלֵה הַיּוֹצֵר הָרַע הַנִּקְרָא רוּחַ הַתָּעָה, וְלִבְסוֹף אַחֲרֵי שֶׁשָּׁבוּ
 וְחֲטָאוּ מִתְחַזֵּק הוּא וְחֻשְׁבוּ בְּקִרְבָּם כְּאִילוֹ הוּא חֵלֵק מִעַצְמוֹתָם.
 וְכַעַן זֶה אֲמַר רַבָּא, שְׁתַּחֲלֵה קוֹדֵם שְׁהִרְבָּה הָאָדָם לְחֲטוֹא קֶרְאָו
 הַפְּסוּק לִיצֵר הָרַע רַק הִלָּךְ – כַּעֲבוּר דֶּרֶךְ שֶׁאִינוּ מִתְּאַכְסֵן כָּלָל,
 וְלִבְסוֹף כִּשְׁהוֹסִיף לְחֲטוֹא קֶרְאָו הַפְּסוּק אֲוִרָה – אִכְסָנָא, שֶׁלֵּן וְדַר
 בְּבֵית בַּעַל הַבֵּית, וְלִבְסוֹף כִּשְׁהִרְבָּה לְחֲטוֹא בִּיתוֹר קֶרְאָו אִישׁ
 בַּעַל הַבֵּית, שְׁנֵאֲמַר כֹּאשֶׁר הוֹכִיחַ הַנְּבִיא אֵת דוֹד עַל חֲטָא בַּת שַׁעַ,
 הַמְשִׁיל לוֹ עַל הַיּוֹצֵר הָרַע, שְׁאוֹרָה שְׁבֹא לְעִשִּׂיר וּבִמְקוֹם לְכַבְדּוֹ
 מִשְׁלוּ גוֹל אֶת כְּבִשְׁתִּי הָרַע עֲבוּרוֹ, וְנֶאֱמַר וְיִבְאֵוּ הִלָּךְ לְאִישׁ הַעֲשִׂיר,
 וְיִחְלַל לְקַחַת מִצְוָתוֹ וּמִקְרָאוֹ לְעִשׂוֹת לְאִתָּהּ, וְכִתְנִיב וְיִקַּח אֶת כְּבִשְׁתִּי
 הָאִישׁ הָרַע וְעִשְׂתָּהּ לְאִישׁ הָבָא אֵלָיו, הָרִי שְׁתַּחֲלִילָה כִינָה אֵת הַיּוֹצֵר
 הָרַע בִּיהִלָּךְ וְאַחֵר כִּי בִּאוֹרָה וְאַחֵר כִּי כֹאִישׁ, לְרַמּוֹ עַל הַסֵּדֶר
 הַזֶּה בַּפְּתוּי הַיּוֹצֵר. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר קָמוּ יֵשׁ לוֹ לְאָדָם, שֶׁאִם
 מִרְעִיבֵי הָאָדָם מִתְּשַׁמֵּשׁ, הָרִי הוּא שְׂבָעָה, וְאִם מִשְׁפִּיעֵי הָאָדָם
 בַּתְּשַׁמֵּשׁ, נַעֲשֶׂה גּוֹפֵ חֶסֶד כִּי וְרַעֵב לַעֲת זְקֵנָה, שְׁנֵאֲמַר 'בְּמִדְּרֵיהֶם
 וְיִשְׁפָּעוּ' וְגו' שְׂבָעוּ וְרָם לָבָם עַל כֵּן שְׁכַחוּהוּ – כְּשֶׁהוֹרַע לָהֶם וְהָיוּ
 בְּצִדָּה, שְׁבָעוּ וְנִתְחַזְּקוּ בִּכְחַ לְעַבּוֹדָתָהּ, וְכִשְׁבָּעוּ בַּתְּעוּגוּתָם רִם
 לָבָם וְתֵשׁ כֹּחַ מִעַבּוֹדָתָהּ, וְכֵן כֹּאֵן עַל יְדֵי הָרַעְתָּ הַתּוֹרָה מִחֻזְקוֹ
 הַכֹּחַ, וְהַשְׁבַּעַת הַתּוֹרָה מִתְּשַׁת כַּח.
 אֲמַר רַב חֲנַנִּי בְרִי אֲהָא, אֲמַרִּי בִי רַב – אֲמַרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִשְׁנִים
 אֲרֻכָּה דְּבָרִים שְׁכִיכּוֹל מִתְּחַלְטֵי עָלֵיהֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁפָרָאֵם,
 וְאֵלֵי תָן: גָּלוּת – שְׁהִגְלָה אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּשָׂדִים – שְׁהַחֲרִיב אֶת בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן שְׁבוּ שְׂרָתָה שְׁכִינָה בְּעִלְמִיּוֹת, וְיִשְׁמְעָאֵלִים – שְׁכַל
 עוֹד שֶׁהֵם בִּארְץ יִשְׂרָאֵל הָרִי זֶה גּוֹרֵם אֶת הַמִּשְׁךְ הַגָּלוּת, וְיִצְרָר הָרַע
 הַמוֹנַע מֵהֶם לְשׁוֹב בְּתִשְׁבּוּבָה, וְעַל יְדֵי זֶה מִתְאַרְכָּה הַגָּלוּת וְלֹא נִבְנָה
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְהַמְקוֹר לְדְבָרִים אֵלֶּה: גָּלוּת, דְּתַנִּיב וְעִתָּה מִה לִי פֶה
 נָאִם ה' בִּי לָקַח עָמִי הֵנָּם וְגו', וְלִשׁוֹן מִה לִי פֶה הוּא חֲרָטָה.
 בְּשָׂדִים, דְּתַנִּיב 'הֵן אֶרֶץ בְּשָׂדִים וְהָ הָעָם לֹא יָדָה' – הִלּוּאִי וְלֹא הִיָּה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ה וכן ספין של שחיטה ושל מילה, ואזמל של ספרים^ס, וספין של סופרים^{סא} שמתקנין בו הקלמוסים,
 - 2 כיון שמקפידים שלא להשתמש בהם תשמיש אחר המותר בשבת^{סב} - אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם
 - 3 ומקומם^{סג}.
 - 4 ואפילו אם הספין הזה תחוב בנדן^{סד} עם ספינים אחרים^{סה} - אין אומרים שזמן הסתם אין מקפיד עליו
 - 5 כלל, הואיל ותחבו בנדן עם שאר ספינים.
 - 6 ומכל מקום, אין אסור אלא להוציא ספין זה מהנדן, או לטלטל הנדן עם ספין זה לאחר שהוציא מתוכו
 - 7 שאר הספינים^{סו}, אבל בעוד שישאר הספינים בתוכו - מותר לטלטלו^{סז}, אף על פי שספין זה גם כן
 - 8 בתוכו^{סח}. והוא שאי אפשר לנער ספין זה מהנדן^{סט}, או שיש חשש הפסד^{עא} אם ינערנו, או שצריך למקום
 - 9 הנדן^{עב}, כמו שיתבאר בסמן ש"ט וש"י בשאר בלי שהוא בסים לאסור ולהתיר, עין שם הטעם לכל זה:
- הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף ה

ביאורי הלכה

- [ס] ואזמל של ספרים - סכין המשמש את הספר בתספורת השיער.
- [סא] של סופרים - מכשירים אלקטרוניים רגישים שלא משתמשים בהם לשימוש אחר מאשר השימוש אליו הם מיועדים - הרי הם אסורים בטלטול מחמת חסרון כיס [וכגון מכונות תפירה, מחשבים וכיוצא בזה], אבל מכשירים קטנים שהדרך לפעמים להניחם על ניירות שלא יתפזרו ברוח או שימוש דומה, אינם מוקצה מחמת חסרון כיס אלא כלי שמלאכתו לאיסור⁶¹.
- [סב] המותר בשבת - כגון חיתוך מאכלים.
- [סג] גופם ומקומם - אפילו אינם יקרים ביותר.
- [סד] בנדן - נרתיק לשמירת הסכין.
- [סה] ספינים אחרים - שמלאכתם להיתר⁶².
- [סו] מתוכו שאר הספינים - אם מטלטלו לצורך גוף או מקום הסכין⁶³.
- [סז] מותר לטלטלו - אפילו לצורך הנדן עצמו⁶⁴.
- [סח] גם כן בתוכו - כלי המורכב מחלקים המשמשים לאיסור ומחלקים המשמשים להיתר כגון אולר ובו סכין חיתוך ומקצץ ציפורניים, שעון-יד חכם שבנוסף לידיעת השעה מיועד גם לדברים האסורים בשבת וכל כיוצא בזה, מותרים בטלטול כדין כלי שמלאכתו להיתר, ויזהרו שלא להשתמש בחלקים האסורים⁶⁵.
- ואפילו דברים שאפשר להפרידן אלא שהדרך להשתמש בהם כשהם מחוברים יחד, כגון מחזיק מפתחות שמחובר אליו מקצץ ציפורניים, או צרור מפתחות ובו גם מפתחות שהם מוקצה, כמו מפתח המכונית או המעלית - מותר לטלטלו⁶⁶.
- [סט] זה מהנדן - כגון שהוא תחוב בחוזקה בנדן.
- [ע] חשש הפסד - אפילו הפסד של הסכין המוקצה⁶⁷.
- [עא] למקום הנדן - ואם ינער הסכין במקום הנצרך לו לא יוכל להשתמש שם.

ציונים והוספות

- 61 ראה המפורט ב"לוח-המוקצה".
- 62 ואפילו דרכו להקפיד תמיד שלא להניחו באותו הנדן עם שאר הסכינים וכעת הניחו שם מפני שלא מקפיד עליו יותר - אין זה מועיל להתירו בטלטול עד שייחדו לעולם (גם) לשימוש המותר, או שישתמש בו לדבר היתר קודם השבת כדלעיל הערה נט.
- 63 וכגון שהסכין מפריע לו במקום בו הוא נמצא אך לא מפריע לו אם נרתיק הסכין יישאר שם ללא הסכין, אבל אם מטלטל לצורך שימוש בגוף או מקום הנדן - מותר אף שהוציא מתוכו את שאר הסכינים, כיון שנעשה בשעת בין השמשות בסים גם לדבר המותר.
- ואם הנדן מיוחד לסכין השחיטה בלבד ומטלטלו לצורך הנדן עצמו - אסור (דינו ככלי שמלאכתו לאיסור אפילו
- כשהיו בו סכינים של היתר בשעת בין השמשות, וכדין כיס של מעות דלהלן סי' שי ס"ב).
- 64 ואפילו הוא נדן המיוחד לסכין השחיטה או המילה, ראה לעיל הערה סג.
- 65 שש"כ פ"כ ספ"ד וראה שו"ת א נדברו (ח"ב סי' ג), שאין צריך שחלק ההיתר יהיה חשוב יותר מחלק האיסור.
- 66 שש"כ שם סעי' פה-פו, ושם: אך טוב יעשה אם יוציא ממנו בערב-שבת את המפתחות (או המקצץ) שאסורים בטלטול.
- 67 כדלעיל סי' רעז סוף סי' לגבי נייעור נר שעל השולחן (הובא בציונים). אבל לקמן סי' שט ס"ד (הובא בציונים), ובסי' שי ס"ז (הובא בציונים), כתב להתיר כשהפסד בדבר המותר, ושם יתבאר.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שיז, דין קשירה ועניבה בשבת

ללקלקל שכל המקלקלים פטורין מן התורה אבל אסור מדברי
סופרים:

חלק ב סימן שיח, דין המבשל בשבת

א המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד
אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס וגם
הקדרה שבישל בה אסורה לו לעולם מפני שהיא בלועה
מדבר האסור לו אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי
שבת מיד ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו אף אם בישל
בשבילם שלא הצריכו להמתין כן אלא בנכרי העושה
בשביל ישראל שאם נתיר לו ליהנות במוצאי שבת מיד יש
לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן
לו במוצאי שבת מיד שאיסור האמירה לנכרי קל בעיני
הבריות וכן אפילו בישראל העושה אלא שהתחיל מבעוד
יום עשייתו בדבר שאסור להתחיל כמו שנתבאר בס' רנ"ג
שאיסור זה ג"כ קל בעיני הבריות ויש לחוש שיעבור עליו
בשביל שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד ולכן הצריכו
להמתין בכדי שיעשו גם לאחרים גזרה שמא יאמרו לאחר
שיתחיל להם מבעוד יום אבל אין לחוש כלל שמא יאמר
לישראל לעשות לו מלאכה בשבת בשביל ליהנות ממנה
במוצאי שבת מיד ועוד שהישראל לא ישמע לו שאין אדם
חוטא ולא לו.

וכן אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים שכיון שעשה
איסור של תורה החמירו לקנסו בו ביום כמו במזיד שאסור
גם לאחרים גזרה שמא יבשל במזיד ויאמר שוגג הייתי אבל
לערב מותר גם לו מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו
מטעם שנתבאר:

* * *

ב אם עשה על פי הוראת חכם שטעה נקרא שוגג והוא
הדין השוכח שהוא שבת או שהיא מלאכה:

ג אם חל יו"ט במוצאי שבת אסור עד מוצאי יו"ט מפני
שאין שבת מכינה ליו"ט ויש אומרים שאין הכנה שייך
בזה מטעם שיתבאר בס' תק"א ויש לחוש לסברא
הראשונה:

ד אם בישל במזיד ונתערב התבשיל במוצאי שבת
בתבשילין אחרים בטל ברוב ואינו נקרא דבר שיש לו
מתירין דהיינו שאפשר לאחרים לאכול התערובות הזה
בהיתר גמור שלא מחמת ביטול ברוב מפני שאינו נקרא דבר
שיש לו מתירין אלא כשיש צד היתר למי שנאסר לו אבל
כאן אין היתר בלא ביטול ברוב אלא לאחרים שלא נאסר
להם כלל ממוצאי שבת ואילך אבל אם נתערב בשבת כיון
שבו ביום חל עליו שם דבר שיש לו מתירין לגבי אחרים
שאין בטל להם ברוב חל עליו שם דבר שיש לו מתירין גם
לגבי המבשל ונאסר לו התערובות הזה לעולם:

ה השוחט בשבת לחולה שיש בו סכנה מותר הבריא
לאכול ממנו חי ובלא מליחה אלא בהדחה בלבד כמ"ש

ז במה דברים אמורים בקשירה אבל אם תפר הכובס את
בית הצואר וכן זוג של מנעלים התפורים יחד כדרך
שהאומנים עושים אסור לחתכן או לנתקן זה מזה שאין
חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא ולעולם יש
בסתירתה משום קורע ואף שהקורע אינו חייב אלא אם כן
עושה על מנת לתפור מכל מקום מדברי סופרים אסור בכל
ענין ויש מתירין בתפירה שאינה של קיימא לנתק או לחתוך
וכן עיקר ומכל מקום אין להקל בפני עם הארץ:

ח קושרין דלי על פי הבור במשיחה או באבנט וכיוצא בו
מדבר שאינו מבטלו שם אבל לא בחבל מפני שמבטלו
שם והרי זה קשר של קיימא שהרי הדלי תלוי וקשור שם
תמיד ואפילו בחבל של גרדי שהוא חשוב ואינו מבטלו שם
אסור גזרה משום שאר חבלים.

במה דברים אמורים בדליים הקבועים בבור אבל דליים
שלנו שאינם קבועים בבור אינו קשר של קיימא ומותר אפילו
בשאר חבלים ובלבד שלא יהא הקשר מעשה אומן שאסור
אפילו באינה של קיימא כמו שנתבאר למעלה:

ט קושרים חבל בפני הפרה ברוחב הפתח בשביל שלא
תצא מפני שאינו של קיימא שעשוי להתירו תדיר
להוציא הבהמה להשקותה ואפילו לקשור בשבת שני ראשי
החבל בשני צדי הפתח שלא היה תלוי כלל בפתח מאתמול
מותר ואין חוששין שמא יבטל ראש אחד שיהא קשור
לעולם ויוציא הבהמה בהתרת ראש השני בלבד אלא
לפעמים יתיר ראש זה ולפעמים יתיר זה אבל אם באמת
מבטל ראש אחד אסור:

י כל קשר שלפעמים נמלך ומבטלו לעולם אף על פי
שבתחלת עשייתו אינה על מנת לבטלו אסור שמא ימלך
ויבטלנו לפיכך אסור ליטול חבל ולקשורו באבוס ובפרה
שמא כשירצה להוליך הבהמה לא יתיר לעולם אלא ראש
אחד ויניח השני קיים לעולם ויהיה קשר של קיימא במה
דברים אמורים בשאר חבלים אבל בחבל של גרדי מותר
שאינו מבטלו שם ואין לגזור כאן על של גרדי משום שאר
חבלים מפני שגם בשאר חבלים אינו מצוי שיבטל ראש
אחד לעולם אלא לפעמים מתיר ראש זה ולפעמים מתיר זה.

וכל זה לקשור החבל בשבת באבוס ובפרה אבל אם היה
קשור כבר באבוס ורוצה לקשורו עתה בפרה או שהיה קשור
בפרה ורוצה עתה לקשורו באבוס מותר בכל חבל לפי שאם
בא לבטל קשר אחד מהם שיהא קשור לעולם מן הסתם
אותו קשר שהיה קשור כבר מניחו לעולם קשור:

* * *

יא הפותל חבלים מכל מין שיהיה חייב משום קשור
ושיעורו להתחייב מן התורה כדי שיעמוד החבל
בפתילתו בלא קשירה בסופו שנמצאת מלאכתו מתקיימת
אבל מדברי סופרים אסור בכל שהוא וכן המפריד הפתיל
חייב משום מתיר ושיעורו כשיעור הפותל והוא שלא יתכוין

49 אבל להטמינו כולו בתוכם אסור אפילו מבעוד יום משום
50 איסור הטמנה כמו שיתבאר בס' שכו':

51 * * *

52 ט כל דבר לח יש בו בישול אחר בישול דהיינו תבשיל
53 לח שנתבשל כבר כל צרכו ונצטנן ואפילו לא נצטנן
54 לגמרי אלא שאין היד סולדת בו וחממו בשבת עד שהיד
55 סולדת בו חייב משום מבשל אבל אם הוא חם כל כך עד
56 שהיד סולדת בו ומרתיתו יותר אין בזה משום בישול ומותר
57 אפילו לכתחלה להרתיתו סמוך לאש במקום שאין לחוש
58 לחיתויו כמו שיתבאר (ואם מותר ליתנו על גבי כירה או תנור
59 נתבאר בסימן רנ"ג) ויש אומרים שאפילו נצטנן לגמרי אין
60 בישול אחר בישול ומותר להרתיתו בשבת סמוך לאש
61 במקום שאין לחוש לחיתויו.

62 ונהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי אלא ראוי עדיין לאכול
63 מחמת חמימותו אבל אם נצטנן לגמרי נוהגין כסברא
64 הראשונה אפילו לענין דיעבד כמו שנתבאר בסימן רנ"ג
65 ואפילו ליתנו על תנור בית החורף קודם שמסיקו הנכרי כדי
66 שיתחמם כשיסיקנו אסור כמו שנתבאר שם וכן בכל דבר
67 שיתבאר שיש בו משום בישול:

68 י וכל זה בתבשיל שנתבשל כל צרכו אבל כל שלא נתבשל
69 כל צרכו אפילו נתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי יש בו
70 משום בישול אפילו בעודו רותח ואפילו יתבשל מאליה אלא
71 שעושה דבר שמקרב בישולו כגון שמגיסו בכף:

72 יא תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל אין בו בישול אחר
73 בישול אם נתבשל כבר כל צרכו ואפילו נצטנן לגמרי
74 ומותר אפילו לשרותו בכלי ראשון רותח כדי שיהא נימוח
75 שם ויהיה דבר לח.

76 ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת אין שורין
77 אותו בשבת בחמין שהיד סולדת בו אפילו אינו נמוח שם
78 כלל ואם שרה בכלי ראשון חייב ובכלי שני אסור לשרותו
79 מדברי סופרים מפני שנראה כמבשל ואינו דומה לתבלין
80 שמותר ליתנם בכלי שני כמו שיתבאר מפני שהתבלין
81 עשויין למתק הקדרה ואינו נראה כמבשל וכן כל דבר
82 העשוי ליתן טעם בקדרה כגון שום ובצל הרי הם כתבלין
83 ומותר ליתנם בכלי שני אע"פ שהיד סולדת בו ויש מי
84 שמסתפק בבצל שמא הוא מתבשל גם בכלי שני כל זמן
85 שהיד סולדת בו ונהגו להקל ויש מתירין בכל דבר יבש
86 שלא נתבשל לשרותו בכלי שני שהיד סולדת בו ויש
87 להחמיר בזה כסברא הראשונה.

88 * * *

89 אבל מותר לערות מכלי שני שהיד סולדת בו על כל דבר
90 יבש שלא נתבשל חוץ ממין דג שנקרא קוליים האספנין
91 ומליח הישן דהיינו בשר או דג מלוח של שנה שעברה
92 שאלו אינם צריכים בישול אלא מעט ועירוי זה היא גמר
93 מלאכת בישולן וחייב עליו משום מבשל אבל מותר לשרותן
94 ולהדיחן במים צוננים.

95 וכן כל דבר קשה שלא נתבשל שאינו ראוי לאכילה כי אם
96 על ידי שרייה או הדחה בחמין אם שרה אותו אפילו בכלי

1 בי"ד סי' ס"ז לפי שאסור למלוח בשבת כמו שיתבאר בס'
2 שכ"א ואפילו חלה החולה היום ואתמול לא היה בדעתו
3 כלל שישחט היום אע"כ אין בה משום מוקצה מטעם
4 שנתבאר בס' ש"י.

5 אבל המבשל או עשה שאר מלאכה בשביל החולה שיש בו
6 סכנה אסור בשבת לבריא או לחולה שאין בו סכנה גזרה
7 שמא ירבה במלאכתו בשבילו משא"כ בשחיטה שאין בה
8 להרבות בשביל הבריא שהרי אי אפשר לכזית בשר שצריך
9 להחולה בלא שחיטת כל הבהמה.

10 ואפילו עשה ע"י נכרי בין לצורך חולה שיש בו סכנה בין
11 לצורך חולה שאין בו סכנה אסור לבריא בשבת גזרה שמא
12 ירבה בשבילו אבל למוצאי שבת מותר לבריא מיד ואין
13 צריך להמתין בכדי שיעשו כיון שהנכרי עשה בהיתר לצורך
14 חולה במה דברים אמורים בשאר מלאכות חוץ מאפייה
15 ובישול שאם אפה נכרי או בישל בשבת לצורך חולה אסור
16 לבריא אף במוצאי שבת משום בשולי נכרים כמ"ש ביו"ד
17 סימן קי"ג:

18 * * *

19 ך הקוצץ פרי שלא נגמר בישולו לחולה בשבת אסור
20 לבריא משום מוקצה אפילו חלה מבעוד יום והיה כבר
21 בדעתו מבעוד יום לקצוץ הפרי בשבת מפני שאין הכנה
22 מועלת כלל במחובר ככיוצא בזה שהוא גדל והולך בשבת
23 אבל פרי שנגמר בישולו ושוב אינו גדל והולך מועלת בו
24 הכנה אע"פ שהוא מחובר:

25 ז המבשל הוא מאבות מלאכות שכן במשכן היו מבשלים
26 סממנים לצבוע בה ולא בישול במים בלבד אלא אף
27 הטיגון והאפייה והצלייה הן בכלל בישול וכן כל מי שריפה
28 גוף קשה באור כגון המתוך אחד ממיני מתכות או המחמם
29 את המתכת עד שנעשה גחלת וכן הממסס השעוה או החלב
30 או הזפת והגפרית באור או שהקשה גוף רך באור כגון
31 המנחח כלי אדמה באור עד שנעשו כלי חרס חייב משום
32 מבשל.

33 וכשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדת האור
34 כגון ליתן ביצה בצד קדרה שהוחמה באור או לשברה על
35 הסודר שהוחם באור כדי שתצלה מעט ואם נצליה שם
36 כמאכל בן דרוסאי חייב משום מבשל כמו בצולה על האור.

37 ואפילו בתולדת חמה כגון בסודר שהוחם בחמה אסור גזרה
38 משום תולדות האור שהרואה סבור שהוחם הסודר באור וכן
39 אסור לגלגלה על גבי חול ואבק דרכים שהוחמו מכח חמה
40 ואסור להטמינה בהם אפילו מבעוד יום גזרה שמא יטמין
41 ברמץ כמו שנתבאר בס' רנ"ז.

42 אבל בחמה עצמה כגון ליתן ביצה בחמה כדי שתצלה או
43 ליתן מים בחמה כדי שיוחמו מותר מפני שאין דרך בישול
44 בכך ואין לגזור על חמה משום אור מפני שחמה אינה
45 מתחלפת באור:

46 ח המבשל בחמי טבריא פטור מפני שהן כתולדת חמה
47 אבל אסור מדברי סופרים אפילו אם התבשיל עומד על
48 גביו ומתבשל מלמעלה אבל מותר להעמידם שם מבעוד יום

ג"כ אפיה וצליה אחר בישול דהיינו שכל דבר המבושל
אסור ליתנו בלא רוטב סמוך לאש במקום שיכול להתחמם
שם עד שתהא היד סולדת בו אבל לדברי הכל אין אפיה
וצליה אחר אפיה וצליה ודבר האפוי או צלוי מותר ליתנו
סמוך לאש ע"ד שיתבאר אפילו נצטנן כבר לגמרי:
יד כלי שיש בו דבר חם שהיד סולדת בו מותר להניחו
בשבת על גבי קדרה הטמונה בבגדים כדי שישמור
חומו ולא יצטנן ואפילו לא נתבשל כל צרכו שיש בו משום
בישול כשעושה דבר שממהר לגמור בישולו מכל מקום כאן
אי אפשר לו כלל לבא לידי בישול גמור ולא אפילו לידי
הוספת בישול אלא להעמיד חומו בלבד ומותר לטוח פיו
בבצק כדי להעמיד חומו אם יש לו בצק שנילוש מאתמול.
אבל אסור להטמינו תחת הבגדים כמו שנתבאר בסי' רנ"ג:
טו אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר שאינו חם כל כך
עד שתהא היד סולדת בו על גבי קדרה שהיא חמה כל
כך שהעליון יכול להתחמם מחומה עד שתהא היד סולדת
בו והוא הדין על גבי מיחם שהוא חם כל כך במה דברים
אמורים כשהעליון לא נתבשל עדיין כל צרכו שיש בו משום
בישול אף כשהוא חם אבל אם נתבשל כבר כל צרכו אלא
שנצטנן מעט אע"פ שאינו חם כל כך שהיד סולדת בו כיון
שהוא חם קצת עד שהוא ראוי לאכול מחמת חמימותו כבר
נתבאר שנוהגין להקל שאין בו משום בישול ומותר להניחו
על גבי קדירה או על גבי מיחם לחממו הרבה ואם הוא דבר
יבש שנתבשל כל צרכו אפילו נצטנן לגמרי אין בו משום
בישול ומותר לחממו על גביהן אפילו שתהא היד סולדת
בו:
טז ואפילו אם הקדירה טמונה על גבי האש כגון על גבי
כירה שאינה גרופה וקטומה על פי הדרכים שנתבארו
בסי' רנ"ג וכן מיחם שעל גבי האש מותר ליתן עליהן בשבת
כל דבר שאין בו משום בישול כגון תבשיל יבש אפילו הוא
צונן לגמרי או תבשיל לח שלא נצטנן לגמרי מטעם
שנתבאר בסי' רנ"ג:

שני או הדיחו אפילו בעירוי מכלי שני ונעשה ראוי חייב
משום מבשל.
וכן כל דבר שאינו מבושל שהוא מלוח הרבה ואינו ראוי
לאכילה כי אם על ידי שרייה או הדחה בחמין אם שרה או
הדיח בחמין חייב אבל מותר לשרותו ולהדיחו בצוננן
ואפילו נעשה ראוי על ידי כך שכל דבר שאינו אוכל מותר
לעשותו אוכל בשבת כמו שיתבאר בסי' שכ"ד:
יב יש מי שאומר שאע"פ שאין בישול אחר בישול בדבר
יבש מכל מקום יש בישול אחר אפייה או צלייה
שהאפוי או הצלוי אם נתנו אפילו בעודו רותח בתוך כלי
ראשון שהיד סולדת בו חייב ולפ"ז גם בכלי שני יש
להחמיר מדברי סופרים כמו שנתבאר למעלה ולכן צריך
ליזהר שלא ליתן פת אפוייה אפילו בקערה שהיא כלי שני
כל זמן שהיד סולדת בו.
ויש מי שמסתפק וחושש מחיוב חטאת גם בכלי שני שהיד
סולדת בו מפני שיש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני
ואין אנו בקיאין בהן ושמן גם הלחם נקרא רך לענין זה
ומתבשל גם בכלי שני שהיד סולדת בו וכן יש להסתפק
ספק זה גם בשאר דברים ויש להחמיר בכולן לבד מבתבלין
שהתירו חכמים בפירוש ליתנם בכלי שני וכן מים ושמן כמו
שיתבאר והוא הדין לשאר משקין ואפילו בבשר צלוי יש
להחמיר כיון שיש בישול אחר צליה אבל במבושל אין
להחמיר כלל אפילו בכלי ראשון שלדברי הכל אין בישול
אחר בישול בדבר יבש.
אבל יש מתירין באפוי וצלוי אפילו צוננים ליתנם אפילו
בתוך כלי ראשון רותח מפני שאין בישול אפילו אחר אפייה
וצלייה ונהגו ליזהר לכתחלה כסברא הראשונה שלא ליתן
פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו אבל בדיעבד
יש להתיר אפילו בכלי ראשון כסברא האחרונה:
* * *
יג ולפי סברא הראשונה שיש בישול אחר אפיה וצליה יש

'לקוטי תורה' פרשת תצא – הפרשה החסידית

ביאור ולא אבה⁵⁷

ממלכות דאין סוף, שהוא בבחינת עצמיות דאין סוף,
ואינו בגדר החשודה, ולכך היא באה בלב פל ישראל, אף
מי שאינו יודע להבין כל כך בשכלו ובביתו.
ולכן קוצו של יו"ד הוא בבחינת רמז בלבד, שרומז

להבין שרש הדברים:
הנה קוצו של יו"ד רומז לכתר⁵⁸, שהוא אבה
מסוחרת שבלב פל ישראל. והיינו, מפני שהיא נלקחה
ממקום גבוה מאד נעלה, לכך הוא בכל ישראל; שהוא

(פ"ק ו) עמוד ב' שטח ואילך).

(58) (ראה מאורי אור אות יד, סעיף א).

(57) (נוסח הביאור ש'לפנינו הוא על פי הנחת המהר"ל. נוסח ב – הנחת
אדמ"ר האמצעי – מאמרי אדמ"ר ה'תקס"ו חלק ב עמוד תרעג. נוסח ג עם
הנחות – אור התורה תצא (דברים פ"ב) עמוד תתר. קיצורים והוספות – שם

המסתיר ומעלים את המוחין, ודרך הגולגלתא צומחין
השערות, שהם הארה מן המוחין, ואין להם ערך ויחוס
עם המוחין רק הארה בעלמא.
כך להיות מלמעלה מהאצילות – בחינת האצילות,
אין ערוך כלל. מה שאין בן מחכמה להיות בינה, ומבינה
– מדות, הוא ענין דרך וסדר ההשתלשלות שיש להם
יחוס זה עם זה. אבל מלמעלה מן האצילות להיות
אצילות, אינו – רק דרך הארה, כדמיון שערות הראש
היוצא דרך הגולגלתא החופפת ומעלמת ומסתרת,
בחינת "ישת חשך סתרו" (תהלים יח, יב).
וזהו "ה' מלך גאות לבש" (תהלים צג, א): כמו לבוש
המסתיר ומעלים להיות נמשך "גאות" – בחינת השערות
כו', כי "גאות" הם "ת"י נימין"⁶⁸.
והנה גילוי בחינת חכמה זו הוא בחינת צמצום ודין;
ל"ב אלקים דעובדא דבראשית⁶⁹ הם בחינת "ל"ב"⁷⁰
נתיבות חכמה⁷¹. שהחכמה מתחלקת לל"ב נתיבות,
והם בחינת צמצום והעלם להיות גילוי ההתפשטות
ממלא "ו"סובב". כי להיות ההתפשטות אי אפשר בלי
צמצום. כי אפילו ב"ש" הושיט אצבעו הקטנה – כו"⁷². וגם
עכשיו "כולא קמיה פלא חשיבי"; אלא שהוא "פלא"
בכף הדמיון, ואף גם זאת "קמיה" דוקא ולא אצלנו,
אבל אם היה ההתפשטות עצמותו בלי צמצום והעלם
היה "לא" ממש.
ולחיות בחינת צמצום והעלם זה, הוא על ידי
אתערותא דלתתא – "בטל רצונך כו"⁷³. כי יש ב'
ביטוליים:
הא' – קוצו של יוד, למעלה מן הדעת, אינו רוצה
בטבע ליפרד כו'.

לאין־סוף בלבד ברמז בעלמא, בלי שום תפיסא⁵⁹, כי
לית מחשבה תפיסא ביה כלל, אלא ברעותא דלבא⁶⁰,
מ"קרב איש ולב עמוק"⁶¹ (תהלים סד, ז).
והיו"ד הוא בחינת חכמה:
בי חכמה – ראשית גילוי ההשגה וההבנה שבבחינת
בינה, והמשכת החכמה שבבחינת בינה נקרא "נקודה
בדיכלא"⁶², אלא שהחכמה היא בבחינת ההעלם,
בבחינת ברכ המבריק במוח, והבינה היא ההשגה באורך
וברוחב.
והנה להיות גילוי
– אפילו בחינת חכמה עילאה, ה"שכל הנעלם מפל
רעיון"⁶³, הגם שזה נאמר על הכתר, מכל מקום גם
החכמה הוא בחינת ה"שכל הנעלם מפל רעיון"⁶⁴.
כי הנה מבריאה ולמטה הוא בחינת גילוי החכמה,
עד שבא לכלל גילוי בשכל והשגת הנבראים, מלאכים
ונשמות, אבל באצילות ולמעלה מאצילות לא שייך שם
חכמה כלל. רק מכל מקום הוא מקור לחכמה, וזהו ענין
"חכים"⁶⁵ ולא בחכמה ידיעא⁶⁶. וכדי להיות בחינת גילוי
חכמה זו –
הוא על ידי כמה בחינות צמצומים;
ואפילו כדי להיות בחינת חכמה סתימא הוא על
ידי צמצום. והיינו שבחינת גבורה דעתיק יומין מתלבש
בחכמה סתימא; גבורה הוא בחינת צמצום, וכדי
שיהיה נמשך משם בחכמה דאצילות, הוא על ידי
צמצום עצום, שנמשך ויורד דרך שערות ומזלות –
אבא יונק ממזל הח' כו"⁶⁷.
ומשל השערות הוא: כי השערות יונקין מן המוחין
שבראש על ידי שחופף על המוחין – הגולגלתא

59) קוצו של יוד הוא בחינת רמז בלבד. שרומז לאינסוף בלבד ברמז בעלמא.
60) שום תפיסא: מאריכות לשונו משמע שכוונתו הוא לב' ענינים: א) השעם
מה שבינה כתר נרמזת בקוצו של יוד דוקא – לפי ש"קוצו של יוד" הוא בחינת
רמז בלבד. ב) שגם בהקשר עם היותו "בחינת רמז בלבד", אינו נתפס בו, ורק
"רמז בו" ברמז בעלמא" ונכפופו להנהגות הצמח צדק ואור התורה תצא עמוד
תורה, ובארובה – דבור המתחיל "אורח חיים" תרס"ט שהוא כמו ענין להפיא
ברמיזא, ענין שם. – לקוטי שידות חלק יט עמוד 420 הערה 21; חלק לט עמוד
147 הערה 21.
61) (כפ הובא בשם הוזהר... בכמה מקומות בדא"ח. וראה זהר חלק ג רפט, ב
(באדרא וזוטא): דלא אתידע ולא אשתמודע כו' אלא ברעותא דלבא. ובתקוני
זהר בהקדמה ("פתח אליהו"), ז: א: לית מחשבה תפיסא כך כלל. – תורת מנחם
ספר המאמרים מלקט חלק ב (בסלר־שט) עמוד פו הערה 14.
62) וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וישב יעקב" (תורה אור כו, א
ואילך).
63) (ראה זהר חלק א ו, א. תקוני זהר תקון ה (ט, א). ועוד).
64) (פיוט) אל מסתתר" להרב אברהם מימין, תלמיד הרמ"ק (הרב משה
קורדוביור). נדפס בסידור הרב יעקב עמדין, סדר סעודה שלישית. סידור "קול

יעקב" להרב יעקב קאפיל בתחילתו עמוד יז. ועוד).
64) כמו שכתוב בדבור המתחיל "לך לך" (תורה אור יא, א).
65) (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו").
66) כמו שנתבאר בדבור המתחיל "פתח אליהו" (תורה אור יג, ד).
67) (ראה זהר חלק ג רפט, ב ובכמה מקומות)
68) כמו שכתוב ב"פרי עין חיים" (שער השבת פרק ח, ו) וב"לקוטי תורה"
(מהאריז"ל על הפסוק "גאות לבש". וראה מאורי אור אות ג סעיף א).
69) (ל"ב פעמים שם אלקים במעשה בראשית – ראה זהר חלק ג פא, ד
ברעיא מהימנא. זהר חדש צד, ד. צו, ב. וגפרטו שם קיב, ג ד).
70) (ספר יצירה בתחילתו).
71) (פרדס הדרמ"ק שער הנתיבות ריש פרק ב. ראה לעיל אמור לג, ד. לקמן
שיר השירים לא, ד. לב, ד. ובכמה מקומות).
72) ("ביניהן ושרפן" – סנהדרין לח, ב).
73) (ראה דבור המתחיל "וידבר וגו' ויצוים" ספר המאמרים תרמ"ח עמוד
ריח).

והנה ו"ה הוא על ידי המשכה, מה שאין פן ו"ה אינו
על ידי המשכה, כי היו"ד עצמה מתגלה בה'. ולכן אין
שם וי"ו, שהה' הוא גילוי בחינת "ממלא" ו"סובב"
שנעשה מבחינת "נקודה חדא", מבחינת העצמות עצמו,
שבלא עצמות אי אפשר להיות התפשטות כו', והעצמות
הוא להיות ההתפשטות, והכל בחינה אחת. וכן
באתערותא דלתתא הכל ענין אחד הוא.

אלא שכאשר מתבונן בגילוי "ממלא" ו"סובב" –
דהיינו איך שבחינת "נקודה חדא" נעשה בחינת
ההתפשטות "ממלא" ו"סובב" – הוא בחינת הה', אבל
בשמתבונן על העצמות, דהיינו איך שכל ההתפשטות
הוא רק מ"נקודה חדא" – הוא בחינת יו"ד. והרי ה' ויו"ד
הכל ענין אחד – שהיו"ד עצמו בא לכלל גילוי הה' וזהו
"הבן בחכמה וחסם בבניה"⁷⁹.

מה שאין פן ו"ה: היו"ו הוא המשכת הקול, המחבר
המדות אל הה' – היא בחינת הדבור, להיות בחינת
אותיות ודיבורים. וכמשל הדיבור, שהוא לפי המדות –
אם באהבה כו'. והרי הדבור הוא ענין ומהות אחר,
שהוא צירוף אותיות, אלא שנמשך בהם היו"ו מן
המדות להיות הדבור נמשך אחר המדות.

וכך הוא למעלה: בחינת הה' – עלמא דאגליא כו',
שנשתנה למחות אחר כו'⁸⁰:

ב. אף הנה כל זה הוא היו"ה שבנאצלים. אבל "פי
אהבה היו"ה אלקיה" (פרשתנו כג, ו) בפועל יוצא – ממשיך
להיות בך אהבה. וגם: "אהבה" – אוהב אותך.

והא בהא תליא, שנעשה מעשר ספירות שבמאציל
עצמו⁸¹ [עשר ספירות דא"ק⁸²], באתערותא דלתתא –

והביטול הב' – בחכמה, "בטל רצונה" בחכמה
ודעת⁷⁴. פי ענין "בטל רצונה" הוא לבדר הטוב מן הרע,
בחינת בירורים, ו"בחכמה אתברירו" – שעל ידי החכמה
מבדר.

מה שאין פן ב"קוצו של יו"ד" שהוא למעלה מן
הדעת – שם עדיין אין רע כלל ולא שייך שם בירור, רק
מ"עץ הדעת – טוב ורע כו'" (בראשית ב, ט).

ועל ידי ביטול זה שבאתערותא דלתתא, שהוא
סילוק עצמותו, נעשה בחינת ביטול וסילוק מלמעלה
להיות בחינת העלם והתלבשות האור – "ה' מלך גאות
לבש" (תהלים צג, א), ובחינת עתיקי'ומין, שהוא כענין
"המעתיק הרים" (איוב ט, ה) ו"המתנשא מימות עולם"⁷⁵ –
כדי שיהיה התהוות כו'⁷⁶.

והה' הוא ענין ההתפשטות באורך ורוחב, "ממלא"
ו"סובב" – הוא בחינת בינה, תשובה עילאה⁷⁷, שהוא
בחינת התפשטות שבלב שבמחינת ברכ – גילוי החכמה
שהוא בחינת עצמות; ונעשה אחר כך התלהבות
והתלהטות הלב כו', ושמחה שהיא גם כן התפשטות
בלב – "אם הבנים שמחה" (תהלים קיג, ט).

ועל ידי תשובה מלמטה למעלה נעשה למעלה גם
כן התפשטות הגילוי באורך ורוחב, "ממלא" ו"סובב".
והיינו על ידי "ויצעקו [...] בצר להם" (תהלים קו, ו), שהכל
מקום צר, שאינה אלא הארה מועטת, ואפילו גרעין
ועולם הבא אינו אלא זיו⁷⁸, ועל ידי פן "מי לי בשמים"
כו'" (תהלים עג, כה).

והיו"ו הוא המשכת תורה, והה' הוא בחינת מעשה
המצות – שעל ידי תורה נעשה המשכה במצות.

(74) וי"ש לומר שגם בספר של בינונים (פרק יח יטו) הפנויה פן. ועיין שם שכתב
זה לשון: חכמה – כח מ"ה – שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה
עדיין. ספר המאמרים תרמ"ד עמוד רכג עיין שם.

ובספר המאמרים תרנ"א עמוד לח: "ולאחר העין בדבור המתחיל "ולא אבה"
הי"ל ובהביאור יש לומר דמה שכתב שם בענין הקוצו של יו"ד הוא בחינת מקוץ
דחיה, דהרי ביאר שם שהוא ענין ביטול הרצון שלמעלה משעם ודעת שלא
להיות נפרד מאחדותו יתברך כו', ובספר של בינונים פרק יז כתב וזהו בחינת
חכמה שבנפש עינין שם".

(75) (ברכת "יוצר אור").

(76) ויעיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "צאנה וראינה" (לקמן שיר
השירים כב, א): "שלהיות המשכת הרצון מאין סוף ברוך הוא, וזה
הנקרא ביטול וסילוק עצמותו כביכול, שמצד עצמו הרי
"אם צדקת מה תתן לו" כו'" (איוב לה, ז).

ולכן יש לומר: שעל ידי הביטול-רצון בנפש שבבחינת קוצו
של יו"ד ממשיכים להיות המשכת הבתר רצון-עליון, והיינו
על ידי בחינת עתיקי'ומין כו'; ועל ידי הביטול-רצון
שבחכמה ממשיכים להיות "גאות לבש", שיומשכו בחינת
השערו.

ועיין מה שנתבאר שם בענין ביטול שבבחינת "נעשה"
ושבבחינת "נשמע", וזהו כענין "קוצו של יוד" ו"יו"ד" כו'.

(77) (זהר חלק ג קכג, א).

(78) (ראה ברכות יז, א).

(79) (ספר יצירה פרק א, משנה ד. ראה פרי עץ חיים שער התפילין פרק טז.
עץ חיים שער טו פרק ד. תורה אור ותורת חיים וירש פרשת לך לך. באורי
זהר סוף פרשת וארא. אמרי בינה שער הקריאת שמע פרק נה ואילך. דבור
המתחיל "אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום תפלה. ועוד).

(80) [ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "והיה מספר בני ישראל"
בפירוש "ציוס שהוא יקנה" (לעיל במדבר ז, ד)].

(81) [ועיין בעבודת הקדש חלק א פרק ב ופרק ד ופרק ה. ועיין שם פרק ח שם
כתב שהם שרש כח הגבול שיש באין סוף. – אור התורה חיי שרה (בראשית
כרך א) קי, א].

(82) (ראה דבור המתחיל "כתפוח בעצי היער" אור התורה שיר השירים כרך
א עמוד קצג; הגם שכתב . . בין חצי מרובעים שזהו עשר ספירות דא"ק – אין
זה מלשון רבינו דל, אבל לשון עשר ספירות שבמאציל יש לומר שזהו עשר
ספירות הגנוזות בטאציל הנזכר בפרדס, אך הם גנוזות רק בבחינה הנקרא אור

י"ש יו"ד עומקים - דהיינו כתר שבכל בחינה מיו"ד
ספירות.
והנה יו"ד ספירות הנאצלים שבכר באו לידי גילוי
דרך השערות - שם היה אחיזה ויניקת הקליפות -
"ועשתה את צפריניה" (פרשתנו כא, יב) - דרך הצפרינים,
ומאחורי העור דנוקבא, בין גומא לגומא⁸⁸ כו. דהיינו
בבחינת הפלי ולא באורות עצמן. אבל מכל מקום האור
הוא מלוכש בפלים, ששם אחיזה ויניקה, ולכן אי אפשר
להיות "מחיתי כעב פשעיר" (ישעיה מז, כב) ובחינת
"רחיצה" לרחוץ עוונות כו;
שהרחיצה היא מלמעלה מעלה, מ"עומקא
דחשוכא", מיו"ד ספירות שבמאציל. ו"ממעמקים
קראתיך" הוא להמשיך בחינת גילוי הוי"ה מחדש
מבחינת "עומקא", אשר עדיין לא בא האור הנה לידי
גילוי ולא נתלבש בכלים.
והיינו על ידי "בכל מאדך", "כד אתכפיא סטרא"
אחרא - אסתלק יקרא קדושא בריה"הוא⁸⁹, פירוש
"אסתלק": שנתרומם למעלה בבחינת עתיקי'ומין -
"המעתיק הרים" (איוב ט, ה) ו"המתנשא מימות עולם",
דהיינו בבחינת העלם, ומשם נמשך בחינת הוי"ה מחדש
- גילוי הוי"ה שלפני האצילות.
וזהו "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך"⁹⁰ - "לפניך"
- לפני הוי"ה שבאצילות ששם הוא בחינת "תשובה
שלימה" כו"ל.
והנה בהמשכת יו"ד עומקים בכל עשרת ימי תשובה,
אזי ביום-הכפורים "לפני הוי"ה תטהרו" (אחרי טו, ל) והוא
בנעילה - שסוף היום מכפר⁹¹, כדאיתא בגמרא ש"סמוך
לשקיעת החמה"⁹².
ולכן איתא במשנה פרק בתרא דכריתות (פרק ו, משנה
ד: "מי שבא על ידו ספק עבירה ביום-הכפורים, אפילו

אתערותא-דלעילא, ובאתערותא-דלעילא -
אתערותא-דלתתא, ומשם "ויהפוך [...] את הקללה
לברכה" (פרשתנו כג, ו) - "ודונות נעשו בזכיות"⁸⁴.
וביאור ענין זה:
כי הנה להיות תשובה בשם י"ה, הגם שנמשך כן
מלמעלה-למטה, מכל מקום האדם שהוא מקושר
למטה - האיך יכול לבא לזה?
אך הוא על ידי "בכל מאדך", לצאת מן הפלי שלו.
הגם שלגבי בחינה שלמעלה ממנו, גם אור אהבה זו
הוא בבחינת כלי, אך מכל מקום למטה צריך להיות
"בכל מאדך" - מאד שלף.
והנה "בכל מאדך" מתגלה בבעלי-תשובה דוקא על
ידי הדונות, שהוא על ידי ההיפך, וכענין "בארץ לא -
ירועה" (ירמיה ב, ב), שעל ידי "לא" - הוא נזרע כו.
והענין:
כי "שמי עם י"ה - שס"ה כו"⁸⁵. שהלא-תעשה
למעלה מן העשה, לפי שעל ידי קיום הלא-תעשה,
שהוא עקירת הרצון מן ההפך, על ידי זה הוא מגיע
לבחינת "בכל מאדך" ובחינת מסירת-נפש, הן בפועל
ממש - כמעשה רבי אלעזר בן דודי⁸⁶, הן במסירת-
נפש בתפלה - "ויצעקו אל ה' בצר להם" (תהלים קו, ו) על
רחוקו מה, שעל יסוד זה מיוסד ענין התפלה - לבא
לקיום "ואהבת" בקריאת-שמע.
והנה על ידי "בכל מאדך" - "ודונות נעשו בזכיות",
ש"ממעמקים קראתיך כו", "עומקא דחשוכא", בחינת
"גלגלתא דחפאי על מוחא".
כי המוחין - חב"ד - הם בג' חללי דגולגלתא⁸⁷,
ועליהם חופף הגולגלתא, שמעלים ומסתיר שלא יהיה
גילוי כי אם דרך שערות כו. ועל ידי "בכל מאדך",
דמשבין ליה בחילא יתיר, בא לבחינת "ממעמקים".

אין סוף ולא במהותו ועצמותו ממש. עיין שם.

ראה גם אור התורה י"ך כרך א עמוד תקכו. תקצא. ובהמשך "מים רבים" תרל"ז
עמוד סח. בלקוטי תורה .. ענשו ספירות דא"ק, אמנם באמת יתפרש זה עד רום
המעלות לפי הפירוש בשם הוי"ה הראשון כמובן. וראה הערת כבוד קדושת
אדמ"ר - ספר המאמרים תקס"ד סוף עמוד ריז.

(83) ועיין בנבות: כי תשא ריש פרשה מ"ט בענין "ואהב את יעקב"
(מלאכי א, ב). ובסדר וישב ריש פרשה פ"ו. ובשיר השירים רבה סוף
פסוק (ה, ו) "שימיני כחותם". ובפסוק (ה, ז) "מים רבים". וסוף פסוק (ב,
ז) "השבתי אתכם" מענין "אמנתי אתכם" (מלאכי א, ב).

זהו: חלק ג' (ס"ב, ב'. כ"ח, א'). ואתחנן (רס"ז, ב'). וב"תנא דבי
אליהו" (חלק א', פרק כ"ח. חלק ב', פרק י"ט).

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וירא ישראל" בפרשת בשלח בענין
שיש ב' בחינות שמות הוי"ה (תורה אור סא, ד. וראה גם אור התורה יתרו
עמוד תתקו. שמות כרך ז עמוד ב'תקסד). ועיין באדרא רבה (דף קל"ח,

עמוד ב'): "חד לז"א וחד לעתיקא". ועל דרך זה יובן כאן. (ראה
גם לעיל שלח מט, ב. נא, ב. דקת נו, א).

(84) (ראה לעיל במאמר פרק ד).

(85) (לא תעשה. ראה לעיל במאמר פרק ד).

(86) (עבודה זרה יז, א).

(87) (זהר חלק ג ואתחנן רסב, א).

(88) (ראה תורה אור וישלח כו, א. מאמרי אדמו"ר הוקן תקס"ה חלק ב עמוד
תתטו. תורת חיים וארא חלק א נה, ד ובנסמן שם).

(89) (זהר חלק ב קכח, ב).

(90) (תפלה שמונה עשרה).

(91) (ראה תוספות דבור המתחיל "דעבד סמוך לשקיעת החמה" שבעות יג,
א).

(92) (תענית כו, ב: "דבסמוך לשקיעת החמה .. כתפלת נעילה דמיא").

19 ולכן אמרו רז"ל⁹⁷: "גדולה תשובה – שמגעת עד פסא
הכבוד" – מלכות דאצילות⁹⁸, שהיא הנקראת ברכה⁹⁹, ולשם
20 מגיע התשובה. דהיינו, שמהקללה נהפך לברכה. וזהו
21 שכתוב "שהעלו" – לשון רבים כו', עיין שם.
22

23 וזהו שיום הכפורים נקרא "שבת שבתון" (אחרי טו, לא) –
24 דאפילו לגבי שבת הוא בחינת "שבתון". כי שבת הוא כמו
שכתוב (יתרו ב, ט): "שבת להויה", שבששת ימי המעשה הוא
25 בחינת שם אלקים, ושבת הוא התגלות שם הויה, מוחין דאבא,
26 ו"החכמה תחיה" (קהלת ו, יב), שהיא בחינת יו"ד דשם הויה וכו'.
27 ומזה נמשך שיוכל להיות "אתהפכא חשוכא לנהורא".
28

29 אף מוחין דאבא הוא בחינת אצילות. ואם כן, הוא שם
30 הויה שפנאצלים, ולכן נמשך מזה להיות "אתהפכא חשוכא –
31 דקליפת נוגה – לנהורא".

32 אבל להיות ויהפוך את הקללה – שלמטה מטה מקליפת
33 נוגה – לברכה, זהו בחינת "לפני הויה תטהרו", דהיינו שם
34 הויה שבמאציל כנ"ל. וזהו ענין יום הכפורים שנקרא "שבת
35 שבתון" כו'¹⁰⁰.

1 עם חשכה – פטור, שכל היום מכפר. שמתכפר לו בסוף
2 היום, שהוא העיקר, שאז הוא זמן נעילה – עליו
3 המלכות בכתר, עליו שאין למעלה הימנו, ונקרא "לפני
4 הויה", ואז "תטהרו" – שמשם נמשך טהרה ורחיצה וכל
5 העונות מתכפרים.

6 ונעין מה שנתבאר במקום אחר על פי הזר חלק ג', פרשת
7 אמור (דף ק', עמוד ב') בענין אתהפכא ואתהפכא, שבחינת
8 אתהפכא נמשך ממוחין דאימא, אף בשבת שהוא מוחין דאבא
9 נמשך להיות אתהפכא חשוכא לנהורא כו'⁹³.

10 אף כל זה הוא "אתהפכא חשוכא" דקליפת נוגה, שפנא
11 הנפש הבהמית שבאדם הכלולה משוב ורע. אבל התשובה
12 "בכל מאדך" הוא שה"דונות" שלמטה מטה מנוגה יהיו נעשים
13 "בזכיות" – וזהו ענין ויהפוך [...] את הקללה – ממש – לברכה.

14 וזהו על דרך מה שנתבאר במקום אחר (תורה אור וישלח כו, ד)
15 על פסוק ויאבק איש עמו" (וישלח לב, כה) – "שהעלו אבק עד
16 פסא הכבוד"⁹⁴, שגם בחינת אבק – דאשתאר מן נורא⁹⁵,
17 שהוא המדרגה התחתונה שבקליפות⁹⁶ – נתכלל למעלה
18 בבסא הכבוד. וזהו בחינת תשובה.

מהורא בקרא.

(99) (ראה מאורי אור אות ב, סעיף לה).

(100) נעין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק (שמואל א ב, י) "הויה יתנו מריביו כו'", ועל ידי זה ויתן עוז למלכו" (שם), והיינו גם כן בענין ויהפוך כו" (לעיל גאא כה, ב ואילך).

נעין מה שנתבאר מענין זה בדבור המתחיל "ויושט הפלך לאסתר" (תורה אור צד, ב, וראה אור התורה תשא עמוד ב"א).

(93) נעין מה שנתבאר בפרשת מטות בענין "ושמע אביה את נדה כו" (לעיל מטות פה, א).

(94) (חולין צא, א. זהר חלק א קע, א).

(95) (שנאשר מהאש. זהר שם).

(96) (ראה ספר הערכים חב"ד חלק א ערך אבק הערך 5).

(97) (יומא פו, סוף עמוד א).

(98) (פסא הכבוד טלכות: ראה פרי עץ חיים שער וו) הקדישים (קודם פרק א)

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

13 (כו'). אלא צ"ל שיש מקור ושרש לבחי' הדומם שהוא
14 משתווה בערך ויחוס אחד עם בחי' המדבר דוקא
15 שלמעלה מן החי ע"כ בא אור הנשמה בגוף הדומם
16 דוקא וזה פלא גדול. ואם מצד שנעוץ תב"ס וסב"ת
17 כנ"ל היא גופא יש להבין טעמו של דבר זה למה נעוץ
18 תב"ס דוקא ולא באמצע כו'. אמנם הנה ידוע בטעם
19 קריאת שם דומם ע"ש בחי' השתיקה כמו (תהלים לו,
20 ז) דום לה' (שם לט, ג) נאלמתי דומיה וכו' וזהו ענין
21 העדר ההתפשטות בתכלית כי הדומם אין לו
22 התפשטות כלל וכלל בצמיחה ורביי רק הוא כהוייתו
23 לבד ולא יבא לכלל רבוי והתפשטות לעולם כו'. והנה
24 בחי' יו"ד דחכמה הוא ג"כ בבחי' דומם בהעדר

1 (יד) אך הנה עדיין יש להבין בגוף הענין בטעם חבור
2 וקשר דבחי' מדבר מדרגה היותר עליונה עם
3 בחי' הדומם דעפר שהוא היותר אחרון איך יוכל להיות
4 שיתאחדו ויתחברו כ"כ להיות כמהות א' כשאר בע"ח
5 בבחי' חומר וצורה כו' מאחר שרחוקי זה מזה בערך
6 הרבה. והלא גם בבחי' צומח שהוא עליון יותר מן
7 הדומם אין בחי' מדבר דאדם מתלבש בו רק החי
8 להיות קרוב אליו בערך כנ"ל. ואיך יבא בחי' המדבר
9 בהתלבשות בדומם כו' אף בדרך התלבשות וזריקה
10 כמו ענין הנפיחה באפיו כו'. וא"א לבחי' מדבר לבוא
11 בהתלבשות כ"א בסמוך וקרוב אליו שהוא בחי' החי
12 (כעכשיו שנמשכה הנשמה בגוף בבטן שהוא בבחי' חי

19 כו'. ע"כ א"א שיבוא בחי' נקודה דחכ' בהתלבשות רק
20 בבחי' הדומם דוקא שהוא האחרון יותר שאין מאיר בו
21 מבחי' השגה דבינה ומדות כו'. להיותו גם הוא מבחי'
22 העדר ההתפשטות לגמרי שלזה נק' דומם ל' שתיקה
23 כנ"ל. אבל בחי' המדות והשכל שהן בבחי' צמיחה
24 והתפשטות לא יכול נקודה דחכמה בחי' האין בעצם
25 להתלבש שם כלל. וזהו הטעם שנעוץ תב"ס דוקא
26 שהוא הדומם ולא באמצען שהן בחי' הצומח וחי
27 דמדות ובינה כו' וד"ל. (ואע"פ שבמע"ב אמר בראשית
28 ברא בחוכמתא וכמ"ש כולם בחכמה עשית (תהלים
29 קד, כד) דאבא אמר לאימא כו' שנתפשט עד בחי'
30 אותיות הדבור ד"י מאמרות להיות כל חלקי דצ"ח כו'.
31 זהו מבחי' היש דחכ' דבראשית נמי מאמר הוא שנק'
32 תרין ריעין כו'. אבל בחי' אין דחכמה לא בא
33 בהתלבשו' במע"ב רק בבריות אדם בעפר גופו שנאמר
34 ויפח באפיו כו'. ולזה הטעם ע"י האדם דוקא נתעלה
35 כל מע"ב כנ"ל וכמו עליית העולמות עכשיו בכל שבת
36 לבחי' אין דחכמה כידוע וד"ל:

וייצר ה' אלקים

1 ההתפשטות לגמרי. וכידוע בענין בחי' כח מה דחכ'
2 שהוא בבחי' ביטול בעצם בבחי' האין בעצם שהוא
3 בהעדר ההתפשטות לגמרי והוא בחי' נקודה ד"י שאין
4 לה התפשטות כלל כמ"ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין
5 כו' בבחי' אין והעולם ממש והוא העלם אור השכל
6 טרם שבא לכלל גלוי מאין ליש שלא בא עדיין לבחי'
7 משפיע לבינה שאע"פ שחז"ב נק' תרין ריעין דלא
8 מתפרשין שמאור החכמה נמשך לבינה שהיא
9 התפשטות ההשגה לאורך ורוחב כו' זהו באות יו"ד
10 דחכמה שזהו בחי' יש דחכ' שמקיף התחתון דיו"ד
11 נמשך לבינה והוא כמו הברקת אור השכל שנק'
12 התחכמות והבנה שבאה לכלל השגה ותפיסה ממש
13 כידוע בענין הבן בחכמה וחכם בבינה כו'. אבל בחי'
14 נקודה ד"י אינה אלא בחי' צמצום והעלם דחכמה כמו
15 שהיא בבחי' האין ממש וא"א שיבא לבחי' התפשטות
16 בבינה (והוא ענין שמן דחכמה צף ע"ג יין דבינה ואין
17 להם חבור כלל לענין טומאה כו') (שבת ה, ב) וזהו
18 הנקרא שכל הנעלם מכ"ר שנק' ח"ס או פלאות חכמה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

14 פְּנוֹנֵת עֲשִׂית הַמִּקְדָּשׁ הוּא לְהִיּוֹת גִּילּוֹי אֱלֹהוֹת בְּיִשְׂרָאֵל,
15 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹכְכֶם", לְכַךְ נִצְטוּוּיֵנוּ לַעֲשׂוֹתוֹ
16 בְּדוֹגְמַת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַנִּמְשָׁךְ מֵעֲצָמוֹת אֵין־סוֹף
17 בְּרוּךְ־הוּא.
18 כִּי מְבֹאֵר בְּ"מִשְׁנֵת חֲסִידִים" דֶּרֶךְ בְּרִיאַת הָעוֹלָם
19 בִּיצֵד:
20 אֹר אֵין־סוֹף צִמְצָם אֹרֹו, וּפְנֵה מְקוֹם שׁוֹה מְכָל
21 צִדְדָיו, וְהוּא מְקוֹם עֲגוּל כו', וּמִשָּׁךְ בְּתוֹכוֹ קוֹ אֹר דֵּק,
22 וּבְדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ הָאִיר בְּחֻלָּל הָהוּא עֲגוּל אַחֵר שֶׁל אֹר,
23 רְחוֹק מֵעֵט מְאֹד אֵין־סוֹף. וּבְרִידָתוֹ עוֹד, הָאִיר עֲגוּל שֵׁנִי,
24 עַד עֲשָׂרָה עֲגוּלִים, שֶׁהֵם: כֶּתֶר, חֲכָמָה, בִּינָה כו',
25 וְאַחֲרֵיהֶם בָּאִים י' סְפִירוֹת דִּישׁוּר כו'. עַד כָּאֵן דְּבָרָיו
26 בְּמִסְכַּת א"ב, בְּסֵדֶר זִרְעִים, עֵיין שָׁם.
27 וּבִיאֹר הַדְּבָרִים:

1 (צ"ה) לִבְנוֹת¹ מִקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר²: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
2 וַשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹכְכֶם":
3 וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵם עֵיקַר בְּבִיּוּן הַבֵּית: עוֹשִׂים בּוֹ
4 קֶדֶשׁ, וְקֶדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וְהִיָּה לִפְנֵי הַקֶּדֶשׁ מְקוֹם אַחֵר,
5 וְהוּא הַנִּקְרָא אוֹלָם, וְשִׁלְשָׁתָם נִקְרָאִים הֵיכָל.
6 וְעוֹשִׂים מַחִיצָה אַחַת סָבִיב לְהֵיכָל, רְחוֹקָה מִמּוֹנֵה,
7 פְּעִין "קִלְעֵי הַחֲצֵר" שֶׁהִיוּ בַּמִּדְבָּר. וְכֵל הַמִּוִּקֶּה בַּמַּחִיצָה
8 זֶה, שֶׁהוּא פְּעִין "חֲצֵר אֶהֱל מוֹעֵד" – הוּא עֲזָרָה. וְהַפֶּל
9 נִקְרָא "מִקְדָּשׁ".
10 וְעוֹשִׂים בַּמִּקְדָּשׁ הַכְּלִים הַפְּתוּבִים בַּתּוֹרָה: הָאֲרוֹן
11 בַּקֶּדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וּמִנוּרָה, וְשׁוֹלְחָן, וּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בַּקֶּדֶשׁ,
12 וּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בַּעֲזָרָה³:
13 (א) וְלִהְבִּין זֶה – עֲנִין הַמִּקְדָּשׁ וְהַכְּלִים, בְּהִיּוֹת כִּי עֵיקַר

1 וְרָאָה בִּיאֹר מִצָּה זֶה בְּלִקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק לוֹ, עֲמוּד 123 וְאֵילָךְ.

2 תְּרוּמָה כּה, ת.

3 לִבְנוֹת... בְּעִנְיָנוּ עַל פִּי רַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק א הִלְכוֹת א. הִיז.
הוֹבָא דְּבָרָיו בְּסֵפֶר הַחִינוּךְ מִצָּה זֶה. וְרָאָה לִקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק יא עֲמוּד 116
וְאֵילָךְ – בִּיאֹר שִׁיחוֹת וְשִׁיטַת הַרְמְבִין שֶׁהִשְׁגָּה עָלָיו.

(1) מִצָּוֹת בְּנֵי מִקְדָּשׁ תּוֹרָה אֹר רִישׁ פֶּרֶשׁת וְיִקְהֵל. – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת
אֲדָמָרִי בְּצִיּוּנִים וְהִעֲרֹת.

פֶּרֶק א מִיּוֹסֵף עַל בִּיאֹר אֲדָמָרִי הִזְקֵן לְמֵאמֶר "לָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשׁת הַמִּשְׁכָּן
לְפָרֶשֶׁת שֶׁבֶת – מֵאֲמָרִי אֲדָמָרִי הִזְקֵן תִּקְסִיג כֶּרֶךְ א עֲמוּדֵי רַמְבַּ"ג. וְרָאָה גַם
מֵאֲמָרִי אֲדָמָרִי הָאֲמָצְעִי בַּמִּדְבָּר חֶלֶק א עֲמוּד קֶפֶד וְאֵילָךְ. הַמִּשְׁךְ תִּרְס"ו עֲמוּד
שֶׁסֶה וְאֵילָךְ.

34 הוא העיקר, אלא שאינו מתגלה בהנבא, והפנימי
35 מתגלה בו.

36 ועוד זאת, שהמקיף העלמו בכולם בשוה, מראש
37 לרגל; מה שאין כן הפנימי ישונה אופן גילוי בין ראש
38 לרגל.

39 ועוד זאת, שהמקיף אינו מתחלק לחלקים, והפנימי
40 יתחלק לחלקים רבים, צמצומים שונים.

41 והא בהא תליא כמובן ממה שנתבאר ענינם שם, אך
42 כאן נוסף לה משל על זה¹³ "מבשרי"¹⁴ – מהתלבשות
43 הנפש שבגוף, שמאירה גם כן ב' מיני חיות לגוף – מקיף
44 ופנימי:

45 הפנימי הוא כמו הארת הנפש במוח, לב, כבד, שהם
46 הארות שונות מהנפש לפי תכונת חלוקי הכלים, המוח
47 מן הלב ומן הכבד (ועל דרך זה גם בכל האיברים, כמו היד
48 ורגל, לפי תכונת כל אחד, כך הוא מהות חיות הנפש בו). כי
49 השכל שורה במוח, והמדות בלב, והתנועה באיברים
50 החיצונים על ידי הדם שבכבד¹⁵.

51 והנה השכל במוח הוא בבחינת גילוי, שההשכלה
52 מהותה מורגשת במוח, והמוח ממולא ממש ממדותיה
53 בהמלאות הכלי מן המים, עד שלפי אופן מזגו של
54 המוח, אם יבישות או לחלוחית, ישונה מהות השכל –
55 אם לשכל צח או לא כידוע. והטעם, כי מזג גשם המוח
56 מסוגל לקבלת השכל.

57 ועל דרך זה גם הדבור בפה, הרי הפה הגשמי ממולא
58 ומורגש מאותיות הדבור הרוחניים.

59 ועל דרך זה המדות בלב, והתנועה בידים, וההילוך
60 ברגלים, שידוע שיש גידים ברגל שלפי אופן הרכבתם
61 יהיה תנועת הרגל להילוך, וכזה הוא חיות הנפש
62 המתלבש בהם הוא כח ההילוך.

63 ואם כן מובן מזה שחיות הנפש באיברים הוא בגילוי
64 גמור. וזהו ענין התלבשות אור פנימי בכלי – שהוא
65 בגילוי לפי שהכלי מסוגלת לקבלו, כי היא מעין האור
66 ודוגמתו ממש; שהרי לא יהיה היד ולא יכתוב הרגל
67 וכו', אלא הרגל יהיה, והיד תכתוב, והלב יתפעל,

1 ידוע, דאור הפנימי הוא בחינת גילוי אלהות בכל
2 עולם לפי ערכו, ואור המקיף הוא מה שנשאר בהעלם
3 ולא בא לידי גילוי, שהוא סובב מכל צד בשוה, ורצה
4 הקדוש ברוך הוא "להיות לו דירה בתחתונים"⁴ בדוגמת
5 ראשית ההשתלשלות מעצמות אור אין-סוף, לכך צויה
6 לעשות המשכן בדוגמת זה (ועל דרך זה ב"בית עולמים").

7 והיינו: היריעות והקרשים שבמשכן הם דוגמת
8 אורות מקיפים עליונים שלמעלה מאצילות, ומקיפים
9 שבאצילות;

10 והכלים הם כמו בחינת אור פנימי המשתלשלים מן
11 הקו, שהם בבחינת גילוי אלהות ממש בכל עולם.

12 וכך בארון בתיב⁵ "ונעדתיו כו' מבין שני הכרובים",
13 וכן במזבח היה יורד אש שלמעלה⁶, ועל דרך זה גם
14 במנוחה – "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה
15 בישראל"⁷, וכן בשולחן – שהלחם חם כו'.

16 ואמנם לא כל המקיפים שוים, כי אין תמונת המקיף
17 אלא לפי אופן הפנימי⁹ שיתעף ממנו. על דרך משל:
18 השפעת גילוי שכל, לפי אופן רצון הגילוי – כן יהיה
19 המקיף בתחלה. לכך היה תמונת היריעות והקרשים
20 בתמונה פרטית כך וכך, כמו אורך היריעה כך וכך,
21 וכדומה לזה בקרשים, מפני שהתכלית הוא הגילוי אור
22 פנימי על ידי הקרבות, ולפי אופן רצון הגילוי – כן צריך
23 להיות המשכת המקיפים בתחלה כנ"ל:

24 ולהבין ענין המקיפים ופנימיים, ששניהם צריכים להיות
25 בבריאת העולם ובכל המשכת אלהות, דלכאורה,
26 מאחר שעיקר הגילוי הוא על ידי אור פנימי, אם כן מה
27 תועלת בהמקיף?

28 אמנם הענין מבואר במצות היחוד (תי"ז פרק ב)¹⁰ ענין
29 ב' מיני המשכות אלו: שמשניהם מגיע חיות להעולמות
30 וכן לכל נברא בפרט, וזהו שכתוב¹¹ "כל אשר חפץ
31 הו' עשה" – הוא בבחינת המקיף, וכתוב¹² "בדבר ה'
32 שמים נעשו" – הוא בבחינת הפנימי.

33 ושם נתבאר: שהמקיף הוא המחיה גם כן, ואדרבה,

(9) ראה אור התורה ונקהל עמוד א'מד.

(10) מצות אחדות ה' – לעיל ס, ב.

(11) תהלים קלה, ו.

(12) תהלים לג, ו.

(13) ראה גם אור התורה דברים כרך ה עמוד ב'צא.

(14) איוב יט, כו: "מבשרי אחזה אלוה".

(15) ראה רבי אברהם אבן עזרא משפטים כג, כה. עץ חיים שער און חוטם פה (שער ד) סוף פרק א. ועוד.

(4) תנחומא נשא טו, ב'קוהתי ג, במדבר רבה פרשה יג, ו. וראה תניא פרק לו.

(5) תרומה כה, כב.

(6) ראה תורת כהנים וקרא א, ז. ערובין סג, א. יומא כא, ב, נג, א.

(7) שבת כב, ב.

(8) חגיגה כו, ב (ורשי"א) "על השלחן הטהור" (אמור כד, ו) . . מלמד שמגביהין אותו ומראין בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום – סילוקו כסדורו . . נס גדול נעשה בלחם הפנים – כסדורו כך סילוקו, שנאמר (שמואל א' כא, ז): "לשום לחם חם ביום הלקחו" (שיהא חם ביום הלקחו מעל השלחן).

והנה גופה של התנועה הוא ממזג חיות העצמי שביד
ושברגל, שכבר הם בהכנה מקודם, מלוכש בדם שבאבר
ההוא המתרחב על ידי אכילה ושתיה. מה שאין בן
הרצון הוא חיות נפשי לבד, וממנו לא יבא גוף התנועה,
אלא שאופן תנועתו הוא על ידי שהכח המניע שבאבר
– הוא מניעו כפי הרצון, ולא ישנה תפקידו, כסוס לגבי
רוכבו, ואם לא יהיה הרצון להניע – ישבת ולא ינוע אף
על פי שיש בו היכולת להניע, ומיד שיהיה הרצון להניע
– יניע כח המניע.
נמצא שהרצון פועל כל פעולותיו באיברי הגוף, וגוף
הפעולה הוא על ידי החיות הממוזג כבר באבר מהנפש
המלוכש בדם, והוא בגלוי, אבל הרצון אינו בגלוי, ואף
על פי שישנו בכל האיברים כנ"ל – אין האבר מרגישו.
וזהו הנקרא בחינת העלם, שרוצה לומר שהדבר נמצא
ממש שם, אלא שאינו בגלוי לגבי המקבל.
ולכן אינו בהתחלקות, כי הרצון להניע הראש עם
להניע הרגל – שניהם מהות רצון אחד.
והא בהא תליא: שלפי שאינו מתלבש בגלוי בבחינת
אור וכלי, אלא בבחינת העלם, אם כן יכול להיות מאיר
ברגל על דרך שמאיר בראש, ולכן אין צריך להתחלק.
מה שאין בן בהארת הנפש שמאיר בהתלבשות בפנימיות
– בחינת נר"נ; במוח, לב, כבד – הוא בבחינת צמצומים
ובבחינת התחלקות לפי שמאיר בבחינת פנימי כנ"ל:

מצות בנין מקדש (פרשת תרומה)

והמוח ישכיל; והרי חיות זה המתגלה – הוא בשינויים
ממוח ללב וליד ורגל, וגם מתחלק לחלקים רבים: שכל
ומדות, תנועה והילוך, דיבור – וזהו הפנימי.
והמקיף הוא מה שאנו רואים שיש התפשטות החיות
מן הנפש בגוף להיות האברים מתפעלים ממנו, ואף על
פי כן איננו בגלוי להיות מהותם גלוי אליהם, וגם מאיר
לכולם בסגנון אחד מבלי התחלקות, והוא הרצון:
כפי¹⁶ אנו רואים: כאשר ירצה לפשוט ידו ורגלו –
יפשוט מיד ברגע, ואם ירצה לכווץ – יכווץ מיד בעלות
הרצון. ומה מופת שהרצון מלוכש ונמצא ברגל ממש,
כי אילו היה מציאותו רק במוח, ומה שמהאיברים¹⁷
נשמעים לרצונו, כמו התפשטות או כיווץ הרגל, הוא
דרך המשכה שנמשך מרצון שבמוח אל הרגל לעשות
כן בעלות הרצון, אם כן היה צריך להיות שיהיו זמן
מעלות הרצון לפשוט הרגל עד שהרגל תתפשט בפועל
– כדי משך הילוך והמשכת הרצון מהמוח ברגל, ולא
היה באפשרי להיות מיד ברגע. ומאחר שאנו רואים שבו
ברגע העלות הרצון להפשיט הרגל וכדומה – תתפשט
הרגל ממש, מוכרח שהרצון נמצא ברגל ממש, ולכן אין
צריך לשהיית זמן.
והאמת כן הוא, כידוע¹⁸ שיש עורקים וגידים המוח
שמתפשטים בכל האיברים, ואין בהם דם, רק הם כלי
הרצון להיות ממשלתו על ידם בכל אבר להניעו
ברצונו.

(16) ראה גם מצות ציצית פרק א – לעיל יד, א ואילך.

(17) אולי צריך להיות: שהאיברים.

(18) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב חלק א עמוד ריב. תקס"ג חלק א עמוד

רפה בשם העץ חיים. והוא בעץ חיים שער מא פרק א. שער מט פרק א. וראה
הנסמן בהמשך תרס"ו עמוד שסט הערה 57.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

הזמן הוא בבחי' מלכות כל עולמים, שבזה שייך זמן,
עבר, הווה, ועתיד, חלוקי' בג' תיבות מלך מלך ימלוך
כו', וזהו ענין שארז"ל יומו של הקב"ה אלף שנה
הכוונה כי יחידות עשירות מאות הוא בבי"ע, ואלפי'
הוא בבחי' מלכות כל עולמים דאצי', אבל מבחי' זו לא
יש בחי' הזמן כלל, ומ"מ א"א לומר שלא יש כלל בחי'
שורש ומקור לזמן זה, שהרי בעה"ק אמר שאם אתה
אומר שאוא"ס הוא רק בבע"ג ואין לו כח בגבול הרי
אתה מחסר שלימותו, ונת' מזה בכ"ד ששורש בחי'
ההגבלה הנמצא ממנו תחלה הוא בחי' כלי' דנר"נ
דאצי'. ולתווך כל הפי' בזה הוא בחי' לי' כלי' דז"א
דאצי', וזהו שורש ענין ש' שדי, אבל ש' הוי' שהוא הי'

ומעתה צ"ל פי' הא' שאחד הוא אין כיוצא בו,
שלכאו' צ"ל מה"ע השבח שאין כיוצא בו
והאין יעלה על לב איש ח"ו שיש כיוצא בו. אך הענין
הוא דצ"ל מ"ש ואתה הוא ושנותיך לא יתמו שגם בזה
צ"ל איך שייך לומר ענין ושנותיך הוא בחי' הזמן וגבול
בהבורא ית' שהוא בבע"ג, ואומרו אח"כ לא יתמו. ותי'
הרשב"א שלהיות הנברא הוא בע"ג לכן א"א לו להשיג
ענין בחי' בלתי בע"ג, כ"א ע"י שיתארו לו ענין הגבול
שאינו תמה ע"ז, ואח"כ אומרי' שהוא זמן ארוך כ"כ
עד שהוא בבע"ג כו', וה"ז כדי לשבר את האוזן, וע"ד
דכתי' עיני הוי', אזני ה' תהי נא אזניך קשובות לקול
תחנוני כו'. אך י"ל באו"א, והוא כי הנה נודע שענין

ע"י ציצית להיות הקב"ה מתעטף בציצית וכדומה כו'.
 וזהו האמירך ל' שבח שזהו שבח גדול לישראל שע"י
 עשיית המצות שעושי ע"י ממשיכי' שיהי' נמשך
 בחי' מצות שלמעלה, ומתורץ בזה ג"כ ענין לשמור כל
 מצותיו דכתי' בהאמירך כו'.
 אך מה"ע אין כיוצא בו בהאמירך, שהרי גם בזה נאמר
 אחד כו'. אך הענין יובן ע"פ מה שנת' במד"ר ע"פ
 חטא חטאה ירושל' וכי עובדי כוכבי' ומזלות שעובדי'
 לשמש אינם חוטאי' כו', אלא שאינם כלום. והיינו כי ע"י
 כל דבר שאיש הישראלי עושה ממשיך ע"י המשכות
 עליונות, כמו שע"י יחוד חו"כ ממשיכי' למעלה בחי'
 יחוד הקב"ה כנזכר לעיל עם כנס"י דלעילא, שלכן
 מברכין ע"ז ד' ברכות ואומרי' ד' פעמים ברוך אתה הוי'
 להיות כי ממשיכים ז' בחי' אלו כו', ואפי' גם ע"י דבר
 שאינו מצוה כלל כמו נעילת הסנדל ממשיכי' ג"כ להיות
 בחי' מה יפו פעמיך בנעלי', בחי' מלאך סנדל' בחי'
 כתר דעשי' כו', שלכן מברכין ע"ז ברכת שעשה לי כל
 צרכי, והרי בימי' שאין נועלי' סנדל אין מברכין ברכה זו,
 ומאחר שבכ"י מברכין ואומרי' ברוך אתה הוי' הרי
 ממשיכי' ע"י, דאל"כ ח"ו ה"ז בכלל דלא תשא כו'. וזהו
 אין כיוצא בשבח שהאמירך, שלא די מה שממשיכי' ע"י
 ששומרים כל מצותיו, אלא גם ע"י כל דבר שאינו מצוה
 כלל שעושים, ג"כ ממשיכי' המשכות אלקות, זה"ע אין
 כיוצא בו גם בהאמירך כו', וזהו אחד בארץ שגם בארץ
 בחי' היותר אחרונה ממשיכים כל בחי' אחד כו'.

[ומענתה צ"ל פ"ה הא']

היה ויהי' כאחד הוא בחי' בבע"ג לגמרי כו' למעלה
 משורש ומקור הזמן לגמרי, ומצד בחי' אוא"ס דש' הוי'
 הי' יכול להתהוות עולמות הא"ס עד אין שיעור כו',
 רק בחי' ש' שדי הוא שאמר לעולמו די כו', ומ"מ כתי'
 הוי' מלך הוי' מלך כו' הרי מתלבש בחי' ש' הוי' בבחי'
 ש' שדי מקור הזמן. וזהו אין כיוצא שיהי' בלתי בע"ג
 ובחי' הגבול כאחד, ונמצא זהו כענין שאמרו נמנעו
 הנמנעות, להוציא מדעת האומר שרוכב ובלתי רוכב
 זהו נמנע גם בחיק הבורא, כ"א שנמנעו הנמנעות ויכול
 להיות שני הפכים כאילו רוכב ובלתי רוכב כאחד שהרי
 ה' מלך כו', וזהו השבח דאין כיוצא בו כו'.
 ומענתה צ"ל בזה' האמירך כו' פירושם אלו, ומה"ע
 לשמור כל מצותיו שנא' בהאמירך, והענין
 הוא שארז"ל הקב"ה מניח תפילין, תפילין דמארי
 עלמא מה כתי' בהו ומי כעמך כו' אחד בארץ, פי'
 וענין התפילין שהקב"ה הוא בחי' קדוש וברוך בחי'
 ז"א דאצי' ע' בלק"ת בדרוש בהרת, והוא מניח תפילין
 הוא ענין המשכת מוחין לז"א, וכתי' מגיד דבריו כו'
 וארז"ל במד"ר מה שהוא עושה הוא אומר לישראל
 לעשות, שפי' בזה שע"י שאמר לישראל לעשות מצות
 אלו ע"י מפעילים להיות הוא ית' בעצמו עושה, שע"י
 שאיש הישראלי מניח תפילין ממשיך שיהי' נמשך
 המשכת ד' מוחין לז"א, והוא ע"י ד' פרשיות דתפילין,
 קדש רומז על בחי' החכ', והי' כי יביאך בחי' בינה,
 שמע והי' אם שמוע הוא בחי' דעת שנחלק לחו"ג, וכן

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - תרנ"ט

אָבֵל כָּל זֶה הוּא בְּחִינַת הָאֶרֶץ לְבַד, שְׂאִין עֲרוֹף כָּלֵל
 לְגַבִּי מִהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכִידּוּעַ דְּכָל בְּחִינַת שֶׁרֶשׁ
 וּמִקּוֹר הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק בְּחִינַת זִיו וְהָאֶרֶץ לְבַד. שְׁגָם
 בְּשֶׁרֶשׁ וּמִקּוֹר הָרָאוּשׁוֹן הוּא בְּחִינַת מַחְשָׁבָה אַחַת.
 וְכַמֵּאָמֵר "בְּמַחְשָׁבָה אַחַת נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת", שְׁעַל זֶה
 אוֹמֵר "בְּרוּךְ שֶׁאִמְרָ וְהָיָה הָעוֹלָם", שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲמִירָה
 אַחַת לְבַד כו'. וְכִשֶּׁם שֶׁמַּחְשָׁבָה אַחַת בְּאֶדָם אֵינָה
 נִחְשָׁבֶת כָּלֵל לְגַבִּי מִהוּת וְעֲצָמוֹת הָאָדָם, שֶׁהִי בְּטֵלָה
 לְגַמְרִי גַם לְגַבִּי כַּח הַמַּחְשָׁבָה שֶׁבְּאֶדָם, שֶׁיְכוּל לַחֲשֹׁב בּוֹ
 מַחְשָׁבוֹת הִרְבָּה עַד אֵין קֵץ, וּמִפְּלִשְׁכֵּן לְגַבִּי מִהוּת
 וְעֲצָמוֹת הִנֵּפֶשׁ כו', כִּךְ עַל־אֶחָת־כַּמֵּה־וְכַמֵּה שְׂאִין
 מַחְשָׁבָה אַחַת זֶה נִחְשָׁבֶת כָּלֵל לְגַבִּי מִהוּת וְעֲצָמוֹת
 אוֹר־אֵין־סוּף. כִּי "אֶתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה
 הוּא לְאַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם", וְ"אֵנִי הוּי' לֹא שְׁנִיתִי" כָּלֵל,

ד' וְהִנֵּה כָּלֵלוֹת הָעֲבוּדָה בְּבְחִינַת אֶהְיָ הַנָּל הוּא
 בְּכַחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁבִּנְפֶשׁ, בְּבְחִינַת שָׁכַל וּמִדּוֹת לְבַד.
 שֶׁהִי הָאֶהְיָ הַנָּל הִיא הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַשְׁגָּה
 וְהַתְּבוּנָה, וּמִמֵּילָא אֶהְיָ הִיא בְּבְחִינַת הַמִּדּוֹת שְׁעַל־
 פִּי הַשָּׁכַל, שֶׁהִיא בְּחִינַת אֶהְיָ מְגַבֵּלֶת לְפִי אִפֵּן הַשָּׁכַל
 הַמּוֹלִידָה כו'. דְּבִכְלָלוֹת הָאֶהְיָ אֵינּוּ שִׁיךְ עֲנִין הַבְּלִי
 גָּבּוֹל, דִּהְיִנו לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת כָּלוֹת הִנֵּפֶשׁ, מֵאַחֵר שֶׁהוּא
 מֵה שְׁכָנוֹת "לֹא־אֶהְיָ כו' כִּי הוּא חַיִּיד", וְכָלוֹת הִנֵּפֶשׁ הוּא
 הִיפֶךְ הַחַיּוּת כו', אִם כֵּן כָּלֵלוֹת הָאֶהְיָ הִיא בְּבְחִינַת
 גָּבּוֹל. וְכַמוֹ כֵּן הַפְּרָטִים שְׁבָה הֵם בְּבְחִינַת וְגָבּוֹל, דְּלִפִּי
 אִפֵּן הַשָּׁכַל כֵּן הוּא אֶהְיָ כו'. וְכָל זֶה בָּא מִצֵּד
 הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּבְחִינַת הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַשִּׁיךְ לְעוֹלָמוֹת
 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת לְהַחֲיוֹתָן, שֶׁבְּבְחִינָה זֶה שִׁיךְ
 הַשְׁגָּה ד' מִבְּשִׁירֵי אֶחָה כו'.

25 והא בקא תלויא, דמאחר שהאקה היא בבחינת
26 הגבלה, ממילא אין כאן בחינת בטול המהות לגמרי, כי
27 אם הוא בבחינת מציאות דבר מה כו'. אבל האקה
28 ד"בכל מאדך" היא בלתי מגבלת, שיוצא מגדר הפלים
29 והכחות לגמרי כו', ואז הוא בבחינת בטול המהות,
30 שנתבטל כל מציאותו לגמרי כו'. ובפרט שהרצוא
31 בבחינת אקה זו האמתית הוא אינו מה שחפץ בהגלוי
32 אלקות בנפשו, כי באמת הרצוא הוא בבחינת העדר
33 ההרגש בעצמו, שאינו מרגיש כלל שהוא בבחינת איזה
34 רצוא. וכמו הניצוץ הנמשך מאליו אל האבוקה כו', כמו
35 כן בחינת רצוא זו הוא כמו שנמשך מאליו בלי שום
36 בחירה ורצון כלל כו'. וזו היא העבודה בבחינת מהות
37 ועצמות הנשמה כמו שהיא למעלה מעלה מגדר שיכות
38 אל הגוף, גם לא בבחינת מקיף כו', שהיא בטלה ממש
39 לאי"סוף ברוך הוא. והרצוא הוא לבחינת מהות
40 ועצמות אי"סוף ברוך הוא שלמעלה מעלה מגדר
41 שיכות אל העולמות, שגם בחינת המחשבה אחת איך
42 ערוך אליו כלל כו' כנ"ל. והענין הוא כנ"ל, דהנשמה
43 שרשה ומקורה הוא בבחינת מהות ועצמות אי"סוף,
44 לכן יש בה בחינת הרצוא להשתפך נפשה אל חיק אביה
45 בבחינת בטול כל עצמותה, להכלל בבחינת עצמותו
46 ומהותו יתברך כו'.

ד"ה שובה ישראל, תרנ"ט

1 לפי שאינו בערך כלל כו'. ועל ידי העבודה הנ"ל
2 בבחינת "בכל לבבך ובכל נפשך" הבאה מצד
3 ההתבוננות בבחינת הויו והארה השייכה לעולמות, הרי
4 הוא ממשיך רק גלוי בחינה זו לבד כו'.

5 אבל העבודה דאקה ד"בכל מאדך" הוא בבחינת
6 מהות ועצמות הנפש שלמעלה מעלה מבחינת הכחות
7 הגלויים שלה. וכידוע דהכחות שכל ומדות שהן
8 המתלבשים ומאירים בגלוי באדם הוא בחינת הארה
9 לבד מהנשמה, אבל עקר הנשמה הרי הוא נשאר
10 למעלה, ואינו גם בבחינת מקיף על הנשמה המלבשת
11 בגוף. שעל זה אומר "חבוקה ודבוקה כף", הוא בחינת
12 עצמות הנשמה, שדבוקה ומיחדת בעצמות אי"סוף
13 שרשה ומקורה כו'. והיא בחינת "יחידה" שדבוקה
14 בבחינת יחיד כו'. וכשמאיר ומגלה בחינה זו, העבודה
15 היא בבחינת כלות הנפש ממש, שהנפש נכלה בבחינת
16 כליון ושפיכת כל העצמות במהות ועצמות אי"סוף
17 ברוך הוא, שנתבטל כל עצם מהותה ומציאותה ממש.
18 וזהו "בכל מאדך", לשון "מאד" – שאינו גדר הגבלה
19 כלל, וממילא הוא בבחינת בטול כל מציאותו לגמרי.
20 ואינו כמו האקה ד"בכל לבבך" הנ"ל המגבלת בכחות
21 הנפש שכל ומדות, דבאקה ורצוא זו הרי הוא בבחינת
22 ציור מהות דבר מה על-פלפנים כו', דעם היותו
23 בבחינת כסף ותשוקה לאלקות כו' מפל מקום לא
24 נתבטל כל מציאותו בזה כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים".

2 ראשי התיבות של ארבע המילים "אני לדודי ודודי לי" הם אלול².

3 קודם לכן כתוב³ "דודי לי ואני לו הרועה בשושנים".

4 רש"י מפרש, כל מה שה' יתברך רוצה, הוא דורש רק ממני – בני ישראל – ורק לי הוא אומר:

5 עשו פסח, קדשו את הבכורות, עשו משכן, הביאו קרבנות, ואינו תובע זאת מעם אחר. ואני לו – כל

6 צרכי תבעתי ממנו ולא מאלהים אחרים. ה' יתברך רועה את צאנו בשושנים, במקום מרעה טוב.

7 צריך להבין: מה החילוק בין הפסוק "דודי לי ואני לו" והפסוק "אני לדודי ודודי לי"?

8 הענין בזה הוא: בהתעוררות לעבודה אלקית, לעבוד את הבורא ברוך-הוא, ישנם שני אופנים:

השנה, פרק א.

(3) שם ב, טז.

(1) שיר השירים ו, ג.

(2) אבודרהם, תפילות ראש השנה. פרי עץ חיים, שער ראש

- 1 אופן אחד הוא, שהתעוררות לעבודת הבורא ברוך-הוא באה משמים, שמלמעלה מעוררים את האדם
- 2 שיתעורר לעבודת הבורא. ההתעוררות מלמעלה באה באופנים שונים ועל-ידי סיבות שונות.
- 3 כתוב⁴ "וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח".
- 4 הבורא ברוך-הוא נותן לאדם ריבוי אפשרויות ללכת בדרך הישר של תורה ומצוות, וגם זה שירד מן
- 5 הדרך הישר – הבורא ברוך הוא מתבונן, כביכול, איך להציל גם את זה שכבר חש עצמו מנותק ונידח
- 6 מהעם היהודי – שיעשה תשובה ויטיב את מעשיו הרעים.
- 7 אף שה' יתברך נותן לאדם בחירה חופשית שיבחר בעצמו את דרכו בחיים, כמו שכתוב⁵ "ראה נתתי
- 8 לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע"
- 9 – ה' יתברך נותן לאדם את שתי הדרכים: את דרך הטוב, שהיא חיים גשמיים ורוחניים לאדם,
- 10 ואת דרך הרע, שהיא גזר-דין מות גשמי ורוחני לאדם –
- 11 האדם עצמו הוא זה שבחר את דרכו בחיים כרצונו.
- 12 כאשר האדם בוחר לעצמו דרך רעה, ונופל רחמנא-ליצלן מדחי אל דחי, עד שהוא ניתק מיהדות
- 13 ונידח מהעם היהודי, ה' יתברך ברחמיו המרובים יוצר סיבות שונות באופנים שונים, שגם המנותק מיהדות
- 14 והנידח מהעם היהודי ישוב ליהדות ואל ה' יתברך.
- 15 התעוררות זו באה לפעמים על ידי חלום מסוים, ולפעמים על ידי זכרון פתאומי, כאשר מעצמו, ללא
- 16 כל סיבות ידועות, הוא נזכר באחד מהוריו או חברי-נעוריו, ועל ידי כל הסיבות הללו אופף אותו כאב-לב
- 17 חזק, ומאוד כואב לו מצבו הרוחני הירוד;
- 18 לבו נשבר בקרבו, והוא מקבל על עצמו החלטה איתנה שמהיום והלאה הוא יהיה שומר תורה ומצוות.
- 19 הוא שובר את כלי הטריפה שלו ומנתק את חברותו עם חבריו הרעים. הוא מניח תפילין, אוכל כשר,
- 20 שומר את הטהרה, שומר שבת ומקיים את כל המצוות שה' יתברך ציוה.
- 21 זהו אופן אחד המביא את ההתעוררות לתשובה ולעבודת הבורא ברוך-הוא.
- 22 האופן השני המביא את ההתעוררות לתשובה ועבודת הבורא ברוך-הוא, הוא שהאדם עצמו מתעורר
- 23 לתשובה ולשיפור הנהגתו.
- 24 ענין התשובה⁶ אינו כסברת ה'עולם', שזהו רק על חטא ועון.
- 25 ענין התשובה הוא להפוך להיות טוב יותר ועדין יותר מבעבר, ותשובה זו באה על ידי התבוננות
- 26 מסוימת, שהוא מתבונן בתכלית בריאת האדם בעולם.
- 27 זהו החילוק בין הכתוב "דודי לי ואני לו", שמשמעו אופן התעוררות הבאה מן השמים, ומה שכתוב
- 28 "אני לדודי ודודי לי", שהוא אופן התעוררות שהאדם מתעורר בעצמו לעשות תשובה ולעבודת הבורא
- 29 ברוך-הוא.
- 30 קיצור. למרות שה' יתברך נותן לאדם בחירה חופשית בין טוב לרע, בכל זאת "דודי לי ואני לו",
- 31 שבאה התעוררות מן השמים על-ידי חלום או זכרון, שגם הנידח הופך להיות "אני לו". "אני לדודי ודודי
- 32 לי", שמתעורר בעצמו על ידי התבוננות בתכלית בריאת האדם.

(6) ראה גם ע' 111 [הערת כ"ק אדמו"ר].

(4) שמואל-ב יד, יד.

(5) נצבים ל, טו.

ב.

- 1 זהו "אני לדודי ודודי לי" ראשי-תיבות אלול.
- 2 חודש אלול הוא הזמן שבו האדם צריך לעורר את עצמו לתשובה ולעבודת הבורא. שכן חודש אלול
- 3 הוא הזמן של חשבון הנפש על כל מה שהתרחש במשך השנה, והחשבון צריך להיות הן במה שהוא לא
- 4 עשה את מה שהיה צריך לעשות, והן במה שעשה את מה שלא היה צריך לעשות.
- 5 כתוב: "סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו".
- 6 אמר הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן⁸, שבכל דבר גשמי מהדברים המותרים יש טוב ורע.
- 7 הגשמי הוא רע והחיות האלקית המחיה את הגשמי היא טוב.
- 8 המשתמש בגשמי צריך להיות "סור מרע" – לא לרצות את העונג שקיים בגשמי, ולהיות "ועשה
- 9 טוב" – לרצות להיות ניוון ולהסתייע מהחיות האלקית שבדבר הגשמי.
- 10 "בקש שלום ורדפהו" – זה שהוא "סור מרע" ו"ועשה טוב" צריך לחפש ולרדוף לעשות שלום בין
- 11 הגשמי והחיות האלקית המחיה אותו.
- 12 זוהי תכלית בריאת האדם וירידת נשמתו לעולם הזה – לברר בירורים.
- 13 לכך הדין-וחשבון על כל הדברים שהתרחשו עמו במשך השנה, צריך להיות בחודש אלול.
- 14 אין צורך לומר במעשה, אלא גם בדיבור – כאשר אמר מילה רעה על הזולת, האמת היא שהוא
- 15 אומר זאת על עצמו.
- 16 הגמרא אומרת⁹: "לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן", שאדם לא יאמר על עצמו מילה לא טובה.
- 17 על-פי התורה צריך, בכלל, להיות זהיר בלשונו. להיות נשמר בדיבור ולהתבטא רק בביטויים נקיים
- 18 ועדינים, כמו שכתוב בנח¹⁰ "ומן הבהמה אשר איננה טהורה".
- 19 ישנן כאן אותיות יתירות – שהרי היה יכול להיות כתוב "הבהמה הטמאה" ובכל זאת נאמר "אשר
- 20 איננה טהורה". זה מורה שצריך להתבטא בביטויים עדינים.
- 21 בנוסף, ידוע העונש הגדול שה' יתברך מעניש את המקלל, והשכר הגדול שה' יתברך משלם למברך
- 22 את הזולת, כמו שכתוב באריכות בספרי מוסר.
- 23 הסיבה לכך היא, כי "חביבין (אהובים) ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה (אהבה) יתירה (מיוחדת)
- 24 נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר¹¹ בנים אתם לה' אלקיכם"¹².
- 25 אנו רואים שאב האוהב את בנו, כשמברכים את הילד הוא שמח, והוא משלם שכר נאה על כך. ומי
- 26 שחלילה מקלל את בנו הוא מעניש אותו.
- 27 כך גם למעלה: המברך יהודי, ה' יתברך משלם לו שכר טוב, ומי שאומר חס-ושלום קללה נענש
- 28 מאוד.
- 29 יש להזהר מאוד גם באמירת מילה רעה על עצמו, כפי שהבעל-שם-טוב נשמתו-עדן פירש¹³ את
- 30

(10) נח ז, ח. פסחים ג, ע"א.

(11) ראה יד, א.

(12) פרקי אבות פרק ג, משנה יד.

(13) ראה כתר שם טוב (קה"ת, נ"י, תשע"ב), ע' שלו"ז.

(7) תהלים לד, טו.

(8) הועתק בלוח "היום יום...", ה' מנחם-אב, ובכתר שם טוב

– הוספות – סא (מהדורת תשס"ד ע' שיז, מהדורת תשע"ב ע' שיד).

(9) ברכות יט, ע"א.

- 1 המשנה¹³ "ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו" – משלמים לאדם על המעשים הלא טובים שעשה,
2 בידיעתו ואפילו גם שלא בידיעתו.
3 "מדעתו" – כאשר הוא מתבטא במילה רעה על עצמו, כפי שאנו רואים כאשר למישהו יש
4 חס־ושלום יסורים בבנים או בבריות או בפרנסה, כאשר חס־ושלום מאוד לא טוב לו, הוא אומר ביטוי
5 קשה, שחס־ושלום, לא נוח לו לחיות, או שאומר שבמקום חיים כה מרים הוא מעדיף את ההיפך, ח"ו
6 וח"ו, וכדומה ביטויים כאלה;
7 "שלא מדעתו" – כאשר אחד מדבר על זולתו ואומר שמי שאמר או שעשה כך וכך, ראוי לעונש
8 כזה וכזה – באומרו כך אינו פוסק זאת על הזולת, אלא על עצמו.
9 זהו "ונפרעין מן האדם" . . שלא מדעתו" – שהוא אינו יודע שבכך שהוא אומר שלזולת מגיע כך
10 וכך, הוא פוסק זאת עליו עצמו.
11 קיצור. אלול הוא זמן של חשבון הנפש. הגשמי של הדבר המותר הוא רע והחיות היא טוב. צריך
12 להיות "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו". העונש הגדול על קללה, השכר הגדול על ברכה ומילת
13 נחמה. המילה הרעה שאומר על הזולת, פוסק הוא על עצמו.

אני לדודי ודודי לי [אלול ה'תש"ב]

* (13) פרקי אבות שם, משנה טז.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

- 1 א. טעמו של דבר, מדוע לא הכניס הוד כ"ק רבינו
2 הזקן 'זמירות' ב'סידור'¹, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר
3 הרה"ק 'צמח צדק', כי חשב שבשולחן [השבת] ידברו
4 בחסידות.
5 הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר, מפני
6 שיאמרו ניגון.
7 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק תיווך בין שני הענינים.
8 מתחילת תרע"ט עד חג השבועות באותה שנה,
9 נהג הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומר בפני מאמר
10 חסידות ביחידות בכל יום שלישי, נוסף על המאמר
11 שהיה אומר כרגיל ברבים בשבת. את המאמר שהיה
12 אומר בפני ביחידות, לא הוציא בכתב. החל מחג
13 השבועות, היה מוציא בכתב גם את המאמר, שהיה
14 אומר בפני ביחידות. בכל יום חמישי בערב, למדנו יחד
15 ותירצנו "צריך עיון" של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
16 'צמח צדק'. כשלא גמרנו את העניין ביום חמישי
17 בערב, היינו מסיימים את לימוד העניין ביום שישי
18 בבוקר. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התייגע לתרץ "צריך
19 עיון" של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'.
- 20 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מסר את נפשו לא רק
21 על דברי הרב, כלומר: לומר את לשון הרב, אלא גם
22 להקים את דברי הרב.
23 כבר דובר על כך², שאצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
24 הייתה הנהגתו הגלויה שונה מאשר הנהגתו בפנימיות.
25 בגלוי לא רצה אף פעם לדבר על עניין פלא או על
26 מופת, אך בינינו הוא דיבר על כך כעל דבר פשוט.
27 פעם כשלמדנו יחד עניין של הוד כ"ק אאזמו"ר
28 הרה"ק 'צמח צדק', היה שם "צריך עיון" קשה, ואמר
29 לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: נהיה מוכרחים להטריח
30 את הסבא – הכוונה על אדמו"ר ה'צמח צדק' –
31 למחרת בשבע וחצי בבוקר, שלח הוד כ"ק אאמו"ר
32 הרה"ק לקרוא לי. כשנכנסתי לחדרו, אמר לי הוד
33 כ"ק אאמו"ר הרה"ק בפנים צהובות: סבא איננו נכד,
34 ובפרט סבא כזה, "עצמי" שהתחנך וקיבל מ"עצמי",
35 ואמר לי אז את הפירוש.
36 ניגון חסידי בכלל ובשעת התפילה בפרט, מעורר
37 את הכוונה. כוונה היא תורה, הרי שצריכה להיות
38 הכוונה, אלא שהקול מעורר את הכוונה, לא רק שהקול

(2) ראה לעיל שיחת ב' ניסן תש"ד.

(1) ראה הגהות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לסידור תורה אור (ברוקלין, תש"א) שו"ע אדה"ז הל' שבת (קה"ת, תשכ"ג) בהוספות.

- 1 עושה את הכוונה, הניגון מכניס את החסידות בלב.
2 בפעם אחרת אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:
3 כשאומרים ניגון במדויק ובלי שגיאות, הנה הניגון
4 עצמו מדבר.
5 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר, כשהיה בן שלוש
- שנים, לקחו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' על
ידיו, הניח ידו הקטנה על זקנו ואמר לו: הברש אותי.
וסיים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:
דומה שעמלתי רבות, רבות מאד, ימים ולילות
שעות ארוכות, השי"ת זיכני שהברשתי.

ליל שביעי של פסח

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ב (א) – ברוך בונה בית

- 1 הימים הנוראים חלפו.
2 לאחר חג הסוכות היה על ברוך מוויאזין לעזוב את ביתו של רבי שלמה, היות ותפקידו
3 כמשמשו של הגאון הסתיים. הגיע תורו של תלמיד אחר לתפוס את מקומו כמשמשו של ראש
4 הישיבה.
5 לאחר החג נאלץ ברוך לחפש גם מקור להשתכר ממנו פת לחם. מספר פעמים בשבוע היה
6 יוצא לשוק, והיה מציע את עצמו לנשיאת משאות או לכל מלאכה קשה אחרת. בד בבד למד
7 בישיבה ביתר שקידה, ובסתר - עסק בלימודים שלמד איתו רבי שלמה בשעתו.
8 במיוחד התמסר ברוך ללימוד תורת הקבלה. וכדי שלא ידע איש על כך החליט לחדול ללון
9 בבית המדרש, שם היו עלולים פא"י בית המדרש להבחין במעשיו, וְשָׁכַר לעצמו דירה, שם עסק
10 בלילות בתורת הנסתר.
11 דירתו היתה בעליית גג, שם לא ראה אותו איש. ברוך היה בטוח שהאנשים עשויים להניח
12 כי הוא יָשָׁן בלילה, בשעה שלאמיתו של דבר ישב ועסק בקבלה.
13 כך עבר רובו של החורף.
14 בחודש אדר התרחש הדבר ממנו חשש ברוך.
15 באותו בית בו שכר ברוך את עליית הגג, נשכר חדר על-ידי תלמיד אחר בישיבה. ברוך לא
16 ידע על שכנו החדש.
17 פעם, בשעה מאוחרת בלילה, כאשר ברוך התעמק, כדרכו, בספר קבלה, חש לפתע כי אין
18 הוא נמצא לבדו בחדר. כאשר הפנה את ראשו, ראה מולו את אחד מתלמידי הישיבה, הוא השכן
19 החדש, הלה הסתכל עליו בפליאה: הוא גילה את סודו של ברוך.
20 ברוך נדהם. הוא מיהר לסגור את הספר, והעמיד פנים כאילו לא אירע דבר. ברם היה זה
21 מאוחר מדי.
22 כאשר נוכח ברוך במתרחש, החל להתחנן לפני הבחור שיבטיח לו שלא יגלה לאחרים את
23 מה שנודע לו. הבחור השיב כי אין הוא יכול לתת את ההבטחה הנדרשת, שכן הוא ניהל את
24 המעקב אחרי ברוך בשליחותם של שאר התלמידים, ולשם כך שָׁכַר את החדר באותו בית. התברר
25 כי מאז עזב ברוך את בית המדרש שבו לָן בעבר, ושכר לעצמו חדר-עליה, החלו לדבר בישיבה
26 כי בוודאי יש סוד בדבר.

- 1 החליטו אפוא התלמידים, לברר מה עושה ברוך במסתרים. הוטל גורל, ובעקבותיו נפל על
- 2 אותו בחור התפקיד לעקוב אחר ברוך. למטרה זו שכר, כאמור, את הדירה בבניין שבו גר ברוך,
- 3 ותנאי התנה עם בעל הבית שלא יספר לברוך כי אחד מתלמידי הישיבה עבר לגור בשכנותו.
- 4 ברוך נוכח לדעת כי הבחור חייב לדווח לחבריו את תוצאות שליחותו, אך ביקש ממנו את
- 5 דחיית הדבר בשלושה ימים כדי לשקול את האפשרות שאולי הוא עצמו יגלה את כל העניין
- 6 לפרטיו. אך למען האמת היה ברוך מעוניין שיאפשר לו להתייעץ עם רבי שלמה, שכן תלמידי
- 7 הישיבה לא גילו עדיין, שהוא, ברוך, החל להתעסק בקבלה לא בכוחות עצמו ולא על דעת עצמו.
- 8 בחור הישיבה הבטיח לו את הדחייה.
- 9 כאשר שוחח ברוך בעניין זה עם - רבו - רבי שלמה, הגיע הלה למסקנה כי הגיעה שעתו
- 10 של ברוך לעזוב את בריסק.
- 11 שוב החלה תקופת נדודים בשביל ברוך. שבועות וחדשים נדד ברוך, כאשר הוא הולך רגלי,
- 12 מעיר לעיר ומכפר לכפר. בכל מקום שבו התעכב זמן מסוים, חיפש לעצמו מלאכת כפיים כדי
- 13 להתפרנס ממנה. בינתיים המשיך גם ללמוד קבלה בסודי סודות.
- 14 תוך כדי נדודיו, פגש ברוך בגאונים וצדיקים רבים וכן עם סתם נסתרים שערכו גלות, אשר
- 15 הוא עצמו הפך להיות אחד מהם. לכל אחד מהם היתה שליחות אישית בחיים, ואותו הדבר היה
- 16 כעת עם ברוך.
- 17 לאחר נדודים ממושכים הגיע ברוך לסמילא, שם קבע לעצמו - כהרגלו - אכסניה בבית
- 18 המדרש. בבית-המדרש למד ולן כאשר הוא ניזון ממותר הכסף שהשתכר בדרך לסמילא.
- 19 באותו בית-מדרש בו שהה ברוך התאכסן אורח נוסף, אשר ברוך הפנה את תשומת ליבו
- 20 אליו. עד כמה שהיה ידוע לברוך היה אורח זה מחזר על הפתחים. אך ברוך הרגיש שאורח זה
- 21 הוא משהו יותר מסתם מחזר על הפתחים.
- 22 לשם קביעת בסיס לפרנסתו, ברוך רכש לעצמו עגלה, משור וגרזן. הוא היה יוצא, עם כלים
- 23 אלו ליער, כורת עצים, ומביאם על עגלתו לעיר, ומוכרם.
- 24 היות והיתה זו עונת הקיץ ולא רבו הקופצים על סחורתו, לכן, היה צובר עצים אלו במחסן שליד
- 25 בית המדרש. וכאשר הגיע החורף, היתה לו כבר סחורה מהמוכן בשביל למוכרה ארוזה בצורות.

אגרות קודש

ב"ה א' י"ד אלול פ"ג

ראסטוב דאן

כבוד ידידי הנכבד והנעלה וו"ח אי"א

מוה"ר יצחק שי' ליפשיץ

שלום וברכה.

1 זה כשנה ויותר מעת היות פה בנו שי' חתן ידידנו

2 רמ"מ שי' באסט, לא שמעתי מהנעשה עם ידידי, רק

4 בהיותי עתה בקיסלאואדסק הזדמן לי לשמוע דרך אגב
5 אשר מצבו החומרי לא בטוב הוא, והשי"ת ירחם ויתן לו
6 פרנסה טובה בריוח. והנני בזה לבקשו להודיעני במה
7 אוכל בעזרתו ית' להועיל לו. בזה הנני שולח לו סך חמשה
8 צערוואנצעס, אשר יעשה בהם איזה מסחר וקנין או יתנם
9 בה"ע או יהיו לפרנסתו מהקרן. ואחכה למכתבו, והאל
10 הטוב יזכנו בשנה טובה ומתוקה בגו"ר.

11 והי' ברכה ושלוש כאו"נ והדו"ש ומברכו בכוחי"ט.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

פרשת כִּי־תבוא

כו * וְהָיָה כִּי־תבוא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וַיִּשְׁכַּת בָּהּ:
 ב וּלְקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית | פֶּלֶאֱפְרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 תִּבְרֵא מֵאֲרֻצֶּךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׁמַּתָּ
 בָּטָנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לִשְׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: ג וּבָאת אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
 יְהִי בַיָּמִים הֵהֱם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעַ
 יְהוָה לֵאבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: (ד) וּלְקַח הַכֹּהֵן הַטָּמֵא
 מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ה וְעָנִיתָ
 וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִד אֲבִי וַיֵּרֶד
 מִצְרַיִמָּה וַיַּגֵּר שָׁם בְּמִתִּי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם לָנוּ
 גְּדוֹל עֲצוֹם וָרֹב: ו וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַעֲנֻנוּ
 וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָרָה קָשָׁה: ז וְנִצַּעְתָּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶי
 אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנִינוּ
 וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: ח וַיִּזְאַנּוּ יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזוֹרַע נְטוּיָה וּבִמְרָא גָדֹל
 וּבִאֲתוֹת וּבִמִּפְתָּיִם: ט וַיִּבְאֲנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
 וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
 וָדָבָשׁ: י וְעַתָּה הִנֵּה הִבָּאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהַנְּחַתָּ לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
 יא וְשִׁמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וּלְבֵיתְךָ אֹתָהּ וְהַלְלוּ וְהַגֵּד אֲשֶׁר בָּקִרְבְּךָ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 לקוטי שיחות כרך כד עמ' 178)

ח"י אלול - יום הַלְדַת הַפֶּעַל־שֶׁם־טוֹב וְאַדְמוּר"ר הִזְקֵן
 יום לידת צדיק הוא יום שְׁמֵחָה, וכפי שִׁמְצִינוּ בִּיצְחָק
 אַבִּינוּ (הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן נִדְחָתָה לַיּוֹם לִידָתוֹ, אַחַד בְּנֵי־סוּן).
 וּבִמְשָׁה רַבֵּנוּ (יוֹם לִידָתוֹ בָּטַל אֶת גְּזֵרַת הָקֵן). אַף לֹא מִצִּינוּ
 שְׁיִוֵם זֶה יְהִי יוֹם־טוֹב וַיּוֹם שְׁמֵחָה, בְּגִלּוֹי וּבְפֶרֶסוֹם בְּמִצְוָה
 בְּפֶעַל, לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְאֵלּוּ לִגְבֵי ח"י אֵלּוּל קָבַע הַרְבֵּי הַרְשָׁב
 שֶׁהָיוּ יוֹם שְׁמֵחָה וַיּוֹם־טוֹב; וּכ"ק מו"ח אַדְמוּר"ר גָּלָה זֹאת
 לְכָל יִשְׂרָאֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (9 לקוטי שיחות כרך ט עמ' 551 ואילך)

- מוֹחֵד 'לְקִרְאָת שַׁבָּת' -

טוֹבָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי אַחַד נִגְשֶׁת לְכָל יִשְׂרָאֵל
 בַּתְּחִילַת פְּרִשְׁתָּנוּ נֶאֱמַר "וְהָיָה כִּי תבוא אֶל הָאָרֶץ גו'
 וִירְשָׁתָהּ וְיִשְׁכַּת בָּהּ". וּמִפְּרִשׁ וְש"י "מְגִיד שֶׁלֹּא נִתְחַבְּבוּ
 בְּבִיכּוּרִים עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחִילְקוּהָ". וְהִנֵּנוּ, שְׂאָף אִם
 הָיוּ יְחִידִים שֶׁקָּבְלוּ חִלְקִים בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּל־מָקוֹם לֹא
 נִתְחַבְּבוּ בְּבִיכּוּרִים עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה כָּל הָאָרֶץ, וְחִלְקוּהָ לְכָל
 יִשְׂרָאֵל.

וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, הָרִי הִכָּתַב בִּיכּוּרִים הִיא לְהוֹדוֹת
 לַהֲקַבְּ"ה עַל הַכְּנִיסָה לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעַל הַהֲנָאָה מִפִּירוּתָהּ.
 וְאִם־כֵּן, מִפִּינוֹן שֶׁשָּׁם קוֹדֵם כְּבוֹשׁ וְחִלּוּקַת כָּל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל,
 כָּבֵד הָיוּ לְכַמָּה יְחִידִים חִלְקִים בְּאָרֶץ, וַיִּכְבֵּר נִהְנֶה הֵם מִטּוֹב
 הָאָרֶץ, מִדּוּעַ לֹא נִתְחַבְּבוּ לְהוֹדוֹת לַהֲקַבְּ"ה עַל הַטּוֹבָה שֶׁנָּתַן
 לָהֶם?

וְהַבְּאוּר בָּזֶה:

כָּל יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים הֵם זֶה לָזֶה. וְכָל זְמַן שֶׁנִּשְׁאָר יְהוּדִי
 אַחֵד, יְהִיָּה מִי שִׁיְהִיָּה, שְׂאִין לוֹ חֵלֶק בְּאָרֶץ, חֶסֶר בְּטוֹבָתָם
 וְהַנָּתָת שֶׁל כָּל שְׂאָר יִשְׂרָאֵל, וְאִינִם יְכוּלִים לִיהֲנוֹת וְלִשְׁמוֹחַ
 בִּשְׁלֵמוֹת, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא קִיַּבַּל אוֹתוֹ יְהוּדִי אֶת חִלְקוֹ בְּאָרֶץ.
 וּמִפִּינוֹן שֶׁהַהוֹדָא שֶׁבְּהִכָּתַב בִּיכּוּרִים הִיא עַל שְׁלֵמוֹת
 הַטּוֹב, וּבְכָרֵט "מִקְרָא בִיכּוּרִים" שֶׁהִיא רַק "בְּזִמְנֵן שְׁמֵחָה"
 (רש"י כו, יא), לָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לְהִבָּא בִיכּוּרִים "עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת
 הָאָרֶץ וְחִילְקוּהָ". דְּמִפִּינוֹן שֶׁאֶצֶל יְהוּדִי אַחֵד אֵין "וִירְשָׁתָהּ
 וְיִשְׁכַּת בָּהּ", חֶסֶר בְּשִׁמְחָתָם וְטוֹבָתָם שֶׁל כָּל שְׂאָר יִשְׂרָאֵל.

(ישראל) שְׁנֵי יב כִּי תִכְלֶה לְעֵשֶׂר אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ
 תִּבְוֹאתְךָ בִּשְׁנֵה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֶׂר וְנִתְּתָהּ
 לְלוֹי לַגֵּר לַיִתוֹם וְלָאֻלָּמָנָה וְאָכְלוּ בִּשְׁעָרֶיךָ
 וְשָׂבְעוּ: * וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי
 הַקֹּדֶשׁ מִן־הַפִּת וְגַם נִתְּתִיו לְלוֹי וְלַגֵּר לַיִתוֹם
 וְלָאֻלָּמָנָה כְּכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִי לֹא־עָבַרְתִּי
 מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: * לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ
 וְלֹא־בַעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לָמָת
 שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכָל אֲשֶׁר
 צִוִּיתִנִי: * הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם
 וּבִרְךָ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 נָתַתָּה לָנוּ כִּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לֵאבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת

חֶלֶב וָדָבָשׁ: ס ע"כ במנחת
 שבת ובחור

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך כט עמ' 142)

ח"י אלול - יום ה'לדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הנזקן
קבור קדושת מורי וחקמי אדמו"ר גלה את תפארתו לידתו
של הבעל-שם-טוב בשנת תשי"ג, ועד אז לא היה הדבר
ידוע. והנה, לגבי מתן-תורה אמרו רז"ל ש"ראוי היה אדם
הראשון שתנתן תורה על ידו", אבל "את הכל עשה יפה
בעתו", והתורה נתנה רק לאחר כ"ד דורות. ואף בתורה
עצמה כך: מדור לדור מתגלים דברים חדשים שלא היו
ידועים לפני זה.

שלישי טו היום הזה יהיה אלהיך מצוה לעשות
את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת
ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך: ה את
יהוה האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת
בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטי ו לשמע
בקלו: ה ויהיה האמריך היום להיות לו לעם
סגלה כאשר דבר-לך ולשמר כל מצותיו:
ו ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה
לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך עם קדש
ליהוה אלהיך כאשר דבר: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 27)

ח"י אלול - יום ה'לדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הנזקן
ישראל - תפארת, הספינה העקרית של 'זעיר-אנפין',
המשכת אור מלמעלה למטה. שם - מלכות, זכוה המטה
והעלאתו מלמטה למעלה. טוב - אור, כתיב "ויבא אלקים
את האור כי טוב". כאשר 'זעיר-אנפין' הוא בעל המלכות,
נפעלת העלאת המלכות מצד 'זעיר-אנפין' (לא מצד
המלכות עצמה), היינו שגם במלכות ישנה מעלת האור
והגלוי. והוא יחוד שני הקוין של המשכה והעלאת שיתחדש
לעתיד לבוא, "ליהי בדין וקדין".

רבי כז ויצו משה וזקני ישראל את העם
לאמר שמר את כל המצוה אשר אנכי מצוה
אתכם היום: ד והיה ביום אשר תעבדו את
הירדן אלהי-ארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך
והקמת לך אבנים גדלות ושרדת אתם בשיר:
ו וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת
בעברך למען אשר תבא אלהי-ארץ אשר יהוה

אלהיך. ו נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר
דבר יהוה אלהי-אבותיך לך: ה והיה בעברכם
את-הירדן תקימו את-האבנים האלה אשר
אנכי מצוה אתכם היום בחר עיבל ושרדת אותם
בשיר: ה ובנית שם מזבח ליהוה אלהיך מזבח
אבנים לא-תניף עליהם ברזל: ו אבנים שלמות
תבנה את-מזבח יהוה אלהיך והעלית עליו
עולת ליהוה אלהיך: ו וכתבת שלמים ואכלת
שם ושמחת לפני יהוה אלהיך: ה וכתבת על-
האבנים את כל דברי התורה הזאת באר
היטב: ס וידבר משה והכהנים הלויים אל-כל
ישראל לאמר הסבת ו ושמע ישראל היום הזה
נהיית לעם ליהוה אלהיך: ו ושמעת בקול יהוה
אלהיך ועשית את מצותו ואת חקיו אשר אנכי
מצוה היום: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 152)

ח"י אלול - יום ה'לדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הנזקן
הבעל-שם-טוב עורר וגלה את כח האמונה, פנאיה מקד
שחנף 'תינוקות של בית רבן' לומר 'אמן' והא שמיא רבא'
ובדומה, וכן השתדל שאיש פשוט יאמר 'ברוך השם'
ובדומה. ואלו אדמו"ר הנזקן קבע שלא די באמונה בלבד,
אלא כל אחד חייב להבין גדלות ה' כפי יכולתו.

חמישי יא ויצו משה את העם ביום ההוא לאמר:
י אלה יעמדו לברך את-העם על-הר גרזים
בעברכם את-הירדן שמעון ולוי ויהודה
ויששכר ויוסף ובנימן: י ואלה יעמדו על-
הקללה בחר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן דן
ונפתלי: י וענו הלויים ואמרו אל-כל-איש
ישראל קול רם: ס ארור האיש אשר יעשה
פסל ומסכה תועבת יהוה מעשה ידי חרש
ושם בפתר וענו כל-העם ואמרו אמן: ס
ארור מקלה אביו ואמו ואמר כל-העם
אמן: ס ארור מסיג גבול רעהו ואמר
כל-העם אמן: ס ארור משגה עור בדרך

וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר מִטָּה מִשְׁפָּט גִּרְיָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר שֹׁכֵל עִם־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כִּי גָלָה בְּנָף אָבִיו וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־פְּלִיכָהֶמָּה וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אִחָתוֹ בֶּת־אָבִיו אוֹ בֶּת־אִמּוֹ וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־חֲתָנָתּוֹ וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר מִכָּה רָעָהוּ בִּסְתֵּר וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר לֶקַח שָׁחַד לְהַפּוֹת נַפֶּשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר פְּלִהֶעֱם אָמֵן: ׀ כַּח ׀ וְהָיָה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלֶיךָ עַל כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ: ׀ וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגֹד כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בְּשָׂדֶה: ׀ בְּרוּךְ פְּרִי־בִטְמוֹנָה וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי כְהֻמָּתְךָ שֹׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: ׀ בְּרוּךְ טִנְאָךָ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: ׀ בְּרוּךְ אַתָּה כְּבֹאֵךְ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֹאֲתְךָ:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ ל עמ' 174)

ח"י אָלוֹל - יוֹם הַלֵּלָת הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַדְמוֹר הַזֶּקֶן הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב גָּלָה חֲסִידוֹת בְּאֶפֶן שֶׁל נְקוּדוֹת וּבְקִצּוֹר, עַל־דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה. אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן בָּאָר חֲסִידוֹת בְּהַרְחֻכָּה, בְּהַבְנָה וְהַשְׁנָה (חֲסִידוֹת חֲב"ד). וְשְׁנֵי הָאוֹפְנִים תְּלוּיִים בְּשְׁנֵי הַטְּעָמִים לְגַלּוּי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה בְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרִים דְּוָקָא. הַתְּנַבְּרוֹת חֹשֶׁף הַגְּלוּת - מִצַּד זֶה דִּי בְּגַלּוּי בְּאֶפֶן שֶׁל נְקוּדוֹת. הַבְּנָה לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ - מִצַּד זֶה יֵשׁ צֶרֶךְ בְּהַבְנָה וְהַשְׁנָה, שֶׁכֵּן לַעֲתִיד־לְבֹא תִהְיֶה הַשְׁנָה גְּמוּלָה בִּידִיעַת ה'.

שִׁישִׁי וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־אֵיבֹיךָ הַקָּמִים עֲלֶיךָ נִגְפִים לִפְנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׂבָעָה דְּרָכִים יָנוּסוּ לִפְנֶיךָ: ׀ יֵצְאוּ יְהוָה אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה בְּאִסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְרִכְךָ בְּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀ יְקִימֶךָ יְהוָה לוֹ

לְעַם קְדוֹשׁ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדִרְכוּיוֹ: ׀ וַיֵּרְאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ: ׀ וְהוֹתֵרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּפִרְי בִּטְמוֹנָה וּבְפִרְי כְהֻמָּתְךָ וּבְפִרְי אֲדָמָתְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָךְ: ׀ יִפְתָּח יְהוָה ׀ לָךְ אֶת־אֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשְּׂמִים לְתֵת מִמֶּרְאֲרָצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרֶךְ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהָלִוִית׃ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלּוּחַ: ׀ וְנִתְּנָה יְהוָה לְרֹאשׁוֹ וְלֹא לִזְנוֹב וְהָיִית׃ רַק לְמַעַלָּה וְלֹא תִהְיֶה לְמִטָּה כִּי־תִשְׁמַע אֱלֹהֶיךָ ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְשָׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת: ׀ וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמָאוֹל לִלְכַת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים לַעֲבֹדָם: ׀ ׀ וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּיהֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגֹד: ׀ אָרוֹר אַתָּה בְּעִיר וְאָרוֹר אַתָּה בְּשָׂדֶה: ׀ אָרוֹר טִנְאָךָ וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: ׀ אָרוֹר פְּרִי־בִטְמוֹנָה וּפְרִי אֲדָמָתְךָ שֹׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: ׀ אָרוֹר אַתָּה כְּבֹאֵךְ וְאָרוֹר אַתָּה בְּצֹאֲתְךָ: ׀ יִשְׁלַח יְהוָה ׀ בְּךָ אֶת־הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעָרָה בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְּׂמֹדָה וְעַד־אֲבֹדָה מִהֵרָ מִפְּנֵי רָע מַעַלְלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי: ׀ יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדְּבָר עַד כָּל־אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה כֹּא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: ׀ יִכְכֶּה יְהוָה בְּשֹׁחַפַת וּבְקַדְחַת וּבְדִלְקַת וּבְחִרְחֹל וּבְחִרְבַּב וּבִשְׂדֵפּוֹן וּבְיִרְקוֹן וּבְדִפּוֹד עַד אֲבֹדָה: ׀ וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נַחֲשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בְּרוּזָה: ׀ וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־מִטְרֵי אֲרָצְךָ אֲבֵק וְעֶפֶר מִן־הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עֲלֶיךָ עַד הַשְּׂמֹדָה: ׀ יִתְּנֶךָ יְהוָה ׀

נָגַף לִפְנֵי אֵיכָבֶד בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו
וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים תָּנוּס לִפְנֵי וְהָיִיתָ לְעֹזָה לְכָל
מַמְלָכֹת הָאָרֶץ: ^{טו} וְהָיִיתָ נִבְלָתָךְ לְמֵאֲכָל
לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמֶת הָאָרֶץ וְאִין מַחְרִיד:
^{טז} וַיִּכָּה יְהוָה בְּשַׁחֲתֵין מִצְרַיִם כְּתִיב וּבַעֲפָלִים
קָרִי וּבִטְחָרִים וּבְגָרֵב וּבְחָרָם אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל
לְהִרְפֹּא: ^{יז} וַיִּכָּה יְהוָה בְּשִׁנְעוֹן וּבַעֲוֹרֹן
וּבִתְמֹהוֹן לִכְבֹּ: ^{יח} וְהָיִיתָ מְמֹשֵׁשׁ בַּצְּהָרִים
כַּאֲשֶׁר יִמְשֹׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלִיחַ
אֶת־דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אֶךְ עֲשׂוֹק וְגִזּוּל פְּלִי־הַיָּמִים
וְאִין מוֹשִׁיעַ: ^{יט} אִשָּׁה תֹאדָשׁ וְאִישׁ אֶחָד
כְּתִיב יִשְׁגַּלְנָה קָרִי יִשְׁכַּבְנָה בֵּית תִּבְנָה וְלֹא־תִשָּׁב בּוֹ
כָּרֶם תִּטָּע וְלֹא תַחֲלִלְנֵו: ^כ שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לַעֲיֹנִיד
וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֶמֶדְךָ גִּזּוּל מִלִּפְנֵיךָ וְלֹא יֵשׁוּב
לְךָ צִאֲנֹךָ נִתְּנֹת לֹא־יִכִּיד וְאִין לְךָ מוֹשִׁיעַ:
^{כא} בְּנִיד וּבִנְתִּיד נִתְּנִים לָעַם אֶחָד וְעֵינֶיךָ רְאוּת
וְכָלֹת אֲלֵיהֶם פְּלִי־הַיּוֹם וְאִין לֹאֵל יִדָּה: ^{כב} פְּרִי
אֲדָמָתְךָ וְכָל־יִגְיעֶךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָּ
וְהָיִיתָ רַק עֲשׂוֹק וְרָצוּץ פְּלִי־הַיָּמִים: ^{כג} וְהָיִיתָ
מִשְׁגָּע מִמֶּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^{כד} וַיִּכָּה
יְהוָה בְּשַׁחֲתֵין רֶעַ עַל־הַבְּרָפִים וְעַל־הַשָּׁקִים אֲשֶׁר
לֹא־תוּכַל לְהִרְפֹּא מִפֶּה רִגְלְךָ וְעַד קֶדְקֶדְךָ:
^{כה} וְיִלְךָ יְהוָה אִתְּךָ וְאֶת־מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תִּקֵּם עָלֶיךָ
אֶל־גֹּי אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָּ אִתָּה וְאַבְתִּיד וְעִבְדָּתָּ
שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וְאַבֶּן: ^{כו} וְהָיִיתָ לְשִׁפָּה
לְמֹשֶׁל וּלְשִׁנִּינָה בְּכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר־יִנְהַגְךָ יְהוָה
שְׁמָה: ^{כז} וְרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעֲט תִּאֲסֹף כִּי
יַחֲסִלְנוּ הָאֲרָבָה: ^{כח} כְּרָמִים תִּטָּע וְעִבְדָּתָּ וַיִּין
לֹא־תִשְׁתַּהֵל וְלֹא תִאָּגֵד כִּי תֹאכְלֵנוּ הַתִּלְעָת:
^{כט} וַיִּתֵּים יְהוֹי לְךָ בְּכָל־גְּבוּלְךָ וְשִׁמּוֹן לֹא תִסּוּד כִּי
יִשָּׁל וַיִּתָּךְ: ^ל בָּנִים וּבָנוֹת תוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לְךָ
כִּי יִלְכוּ בְּשָׁבִי: ^{לא} כָּל־עֵצֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ יִירֹשׁ
הַצֹּלֶל: ^{לב} הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ

מַעֲלָה מַעֲלָה וְאַתָּה תִרְדּ מִטָּה מִטָּה: ^{לג} מִדֵּ הוּא
יִלְךָ וְאַתָּה לֹא תִלְוֵנוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה
תִּהְיֶה לְזָנָב: ^{לד} וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלֹת הָאֵלֶּה
וּרְדְּפוּךָ וְהַשְׁיִיגוּךָ עַד הַשְּׁמֹדךָ כִּי־לֹא שְׁמַעְתָּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
צִוָּךְ: ^{לה} וְהָיוּ בְּךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת וּבִזְרָעֶךָ עַד־
עוֹלָם: ^{לו} תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עִבְדָּתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבֵּב מְרֵב כָּל־
^{לז} וְעִבְדָּתָּ אֶת־אֵיכָבֶד אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ
בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבְחָסֶר כָּל וְנָתַן עָלֶיךָ
בְּרִזָּל עַל־צוֹאֲרֶךָ עַד הַשְּׁמִידוֹ אִתְּךָ: ^{לח} וַיִּשָּׂא
יְהוָה עָלֶיךָ גֹּי מְרַחֵק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאָה
הַנָּשֶׁר גֹּי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ: ^{לט} גֹּי עֵז פָּנִים
אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים לְזָקֵן וְנָעַר לֹא יַחֲנוּ: ^מ וְאָכַל
פְּרִי בְהֵמָתְךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ עַד הַשְּׁמֹדךָ אֲשֶׁר
לֹא־יִשָּׂאִיר לְךָ דָּגָן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר שָׁגֵר אֶלְפִיד
וְעִשְׂתִּירֶת צִאֲנֶךָ עַד הָאֲבִידוֹ אִתְּךָ: ^{מא} וְהִצֵּר לְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רִדַּת חֲמֹתֶיךָ הַגְּבוּחֹת וְהַבְּצֻרוֹת
אֲשֶׁר אִתָּה בְּטֶחַ בָּהֶן בְּכָל־אֲרָצְךָ וְהִצֵּר לְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אֲרָצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְךָ: ^{מב} וְאַכְלָתָּ פְּרִי־בִטְנְךָ בָּשָׂר בְּנִיד וּבִנְתִּיד
אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
אֲשֶׁר־יִצִּיק לְךָ אֵיכָבֶד: ^{מג} הָאִישׁ הַהוּא בְּךָ וְהָעֶנְג
מֵאִד תִּרַע עֵינֶיךָ בְּאֲחִיו וּבְאִשֶּׁת חֵיקוֹ וּבִיתֵר בְּנוֹ
אֲשֶׁר יוֹתִיר: ^{מד} מִתַּת אֶל־אֶחָד מֵהֶם מִבֶּשֶׂר בְּנוֹ
אֲשֶׁר יֹאכַל מִבְּלִי הַשְּׂאִיר־לוֹ כָּל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
אֲשֶׁר יִצִּיק לְךָ אֵיכָבֶד בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ: ^{מה} הִרְפָּה בְּךָ
וְהָעֶנְגָּה אֲשֶׁר לֹא־נִסְתָּה כִּפְרִי־גִלָּה הִצַּג עַל־
הָאָרֶץ מִהַתְעַנֵּג וּמִרָד תִּרַע עֵינֶיךָ בְּאִישׁ חֵיקָה
וּבִבְנָה וּבִבְתָּה: ^{מו} וּבִשְׁלִיטָהּ הִיוֹצֵת אֶל מִבִּין רִגְלֶיךָ
וּבִבְנִיָּה אֲשֶׁר תִּלָּד כִּי־תֹאכְלֶם בְּחָסֶר־כָּל בִּסְתֵר
בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יִצִּיק לְךָ אֵיכָבֶד בְּשְׁעָרֶיךָ:
^{מז} אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

הנסתר. זהו גם הכנוי שלו, בעל התנאי והשלחן ערוך - שני האורות. והנגלה והנסתר מאחדים בכתב אחת (שניאור), כי שניהם התחברו אצלו לדבר אחד.

כט * וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אִתְּכֶם רֵאיוֹתֶם אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדֶּיהָ וּלְכָל־אֶרְצוֹ: * הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיכֶם הָאֵתָה וְהַמִּפְתִּים הַגְּדֹלִים הָהֵם: * וְלֹא־נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב לִדְעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנוֹת לִשְ�מָע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: * וְאִוֵּלְדָּה אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לֹא־בָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלֵיכֶם וְנִעַלְדָּה לֹא־בָלְתָה מֵעַל רִגְלֶיךָ: * הַלֶּחֶם לֹא אָכַלְתֶּם וַיֵּינֶן וּשְׂכָר לֹא שָׁתִיתֶם לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: * וְתָבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ־חֲשִׁבּוֹן וַעֲזֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרֹאתְכֶם לְמַלְחָמָה וּנְכַסּוּ וְנָקַח אֶת־אֶרֶצָם וְנִתְּנָה לְנַחֲלָה לְרֹאשֵׁיכֶם וְלַגִּדִּי וְלַחֲצִי שְׁבֹט הַמְּנַשֵּׁי: * וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אִתָּם לְמַעַן תִּשְׁפִּילוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

ויתגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותיה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וכיומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מבד לעלם ולעלמי עלמאי. יתבד: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

★ ★ ★

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת א)

ח"י אלול - יום הולדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הגזן מקור השם 'שניאור' הוא מתינוק שקה לו ספא בשם

הזאת הפתכים בספר הזה לִירָאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַגּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: * וְהַפְּלֵא יְהוָה אֶת־מִכְתָּךְ וְאֶת מִכּוֹת זְרַעְךָ מִכּוֹת גְּדֻלַּת וְנִאמָנוֹת וְחִלִּים רַעִים וְנִאמָנוֹת: * וְהִשִּׁיב בְּךָ אֶת כָּל־מִדּוֹה מִצְרִים אֲשֶׁר יָגִדְתָּ מִפְּנֵיהֶם וּדְבָקוּ בְּךָ: * גַּם כָּל־חִלִּי וְכָל־מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עָלֶיךָ עַד הַשְּׁמֹדָד: * וְנִשְׁאַרְתָּ בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת אֲשֶׁר חִייתָם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: * וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יֵשִׁישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וּנְסַחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: * וְהִפִּיצָךְ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצָה הָאָרֶץ וְעַד־קְצָה הָאָרֶץ וְעַבְדְּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּיר עֵץ וְאֶבֶן: * וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגֹּעַ וְלֹא־יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף־רִגְלְךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נַפֵּשׁ: * וְהָיוּ חַיִּיךָ תִּלְאִים לְךָ מִגִּגְר וּפְחַדְתָּ לִילָה וְיוֹמָם וְלֹא תֵאֱמִין בַּחַיִּיךָ: * בְּבִקְרָה תֵאֱמַר מִי־יִתֵּן עָרֵב וּבְעָרֵב תֵאֱמַר מִי־יִתֵּן בְּקָר מִפְּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחַד וּמִמֶּרְאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: * וְהִשִּׁיבְךָ יְהוָה מִצְרַיִם בְּאֵינֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תִסִּיף עוֹד לִרְאוֹתָהּ וְהַתְּמַכְתֶּם שֵׁם לֹא־יִבִּיד לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת וְאֵין קִנָּה: * אֱלֹהֵי דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ מִוָּאֵב מִלִּבְדֵּי הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּתַב אִתָּם בַּחֲרֹב: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 37)

ח"י אלול - יום הולדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הגזן שמו הראשון של אדמו"ר הגזן, שניאור, רומז לשני אור, וכפי שאמר עליו הבעל-שם-טוב בהיותו בן שלש שנים, שעתיד להאיר את העולם בשני אורות, תורת הנגלה ותורת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"נ 9 לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 161 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הגוים חרוב יחרבו

בהפסרת פְּרַשְׁתְּנוּ כתוב "הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו והגוים חרוב יחרבו".

ולכאורה, ייעוד זה שיתקיים לעתיד-לבא תמונה ביותר בהשקפה ראשונה, דבשלמא בנוגע לז' מצוות שנצטוו בהן בני נח, הרי אם אין מקימים אותן, מתחייבים מיתה (כמבואר ברמב"ם הלכות מלכים, סוף פרק ט), אף היכן מצינו שנצטוו בני נח לשרת ולעבד את בני ישראל, ואם-כן מדוע "הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו"?

והבאור בזה:

ידוע מאמר חכמינו ז"ל (פרש"י ר"פ בראשית. וראה ויק"ר פל"ו, ד) "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית", שכל העולם כולו עם אומות העולם נבראו רק בשביל עם ישראל. והנה עכשיו בזמן הגלות אין רואים בגלוי שמטרת וסיבת קיומם של אומות העולם היא בשביל ישראל. אף לעתיד-לבא, שאז תתגשם סיבת ומטרת הבראה, יראו בגלוי שמציאותם של אומות העולם היא רק בשביל ישראל. ולכן "הגוי אשר לא יעבדוך יאבדו", כי לעתיד-לבא, גוי שאינו מראה בגלוי שכל מציאותו היא רק בשביל ישראל, לא תהיה לו זכות קיום בעולמו של הקב"ה, וימילא "יאבדו" (דאין זה ענין של עונש, אלא משום שאין למציאותם זכות קיום).

קכ"ב פסוקים, לעבר"ו סימן.

'אורי' וסבא בשם 'מאיר', ונקרא שניאור על שם שניהם. והנה, 'שניאור' הוא 'שני אור'. ויש לרמז: אורי – אור שלי, היינו נגלה. בלמוד זה צלולה התורה להשאר תורה ה', שכן הלומד והתורה הם שני דברים שונים. מאיר – לאחרים, היינו נסתר. למוד זה פועל שהתורה מאירה בלומד, כך שהיא הופכת להיות תורתו, כי הוא מתאחד איתה.

מפסיר וּתְבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחִן מִלֶּךְ־חִשְׁבּוֹן וְעוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לְקִרְיָתוֹ לְמַלְחָמָה וְנָבִים: וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וְנִתְּנָה לְנַחֲלָה לְרֹאשֵׁיבֵי וְלַגִּי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְּנַשִּׁי: וַיִּשְׁמְרֵתֶם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעַשִּׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁפִּילוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

ח"י אלול - יום הולדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן הרבי הרש"ב קב"ע שח"י אלול הוא יום-טוב. חסיד אהד מצא רמז לכך בפסוק "ידו לה" חסדו ונפלאותיו לבני אדם": ראשי תבות - ח"י אלול. סופי תבות – בגימטריא יו"ם טו"ב (73). בשפת אמת הרמז לרבנו, קבל את המענה הבא: "תורה רבה על הבאור היפה. ועין גמרא פסחים (קח), א: הני כ"ו הודו כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שבא הקב"ה בעולמו ולא נמן להם תורה וזן אותם בחסדו".

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

פְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

א את ירושלים קומי אורי ותאירי כי בא אורך, את ירושלים, קומי ותאירי, כי בא אליך האור, כלומר המלכות ושפע הנבואה והמשמחה והמוצה. ובבדוד ה' עליך זרח, כלומר, השכינה תתגלה עליך ותשרה בך. **ב** החשך יכסה ארץ, כלומר, אפלו אם יתרחבו צרות בעולם. **וערפל לאמים**, וחשך של ערפל יכסה עמים. והוא כפל לשון של "חשך

את ירושלים קומי אורי ותאירי כי בא אורך, אור השמחה הנפנית והנפנית ובבדוד יהיה אור הנבואה עליך זרח: **ב** כִּי־הִנֵּה הוֹשֵׁךְ צֹרֹת רבות יכסה־ארץ וְעֶרְפֶּל עַבְיָהּ יִחְשֹׁךְ וְעֵלְיָךְ יִזְרַח יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל הַשְׂכִּינָה עֲלֶיךָ וּבִבְדוּדוֹ עֲלֶיךָ יִרְאֶה יִתְגַּלֶּה עֲלֶיךָ בְּגָלוֹ נְבוּאָה: **ג** וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ מִיִּשְׂרָאֵל וְלִמְדוּ הַגּוֹיִם דְּרָכֵי ה' וּמִלְכִּים וּמִלְכִּיהֶם וּשְׂרָיָהֶם יִלְכוּ לְנֶגְהָ וְרַחֲקֵךְ שְׂהוּא אֹרֶךְ ה': **ד** את ירושלים שאי סביב עיניך לארבע רוחות העולם וראי איד כלם כל אנשיך נקבצו בארץ ללמוד תורה ודבר ה', בְּנִיךְ מִרְחֹק יָבֹאוּ עִמָּם וּבִגְתִּיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַל־צַד הַמִּלְכוּת וְהַשְׂרוּת וּבְחִינָן תִּתְאַמְנָה תִּתְנַה מַעֲדָלָת: **ה** אז תראי בְּנִיךְ שִׁבְאוּ מִכָּל צֶדֶד וְנִתְרַתְּ וְיֵאֵר פְּנֵיךְ מִרֹב הַשְׂמִחָה וּפְתַח בָּרֶם הַנִּבְחָל כָּבֵא אֵלָיו טוֹבָה רַבָּה פְּתֹאֵם וְרַחֲב לִבְבְּךָ וְרַחֲב לִפֶּךָ בְּעִבּוֹר רֹב הַטּוֹבָה וְהַשְׂמִחָה כִּי־יִהְיֶה עִתָּה תִּתְנֶה בְּהַפֵּךְ כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ הַמּוֹן יָם הַשְׂכִּינִים בַּפֶּתַח הַמַּעֲרָב חֵיל עוֹשֵׁר הַגּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: **ו** שְׁפַעַת רַבּוֹ גְּמִלִים יָבִיא לָךְ לְמַנְחָה תִּכְפֹּף וּכְסוֹ הָאָרֶץ בַּכֶּרִי גְּמִלִים צְעִירִים הַבָּאִים מִמִּדְּבָר וְעִיפָה כָּלָם כָּל הָאֲנָשִׁים מִשְׁבָּא יָבֹאוּ וְהֵב וּלְבֹנָה מִן בּוֹשֶׁם יִשְׂאוּ מִנְחָה לָּהּ, וּבְבֹאֵם לְאַרְצָם וּתְהִלּוֹת יִהְיֶה וּבִשְׂרוֹ: **ז** כָּל רֹב צֵאֵן קִדְרִי שְׂבָאֲרֵן מִמְּבָרֵהִים יִקְבְּצוּ לָךְ יִאֲסְפוּ

הפטרת כי תבוא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק ס

ס א קומי אורי כי בא אורך ובבדוד יהיה עליך זרח: **ב** כִּי־הִנֵּה הוֹשֵׁךְ צֹרֹת יכסה־ארץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעֵלְיָךְ יִזְרַח יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל הַשְׂכִּינָה עֲלֶיךָ וּבִבְדוּדוֹ עֲלֶיךָ יִרְאֶה: **ג** וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמִלְכִּים לְנֶגְהָ וְרַחֲקֵךְ: **ד** שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו בארץ ללמוד תורה ודבר ה', בְּנִיךְ מִרְחֹק יָבֹאוּ עִמָּם וּבִגְתִּיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַל־צַד הַמִּלְכוּת וְהַשְׂרוּת וּבְחִינָן תִּתְאַמְנָה תִּתְנַה מַעֲדָלָת: **ה** אז תראי וְנִתְרַתְּ וּפְתַח לִבְבְּךָ כִּי־יִהְיֶה עִתָּה תִּתְנֶה בְּהַפֵּךְ כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ הַמּוֹן יָם הַשְׂכִּינִים בַּפֶּתַח הַמַּעֲרָב חֵיל עוֹשֵׁר הַגּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: **ו** שְׁפַעַת גְּמִלִים יִכְפֹּף בַּכֶּרִי מִדְּבָר וְעִיפָה כָּלָם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ וְהֵב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ וּתְהִלּוֹת יִהְיֶה וּבִשְׂרוֹ: **ז** כָּל־צֵאֵן קִדְרִי יִקְבְּצוּ לָךְ אִילֵי

גְּמִלִים תִּכְסֶּה, רַבִּי שִׁירָת שֶׁל גְּמִלִים יָבִיא אֶלְיָךְ מִתְּנִיחָה, וְרָאוּ כָּלָם מִכֻּסֵּם אֶת הָאָרֶץ. **בַּכֶּרִי מִדְּבָר וְעִיפָה**, הַנְּמִלִים הַצְעִירִים הַבָּאִים מִמִּדְּבָר וְעִיפָה. **כָּלָם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ**, כָּל בְּנֵי שְׂבָא (בֹּאוּ לִירוּשָׁלַם. וְהֵב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ, וְהֵם יָבִיאוּ עִמָּהֶם זֶהב וּלְבֹנָה לְמִנְחָה לָּהּ. וּתְהִלּוֹת ה' יִבְשְׂרוּ, וּבְבֹאֵם מִחוּלָּה לְאַרְצָם יִבְשְׂרוּ וּיְסַפְּרוּ תְהִלּוֹת ה'. **ז** **כָּל צֵאֵן קִדְרִי יִקְבְּצוּ לָךְ**, כָּל הַצֵּאֵן שֶׁל אָרֶץ קִדְרִי שֶׁשֶׁם הַמְּבָרֵהִים שֶׁבָּצֵאֵן יִאֲסְפוּ לְהִבָּאֵם לִירוּשָׁלַם. **אִילֵי נְבִיטוֹת יִשְׂרָתְנוּךְ**,

להביאם אליך אילך שבנביות שם מקום ישרתונך יהיו לך לצרפך ועלו על־רצון מנבחי ועלו על מנבחי לרצון ובית תפארתו בית המקדש אפאר על ידי קרנות מנבחים שבמנים כמו האילים המנבחים האלה: ח כאלו הנביות ישאלו על בני הנזלה מ־אלה אשר מנבחים לשוב, כעב

קענו תעופינה וכיונים המנבחים לעוף אל־ארבתיהם חלונות השוקד שלהם: ט כ־לי יושבי אים יקוו יאספו לבוא אלי ואניות על ים תרשיש הם יתעוררו כבראשונה בימי שלמה להביא בנוד מרחוק כספם וזהבם אתם להביא מנחה לשם יהנה אלחוד ולקדוש ישראל כי פארך אשר נתן לך פאר: י ובנו בני־נכר חומתיו חומות הערים ומלכיהם ישרתונך ישמשו אותך, או תבירי כי כל הבא עליו לא תהא במקרה כי בנמו בקצפי הכיתיו ועתה וברצוני הפוכ רחמתיך: יא ופתחו שעריך תמיד יהיו פתוחים ועומדים יומם ולילה לא יסגרו להביא אליך חיל עושר גוים ומלכיהם יהיו נהוגים עד לפני מלך המשיח פעברים לפני ארזיהם: יב כ־הגוי והממלכה אשר לא־יעבדוך יאבדו והגוים הרבים אשר לא יעבדוך חרב יחרבו: יג כבוד הלכנון העצים חסוכים שבו אליך יבוא והם ברוש תדהר ותאשור כלם יחדו לבנות בהם את בית המקדש כדי לפאר בו מקום מקדשי המקון כנדר כסא הכבוד ומקום רגלי והוא קדש הקדשים אכבד בעצמי ולא על ידי בני אדם: יד והלכו הגוים אשר ענו אותך בעניים קשים ולכו אליך שחוח בכפיפה ליסוד, בגי של מעניך שמתו כפר, ולכו והשתחוו לך על־כפות רגליך עד סמוך לארץ מרוב חשיבותך, כל־מנאציד שנאצו

ובו אותך, וקראו לך עתה עיר יהנה ציון של קדוש ישראל: טו תחת במקום היותך עזובה מנבד ושנואה מכל האומות ואין מי עובר בארץ לשאול לשלומך, במקום זה ושמתיך ממלכה גדולה לגאון ותפארת עד עולם ותהי עתה משוש ישמחו כלם על הצלתך דוד ודוד

האילים הבאים מנביות שהם המנבחים שבאילים, אותם יבואו הגוים באופן של שרות ומתנה לירושלים. ועלו על רצון מנבחי, כמו "עלו על מנבחי לרצון". ובית תפארתו אפאר, ואת בית מקדשי אפאר, בזה שאתם כלב כל הגוים לפארו במנחות וקרבות. ח) מי אלה כעב תעופינה וגו', הנביות ישאלו,

מי אלה קהלות ישראל העולות מהנלות מכל מקומותיהם וממקרים לטום קענו על ידי הרים, וכמו חיונים השבים אל חלונות השוקד, שאז הם מנבחים לעוף להאכל את גזל־הם. ט) כי לי אים יקוו, שוכני אים הם יקוו וצפוי שאתם להם שפר טוב על זה שביאו את בני ישראל לארצם. ואניות תרשיש בראשונה וגו', וכן אניות תרשיש יבואו לארץ ישראל כבראשונה בימי שלמה המקלך שהביאו וזה הרבה לשלמה, והם יבואו את בני ישראל לארצם ממרחקים, ועוד יבואו אתם גם את כספם וזהבם לתתם לשם ה' וגו'. כי פארך, אשר נתן לך את הפאר והכבוד הזה. י) ישרתונך, ישרתו אותך. וברצוני, וברצוני הפוכ. יא) ופתחו, יהיו פתוחים ועומדים. ואמר כלשון הפעיל, ולא אמר "ופתחו" כלשון קל, על שם שפתחתם פתיחת עולם. חיל גוים, עושר ונכסי הגוים. ומלכיהם נהוגים, ומלכי הגוים ינהנו לבוא לפני מלך המשיח פעברים לפני ארזיהם. פרוש אחר, "נהוגים", מובלים כשבוים קשורים בשלשלאות כחל. יב) והגוים חרב יחרבו, כלומר, תבטל ממשלת כל הגוים. יג) כבוד הלכנון וגו', העצים הנכבדים שביער הלכנון יבואו אליה, והם ברוש תדהר ותאשור, כלם יחדו. לפאר מקום מקדשי, לבנות בהם את בית המקדש. ומקום רגלי אכבד, כי בית המקדש מקון כנדר כסא הכבוד ונקרא "הרים רגלי" (תהלים צט. יד) שחוח, בכפיפה והשפלה. בגי מעניך, הגוים ובגי

הגוים שהיו מענים את ישראל בגלות. על כפות רגליך, כלומר עד סמוך לארץ. כל מנאציד, כל הגוים שהיו מבזים אותך. עיר ה', עיר של ה'. ציון קדוש ישראל, ציון של קדוש ישראל. טו) ואין עובר, ואין מי שעובר בארץ לשאול לשלום לך. לגאון עולם, שתהי מושלת עד עולם. משוש

עטרת מרים

בְּכָל יְמֵי הַדּוֹרוֹת: מִזֶּה דָרָךְ מִשָּׁל, וְיִנְקָתָךְ חֵלֶב גּוֹיִם וְשֵׁר מַלְכִּים תִּינָקִי שְׂתֹאכְלִי טוֹב הָאֻמוֹת וְיִדְעָתְךָ אֶז תִּכְרִי שְׁלֹא בְּמִקְרָה בָּא הַדָּבָר רַק הוּא בְּעִבּוֹר כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךְ וְגֹאֲלֶךָ וְאֶבִּיר יַעֲקֹב: יִז תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת שְׂנִטְלוּ הָאֻמוֹת מִפְּנֵי אֲבִיא בְּמִקְטָנוֹ וְזָבַח וְתַחַת הַכְּרוֹל אֲבִיא כֶּסֶף

שי למורא

דּוֹר וָדוֹר, וְלִהְיוֹת מְשׁוֹשׁ כָּל דּוֹר וָדוֹר, כְּלוּמָר, שְׁלֹא יִפְסַק. (טו) וְיִנְקָתָךְ חֵלֶב גּוֹיִם, תֹּאכְלִי אֶת טוֹב אֶרֶץ הַגּוֹיִם, כְּלוּמָר, יִתְּנוּ מִם לְמִלְכָּךְ הַמְּשִׁית. וְשֵׁר מַלְכִּים, לְשׁוֹן שְׂרָפִים. (יז) תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת וְגו', בְּמִקְוֵם הַנְּחֻשֶׁת שֶׁלָּקְחוּ הַגּוֹיִם מִיִּשְׂרָאֵלִים, אֲבִיא זָבַח. כְּלוּמָר, אֲמֵן בְּלִבִּם לְשֵׁלֶם לָךְ בְּכַפְלִי כְּפִלִּים מִמֶּנּוּ שֶׁלָּקְחוּ. וְשִׁמְתִּי פְקֻדָּתְךָ שְׁלוֹם, וְאִשִּׁים

דּוֹר וָדוֹר: מִזֶּה וְיִנְקָתָךְ חֵלֶב גּוֹיִם וְשֵׁר מַלְכִּים תִּינָקִי וְיִדְעָתְךָ כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךְ וְגֹאֲלֶךָ אֶבִּיר יַעֲקֹב: יִז תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת אֲבִיא זָבַח וְתַחַת הַכְּרוֹל אֲבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֻשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים כְּרוֹל וְשִׁמְתִּי פְקֻדָּתְךָ שְׁלוֹם וְנִגְשִׁיךְ צְדָקָה: יח לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֶמֶס בְּאַרְצֶךָ שֶׁד וְשֶׁבֶר בְּגִבּוֹלֶיךָ וְקִרְאֵת יִשׁוּעָה חוֹמֹתֶיךָ וְשִׁעְרֶיךָ תִּהְיֶה: יט לֹא־יִהְיֶה לָּךְ עוֹד הַשְּׂמִשׁ לְאֹר יוֹמָם וּלְלַגְנָה הַלַּיְלָה לַאֲוִיר לָךְ בְּלִילָה, אֶלָּא וְתִהְיֶה לָּךְ יְהוָה אֵל הַשְּׂכִנָּה לְאֹר עוֹלָם בְּיוֹם וּבְלַילָה וְאַלְהֵיךָ לְתַפְאֲרָתְךָ תִּתְפָּאֵר בְּכַבֹּד ה': כ בִּגֵּם הוּא מִשָּׁל לֹא־יָבוֹא לֹא יִשְׁקַע עוֹד שְׂמִשְׁךָ וְיִרְחֶךָ לֹא יֵאָסֵף לֹא תִבְטַל עוֹד מַלְכוּתְךָ וּמִמְּשַׁלְתְּךָ, הוּאֵל כִּי יְהוָה יִתְּנֶה לָּךְ לְאֹר עוֹלָם וּמִמֶּנּוּ בָּא הַמְּשִׁיחָה וְהוּא לֹא תִבּוֹטֵל עוֹד, וְשָׁלְמוֹ יִתְּנוּ יָמֵי אֲבָלְךָ: כא וְעַמֶּךָ בָּלֵם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נִצָּר מִטַּעֲמֵי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַתְּפָאֵר: כב תִּקְטֹן יְהוָה לְאַלְף וְהַצֵּעִיר לְגוֹי עֲצוֹם אֲנִי יְהוָה בַּעֲתָה אֲחִישָׁנָה:

את אנשי פְּקֻדָּתְךָ, דְּהִינוּ הַפְּקֻדִּים שֶׁהָיוּ נוֹטְלִים מִכֶּם מִסִּים, וְהָיוּ לָךְ לְשָׁלוֹם וְלֹא יִדְחִקוּךָ יוֹתֵר. וְנִגְשִׁיךְ צְדָקָה, וְהַנּוֹגְשִׁים שֶׁהָיוּ נוֹגְשִׁים עַל דְּבַר הַמִּסִּים, יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת עִמָּךְ צְדָקָה וְחֶסֶד. (יח) וְקִרְאֵת יִשׁוּעָה חוֹמֹתֶיךָ, כְּלוּמָר, לֹא תִצְטָרְכִי עוֹד לַעֲלוֹת עַל הַחוֹמוֹת לְשָׂמֵר אֶת הָעִיר מִפְּנֵי אוֹיֵב, וּלְפִיכָךְ תִּקְרָא לָהֶם "יִשׁוּעָה". וְשִׁעְרֶיךָ תִּתְּחַלֵּה, וְאֵת שְׁעָרֵי הַחוֹמוֹת תִּקְרָא "תִּתְּחַלֵּה", כִּי יִסְפְּרוּ בָהֶם תִּתְּחַלֵּה ה'. (יט) לֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד הַשְּׂמִשׁ לְאֹר יוֹמָם וְגו', בִּין שֶׁהַמִּשָּׁל אֵת הַיִּשׁוּעָה וְהַטּוֹבָה לְאֹרֶת, לְפִיכָךְ אָמַר, שֶׁכָּל כָּךְ יִתְּנֶה אוֹרֶךָ גָּדוֹל, דְּהִינוּ אוֹר ה' וְהַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִחְשָׁבִים אוֹר הַשְּׂמִשׁ וְאוֹר הַיָּרֵחַ לְכֻלָּם. וְהוּא דָרָךְ מִשָּׁל. וּלְלַגְנָה הַלַּיְלָה, בְּלִילָה מִקְבֵּלָה הָאֶרֶץ אֶת אוֹר הַשְּׂמִשׁ עַל יְדֵי נֵגַה הַיָּרֵחַ. לְתַפְאֲרָתְךָ, תִּתְפָּאֵר בְּכַבֹּד ה'. (כ) לֹא יָבוֹא עוֹד שְׂמִשְׁךָ וְגו', הוּא אוֹר ה' שֶׁיִּתְּנֶה לָּךְ, לֹא יִשְׁקַע עוֹד. וְיִרְחֶךָ לֹא יֵאָסֵף, כְּלוּמָר, לֹא תִבְטַל מַלְכוּתְךָ וּמִמְּשַׁלְתְּךָ. וְשָׁלְמוֹ יָמֵי אֲבָלְךָ, יִתְּנוּ וְיִקְרְיוּ יָמֵי הָאֵל וְתִבְטַל, כִּי לֹא תִלְכִּי עוֹד בְּגִלּוֹת. (כא) וְעַמֶּךָ בָּלֵם צַדִּיקִים, הָעָם הַנִּשְׁאָר כָּךְ יִהְיוּ בָלֵם צַדִּיקִים. נִצָּר מִטַּעֲמֵי וְגו', הָעָנָף שֶׁנִּטְעַנְתִּי הוּא מַעֲשֵׂה יָדִי, וְשֶׁכָּה לְהַתְּפָאֵר בּוֹ. כְּלוּמָר, הָעָם אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי, אֲתִפְאֵר בּוֹ, כִּי יִהְיוּ צַדִּיקִים וְחַסְדִּים.

יְהוָה יִתְּנֶה לְאַלְף פְּעָמִים וְהַצֵּעִיר בְּמַעֲלָה לְגוֹי עֲצוֹם בְּרַבּוֹ הַאִיכוֹת בְּכַח וְעֲצוּמָה, אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר תִּבְטַל בְּיָד, בַּעֲתָה בָּא הַעַת הַמִּיּוֹעֵד, אֲחִישָׁנָה אֲעֲשֶׂה בְּיָדֶיךָ בּוֹרִיאוֹת, וְאִמְלֵא אֶת הַבְּטָחוֹתִי:

(כב) תִּקְטֹן יְהוָה לְאַלְף, תִּקְטֹן יִתְּנֶה לְאַלְף פְּעָמִים בְּכַח בְּרַבּוֹ הַכְּפֹתִים. לְגוֹי עֲצוֹם, לָעָם גָּדוֹל בְּרַבּוֹ הַאִיכוֹת. אֲנִי ה', שֶׁתִּבְטַל בְּיָד. בַּעֲתָה אֲחִישָׁנָה, בָּבֹא הַעַת הַמִּיּוֹעֵד, אֲעֲשֶׂה הַדָּבָר בּוֹרִיאוֹת, וְאִמְלֵא אֶת הַבְּטָחוֹתִי.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמַן, אֹתָהּ הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמַנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֹתָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶלֶךְ דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עַץ וְאֶבֶן בְּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם: ^א פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שְׁבֵט אֲשֶׁר לָבְבוּ בְּנֶה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֶׁרֶשׁ פֶּרִי רָאשׁ וְלַעֲנֶה: ^ב וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהַתְּבָרֶךְ בְּלִבְּכֶם לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי־לִי כִּי בִשְׂרָרוֹת לִבִּי אֵלֶךְ לִמְעַן סָפוֹת הָרְוָה אֶת־הַצִּמְאָה: ^ג לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סֶלַח לוֹ כִּי אֲזַיַּעֲשֶׂן אֶף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְרַבְצָה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסֶפֶר הַזֶּה וּמִחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: ^ד וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְיָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: ^ה וְאָמַר הַדּוֹר הָאֲחֵרִיוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יִקְוִמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנְּבָרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאַרְצָךְ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִפְּלוֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
^א אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם בְּלָכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם שְׂבִיטֵיכֶם וְזִנְיֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: ^ב טַפְכֶּם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מִחֹמֶט עֲצִידְךָ עַד שֹׂאֵב מִיַּמֶּיךָ: ^ג לַעֲבָדְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאַלְתּוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: ^ד לִמְעַן הַקִּים־אֹתְךָ הַיּוֹם | לוֹ לְעַם וְהוּא יְהִי־לָךְ לְאֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דְּבַר־לָךְ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב: ^ה וְלֹא אַתֶּם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי כָרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: ^ו כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עִמָּנוּ עִמָּךְ הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם: (יִשְׂרָאֵל) ^ז כִּי־אַתֶּם יַדְעֹתֶם אֶת אֲשֶׁר־יִשְׁכְּנוּ בְּאַרְצָךְ מִצֵּרִים וְאֵת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם: ^ח וְתִרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גְּלָלֵיהֶם

בָּהֶ: כִּי גִפְרִית וּמָלַח שָׂרְפָה כָּל־אֶרֶץ הָאֵל
תִּזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יִעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב
בְּמַהֲפֹכֶת סֶדֶם וְעַמְרֵה אֲדָמָה כְּתִיב וְצַבִּיִּים
קָרִי וְצִבּוּיִם אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאֶפֶס וּבְחֻמָּתוֹ:
כִּי וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כִּכָּה
לְאֶרֶץ הַזֹּאת מָה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה:
כִּי וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹ
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כִּי וַיִּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ

אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר
לֹא־יִדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: כִּי וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה
בְּאֶרֶץ הַהִוא לְהִבְיֹא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקָּלָלָה
הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה: כִּי וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל
אֲדָמָתָם בָּאֵף וּבְחֻמָּה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכֵם
אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה: כִּי הִנֵּס־תָּרַת
לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִנְגַּלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ
עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: ס

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מי"ז מנ"א... וכו'.

בטח נודע לו אשר תיכף אחר חג הגאולה כתבו לי באריכות גדולה עד"ז בביטויים דוקרים כו' ובמילא איני מבין מה שבא להוסיף במכתבו זה וידוע מרז"ל אשר לשון הרע שייך לשלשה היינו להמדבר, ולמי שמדברים עליו ואפילו להשומע. וידוע ג"כ בפוסקים יד הלכ' דעות פ"ז הי"ב ובכ"מ אשר מוציא שם רע זהו דוקא אם שקר הדבר לגמרי משא"כ לה"ר - ממילא אפי' אם נניח שצדקו כל הדברים שבמכתבו ואין בהם אף קורטוב של גוזמא ואפי' לא של נגיעה קלה בכבוד הכותב הנה אחרי כ"ז תמיחני, מהו מטרת הכתיבה ובשלמא אני אין לי ברירה כי מוכרח אנכי לקרוא את המכתבים המתקבלים, כן גם הרה"ח... גם לו לא היתה הברירה בכתיבת המכ"ז בזה. אבל כת"ר כיון שבעל בחירה חפשית הוא וכידוע בלקו"ת פ' אמור (ל"ח ע"ב) ומבואר ג"כ בקונטרס כ"ק מו"ח אדמו"ר הנדפס לח"י אלול הבע"ל, שאיש הישראלי מצד זה שהוא קשור בעצמות ומהות א"ס ב"ה הרי הוא בעל בחירה חפשית. ובמילא אתפלא על כת"ר כי לו הלא ניתנה הברירה אם לכתוב או למנוע מזה ובחר דוקא בכתיבה ובאריכות - מבלי שאראה בזה כל תועלת לבד ההיזק הנ"ל של לה"ר ובטח כוונתו בכתבו הוא, לאחר שכבר כתבו אחרים קודם לו כל הפרטים.

ובאריכות הזמן, אולי ישמח את לבי ג"כ בהודעה משגשוגם של התלמידים ביר"ש בלימוד תורת הנגלה ותורת הדא"ח. ויה"ר באשר קרב קץ גלותנו שבא כמרז"ל (יומא ט' ע"ב) ע"י העון דשנאת חנם, הנה תמורת זה יתן השי"ת בלב כאו"א מאתנו הענין דאהבת חנם, היינו שלפי דעתו דעת נה"ב שלו הרי זה אהבת חנם, כיון שאין מחויב לרעהו כלל וגם מפני הציווי של ואהבת לרעך כמוך שזהו כלל גדול בתורה כו' אינו מוצא מקום לחיוב על המדובר כי אינו חפץ להכירו לרעהו ואדרבה רואה בו כל וכו' ובכ"ז אוהבו, ובאותה המדה לכה"פ שהיתה השנאה שגרמה להחורבן. ובימי הרחמים והרצון האלו יזכנו השי"ת לעבדו כולנו שכס אחד וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך, ועיין תניא פל"ב בס' דרך מצותיך מצות אהבת ישראל. והעיקר בקונטרס החלצו.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה ושנת שלום [נ]שלחה.

פרק ג משנה ו

רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה אומר, עשרה שישבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפלו חמשה, שנאמר: ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין אפלו שלשה, שנאמר: בקרב אלהים ישפט. ומנין אפלו שנים, שנאמר: או נדברו וראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. ומנין אפלו אחד, שנאמר: בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיד:

נקודות משיחות קודש

התורה נקנית בהם: "בישוב". ועוסקין - לימוד באופן של עסק, ש"עסק התורה הוא העמל והטורח"¹³. וכביאור הידוע¹⁴ שלימוד התורה צריך להיות כמו בעל עסק, היינו לא רק כפועל ושכיר שעבודתו היא בזמן מוגבל בלבד, כי אם כמו בעל העסק, שהעסק נוגע לו ביותר, וגם לאחר גמר המלאכה, טרודה דעתו ומחשבתו בעניני העסק, ואפילו בעת השינה חולם מעניני העסק. ודוגמתו בנמשל: לימוד התורה הוא באופן של עסק, שמסור ונתון לזה בכל לבו ונפשו, ועד כדי כך, שגם בעת השינה חולם דברי תורה¹⁵.

בתורה - הישיבה וההתעסקות בלימוד התורה היא באופן שהוא וכל מציאות העשרה הם בתורה. והיינו, שלא שייכת אצלם דעה והנחה קדומה מצד מציאותם הם (שאו יש מקום לחשוש שתגרום לאיזו נטי), כי אם שכל מציאותם היא בתורה, להתייגע ולעמוד על אמיתתה של תורה.

ותכלית השלימות היא, שפועלים זאת אצל כל בני ישראל, הן לגבי כל עשרת הסוגים דבני ישראל¹⁶, הן לגבי תכלית הריבוי בכמות, הנכלל במספר עשרה, כמובן מפסק ההלכה¹⁷ שאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכים ומזמנים בנוסח שוה.

והנה, לגבי יהודי המצוי במצב רוחני ירוד, הפירוש דמשנתנו הוא באופן דלימוד התורה סתם (עוד לפני שבאים לשלימות הלימוד). ויתירה מזה - עוד לפני שבאים ללימוד התורה בכלל, כי אם, ענין האחדות¹⁸.

עשרה - למרות שאין דיעותיהם שוות¹⁹, נעשים "עדה", מציאות אחת²⁰.

שיושבים - התיישבות וקביעות, היינו שאחדות זו אינה רק בעת מן העתים, ביום סגולה וכיוצא בזה, כי אם התיישבות וקביעות, בכל זמן ובכל מצב. ועוסקין - האחדות חודרת בעניני העסק שלו כפשוטו, מבלי לחשוש שעל ידי זה יספך לחבירו מעניני העסק, עלול הדבר לפגוע בפרנסתו. בתורה - סוף סוף נעשית אצלם האחדות גם בתורה²¹.

לפי משנתנו יוצא שבפסוק "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט"¹ נרמזת השראת השכינה בעשרה ובשלשה שעוסקים בתורה. ויש לדקדק בזה: מדוע דילג הכתוב על הדרגה שביניהם - השראת השכינה בחמשה שיושבים ועוסקים בתורה?

ויש לומר, דהנה בפסוק זה מדובר אודות דרגת השראת השכינה השייכת למציאות העולם, ולכן הובאו בו רק המספרים עשרה ושלשה, הקשורים במיוחד לכללות מציאות העולם (כדלקמן).

עשרה - "בעשרה מאמרות נברא העולם"². וענין זה שייך לתורה, כמארוז³ "אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומספר זה מתבטא בעבודת ישראל בלימוד התורה כשישנם "עשרה שיושבים ועוסקין בתורה", שעל זה נאמר "אלקים נצב בעדת אל". שלשה - "על שלשה דברים העולם עומד"⁴. והשייכות לתורה על פי מאמר רז"ל⁵ על הפסוק⁶ "ארץ יראה ושקטה" שנתנית התורה גרמה והביאה לידי עמידת העולם. ובעבודת בני ישראל הוא שלשה שעוסקין בתורה, שעל זה נאמר "בקרב אלקים ישפוט".

(ואילו שאר המספרים שבמשנתנו (חמשה, שנים, ואחד) אינם שייכים כל כך לכללות מציאות העולם.

חמשה - הוא חצי דבר בלבד (ביחס לעשרה)⁷. שנים - מספר זה שייך בעיקר לעולם התהו, שבו יש שני קוין בלבד (בניגוד לעולם התיקון, שבו יש גם קו שלישי, קו האמצעי המחבר שני הקוין של חסד וגבורה)⁸ אחד - מספר זה נעלה ממציאות העולם, כמאמר רז"ל⁹ "יום אחד, שבו ה' הקב"ה יחידי בעולמו, שלא ה' בעולמו אלא הוא"¹⁰.

עשרה שישבין ועוסקין בתורה

יש כאן תכלית השלימות דלימוד התורה:

עשרה - העילוי דתלמוד תורה דרבים¹¹. שיושבים - לימוד באופן של התיישבות. ובלשון המשנה¹² לגבי מ"ח הדברים

11. ראה אגה"ק סכ"ג. 12. פ"ו מ"ו. 13. ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא). 14. ספה"מ קונטרסים ח"א עמ' רנח. 15. ראה ספה"מ ח"ש"ת עמ' א. 16. ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציץ עד שואב מימין (ר"פ נצבים). 17. רמב"ם הלכות ברכות פ"ה ה"ד. 18. כמו שלפני מ"ת היו ישראל כאיש אחד בלבד אחד (רש"י יתרו יט, ב). 19. ראה ברכות נח, א. 20. ראה ברכות כא, ב. 21. לקו"ש חכ"ח עמ' 271.

1. תהלים פב, א. 2. ריש פרק ה. 3. זח"ב קסא, ב. וראה זח"ג יא, ב: עשרה מאמרות למעשה בראשית. . עשרה מאמרות למתן תורה. 4. ריש פרק א. 5. שבת פח, א. 6. תהלים עז, ט. 7. ראה פרקי דר"א פ"ח: נטה ימינו וברא שמים, נטה שמאלו וברא ארץ. הרי שיד אחת (ה' אצבעות) היא חצי העולם בלבד. 8. ראה ספר הליקוט (דא"ח להצ"צ) ערך תהו ותיקון (עמ' יב). 9. ב"ר פ"ג, ח. 10. משיחת ש"פ שלח תשמ"ג - על פי רשימת השומעים בלבד.

לוח זמנים לשבוע פרשת תבוא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה	שקיעה	צאת הכוכבים	כניסת שבת	יציאת שבת					
		מג"א		אדמונה"ז												
		ש	א	ש	א							ש	א	ש	א	ש
באר שבע (ק)	6:11	6:14	8:50	8:51	9:25	9:26	10:33	10:33	13:16	13:14	19:16	19:09	19:43	19:36	18:50	19:46
חיפה (ק)	6:08	6:12	8:47	8:49	9:23	9:25	10:31	10:31	13:16	13:14	19:20	19:13	19:44	19:37	18:41	19:48
ירושלים (ק)	6:08	6:12	8:47	8:49	9:23	9:24	10:31	10:31	13:15	13:13	19:20	19:13	19:42	19:35	18:34	19:45
תל אביב (ק)	6:10	6:14	8:49	8:50	9:25	9:26	10:32	10:32	13:17	13:14	19:17	19:10	19:44	19:37	18:49	19:47
אבו דאבי (ח)	6:00	6:02	8:38	8:38	9:11	9:11	10:17	10:16	12:58	12:56	18:50	18:45	19:15	19:10	18:26	19:19
אוסטריה, וינה (ק)	5:59	6:07	8:36	8:41	9:26	9:29	10:37	10:39	13:32	13:30	19:55	19:44	20:31	20:19	19:28	20:33
אוסטריה, מלבורן (ח)	6:56	6:48	9:01	8:56	9:38	9:33	10:34	10:30	12:53	12:51	17:52	17:57	18:19	18:24	17:37	18:35
אוקראינה, אודסה (ק)	6:04	6:12	8:42	8:47	9:30	9:33	10:41	10:43	13:35	13:32	19:55	19:44	20:29	20:17	19:28	20:31
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:33	5:41	8:10	8:15	9:00	9:03	10:12	10:13	13:07	13:04	19:29	19:18	20:05	19:52	19:02	20:06
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:43	5:52	8:20	8:25	9:11	9:14	10:23	10:24	13:18	13:15	19:41	19:30	20:17	20:05	19:14	20:19
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:05	6:14	8:41	8:47	9:34	9:38	10:47	10:49	13:43	13:41	20:10	19:58	20:48	20:35	19:42	20:49
אוקראינה, קייב (ק)	5:57	6:06	8:33	8:39	9:27	9:30	10:39	10:41	13:36	13:34	20:03	19:51	20:41	20:28	19:35	20:43
איטליה, מילאנו (ק)	6:33	6:40	9:11	9:15	9:57	10:00	11:08	11:09	14:01	13:58	20:21	20:10	20:52	20:41	19:52	20:54
אקוודור, קיטו (ח)	6:14	6:12	8:44	8:43	9:13	9:12	10:16	10:14	12:47	12:45	18:20	18:18	18:42	18:41	18:01	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:25	7:17	9:33	9:29	10:09	10:04	11:06	11:03	13:27	13:25	18:29	18:34	18:56	19:00	18:14	19:10
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:25	8:16	10:26	10:20	11:05	10:59	12:00	11:56	14:18	14:16	19:12	19:18	19:42	19:47	18:59	19:59
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:26	6:32	9:05	9:08	9:45	9:47	10:55	10:55	13:43	13:41	19:52	19:43	20:22	20:12	19:26	20:24
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:13	6:19	8:52	8:55	9:34	9:36	10:43	10:44	13:32	13:30	19:43	19:34	20:14	20:04	19:17	20:16
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:14	6:20	8:53	8:56	9:34	9:36	10:44	10:45	13:33	13:31	19:44	19:34	20:14	20:05	19:18	20:17
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:47	6:53	9:26	9:29	10:09	10:11	11:19	11:20	14:09	14:07	20:22	20:12	20:54	20:43	19:56	20:56
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:53	6:57	9:32	9:33	10:07	10:07	11:14	11:14	13:57	13:55	19:56	19:49	20:21	20:14	19:31	20:24
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:19	6:23	8:58	9:00	9:35	9:36	10:43	10:43	13:28	13:26	19:30	19:22	19:58	19:50	19:06	20:00
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:57	7:00	9:35	9:36	10:08	10:09	11:15	11:14	13:56	13:54	19:50	19:44	20:15	20:09	19:27	20:19
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:08	6:14	8:47	8:50	9:29	9:31	10:39	10:40	13:28	13:26	19:40	19:31	20:11	20:01	19:14	20:13
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:38	6:44	9:17	9:20	9:58	10:00	11:08	11:08	13:56	13:54	20:07	19:58	20:37	20:28	19:41	20:40
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:06	6:12	8:45	8:48	9:28	9:30	10:37	10:38	13:27	13:25	19:40	19:30	20:11	20:01	19:14	20:13
בוליביה, לה-פס (ח)	6:46	6:42	9:08	9:06	9:39	9:36	10:39	10:36	13:05	13:04	18:25	18:26	18:48	18:49	18:08	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:40	6:49	9:15	9:21	10:10	10:14	11:23	11:25	14:21	14:18	20:49	20:37	21:28	21:14	20:21	21:29
בלגיה, בריסל (ק)	6:41	6:50	9:16	9:22	10:11	10:15	11:24	11:26	14:21	14:18	20:49	20:36	21:27	21:13	20:20	21:28
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:26	6:21	8:44	8:41	9:16	9:12	10:15	10:12	12:39	12:38	17:57	17:59	18:17	18:19	17:36	18:29
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:14	6:09	8:32	8:29	9:04	9:00	10:03	10:00	12:28	12:26	17:42	17:43	18:06	18:08	17:25	18:17
בריטניה, לונדון (ק)	5:57	6:07	8:32	8:38	9:28	9:32	10:41	10:43	13:39	13:36	20:10	19:57	20:47	20:33	19:42	20:48
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:01	6:11	8:34	8:41	9:34	9:38	10:48	10:50	13:48	13:45	20:21	20:08	21:02	20:47	19:55	21:04
גרמניה, ברלין (ק)	6:01	6:11	8:35	8:42	9:33	9:37	10:46	10:48	13:45	13:42	20:18	20:05	20:56	20:42	19:48	20:58
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:25	6:34	9:01	9:07	9:55	9:58	11:07	11:09	14:03	14:01	20:30	20:18	21:07	20:54	20:02	21:09
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:30	6:24	8:46	8:42	9:18	9:14	10:17	10:14	12:40	12:38	17:57	18:00	18:16	18:18	17:35	18:28
הודו, מומבאי (ח)	6:21	6:23	8:58	8:58	9:29	9:29	10:35	10:34	13:13	13:11	19:01	18:57	19:25	19:20	18:39	19:30
הודו, פונה (ח)	6:18	6:19	8:54	8:55	9:26	9:25	10:31	10:30	13:09	13:07	18:57	18:52	19:21	19:16	18:35	19:25
הונגריה, בודפשט (ק)	5:49	5:57	8:26	8:31	9:16	9:19	10:27	10:29	13:21	13:19	19:43	19:32	20:18	20:06	19:16	20:20
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:17	5:23	7:56	7:59	8:38	8:40	9:48	9:48	12:37	12:35	18:49	18:39	19:19	19:10	18:23	19:22
יוון, אתונה (ק)	6:46	6:52	9:25	9:28	10:05	10:07	11:14	11:14	14:01	13:59	20:09	20:00	20:38	20:29	19:44	20:41

לוח זמנים לשבוע פרשת תבוא - בערים שונות בעולם																
זמני יום ראשון ויום שבת																
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ																
מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע		סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת		
ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
מולדובה, קישינב (ק)	6:11	6:19	8:48	8:53	9:37	9:40	10:48	10:50	13:42	13:40	20:03	19:52	20:38	20:26	19:36	20:40
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:18	6:20	8:55	8:55	9:26	9:26	10:32	10:31	13:10	13:08	18:58	18:54	19:22	19:18	18:37	19:27
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:05	6:54	9:04	8:58	9:46	9:39	10:42	10:37	13:00	12:59	17:57	18:04	18:29	18:36	17:45	18:48
נפאל, קטמנדו (ח)	5:38	5:41	8:16	8:17	8:50	8:51	9:57	9:57	12:39	12:37	18:35	18:29	19:01	18:54	18:12	19:04
סין, בייג'ינג (ח)	5:32	5:38	8:11	8:14	8:53	8:55	10:02	10:03	12:51	12:49	19:01	18:52	19:31	19:22	18:34	19:34
סינגפור, סינגפור (ח)	7:03	7:02	9:34	9:33	10:03	10:02	11:06	11:04	13:38	13:36	19:12	19:10	19:34	19:32	18:52	19:41
פולין, ורשא (ק)	5:31	5:41	8:05	8:12	9:03	9:07	10:16	10:18	13:14	13:12	19:46	19:32	20:25	20:11	19:17	20:26
פרו, לימה (ח)	6:18	6:14	8:43	8:40	9:12	9:10	10:13	10:11	12:41	12:39	18:05	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליון (ק)	6:49	6:57	9:27	9:32	10:14	10:17	11:25	11:27	14:18	14:16	20:37	20:26	21:10	20:59	20:10	21:12
צרפת, פריז (ק)	6:53	7:02	9:30	9:35	10:21	10:25	11:33	11:35	14:29	14:26	20:54	20:42	21:29	21:16	20:25	21:30
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:51	8:24	8:23	8:54	8:52	9:57	9:55	12:30	12:28	18:06	18:04	18:29	18:26	17:46	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:30	6:37	9:09	9:12	9:53	9:56	11:03	11:04	13:54	13:52	20:12	20:02	20:42	20:31	19:43	20:44
קנדה, מונטריאול (ק)	6:04	6:11	8:42	8:46	9:28	9:31	10:39	10:40	13:31	13:29	19:51	19:40	20:23	20:12	19:23	20:25
קפריסין, לרנקה (ק)	6:11	6:15	8:50	8:52	9:27	9:29	10:36	10:36	13:21	13:19	19:25	19:17	19:53	19:45	19:01	19:56
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:44	5:55	8:16	8:24	9:19	9:24	10:34	10:36	13:35	13:33	20:13	19:58	20:55	20:39	19:42	20:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:15	5:27	7:45	7:54	8:51	8:56	10:06	10:09	13:09	13:06	19:52	19:37	20:32	20:16	19:18	20:33
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	5:27	5:35	8:04	8:09	8:53	8:56	10:05	10:06	12:59	12:56	19:20	19:09	19:55	19:43	18:53	19:57
שווייץ, ציריך (ק)	6:32	6:39	9:09	9:14	9:58	10:01	11:09	11:11	14:03	14:01	20:29	20:18	21:00	20:48	19:58	21:02
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:06	6:06	8:41	8:41	9:11	9:11	10:16	10:15	12:52	12:51	18:36	18:32	18:59	18:55	18:15	19:04

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשנ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ ס"כח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וַיְצַוֵּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז הַפָּצְנוּ לַחַיִּים וְלַשְׁמִיחָה וְלַשָּׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00799
15/08/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

